HET LEVEN VAN JEZUS.

HET LEVEN VAN JEZUS.

EEN BOEK VOOR HET CHRISTELIJK GEZIN.

DOOR

DR. G. J. VOS AZ.,

Predikant te Amsterdam.

LIBRARY OF PRINCETON
OCT 16 2007
THEOLOGICAL SEMINARY

MET 64 PLATEN VAN GODEFROY DURAND.

TE DORDRECHT BIJ J. P. REVERS.
1876.

LIBRARY OF PRINCET
THEOLOGICAL SEMINA

Gedrukt bij Gebr. van Asperen van der Velde, te Haarlem.

INHOUD.

ALGEMEENE INLEIDING.

Bladz. 1—14.

EERSTE BOEK.

JEZUS WORDT VAN GODSWEGE AANGEWEZEN ALS DE CHRISTUS.

Bladz. 15—170.

INLEIDING ..... Bladz. 17

EERSTE DEEL.

De vrucht in Maria's schoot.

HOOFDSTUK I. De persoonlijke verschijning van Jehova..... Bladz. 21
„ II. De Heer van een toe te rusten volk..... „ 31
„ III. De Zoon des Allerhoogsten, de Zaligmaker..... „ 45

TWEEDE DEEL.

De eerstgeborene van Maria.

HOOFDSTUK I. De verlosser zonder gedaante of aardsche heerlijkheid..... Bladz. 61
„ II. De vertroosting Israëls..... „ 73
„ III. De wensch aller Heidenen..... „ 86

DERDE DEEL.

Jezus de Nazarener.

HOOFDSTUK I. Van God geleerd..... Bladz. 96
„ II. Door den Godsgezant Johannes aangewezen..... „ 129
„ III. Zich van zijne Messias-waardigheid ten volle bewust..... „ 149

TWEEDE BOEK.

JEZUS MAAKT ZICH BEKEND ALS DEN CHRISTUS.

Bladz. 171—292.

INLEIDING..... Bladz. 173

EERSTE DEEL.

De kenschetsing.

HOOFDSTUK I. De Zoon van God..... Bladz. 176
„ II. De Heiland der wereld..... „ 196
„ III. De trooster van alle treurigen..... „ 211

TWEEDE DEEL.

De ontwikkeling.

HOOFDSTUK I. De vervuller van de Wet en de Profeten..... Bladz. 241
„ II. De wetgever van het nieuwe Verbond..... „ 250
„ III. De gestrenge rechter in het Godsrijk..... „ 256

DERDE DEEL.

De handhaving.

HOOFDSTUK I. De verlosser van zondaars..... Bladz. 268
„ II. De Heer van den Sabbat..... „ 276
„ III. De Koning van het Godsrijk..... „ 286

DERDE BOEK.

WAT DE MENSCHEN VAN JEZUS DENKEN.

Bladz. 293—470.

INLEIDING..... Bladz. 295

EERSTE DEEL.

De gezindheid der Galileërs.

HOOFDSTUK I. Onderscheidene proeven..... Bladz. 298
„ II. Verschillende gelijkenissen..... „ 328
„ III. De afzending van de Twaalve..... „ 348

TWEEDE DEEL.

De gezindheid der Discipelen.

HOOFDSTUK I. Hun geloof..... Bladz. 374
„ II. Hunne zwakheid..... „ 397
„ III. Hunne verplichtingen..... „ 413

DERDE DEEL.

De gezindheid der Joden.

HOOFDSTUK I. De Godsgezant.....Bladz. 434
„ II. Het licht der wereld..... „ 448
„ III. De goede herder..... „ 459

VIERDE BOEK.

DE STRIJD, DIEN JEZUS STREED.

Bladz. 471—604.

INLEIDING.....Bladz. 473

EERSTE DEEL.

De vijand, door Jezus bestreden.

HOOFDSTUK I. Moedwillige blindheid.....Bladz. 480
„ II. Blijkbare geveinsdheid..... „ 497
„ III. Gruwelijke schijnheiligheid..... „ 514

TWEEDE DEEL.

De macht, door Jezus gebruikt.

HOOFDSTUK I. Jezus' persoonlijke verschijning.....Bladz. 526
„ II. Jezus' belijdende gemeente..... „ 558
„ III. De heilige Geest..... „ 568

DERDE DEEL.

De uitslag, door Jezus begeerd.

HOOFDSTUK I. De verlossing van Israël.....Bladz. 574
„ II. Het hout der schande..... „ 586
„ III. Het heil der wereld..... „ 599

VIJFDE BOEK.

DE ZEGE, DOOR JEZUS BEHAALD.

Bladz. 605—789.

INLEIDING.....Bladz. 607

EERSTE DEEL.

Jezus' gewisheid van zijne zege.

HOOFDSTUK I. Op weg naar Jeruzalem.....Bladz. 614
„ II. In den tempel..... „ 618
„ III. Op den Olijfberg..... „ 631

TWEEDE DEEL.

Jezus' weg tot de zege.

HOOFDSTUK I. In de kamer Gasith ..... Bladz. 636
„ II. Op de paaschzaal ..... „ 641
„ III. Voor de vierschaar der wereld ..... „ 665

DERDE DEEL.

Jezus' zegepraal.

HOOFDSTUK I. Op den berg Calvaria ..... Bladz. 711
„ II. Op den berg in Galilea ..... „ 755
„ III. Op den Olijfberg ..... „ 772

NAREDE.

Bladz. 791—814.

AANGEHAALDE SCHRIFTPLAATSEN.

Bladz. 815—825.

DRUKFOUTEN.

Van de weinige, die opgemerkt werden, zijn de meeste op de eene of de andere wijze later reeds onopzettelijk verbeterd. De lezer gelieve nu zelf nog "loftuiging" op blz. 186 te veranderen in loftuiting, bij de *n* van "*betrekkin*" blz. 274 eene *g* te plaatsen, achter "ons" blz. 295 te voegen: nu, en evenzoo, op blz. 768, tusschen "gesteund" en "door": worden; terwijl voor de niet-opgemerkte fouten, en het niet-opmerken er van, zoo er nog meerdere in zijn, vriendelijk verschooning gevraagd wordt.

AANWIJZING DER PLATEN.

I. De Herodiaansche tempel ..... Bladz. 29
II. De tempelmarkt ..... „ 35
III. Het bezoek der Herders ..... „ 63
IV. Joodsche handhaving van het tweede gebod ..... „ 81
V. Jezus t'huis te Nazaret ..... „ 97
VI. De vrouwen van Nazaret ..... „ 101
VII. Nazaret's school ..... „ 113
VIII. De mannen bespraken alle belangrijke vraagpunten ..... „ 117
IX. Als een broeder onder de broeders ..... „ 121
X. Johannes in afzondering ..... „ 131
XI. Gij adderen-gebroedsels ..... „ 137
XII. Toen kwam Jezus tot Johannes om gedoopt te worden ..... „ 143
XIII. Jezus werd door den Geest geleid in de woestijn ..... „ 155
XIV. De bruiloft te Kana in Galilea ..... „ 165
XV. "Maakt niet het huis mijns Vaders tot een huis van koophandel." „ 177
XVI. "Breekt dezen tempel af . . . ." ..... „ 183
XVII. "Gij moogt de huisvrouw van uw broeder niet hebben" ..... „ 197
XVIII. Johannes in de gevangenis ..... „ 201
XIX. "Vrouwe, geloof mij . . . ." ..... „ 207
XX. . . . . en leidden hem op den top des bergs . . . . om hem van de steilte af te werpen ..... „ 219
XXI. "Ik zal u maken tot visschers van menschen" ..... „ 225
XXII. In Galiléa werd hij algemeen toegejuicht ..... „ 233
XXIII. Predikende in de synagogen ..... „ 245
XXIV. Door oud en jong met vreugdegejuich begroet ..... „ 265
XXV. En droogde ze af met het haar van heur hoofd ..... „ 303
XXVI. Door ééne daad hergeeft Jezus aan de vrouw hare rechten .... „ 311
XXVII. De stilling van den storm ..... „ 315
XXVIII. "Wat heb ik met u te doen . . . . ?" ..... „ 319
XXIX. "Dochter, wees welgemoed, uw geloof heeft u behouden; ga heen in vrede!" ..... „ 323

XXX. In het schip gegaan zijnde, leerde hij de schare ..... Bladz. 33
XXXI. "Eisch van mij, wat gij ook wilt, en ik zal het u geven"..... „ 353
XXXII. . . . . en onthoofde hem in de gevangenis ..... „ 357
XXXIII. "Heer, tot wien zullen wij heengaan?"..... „ 371
XXXIV. Overal onreinheid en gruwel..... „ 375
XXXV. En Jezus ging uit en zijne discipelen naar de vlekken van Caesarea Filippi..... „ 383
XXXVI. "Indien gij niet wordt gelijk de kinderkens"..... „ 409
XXXVII. "Maria heeft het goede deel uitgekozen"..... „ 42
XXXVIII. "Wie van u zonder zonde is, werpe eerst den steen op haar".. „ 445
XXXIX. De Joden namen steenen op..... „ 4 7
XL. Farizeërs..... „ 481
XLI. "Zie, met welke lui hij eet!"..... „ 491
XLII. "Laat de kinderkens tot mij komen"..... „ 521
XLIII. "Lazarus, kom uit!"..... „ 527
XLIV. "Gezegend de koning, die daar komt in den naam des Heeren!" „ 575
XLV. "Zaccheüs! haast u en kom af!"..... „ 579
XLVI. "Word ziende!"..... „ 583
XLVII. "Geen steen zal op den anderen blijven"..... „ 591
XLVIII. "Geef den Keizer wat des Keizers, en Gode wat Godes is"..... „ 622
XLIX. Het penningske der weduwe..... „ 629
L. "Een van u zal mij verraden"..... „ 643
LI. "Dit is mijn lichaam . . . ."..... „ 649
LII. "Zult gij uw leven voor mij zetten?"..... „ 662
LIII. "Mijn Vader, indien het mogelijk is . . . ."..... „ 669
LIV. "Steek uw zwaard in de schede"..... „ 673
LV. Jezus voor Hannas..... „ 677
LVI. "Ik ken dien mensch niet . . . ."..... „ 681
LVII. "Mijn koninkrijk is niet van deze wereld"..... „ 685
LVIII. "Niet deze, maar Barabbas!"..... „ 689
LIX. "Door zijne striemen is ons genezing geworden"..... „ 693
LX. "Wees gegroet, gij Koning der Joden!"..... „ 697
LXI. De wegleiding naar Golgotha..... „ 701
LXII. Jezus tusschen de twee roovers..... „ 705
LXIII. En al zijne bekenden stonden van verre, ook de vrouwen van Galiléa..... „ 719
LXIV. "Maria!"..... „ 737

De psalm van Mozes, den man Gods, de eenige woestijn-psalm is de Godgewijde klaagzang der menschheid. Het uitnemendste van al onze dagen is moeite en verdriet, zucht zij, als zij het leven niet beschouwt bij het licht der geloofsverwachting.

De menschheid zoekt vrede en vreugde, en zij vindt allerlei onrust en smart. De menschheid poogt ten hemel te klimmen, maar ze glijdt af naar een peilloozen afgrond. De menschheid kampt met alle kracht voor haar leven, maar zij wordt in elk lid dag aan dag door een doodelijken slag getroffen.

De dood is het einde van een stervend leven, van een leven dat een gestadige strijd, één lange jammerklacht, eene aangroeiende ruïne van grootsche verwachtingen en schitterende ondernemingen, van een leven dat op duizendvoudige wijze een nameloos lijden is. En wat begint er voor den mensch na dat einde?

Gewis, er ontluiken bloemen voor zijne voeten, maar scherpe noordewinden berooven haar van geur en kleur; er vloeien beekjes langs zijn pad, den dorstigen reiziger lafenis biedende, maar hunne wateren zijn troebel en giftig; er is vooruitgang, vooruitgang van kunst en wetenschap, maar zijn zegewagen verplettert zooveel zoets en goeds, dat men dikwerf vragen moet of zijn triumf niet al te duur gekocht werd.

En bij al de overwinningen, die de menschelijke geest op de tegen hem ter vernietiging van zijne werken en met bespotting van zijne macht samenspannende elementen behaalt, gevoelt hij toch dieper, hoe nietig zijne kennis is, naarmate hij verder vorscht, en hoe gering zijne krachten zijn, naarmate hij beter kennis maakt met de onberekenbare krachten des heelals. Dat gevoel drukt hem neer, mat hem af, maakt hem hopeloos, of hij wel ooit het wezen zal leeren kennen, dat de grond is van al de verschijnselen die hem dagelijks voorbijsnellen en nergens voor zijn oog eindigen.

Onder dat alles kwelt den mensch de vreeze des doods, dien hij instinktmatig schuwt en duizendmaal vloekt, doch niet ontkomen kan, de vrees voor de straf die het verwaarloozen van zijne bestemming bedreigt, de vrees voor de schande die op het voldoen aan zijne driften en hartstochten volgt. De mensch voelt, dat hij een koning was en wezen moest, en hij ondervindt, dag aan dag, dat hij een slaaf is van eene onteerende, verachtelijke en rampzalige macht. De mensch weet niet, dat hij opklom van het dier tot den mensch; hij weet slechts dit ééne, dat hij een gelukkig wezen was, en op weg is om eer een dier dan een engel te worden. Ons bewustzijn plaatst de wieg en bakermat van het menschdom in een gouden eeuw, en de ervaring zegt, dat de mannelijke leeftijd de ijzeren eeuw is. Noch zedelijkheid noch godsdienst vermocht haar te verzachten; zelfs het altaar, waarop de wierook van de goden brandde, werd een haard van ongerechtigheid. Geen enkele religie of wijsbegeerte of kunst voldeed het menschelijk geweten in den bloeitijd van het leven, dat God aan zichzelven overliet. 't Was donkerheid en ellende, die heerschte.

Aldus wilde God de bede om verlossing wekken. Er flikkerde toch in dien langen en bangen nacht een starretje aan den oostelijken gezichtseinder; 't was de hoop op verlossing van alles wat het leven vergalde en verteerde.

De menschheid drukte haar uit in de vormen van alle religies. Altijd is de religie in hare schatting eene grootsche poging geweest,

om den verbroken band tusschen hemel en aarde te herstellen en eene werkelijke vereeniging tusschen God en menschen tot stand te brengen. Al de vormen en plechtigheden der oude wereld op dat gebied hebben een voorgevoel van die vereeniging uitgesproken en haar beproefd. In het Oosten vertoont het zich in de leer van de vleeschwordingen der goden, in het Westen wil het zich verwezenlijken door de vergoding van menschen. In het Oosten wordt de afdaling der godheid tot den mensch verlangd, in het Westen poogt zich de mensch tot de godheid te verheffen; maar de werkelijke vereeniging komt evenmin in het weelderige Indië als in het bekoorlijke Hellas tot stand. En die vereeniging, de menschheid gevoelde het diep, kon niet tot stand komen zonder verzoening. Daarvan getuigen hare rookende altaren, hare bloedige offers, hare zelfkastijdingen. Ondanks hare verdorvenheid, ondanks de valsche oplossingen die zij van de ontzaglijke vraag naar den oorsprong van het kwaad gegeven heeft, ondanks hare overhelling om in het kwaad een natuurlijke eigenschap van de stof te zien, gevoelde zij toch de grootste behoefte aan uitdelging en boete. Maar het schuldbesef, dat haar prangde, belette haar ook om vrijmoedig toe te gaan; haar geweten eischte een middelaarschap; en dit middelaarschap zag het, schiep het in het priesterdom, 't welk echter, ten gevolge van zijn eigen zonden, des te meer het verlangen naar den waarachtigen middelaar Gods en der menschen wakker maakte. De ware verlossing nu verwachtte de menschheid van "den wensch aller volken", zooals een van Israëls zieneren het uitdrukte, van een God in menschelijke gedaante die, in het Oosten verschenen, aan de macht des kwaads voor goed een einde maakt door den mensch, langs den weg van verzoening, met den almachtigen en rechtvaardigen, voorts onbekenden God des hemels en der aarde, te hereenen.

Bij de boorden van den heiligen Ganges was het eene verandering van Vischnou die, als een ruiter op een wit strijdros, ter neêrvelling van alle boozen verschijnen, en de gouden eeuw, die in den morgenstond der wereld blonk, terugroepen zal. In het ommuurde land der

Chineezen zag men uit naar de komst van een held, Kiunthé genaamd, den zeer heiligen, den algemeenen leeraar, de hoogste waarheid, van wiens roem de gansche wereld weerklinken en heerlijkheid ook China schitteren zal. De bakermat van het Parsisme, van de leer der twee machten die elkaar bestrijden, des goeden en des kwaden gods, het bergachtige Persië verhief zijn smeekenden blik om Sosiosch, den redder die, op bovennatuurlijke wijze geboren, den kwaden god verslaan zal. Op de beemden van den vruchtbaren Nijl bekleedde Isis' zoon, de machtige Horus, een zelfde plaats in de zoete en aandoenlijke droomen van het zuchtend hart. En wat liefelijks bood Griekenland, de kweekplaats van de schoone kunsten en de verhevenste wijsbegeerte? 't Was vooral de mythe van Prometheus die 's menschen verlossing spelde, en de zielszucht der menschheid maakte Plato tot tolk, die den reine en rechtvaardige zag komen van den hemel, welke den nevel van voor onze oogen verdrijven, maar eindelijk aan het kruishout genageld worden zal. Het ijzeren Rome zelfs kende Messiaansche verwachtingen, Ja, boven de sombere bosschen van ons vrijheidlievend Germanië blonk de star der hope niet het flauwst. Daar sprak men, daar zong men van den Hersteller aller dingen, van Vidar, zoon van een onsterfelijken vader maar van eene sterfelijke moeder; hij bestond reeds lang in 't verborgen, doch zou eindelijk te voorschijn treden om den boozen vijand triumfeerend den voet op den nek te zetten, hij, machtiger dan de krachtigste der goden, wiens naam men niet durft noemen.

Maar veel luider en duidelijker en zekerder was de stem, die zich verhief in het beloofde land, in het land der beloften, in het vaderland van den godsdienst, in het heilig Kanaän. Wat daarbuiten een nachtelijke droom, eene algemeene verzuchting, een misvormd erfgoed van het oudste voorgeslacht was, dat was hier een gezicht bij dag, eene bepaalde verwachting, eene toezegging Gods wier licht van geslacht tot geslacht in glans en helderheid won. Israël ziet eene diepe klove tusschen den eenen waarachtigen God, dien het aanbidt, en den aan-

bidder zelven. 't Woord, dat de eeuwen door in zijn midden weerklonk, spreekt van de geduchte heiligheid des Heeren en tevens van zijne vrije liefde en onwankelbare trouw jegens zijn volk, dat zonde op zonde stapelt. Verzoening moet er zijn, en verlossing zal er komen. Een profeet, een priester, een koning wordt beloofd, en naarmate de druk van buiten vermeerdert en de vrees van binnen toeneemt, naar die mate klimt de profetie in verhevenheid en verzekerdheid. Uit de lenden van den grootsten koning zal de Messias voortkomen; eene maagd zal zijne moeder zijn: de zevenvoudige, de volkomen Geest Gods zal op hem rusten; zelf zal de Messias "de sterke God en Vader der eeuwigheid" zijn, maar tevens zal hij, veracht en verworpen, zijne ziel tot een schuldoffer stellen. Het nietigste volk der oudheid ontving de hoogste verwachting in de schoonste vormen en op de zuiverste wijze; arm aan kunst, wetenschap en roem bij de wereld bewaarde het de Messiaansche belofte als den grootsten schat, als de rijkste gave Gods, die op zijnen tijd de vervulling werken zou ten zegen van alle geslachten des aardrijks.

Veertig eeuwen lang hoopte het Heidendom en Jodendom op den Verlosser die komen zou. En nu, de achttien eeuwen, die daarop volgden, hebben het gehoord en ondervonden dat hij gekomen is. Er ontstond eene prediking en een geloof, dat de heerlijkste idealen van het zuchtend hart verwezenlijkt waren; de gedaante der oude wereld werd veranderd; herscheppende macht kwam overal, waar de blijde tijding aangenomen werd, duizenden bij duizenden voelden onder druk en in smart, bij voorspoed en vreugde, in leven en sterven, dat de verzoening aangebracht, dat de vereeniging met God geschied was; aarde en hemel werden vervuld van de lofliederen der verlossing. De naam desgenen, die als de Verlosser werd beleden, geprezen, aangebeden, of verworpen en vervloekt, werd de spil der wereldgebeurtenissen, het middenpunt van alle leven, de centraalzon waarom zich alles beweegt, 't zij om van haar te ontvangen, 't zij om haar te verdon-

keren. Duizende geslachten betuigen en betoonen en bevestigen, dat *Jezus Christus* de lang verwachte en vurig verbeide verlosser is.

Aan zijne verschijning op aarde zijn de volgende bladzijden gewijd. 't Onderzoek naar hare geschiedenis begon men voorlang, begon men reeds toen zij een aanvang nam, en zal men niet sluiten voor het volle licht der eeuwigheid over haar opgegaan is. De wereld zal haar niet vergeten: zij wordt telkens genoodzaakt om, althans voor eene wijle, van het onreine stof waarin zij zich beweegt, den blik te vestigen op de heilige gestalte van hem die zich uitsluitend op het gebied des geestes bewoog en zelf geest en leven was. De gemeente, die hij stichtte, zal hem steeds gedenken met al de liefde, die haar bezielt, en blijven vragen naar eene bevredigende verklaring van de wondervolle persoonlijkheid die haar waarachtig *ik* geworden is. Een betoog, dat de geschiedenis van Jezus Christus nog altijd het nauwlettendst en hartelijkst onderzoek waardig is, mag men gerust onder de overtollige goede werken rangschikken. En dat onderzoek blijft altijd aan de orde. Geen stichting der gemeente zonder beschouwing van haren Stichter, op elken dag des Heeren wordt haar eene vrucht dier beschouwing aangeboden. Maar het is iets anders, een levensbeeld van hem aan te bieden dat aan de wetenschappelijke eischen van onzen tijd voldoet, de tegenwoordige behoeften der gemeente bevredigt, antwoord geeft op de menigvuldige vragen van een eerlijk gemoed, 't welk geene onwankelbare vastigheid meer ziet in de kerkelijke voorstelling van den Christus, en tevens bruikbaar is voor 't Christelijke volk, voor het gezin waarin de naam, dien veertig eeuwen spelden en twintig eeuwen prijzen, nog met eerbied genoemd wordt.

Aan een geschrift van dien aard bestaat groote behoefte. Vele zijn de werken, die "*het leven van Jezus*" tot titel voeren. Hun omvang, of de wijze van samenstelling, of de geest die er uit spreekt, verbiedt echter eene verspreiding in de gewone levenskringen van het Christendom! De uitgever had dit gebrek reeds lang gevoeld, en de schrij-

ver, tot wien hij zich wendde om zulk een geschrift, deelde dat gevoelen ten volle. Maar deze zag een tal van bezwaren, en toen hij zich tot den arbeid gezet had, vermenigvuldigden zij zich bij elke schrede op den weg des onderzoeks. Ieder, die ooit een "*Leven van Jezus*" gelezen heeft, weet eenigermate, dat de belijdenis van onvermogen en onvoldaanheid in den mond des schrijvers niet noodzakelijk eene gemaakte nederigheid is. Hoe dit zij, mijn hart drong mij, om het aanbod te aanvaarden; mijne liefde tot den Zaligmaker mijner ziel wilde hem zoo gaarne de innigste hulde brengen in een geschrift dat hem, hem vóóral, hem alléén tot onderwerp had; en mijne begeerte, om anderen te doen deelen in de aanbidding die mij tot roem en vreugde en sterkte is, voegde daarbij haar krachtigen steun. Genoeg, ik ondernam het in de zekere wetenschap dat het pogen lof verdient, maar tevens met een gelijke zucht in het schroomvallig gemoed, als die de Vorst onzer nieuwere dichters ontboezemde, toen hij den ondergang der eerste wereld bezingen wilde:

"Verlosser, zie, zie nêer op dit vermetel pogen!
"Begunstig 't, is 't iets meer dan ijdelheid en logen!
"Maar stijgt het stouter, dan eens Christens Godsvrucht past,
"Verstoor het uit genade, en leg mijn waanzin vast!"

Wij gebruiken de beste bronnen. Het Christelijk leven is een niet te versmaden getuige, die bij elk pleidooi voor de waarheid en inzonderheid voor de waardij van het Christendom een zeer groot gewicht in de weegschaal legt. Het is een duurzaam gedenkteeken van den geest des Meesters. Maar het is geen zuivere bron: er is veel in het Christelijk leven dat een gevolg is van den toestand waarin men zich als zondaar, als mensch en als lid der maatschappij bevindt. Om het zuivere van het onzuivere te scheiden, moet men eerst uitgemaakt hebben wat het oorspronkelijke Christendom is. De dusgenaamde mondelinge overlevering, die in de eerste eeuwen van de kerk naast de Apostolische gedenkschriften ontstond, bevat zooveel vreemde bestand-

deelen, dat men haar, een enkele mededeeling uitgezonderd, niet gebruiken kan voor de samenstelling van 's Heilands levensgeschiedenis. Voor een zéér groot gedeelte is zij geboekt in de apocryfe Evangelieën, geschriften omtrent sommige punten van Jezus' leven, zooals zijne geboorte, zijne jeugd en zijn veroordeeling, door de Kerk verworpen, en terecht, omdat zij wel de gesteldheid eener grillige, dolende en vaak onreine fantasie afspiegelen, maar niet de eenvoudigheid en heiligende kracht der waarheid ten stempel hebben. Een enkele maal zullen wij, bij voorkomende gelegenheden, een proeve daarvan mededeelen, om te doen zien, dat die valsche munt een gewichtig bewijs voor de echtheid onzer kanonieke Evangelieën is. De "*Handelingen der Apostelen*," "*de Apostolische brieven*," en "*de Openbaring van Johannes*" bevatten de hoofdzaken van Jezus' leven. 't Begin, de gesteldheid, de richting en het einde van de baan, die hij betrad, het doel dat hij zich voorstelde en de geest die hem bezielde, worden daaruit mede gekend. Doch al die heerlijke geschriften zijn schier uitsluitend aan de beschouwing van Christus' heerlijkheid, en op dien grond aan de stichting zijner duurgekochte gemeente gewijd. Maar de beschouwing heeft de geschiedenis tot grondslag, die men dus in de eerste plaats behoort te kennen. Bovendien, wij begeeren Jezus voor onze oogen als geschilderd te zien, op zijn gestalte en gelaatstrekken te staren, zijne gangen na te gaan en zijne voetstappen te drukken; het kloppen van zijn hart te hooren, een blik te werpen in zijn zelfbewustzijn, en daartoe naar zijne eigene stem te luisteren en zijne werken van nabij gade te slaan; wij pogen een photografisch levensbeeld van hem te verkrijgen; wij dorsten naar de kennis van wat hij uiterlijk scheen en innerlijk was in het midden zijner omgeving.

Ter doelbereiking nu moeten wij schoolgaan bij de ervaring van zijne eerste en naaste omgeving. De vier Evangelieën berichten ons wat de ooggetuigen van den beginne, die tevens dienaars werden, gehoord en gezien en aanschouwd en getast hebben van

het woord des levens, maar tevens, welken indruk Jezus gemaakt heeft op onverschilligen en vijanden, en op vrienden die hunne eerste liefde verlieten. Elke Evangelist plaatste zijne mededeelingen onder een eigenaardig gezichtspunt. *Mattheus*, die de volgorde der gebeurtenissen voor een groot deel ondergeschikt maakte aan de praktische stichting zijner lezers, zoodat hij spreuken bij spreuken, gelijkenissen bij gelijkenissen, wonderverhalen bij wonderverhalen voegde, als 't ware de bouwstoffen bijeenbracht onder bepaalde opschriften, stelt Jezus met kennelijke voorliefde als de vervulling van de Wet en de Profetie voor. *Marcus* gaf niet meer dan eene schets, maar geregeld, en aan belangrijke bijzonderheden rijk, eene schets van Jezus als den Zone Gods. *Lucas'* Evangelie is eene onwaardeerbare bron. Samengesteld uit zéér oude berichten, meestal van ooggetuigen afkomstig; samengesteld met historische trouw, naar de Grieksche regelen der geschiedschrijving, en door een kunstenaars-genie; samengesteld omtrent het midden der eerste eeuw, beschrijft het de wording van het Christelijk geloof in Jezus als den Christus, de verwachting Israëls en den wensch aller Heidenen, als den Heer uit den hemel, en mitsdien dat geloof zelf als zijne eigene schepping. Het *vierde* Evangelie is het Evangelie van den boezemvriend. Al lezende is het u alsof gij Jezus zelven ziet en hoort, in den kring zijner vrienden zit en tegenover zijne vijanden staat; een ooggetuige niet alleen, maar iemand die dat leven doorleefde als zijn eigen leven, heeft het geschreven; elke bladzijde van dit geschrift getuigt: *zoo kan men niet verdichten.* Johannes, die in het Avondmaal op 's Meesters borst viel, gaf ons duidelijk te verstaan, wat Jezus van zich zelven zeide, wat aan hem verbond, wat den Joden ergernis gaf, in é. w., wat de *beginselen* waren. Zoo ging hij dieper en klom hij hooger dan een zijner voorgangers; het was zijn doel niet om hen aantevallen of te verbeteren; maar het licht zijner eigene ervaring liet hij vallen op die punten in Jezus' algemeen bekende geschiedenis, die men de keerpunten noemen kan, bijv. zijne komst van boven, zijn eerste optreden in Judea, Samarië en Galiléa, de krisis te Kaper-

naüm en te Jeruzalem, de vijandschap van het Sanhedrin en de wankelende houding van Pilatus. De beginselen stelde hij in het licht, zooals hij te kennen gaf op het voetstuk van zijn nooit volprezen monument, H. 1: 1—5, 6—14, 15—18. Wie deze drie getuigenissen goed vatten, vinden het karakter van het geheele Evangelie bepaald en duidelijk, terwijl zijn einddoel, het oogmerk van al de schrijvers (zoo vast waren zij overtuigd van de waarheid en waardij hunner verhalen!), zeer juist aldus omschreven is: "*opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zone Gods, en opdat gij, geloovende, het eeuwige leven hebt in zijnen naam.*"

Welnu, met eene gelijke overtuiging en bedoeling, schoon niet zonder veel zwakheid, tracht ik uit deze onwaardeerbare bouwstoffen een leven mijns Heeren, een Christus-beeld saam te stellen. Ik sta op 't zelfde standpunt als waarop de vier Evangelisten stonden. Hun Godsbegrip is het mijne, het is dat van den vromen Israëliet, God *boven* en toch *in* de natuur, de God der heilige liefde, der onwankelbare trouw, der almachtige kracht, de God die zijn welbehagen volvoert.

Dit Godsbegrip is het eenige, dat aan die rede en aan dat geweten voldoet, welke zich door de onuitroeibare behoeften van het menschelijk hart laten leiden. Dit Godsbegrip doet hopen op eene volkomene verlossing, en sluit geen enkel gebied van het menschelijk onderzoek af. Dit Godsbegrip geeft verklaring van eene menigte verschijnselen in alle eeuw, die door de ontkenning van de groote waarheid, dat God doet wat hem behaagt, beschouwd worden als zoovele fabelen, kunstig of kunsteloos verdicht. Dit Godsbegrip is de onmisbare grondslag waarop het Leven van Jezus rust. Zonder een God, die, buiten de bestaande natuurkrachten om, uit zijn eigen wezen levenskrachten werken doet, is er geene bevredigende voorstelling van Jezus' verschijning mogelijk.

De Evangelieën zijn mij dus geene onreine bronnen, omdat er wonderverhalen in voorkomen. Ook het grootste wonder, dat Jezus deed,

is klein in vergelijking van 't geen hij zelf was. Zijn diepste levensgrond moge ons een mysterie blijven, zijn geheele leven — de dusgenaamde wonderen niet eenmaal in aanmerking genomen — was het scheppen van een zedelijken kosmos uit den chaos der wereld. Op elke bladzijde van het geschiedboek der laatste achttien eeuwen staat zijn naam: "Wonderlijk, Raad, sterke God, Vader der eeuwigheid, Vredevorst". Maar al is hij zoo groot dat wij hem niet begrijpen, wij mogen hem daarom zekerlijk niet met ons gelijk maken.

Ik zal niet treden in een betoog van de geloofwaardigheid der schrijvers; in den loop van ons onderzoek zal ik telkens gelegenheid hebben om bewijzen te leveren voor de gegrondheid van mijn vaste overtuiging, dat zij ons vertrouwen volkomen waardig zijn. Evenwel, ik wensch, dat het levensbeeld, aan hen te ontleenen, voor hen en inzonderheid voor Jezus zelven spreke. In wederleggingen zal ik hoogst zelden treden, nog minder in bestrijding. Even als de Evangelisten hoop ik de slotsommen van mijn onderzoek eenvoudig, zij het ook bezielend en waardig, maar toch, zooveel mij doenlijk is, naar de regelen der kunst en wetenschap mede te deelen.

De teekeningen, die het werk versieren, zijn zoo nauwkeurig mogelijk; een enkele zal deze of gene aanstootelijk vinden, maar het zal zijn omdat de voorgestelde geschiedenis zelve ergerlijk is voor ons gevoel. De *werkelijkheid* werd voorgesteld. Dit blijkt vooral uit het beeld van Jezus, zonder stralenkrans en zonder opsmukking, zooals hij "zonder gedaante en heerlijkheid" gewandeld heeft onder zijne tijdgenooten, zijnen broeders in álles gelijk, uitgenomen de zonde.

Voor wij ter zake komen, een overzicht van den arbeid, die ons wacht. Deskundigen weten, dat de verdeeling der historische stof hoogst moeilijk is, en dat men elke bijzonderheid niet met ontwijfelbare zekerheid hare plaats in het groot geheel aanwijzen kan. En deed de levensbeschrijver niets anders dan de onderscheidene stukken zoo goed mogelijk in een voegen, hij zou soms in herhalingen

moeten vallen, en de praktische eischen van een stichtelijk huisboek voorbijzien. Ten slotte dient de beschouwing een leidend beginsel te hebben, het groote beginsel van Jezus' leven zelf; alleen hij die van uit de grondgedachte des Heilands als van uit het middenpunt de stralen en den omtrek beschouwt, zal in staat zijn, eene voorstelling te geven van zijn onbegrijpelijk leven, die eenigermate, ik zeg eenigermate voldoet.

Die grondgedachte is de verwezenlijking van het Messias-ideaal, gelijk het Jezus zelven voor den geest zweefde. "*Ik ben 't!*" Ziedaar de inhoud van 't onmeetlijk zelfbewustzijn in de minste letters uitgedrukt. Des overeenkomstig nu verdeelen wij, als aan de hand der geschiedenis zelve, onze stof in vijf boeken. Wij spreken over *de waardigheid die Jezus, volgens Gods getuigenis, bekleedt; het zelfbewustzijn, dat Jezus uitspreekt; den indruk, dien Jezus maakt; den strijd, dien Jezus voert; de zege, die Jezus behaalt.*

Wordt in het *eerste* boek de waardigheid beschouwd, die Jezus, volgens Gods getuigenis, bekleedt, het is omdat dit de eigenaardige karaktertrek is van 't geen men zijne vóórgeschiedenis genoemd heeft; zij begint met de aankondiging des engels in den tempel en eindigt met de aanwijzing des Doopers aan de boorden der Jordaan. Dit boek bevat drie deelen: wij letten op de getuigenissen Gods betrekkelijk Jezus als *de vrucht in Maria's schoot*, als *het kindeke van Maria*, als *den volwassen zoon van Maria.* Telkens zullen wij gelegenheid hebben, om alle onderwerpen die daarmee verbonden zijn, zooals den toestand van Israëls godsdienst en maatschappij, van der Joden Messias-verwachting en scholen en secten, alsmede van de Heidensche volken in zedelijk en godsdienstig opzicht in behandeling te nemen.

Het *tweede* boek zal handelen over *het uitspreken, de ontwikkeling* en de *handhaving* van Jezus' Messias-bewustzijn. Hij verklaarde zich reeds bij zijn eerste optreden in Judea, Samaria en Galilea; deze periode eindigt met den eersten dag zijner werkzaamheid te Kapernaüm (Luc. 4: 41). Bij de daarop gevolgde eerste rondreis ontwikkelde hij

zijne gedachte in het verrichten van wonderen en in de prediking, waarvan Mattheus' Bergrede ons een aanzienlijk deel bewaard heeft. Ging daarin de eerste botsing met het Farizeïsme van hem uit, geen wonder dat hij tot handhaving van zijn beginsel terstond gedrongen werd; tegenover de ontkiemende vijandschap handhaafde hij zich in zijne volle waardigheid. Deze periode eindigt met de vorming van de gemeente, met de eigenlijke Bergrede.

Den indruk door Jezus gemaakt, die in het *derde* boek besproken wordt, vinden we, wat *de menigte* betreft, in een reeks van feiten uitgedrukt, en na de zendingsreis der twaalve in de synagoge te Kapernaüm (Joh. 6) tot bepaaldheid gekomen; voorts, omtrent *de discipelen*, in hunne belijdenis van Christus, in hunne betrekking tot Christus, en in hunne verhouding jegens elkander uitgesproken; en ten slotte aangaande *de Joden*, ten gevolge van zijne eigene verklaringen over den oorsprong zijner leer en zijns persoons, over de plaats die hij inneemt als het licht der wereld, en over zijn herderlijk ambt (Jh. 7: 1—10: 39), in hunne poging om hem te steenigen aanschouwelijk voorgesteld.

Doet het *vierde* boek ons stilstaan bij den strijd, dien Jezus streed, wij worden bepaald bij den vijand dien hij bestreed, de wapenen die hij gebruikte en den uitslag dien hij begeerde. Deze periode begint met zijn ontwijken van de moordaanslagen in de streken waar Johannes eerst doopte en eindigt met zijnen koninklijken intocht in Jeruzalem.

En is de zege, door Jezus behaald, het opschrift van het *laatste* boek, wij vestigen onze aandacht eerst op hare gewisheid als aangeduid in gelijkenissen, gebleken in den uitslag der twistgesprekken die met hem gehouden werden, en uitgedrukt in zijne beschouwingen van de toekomst; daarna op haar weg, den weg des lijdens; en ten besluite op hare werkelijkheid: Jezus' opstanding was daarvan het begin, doch het einde is nog niet gekomen. Dit is een der vele punten, waarin zijn leven verschilt van alle andere levens, dat zijn leven

voor menschen niet ophoudt met zijn menschelijk leven. Zijn leven op aarde was geëindigd, toen hij zijnen geest in de handen zijns Vaders overgaf. Maar hij bleef met de aarde in zegenrijke en persoonlijke betrekking. Zoo zou men de geschiedenis der Kerk als de voortzetting van dat leven kunnen aanzien. Evenwel, er dient een grens gesteld te worden. Spreken wij niet over zijn leven bij den Vader eer hij in de wereld kwam, we spreken evenmin over zijn leven, nadat hij uit de wereld heenging tot zijn Vader. Als bovenzinnelijk valt geen van beide onder het bereik van ons oog. De uitstorting des heiligen Geestes staat echter in een te nauw verband tot zijne beloften en persoonlijke werkzaamheid dan dat wij haar niet overdenken zouden; wij zien in haar het waardig besluit van het leven, waarvan zelfs de uitnemendste beschrijving niets meer is dan een oppervlakkige blik in zijn goddelijk hart, terwijl de onvoldaanheid, die elke beschrijving wekt of overlaat, een krachtig getuigenis voor de onbegrijpelijke grootheid des Heeren is, wien lief te hebben, te dienen, en te aanbidden, door eene steeds aangroeiende menigte, de begeerde vrucht is en de rijke zegen zij van dezen arbeid. —

En nu, wat wij overigens nog op te merken hebben voor eene voor- of na- rede bewarende, beginnen wij goedsmoeds en hoopvol onzen langen en moeitevollen weg. De God en Vader van onzen Heer Jezus Christus zij ons licht en onze kracht!

EERSTE BOEK.

JEZUS WORDT VAN GODSWEGE AANGEWEZEN ALS DE CHRISTUS.

"De Vader, die mij gezonden heeft, die heeft zelf van mij getuigd." (Joh. 5: 37a).

Vóór den aanvang der Christelijke tijdrekening hadden vele geslachten des Joodschen volks zich in klimmende mate gevleid, dat de Messiaansche tijd nabij was. Het kanonieke boek van Daniël was het lievelingsboek, wijl hij, volgens eene mededeeling van den Joodschen geschiedschrijver uit Jezus' dagen, Jozefus, een vredebode was die niet, gelijk de andere profeten, straf over het uitverkoren volk, maar het de liefelijkste zegeningen van het Messiasrijk aankondigde; inzonderheid, omdat hij nauwkeurig den tijd bepaalde wanneer zijne voorspellingen vervuld zouden worden. Het zou toch onmiddellijk volgen op het vierde wereldrijk, het vierde dier dat, vreeslijk en sterk, met zijne groote ijzeren tanden alles vermaalde en met zijne pooten alles vertrad; en het viel niet te loochenen, dat het Romeinsche rijk dat monster was. De boeken der *Makkabeën*, het boek van *Henoch*, de *Salomonische Psalmen* en de *Jubileën*, geschriften die door het volk verslonden werden, maakten die overtuiging tot eene stellige, vaak dweepzieke verwachting. Judas de Makkabeër had de Theocratie, de Godsregeering over Israël door middel der Mozaïsche instelling, slechts geordend, en zijn broeder Simon het bewind slechts aangenomen, totdat de ware Profeet komen zou, van wien Mozes zelf geprofeteerd had. De roemrijke Hyrcanus, meende men, had den grondslag gelegd der naaste toekomst, waarin, ten gevolge van een grooten beslissenden strijd, de zege over alle Heidenen Israël toevallen zou. Toen de

Algemeen besef: de tijd van den Messias is nabij.

scepter van Juda geweken was, schreef, ten tijde van Jezus, een beroemd schriftverklaarder, Onkelos, voor "Silo" in Gen. 49: 10 *Meschichah* (Messias). Toen Johannes op het toppunt van zijnen bloei stond, overlegde het volk, of hij niet de Christus was. Simeon kon niet sterven, vóór hij den Christus des Heeren gezien had; de Joden onderzochten in angstige spanning, of Jezus de Christus was; en Jozef van Arimathea was maar een uit de duizenden, die zich de nabijheid van het Messiaansche rijk vast en levendig voorstelden. Der Joden opstand tegen het Romeinsche gezag was het opvlammen van de vurige verwachting, dat het Oosten zou opbloeien en van Judea de wereldheerschappij zou uitgaan, gelijk Tacitus bericht. Volgens een anderen Romeinschen geschiedschrijver, had in het gansche Oosten een oud en vast geloof algemeen ingang gevonden, dat om dien tijd menschen van Judea uit de wereldheerschappij bemachtigen zouden. Ja, de nachtegaal der Latijnsche dichters, Publius Virgilius Maro, de zanger in het avonduur, waarin, naar zijn eigen woord, de schaduwen in grooter lengte van de bergen afdalen, riep uit: "Wij zijn gekomen aan de laatste dagen, in de oude Sibyllijnsche boeken voorspeld, en eene nieuwe reeks van eeuwen breekt aan."

De gevaren daaraan verbonden en de liefdezorg Gods.

Met dat brandend verlangen gingen groote gevaren gepaard. Niet alleen, dat het volk elk oogenblik tot de wanhopigste daden opgezweept kon worden, maar het ongeduld en onverstand beide zou de heiligste idealen overbrengen kunnen op onwaardige personen. Eerzucht en vleizucht zouden er zich mogelijk meester van maken. De leidslieden van Israël hadden dat reeds lang begrepen; dien ten gevolge waren zij, geroepen om het godsdienstig leven der natie te besturen, als van zelf tot het stellen van den eisch gebracht dat ieder, die als Messias erkend wilde worden, zijne aanspraken door een teeken bewijzen moest. De eisch was billijk; zij dwaalden alleen in de voorstelling, hoedanig dat teeken behoorde te zijn. Menigeen heeft dan ook ter goeder en ter kwader trouw van die volksverwachting gebruik gemaakt. Ik zwijg van den Heidenschen dichter, dien ik het

laatst noemde; hem vergeven wij gaarne dat hij de vervulling verbond aan den zoon van zijn vriend of aan dien van Caesar Octavianus. Maar dat Jozefus, die zelf aan de Godsspraken geloof sloeg, de heiligste zaak zijns volks verraadde door haar toetepassen op Keizer Vespasianus, die de Joden vernield had, — dit schandvlekt hem als een lagen vleier, en verklaart duidelijk genoeg, waarom hij zoo uiterst weinig, en dit weinige munt nog uit door onbeduidendheid, van hem verhaalt die, als onder zijne eigene oogen, door duizendtallen bij duizendtallen als Messias, zelfs ten koste van den wreedsten dood, verheerlijkt werd. Ja, de goddelooze en wreede Herodes, bijgenaamd de Groote, nam de houding aan van zelf de Messiaansche kroon te verdienen, omdat hij Zacharias' profetie van den tempelbouw vervuld meende te hebben, en er waren Joden te vinden zoo zedelijk stomp en onbeschaamd dat ze hem die eere waardig keurden. De namen van Theudas en Judas (Hand. 5: 37, 38) doen ons zien, hoe licht de menigte vervoerd kon worden, om een man, die iets groots in hare oogen scheen en beloofde, te volgen onder het Messiaansche vaandel, terwijl zelfs in de bergen van het dubbelhartig Samarië de verleiding hare bloedige rol speelde. Allernoodzakelijkst was het dus, dat de ware Christus op onbedriegelijke wijze aangeduid werd. God zelf had zich met die onvermijdelijke taak belast. Aan het vrije onderzoek der dolende rede of aan het dwalend geweten mocht hij de beantwoording van het hoogste vraagstuk niet opdragen; zijne liefde kon niet dulden, dat de schoonste belangstelling, dat de dorstende ziel aan zich zelve overgelaten bleef. Het oog, dat ten hemel schreide om Gods onuitsprekelijke gave, zou van den hemel zelven het licht ontvangen om te zien, wie de gave Gods was.

De bedoelde aanwijzing kwam middellijk en onmiddellijk, door Jezus zelven of door anderen tot de menschen van zijnen tijd (Joh. 5: 33—37). Wij vestigen in dit boek echter slechts op die getuigenissen onze aandacht, die, buiten Jezus zelven om, hem, vóór zijne verschijning aan Israël, voor den Messias verklaarden; 't zijn de godde-

lijke stemmen die, van Elizabet tot Johannes den Dooper vernomen, hare bevestiging verkregen in het onmiddellijk getuigenis des Vaders bij den doop van Jezus, waarbij we evenwel de uitspraak van zijn eigen hart niet vergeten zullen.

't Is ontegenzeggelijk, dat de getrouwe getuige groote waarde hechtte aan des Doopers getuigenis, schoon hij er voor zich zelven niet op steunde, en dat inzonderheid de plechtige verklaring, die hij op den Jordaan-oever ontving, in zijne schatting van het hoogste gewicht was. Wij hebben alzoo alle recht en reden, om met bijzondere belangstelling het voorportaal van zijne levensgeschiedenis binnen te treden, ten einde er te luisteren naar alle die stemmen, die ons zijne waardigheid aankondigen. Tevens vinden wij dan ongezochte aanleiding om van der Joden en Heidenen godsdienstigen, zedelijken en maatschappelijken toestand het noodige te verhalen.

Wij beginnen met het begin der geschiedenis zelve, en zullen ons dus niet vermoeien met allerlei inleidingen ter beantwoording van de vele vragen, die daaromtrent gedaan worden. Zij zullen in den loop van ons onderzoek het antwoord vinden. *De vrucht in Maria's schoot* — ziedaar dan het opschrift van het eerste deel. Vernamen wij wat daaromtrent getuigd werd, wij vestigen vervolgens tot 't zelfde doel, in het tweede deel, onzen blik op *den eerstgeborene van Jozefs bruid*, om in het derde of laatste deel te overdenken, wat God getuigde omtrent *Jezus den Nazarener*. Wij groepeeren dus de historische stof om zijne ontvangenis, zijne kindsheid, en zijn volkomen wasdom.

Achtereenvolgens zal hij aangeduid worden als *de persoonlijke verschijning van Jehova, de Heer van een toe te rusten volk, de Zoon des Allerhoogsten die zaligmaken zal*; als *de Verlosser zonder gedaante of aardsche heerlijkheid, de vertroosting Israëls, de wensch aller Heidenen*; en als *van God geleerd, door den Godsgezant Johannes aangewezen, en zich van zijne Messias-waardigheid ten volle bewust.*

EERSTE DEEL.

DE VRUCHT IN MARIA'S SCHOOT.

"Dat heilige, dat uit u geboren zal worden,
zal Gods Zoon genaamd worden."
Luc. 1: 35*b*.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE PERSOONLIJKE VERSCHIJNING VAN JEHOVA.

Elizabets zegening. Luc. 1: 24—45.

Op 't gebergte van Juda ligt tegenwoordig een niet onaanzienlijk Mohammedaansch vlek. Waarschijnlijk was dit de voormalige priesterstad, door Lucas Juda of Jutta genoemd, die, ruim dertig jaar vóór het begin der eens overal zegevierende tijdrekening, getuige was van eene weergalooze ontmoeting. Daar omhelsde de echtgenoot eens priesters, reeds gesierd met de krone der grijsheid maar als verjongd door den zegen, dien ze onder het hart droeg, den grootsten zegen der Israëlitische vrouw, eene andere dochter van haar volk, eene bloedverwant, eene afstammeling van den grooten Koning, prijkende in maagdelijken bloei, welke door stille godsvrucht verhoogd was, maar de arme bruid van een armen timmerman en bovendien in een staat die alleen der getrouwde vrouw betaamt. Wat meer zegt: de echtelijke vrouw begroette de moedermaagd als *"de moeder van haren Heer"!*

Die geheel eenige titel kwam haar blijkbaar zonder afspraak of

overleg met de aangesprokene op de lippen; eene oogenblikkelijke ingeving van den heiligen Geest deed haar den naam uitspreken, waaraan de voorgaande geslachten gespeld hadden en waaraan de volgende geslachten den tegenstrijdigsten arbeid besteden zouden. Maria werd begroet niet als "de moeder Gods", maar als de moeder van dengene, dien Elizabet huldigde als haren Heer. 't Mag echter niet ontkend worden, dat zij daarbij dacht aan Jehova, die in den Messias persoonlijk zou verschijnen. Deze voorstelling was, gelijk we zien zullen, in het wordingstijdvak van het Christendom eer een steen des aanstoots dan de hoeksteen der verrukkelijkste hoop, maar zij is toch in het Oude Testament, bv. bij den grootsten en bij den laatsten profeet, de niet zelden sterk uitgesprokene grondslag der Messiaansche profetieën. Het schrijftafeltje van haren stommen echtgenoot had haar de bestemming verklaard van dat nooit gekende, niet meer verwachte, geheimzinnige en toch zoo verblijdende leven dat zij, sints zes maanden, in zich voelde werken. Zij zou den heraut van den Heer ter wereld brengen, en daaruit kon zij tevens de nabijheid van zijne komst afleiden.

Buiten de priesterlijke woning wist niemand iets van haar zalig geheim. Zacharia's mond kon het niet uitbrengen, en zijn gedwongen zwijgen was te vernederend om het aan menschen te verklaren. De tong van Elizabet was geboeid geworden door een eerbiedwaardig gevoel; zij hield zich zelfs vijf maanden schuil, en omhulde zich al dien tijd; God had haar in 't verborgen, op de verrassendste wijze, zulk een genade bewezen, en het betaamde dat het op gelijke wijze aan de wereld bekend werd. Zij wist dus ook niets van Maria's verwachting — onze middelen van vervoer waren in die dagen nog onbekend! — en had nog geen woord met haar gewisseld; hoe kon zij *haar* dan begroeten als *de moeder* der persoonlijke verschijning van Jehova?

Elizabets gemoed was zekerlijk door dat alles voorbereid, doch het teeken dat de bloedverwant, die haar ongenoodigd en onverwacht uit

verre streken een bezoek bracht, dat *Maria* de gezegende onder de vrouwen was, kwam van uit haren schoot. "Want zie, als de stem uwer groetenis in mijne ooren geschiedde, zoo sprong het kindeken van vreugde op in mijnen schoot". In het feit zelf, dat het kindeke opsprong tengevolge van een zintuiglijken indruk, dien de moeder bekwam, is niets ongewoons gelegen; alleen de beteekenis, die het had, schijnt ergerlijk te zijn. Maar acht men het niet onmogelijk, dat eene huwelijksvrucht, die in kiem reeds alle menschelijke vermogens bezit, onder een bepaalden invloed des heiligen Geestes staat, gelijk van Elizabets vrucht bericht wordt, dan is het, voorzeker, niet ongerijmd, dat zij van eene buitengewone, Godgewijde, schoon door haar zelve niet begrepen aandoening blijk geeft. Hier was 't eene aandoening van blijdschap, van blijdschap over de nabijheid van den Christus, zoo als Johannes met zelfstandig inzicht en in de gewone taal, staande bij Jezus, zich liet hooren: "Die de bruid heeft, is de bruidegom, maar de vriend des bruidegoms, die staat en hem hoort, verblijdt zich met blijdschap om de stem des bruidegoms" (Joh. 3: 29). Zinnebeeld was dus dat teeken, en de moeder verstond het door een van die plotselinge lichtstralen, die somwijlen in ons donker hart vallen, en uit de bovenzinnelijke wereld tot ons komen. Dientengevolge werd zij zelve bezield en sprak zij als eene profetes: zij werd vervuld van den heiligen Geest; en in groote geestvervoering hief zij het eerste vers aan van den Christelijken lofzang: het Oude Testament zegende het Nieuwe; de Verwachting der hoop zag de Vervulling voor zich; en wat aanstoot of smart de vervulling ook wekken zou, *zalig* was de vrouw die *geloofd* had, wijl God de beloften, haar gegeven, volbracht.

Maria's lofzang Luc. 1: 26—56.

De timmermansbruid weet dat zij eene koningsdochter is, en voelt zich moeder van den grootsten Koning. "En zie, Elizabet, uwe nicht, is ook zelve bevrucht, met eenen zoon, in haren ouderdom", — dat teeken, 't welk haar ongevraagd geschonken was, zag zij voor hare

oogen, en het bevestigde haar geloof. Is 't wonder, dat ook zij hare ziel uitstortte in de taal der poëzy? Het dichterlijk vuur, dat daarbinnen gloorde, werd een heldere vlam door Elizabets aanblazing; wat hare ziel had gevoeld en gedacht sints Gabriëls bezoek, ging ze nu op Davids harp vertolken.

"Mijne ziel maakt groot den Heere, en mijn geest verheugt zich in God (Jehova), mijnen Zaligmaker, omdat hij de aardsche geringheid zijner dienstmaagd heeft aangezien: want zie, van nu aan zullen mij zalig spreken al de geslachten". Haar toestand is plotseling omgekeerd: vroeger veracht, nu verhoogd. Zij dankt er God alléén voor: "want groote dingen heeft aan mij gedaan hij, die machtig is, en heilig is zijn naam, en zijne barmhartigheid is van geslacht tot geslacht over die hem vreezen". Zulk eene omkeering nu zou ook haar volk ten deel vallen; ja, die heerlijke gebeurtenis heeft reeds plaats gehad; zij zelve is daarvan het begin, en alzoo toonbeeld en onderpand: "God deed een krachtig werk door zijnen arm: hoogmoedigen verstrooide hij, machtigen rukte hij van hunne tronen en geringen verhoogde hij; hongerigen vervulde hij met goederen en rijken zond hij ledig weg." De vernedering gaat vóór de verhooging. Die vernederd zullen worden, dat zijn alle inlandsche verdrukkers; van de Romeinen zwijgt zij, jonge dochter en bewoonster van het nietige Nazaret, had zij zeker weinig kennis met hen gemaakt; dat zijn allen onder haar volk, die haar volk, die Gods volk plagen en vertreden, de wereldsche menschen die in hoogheid zitten. Die verhoogd zullen worden, dat zijn de vromen, meestal geringen naar de wereld; zij maken het ware Israël uit. "God trok zich Israël aan, zijnen knecht, om barmhartig te gedenken, gelijk hij sprak tot onze vaderen, aan Abraham en zijn zaad — tot in eeuwigheid". Dat Israël zal dus waarlijk een *koninklijk* priesterdom, en aldus alle geslachten des aardrijks, overeenkomstig de belofte aan den aartsvader gedaan, ten zegen zijn. Maria sprak het niet uit, het was haar te groot om te zeggen, dat de vrucht van haren schoot die heilzame omkeering bewerken zou,

toch is het onloochenbaar, dat zij "de groote dingen", die God aan haar gedaan had, voor het kleine maar wisse begin van de toekomstige grootheid haars volks hield, haar zoon was de oorzaak dier goddelijke revolutie, hij de koning van dat volk.

Maria's lied is dus geen echo van Elizabets lof. De goddelijke heerlijkheid van den Christus scheen in het hart van deze vrouw, echtgenoot en dochter eens priesters; de koninklijke regeering van den Messias maakt de bewondering gaande der maagd en koningsdochter, die wist dat zij moeder werd van den grootsten Koning. Maria denkt blijkbaar niet aan den *geestelijken* aard van dat koningschap. Zij vat het op, gelijk het algemeen opgevat werd. De scepter zijns koninkrijks is haar een gouden scepter, de troon van dien Koning de aardsche Davidstroon. In die onvergetelijke ure sprak dus de moeder van den voorlooper eene betere Messias-verwachting uit dan de moeder van den Messias zelven. Van de eerste wordt dan ook alleen getuigd, dat zij vervuld werd van den heiligen Geest, schoon de taal der tweede onmiskenbaar ware godsvrucht ademt. Haar lied is een bewijs van haar onschuld, maar tevens van de trouw des berichtgevers, die den Geest der profetie geene ongerijmdheden toeschreef, en van de onwaarheid der veronderstelling, dat het de vrucht van Christelijke verdichting is. De verwachtingen, die het uitsprak, zijn volstrekt niet vervuld gelijk ze uitgesproken werden, en naarmate de gemeente ouder werd, naar die mate liet ze alle droombeelden van dien aard varen; ja, Jezus zelf heeft van den beginne met alle kracht hunne uitdrijving gezocht. Hoe zou men dus zijnerzijds zulk een lied hebben kunnen vervaardigen, of Lucas het, zoo hij zich van de echtheid niet verzekerd hield, opgenomen hebben? Met dat van Hanna (1 Sam.) heeft het overeenkomst in woorden, niet in hoofdgedachte. Is het er eene nabootsing van, dan bootst ook de nachtegaal den leeuwerik na. De vrome Maria bezigt gelijke uitdrukkingen als de vrome Hanna, immers kinderen van denzelfden Geest en tevens hoog bevoorrechte moeders in hope. Bestond er deze overeen-

komst niet, dan kon de vervaardiging met eenigen grond geschreven worden op rekening van de Christelijke lier. Maar het verschil van grondgedachte is, bovendien, veel te groot, om die meening bewijsbaar te achten. Uit Hanna toch spreekt de Israëlitische moeder die, nu verlost van de schande der onvruchtbaarheid, in God roemt tegenover hare hoogmoedige en kwelzieke vijandin. Doch uit Maria hooren wij de taal van eene maagd, van eene tot groote eer verkorene dienstmaagd van Jehova, die in zich zelve de type en het onderpand ziet van eene gelijke verhooging haars volks. Hanna zong: "een man vermag niet door kracht"; Maria: "de Machtige deed mij groote dingen." Eigendommelijk en oorspronkelijk is dus de tegenzang der moedermaagd, de vorm is schoon en liefelijk, doch de gestalte, waaronder zij haar zoon in den geest zag optreden, zou haar lichaamsoog nooit aanschouwen; geen aardsche kroon, maar het kruis der smart en schande zou hij dragen!

De Lofzang van Zacharia. Luc. 1: 57—80.

Drie maanden ongeveer bleven de gezegendste vrouwen samen, die de geschiedenis kent; de priesterlijke woning bleef al dien tijd een voorhof van den nieuwen tempel, dien God, naar eigen ontwerp, begonnen was te bouwen, de voorhof der dochteren Israëls, die den Heer prezen met nieuwe gezangen en sterkte zochten tegen de ure der benauwdheid bij haren trouwen en almachtigen Verbonds-God. Wat daar al niet gedacht en gevoeld werd, wij kunnen het ons eenigermate voorstellen, maar niets met zekerheid er van melden; de Evangelische oorkonde zwijgt er van, en dit gemis vermeerdert ons vertrouwen in 't geen ze bevat; de schrijver verzamelde geene voortbrengselen der fantasie. Doch hoe hoog de vreugde daar ook klom, zij was niet onvermengd. Grootsche verwachting gaat altijd met angstige vrees gepaard, of het wel geschieden zal; bovendien, wat zouden de menschen wel zeggen, wanneer aan 't licht kwam wat beider schoot verborg? En zat daar niet de eerbiedwaardige priester met het teeken des ongeloofs als gebrandmerkt? Misschien heeft Ma-

ria nog menigen wenk van zijne schriftelijke mededeelingen ontvangen, als geestelijk voedsel voor de reis, in de eerste plaats, die zij weer aannam, toen de ure voor Elizabet aanbrak.

Wij nemen echter de vrijheid, om nog eenigen tijd in dat huis te vertoeven. Elizabet baarde dan eenen zoon; en bekenden en bloedverwanten waren blijde met de blijde, wijl haar de Heer groote barmhartigheid bewezen had. Maar de vreugde zou plaats maken voor verwondering. Men wilde den zoon noemen naar zijnen vader, doch de vader deed uitdrukkelijk afstand van zijn recht, toen hij, evenals zijne vrouw, te kennen gaf: "Johannes is zijn naam." Johannes, "Gods gave", gaf hij aldus aan God weer; alleen aan zijne geestelijke bestemming moest hij gewijd worden. Op 't zelfde oogenblik kreeg hij zijn spraakvermogen terug, en voor het teeken des ongeloofs kwam nu het danklied des geloofs. Zijne gansche omgeving besefte, dat hier iets bijzonders werkte, dat God daar merkbaar tegenwoordig was. "Er kwam vrees over allen"; er werd veel over gesproken, en er werd veel verwacht van het jongske; ja men zag het, dat de hand des Heeren hem sterkte. Werden alzoo hunne harten voorbereid voor het zaad, dat Johannes eenmaal zou zaaien, zijn vader werkte daartoe krachtig mede. Dit alles opmerkende en overdenkende, werd hij ook bezield van den heiligen Geest, en zijne ziel sloeg hare wieken uit in een lied, dat hij zekerlijk niet verborgen hield voor zijn belangstellende omgeving, en dat onze belangstelling nog ten volle waardig is.

De priester werd gezalfd tot profeet. Zijn lied is de taal van den vreugdevollen vader en van den vromen patriot, doch bovenal van den echten priester die, tot ziener verheven, in hoogdichterlijke taal, de ware verlossing zijns volks bezingt. De hoofdgedachte van Maria's lied is zijn uitgangspunt; de verlossing, die hij gekomen ziet, verbindt hij aan den hoorn des heils, de koninklijke reddingsmacht, door God verwekt in het huis van David, zijnen knecht, en vereenigt hij met de bevrijding van allen die Israël haten, zoodat het verdrukte volk weer tot vrijheid, macht en aanzien komen zal. Blijkbaa

is de vrijmaking zijns volks niet het hoogste; de schoonste vrucht dier verlossing is in zijn oog het onbevreesde en ongestoorde, dagelijksche dienen van God in heiligheid en gerechtigheid voor zijn aangezicht. De ware Godsvereering breekt dus voor Israël aan, reeds aanvankelijk ontstaan door de eeuwenlang voorspelde en verwachte, en nu in Davids huis verwekte heilsmacht. Voor zúlk een koninklijken Verlosser zal zijn kindeke de heraut zijn; zijn Johannes zal "des Allerhoogsten profeet" genaamd worden, dat is het ambt van zijn zoon; en diens werk bestaat in het "heengaan voor 's Heeren aangezicht om zijne wegen te bereiden, om zijn volk kennis te geven des heils, in vergeving hunner zonden wegens de groote barmhartigheid van onzen God, waarmede ons de opgang uit de hoogte bezocht, om te verschijnen die gezeten zijn in duisternis en doodsschaduw, om onze voeten te richten op den weg des vredes." De komende Verlosser is derhalve de Heer, Jehova die verschijnt, wiens licht kennis des heils geeft, wiens genade de schuld kwijtscheldt, wiens innerlijke ontferming zich uitstort over zijn volk.

Man en vrouw stemmen dus overeen in beschouwing, zelfs in benaming; beide zien in den komenden Verlosser de persoonlijke verschijning van Jehova tot blijdschap van zijn volk. Doch de man, die, alleszins verklaarbaar, de gedachte ontwikkelt en met Israëls ganschen toestand in verband brengt, kleedt haar ook in een nieuw beeld, een zinrijk beeld van Oostersche schoonheid. De komende Verlosser is de Opgang uit de hoogte, de Zon die van boven is en van beneden rijst; en dat om de Galileërs, door Maria vertegenwoordigd, gezeten in duisternis en doodsschaduw (Matth. 4: 14—16), met haar licht te bestralen, en om de voeten der afgedwaalde Judeërs, door hem zelven vertegenwoordigd, op den weg des heils te richten. Ja, waarlijk dat was wel de taal des heiligen Geestes!

Wij verlaten het huis van Zacharia, die werkplaats van Gods macht en spreekplaats van Gods Geest. En de aanwijzingen, die wij van daar

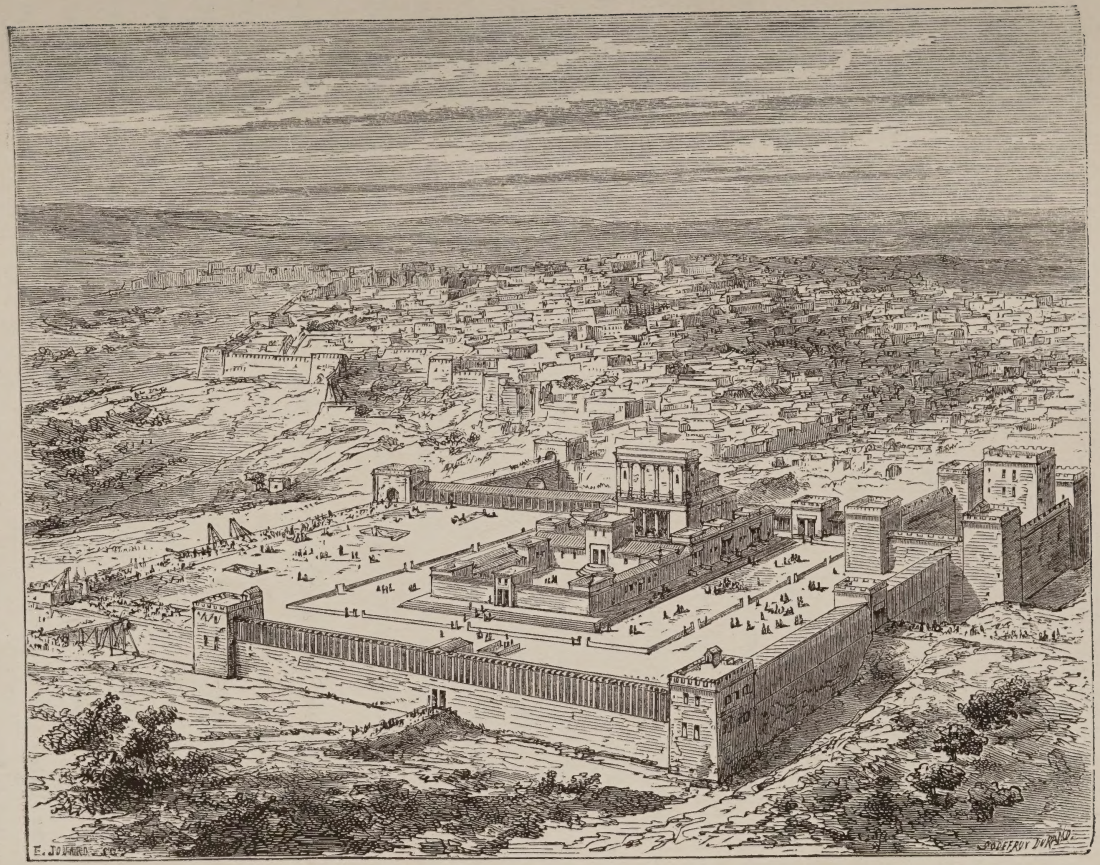

De Herodiaansche tempel.

omtrent Jezus medenemen, bevatten zij niet, in onbepaalde bewoordingen, wat de vierde Evangelist als de slotsom zijner op eigene ervaring gegronde beschouwing aldus uitgedrukt heeft: "*Het woord is vleesch geworden, en dat Woord was bij God en dat Woord was God*"?

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE HEER VAN EEN TOE TE RUSTEN VOLK.

Gabriëls openbaring aan Zacharia in den tempel, Luc. 1: 5—23.

De onopgesmukte schets van Zacharia en Elizabet, waarmeê Lucas' Evangelie begint, is u bekend, mijn lezer! Gij weet ook, dat hetgeen beide zongen zijne aanleiding vond in de boodschap des hemels, die de priester vernam toen hij in zijne beurt bezig was, den Heere te reukofferen. Die boodschap wenschen wij thans te overdenken. Daartoe verplaatsen we ons naar Jeruzalem, tevens met het doel om den tempel, waarin Jezus dikwijls optreden zal en daarmeê den toestand van Israëls wettelijken godsdienst, in oogenschouw te nemen. Alzoo zal het ons duidelijk worden, dat het volk van den komenden Heer nog toegerust moest, maar ook dat het toegerust zou worden.

De tempel in Jezus' dagen. Joh. 2: 20.

De tempel, waarheen we onze schreden richten, de Herodiaansche genoemd, omdat hij aan Herodes den Groote zijne grootheid en pracht te danken had, is reeds uit die beide oogpunten onze aandacht overwaardig. Zie hier wat de beroemdste hedendaagsche kenner van Israëls oudheid (prof. Delitzsch) daaromtrent verhaalde: "De veertig el hooge muur, die de beide tempelhoven insloot, bevatte negen hooge portalen, van welke acht met vergulde en verzilverde vleugeldeuren voorzien waren, terwijl één portaal, het oostelijke, vleugeldeuren had van Korintisch koper, maar des te rijker nog versierd. Deze deur heette de Nikanor-deur, of ook de schoone poorte. Ook was de tempel van binnen rijk met zilver en goud bewerkt, zoowel in monteeringen als in massieve werken van deze edele metalen. Het

gansche eigenlijke tempelhuis straalde deels in den vurigen glans der gouden platen waarmede het aan alle zijden bekleed was, deels, daar waar het niet verguld was, in het verblindende wit van het blankste marmer, terwijl het dak als bezaaid was met gouden spitsen, die wij voor bliksemafleiders zouden aanzien, maar die naar het doel, waarmede zij er waren aangebracht, vogelverschrikkers werden genoemd. IJzer was van binnen in 't geheel niet gebruikt, en het brandofferaltaar was zelfs zonder eenig ijzeren gereedschap gebouwd, want "het leven verkortende mocht niet gebezigd worden aan het leven verlengende." Alleen het penseel van den schilder werd bij de toerusting van den tempel niet aangewend; de beitel van den beeldhouwer echter had aan den gevel van de Oostpoort nog een Bas-relief aangebracht, naar het schijnt van de Persische hoofdstad Susa. Des te meer hadden niet alleen de kunstwerkers in goud en zilver en koper te doen, maar ook de wevers en borduurders om de voorhangsels, die de heilige tempelruimten van elkander scheidden, en de kleedingstukken der priesters te vervaardigen. Het voorhangsel van het allerheiligste was, volgens het gezegde van den onderhoogepriester Simon, die het nog gezien had, uit twee-en-zeventig koorden geweven; ieder koord bestond uit vier-en-twintig draden, zes purper-blauwe, zes purper-roode, zes scharlakenkleurige en zes byssus-witte. Dat waren de vier heilige kleuren."

De geheele omvang van dit heiligdom, van den tempel met zijne voorhoven, was 500 ellen in het vierkant; het was terraswijze aangelegd, zoodat het eene voorhof hooger lag dan het andere, en de tempel zelf 't hoogst, zoodat hij uit de geheele stad en haren omtrek kon gezien worden en een majestueus gezicht opleverde. Nadat de voorbereidselen gereed waren, werd met het werk der verbouwing een aanvang gemaakt in het 18de jaar van Herodes' regeering, 20 jaar ongeveer vóór Jezus' geboorte; duizende arbeiders werkten er dagelijks aan; en eerst in 64 na Christus was het geheele werk voltooid.

Herodes heeft aldus zijnen naam willen vereeuwigen, het Jodendom

met zijne regeering verzoenen, maar vooral de komst van het Messiasrijk beletten, den schijn aannemende alsof hij zelf de Messias was, wijl hij vreesde dat het rijk der gerechtigheid afbreuk zoude doen aan zijne in bloed en tranen gestichte heerschappij. Zoo had dit prachtwerk reeds op zich zelf eene Christus-vijandige bestemming, doch daarin was de tempel als zoodanig niet betrokken, zoodat dan ook de eerste boodschap des hemels, dat de tijd gekomen was, in het heilige vernomen werd. Doch komt, treden wij met gindsche schare de tempelruimte binnen!

Overheersching van den staat.

Aan onze rechterzijde verheft zich de burcht Antonia. Van zijn hoogsten toren kan alles wat daar binnen voorvalt gadegeslagen worden, en een onderaardsche gang biedt gelegenheid aan voor het plotseling verschijnen van Rome's krijgsknechten als zoovele handhavers van orde en rust, vaak alleen door stroomen bloeds bewaard of hersteld. Door denzelfden koning gebouwd die den tempel vergrootte, plaatste het werelddwingend Rome later in die schier onneembare veste eene vaste bezetting. Zoo werd de heiligste plaats krijgskundig beheerscht door het wereldlijk gezag; was het geen veelbeduidend en tergend zinnebeeld van de verdrukking, waaronder de Joden gebukt gingen, waarom zij zich herhaaldelijk tot opstand lieten verleiden, en waarmede toch ook het zuiverst denkbeeld der Theocratie in lijnrechten strijd was? Geen koning mocht priester zijn; geen staatkundig bewind heerschen over het godsdienstige leven; Staat en Kerk moesten, zouden wij zeggen, gescheiden zijn in bestuur en vormen, doch samen vereenigd in gehoorzaamheid aan Gods geboden; 't waren twee onderscheidene levensmachten, ieder met een eigen sfeer en nauwkeurig afgebakende grenzen, maar voortgesproten uit één wortel en geroepen om één en dezelfde vrucht te dragen: onderwerping aan God als *den* koning. De geschiedenis van Saul en die van Uzzia getuigt van de gestrengheid, waarmede de overschrijding van de gestelde grenzen gestraft werd. Sints eenigen tijd nu werd die gruwel gedurig aanschouwd, en hij nam eerst met stad en tempel een einde. Wilt gij

daarvan een paar voorbeelden? De Romeinen bewaarden in het kasteel het hoogepriesterlijk gewaad, slechts ten gebruike op de hooge feesten afgestaan. Het wereldlijk gezag benoemde hoogepriesters naar welgevallen, en zette hoogepriesters naar willekeur af; staatsbelang was de afgod, die in dezen oppermachtig gebood. Volgens Jozefus ontnam de Romeinsche landvoogd Valerius Gratus het hoogepriesterschap aan Ananus (Hannas) en droeg het Ismaël op; na dezen weldra weêr afgezet te hebben, benoemde hij Eleazar, zoon van Ananus, tot hoogepriester; een jaar later zette hij dezen laatste af en benoemde Simon in zijne plaats; deze bekleedde de hoogste waardigheid slechts één jaar, en Jozef, bijgenaamd Kajafas, werd tot zijn opvolger aangesteld, terwijl Herodes en zijn zoon Archelaus er een achttal gemaakt en vernietigd hadden. Men was hoogepriester bij de gunst der bovendrijvende staatsmachten en grillige staatsluimen, eene gunst die meestal door listige vleierij, soms ook door kostbare geschenken verworven werd. Waar alzoo het heiligste ambt speelbal en twistappel van eigenbaat was, wat wonder dat het zedelijk bederf ook in de lagere rangen heerschte en dat de geheele tempeldienst verkankerde?

Innerlijk bederf van priesterschap

Schitterend was de tempel, de luister van den dienst was boven alle beschrijving verheven, de menigte was hartstochtelijk gehecht aan de waarneming van alle plechtigheden. 't Was alles gelijk aan een appel met roode wangen, doch met een worm in het hart. Zie toch daar voor u! Door de poort heengegaan, bevinden we ons in de buitenste door een hoogen muur omgeven en met verscheidene torens versterkte ruimte, het *Voorhof der Heidenen* genaamd. Dat is de plaats, waar de volken aanbidden mogen, maar waar ze voorzeker geen bijzonderen eerbied voor Israëls gezindheid leeren koesteren! Immers, wat niet een onstichtelijk gedruisch, een onheilig geschreeuw, een ellendig getier! De schachergeest heeft er vrij spel, de woekerzucht zoekt voedsel in den verkoop van zoenoffers, de geldgierigheid heeft zich genesteld in de schaduw der altaren Gods! 't Is de tempelmarkt die wij bezien, de markt die Jezus zoo vaak met ergernis vervulde en het eerste

En van aanbidders

De tempelmarkt.

tooneel van zijnen ijver voor Jehova's eere zou worden. Ja, zóó diep is Israël gezonken, dat het van het huis des Vaders een roovershol gemaakt heeft! Terecht smachtte een Zacharia naar een godsdienst in heiligheid en gerechtigheid evenzeer, als zonder vrees voor de aanmatigingen der Romeinen.

Vleeschelijke winzucht was de drijfveer van het ontaarde Jodendom, maar ook de grootschheid des levens speelde een voorname rol, aan de prachtliefde werden groote offers gebracht. Merk het aan dat zelfde voorhof! Zijne ruimte heeft aan drie zijden dubbele, doch aan de vierde of zuidzijde drievoudige zuilengangen, welker daken van cederhout rusten op marmeren 25 ellen hooge zuilen, en die met steenen van verschillende kleuren bestraat zijn; bij Jezus' geboorte waren ze nog niet afgewerkt. Het dal daarbuiten is zoo diep en de kap der galerij zoo hoog, dat men van daar niet in de diepte kan zien zonder duizelig te worden. Die vier rijen pilaren die haar ondersteunen, staan op gelijke wijdte van elkaâr, terwijl de buitenste rij door een steenen muur aaneen verbonden is. Drie mannen kunnen met moeite één pilaar omvademen; met den dubbel-dikken voetstal is 't echter onmogelijk. Ons oog rust op de zeldzaamste, op de schoonste en grootste galerij der oudheid. Voorzeker, het kostbaarste en kunstigste aan God te wijden, is een goed beginsel; maar het Jodendom offerde in dat alles meer aan eigen hoogmoed dan aan den Heer, die lust heeft in barmhartigheid en gerechtigheid. De volkstrots werd gestreeld, en de volksgeest zou wel op die prachtige gebouwen hebben willen schrijven: Is dat niet het grootste gedenkteeken van onzen rijkdom en voortreffelijkheid? Daar nu was het *Voorhof van Salomo*, daar de Synagoge waar Jezus voor 't eerst kennis maakte met de leeraren der wet, daarboven de tinne waar de Zone Gods triumfeerde over eene verzoeking, die met de zucht naar schitterende uiterlijkheid eng verbonden was, de verzoeking om zich ten aanschouwe van die menigte in de diepte te werpen en ongedeerd weer op den tempelweg te verschijnen! Later zullen wij zien, hoe

Prachtliefde.

de halsstarrige begeerte naar zulk een teeken het hart gesloten hield voor den Christus, die het standvastig weigerde!

Scheiding van geslachten en rangen.

Met de enkele gesluierde gestalten, die de teekenpen ons schetste, wenden we ons naar het *Voorhof der Vrouwen*. Doch hier doet zich eene zwarigheid op. Wij zijn van nature Heidenen. Wij moeten dus binnen het Voorhof der Heidenen blijven. Wij mogen niet verder komen dan tot aan dat 3 ellen hoog steenen traliewerk, 't welk ons, in Grieksche en Latijnsche opschriften, het binnentreden op straffe des doods verbiedt. Maar wij kunnen ons "proselyten der gerechtigheid" noemen, Heidenen die Israëls burgerrecht verkregen hebben, en zoo vreezen wij niet of de scherpziende tempelwachters, geroepen om te waken dat geen onreine de heilige plaats ontwijdt en, in 't algemeen, voor de naleving van alle verordeningen van dien aard, zullen ons wel toelaten. Wij klimmen dan langs 14 trappen op het 10 el breede voorplein, dat het gansche tempelgebouw omgeeft, en gaan staan voor de reeds genoemde *Nikanors-* of de *Oosterpoort*, 50 ellen hoog en 40 breed. Achter dat blinkend en schitterend kunststuk nu breidt zich het *Voorhof der vrouwen* uit, eene vierkante plaats van 135 ellen in 't vierkant, terwijl er van elke binnenzijde dier poort zich om den Noord- en Zuid-kant eene rij van hoog versierde pilaren uitbreidt, welke, gedekt met een op balken, die in den muur en op de pilaren zelven gelegd zijn, rustend dak, een overdekten zuilengang vormen. In elken hoek van dien gang zijn kamers, bestemd voor verschillend gebruik, bijv. voor het opstapelen van afgekeurd offerhout, het reinigen van melaatschen, het bewaren van offerwijn en offerolie, het scheren van Nazireërs, het koken van het gewijde offervleesch. Langs de muren binnen de zuilen bevinden zich kisten; een daarvan is de offerbus die door Jezus' woord over het penningske der weduw onvergetelijk werd. Gaarne zouden wij dat alles, en wat er achter ligt van naderbij bezien, doch wij mannen mogen niet komen op de plaats waar de vrouwen zich nederbuigen voor den Schepper van — man en vrouw beide. Wij verlaten

dus de Nikanorspoort, slaan den hoek links om dien we bij het opklimmen aan onze rechterhand hadden, over het voorplein heen, en treden met de menigte de naaste poort van het *Voorhof der Israëlieten* binnen. Het is een gedeelte van het *binnenste* of *groote Voorhof*, dat (van het Oosten naar het Westen) 187 ellen lang en 135 ellen breed (van het Zuiden naar het Noorden) is, en dat het geheele tempelhuis omgeeft. Tegenover de Nikanorspoort heeft het een toegang, de *Westerpoort* genaamd en aan de Noord- en aan de Zuidzijde ieder 3 deuren; langs zijne binnenwanden onderscheidene vertrekken, om de benoodigdheden voor den eeredienst te bewaren, waaronder ook de kamer *Gasith*, of de zittingszaal van het Sanhedrin. Van dien voorhof, zeide ik, is dat der Israëliten een gedeelte. Het is slechts 11 ellen diep (van het Noorden naar het Westen) en door een steenen 1 el hoog hekwerk afgescheiden van de overige ruimte, die het *Voorhof der Priesteren* uitmaakt. Voor dat hekwerk blijven wij eerbiedig staan. Echter, wij kunnen nu toch het *Brandofferaltaar* zien, waarbij Zacharia, de zoon van Barachia, gedood werd, en ietwat verder aanschouwen wij het *Waschbekken* van de priesters.

Maar wij vestigden onzen blik nog niet op den eigenlijken tempel, die zich daarachter voor ons oog verheft. Hij staat nog 12 trappen hooger dan het *Voorhof der Priesteren* ligt. Hij werd op nieuwe grondslagen opgetrokken van groote gehouwen wit marmeren blokken, waaraan van buiten en van binnen rijke gouden versierselen aangebracht waren. Zijne hoogte en lengte met het *Voorportaal* bedraagt 100 ellen; de breedte (van het Zuiden naar het Noorden dus) 60; en het *Voorportaal* heeft aan beide zijden een uitstek van 20 el, zoodat het aan de buitenzijde ook 100 ellen breed is. 't *Voorportaal* is van binnen 10 ellen lang (van het Oosten naar het Westen!), 50 ellen breed, 90 ellen hoog, het heeft eene 70 ellen hooge en 25 ellen breede deur-opening zonder deuren, en schittert sterk met zijn gouden bekleedsel. De binnenruimte is verdeeld in *het Heilige* en *het Heilige der Heiligen*. De ingang tot *het Heilige* is bedekt met een uit de vier

kleuren des heiligdoms geweven Babylonisch tapijt, en boven de opening hangt een gouden mansgroote wijngaardrank met druiven. Binnen *het Heilige*, 40 ellen lang, 20 breed, 60 hoog, staat *de gouden Kandelaar*, *de Tafel der toonbrooden*, en *het Reukofferaltaar*, waarbij Zacharia den dienst verrichtte in 't gewichtigste oogenblik zijns levens. Daarvan is *het Heilige der Heiligen* afgezonderd door een houten beschot met een deur, waarvoor het *Voorhangsel* is, dat bij Jezus' dood gescheurd werd; het is 20 ellen lang, 20 ellen breed, 60 ellen hoog; maar *geheel ledig*, zegt men, uitgezonderd een *steen*, die *de Arke des Verbonds* verving.

Israëls roeping. Het einddoel van onzen tocht blijft *het Reukofferaltaar*, maar wat wij gezien hebben moeten we toch nader overdenken, wijl het in onafscheidelijk verband tot ons onderwerp staat. In 't algemeen merken wij op, dat al die muren des afscheidsels te danken zijn aan Israëls bijzondere roeping, om den Heere heilig te zijn, als zijn uit alle volkeren verkoren volk. Te danken, zeg ik, en niet te wijten. Israëls uitverkiezing en afzondering was noodzakelijk, zou de ware godsdienst niet gansch en al verdwijnen en zou hij zich in al zijne kracht ontwikkelen kunnen. Van daar het *Voorhof der Heidenen* buiten den eigenlijken tempel, doch zie hier dan ook de hoogste bestemming van Israëls voorrechten. Deze moesten eindelijk ook den Heidenen ten zegen zijn, zoodat zij reeds voor hunne aanbidding eene plaats verkregen in de onmiddellijke nabijheid des tempels. De aartsvaderlijke belofte werd alzoo verzinnelijkt, en het was allen tempelbezoekers duidelijk gemaakt, dat God zich ook over de Heidenen zou ontfermen, wijl van Sion de wet zou uitgaan, en de Verlosser zou komen, de wet der heilige liefde en de Verlosser van de zonde. Maar in stede van ootmoedigheid en barmhartigheid jegens de onkundigen en dwalenden, die zulk eene uitverkiezing tot liefelijke vrucht hebben moest, heerschte daar zelfverheffing en grievende minachting tegenover den Heiden, hij was een hond in de schatting van den Jood.

De Israëlietische vrouw en man. Was nu afzondering tot heiligmaking het groote beginsel van Israëls bestaan, geen wonder dat het ook op de onderscheidene leden van

dat volk zelf toegepast werd. Bijv. op de *geslachten*. De vrouw gold voor de onreinste onder de onreinen; om der zwakheid wil was, bovendien, hare afscheiding van de mannen noodzakelijk, maar zij bleef toch behooren tot het uitverkoren volk. Dit denkbeeld werd uitgedrukt in het *Voorhof der Vrouwen*, maar was in den loop der tijden zoo ontaard, dat de vrouw voor het slechtste en domste wezen gehouden werd. Te luisteren naar het gezang der vrouwen gold bijna voor onkuischheid, en de bruidegom mocht maar een uur vóór zijn huwelijk met zijne bruid alleen zijn. Een beroep, dat met vrouwen in aanraking bracht, werd bijzonder geschuwd; zelfs werd de raad gegeven dat een ongehuwde man of vrouw geen kinderschool zou houden, omdat tengevolge daarvan gene met de moeders en deze met de vaders der kinderen in aanraking moest komen, — en dat was uiterst gevaarlijk! Met vrouwen te spreken over de wet, het was paarlen werpen voor de zwijnen; wie zijne dochter in de wet laat onderrichten, zegt de *Talmud*, geeft haar onderwijs in dwaasheid. De vrouw mocht moeder zijn, meer niet, maar dit moest ze dan ook, zou ze niet veracht worden; de echtgenoot had zich te gedragen naar alle luimen en grillen van den man-despoot, zou ze niet met een scheidbrief weggezonden worden. Van den beginne was het aldus niet geweest. Denk aan Debora, aan Hulda, aan Rebekka, aan Sara!

Natuurlijk dat de man ook hooger plaats verkreeg in den tempel, hij de drager van Gods belofte en van het God gewijde zaad, maar zelf was hij toch te zondig om deel te nemen aan de heilige verrichtingen. Van daar het *Voorhof der Israëlieten*. De Priester alléén mocht naderen tot God, hij was de plaatsvervanger van het volk, dat dagelijks weer onrein werd na de verworvene reiniging, en waarvan zich de priester dus streng afgescheiden houden moest; alzoo ook een *Voorhof der Priesteren*.

De offerdienst.

De priesterlijke bemiddeling is geen uitvinding van heerschzucht, of van geldzucht allerminst; zij is een uitvloeisel der consciëntie. Men treft haar bij alle eenigszins ontwikkelde volken aan, maar bij Israël is

zij het duidelijkst, het zuiverst, het heilzaamst ontwikkeld en toegepast. Israëls God alleen betuigde: "Ik ben die ik ben, Jehova; ik ben uw God!" Hij duldt geen anderen God naast zich, en is volstrekt onzienlijk. Toch sluit hij zich niet in eenzame majesteit op. Hij maakt bemoeienis met de volken en zijn volk, en geeft zijn wezen eenigzins te aanschouwen in zijn wetten en werken. Hij komt in de geschiedenis tusschenbeiden, hij openbaart zich als den vrijmachtigen en almachtigen Koning. Maar tevens als een vader die gestrengheid met goedheid weet te paren. Nooit ziet hij het kwade met onverschillige oogen aan; hij kent de zwakke toegeeflijkheid niet van een godheid, wier gunst men met geschenken koopen, doch evenmin den bloeddorst van een Moloch, wien men met tegennatuurlijke wreedheid behagen kan. Liefst zegent hij; 't straffen is zijn lust niet; en zijne gerichten weet hij ten voordeele van den waren godsdienst te besturen. Maar niettemin, hij blijft de driemaal heilige, te rein van oogen dan dat hij het kwade zou kunnen zien. Met dit Godsbegrip staan we op den hoogsten trap der zedelijkheid in de oudheid. Zulk een God moest zijn volk roepen tot volstrekte heiligheid, tot algeheele toewijding aan zijn dienst. Heilige plaatsen, offers, menschen, tijden, men vindt ze ook onder de volken, maar nergens zoo diep opgevat, en veelzijdig ontwikkeld, en streng volgehouden als bij dit nietige volkje naar de wereld. Het zoenoffer voor priester en volk bekleedde hier dus de voornaamste plaats, in onafscheidelijk verband met de afscheidingen. Doch, helaas! het schuldbesef sprak zoo zelden, dat een Farizeër uit de besten voor Gods aangezicht danken kon voor zijne deugden en geen enkele zonde beleed; het offeren ging meestal buiten het geweten en het geloof om; de tempeldienst was slechts een vormendienst; de God, dien men aanbad, zonder stem, zonder levend verband met zijn volk. Het ware leven ontbrak. Waar was de godsdienst, dien Zacharia verlangde? De Arke des verbonds was door een steen vervangen.

Des Engels boodschap aan Zacharia.

Waarschijnlijk in het 748ste jaar van Rome's stichting, in de maand

October, bracht Zacharia Gode het offer op het gouden reukaltaar met het aangezicht naar *het Heilige der Heiligen* gekeerd. Evenals zijne vrouw had hij, in stille afzondering levende, de Godsvrucht beoefend, gelijk Gods geboden en inzettingen haar voorschreven, en beide stonden op een hoog zedelijk standpunt. Daar zij kinderloos waren, stak hen de scherpste doorn voor het echtelijk gevoel van den Israëliet. Het gebed om wegneming was vurig geweest, doch Zacharia dorst niet langer hopen op de vervulling van een zijner vurigste wenschen. Maar zie, Gods gedachten waren anders dan de zijne! Daar verschijnt hem ter rechterzijde van het altaar, als gunstig voorteeken, de engel Gabriël met de heugelijkste tijding. Doch het gunstige voorteeken belet niet dat er een angstige vrees op hem viel. Evenwel, geen vrees maar vreugd, zietdaar wat het Evangelie verwekt! In de eerste plaats voor Zacharia en zijne vrouw: immers "uw gebed is verhoord en uwe vrouw Elizabet zal u eenen zoon baren, en gij zult zijnen naam heeten Johannes, en u zal blijdschap en verheuging zijn." Maar voorts ook voor anderen: "en velen zullen zich over zijne geboorte verheugen." Waarom? Omdat hij hun het middel zal zijn tot het verkrijgen van de grootste weldaad. "Want hij zal groot zijn voor den Heer; noch wijn noch sterken drank zal hij drinken, en hij zal met den heiligen Geest vervuld worden, ook van af zijn ontstaan in den moederschoot; *en hij zal velen der kinderen Israëls bekeeren tot den Heer, hunnen God.*" Johannes mocht, als Hanna's zoon, een kind der gebeden heeten, maar hij zou veel grooter worden dan Samuël. Als een Simson de gelofte van het Nazireërschap doende, zou hij echter van zijnen aanvang af met den heiligen Geest vervuld worden, en veel machtiger daden doen dan die sterke held. Als een Izaäk was hij een zoon des ouderdoms, doch, hoe groot hij ook werd, het zaad der belofte was hij niet. Johannes zal voor hem heengaan in den geest en de kracht van Elia, om te bekeeren de harten der vaderen tot de kinderen, en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen, *om den Heere te bereiden een toegerust volk.*"

Het volksgeloof fabelde, dat Elia uit de dooden zou opstaan. Gabriel sprak alleen van den geest en de kracht des eersten waarin de tweede Elia optreden zou. Maar die geest en kracht zou niet ten verderve van menschen strekken; integendeel, zij zouden aangewend worden om het zedelijk verband tusschen de vrome vaderen en het afvallig nakroost, tusschen de wet en het volk, tusschen den wetgever en de onderdanen, te herstellen. Alzoo doende, zou Johannes des Heeren weg bereiden. De Heer zal verschijnen, maar hij komt in den weg der gerechtigheid. De Heer zal komen, maar hij komt alleen in het bekeerde hart. Alles ademt hier goddelijke reinheid, en staat met Israëls hoogste roeping in de schoonste overeenkomst. Het zedelijk karakter der ouders, en niet het minst de bestemming van Johannes verkondigen ons met luider stem, dat hier een gansch andere geest werkte dan die der wereld of fabelen; vooral treft het onze aandacht, dat de eerste lichtstraal der rijzende heilzon viel op het gouden reukaltaar, zinnebeeld der biddende gemeenschap met God. Ja de diepste verzuchtingen der menschheid werden verhoord, God zal een daadwerkelijk antwoord geven.

Doch om het goed te kunnen verstaan, moest, vóór alle dingen, Israël vatbaar gemaakt worden. Zoo als het nu gesteld was, kon het de verschijning des Heeren niet waardeeren. Dit vereischte kwam niet overeen met de meening des volks. Algemeen oordeelde men zich in staat om, zonder bekeering, den Messias te huldigen. De wetgetrouwe Israëliet had geen wedergeboorte van noode, en had de godsdienst van het volk dan niet zijn toppunt van bloei bereikt? Voegde dus des engels woord nieuwe elementen bij de oude godspraken, bijv. in dit opzicht dat Johannes een kind der gebeden en een Nazireër zoude wezen, over 't geheel streed het met de voorstelling die zich het volk gemaakt had van den wegbereider des Verlossers. Ook om die reden kunnen wij niet aannemen, dat Gabriëls verschijning en openbaring slechts eene vrucht van menschelijke verbeelding, en inzonderheid van Zacharia's verlangen was. Hij slaat aan de belofte, integendeel, zoo

weinig geloof, dat hij een teeken eischt om haar te kunnen gelooven. Welnu, hij verkrijgt het, hij zal stom zijn tot dat het geschied is. Zijne onbedachtzame lippen worden gebreideld; de priester zal gaan zwijgen, de oud-testamentische eeredienst verdwijnen, en voortaan de geest der profetie den God van Israël loven, omdat hij in genade bezocht en zijnen volke de verlossing, die in het offer begeerd werd en ter ware Godsvereering noodzakelijk was, teweeggebracht heeft. Die verlossing zal Johannes voorbereiden.

DERDE HOOFDSTUK.

DE ZOON DES ALLERHOOGSTEN, DE ZALIGMAKER.

Niet in den prachtigen tempel noch in eene godzalige priesterwoning evenwel, maar in het verachte, alleen door zijne schoone ligging bekoorlijke Nazareth, een stedeke in het onbeschaafde en om zijne Heidensche elementen door den tijdgeest verfoeide Galilea, gaf God de leerzaamste aanduiding, wie de Christus zou wezen. Dat zou de vrucht zijn van Maria's schoot, en deze vrucht zou Gods Zoon, zou de Zaligmaker heeten. Vernemen wij dus, wat openbaring eerst tot Maria, daarna tot Jozef kwam. Vooraf ga een woord over de menschelijke afkomst van Jezus.

De menschelijke afkomst van Jezus. Luc. 3: 23—38. Matth. 1: 1—17.

Vrees niet dat we ons zullen verdiepen in het netelige en dorre vraagstuk der verschillende geslachtsregisters, doch het mag ook niet met volslagen stilzwijgen voorbijgegaan worden. Immers, de afkomst van Jezus is geen onverschillige zaak. Een zoon van David zou de Christus zijn. Dat was door de profeten voorspeld, en dat stond bij Israël vast. Wij gevoelen voor dien koning veel minder dan de koelste Jood, en onze eerzucht wordt niet gestreeld door zijn stralenkrans. Toch ook wij vinden het zielverheffender, zoo Jezus uit het waarlijk adellijke bloed van David ontstond, dan bijv. uit de lenden van den achterdochtigen, wreedaardigen, verraderlijken Saul. Dat niet alleen.

Jezus zelf deelde Israëls gevoelen (Marc. 12: 35—37), en liet zich den titel van "Zone Davids" welgevallen, een titel die in waarde gelijk stond met dien van "de Christus." De geleerden, die bij alles aan afspraak en listig bedrog denken, hebben, naar zij meenen, uitgevonden, dat sommige menschen er zich op toegelegd hebben om Jezus voor te stellen als een afstammeling van David. De geslachtsregisters nu zouden daarvoor het bewijs zijn. Maar, eilieve, dat van Lucas geeft slechts de meening terug van menschen die, in Jezus geene Goddelijke heerlijkheid ziende, in tegenspraak waren met den God des hemels en der aarde. Bij zijnen doop had God hem verklaard voor zijnen Zoon. De wereld was het met die verklaring niet eens. Wel neen, zeiden zij, Jezus is de zoon van Jozef, en slechts als zoon van Adam is hij zoon van God. Lucas nam dus de noodzakelijkste voorzorgsmaatregelen, toen hij aan de opgave dier menschelijke gevoelens het veelbeduidende "*gelijk men meende*" liet voorafgaan. De Evangelist is dan ook hoegenaamd niet aansprakelijk voor den inhoud van het geslachtsregister, 't welk, is het juist, toch slechts Jozefs stamboom behelst. Maar het is *niet* juist, zoo men althans geene overwegende redenen heeft om dat van Mattheus te verdenken.

De Zone Davids. Deze Evangelist geeft een geslachtsregister, waarvoor hij instaat. Maar ook het zijne is geen bewijs voor de stelling, dat Maria uit David en dat Jezus uit Maria is. Mattheus duidt zelf den aard er van aan, zeggende: "En Jakob gewon Jozef, den man van Maria, uit wie geboren is Jezus, gezegd Christus." Hij wilde aanwijzen, dat Maria's man uit David en Abraham was. Waarom? Niet omdat hij Jozef hield voor Jezus' eigen vader — dit wordt oogenblikkelijk door hem zelven weersproken —, maar om tegenover het wettische Jodendom Jezus' aanspraak op den schoonsten eeretitel der natie te staven. Jezus was de aangenomen zoon van Jozef, en Jezus stond bij de wereld aangeschreven als zijn eigen zoon. Bleek het nu, dat Jozef uit David en Abraham was, dan was de koninklijke, ja geheel-theocratische afstammingslijn onloochenbaar aanwezig. In 't geval Jozef een zoon van Da-

vid was, behoefde Maria zelf geene dochter Davids te wezen, om voor haar zoon dien titel te erlangen. De Evangelisten geven zich dan ook hoegenaamd geene moeite om haar zulk eene afkomst toe te schrijven; alleenlijk wordt zij eene dochter van David genoemd, maar deze afkomst wordt nergens met bewijzen gestaafd. (Luc. 1: 32, Hand 13: 23, 2 Tim. 2: 8.) Hoe dit zij, Jezus' afkomst van David wordt overal in de Evangelische geschiedenis verondersteld. De laatste Apostel, die een zoo nauwgezet en geleerd Farizeër geweest was en in zulk een gewichtig nationaal vraagstuk niet oppervlakkig te werk gaan kon na zijne bekeering tot Christus, bevestigde nadrukkelijk de bewering, door den eersten Apostel voor duizende vijanden uitgesproken (Hand. 2: 30). Keizer Domitianus had haar ook vernomen, hij verontrustte zich over die doorluchtige afkomst, als een mogelijk voorwendsel tot oproerige bewegingen onder de Christenen, en inzonderheid van Jezus' bloedverwanten, die algemeen gehouden werden voor afstammelingen van David. Hij liet hen naar Rome komen, maar, toen hij hunne vereelte handen zag, stelde hij zich gerust; zij waren van koningszonen afgedaald tot den rang van eenvoudige werklieden. En men zegge toch niet, dat Maria, als nicht (het oorspronkelijke noemt haar in 't algemeen: bloedverwant) van Elizabet, die eene dochter van Aäron was, niet uit Juda's stam en dus ook niet uit Davids huis wezen kon. Wat zwarigheid toch om aan te nemen, dat bijv. haar moeder wel uit Aäron voortgesproten, en dus aan Zacharia's gade verwant, maar dat haar vader uit Davids geslacht was? Doch genoeg hiervan! Wij hebben hoegenaamd geene reden om Jezus zijne doorluchtige afkomst te betwisten, die aan zijne anders zoo nederige verschijning op aarde eenigen luister bijzet. Er blijkt Gods trouw in de vervulling der profetieën uit, niettegenstaande alle menschelijke broosheid, en boosheid, welke ook in Davids huis groote schuld gemaakt en haren verwoestenden aard overvloedig getoond had. Wij gedenken aan de onderwijzing van Ethan, den Esrahiet: "Ik heb eens gezworen bij mijne heiligheid: zoo ik aan David liege! Zijn zaad

zal in der eeuwigheid zijn, en zijn troon zal voor mij zijn gelijk de zon. Hij zal eeuwiglijk bevestigd worden, gelijk de maan; en de getuige in den hemel is getrouw" (Ps. 89: 36—38).

De bestemming van Jezus, Luc. 1: 26—33.

De dochter van den grooten koning zou evenwel een grooter eer bekomen dan het "van hoogen huize" ooit aanbieden kan. Waar zij in Nazaret woonde, heeft de pen van den Evangelist der vermelding niet eenmaal waardig gekeurd; alle tijdelijke bijzonderheden verdwenen in 't niet bij het gansch uitnemend eeuwig gewicht der gebeurtenis die hij beschrijven zou. Er kwam een engel bij Maria met de woorden op de lippen: "*wees gegroet, gij begenadigde! de Heer zij met u, gij gezegende onder de vrouwen!*" Hoe eenvoudig en kalm dit begin ook was, de aangesprokene wordt er zeer door ontsteld, zij begrijpt het volstrekt niet, hoe zij bij de vrouwen geteld kan worden. Wederom moet de vrees plaats maken voor de vreugd, het Evangelie is overal 't zelfde, want Maria heeft genade bij God gevonden. Waarin nu bestaat die genade? "Zie, zegt de engel, gij zult bevrucht worden, en eenen zoon baren, en zult zijnen naam heeten Jezus; deze zal groot zijn, en de zoon des Allerhoogsten genaamd worden en God de Heer zal hem den troon van zijnen vader David geven!" Maria moest haren zoon *Jezus* noemen, d. w. z. *Jehova behoudt*; een naam even onbekend in de koninklijke familie als "Johannes" in de priesterlijke familie van Zacharia. Johannes zou groot zijn voor het aangezicht van den Heer, wiens weg hij te bereiden had; Jezus zou onbepaald groot zijn, volstrekt groot, groot in allen deele, groot in de schatting Gods en der menschen.

Immers, hij zou genoemd worden "zoon des Allerhoogsten," schoon Maria niet opgedragen werd, hem aldus te noemen. God had hem dien titel toegedacht, maar men zou hem dien titel geven als slotsom der beschouwing van zijne werkzaamheid: de naam *Jezus* de eerste, die van de moederlippen kwam; de naam *Zoon des Allerhoogsten* (t. w. van den Allerhoogsten Heer, of Koning) de hoogste aanduiding van zijn ambt, die uit den mond der geloovigen gehoord zou worden. Hij staat in beteekenis gelijk met den nieuwen naam,

Davids troon.

dien Jezus volgens *de Openbaring van Johannes* ontvangt: *Koning der koningen en Heer der heeren.*" Blijkens het volgend gezegde des engels hebben wij er dien zin aan te hechten (vgl. 2 Sam. 7: 14, Ps. 2: 7, Ps. 89: 28). Immers God de Heer zal hem den troon van zijnen vader David geven, hij zal koning zijn over het huis Jakobs tot in eeuwigheid, en er zal geen einde komen aan zijn koninkrijk. De engel kondigt blijkbaar geene aardsche tijdelijke vergankelijke heerschappij aan. "*Davids troon*" was de vaststaande uitdrukking voor eene Gods-regeering (Theocratie) in gerechtigheid en waarheid. Zoover een mensch die klagen moest: "in ongerechtigheid ben ik geboren en in zonden heeft mijne moeder mij ontvangen" het heerlijke koningsideaal van den profetischen Geest verwezenlijken kon, had David dat gedaan. Doch Jezus zou het zonder eenig gebrek tot werkelijkheid maken. 't Was niet de schuld des engels, dat Maria zijne uitdrukking verklaarde naar de algemeene voorstelling, en 't was niet de schuld van het oude Testament, dat men zijne beeldspraak met een wereldsgezind gemoed las, en alzoo in den Messias een wereldsch vorst te gemoet zag. De beslist uitgesprokene oneindigheid van dat rijk verbood zulk eene opvatting. Het bewind van David had een einde genomen, gelijk hij zelf beide gestorven en begraven was geworden, terwijl zijn graf gesloten bleef; doch Davids zoon zal tot in eeuwigheid regeeren en zijn regeering zal geen einde nemen, schoon hij dan ook eenmaal zijn scepter teruggeeft aan den hoogsten koning (1 Kor. 15: 24).

De goddelijke oorsprong van Jezus, Luc. 1: 34—38.

Met bewonderenswaardige eenvoudigheid vraagt de maagd, wier vrees geheel geweken was: "Hoe zal dat wezen, daar ik geenen man beken?" Er was in haar hart geene plaats voor eene onkuische gedachte, schoon ze ondertrouwd was. De gewone weg, om tot de toegezegde eer te geraken, was afgesneden, dat wist zij, door hare en door Jozefs kuischheid. "Hoe dat wezen zal?"

"*De heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen; daarom ook, dat Heilige, dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden.*" Ziedaar het groote geheim

verklaard! De menschheid van Jezus zal een wonder zijn; zij zal een nieuwe schepping zijn uit de gewone moederstof. Het geheel-eenige van Jezus' oorsprong ligt evenwel niet in het voortgebracht zijn zonder toedoen des mans of der vrouw. Adam en Eva hebben ook geen vader of moeder gehad. Loochent men echter Jezus' bovennatuurlijke geboorte, die zonder toedoen des mans plaats had, dan behoort men ook het einde van het geslachtsregister bij Lucas te wijzigen, en dat wel zoo, dat er voor het diepzinnige "zoon van Adam, zoon van God" gelezen worde; "zoon van Adam, jong van een aap." Het geheel eenige van Jezus' oorsprong ligt niet in de scheppende macht Gods in 't algemeen, die er bij werkzaam was, maar daarin dat de *heilige Geest* zijne menschelijke natuur zou formeeren uit eene zondige Adamsdochter, uit Maria, wier hart ook boos was van hare geboorte af aan. De aanstekelijke macht der zonde zal dus niet op deze geestesschepping overgaan; wat uit haar geboren zal worden *is* heilig, Gode volstrekt toegewijd, en derhalve zonder zonde, volstrekt rein. Onderscheiden zouden de gronden zijn, waarop Jezus den naam van "Zone Gods" gegeven zou worden; boven werd reeds ééne besproken, nu wordt er eene tweede opgenoemd: daarom óók, omdat hij zijn menschelijk bestaan te danken heeft aan den heiligen Geest, zal hij "Gods Zoon" genoemd worden.

Sommigen zien in dit verhaal eene navolging van die fabelen der Heidenen, die spreken van bezoeken der Goden bij dochteren der menschen, en in 't algemeen van vleeschwordingen der goden. Ze stellen vast, dat de Christelijke gemeente zoo iets op haren stichter overgebracht heeft. Ze verkondigen dit alles als hoogste wijsheid, als fonkelnieuwe ontdekking van onzen tijd. Ze prijzen zich zelven daarin als bijzonder geleerd en wetenschappelijk. Edoch, ze brengen geen enkel bewijs bij, ze eischen geloof op grond van onbewezen uitspraken, ze verlagen aldus de wetenschap en zich zelven. Ja die verklaring is met zich zelve in strijd. Bij de Heidenen bestond er geen onvereffenbaar verschil tusschen de heiligheid Gods en des menschen onreinheid.

Hunne voorstellingen bewegen zich uitsluitend op het gebied der natuurvergoding of van den wellust. De Christenen hebben zulke grondbeginselen niet kunnen overnemen, zoolang zij Christenen bleven; en het verhaal, dat voor ons ligt, getuigt luide welk een nadruk er gelegd werd op de heiligheid. Het spreekt bovendien niet van eene menschwording Gods. Er is enkel van den oorsprong der menschheid van Jezus sprake.

Waarom werd Maria het diepste geheim niet in die ure onthuld? "Ware dit anders geweest — zegt een beroemd schriftverklaarder terecht (*von Gerlach*) — noch Maria noch Jozef zouden het kind hebben kunnen opvoeden. Zijne onderworpenheid aan zijne ouders, die toch aan zijne menschelijke natuur eigen moest zijn, zou in dat geval misverstand veroorzaakt hebben. Doch de belofte, zoo als zij nu geschiedde, hief de ouderlijke betrekking niet op, maar vestigde het ouderlijk oog met verhoogde opmerkzaamheid op het toevertrouwd pand. Ook moest van den beginne af aan de kennis van Jezus' goddelijke natuur niet door uitwendige teekenen, die slechts vreeze verwekten, maar trapsgewijze bekend worden uit zijne menschelijke verschijning en uit zijn verlossingswerk." Gelijk dus de erkenning van zijn koninklijk ambt de vrucht der ervaring moet zijn, alzoo ook de erkenning van zijne goddelijke natuur.

Maar hoe dit zij, aangenomen zelfs dat er wezenlijke overeenkomst bestaat tusschen dit verhaal en de bedoelde fabelen eener onreine verbeelding, — is iets buitengewoons daarom dan onwaar, omdat het beantwoordt aan de buitengewone wenschen of voorgevoelens der menschheid? Wij zagen het, zij dacht zich geene verlossing dan door een god-menschelijk wezen; wat dunkt u, zouden wij niet God- en mensch-waardiger handelen door hierin Gods vervulling der menschelijke aspiratie's te eerbiedigen?

Die ongekunstelde wijsbegeerte van het dorstend hart is veel meer te vertrouwen dan al de beschouwingen der op ondoorgrondelijke natuurwetten blind turende oogen, de diepste grond der loochening is

toch uitgedrukt in dit woord: "Wij zien het niet gebeuren!" En tegenover de even hoogmoedige als onbewijsbare uitspraak: "het is onmogelijk!" plaatsen wij de uitspraak van aller onbedorven Godsbewustzijn in alle eeuw en plaats, het woord van Gabriël: "Geen ding zal bij God onmogelijk zijn. Alles wat de Almachtige *wil*, kàn en zàl hij doen. En waarom zou de bovennatuurlijke geboorte van Jezus in strijd zijn met zijnen wil? Wie bewijst dat? Hebt gij Gods wil bepaald? Hebt gij zijnen wil leeren kennen en zijne lengte en breedte en hoogte en diepte? Kent gij reeds zijnen wil, als gij weet te verklaren hoe de stoomkracht ontstaat, of te zeggen wanneer een komeet zal verschijnen? Wil God niets meer dan wat de natuurwet uitdrukt? En zoo hij iets buiten de natuurwet wil, is het ongerijmd dat hij het ook zonder natuurwet doet? 't Zou er bitter treurig uitzien, zoo God niets meer bepaald had dan wat de natuur leeren kan, t. w. dat het een het ander verslindt en voortbrengt, en dat in die wet der stofwisseling Gods eeuwige kracht en majesteit spreekt! — En waarom zou zulk eene geboorte onredelijk, d. i. in strijd met Gods wijsheid zijn? Is Jezus inderdaad het hoofd eener nieuwe, in waarheid God gewijde menschheid, waardoor haar oorspronkelijke aanleg en bestemming ontwikkeld en bereikt wordt, is dan de stelling ongerijmd, dat hij niet maar een der schakels zijn kan in de lange keten der elkander natuurlijk opvolgende geslachten, geheel door het invretend kwaad krachteloos geworden? Kon zulk een Verlosser de kracht der zonde overwinnen, ja stuiten? Het hoofd der nieuwe menschheid moest eene nieuwe schepping zijn; de tweede Adam moest door dat werk des *heiligen Geestes* smetteloos, en sterk door zijne heiligheid, de wereld intreden om haar te kunnen behouden en te mogen veroordeelen. Dat vermocht de wet niet. Zij prikkelde wel tot tegenstand, maar leidde niet tot de zege; zij maakte de zonde eer sterker dan zwakker. En wat vermocht het geweten? Welnu, wat geen van beide vermocht, dat deed God. Zijnen Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vleesches, veroordeelde hij de zonde in het

vleesch, waarin zij haar zetel had, en oppermachtig heerschte. Haar volstrekte nederlaag werd daadwerkelijk verzekerd, het vonnis des doods werd aanvankelijk over haar voltrokken, toen God uit zondig vleesch de reine menschheid van Jezus schiep. (Rom. 8: 3).

Maar er zouden in de Evangelische Geschiedenis zelve sporen overgebleven zijn van Jozefs eigenlijk vaderschap! Men beroept zich op plaatsen als Luc. 2: 48, Joh. 1: 46, Luc. 4: 22, Joh. 6: 42. Doch men neemt daarbij niet in aanmerking, dat Jezus, tegenover de burgerlijke maatschappij, als zoon van Jozef te boek moest staan, en dat het pleegvaderschap ook een vaderschap heeten mocht; waarom zou Jozef zich niet als vader van Jezus hebben laten noemen? Dat de moeder, vooral in 't bijzijn van vreemden, tot den knaap Jezus van haren man sprekende, hem niet wel anders dan als vader aanduiden kon. Dat Nathanaëls gezegde — hoe kon 't anders? — aan de algemeene opinie ontleend was, en dat de meening van vijandige Joden geen kracht van bewijs heeft. En wat zijne broeders betreft — zou het kiesch geweest zijn, zoo Maria of Jezus hun het geheim der geboorte ontdekt hadden? Diende Jozef zelfs niet voor zijn eigen naam geen onverbrekelijk stilzwijgen in acht te nemen? Ook in die dagen volgden de menschen den regel, in dit spreekwoord uitgedrukt: "Die zich verontschuldigt, beschuldigt zich"; in hunne schatting zou zulk eene mededeeling eene vreeslijke logen geweest zijn ter bedekking van een groot kwaad. En gesteld, dat Maria haar vrouwlijk gevoel verkracht en dat Jozef zijne mannelijke waardigheid gekrenkt had, gesteld dat een van beiden hunne kinderen had ingewijd in geheimen, die, al zijn ze algemeen bekend, de ouderlijke tong weigert te verhalen, gesteld dus dat zij het bovennatuurlijk karakter van Jezus' geboorte hadden vernomen, volgt daaruit, dat ze in hem hadden moeten gelooven? Denk aan Jozefs geschiedenis, denk aan zoo menigen merkwaardigen man, wiens loopbaan van onderaf begon? Erkennen iemands naastbestaanden lichtelijk zijne zedelijke meerderheid? Een

profeet is niet geëerd in zijn vaderland, doch ook niet in zijns vaders huis. En veel zag de familie in Jezus wat in strijd was met de Messiaansche denkbeelden die ook zij toegedaan was, en waartoe de bovennatuurlijke geboorte zekerlijk niet behoorde. "Openbaar uzelven aan de wereld", zeiden de broeders tot Jezus, toen zij nog niet geloofden (Joh. 7: 4), doch daarmede openbaarden zij zelve, wat de oorzaak van dezen toestand was: zij werden nog beheerscht door den onredelijken eisch, dat de Messias zijne aanspraken door een tooverachtig teeken bewijzen moest. In lateren tijd werden zij toegebracht; na Jezus' hemelvaart vinden we hen in den naasten discipelkring opgenomen (Hand. 1: 14). Dit getuigt voor hun karakter; dit bewijst, dat zij zich niet door een vleeschelijke drijfveer lieten besturen om hem te volgen, maar waarlijk overtuigd hadden willen worden; dit bewijst ook, dat Jezus Christus in hunne oogen eerlijk en oprecht was geweest, toen hij zich verklaarde voor den Zoon van God, en dat hij hoegenaamd geen verkeerd middel gebruikt had om hen voor zijne zaak te winnen. Ten slotte, zoo zijne familie soms zijnen ijver miskende (Marc. 3 : 21) en zijne geheel-eenige krachtsinspanning voor een schrikkelijke overdrijving hield, wat heeft dit toch te maken met zijne bovennatuurlijke ontvangenis op zich zelve? Zegt het ons niet, dat zij veel liefde had tot zijne persoonlijkheid, en dat hij zich vroeger altijd als een gewoon mensch gedragen had?

Genoeg, er is niets in de geschiedenis des Heeren wat de aankondiging des engels weêrspreekt, en wie zegt niet te kunnen of te mogen gelooven, wij hebben innig medelijden met de gesteldheid zijns harten, doch zullen ons den rijken troost, die uit hare geloofwaardigheid voortvloeit, niet laten ontrooven door bewijsgronden die eigenlijk slechts nederkomen op deze ééne onbewijsbare meening, dat wonderen onmogelijk zijn. En nu hebben wij niet eenmaal een beroep gedaan op het geheel van 's Heilands leven, en wachten nog altoos op het betoog, dat een vlekkeloos leven, gelijk het zijne, ontstaan kon

uit den wille des vleesches, des bloeds of des mans. Was hij zondeloos, dan was hij ook ontvangen uit den heiligen Geest; doch is hij niet uit den heiligen Geest ontvangen, dan is hij niet onbesmet, niet onschuldig, niet onrechtvaardig ter dood gebracht, dan besterft ons de lof op de lippen, dan achten wij de synagoge der Joden de eenige toevlucht die overblijft voor het godsdienstig gevoel, of beter nog de Moskee van Mohammed, waarin zelfs geene Messiaansche verwachting noch geloof aan een vrijwerkend God leeft!

Waarheid en verdichting.

Ongevraagd gaf Gabriël aan Maria een teeken, het ontkiemend geloof werd alzoo versterkt. Maar dit teeken was ook een buitengewoon werk Gods, schoon uitsluitend door middel van de natuur gewrocht. "En zie, Elizabet, uwe nicht, is ook zelve bevrucht met eenen zoon, in haren ouderdom, en deze maand is haar, die onvruchtbaar genaamd was, de zesde; want geen ding zal bij God onmogelijk zijn." Het onvergelijkelijk-schoone antwoord van Maria is bekend: "*Zie, de dienstmaagd des Heeren, mij geschiede naar uw woord.*" De lofzang, dien zij in de priesterlijke woning deed hooren, blijkt dus gegrepen te zijn uit hare ervaring; wat ze gehoord en ontvangen had, dat was de grondslag van haar lied. Ongetwijfeld achtte zij Gabriëls schildering van Jezus' koningschap in overeenstemming met hare eigene Messiaansche verwachting; zij toont daarover niet de minste bevreemding, schoon zij den zinrijken wenk omtrent den geestelijken aard niet begreep. Het nieuwe, dat zij vernam, was gelegen in de ontsluiering van Christus' oorsprong. Dat de Christus een koning zou zijn, en dat hij op het punt stond om te komen, werd algemeen geloofd, maar dat men eveneens geloofde aan zijne bovennatuurlijke ontvangenis en aan zijne geboorte uit een maagd, kan volstrekt niet bewezen worden. Het pleit voor haar gevoel, dat zij daarvan met geen woord gerept heeft in haar lied, en in 't algemeen voor de geloofwaardigheid van het geheele tooneel, dat de eenvoudigheid en reinheid ons als tegenwaait.

Welk een verschil in toon en geest tusschen Lucas' bericht en het verhaal dat wij daarvan vinden in het meest geachte apocryfe Evangelie der oudheid, het *Voor-evangelie van Jacobus!* Daarin wordt verteld, dat Jozef haar in zijn huis in bewaring genomen had, en dat zij, als "onbevlekt", een voorhangsel van den tempel des Heeren maken mocht van echt purper en scharlaken stof. En toen Jozef eens zijn huis verlaten had, nam zij de waterkruik, en ging uit om ze met water te vullen. "Zie, leest men nu, daar sprak eene stem tot haar: wees gegroet, gij begenadigde, de Heer is met u, gij zijt gezegend onder de vrouwen!" En zij zag rechts en links rond, van waar die stem kwam. Van angst vervuld ging zij naar huis, en zette de waterkruik op hare plaats. Voorts nam zij het purper, ging op haren stoel zitten, en spon het. En zie, een engel des Heeren stond tegenover haar, en sprak: Vrees niet, Maria, want gij hebt genade gevonden voor het aangezicht van den Heer van 't heelal, en gij zult zwanger worden van zijn Woord. Toen zij dit hoorde, overlegde zij bij zich zelve, zeggende: zal ik van den Heer, den levenden God, ontvangen, en zal ik baren gelijk iedere vrouw baart? En de engel des Heeren zeide: niet alzoo Maria! want de kracht des Heeren zal u overschaduwen: daarom zal ook het heilige, dat uit u geboren wordt, de Zoon des Allerhoogsten genaamd worden. Gij zult zijnen naam noemen Jezus, want hij zal zijn volk van hunne zonden verlossen. En Maria zeide: "Zie de dienstmaagd des Heeren voor zijne oogen, mij geschiede naar uw woord." "

En wij zullen immers aan Lucas' verhaal geen geloof weigeren, omdat daarin ook een engel de hoofdpersoon is? De engel bekleedt eene plaats tusschen God en mensch in; vinden wij nu in de zichtbare natuur eene trapsgewijze opklimming, waarom zou er dan niet een schepsel kunnen zijn dat uitnemender is dan de mensch? De mensch is een belichaamde geest, waarom kunnen er geen geesten zijn zonder lichaam als waarin wij leven? Eenmaal zal ons stoffelijk hulsel verbroken zijn, onze geest zal voortleven, waarom zou hij, in

het lichaam zijnde, dan niet soms de lichamelijke grenzen overschrijden kunnen en waarnemingen doen van onzienlijke dingen? De engel verscheen natuurlijk niet in eene voor onze zintuigen waarneembare gestalte; op bovenzinnelijk gebied had de verschijning en de samenspraak plaats; wat ongerijmds zou daarin gelegen zijn? De boodschap die hij te brengen had, èn aan Zacharia èn aan Maria, en later ook aan Jozef, was zij niet een afgezant des hemels waardig? Voor Godgewijde zielen het heuchelijkst bericht, dat een menschelijk hart vernemen kon, betaamde het den Koning der eeuwen, den almachtigen, genadigen en alleenwijzen God zelf die blijde boodschap te doen brengen, opdat zij zekerlijk zouden weten, *wie* de wensch der Heidenen gelijk het verlangen der Joden, *wie* de Verlosser van zondaars was; t. w. *Maria's eerstgeborene.*

De openbaring aan Jozef. Matth. 1 : 18—25.

Na drie maanden in geestelijk genot en zedelijke voorbereiding bij Elizabet doorgebracht te hebben, keerde Maria weder naar Nazaret; de plaats waar zij met de hoogste eer gekroond was, was haar ook tot oefenschool en worstelperk bestemd. Schoon sterk door het bewustzijn van haar onschuld en de aanvankelijke ervaring van Gods trouw, bleef toch elke opkomende vrees, dat men hare kuischheid verdenken kon, pijnlijk voor haar, die immers terecht grooten prijs stelde op het behoud van haar goeden naam; terwijl het haar zedelijk onmogelijk was, het geheim van haren schoot in het oor van haren bruidegom te fluisteren. Zoo leerde zij alles te stellen in de hand van God, hij kende haar weg en toestand, en zij was zijne ootmoedige en gewillige dienstmaagd. Die haar verheven had tot de hoogste eer, zou haar ook behoeden voor onverdiende schande. Zulk een wachten is geen traagheid of onverschilligheid, maar de grootste zelfbeheersching en werkzaamheid des geestes, en zou haar gansche volgende leven niet een dagelijksche zelfverloochening zijn?

Zoodra Jozef merkte, dat Maria zwanger was, was voor God het oogenblik der onthulling geslagen. Over zijne tusschenkomst verwonderen wij ons niet, ofschoon zij ons tot groote dankbaarheid stemt.

Of kon Jozef er met zijne bruid over geredekaveld hebben, en indien hij haar niet gelooven wilde, wat dàn? Zoo ooit, dan moest God hier zelf spreken.

Hoe Jozef tot de ontdekking kwam van Maria's toestand, is eene ijdele vraag. 't Zoo evengenoemde ongeloofwaardig *Evangelie* weet het volgende te verhalen: "de zesde maand brak voor Maria aan, en zie Jozef kwam van zijn timmerwerk, en in zijn huis tredende, vond hij haar in een staat van zwangerschap. Toen sloeg hij zich voor het hoofd, wierp zich ter aarde op een zak en weende bitterlijk, zeggende: "hoe durf ik mijn gelaat opheffen tot den Heer mijnen God? Wat voor roem zal ik hebben wegens dit meisje? Immers ik heb haar als maagd uit den tempel des Heeren (alwaar zij als een duive opgevoed en uit eens engels hand gevoed werd, wijl haar de verlossing geopenbaard zou worden, zegt dat zelfde boek), en ik heb haar niet bewaakt. Wie is hij, die mij bedrogen heeft? Wie heeft dit booze stuk in mijn huis bedreven en de maagd onteerd? (Volgens dat boek was Jozef zelf een grijsaard, men begrijpt waarom men dat verdichtte, doch hij had zonen!...) En Jozef stond op van den zak en riep Maria; hij zeide tot haar: gij die door God beschermd wordt, waarom hebt gij dit bedreven en den Heer uwen God vergeten? Waarom hebt gij uwe ziel met deze laagheid bezoedeld, gij die opgevoed zijt in het Heilige der Heiligen, en uw voedsel ontvangen hebt uit de hand eens engels? — Zij nu weende bitterlijk en zeide: ik ben rein, ik sta met geen man in gemeenschap. Jozef antwoordde haar: van waar is dan hetgeen gij onder het hart draagt? — Zij nu zeide: zoo waarlijk de Heer mijn God leeft ik weet niet van wien het is."

Zoo vol innerlijke tegenspraak dit voortbrengsel der verdichting is, zoo zuiver en natuurlijk is het verhaal van Lucas. Als rechtvaardig voelde hij zich genoopt om zijne bruid aan de proef van het minneijverwater (Num. 5: 18) te onderwerpen. Maar zijne liefde verbood hem, haar openbaar te schande te maken. Hij kon haar niet tot vrouwe nemen, immers ze waren nog niet samengekomen, en toch

moest zij moeder worden; en ter andere zijde kon hij haar trouw niet in twijfel trekken. Hij besloot dientengevolge om haar te verlaten zonder opgave van redenen; 't was het eenige dat hem overbleef, doch waarbij al de schande en smaad op zijn hoofd zou nederkomen; men zou hem voor den trouweloozen vader en den overspeligen bruidegom houden. Maar wat nood! God kende zijn hart en weg! Niet denkende, in de verste verte niet vermoedende, dat hier een hooger macht gesproken had, verschijnt hem een engel des Heeren in den droom — Maria had op klaarlichten dag de verschijning ontvangen — met de nadrukkelijke vermaning: "*Jozef, gij zone Davids, wees niet bevreesd om Maria tot uwe vrouw te nemen; want 't geen in haar ontvangen is, dat is uit den heiligen Geest; en zij zal eenen zoon baren en gij zult zijnen naam heeten Jezus, want hij zal zijn volk zaligmaken van hunne zonden.*"

Is dan niets meer in strijd met de inkleeding van eene mythe, dan dit verhaal van zijne bezwaren, wij kunnen evenmin eenigen twijfel vinden in 't geen hij tengevolge van het woord des engels gedaan heeft. "Jozef dan, opgewekt zijnde van den slaap, deed gelijk de engel des Heeren hem bevolen had, en heeft haar tot zijne vrouw genomen, en bekende haar niet, tot dat zij dezen haren eerstgeboren zoon gebaard had." De twijfel was gebannen uit Jozefs hart, de menschen zouden hem wel voor den vader van Maria's kind aanzien, doch de God der waarheid zou op zijnen tijd alles aan 't licht brengen; hij zou pleegvader worden van des Geestes vrucht, van den langverwachten Verlosser, en dat onschatbare voorrecht was wel iets waard! Eerbied voor dat heilige bestuurde hem, en sterkte hem tot groote zelfverloochening; en samen dankten zij zekerlijk den Heer hunnen God voor zijne aanbiddelijke en wondervolle leiding. Steunende op de belofte, verbeidden ze biddende de ure der benauwdheid, en dankende voor de rijke genade, die God hun en zijn volk bewees.

De dageraad des heils is aangebroken: geen bevrijder van de Romeinen, maar de Verlosser van de zonden zal komen tot zijn

volk; hij komt, binnen enkele dagen is hij gekomen! Onze ziel maakt den Heer groot en verheugt zich in God, onzen Zaligmaker. Uit Maria zal hij geboren worden, die zijn volk tot Zaligmaker is, overeenkomstig het eerst veel later begrepen woord van den profeet: ""Ziet, de maagd zal zwanger worden, en eenen zoon baren, en gij zult zijnen naam heeten Emmanuël," " 't welk is, overgezet zijnde, God met ons. *Jehova behoudt ons!*

TWEEDE DEEL.

DE EERSTGEBORENE VAN MARIA.

„ . . . . Welke is Christus de Heer. . . . .?"
Luc. 2: 11.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE VERLOSSER ZONDER GEDAANTE OF AARDSCHE HEERLIJKHEID.

Weldra zou het onvergetelijkste uur slaan. Gods raad zou bestaan en hij zou al zijn welbehagen volbrengen. Daartoe behoorde ook de bepaling waar de Messias het licht zou zien. Hij die de gedachten der koningen leidt als waterbeeken, een iegelijk naar zijnen wil, had ook den oppermachtigen gebieder der beschaafde wereld, keizer Augustus, in het geboorteplan opgenomen; zijn streven werd dienstbaar gemaakt aan de grootheid van den eeuwigen vredevorst. Er ging, namelijk, een gebod uit van keizer Augustus ter beschrijving van zijn gansche rijk. Den juisten staat der inkomsten van ieder gewest wilde hij weten, en tevens hoe groot de gewapende macht van burgers en bondgenooten was. De koning van het Joodsche land behoorde tot de bondgenooten, ja tot de bijzondere gunstelingen van den schier almachtigen Caesar. Al ware Herodes niet tot gehoorzaamheid verplicht geweest, hij kende de groote waarde der dienstvaardigheid jegens

De beschrijving.
Luc. 2: 1—3.

het Romeinsche gezag; en zijn karakter was zóó, dat hij veel meer de gunst van Rome dan de toejuiching van Jeruzalem zocht. En de patriotische partij toonde zich volstrekt niet ingenomen met zulk een maatregel. Vroeger had men reeds schatting geheven ten behoeve van Rome, eene ontheiliging des lands in de oogen der Farizeërs; thans vreesden zij voor het opleggen van eene geregelde belasting, of de invoering van den verplichten krijgsdienst, of wel eene algeheele inlijving in het vervloekte ijzeren rijk. Dat dus de gisting onder het volk groot werd, laat zich verklaren; en het is allezins waarschijnlijk, dat het gebod aanleiding gaf tot oproerige tooneelen. Men weet, dat Lucas 2 : 2 een zwaar kruis is voor de uitleggers. Het grootste bezwaar is gelegen in de omstandigheid, dat de tijdsbepaling, die Lucas geeft, verschilt van die bij profane geschiedschrijvers. Flavius Jozefus bijv. vermeldt eene beschrijving onder leiding van *Publius Sulpicius Quirinius*, stadhouder van Syrië, maar zij had eenigen tijd later plaats; zij had plaats na de verwijdering van Archelaüs (Matth. 3 : 22); volgens sommigen van 6—11 na Christus' geboorte. Van daar dat anderen verklaren: De beschrijving zelve, als de eerste, werd *volbracht* toen Quirinius stadhouder over Syrië was; wederom anderen: Deze eerste beschrijving geschiedde voor dat Quirinius stadhouder over Syrië was. De kwestie is nog voor den rechter. Dit is zeker, dat er eene Romeinsche beschrijving van het land onder leiding van dien proconsul plaats had, en dat zij tot betreurenswaarde tooneelen aanleiding gaf (Hand. 5 : 37). Alleen de tijdsbepaling brengt ons moeielijkheden aan. De Evangelist wijst ons op het begin, den allereersten aanvang, en het is mogelijk, dat op des keizers gebod, door Herodes aanvankelijk ten uitvoer gelegd, zich allen begaven naar de plaatsen waar hunne familieregisters bewaard werden, maar dat de veranderde staatkundige omstandigheden, de verwijdering van Archelaüs en de opneming van 't Joodsche land onder het proconsulaat van Syrië, daarin eene aanmerkelijke verandering te weeg bracht, zoodat ze eerst door Quirinius volbracht werd.

Het bezoek der Herders.

Wij kunnen ons niet voorstellen, dat men langs dien weg Jozef en Maria in Bethlehem zocht te brengen, en dat om Micha's profetie te doen vervullen; in dit geval zou men een veel indrukwekkender omstandigheid uitgedacht of aangegrepen hebben.

Het nader onderzoek aan de wetenschap overlatende, blijven wij aan de hand van Lucas Jozef en Maria volgen. Als gehoorzame ingezetenen zochten zij aan het gebod te voldoen; de sandalen werden aangegespt, en de waterkruiken gevuld; als van David afkomstig, togen zij naar zijne stad, naar Bethlehem, en na eene vermoeiende reis van eenige dagen mochten zij de plaats begroeten, waaraan zoo vele dierbare, voor hen inzonderheid dierbare herinneringen, en nu ook schoone verwachtingen verbonden waren. Dat Maria mede ging, moet verklaard worden uit hare gezegende omstandigheden. De zoon, dien zij baren zou, was een zoon van David. Misschien had zij ook de profetie van Micha voor den geest, maar de voornaamste beweegreden zal wel geweest zijn, om de vrucht van haren schoot, voor de burgerlijke wet zoon van Jozef, op wettige wijze terstond eene plaats te doen geven op Davids familieregister, zoodat het wettische Jodendom hem den eeretitel van Davidszoon niet wel ontzeggen kon. Volgens het gezichtspunt van den Evangelist, was Maria dus de hoofdpersoon der familie-beschrijving; Jozef ging ook om beschreven te worden met Maria, zijne ondertrouwde vrouw, *als zijnde bevrucht.*

Wees ons dan gegroet, gij Bethlehem Efrata! Gij zijt het uitverkoren plekje, waar de nooit volprezen Zaligmaker het licht moest zien! Helaas, ook hier zou de verdichting hare bedriegelijke rol gespeeld hebben; en het voornaamste bewijs, dat deze bewering schraagt, is de profetie van Micha zelve; om harentwil zou de eerste gemeente Bethlehem hebben verheven tot geboorteplaats van den Messias. Zulk een argument is geene weerlegging waard. 't Eenige, wat met eenigen ernst tegen Lucas' aanwijzing ingebracht kan worden, wordt aan Joh. 7: 41 en 42 ontleend. Maar wie merkt niet, dat de Evangelist slechts de aanstipping der redenen bedoelt, waarom deze en gene niet

Beschrijving van Bethlehem.

aan Jezus' Messiasschap geloofde, en de opmerking, dat het komen uit Galilea niet de geboorte te Bethlehem en de afkomst van David uitsloot, gerust kon overlaten aan het verstand zijner lezers zelven. En 't is over 't algemeen zéér te bejammeren, dat niet alleen het wonderdadige, neen ook het treffende, ja opmerkelijke, juist omdat het treffend en opmerkelijk is, verworpen wordt. Ware Jezus in Jeruzalem geboren, dan zou men zeggen: 't is verdicht om alzoo den Messiaanschen koning op eene zijner waardige plaats het levenslicht te doen zien; ware Jezus te Nazaret geboren, altijd volgens de Evangelieën, dan zou het verdicht zijn om de profetie, die voorspelde dat er over het Galilea der volken een groot licht zou verrijzen. Hoe de Evangelisten toch wel hadden moeten schrijven, om het hun berispers naar den zin te maken? Doch geen nood, hunne geschriften zullen ook de nieuwe verdelgingswoede wel ontkomen!

De grootheid van Bethlehem was de grootheid van David. Uiterlijk aanzien heeft het nooit gekend. Het is gelegen op een tamelijk hoogen bergrug, die van het Oosten naar het Westen loopt, omgeven door lagere heuvels, die den gezichteinder niet beperken, terwijl de hooge vlakte met vruchtbare en houtrijke dreven bedekt is. 't Ligt twee uren van Jeruzalem; de weg loopt door een rotsachtige streek, die tegenwoordig slechts hier en daar bebouwd is. 't Bestaat nu uit een honderdtal armoedige woningen, die gedeeltelijk in de rotsen zijn uitgehouwen, uitsluitend door Christenen, ongeveer 3000, bewoond. Uitgezonderd de Protestantsche gemeente, die, voor eenige jaren gevestigd, de banier der geestelijke Godsvereering omhoog houdt, vinden de inwoners hun voornaamste middel van bestaan in het vervaardigen van kruisjes, rozekransen, kleine afbeeldsels van heilig geachte voorwerpen, bijv. van de kerk der geboorte, welke de pelgrims tot een aandenken aan het heilige land koopen. Toen de Protestantsche zendeling Fisk er in 1823 binnenreed, kwam hem een troepje kleine kinderen te gemoet, morsig, in lompen gehuld, en om een aalmoes vragende, onder het zingen van: "Pelgrim, ga uw weg in vrede!"

De spelonk der geboorte, — het voorteeken van den strijd, dien het Christendom wachtte.

We noemden daar de kerk der geboorte. Gelijk men weet, werd de eerste kerk van Palestina gebouwd in den vorm van een kruis, boven de spelonk, die de overlevering houdt voor den stal, waarin des Heilands wieg stond. We hebben geen bezwaar tegen deze traditie; waarom zou in het bergachtige Bethlehem geen spelonk tot stal gediend hebben? Derwaarts moesten zich Jozef en Maria begeven; de herberg had geene plaats voor hen, wijl ze reeds vol was van vroeger aangekomene afstammelingen uit Bethlehem. Dat was een treffend zinnebeeld van Jezus' levenslot, zoo nederig, zoo gering, zoo ongeeerd zal de Christus zijn; de stal was het voorteeken van zijn kruis; de wereld zou den grootsten zegen niet gewillig in zich opnemen, de Vredevorst moest zich zijne plaats in de wereld veroveren. Die het Christendom en de wereld van te voren kende, kon er uit afleiden dat er een ontzettende strijd tusschen beiden uitbreken moest. In de schatting van het ontaarde Jodendom zal het de macht zijn die Israëls tempel, d. w. z. den waren godsdienst, vernielt; in de schatting van het oude Heidendom, als een waanwijze knaap tegenover de beproefde wijsheid van jarenlange ervaring en eerbiedwaardige wetenschap. Het Priesterdom van beide zal door stoffelijk eigenbelang gedrongen worden, om zijnen grooten invloed te gebruiken voor de rechten en aanspraken van den nationalen godsdienst, die bovendien met tallooze draden aan het maatschappelijke en burgerlijke leven verbonden was, terwijl het volk, getrouw aan zijne natuur, aan de instellingen van het voorgeslacht gehecht bleef. De geleerdheid der Rabbi's en de mysterieën der Gojim (Heidenen) gaven eene betrekkelijke bevrediging aan de behoeften naar meerdere en diepere kennis. In Israël heerschte een overwegende, in het Heidendom een louter-zinnelijke eeredienst; het Christendom verlangde eene zuiver-geestelijke aanbidding van den Vader, zoo hoog verheven boven 's menschen bevatting, dat zelfs de verstandigste zijn onvermogen in dezen erkennen moet. Al heeft het Christendom volkomen gelijk, dat "de zaligheid uit de Joden is", de Joden beschimpten een zaligmaker die zonder gedaante en aardsche

heerlijkheid was; en het was bij het Heidendom volstrekt geen aanbeveling, integendeel aanstoot en ergernis, dat hij een Jood, en dat nog wel een gekruisigde Jood was. In het Christendom de genade en waarheid het hoogste, in het Jodendom de eigengerechtigheid en geveinsdheid het algemeen streven en karakter. In het Christendom de volstrekte heiligheid het einddoel, in het Heidendom toomelooze voldoening aan de lusten des vleesches. Bij het Heidendom natuur en rede het hoogste licht; bij het Christendom besliste overtuiging: de wijsheid dezer wereld is dwaasheid bij God. Dáár een hooge scheidsmuur tusschen Grieken en Barbaren, tusschen standen en standen; hier het beginsel: "één is uw meester en gij zijt allen broeders." Dáár een staatsalmacht die het geweten beheerschte; hier het geweten alleen aan Christus onderworpen. Dáár de religie onafscheidelijk van vaderlandsliefde; hier de leuze van allen: ons burgerrecht is in den hemel. Dáár eigen roem, hier de roem in het kruis; dáár tijdelijk gewin, hier eeuwige vreugde! Waarlijk het oog des zieners zou geweend hebben over den strijd die ontbranden moest, en alleen de onwankelbare overtuiging, dat het *Gods* zaak was, kon hem dringen tot het aanheffen van een profetisch zegelied.

De geboorte zelve. "*En het geschiedde, als zij daar waren, dat de dagen vervuld waren, dat zij baren zoude. En zij baarde haren eerstgeboren zoon, en wond hem in doeken, en leide hem neder in eene kribbe, omdat voor henlieden geene plaats was in de herberg.*" Kan weergaloozer gebeurtenis eenvoudiger verhaald worden, en is de eenvoud geen kenmerk der waarheid? Wilt gij eene proeve, hoe er verdicht werd in de Christelijke gemeente? Overweeg dan het volgende, in zijn soort het beste verhaal van Jezus' geboorte:

"Er ging een gebod uit van koning Augustus, dat allen te Bethlehem in Judea moesten opgeschreven worden. En Jozef zeide: ik zal mijne zonen laten opschrijven, maar hoe zal ik ten opzichte van dit meisje handelen? Hoe zal ik haar laten inschrijven? Als mijne vrouw? Daarvoor schaam ik mij (hij was immers "een grijsaard"). Als mijne

dochter? Maar alle zonen Israëls weten, dat ik geene dochter heb. De dag zelf des Heeren zal het maken, zooals de Heer het wil.

"Hij nu zadelde de ezelin, zette haar daar op, en zijn zoon leidde en Jozef volgde. Zij naderden Bethlehem tot op drie mijlen. En Jozef keerde zich om en zag dat zij treurig was, en hij sprak bij zich zelven: misschien brengt hetgeen zij onder het hart draagt haar in die droeve stemming. Maar Jozef keerde zich andermaal om, en zag dat zij lachte; en hij sprak tot haar: Maria, hoe is dat met u, dat ik uw gelaat nu eens lachend en dan weder treurig zie? — En Maria zeide tot Jozef: omdat ik met mijne oogen twee volken zie, een dat weent en treurt en een dat zich verheugt en juicht.

"En zij kwamen halfweg, en Maria zeide tot hem: zet mij van de ezelin af, want mijn toestand verhindert mij voort te reizen. Hij nu zette haar van de ezelin af, en zeide tot haar: waarheen zal ik u brengen en u in uwen toestand beschutting geven? Want deze plaats is woest.

"En hij vond daar eene spelonk, en bracht haar daarin. Hij liet zijne zonen bij haar, en ging uit om eene vroedvrouw te zoeken in het land van Bethlehem.

"Ik nu — zoo voert het verhaal Jozef sprekende in — Jozef, wandelde rond en wandelde niet, en ik zag op naar de lucht en zag de lucht in ontzetting, en ik zag op naar het hemelgewelf, en zag dat het stil stond, en dat de vogelen des hemels onbewegelijk bleven midden in hunne vlucht, en ik zag naar de aarde en ontdekte eenen schotel daarop, waarbij arbeiders lagen, en hunne handen waren in den schotel, en die er in tastten, tastten er niet in, en die de hand ophieven, hieven ze niet op, en die ze naar den mond brachten, brachten ze daar niet heen, maar aller gelaat was naar boven gericht. En ik zag schapen die gedreven werden, en de schapen stonden stil; en de herder hief zijne hand op om ze te slaan, en zijne hand bleef opwaarts staan. En ik zag naar den ontdooiden stroom der rivier, en ik zag bokjes, die hunnen bek aan het water brachten en niet dronken, en alles was voor een oogenblik uit zijnen loop gebracht."

Welk een wansmaak! Wat een ongerijmdheid! Welk een onwaardige voorstelling! En zulk een verhaal zou op dezelfde lijn liggen als waarop Lucas' bericht te zoeken zou zijn! Of is het niet waarschijnlijker, dat niemand er bij tegenwoordig was dan Jozef en Maria? Dat niemand op de blijde boodschap wachtte? Dat de hemel God dankte, dan dat de aarde en de lucht 't van schrik bestierven? Vestigen wij liever onzen blik op 't geen den herderen verkondigd en door de herderen gedaan werd!

Het bezoek der Herders.

Voorgevallen in een tijd des jaars, misschien in Februari, dat de zachte weersgesteldheid, nu en dan ten minste, toeliet om des nachts de schapen in het veld te laten, werd het groote nieuws 't eerst bekend gemaakt aan eenige herders die de nachtwake hielden over hunne kudden. Zij waren gelegerd in een van die eenzame, met olijf- en vijgeboomen beplante weilanden, zooals men nog heden ten dage ziet. Van het "veld der herderen" bericht een Protestantsch zendeling: "We reden tusschen de rotsen door, herdenkende hoe David hier zijns vaders kudden gehoed en psalmen ter eere van Jehova gedicht had, hoe de profeet Samuël hierheen gekomen was om hem tot koning te zalven, en hoe Davids groote zoon en nazaat hier in het vleesch was verschenen, toen plotseling een liefelijk groen dal zich aan onze oogen vertoonde, welks schoonheid door het kontrast met de omliggende dorre en kale rotsen nog verhoogd werd." Daar vertoefden de eenvoudige, godvreezende mannen, die uitverkoren waren om van de schoonste heilmare de eerste hoorders te worden, en om bepaaldelijk te vernemen welk kind de Verlosser was. Om die geboorte is de Kerstnacht schooner dan de dagen; en millioenen zullen God blijven danken voor hetgeen hun bekend gemaakt werd.

Alles verkondigt hier de heerlijkheid van den Christus. Niet maar de hemelsche bode in bovennatuurlijken luister, maar ook de onopgesmuktheid en kinderlijkheid van het bericht: "*dat u heden geboren is een verlosser, welke is Christus de Heer, in de stad Davids*", en dat

behoorde het gansche volk van God met blijdschap te vervullen. Maar vooral de inhoud der kennisgeving. Velen toch hadden zich gemaakt of laten maken tot redders; heden echter was er een verlosser geboren; die verlosser was evenwel niet maar een menschelijk kind, neen, hij moest genoemd worden de Heer Christus. Zijne verlossende macht en roeping wordt dus nader bepaald door dat gezegde, 't welk uit twee zinrijke titels bestaat. Hij is *Christus*, ziedaar voor 't eerst de naam uitgesproken die beduidde, dat de schoonste hoop, die ooit het menschelijk oog bekoorde, overging in vervulling. De Messias zal verlossing aanbrengen, en dat wijl hij *Heer* is. Tot nu toe werd aan dien naam in het derde Evangelie eene beteekenis toegekend, waarin geen bloot mensch hem dragen mag; hij geeft goddelijke waardigheid, en vooral goddelijke heerschappij te kennen, de macht die hij als de Christus ter verlossing aanwenden kan. Ook hier worden wij dus bepaald gewezen op de vaste verwachting, dat de Messiaansche verlossing de persoonlijke verschijning van Jehova is.

Maar nu, wie en waar was die geboren Verlosser? "*En dit zal u het teeken zijn, gij zult het kindeke vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe.*" Aan windselen en kribbe zal men onderkennen, welk kind zulk eene waarde en waardigheid bezit. Aardsche geringheid, ja de grootste nederigheid het kenteeken van den Christus! Het Messias-beeld was bekend, in eenige trekken stond het Israëls vromen voor den geest, doch daarbij zou men weten, in wien het vleesch en bloed geworden was.

Later zullen wij vaak in de gelegenheid zijn om op te merken, hoe strijdig zulk een kenteeken met den tijdgeest was, zoodat men hier ook wel het woord toepassen mag: "Vleesch en bloed hebben het u niet geopenbaard, maar mijn Vader die in de hemelen is." De herders twijfelen dan ook niet, of het was Jehova die het woord, dat tot hen kwam, verkondigen deed. Wat er van hen geworden is, weten wij niet; dat zij winste gedaan hebben met 't geen ze hoorden en zagen ten behoeve van het Godsrijk, lijdt geen twijfel, al kunnen

wij er geen sporen van ontdekken; maar zooveel is toch zeker dat de duurzaamste vrucht van Jezus' arbeid in het land van Juda geoogst werd. In allen gevalle, zij genoten er zelve de eerste vrucht van: zij geloofden, zij aanschouwden, zij verheerlijkten God; het moederhart werd er door gesterkt, waar dat alles ook trouw bewaard werd; en wij zien er eene wijze liefdezorg Gods in, die aldus het biddend gemoed antwoord gaf, en het zoekend oog den onschatbaren schat deed vinden.

Nu wij het geloof aan het bestaan en de werking van engelen van harte deelen, hindert ons evenmin de lofzang als de boodschap. De geestestoestand dier vrome mannen, maakte hen voor de hemelsche taal vatbaar. En het betaamde God, den oversten Leidsman en eenigen Zaligmaker aldus aan te wijzen. Ja, wij stemmen in met het lied der troongeesten Gods, 't welk het lied der liederen is geworden. De hooge God is de oorzaak van het op aarde geboren heil, de Vader van den verschenen Christus. Daarvoor danke hem de hemel, die zich verblijdt over de bekeering van zondaars, en prijze hem de aarde, aan wie de zaligheid wordt aangeboden. Want hij heeft welgevallen in menschen; hij heeft hen lief; hij heeft hen zóó lief dat hij zijnen Christus en troongenoot voor de wereld geeft! En wie der *menschen* beseft, dat God zondaars, dat God ook hem liefheeft, zou hem niet ten allen tijde en met alle krachten prijzen willen voor deze onuitsprekelijke gave? Geen slaafsche vrees noch kleinmoedig oogenblik zij er in ons, wat ons ook bedreige of drukke; maar vrede, gerechtigheid en blijdschap in den heiligen Geest, wone rijkelijk in onze harten! Zulk een halleluja is het beste danklied op onze pelgrimsreizen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE VERTROOSTING ISRAËLS.

Van de voorschriften der wet werd er bij dit kind geen enkel verwaarloosd. Eene verdichte geschiedenis zou geene godsdienstige gebruiken vermelden, die weinig overeenkomen met zijne oorspronkelijke reinheid en goddelijke bestemming, maar vooral met de gevolgen zijner verschijning. Zoo werd hij op den achtsten dag na zijne geboorte besneden, waarbij hij op plechtige wijze dien Jezus-naam ontving, die alleen in hem zijne volle beteekenis vond. De ouders zijn gehoorzaam aan de oude wet en aan de nieuwe openbaring. Aan de oude wet, zoodat de Christus, ten gevolge van zijne inlijving in het volk des verbonds, de schuld des volks, ja der geheele menschheid die in Abraham tot dat verbond bestemd was, op zich nemen kon. Aan de nieuwe openbaring, zoodat hem de naam gegeven werd, die geheel zijn persoon en werk treffend aanduidde: *Jehova behoudt.* Zoo werd hij ook, als de dagen van Maria's reiniging vervuld waren, naar Jeruzalem gebracht, om hem den Heere voor te stellen, en om de offerande ter zijner loskooping van den tempeldienst te offeren. Hadden zij Jezus voor den tempeldienst willen bestemmen, dan hadden zij dat offer niet gebracht, doch aan zoo iets dachten zij niet; immers, hij zou zitten op den troon van zijn vader David? De rijken brachten daarvoor een lam; de armen een paar tortelduiven of twee jonge duiven. Het laatste was Jozefs offer voor den Zoon des Allerhoogsten.

Besnijdenis en loskooping. Luc. 2: 21—24.

De zeldzame tegenstelling van geringheid en heerlijkheid, die het leven van Jezus kenmerkt, vertoonde zich in des tempels voorhoven evenzeer als in Efratha's velden. Daar een stal en een ontsloten hemel, geringe herders en hemelsche boden; hier een paar jonge ambachts-

lieden met het offer der armoede, en een eerbiedwaardige hoog verlichte grijsaard, die een der schoonste getuigenissen aflegt.

Simeon en Hanna, Luc. 2: 25—39.

Op 't zelfde oogenblik toch dat Jezus in den tempel gebracht werd, komt daar een Jeruzalemmer aan, wiens naam Simeon was. Hij werd aldus beschreven: En deze mensch was rechtvaardig en Godvreezende, verwachtende de vertroosting Israëls; en de heilige Geest was op hem als op een profeet des Heeren; en hem was een goddelijke openbaring gedaan door den heiligen Geest, dat hij den dood niet zien zoude, eer hij den Christus des Heeren zou zien. Ja, zijne komst op dat tijdstip in den tempel wordt bepaald toegeschreven aan de ingeving van dienzelfden Geest. Alzoo was hij een hoogbevoorrechte vertegenwoordiger van het Israël naar den geest, een der helderzienste wachters, die daar staarden in het donker, of het eerste morgenrood nog niet kwam. En nauw was hij gehoorzaam aan dien geheimzinnigen drang in zijn hart, of er klinkt daarbinnen eene stem, welke niet bedriegt en hare geloofwaardigheid onmiddellijk doet gevoelen, die hem zeide: *Daar is het!* Hij aarzelt geenszins, geen twijfel weerhoudt hem, met een gebaar dat geen weigering gedoogt neemt hij het kind in zijne armen, heft het als in triumf omhoog en slaat een onbeschrijfelijken blik van dankbaarheid naar boven. "Nu laat gij Heer! uw dienstknecht gaan in vrede naar uw woord, want mijne oogen hebben uwe zaligheid gezien." Zijn hart is bevredigd, zijn hoogste zielsverlangen voldaan, nu kan hij sterven in den zoetsten vrede en zekerste hoop. De avond zijns levens wordt beschenen door het liefelijkste licht. Hij ziet de zaligheid, die God tot oorsprong heeft, voor zich; hij voelt haar, hij draagt haar, hij omhelst haar! Wie zou dien Simeon zijn geluk en genot niet benijden? En die zaligheid Gods is een persoon, en die persoon het licht der Heidenen en de glans van Israël: dat kind is de Zon der geheele wereld. Gewis, de verwachte *vertroosting* was gekomen! De heilige Geest, dien Jezus van den Vader gezonden heeft, wordt door hem in het vierde Evangelie een andere Trooster genoemd; hij zelf is dus

ook een Trooster. Onder 't zelfde beeld komt hij eveneens in het derde Evangelie voor, zoodat er zelfs op dit punt een merkwaardige overeenstemming heerscht tusschen die beide zoo onderscheidene geschriften. Alleen wegens den aard der dichterlijke profetie komt de Christus hier voor als de Vertroosting; maar de beteekenis is dezelfde. En de vertroosting die hij schenkt is gelegen in de bevrijding van de duisternis, die hij, als de zon, op zedelijk-godsdienstig gebied werkt. De profeet Jesaja (bijv. H. 40 en 60) had in Simeon een uitstekenden leerling gevonden.

Zelf genoot hij den eersten troost van zijne aanschouwing, den troost, dat hij in vrede sterven kon, maar ook Jozef en Maria werden door zijn woord verkwikt. Hunne verwondering verwondert ons evenwel niet. Zij hadden uitsluitend gedacht aan de koninklijke waardigheid van het kindeke; en nu vernemen zij dat niet alleen Israël, maar ook de volken in zijne zegeningen deelen zullen, en dat die zegeningen nog iets anders veronderstellen dan een alom te eerbiedigen scepter! En is het niet alleszins verklaarbaar, dat hunne verwondering tot stomme verbazing klom, toen Simeon zinspeelde op de macht der duisternis, die de rijzende zon haar zegepraal met alle kracht betwisten zou? "Zie deze wordt gezet tot een val en opstanding veler in Israël, en tot een teeken dat weersproken zal worden; en ook een zwaard zal door uwe eigene ziel gaan; opdat de gedachten uit veler harten geopenbaard worden." Buiten Israël was niemand in staat om te vallen; daar lagen allen in den zedelijken dood. In Israël echter waren er velen, die stonden, gelijk de Farizeër in den tempel, als rechtvaardig en getrouw in den dienst van God; zij zouden vallen door zich te stooten aan Jezus, dien uitverkoren steen; maar daartegenover lagen er velen als verslagen ter aarde, treurende en biddende; zij nu zouden zich aan dien steen opheffen, en alzoo opstaan en wandelen in nieuwigheid des levens. En hetzij hij door Joden of door Heidenen beschouwd werd, er zal tegenspraak omtrent zijne waarde zijn, een teeken dat de een voor gansch iets anders houden zal dan de ander.

Die wederspraak zal zoo heftig worden, dat het moederhart doorscheurd wordt van weedom en smart. Simeon doet het voorspel van den sombersten treurzang hooren.

En dat alles dient om openbaar te maken wat in het binnenste sluimert en leeft. Die uit de waarheid is, zal zijne ware gezindheid uitspreken; maar die uit den vader der logen is, zal zich ook in zijn ware gedaante vertoonen. Alle maskers zullen afvallen, alle schijnheiligheid verdwijnen, alle kinderen Gods gescheiden worden van de kinderen des boozen! Zoo duidt Simeon aan, tot wat prijs de wereld met het licht bevoorrecht wordt, en hoe die zuigeling het menschdom verdeelen, niet allen zaligen zal. De Zaligmaker is tevens rechter; vrede brengt hij, maar ook het zwaard; hij is de vertroosting der vromen, doch tevens de verschrikking der goddeloozen. Wat blik die mensch niet geslagen had op den Christus Gods en de gesteldheid der wereld? Niet enkel tengevolge van zijne nauwkeurige bekendheid met den zedelijken toestand van Joden- en Heidendom beide, maar vooral ten gevolge van het geestelijk licht, dat hem bestraalde, stond hij daar in de voorhoven des tempels als een schilder, die met enkele trekken het beeld van den fel bestreden, maar ook zegepralenden Christus onuitwischbaar schetste!

Simeon ging in de ruste, hij de eersteling dergenen, die in den gekomen Christus ontslapen zijn, der hemelbewoners die met eigen oogen den Messias in het vleesch aanschouwden. Vooraf echter kreeg hij nog een bondgenoot in lofspraak op Jezus. Eene oude weduw die, na een zevenjarig huwelijk, haren man reeds vier-en-tachtig jaar overleefd had, treedt plotseling nader. 't Was de oude Hanna, welbekend in de voorhoven onzes Gods, die, dagelijks vastende en biddende, met de gave der profetie bevoorrecht was. Zij huldigt het vreemde kind, het kind van onaanzienlijke lieden, als den Heer die zijn volk verlost. Als verjongd en nu van hemelsche blijdschap bekoorlijk, treedt deze moeder in Israël als de eerste Evangeliste en dienares der gemeente op, die in de hoofdstad zuchtte om bevrijding. Zielkundig schoon is

de trek dat eene vrouw, en niet een man, zich buiten den tempel 't eerst ging uitspreken. De zwakke vrouw voelt sneller, spreekt spoediger, beweegt zich vlugger dan de man. De sterkere man is geroepen tot vastheid en alzoo ook tot bevestiging. Simeon heeft ongetwijfeld het zegel gedrukt op Hanna's verhaal. Hoe dit zij, niet maar in een afgelegen priesterstad of in het verachte Nazaret, niet maar in het vergeten Bethlehem, neen in de schaduw van den tempel, van Herodes' paleis en Rome's burcht, in den tempel zelven en voor het oor van alle vijandige machten werd het als goddelijke openbaring verkondigd, dat de eerstgeboren zoon van Maria, de vrouw van Jozef den timmerman uit Nazaret, Israëls trooster was. Het geslacht dat verdween, voor zoover het den waren geest der Theocratie vertegenwoordigde, die, opmerkelijk genoeg, in geen enkelen vertegenwoordiger van den tijdgeest geschetst werd, mocht niet sterven, voor 't aan de komende eeuw verkondigd had, dat de Christus gekomen was.

De levende volkskern toch, die deze gave afsmeekte van den hemel, had velerlei behoefte aan vertroosting. Wij zagen reeds, hoe treurig het gesteld was met den uitwendigen eeredienst; de zedelijkheid en maatschappij scheen ook met elken dag meer te vervallen. De komende eeuw droeg vele onheilen in haren schoot; wat wonder, dat de blijdschap der heilbegeerige harten groot was, nu toch ook de Christus kwam, Jezus *Consolator!*

Israëls zedelijke en maatschappelijke toestand.

Zoo ergens, dan heb ik hier geschikte gelegenheid, om in enkele trekken den zedelijken en maatschappelijken toestand van het Palestijnsche Jodendom — de Joden die buiten Palestina woonden, liggen buiten onze beschouwing — te beschrijven.

De Makkabeërs

Wij moeten teruggaan tot den heldentijd der Makkabeërs. De moedige en heldhaftige priester-familie der Makkabeërs had het Joodsche volk van de drukkende overheersching der Syrische Seleuciden bevrijd, die, als alle verachters van het geweten, met geweld den go-

den-koning Zeus Olympius in de plaats hadden willen stellen van den God Israëls, den eenen waren God. Niemand had gegronder recht op den troon, waarvoor zich geen erven uit Davids geslacht aanmeldden dan dit vijftal broeders, het vijfmanschap der bevrijding. Daaruit ontstond dan ook een koningshuis, dat meer dan honderd jaren lang over Israël regeerde, en het weer tot een vrij, rijk en aanzienlijk volk verhief. Toen ter tijd, leest men in het 1ste boek der Makkabeërs (H. 14: 8—15), bouwde men het land in vrede, en het land gaf zijne opbrengst, en de boomen hunne vruchten. De oudsten zaten in de straten, allen spraken met elkander over de algemeene welvaart, en de jongelingen bekleedden zich met de eer des krijgs. Aan de steden verschafte de koning levensmiddelen en voorzag ze van verdedigingsmiddelen, zoodat zijn naam genoemd werd tot aan het einde der aarde. Hij gaf het land vrede, en Israël was zeer verheugd. Een ieder zat onder zijn wijnstok en zijn vijgeboom, en niemand was bezorgd. En Simon nam alle ellende onder zijn volk weg, ijverde voor de wet en verdelgde alle goddeloozen en slechten. Het heiligdom versierde hij, en hij vermeerderde de heilige vaten.

Doch voorspoed en geluk, macht en aanzien zijn eerder in staat den mensch te bederven dan te veredelen. Het glorierijke koningshuis verloor maar al te spoedig den zieleadel, waardoor het den grond van zijn geboorteadel had gelegd. De oorspronkelijke vroomheid van het edel geslacht week voor de hartstochten en gruwelen, die in het belang der dynastie gepleegd werden, terwijl broedertwist de deur van het paleis opende voor den sluwen Edomieter Antipater, den stadhouder van Alexander Janneus en diens vrouw over het geweldadig onderworpen Idumea. Met het geld van Alexanders oudsten zoon Hyrcanus, wiens zijde hij gekozen had, kocht hij zich de gunst der Romeinen; en hij wist zich vervolgens op te werken tot opperhoofd van 't burgerlijk bestuur over 't geheele land onder hun oppergezag.

De vader van Herodes den Groote.

Zijn tweede zoon, Herodes, de eerste vervolger van Jezus, werd reeds op zijn 15de jaar bewindvoerder van Galilea, en niet vele jaren

Herodes de Groote.

daarna ontving hij het krijgsbevel over Coele-Syrië en Samaria. De veelvermogende gunst der wereldbeheerschers won hij in bijzondere mate door zijne inderdaad verdienstelijke uitroeiing van het rooverwezen in het Noorden des lands, maar vooral door zijne gezwinde en innemende aanbidding van elke politieke zon, die telkens met ontzaglijke snelheid over het Romeinsche rijk opging. Door zijne laagheden, huichelarij en wreedheid maakte hij zich eindelijk ook meester van Davids troon, en wist hij er meester van te blijven. Wilt gij een beknopte schets van zijne handelwijze?

Zijn karakter.

Om zijn doel te bereiken, moest hij het Jodendom en het Heidendom tegelijk vleien, twee heeren tegelijk dienen die geen vriendelijke groete zelfs voor elkaâr over hadden. Ziedaar met een enkel woord zijn streven en leven geteekend, maar bij deze balanceer-toeren woog zijn Heidensche natuur toch 't zwaarst. Toen hij van Rome Davids troon had gekocht, offerde hij aan den oppersten God der Romeinen; en toen hij hem bevestigd had, ging hij Israëls tempel vergrooten en verfraaien, om zich zelf te verheerlijken.

Edomieter van afkomst, huwt hij, bij andere vrouwen, eene dochter uit het Joodsche vorstenhuis, om in de oogen der Joden aanspraak op Davids troon te verkrijgen. Daarmee had hij echter de beroofden niet verzoend, maar zich doodsvijanden in verwanten gemaakt, en de volkspartij niet overtuigd dat hij, een Edomieter en Romeinsch huurling, de wettige koning was. In den broeder dier vrouw, de schoone en waarlijk vorstelijke Mariamne, wies een geduchte tegenstander op. Aristobulus was de lieveling des volks. Deze moest uit den weg geruimd worden, vooral toen hij, met de hoogepriesterlijke waardigheid bekleed, bij zijn dienstwerk uitbundig toegejuicht werd. Een gastmaal zou zijn "galgemaal" zijn. Na den afloop uitgenoodigd, om met eenige hovelingen van den gastheer een bad te gaan nemen, dompelen ze hem al schertsende in het water, en houden zijn hoofd zoo lang onder tot dat hij het niet meer opheffen kon. De koning stelde zich zeer bedroefd aan en gaf den jongeling een prachtige uit-

vaart, maar niemand liet zich door de komedie misleiden, en zelf werd hij niet gebaat door den sluipmoord. Mariamne had zonen, die weldra de hoop des volks werden, en hem, den eigen vader, door hunne Makkabeesche trekken dagelijks verweten dat hij een roover en moordenaar was. Haar zwakke vader Hyrcanus was reeds onschadelijk gemaakt, en zij zelve werd ook spoedig een slachtoffer van haren onmenschelijken echtgenoot. Hare moeder Alexandra poogde voor Mariamne's zonen het bewind te veroveren, doch viel ook onder zijn wraakzwaard. Zijn serail was een stookplaats van de ellendigste vrouwenlisten en vrouwenhaat, en zijn achterdochtig hart geloofde schier alle kwaad dat men hem in 't oor fluisterde. Eindelijk werd de eene Makkabeesche spruit na de andere afgemaaid, en was dit huis met den bodem der woestijn gelijk gemaakt, terwijl hij ook onderscheidene gewantrouwde zonen van andere vrouwen zijn doodelijken haat liet ondervinden. 't Was beter, moet keizer Augustus gezegd hebben, een zwijn dan een zoon van Herodes te wezen.

Zijn bestuur.

Hij begunstigde de scholen der Rabbijnen, maar hij omringde zich met Grieken en half-Grieken, vooral ter opvoeding en leiding van zijne vele zonen, en had voor Heidensche steden rijke giften ter verfraaiing en voor hare kampspelen "prijzen van Herodes" ten beste, zoodat het scheen alsof Davids troon herrezen was om tot aan de einden der wereld den bloei van het Heidendom te bevorderen. Vooral het dubbelhartige Samaria begunstigde hij. Hij maakte den tempel zoo als wij hem beschreven hebben, niet zonder hoop om aldus zelf den Messias-titel te verwerven; hij ontzag daarbij op stipte wijze alles, wat strekken kon om de tempel-dweepzucht te doen ontvlammen; maar bepaalde dat de plechtige inwijding op den dag zijner troonsbeklimming zou plaats hebben. Hij liet op dien dag 300 runderen offeren, naar het voorschrift van Mozes, maar sloeg onmiddellijk daarna een grooten gouden adelaar boven de hoofdpoort van den vernieuwden tempel, als om te toonen dat hij zich niet aan Mozes

Joodsche handhaving van het tweede gebod.

stoorde. Hij was de voorspraak der Joden onder de Heidenen, maar tergde de Joden in zijn eigen land door Caesarea te maken tot een Heidensche stad, en in de heilige stad een schouwburg op te richten waar wedspelen, bloedige gevechten van dieren en menschen gehouden, kortom alle Heidensche gruwelen gepleegd werden.

De volksgisting.

Zulk een man regeerde over de Joden, toen de gisting in het godsdienstig-nationaal leven haar toppunt bereikte. Die beschermeling der vervloekte Romeinen, die afstammeling van 't verachtelijke Edom, die onbeschaamde versmader van Gods wet, die wreede dwingeland met het bloed van zijn eigen zonen bespat, en van wellust of van moord dronken, vereenigde alles in zich wat de volkspartij verbitteren kon. Alleen de Sadduceërs waren voldaan en alle burgers die geld en roem boven de vreeze Gods stelden. Want Herodes liet veel verdienen, en de kunstvaardigheid van Israëls handwerkslieden schitterde zooals nooit te voren. Gedurig sloeg de vlam des oproers dan ook uit, en velerlei samenzweringen bewezen met welk een haat de tyran gehaat werd. Zijnerzijds werd ter beveiliging van zijn leven een net van spionneering over het geheele land uitgespannen. Wie betrapt werd op de overtreding van een koninklijk gebod, die werd zonder verschooning op het schavot terechtgesteld, en een onnoemelijk aantal verdwenen zonder dat men wist wat er van hen werd. Tegen het einde van zijn leven had de volkshandhaving van het tweede gebod plaats, die we daar voorgesteld zagen. Twee Rabbi's brachten hunne leerlingen aan het verstand, dat men de duivelsche scheppingen van den tyran vernielen moest. Men wilde een begin maken met den grooten gouden adelaar, dien hij boven de hoofdpoort des tempels geplaatst had. Midden op den dag stroomde men naar het heiligdom. Sommigen lieten zich met touwen van de tinne tot voor den adelaar neder, en wierpen hem omlaag in het voorhof, waar hij door de menigte juichend in stukken geslagen werd. Aanstonds hadden er ook op andere plaatsen samenrottingen plaats, om de beelden der gebouwen neer te halen. Maar deze beeldenstorm liep

niet zoo goed af als de Nederlandsche beeldenbreking in 1566. De bevelhebber der stedelijke bezetting joeg de ongewapende massa zonder veel moeite uiteen, en liet 40 jonge Fariseërs, die zich te weer stelden, benevens de leeraren die hun gevangenneming zelve verlangden, vastzetten. De Idumeesche slaaf deed hun een proces wegens tempelschennis aan. De twee leeraars en zij, die den adelaar naar omlaag geworpen hadden, werden levend verbrand, en de anderen onthoofd. In denzelfden nacht werd de maan verduisterd, en zij stierven zekerlijk in het zalig gevoel, dat zij gedaan hadden wat ieder Israëliet mocht en moest doen.

De verarming des lands.

Was het wonder dat de stoffelijke welvaart veel te wenschen overliet? Onnoemelijk veel had het land in de laatste helft der wegstervende eeuw geleden. Galilea was door de rooverij uitgeput, gansche steden lagen verlaten, daar de inwoners als slaven verkocht waren; de Romeinsche legers hadden keer op keer hun vernielingszucht beproefd op het platte land evengoed als op sterke steden; de strafoefeningen van den koning troffen meestal doel; en niet het minst had het land veel geleden door de mishandelingen der Parthen (38 v. Chr.), die het op hunne kleine steppenpaarden bij troepen afliepen, vrouwen roofden, mannen verminkten, gansche steden plat brandden en de weerloozen met helsche wreedheid pijnigden. Zware schattingen waren aan de orde van den dag, en de koning liet zelfs de graven omwoelen om naar verborgen schatten te zoeken. Daarbij kwamen droeve rampen van boven. Bij eene aardbeving (in 32) verloren ongeveer 10,000 menschen het leven, een groot gedeelte van den veestapel kwam om, en eene menigte dorpen werden vernield. Een paar jaar later (29) heerschte er, na Mariamne's dood, de pest, daarop (in 25) hongersnood tengevolge van misgewas, die wederom erge ziekten deed ontstaan. Wel deed de koning veel om deze ellende te lenigen, en was het land in staat om zich spoedig te herstellen, maar men begrijpt toch, dat de blijvende naweeën groot, zeer groot waren.

De zedelijkheid.

Dat de zedelijkheid onder al die gruwelen niet bloeide, behoeft

geen betoog. Een gestadige onrust, als der felbewogen wateren, beving het gansche land; eene koortsachtige spanning maakte zich meester van het volk; een wraakzucht werd aangevuurd, die tot het bedrijven van allerlei wreedheid in staat zijn kon, en eindelijk in de lieden van den dolk (de Sicariërs) hare vreeslijke dienaars vond. Wel nam men de Mozaïsche voorschriften gestreng in acht, zelfs zoo, dat de Joodsche soldaten zich liever lieten nedersabelen dan zich op den sabbat verweeren; doch de geest van Mozes' wet, de wet der liefde, werd door leeraars en leerlingen dagelijks met voeten getreden. Wij kunnen den Joodschen geschiedschrijver Jozefus niet onbepaald vertrouwen, vooral niet als hij over de verwoesting door de Romeinen spreekt; maar wij kunnen ons toch best voorstellen, dat deze zijne schildering waarheid behelst. De zonde, zegt hij, was tot zoo ijzingwekkende hoogte geklommen dat, zoo de Romeinen geaarzeld hadden, het land te overheeren, eene aardbeving hen wellicht verslonden, een zondvloed hen verdronken of hemelsch vuur hen gedood zou hebben. "Want dit geslacht was goddeloozer dan allen die ooit dergelijke straffen leden, ja in eeuwigheid is er geen snooder volk geweest."

't Verlangen naar verlossing.

De Simeon's en Hanna's, de Zachariassen en Elizabet's vertegenwoordigen het hart des volks, 't welk over zulk een toestand weeklaagde. Velen, zeer velen lieten zich vervoeren tot ondernemingen ter verlossing, die slechts vermeerdering van ellende teweeg brachten. Maar de gezonde kiem, die voor een algeheel verderf vooralsnog bewaarde, schreide ten hemel en breidde de vleugelen des gebeds over de dolende menigte uit. Vuriger dan ooit zagen de armen van geest, de treurenden, de hongerigen en dorstigen naar de gerechtigheid uit naar de komst van den Christus. Dat verlangen verwekte onderscheidene valsche Messiassen, maar God hoorde het geroep en zond zijn veelgeliefden Zoon. Toen de nood op het hoogst was, was de redding nabij. De uitziende vromen werden zelfs van Godswege vergewist, wie de vertroosting Israëls was, en zij putten er nieuwe kracht en

moed uit, om te blijven dulden en verdragen, te hopen en te aanbidden. Maar veel zouden zij moeten afleeren; de Simeons waren hoogst zeldzaam, die aanbidders van den Zaligmaker in kruisgestalte; vóór zij waarlijk den hoogsten troost genieten konden.

DERDE HOOFDSTUK.

DE WENSCH ALLER HEIDENEN.

Het bezoek der Magiërs, Matth. 2: 1—23.

Wij luisterden tot hiertoe naar de sprake Gods betrekkelijk Maria's eerstgeborene, gelijk hij door den gezant des hemels sprak tot de herders en door zijnen Geest in Simeon en Hanna. Laat ons nu vernemen, wat hij langs den weg zijner gewone werkzaamheid in de natuur, het menschelijk hart en de wetenschap, omtrent dat kindeke liet beduiden. Ieder begrijpt, dat wij thans genaderd zijn tot het bezoek der Magiërs in het huis van Jozef te Bethlehem.

Jozefs verblijf te Bethlehem.

De arbeider heeft wel niet zijn vaderland, toch zijn *t' huis* waar hij zijn brood verdient. Jozefs handwerk was overal noodig en nuttig, en kon overal uitgeoefend worden. Om bezittingen was hij zekerlijk niet aan Nazaret gebonden. Zoo hij dus niet noodwendig naar dat stedeke behoefde terug te keeren, is het alleszins verklaarbaar, dat hij zich met ter woon te Bethlehem wilde vestigen. Aan die plaats, waar hij nu eenmaal langs een weg, die kennelijk Gods weg was, had moeten heentrekken, waren vele oude en nieuwe dierbare herinneringen verbonden; en zou dan toch de Messias niet uit Bethlehem te voorschijn treden? Geen wonder dus, dat wij melding gemaakt vinden van een huis, waarin hij te Bethlehem woonde, en van zijne poging om er zich ook later te vestigen. Doch God had het anders beschikt, hij wenkte, en Nazaret werd de opvoedingsplaats van zijnen Christus. Eerst was het bezoek der Magiërs, later de troonsbeklimming van

Archelaüs daartoe het middel in zijne hand. Wij danken Mattheus, den eenigen Evangelist die het ons verhaalt, voor deze zijne kostbare bijdrage. Lucas heeft er denkelijk niets van geweten, daar anders de opneming in zijn Evangelie bijzonder gepast zoude zijn; en daar hij gaarne afgeronde verhalen geeft, sloot hij zijn verhaal van het tempelbezoek met den terugkeer naar Nazaret, wat hij bovendien, daar hij den ontwikkelingsgang van het kind Jezus in enkele trekken schetsen wilde, ook gerust kon doen, omdat 't geen Mattheus verhaalt daarop hoegenaamd geen invloed uitgeoefend heeft.

De ster der wijzen.

Nadat dan de voorschrevene plechtigheden volbracht waren, begaven Jozef en Maria zich terug naar Bethlehem. Niet lang daarna, schoon denkelijk wel een kleine twee jaar, ontvingen zij een onverwacht bezoek. Een zeldzaam verschijnsel aan den sterrenhemel had eenige Magiërs of sterrenkundigen in Palestina gebracht. Dat verschijnsel was de samenkomst van de planeten Jupiter, Saturnus en Mars, waarbij zich een nieuwe ster voegde, zoodat hun samenvloeiend licht den luister der andere sterren deed verbleeken. Volgens de algemeene zienswijze dier dagen kondigde zoo iets de geboorte van een groot man aan. Ook indien de meening van sommige geleerden juist is, dat het namelijk de nieuwe ster alleen was die, in het sterrenbeeld *Cassiopaea*, bijv. van 1572—74, schitterde, en een omloopstijd van 314 of 315 jaar heeft, zoodat ze ongeveer 1890 voor onze planeet weer zichtbaar zou worden, dan zou de gevolgtrekking, die men toen maakte, toch dezelfde blijven. Dientengevolge nu waren eenige aanhangers van het Parsisme uit het hooge Oosten op reis gegaan naar het heilige land, wijl aldaar de verwachting verspreid was, dat uit de Joden de toekomstige heerscher geboren zou worden. De *Sosiosch* der Perzen, over wien we reeds spraken, toegelicht door de onder hen wonende menigvuldige Joden, stond hen waarschijnlijk voor den geest. Schoon nog onder bijgeloovige invloeden, zochten zij toch in oprechtheid naar de verlossing die God bereidde voor het aangezicht

aller volken. Zulke zielen staan onder het bestuur van Gods bijzondere liefdezorg, die het hart aanziet en hare zwakheden draagt om het goede zaad, dat zij ontvingen, tot rijpheid te brengen. Zij zagen de ster opgaan, en daaraan verbonden zij de hope die in hun gemoed scheen. Aldra op reis gegaan, eene reis van vele weken, zagen zij haar weer boven Bethlehem. Het evangelisch verhaal is gesteld in de volkstaal, die ook de zon doet op- en ondergaan, ofschoon de beweging der aarde om de zon toen reeds bekend was. Het wil zeggen dat, toen ze Jeruzalem verlaten hadden, de ster hun weer in 't oog viel als staande boven het nietige stadje.

In de hoofdstad hadden zij zich het eerst vervoegd, gelijk te begrijpen is; waar toch zouden zij den geboren koning het gevoegelijkst zoeken dan juist daar? Maar hunne verschijning had er slechts schrik gebaard, en geen enkele juichtoon werd er vernomen ter eere van de lang verwachte geboorte. Werden zij alzoo teleurgesteld, zij zouden ook aan eene zware beproeving onderworpen worden. 't Was de koning, wiens afzichtelijk levensbeeld wij reeds teekenden, die hen zocht te vangen, en bij wien we nu nog eenige oogenblikken moeten stilstaan, om straks onze aandacht uitsluitend te geven aan de Heidenwereld, wier edelste vertegenwoordigers thans hunne hulde gingen brengen aan Maria's eerstgeborene, als *den wensch hunner harten.*

Herodes' list. 's Konings regeering liep ten einde. Zijne vijanden waren legio, zijne vrienden weinige. Niemand vertrouwde hij meer, zelfs in zijn eigen zoon Antipater vond hij een vader- en broedermoorder. Des te meer moest hij op zijne hoede zijn tegen de Messiaansche verwachting, die zijn troon dreigde te vernielen. Daar verneemt hij, dat er belangwekkende vreemdelingen zijn aangekomen om den geboren koning te huldigen; het is hem, alsof hij den geduchtsten vijand voor zich ziet. Maar hij heeft zoo menigen vijand door list overwonnen, hij zal dit beproefde middel nu ook aanwenden. Hij veinst de grootste belangstelling, en verlangt, om zijne belangstelling zelve te kunnen toonen, van hen de merkwaardigste bijzonderheden te vernemen, vooral een

omstandig bericht als zij den kleinen Messias gevonden hebben. Zij schijnen niets beloofd te hebben, 't behoefde ook niet, zijn wensch was immers een bevel; misschien heeft hij niet eenmaal gedacht aan de mogelijkheid van verijdeling zijner plannen. Doch de hoogste Koning waakte. De Magiërs vinden het heerlijk voorwerp van hun moeitevol en langdurig zoeken; zij huldigden het op hunne eigenaardige wijze, d. i. met kostbare geschenken, voortbrengselen van hun land, die later zoo goed gebruikt konden worden. De wreede despoot verbeidt met klimmend ongeduld hun terugkeer, maar zij, waarschijnlijk over dag gedurig vervuld met zijn wensch en niet onbekend gebleven met 't geen het volk over hem dacht, worden des nachts in een droomgezicht van Godswege vermaand, om niet weder te keeren tot den koning. Zij geven aan dat woord gaarne gehoor, en Herodes acht zich bedrogen. In zijn toorn vreest hij, dat hem zijn toeleg gansch-en-al mislukken zal. Om zeker te zijn, laat hij alle kinderen in Bethlehem en omstreken van twee jaar en daaronder ter dood brengen. 't Was een kleinigheid in vergelijking van andere gruwelen; welke geschiedschrijver van dien tijd achtte dit feit der vermelding waard? Maar in 't oog van den Evangelist was dat kleine van groote beteekenis. De ontwakende vijandschap der wereld werd er in uitgedrukt, maar tegelijk de trouwe en teedere zorg Gods voor het weerlooze kind. Egypte werd het toevluchtsoord. Wie had kunnen denken, dat Jezus daar een asyl bereid was? Echter, hij was het ideale Israël. Het historische Israël was derhalve een type van hem, ook daarin dat het onder de volken Gods Zoon was. In dien zin mocht de Evangelist het woord des profeten op hem toepassen: "Uit Egypte heb ik mijn Zoon geroepen."

Wat daar met Jezus en zijne moeder is voorgevallen, weten de *Apocryfe Evangelieën* te verhalen; hun tocht in dat land geleek een zegetocht, zoodat de afgoden voor hen nedervielen, en er allerlei wonderen verricht werden. Doch 't is alles van dien aard, dat wij zouden vreezen den goeden smaak onzer lezers te kwetsen door er

één staaltje van mede te deelen. De *Talmud* weet te verhalen, dat Jezus aldaar de tooverkunsten geleerd heeft. Onze Evangelist weet echter niets van dat alles, en deze onkunde is het eerbiedwaardigst. Hij weet alleen, dat Jozef en Maria met het onschatbare kind terugkeerden op de tijding dat Herodes gestorven was.

Herodes' einde. Zijn einde was walgelijk: een afschuwelijke ziekte verdreef ieder van zijne sponde, zoodat hij zelfs een poging tot zelfmoord beproefde. Tot den bodem zou hij den beker ledigen, en terwijl hij zich kromde in de smarten des doods, klonk tot in de ziekekamer het jubelen der menigte, opgetogen dat Jakobs huis verlost was van den onmensch. Woedend rees hij nog eenmaal overeind, en beval dat de oudsten der steden van geheel Judea naar Jericho opgeroepen zouden worden. Toen ze bijeen gekomen waren, gaf hij bevel hen in den circus te bewaken en hen allen neer te sabelen, zoodra hij gestorven zou zijn, opdat den Joden de lust tot jubelen zou vergaan. Ook dit moordbevel werd gelukkig niet ten uitvoer gelegd, en nauwlijks was hij begraven, of de opstand klopte reeds aan de poorten van zijn paleis. De bevolking van Jeruzalem wilde Archelaüs niet als koning ontvangen. De Romeinen steunden hem, drie duizend Joden bleven in straatgevechten, en er werd geen Paaschfeest gevierd. Op het Pinksterfeest een nieuwe opstand; de galerijen des tempels door de Romeinen in brand gestoken; de tempelschat door hen geplunderd. Galilea sloot zich bij het oproer aan. Overal bloed en vuur en rookdamp. De beste jongelingschap der Joden bedekte de slagvelden, in Galilea en Judea steeg de rook van verbrande steden en dorpen ten hemel, en aan twee duizend huizen hingen de lijken van even zoovele dappere patrioten aan roofvogels en ontbinding ten prooi, als een vreeslijke waarschuwing voor allen om zich te wachten voor overmoed.

Nazaret de woonplaats van Jozef. De Romeinen zegevierden overal; Archelaüs werd koning van Judea, doch Jozef oordeelde, en terecht, dat hij met Jezus veiliger zou zijn in Galilea. Archelaüs had 't meest van zijnen vader; Filippus, die Galilea

had gekregen, was de zachtste van de troon beklimmende zonen. Zóó werd Nazaret de opvoedingsplaats van Jezus, reeds in zijne prilste jeugd van wederwaardigheden omgeven. Is het onverklaarbaar, dat de Evangelist daarbij dacht aan de profetische voorspellingen omtrent den smaad, dien men hem zou aandoen, saamgevat in het scheldwoord *Nazarener*? "Hij is als een rijsje voor Gods aangezicht opgeschoten, en als een wortel uit eene dorre aarde; hij had geene gedaante noch heerlijkheid; als wij hem aanzagen, zoo was er geene gestalte, dat wij hem zouden begeerd hebben. Hij was veracht, en de onwaardigste onder de menschen, een man van smarten en verzocht in krankheid; en een ieder was als verbergende het aangezicht voor hem; hij was veracht en wij hebben hem niet geacht" (Jes. 53: 2, 3).

De zedelijk-godsdienstige toestand van het Heidendom.

De komst der wijzen om den geboren Koning te huldigen, was eene profetie in eene daad, was een teeken dat de volken zich zouden nederbuigen voor Gods gezalfde. Het tijdstip brak aan dat zij, uit den zondeslaap wakker geschud, zouden vragen om eene ware bevrijding van het schandelijk juk, waaronder zij gebogen gingen. Doch men loochent het onloochenbaarste, als men het Christendom houdt voor de vrucht van den geest, die de wereld beheerschte. Wie het Christendom kende toen het geboren werd, zou zekerlijk zijne invoering op dat tijdstip ten sterkste ontraden hebben. (vgl. bl. 67, 68.) Wel verlangden velen iets nieuws, wel wendden velen hunne blikken naar het Oosten, als de plaats waar de heilzon zou verrijzen; wel hoopten velen op een heerlijker eeuw dan de eeuw van Augustus was. Maar de gevoelens en gezindheden, de gedachten en begrippen van de meesten waren zóó, dat reeds de eerste bladzij dezer geschiedenis een grooten afkeer inboezemde. De volheid der tijden was dáárom gekomen, omdat de zonde der menschheid hare volle ontwikkeling bereikt had, en de ijdelheid van 's menschen vermogen, om zich zelven te zaligen, duidelijk gebleken was.

Met de grootste vrijmoedigheid zeggen wij toch: 't was eene eeuw

van toenemend, ja volslagen verval op zedelijk-godsdienstig gebied. De religie's van de volken, wier namen in het oude Testament voorkomen, hadden bij al den uitwendigen glans, die hare tempelen omstraalde, allen weldadigen invloed verloren, vooral sints de goden dier volken, voor zooverre zij aan het Romeinsche gezag, dat alles dreigde te verslinden, onderworpen waren, in het Pantheon te Rome opgenomen werden. De vergoding der natuur in hare weldadige en schadelijke eigenschappen, die van Babylon tot aan de woestijnen van Arabië, van Tyrus tot Carthago aanschouwd werd onder de verschillende namen van Bel en Mylitta, van Baäl en Baältis, van Melcart en Astarte, was geheel opgegaan in bloedigen en wellustigen eeredienst, waarin ontucht en moord ter eere van de godheid, die voortbrengt en verdelgt, schaamteloos bedreven werd. In Egypte was het iets beter, waar nog altijd eenige zedelijkheid bevorderd werd door de voorstelling van het gericht, dat Osiris, rechter en koning in het bleeke doodenrijk, houdt; doch de Egyptenaars deinsden niet terug vóór het bewijzen van goddelijke eer aan de twee slechtste wezens, die ooit de aarde droeg, Cleopatra en Antonius. In Perzië vooral leefde een krachtiger beginsel, waar men geloofde, dat de groote strijd tusschen den goeden God Ormusd en den kwaden God Ahriman in de nederlaag van den laatsten zou eindigen. Doch waartoe ons langer bepaald bij die volken, die hunne rol op het groote wereldtooneel reeds uitgespeeld hadden? Wenden wij ons naar het Westen, naar Griekenland en Rome, de voornaamste landen ten tijde van Jezus' geboorte! Wat er in Griekenland nog van de oorspronkelijke afgoderij overig was, de vereering van den held, van het geïdealiseerd beeld van den Griek zelven, derhalve van eigen deugden en ondeugden, het was vooral eene kruipende aanbidding van de machtigen der aarde, zooals van een Demetrius Poliorcetes, wien men toezong: "De andere goden zijn te ver van ons af, of zijn doof; zij bestaan niet, of zij bekommeren zich niet om ons. Maar u, u zien wij voor onze oogen; gij zijt geen beeld van hout of steen, maar een lichaam van

vleesch en bloed." Geen wonder, dat de religie ontaardde in wellust, en men de schandelijkste dingen van de hoogste goden en godinnen openlijk dorst verkondigen. In Rome was het niet beter gesteld. Daar had de vergoddelijking van het werkelijke en nationale leven geheerscht. Oorspronkelijk was elke tempel, elk standbeeld, elk feest eene herinnering aan een of ander feit uit Rome's geschiedenis. Dientengevolge verkreeg de opperste God van elk overwonnen volk eene plaats in haar Pantheon, en dat bijeenzijn van zoovele opperste goden was op zich zelf voor ieder van hen eene onherstelbare nederlaag. 't Is eindelijk de Keizer zelf, in wien men de ziel van het nationale leven even als van den geheelen Staat zag, die boven alles verheerlijkt werd. De hoogste God, die met een enkelen wenk of het gefrons van zijn voorhoofd de aarde en de zee regeert en over oorlog of vrede gebiedt, is een keizer, dat wil meestal zeggen, een dolzinnige, een tooneelspeler, een monster, of wel dat alles tegelijk; vaak reeds bij zijn leven, zekerlijk na zijnen dood aangebeden. De maagd, die rein wilde blijven, ontving den raad, om de tempels te ontvluchten, en de zeden der priesters waren zoo afgrijslijk, dat onze pen weigert haar te schetsen. De Apostel der volken heeft den toestand nergens te zwart gekleurd (vgl. Rom. 1 : 20—32.) Genoeg, schier niemand geloofde meer aan de oude goden, en dat geloof was vervangen door een alle denkbeeld te boven gaand bijgeloof. De toovenaars en geesten-bezweerders wisten van deze gesteldheid uitnemend partij te trekken. Zij gaven voor in het bezit van toovermiddelen te zijn, waardoor zij den hemel konden doen nederdalen en de aarde tot in de wolken opheffen, het water der fonteinen doen stollen en de schimmen der dooden oproepen, de macht der goden overwinnen, de sterren uitdooven en de donkere onderwereld verlichten.

Wat goedgezinde vorsten of schrijvers ook beproefden, om een beteren toestand in 't leven te roepen, — niets baatte. De wijsbegeerte was van haren hoogen rang afgedaald, en eene dienares der ontbinding geworden. De uitnemendste wijsbegeerte, die van Plato, had in de be-

schaafde wereld slechts kracht getoond, niet om op te bouwen, maar om af te breken: zij verwoestte het oude geloof, doch deed geen nieuw in de harten ontstaan. Stelselmatige twijfelzucht had de diepste grondslagen van het menschelijk leven ondermijnd; men kan van alles evengoed zeggen, dat het is, âls dat het niet is: niets is op zich zelf schandelijk of op zich zelf goed; het zijn slechts de wetten en gewoonten, die de gerechtigheid en het onrecht vormen. Het genot van den buik heette de wortel van alle goed; de deugd gold als een middel om het vermaak te kruiden, en de matigheid als een middel, om het genot te verlengen. "Laat ons eten en drinken, en vroolijk zijn, want morgen sterven wij!" Wat toch is waarheid, en wat is 's menschen ziel anders dan een samenstel van stofdeeltjes? Tegenover dien algemeenen geest kende men geen beter middel dan de gevoelloosheid van den stoïcijn, die zich boog voor het ijzeren noodlot, of liever zich daardoor liet verstalen, en in zelfmoord de beste toevlucht vond, zoodat hij onmenschelijk werd, omdat hij bovenmenschelijk zocht te worden. Het was eene verschrikkelijke zedeleer, eene zedeleer zonder God en onsterfelijkheid, zonder nederigheid en barmhartigheid, zonder gevoel dan voor de eischen van het hoogmoedige hart.

Edele, treffende, soms naar Christelijke uitspraken zweemende gezegden kan men in menigte aan de geschriften van wijsgeeren en dichters uit dien tijd ontleenen. Maar zij waren krachteloos, althans voor de groote menigte. De groote menigte werd beheerscht door bloeddorst en zinnelijken lust. De huizen der ontucht stonden in de onmiddellijke nabijheid van de worstelperken. Des morgens begaf de menigte zich naar het worstelperk, bleef er 's middags tusschen de speeltijden in, op den namiddag vermaakte zij zich met de aanschouwing van het stroomende bloed der wilde beesten en worstelaars, en des avonds .... Desniettemin, neen juist dientengevolge werd de verveling algemeen, de levenszatheid een epidemie, de dorst naar verstrooiing onleschbaar. De slaven werden gebruikt tot bevrediging van de schandelijkste lusten, en wreekten zich door hunne heeren en

vrouwen nog dieper te bederven. En wat was een arme?! De vrouw wedijverde met den man in losbandigheid. Zij ontvangt minnaars uit haren stand en zoekt ze onder de slaven. Zij gaat lachend het altaar der schaamte voorbij. Zij is de ontucht in persoon. Het huislijk leven bestaat hoofdzakelijk alleen om feesten der ontucht te geven. Men wil niet langer trouwen. De wet, die aan het ongehuwde leven straf oplegt en aan talrijke gezinnen belooningen toezegt, weet men door het aannemen van vreemde kinderen krachteloos te maken. De weelde was onbeschrijfelijk groot, maar even groot de zonden. "Alles, zegt een der voortreffelijkste Romeinen van dien tijd, alles is vol ondeugd en misdrijven, er wordt meer misdaan, dan met geweld kan goed gemaakt worden. Er wordt een ongehoorde strijd der boosheid gestreden. Van dag tot dag groeit de lust tot de zonde, en ontziet men zich minder. De ondeugd verbergt zich zelfs niet meer, maar treedt openlijk op. Zoozeer is de boosheid openbaar geworden, en in aller harten ontvlamd, dat de onschuld niet alleen zeldzaam, maar in het geheel niet aanwezig is. Zoo gij wilt, dat de wijze zich in die mate vertoornt, als het onwaardige der misdaden vordert, dan moet hij niet toornig, maar zelfs waanzinnig van woede worden."

Reddeloos lag het volk in zijne zonden, redeloos was de wijsbegeerte, machteloos de staatkunde, krachteloos de religie, moedeloos de dorstende ziel. Van het eene stelsel naar het andere gedreven, en geslingerd tusschen de ondervonden teleurstelling en de onsterfelijke hoop op bevrediging, was zij ongelukkiger dan ooit en hijgde naar de waterstroomen des heils. Schoon onbekend met Gods raad, schreide zij tot den onbekenden God. Hierin lag de rijpheid des tijds voor de komst van hem die de diepste behoeften des gemoeds bevredigen kon. Hierin de vatbaarheid om, naar het profetisch woord, den Verlosser die uit Sion kwam, te kunnen begroeten als den eenigen redder. Hierin het zedelijk raakpunt van de prediking des Evangelies: "O gij allen die vermoeid en belast zijt, komt herwaarts tot mij, en ik zal u rust geven!" Hierin de verklaring, dat hij *de wensch aller Heidenen* was. (Hag. 2: 81.)

DERDE DEEL.

JEZUS DE NAZARENER.

„ . . . Deze is het . . . " Joh. 1 : 33.

EERSTE HOOFDSTUK.

VAN GOD GELEERD.

De kweekschool van Jezus.

Nazaret was dan de plaats, die God aangewezen had, als de kweekschool voor den Verlosser der menschheid. Daarvoor scheen het zoo ongeschikt mogelijk te zijn. Verre verwijderd van den zetel der Theocratie en het hart van het nationale leven, omgeven, ja verontreinigd door allerlei Heidensche elementen, door geene enkele hartverheffende herinnering aantrekkelijk, zonder eenigen aardschen luister, zonder wetenschap en beschaving, stond het in een kwaden reuk: "Kan uit Nazaret iets goeds voortkomen?" Toch is het een bekoorlijk plekje, en het is voorzeker voor ons geen raadsel meer, waarom de Schepper der natuur zijnen Zoon aldaar liet opgroeien, den Zoon die ons den Vadernaam op hare heerlijke bladen zou schrijven. Nazaret lag in eene der schoonste steden van Nedergalilea, in eene opene ruimte op het gebergte, waardoor de vlakte van Esdralon ten Noorden begrensd is en vanwaar men het verrukkelijkst uitzicht over vruchtbare landouwen had. De kerkvader Hieronymus noemt het de bloem

Jezus t' huis te Nazaret.

van Galilea en vergelijkt het bij eene roos die haar kroon opent. Zoodra men afdaalde van den top, wien het stedeke als 't ware ten krans verstrekte, bevond men zich in een dal, door eenige heuvels gevormd, terwijl de prachtige Thabor op nog geen twee uren afstands de kruin statig in de wolken verhief. "Jezus (zegt een zijner geschiedschrijvers) behoefde maar de omliggende hoogten te bestijgen om een der schoonste landschappen van Palestina te overzien. Aan zijn voet lag de vlakte van Jisreël, schitterend van ontelbare bloemen "schooner dan Salomo in al zijne heerlijkheid." Zij strekte zich uit van den Thabor tot aan den Karmel, waar de stem van Elia nog weêrklonk; de Libanon verrees tegenover den Karmel, en de keten van Hermon huwde hare witte kruinen aan het gebergte van Moab, terwijl in de verte de groote zee glinsterde, die, over de nationale scheidsmuren heen, aan Jezus die wereld scheen te openen welke hij moest behouden." Zoo werd hij als aan den boezem der natuur gelegd om het leven, dat haar bezielde, te beluisteren en hare taal te leeren verstaan. Natuurschoon en natuurpracht, liefelijkheid en verhevenheid, teederheid en macht spraken dagelijks tot zijn fijnbesnaard gemoed, en zijn eigen spreken zal het later toonen, welke frissche trekken hij daaraan ontleend, ja welke vorming zijne ziel zelve daar aan te danken heeft. Maar men vergete niet, dat men, om een goed leerling der natuur te kunnen zijn, er een oog en hart voor bezitten moet, en niemand verstaat hare sprake dan die innerlijk met haren Maker verwant, dan die geestelijk één is met de liefde, die haar voortbracht.

Men stelle zich evenwel Jezus' kindsheid niet voor als doorgebracht in het Paradijs. Nazaret telt tegenwoordig tusschen de drie- en vierduizend inwoners, en dit getal zal er toen zeker wel geweest zijn. De stad was, evenals in dat tijdperk alle Joodsche vlekken, eene opeenhooping van woningen, zonder stijl gebouwd, zonder eenige weelde van buiten of van binnen, en alleen door de wijngaarden en vijgeboomen, welke er tusschen staan, bekoorlijk van aanzien. Steenach-

tige paden, ja morsige steegjes tusschen de kotjes in, dat waren de straten die het kind Jezus dagelijks zag en onvergetelijk maakte. Ongetwijfeld zag Jozefs huis er bijna even zoo uit als de tegenwoordige armoedige winkeltjes, die hun licht door de deur ontvangen, tegelijk dienen voor werkplaats, keuken en slaapkamer, en wier eenig huisraad bestaat in een mat, eenige kussens, potten en kisten. Zulk een hut was Jezus' t'huis te Nazaret. Voeg daarbij het onwelluidend hamergeklop, de onstichtelijke drukte van het Joodsche temperament, het volstrekte gemis van zinrijke plechtigheden en der gewijde tempelmuziek, en men zal moeten toestemmen dat, zoo Jezus' ziel *harmonisch* ontwikkeld werd, zoo hij later in zijn spreken *dichter*, *melodieus*, *gevoelvol* was in den besten zin des woords, hij het geenszins aan zijne maatschappelijke omgeving te danken had.

De bewoners.

En wat de bewoners betreft — zij worden geschetst als vriendelijk en voorkomend, en de schoonheid der vrouwen wordt bijzonder geroemd. De levenswijze was eenvoudig, niet overdadig of prachtig, maar ook niet armoedig. De strengheid der Farizeërs heerschte er niet, en de natuurlijke gulle lach werd er niet belet door hunne grimmige blikken. De vrouwen genoten er waarschijnlijk veel meer vrijheid dan de fatsoenlijkheid van Jeruzalem gedoogde. Zekerlijk ging Maria elken dag met de waterkruik op den schouder naar de fontein, die algemeen eigendom was, en thans verwoest is, de fontein waarbij vroeger de grootste levendigheid heerschte, en de vertrouwelijkheid der vrouwen zich lucht gaf. In zijne kindsche jaren was Jezus, hoe kon het anders? steeds aan de zijde zijner trouwe moeder, en deze omstandigheid bleef zekerlijk niet zonder invloed op de ontwikkeling zijner menschelijke natuur; hoogst opmerkelijk zal het in allen gevalle zijn, hoe hij het zachte, het teedere, en het ronde wist te verbinden met het vaste, en besliste, en puntige, dat den man van karakter, van wil, van gezag altoos kenmerkt. De burgers van Nazaret waren gelijk aan alle Galileërs: opvliegend, spoedig beleedigd, snel om bloed te vergieten, zonder beschaving en wetenschap; men kan zeggen, ze

De vrouwen van Nazaret.

hadden een Ezau's natuur. Jezus' pleegvader echter maakte eene gunstige uitzondering. Hij was bedachtzaam, gehecht aan de stiptste waarneming van Mozes' voorschriften, kalm, gemoedelijk, godvreezend; althans zoo komt hij voor in de weinige berichten die wij omtrent hem bezitten. Zijn Izaäkskarakter maakte hem bijzonder geschikt voor de ondergeschikte plaats, die hij te bekleeden had en ook waarlijk bekleed heeft; en zijn vroomheid hebbe wijding gegeven aan geheel het huisgezin, toch was hij buiten staat een ontluikend gemoed, als dat van Jezus, te drenken, of voor de schadelijke invloeden der omgeving te bewaren. Trad Jezus later geheel anders gestemd op dan men van een Galileër verwachten kon, waaraan had hij het te danken dan aan zijn eigen oorspronkelijken aanleg, en aan het zedelijk wederstandsvermogen, dat zich sneller en sterker ontwikkelde naarmate de indrukken, die zijne omgeving op hem maakte, met den grondtoon van zijn gemoed disharmoniëerden?

De familiekring.

Jezus groeide op onder broeders en zusters. Wij twijfelen er niet aan; de meening, dat dit niet het geval was, komt voort uit de vrees van Maria te onteeren door haar voor de vrouw van Jozef te houden, en deze vrees staat al weer met eene andere valsche meening in oorzakelijk verband, alsof het echtelijke leven een Gode niet welgevallig leven is. Doch Christus zelf heeft het ons anders geleerd; het huwelijk is met al 't geen er toebehoort en er uit voortvloeit een zaak die God behaagt. De Zoon des menschen was geen monnik en niet de zoon van een non. En wij achten de uitlegkunde te heilig om haar te gebruiken als de onderdanige dienaresse van dogmatische opinie's, om, in dit geval, het duidelijke "broeders en zusters" op te lossen in het onbepaalde "neven en nichten." Met nadruk wordt ons bericht (Hand. 1 : 13, 14), dat Maria haren *eerst*geboren zoon baarde, terwijl zijne broeders, met Maria in éénen adem genoemd, onderscheiden worden van de Apostelen, waaronder zich neven van Jezus, zooals de zonen van Zebedeus, bevonden, terwijl er in 't Evangelie ook sprake is van zijne zusters. Haar aantal en namen zijn niet gemeld; van de

broeders werden genoemd: Jakobus, Jozef (of Jozes), Simon en Judas. Van hun karakter of bedrijf is niets bekend, alleen van hunne verhouding tot Jezus wordt gewag gemaakt. Zij geloofden niet in hem, toen hij voor de laatste maal het Loofhuttenfeest bijwoonde, doch zij komen voor in den engsten discipelkring die, na zijne hemelvaart, biddend de uitstorting des heiligen Geestes verbeidde. Alleen met de eerste omstandigheid hebben wij hier te doen, maar dit ééne is dan ook voldoende om ons een blik te gunnen in de wereld van tegenzin en tegenstand, die zich in Jezus' onmiddellijke nabijheid uitsprak. De vulgaire Messias-verwachting dier dagen had hen, gelijk wij zagen, voor den waren Messias blind gemaakt. Heeft Jezus daarover, gelijk waarschijnlijk is, vaak gesproken, zoo hebben zij zich, natuurlijk, geergerd aan zijne denkbeelden op dat punt, en hem niet begrepen. Niet begrepen te worden van zijne jeugd af, dat was voor Jezus smartelijker dan voor eenig ander mensch, omdat met de ontwikkeling zijner gedachten ook het bewustzijn van hare levendmakende kracht ontwikkelde.

Hoogstwaarschijnlijk nam hij deel aan al hetgeen eens kinds was en aan de leefwijze, die een gezin als dat van zijn pleegvader medebracht; maar wij fantaseeren niet, zoo wij hem voorstellen als buitengewoon in het gewone, verheven in het alledaagsche, oorspronkelijk in het platte. 't Moet aan hem te merken geweest zijn, dat hij een ander kind was dan zijne kameraden en broeders. De Evangelist (Luc. 2 : 40) wees daarop, toen hij schreef: "*En het kindeken wies op, en werd gesterkt in den geest, en vervuld met wijsheid, en de genade Gods was over hem*". Maar dat bijzondere heeft zich niet getoond op de wijze als bijv. het *Evangelie der kindsheid* verdicht heeft, o. a. meldende:

"Toen nu de Heer Jezus het zevende jaar sedert zijne geboorte ten einde gebracht had, bevond hij zich op zekeren dag onder de speelmakkers, n.l. dezulken, die met hem van gelijken leeftijd waren. Zij speelden dan met klei, waarvan zij ezels, runderen, vogels en andere dieren maakten, en ieder roemde zijne vaardigheid en prees

zijn werk. Toen zeide de Heer Jezus tot de kinderen: ik zal de afbeeldsels die ik gemaakt heb, bevelen om weg te loopen. Toen de kinderen hem vraagden, of hij dan de zoon des Scheppers was, beval de Heer Jezus, dat zij zouden loopen; terstond daarop begonnen zij te springen; toen hij hun daarna verlof gaf, stonden zij weer stil. Hij had nu figuren van vogels en wel van menschen gemaakt, en wanneer hij haar beval te vliegen, vlogen zij; en wanneer haar geboden werd stil te staan, stonden zij stil. Ook wanneer hij haar spijs en drank aanbood, aten en dronken zij. Toen hierop de kinderen weggingen, en dit aan hunne ouders verhaalden, zeiden hunne vaders tot hen: wacht u, o zonen, dat gij niet weer met hem omgaat, want hij is een toovenaar. Ontvlucht hem dan en vermijdt hem, en speelt van dit oogenblik niet meer met hem."

Nog één staaltje tot volstrekt besluit van de proeven der Christelijke legende en mythenvorming.

"Jozef nu trok de geheele stad rond en voerde den Heer Jezus met zich, als de menschen hem wegens zijne kunst tot zich lieten komen, om voor hen deuren en melkvaten en rustbanken en kasten te maken; en waar hij ook ging, was de Heer Jezus met hem. Zoo dikwijls Jozef nu iets van zijn werk eene el of span langer of korter breeder of smaller moest maken, strekte de Heer Jezus zijne hand daaraan uit en terstond kwam de zaak tot stand, zooals Jozef wilde, dat zij zijn zou, zoodat hij niets met eigen hand behoefde te vervaardigen; want Jozef was niet bijzonder bekwaam in het timmeren."

Neen, niet in het verrichten van wonderen, allerminst in kunstjesmaken, openbaarde zich het bijzondere van Jezus — zoo aanstonds zullen wij daarvan eene treffende proeve beschouwen. Waarin dit dan ook bestond, zeker werd hij daardoor zijnen broederen vreemd, zij zagen in hem een zonderling, een onbegrijpelijk mensch. Maar zoo ontkiemden dan ook in hem de zaden van verdraagzaamheid, zachtmoedigheid en zelfverloochening, zijne aangeborene heilige natuur, waarvan wij nog de heerlijke vruchten genieten; zoo werd

hij geoefend in het betoonen van liefde jegens menschen die hem geen goed hart toedroegen; zoo werd hij voorbereid voor de geheeleenige taak die hem van God zijnen Vader toegedacht was. Immers, van nabij leerde hij aldus de kwalen zijns volks, en, in den omgang met personen van verschillenden aanleg, verschillende karakters en gemoederen kennen; de liefelijke zijde der bloedverwantschap waardeeren maar ook de noodzakelijkheid van den eisch, om vader en moeder, broeders en zusters te verlaten ter wille van het Godsrijk, en al onze zwakheden bij ervaring te verstaan. Jezus in den familiekring — is ons een bewijs te meer, dat God zijne kinderen niet van de maatschappij afzonderen, maar in de maatschappij door en voor de maatschappij vormen wil ten behoeve van de hemelsche roeping en tevens een waarborg dat hij, ons in alles gelijk geworden uitgenomen de zonde, een barmhartige Hoogepriester worden kon, die zich niet schaamde, ons zijne broeders te noemen. Zeker is het dat, ware Jezus niet gansch anders van nature geweest dan de familie waarin hij opgroeide, hij wel een Messias naar de wereld, doch geen Verlosser van de wereld geworden zou zijn. Wat hij ook aan haar te danken hebbe, zekerlijk niet 't geen hij op twaalfjarigen leeftijd uitsprak in de voorhoven van Israëls tempel.

De eerste lichtstraal. Luc. 2 : 41—50.

In den waren zin des woords bestaat er geen *Evangelie* van Jezus' kindsheid. Hij groeide op als in het verborgen. Groote daden van een klein kind zijn niet mogelijk, niet omdat zij de natuur te boven gaan of van den gewonen regel afwijken, maar omdat zij tegen de natuur zijn, en in het tegennatuurlijke heeft God geen welbehagen. Maar een woord, dat wezenlijke grootheid profeteert en veronderstelt, uitgesproken door kinderlippen, is eer regel dan uitzondering bij alle groote mannen. Zulk een woord is ons ook van Jezus bewaard, terecht de eerste lichtstraal genoemd die van uit zijn gemoed plotseling nedervíel op zijne omgeving.

Het Paaschfeest was afgeloopen. Voor de eerste maal had Jezus

het meêgevierd. Twaalf jaren oud, en dus "zoon der wet" geworden, deed hij zijn intrede in Jeruzalem, in den tempel, in de wereld van godsdienstige plechtigheden en verplichtingen die ieder besneden Israëliet behoorde waar te nemen, en hij zelf krachteloos maken zou. Wat hij bij het aanschouwen van dat alles gedacht heeft, weten wij niet; maar mogen wij een trek uit het einde van zijn leven te hulp roepen, toen hij verklaarde: "ik heb grootelijks begeerd dit Pascha met u te eten," dan voelde hij zich bijzonder tot deze zinrijke gedachtenisviering aangetrokken. Wij prijzen de soberheid van 't gewijde verhaal; de opsteller heeft zich niet verdiept in verborgene, maar zich vergenoegd met uitgesproken gedachten; de romantiek doet het eerste, de geschiedschrijving het laatste.

Tengevolge van eene onbekende omstandigheid bleef de knaap te Jeruzalem achter, terwijl de ouders weêr huiswaarts keerden, en zij niet wisten dat hij achter gebleven was. Dit geval getuigt voor de opvoedingsmethode van Jozef en Maria. Een twaalfjarige Galileesche knaap, zekerlijk met een Hollandschen jongen van vijftien jaar gelijk staande, die den niet onzekeren karavaneweg reeds eenmaal afgelegd heeft in 't gezelschap van eene menigte andere Galileërs en een achttal dagen in de hoofdstad doorgebracht had, mocht veilig aan zich zelven overgelaten worden, om zich op nieuw bij de karavane te voegen. Had de heilige schrijver hem voorgesteld als loopende aan de hand van moeder of vader, dan had menigeen zich geërgerd aan zulk eene overdreven zorgvuldigheid of gemis van een flinken krachtigen geest in den knaap. Bovendien, Jezus had blijkbaar nooit aan roekeloosheden en waaghalzerij toegegeven, zoodat zelfs zijne moeder gerust een dagreis verder trekken kon, zonder hem elders te zoeken dan onder de bloedverwanten en de bekenden. Daar nu vonden ze hem niet. Toen greep de angst niet alleen de moeder, maar ook den pleegvader aan. Waar was hij gebleven? Wat ongeluk was hem overkomen? Was het geheim, dat eenige zielen te Jeruzalem bewaarden, die de verlossing Israëls verwachtten, en haar verwachtten van dit

kind — eene verwachting die door hun eigen jaarlijksch bezoek bij haar opgewekt bleef — (Luc. 2 : 38), ontdekt, en hadden gedienstige geesten der vijandschap, die zoo vroeg reeds aanslagen gesmeed had op dit kind, het weggevoerd? Nu met haaste terug naar de valsche hoofdstad! Evenwel, één dag moesten ze ten minste reizen, en deze reis geleek voorzeker niet op een feesttocht. Op den derden dag na de ontdekking van zijne afwezigheid vonden ze hem eindelijk terug, niet bij hunne bekenden in de stad, noch in het huis waar zij het Paaschfeest gevierd hadden, maar ook niet in de handen des vijands. Daar zit hij op den grond in het midden der leeraren, die gewoon waren in den tempel onderricht te geven; hij luistert naar hen en doet hun vragen en geeft hun antwoorden, gelijk een leerling betaamde.

Op zich zelf was dit niets ongewoons, en vroegtijdige rijpheid in Israël geen volstrekt eenig verschijnsel, zoodat ons het bericht van Lucas niet bevreemdt: "En allen, die hem hoorden, ontzetten zich over zijn verstand en antwoorden." Wij herinneren ons dan ook, wat Dr. van Oosterzee mededeelt: "Zoo verhaalt Jozefus in den aanvang zijner eigene levensgeschiedenis, dat op zijn veertiende jaar de priesters en oudsten uit de stad zijner woning hem vragen kwamen voorleggen uit hunne heilige wet. Zoo werd later zekere *Rabbi Eliëzer ben Azaria* op zijn zestiende jaar door de algemeene volksstem uit het midden der hoorders op den bovensten leerstoel verheven, en twee eeuwen daarna *R. Aschi*, de vervaardiger van den Babylonischen Talmud, veertien jaren oud, met dezelfde waardigheid bekleed." Maar wat onze bewondering wekt, dat is Jezus' antwoord op de vraag zijner moeder: "*Wist gij niet dat ik moet zijn in de dingen mijns Vaders?*" — *De dingen zijns Vaders*, dat is zijn verblijf- en werkplaats, daar is hij te vinden! Met die uitdrukking bedoelt hij alles wat tot de openbare Godsvereering behoort. Die dingen maken een afzonderlijk, een Gode afgezonderd, een heilig gebied uit. Niet de natuur, maar de tempel is het huis zijns Vaders; niet de frissche bergwind, maar de Schrift is taal zijns Vaders; niet de goudgele korenakker, maar de verlos-

sing van Egypte is werk zijns Vaders. Ongetwijfeld, hij ziet in de natuur, hij hoort in den wind, hij merkt in het graan dien God, die zijn Vader is; doch "*de dingen zijns Vaders*" zijn hem duidelijk en bepaald de bestanddeelen van den Oud-testamentischen eeredienst, met zijn typen, symbolen, woorden en feesten; 't is hem *de bijzondere openbaring der heilige liefde*. Die Vader nu is zijn vader; zijdelings verbetert hij het gezegde zijner moeder, doch niet rechtstreeks, volstrekt niet met gezag. En Jezus spreekt in een anderen zin van God als zijnen Vader, dan Gabriël (Luc. 1 : 32, 35. vgl. bl. 48). Hij voelt zich in die stonde noch koning, noch schepsel des heiligen Geestes; neen, hij voelt zich zoon van God in den geheel eenigen zin des woords, in dien zin dien wij later zoo vaak, inzonderheid bij den vierden Evangelist, zullen aantreffen en hijzelf 't beknopst aanwijzen zal in dit woord. "*Ik en de Vader zijn één.*" Evenwel, dit is het niet, wat Maria en Jozef niet begrepen. Zij begrepen niet, dat Jezus op het gebied van den godsdienst verkeeren moest; zij hadden hem gedacht als een schitterend vorst, doch geenszins als een leeraar; zou hij dan niet zitten op den troon van zijn vader David? Niet aan hun onderricht ontleend, maar uit zijn eigen bewustzijn gegrepen is deze uitspraak omtrent zijne bestemming. Zijn eigen terrein is dat van zijns Vaders woord en dienst, daarop zal hij zich bewegen, en daartoe is hij geroepen en bevoegd, omdat hij de Zoon is. In dat woord spreekt geheel zijn hart zich uit: het is de knop, die in beginsel reeds de heerlijk bloeiende roos is.

Jezus' ontwikkeling, Luc. 2 : 51a

Het opvoedingsplan van Jozef en Maria kwam niet overeen met Jezus' bewustzijn van zijne roeping. Was hij bestemd, om in de dingen zijns Vaders te verkeeren, wat zou hij dan in Nazaret doen, waar hij er niets van zag noch leeren konde? Voor de eerste maal week nu zijn innerlijk streven af van hunne gedragslijn, en ontstond voor hem de vraag, waaraan zich te houden. Op een leeftijd als den zijne zou de opvolging van eigen neiging ongepast, ja schadelijk geweest zijn, hij was nog een kind, en behoorde dus gehoorzaam te wezen

aan zijne ouders. Hij gaat dan ook met hen mede, en de toekomstige verlosser neemt zijne plaats in de woning en den winkel van Jozef den timmerman weêr in. Daar *nam hij toe in wijsheid, en in grootte, en in genade bij God en menschen.* Hoe dat kwam? Wat de bron zijner wijsheid was? Waardoor hij toenam in gunst bij menschen, in genade bij God? 't Zijn hoogstbelangrijke vragen, die wij daar deden. Laat ons, ter beantwoording, verder nagaan wat eenigen invloed op Jezus heeft kunnen uitoefenen.

De moeder, Luc. 2 : 51b

Allereerst valt ons oog op Maria, de moeder. Jozef is slechts eene stille figuur; wat hij doet, doet Maria eveneens. Hij wordt niet in de schaduw geplaatst door de Evangelisten, gelijk hij in de Apocryfe Evangeliën opzettelijk verlaagd wordt; neen, hij staat als van zelf in de schaduw, omdat hij niets meer dan pleegvader is, en uit eerbied voor den goddelijken oorsprong en aanleg van het kind zich liever op een afstand hield; 't blijkt zelfs niet, wat hij er van dacht. Bij de ontwikkeling van Jezus kunnen we dus Jozef niet in aanmerking nemen; alleen haar, die hem onder heur harte droeg. Hoedanig eene moeder dan was Maria? — Als *maagd* toont ze eene groote mate van eenvoudigheid, kalmte en beslistheid te bezitten; zij is gewillig, om ook den schijn des kwaads op zich te nemen, ja de bitterste smaadheid en grievendste vernedering te verduren, zoo Gods wil maar geschiede; zij verheft Gods naam deswegens; haar geest is verheven en in dichterlijken aanleg voortreffelijk, maar het prozaïsche timmermansleven ergert haar niet; zij heeft een warm hart voor haar geslacht en volk, een diep en fijn gevoel voor eer en grootheid, en een hartgrondigen afkeer van alle wereldsche hoogheid, van alle verdrukkers en van alle tyrannie; de ware vrijheidsgeest leefde in haar, die de moeder van den Bevrijder worden moest. — Als *moeder* treedt zij op den achtergrond, doch eene moeder gelijk, die, weinig sprekende en zich zelden bewegende, van uit haar heilig plekje alles gadeslaat en bestuurt. Zij draagt geen bruidstooi bij de kribbe van den beloofden koning; bij het verwonderlijk bericht der herders blijft ze kalm: eene

zielestemming, als in Elisabets woning, bij de armelijke wieg van haren eerstgeborene, zou even onnatuurlijk als voor haar lichaam nadeelig geweest zijn. In de naamgeving toont ze zich gehoorzaam aan des engels bevel; in de besnijdenis aan den verbondseisch; in de loskooping aan de inzetting van Mozes, in dat alles aan Gods geboden. De kenmerkende voorwaarden van Israëls volksbestaan acht ze niet in strijd met haar Messias-ideaal, zij blijft een getrouwe dochter van Jakob en dienares van Mozes. Zij neemt alle inzettingen stipt waar, ook al wist ze het een met het ander niet te rijmen. Zij bezat een zeer nadenkenden geest en een ontvanklijk hart. De woorden der herders hoort ze met de grootste belangstelling aan. Wat Simeon haar onthulde, stemt haar tot hooge verwondering. Maar 't zijn geen vluchtige indrukken die ze bekomt. Alles van dien aard neemt ze op in de schatkamer des gemoeds, alwaar ze het overdenkt, en juist daardoor bewaart, zoodat zij eene oorspronkelijke en heldere bron der Evangelische historie werd. — Als *vrouw* volgt zij den man, verheft zich niet boven den man, en ontvangt dan ook niet de openbaring Gods (Matth. 2), die uitsluitend het gebied van den man als het hoofd betrof. Noemde zij hem tegenover de vreemden in den tempel den vader van Jezus, dit getuigt ook van hare zucht, om hem de eer te geven die hem toekomt. — Als *opvoedster* van Jezus bezat ze dus uitnemende vereischten. Hij werd opgevoed in de nationale, de echt-israëlietische, de van God bepaalde richting des volks; hij ademde in de atmosfeer niet van het kille en verstijvend Farizeeïsme, den dorren Noordewind van het Jodendom, maar van de vroomheid die zich in eenvoudigheid aan de wettelijke vormen hield, de liefelijkste zefir van Israëls beemden.

Welke gedachten Maria ook bij Jezus gewekt hebbe, zekerlijk niet het besef van zijne bestemming en van zijne afkomst. Volgens de moeder moest de Messias een koning worden in aardschen luister; volgens den knaap, zich bewegen in de dingen des Vaders. Volgens de moeder was hij als koning en als gewrocht des heiligen Geestes "Zoon van God"; volgens den knaap, was hij het nog in eenen anderen

zin, zijn innerlijk wezen zelf was uit God als zijnen vader. Ongetwijfeld had hij dit gehoord van de stem die in zijn binnenste sprak; zijn onmiddellijk zelfgevoel was de eenige bron dier gedachten en zelfbewustheid. Hiermeê — we zagen het reeds — kwam hare methode van opvoeding niet overeen, ja ze doet niets bijzonders voor haar bijzonder kind. Dit is echt-israëlietisch: niets buitengewoons doen voor wien God iets buitengewoons bestemd heeft. Maria stelde dan ook alles in de hand Gods, nadat de poging om in Bethlehem te blijven door hem blijkbaar verijdeld was geworden, terwijl ze tegenover den knaap in den tempel toonde dat ze moeder wilde blijven. Nog veel later, toen zoo iets ongepast geworden was, bleef ze daarin zich zelve getrouw. Maria was, zekerlijk, geen slavin of speelpop van haar kroost; met vaste hand en vasten blik en vaste schreden nam ze hare moederlijke plichten waar. Zulk eene moeder betaamde hem die onwankelbaar het pad zijner roeping betreden zou. Welk een goed voorbeeld hij echter ook voor oogen gehad hebbe, dit mogen, dit moeten wij voor zeker stellen dat hij de goddelijke kern zijns wezens: "*Wist gij niet dat ik zijn moet in de dingen mijns Vaders?*" ganschelijk niet aan Maria, en derhalve aan niemand dan aan God te danken had.

Het onderwijs der scholen.

Heeft Jezus onderwijs genoten? — Ziedaar eene hoogstbelangrijke vraag, waarop de antwoorden zéér verschillend zijn. Natuurlijk leerde hij spellen aan den schoot zijner moeder en werd in het familieverkeer van lieverlede een vorm gegeven aan het leven zijns geestes. Zonder bezwaar kunnen wij aannemen dat hij Nazaret's school bezocht heeft, alwaar onderricht in het lezen en schrijven gegeven werd volgens de methode van die dagen. Zij bestond daarin, wat het lezen betreft, dat men het kind een boek in handen gaf, 't welk de leerling met zijne kameraden zoolang half zingend opzeggen moest, totdat hij het van buiten kende, onder leiding van den Hazzan of Voorlezer der Synagoge. Ontegenzeggelijk verstond Jezus het Oude Testament in zijne moedertaal, en hoogstwaarschijnlijk kon hij ook de Grieksche

Nazaret's School.

taal spreken, de taal van het toenmalige wereldverkeer 't welk vooral in Galilea zeer druk was. Doch hij heeft geene wetenschappelijke of geleerde vorming ontvangen. Wel wordt hij *Rabbi* genoemd, maar zijne discipelen konden zich dien titel ook laten geven (Matth. 23 : 8), en zij hebben zeker niet eene geleerde opvoeding genoten. Noch den Joden te Jeruzalem noch den inwoners van Nazaret was van Jezus' school-onderricht iets bekend (Joh. 7 : 15, Matth. 13 : 54). En wanneer Jezus met blijkbare toepassing op zich zelven zegt: "*ieder wel onderwezen Schriftgeleerde brengt als een huisvader uit zijn goeden schat oude en nieuwe dingen voort*" (Matth. 13 : 52), dan bedoelt hij, gelijk terecht is opgemerkt door *van Oosterzee*, daarmede nog niet noodzakelijk dat de zoodanige in eene Joodsche school onderwezen moest zijn. Somwijlen, dit is waar, weet hij zich te bedienen van de heerschende manier om twistgesprekken te houden, maar over 't algemeen is zijne methode, de vorm waarin hij leerde en de toon waarop hij sprak, zelfs zoo nieuw en oorspronkelijk, dat de schare hem eene geheel-eenige plaats toekende. De wijsbegeerte, de beschaving en de kunsten, die Griekenlands roem uitmaakten, heeft hij zekerlijk op geene enkele school leeren kennen; slechts een blik op 't geen de Grieksche geest vooral in het hooge Noorden van Palestina voortgebracht had, was het onderricht dat hij genoot, doch voor hem alleszins voldoende om te verstaan welke de drijfveeren en bedoelingen van het Heidendom waren; al is Jezus niets meer geweest dan een genie, dan kon hij reeds als zoodanig met een enkelen blik die wereld doorgronden.

Verhouding van het volk tot de wetenschap.

En wat den inhoud en den aard betreft der Rabbijnsche wetenschap, men kent de Joodsche maatschappij niet als men een grenslijn trekt tusschen wetenschap en leven. Wel zagen de Jeruzalemsche geleerden met verachting neer op het volk dat de wet niet kende, toch waren de Rabbi's mannen uit het volk, en bleven zij mannen van het volk. Meestal handwerkslieden, verkeerden zij in onafgebroken gemeenschap met het volk. Het volk besprak, bovendien, alle kwesties van dien

tijd op eene vrije en levendige wijze. Het feestelijk bezoek aan de hoofdstad gaf veel gedachtenwisseling; samen spreken en redeneeren, gelijk nevenstaande gravure afbeeldt, waar we Jezus zien in 't midden van volkslieden, was eene geliefkoosde bezigheid, een bezigheid waarvoor het Joodsche karakter nog eigenaardige geschiktheid bezit. En zou Jezus nu, die dertig jaren lang onder zijn volk verkeerde voordat hij optrad, niet in staat geweest zijn, om grondig kennis te maken met 't geen verschillende partijen en onderscheidene leeraars leerden?

Jezus en het Essenisme.

Later hopen wij opzettelijk stil te staan bij de Schriftgeleerdheid dier dagen, en wij zullen zelfs meer dan ons lief is moeten letten op de Farizeërs en Sadduceërs. Maar reeds nu mogen wij zeggen, dat Jezus er niets van geleerd heeft, dan hetgeen haar en hen kenmerkte zijn leven lang te bestrijden, zoodat, was hij ooit een leerling van het ontaarde Jodendom, hij in zich iets had wat hem tot den vreeslijksten bestrijder gemaakt heeft. Alleen omtrent het Essenisme kan men met eenig recht vragen, of het niet ten leerschool aan Jezus verstrekt heeft. Immers, het wilde innerlijke reinheid, en er heerschte een stille en vrome geest in. Evenwel, de wijze, waarop het deze heerlijke gesteldheid trachtte te verkrijgen, was zoo geheel anders dan Jezus aangeprezen heeft, dat hij waarlijk niet voor een Esseër mag aangezien worden. Neem slechts dit ééne punt, dat de uitwendige reinheid bij den Esseër alles, bij Jezus niets was in betrekking tot het Koninkrijk Gods. Of hij een dier Joodsche monniken wel ooit gesproken heeft, is zelfs onwaarschijnlijk. Zij hadden zich opgesloten in het bovendal van Engeddi en vermeden, zoo veel mogelijk, alle aanraking met de buitenwereld. Jezus echter vond gunst bij menschen; hij verkeerde onder hen, hij dorst zich op den stroom van het nationale leven te wagen. Hij trok mede naar Jeruzalem om feest te vieren, hij gedroeg zich als een broeder onder de broeders, als een zoon en jongeling die ons in al het menschelijke gelijk geworden was.

Alzoo niet afgesloten van 't geen in die dagen te leeren viel, was hij evenwel van niemand en niets onder de menschen een leerling.

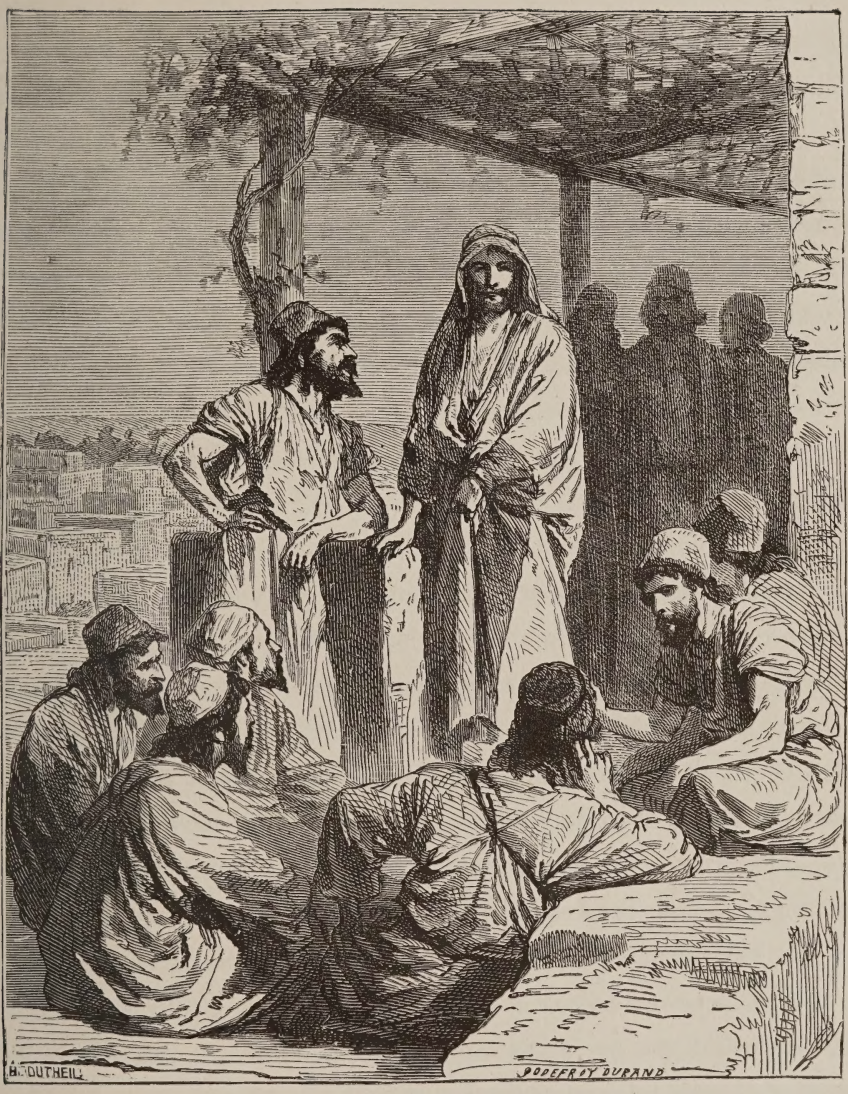

De mannen bespraken alle belangrijke vraagpunten.

Nam hij toe in wijsheid, d. w. z. werd hij innerlijk geschikt voor zijne taak, hij had het alleen God te danken, die in zijn gemoed zoo werkte als overeenkwam met zijne geheel-eenige roeping.

Bij één punt moeten wij nog stilstaan. 't Betreft Jezus' verhouding als jongeling tot de litteratuur zijner dagen, om te besluiten met zijne betrekking tot de maatschappij.

De Schriften.

De volkslitteratuur van Jezus' tijd heb ik reeds genoemd. Zij voedde een onheilig vuur met valsche verwachtingen. Zij ademde bloedgierige wraak op de vijanden des volks: "in den dag des oordeels zal het bloed der zondaren het paard tot aan de borst reiken." Zij schilderde het Messiaansche rijk op eene wijze die de zinnelijkheid bijzonder streelde: de heerlijkste wijn zou volop gedronken en de lekkerste spijs in de ruimste mate gegeten worden. Het Joodsche volk zal over alle volken heerschen. Een uiterlijke vrede daalt dan op de gansche natuur neder. De wijsgeer Philo laat er zich in dezer voege over uit: "Dan zal ze opleven, gelijk een athleet zijne krachten verzamelt na de uitputting. Als een liefhebbende moeder zal ze zich over de verloren zonen en dochteren erbarmen, met nieuwe teelkracht zal ze een beter geslacht voortbrengen, gelijk de profeet zegt: "de onvruchtbare zal vele kinderen tellen." Leeuwen, beeren, panthers, Indische olifanten en tijgers zullen allengskens hun wildheid afleggen en de menschen als hun leermeesters beschouwen. Schorpioenen en slangen zullen hun gift verliezen, zelfs krokodillen en nijlpaarden zullen in heiligen eerbied de deugdzamen niet aanroeren. En mochten vijanden dit rijk des vredes aangrijpen, dan zullen zijn burgers slechts verschrikt worden en op vele wegen uit elkander loopen, die echter op een uitkomen. Dan zal een mensch komen, die als hun heerscher en veldheer vele en groote volken onderwerpen zal, terwijl God den vrome de beloofde hulptroepen zendt. En die zijn: onwankelbare zielskracht en groote lichaamskracht, die ieder op zich zelf den vijanden vrees aanjagen, maar als beiden zich vereenigen, dan kan niemand weerstand bieden." — Nog ééne

proeve! Zelfs zij, zegt Philo, die in de verste landen overwonnelingen en slaven zijn, zullen als door een edict op eenmaal bevrijd worden, daar de meesters zich verwonderen zullen, hoe eendrachtelijk hun slaven de ondeugd afleggen en de deugd aanhangen, en zich schamen over menschen te gebieden die beter zijn dan zij zelf. Zoodra ze in het bezit der onverwachte vrijheid zijn, zullen allen, die verstrooid waren over landen en eilanden van Grieken en Barbaren, zich in 't zelfde oogenblik opmaken en van alle kanten toestroomen naar het beloofde land. Geleid zullen ze worden door eene goddelijke bovenmenschelijke gestalte, die slechts zichtbaar zal zijn voor de bevrijden, maar onzichtbaar voor de anderen.... Zijn ze dan daar aangekomen waar ze heen wilden, dan zullen de steden zich uit de puinhoopen en bouwvallen verheffen, nieuw bebouwd wordt het land, het onvruchtbare weder vruchtbaar en het volk zal bloeien ten spijt der vijanden." Indien nu een Alexandrijnsch wijsgeer als Philo was nog zulke voorstellingen geeft van het Messiaansche rijk, hoe grof en aardsch en ongerijmd moet dan niet de voorstelling zijn geweest van hen die niet stonden onder den invloed van eene wijsbegeerte, welke zich in alles zocht te verheffen boven de zienlijke en zinnelijke dingen?

En zoo hebben wij tevens gelegenheid om een enkel woord te spreken over de Schriftverklaring van die dagen. Een der grootste fouten, waaraan zich de genoemde Alexandrijnsche Jood niet weinig schuldig maakt, was het zoogenaamde vergeestelijken van de Schrift. De Schrift is de taal des Geestes Gods, en deze taal nog eens te vergeestelijken, bewijst dat men zijn eigen belijdenis omtrent de geestelijkheid der Schrift niet voor waar houdt. Philo nu bijv. zag in de vier hoofdrivieren van het Paradijs de vier hoofddeugden, in Ezau de zinnelijke begeerte, in Abraham het ijverig peinzen, in Israël de ongetemde aandrift enz. Op deze wijze behandeld, wordt de Schrift tot een wassen neus. Men kan er alles van maken, wat men goedvindt. Zij wordt alzoo een oefenplaats van vernuftsspelingen en zelf-

Als een broeder onder de broeders bl. 116.

behagelijkheid. Deze willekeur gaat gepaard met eene bespottelijke en grillige letterknechterij. Bijv., in het Hebreeuwsche woord *waiitser* (Gen. 2 : 7) zijn twee *i*'s; waarom? de Joodsche Schriftgeleerde zou u antwoorden: omdat God twee *jeetser*, een goede en een kwade aandrift, in den mensch gelegd had." Zoo had men ook allerlei mondelinge toevoegsels en verklaringen bij de Schrift. Men verhaalde hoe de vrouwen heetten van Adam tot op Terach, en naar welk oord Adam ging toen hij uit het Paradijs verdreven was. Men verhaalde Abrahams jongelingsdaden, hoe hij zich in de tweede week des jaars van zijn vader afzonderde, om de afgoden te vermijden, hoe hij als kind van 14 jaar de raven verbood, op de pas bezaaide velden neer te strijken, hoe hij voor de Chaldeën ploegen en zaaiwerktuigen uitvond, en even als Hercules in 10 verzoekingen heldhaftig overwon. Men verhaalde alles wat men weten wilde en niet in de Schrift vond. Daaruit is de *Talmud* en later de *Mischna* ontstaan.

Inzonderheid met getallen knutselde de geleerdheid, om de Schrift geheimen af te dwingen. De *Kabbalah* — zoo heette dit werk — was een sleutel die op alle sloten paste. Bijv. in het eerste en laatste vers des Bijbels staan 6 Aleph's, en dat is 6 maal duizend, waaruit de kabbalist opmaakt, dat de wereld 6000 jaren bestaan zal. Een ander voorbeeld! Mozes had eene Cuschitische tot vrouw genomen (Num. 12 : 1): dit scheen eene overtreding van zijne eigen wet, en dat kon toch niet gebeurd zijn, derhalve moest men het anders opvatten. Hoe ging men nu daarbij te werk? Aldus: men telde de getallen door de letters van dat woord (*Kuschith*) vertegenwoordigd samen en verkreeg dan 736. Maar 't zelfde getal kwam ook uit twee andere woorden, die *schoon van aangezicht* beteekenen. Zoo had Mozes geene Heidensche, maar eene schoone vrouw gehuwd. — Getallen beheerschen den wereldloop, getallen zijn de grondslag der wereld, getallen drukken het wezen Gods uit. "De heilige getallen — zegt een schrijver aan wien wij schier alles over dit onderwerp ontleenden, *Hausrath* — zijn 32 in aantal; hiervan hebben 22 letterteekens, en 10 zijn zuivere

getallen. Deze zuivere getallen, de Sephirot, stellen het wezen Gods voor, de 22 lettergetallen daarentegen staan reeds eene schrede nader aan de reëele dingen, en beheerschen als het scheppingswoord Gods de eigenschappen van het zijn. Op deze wijze bijv.: daar er drie "moeders" van het *Alphabet* zijn (de eerste, middelste en laatste letters) heerschen in de wereld de categoriën van de stelling, tegenstelling en bemiddeling; daar er letters zijn die hard of week kunnen worden uitgesproken, heerscht de categorie van de zuivere tegenstelling enz. Daarom is de naam van een zaak volstrekt niet onverschillig; integendeel, haar wezen en karakter hangen er op geheimzinnige wijze van af, want dat juist die letters zich voor dien naam eigenden, dat verleende aan de aldus benoemde zaak haar bepaalde signatuur."

Van deze taaie geheimleer, alleen in het voeden van den menschelijken hoogmoed vruchtbaar, gaarne afstappende, zullen wij nu een staaltje mededeelen van de daarmee samenhangende zwarte kunsten. De Joden gingen in het gansche Romeinsche rijk door voor groote toovenaars, droomuitleggers en getalkunstenaars; zij bezaten, naar men meende, een bijzondere kracht over de booze geesten. Schier alles schreef men op rekening der démonen, zooals de slagen der geboorte in den moederschoot die haar afdrijven, en de slagen der ziel, de beten der slang, en de slagen (zonnesteken), die op den middag geschieden. Men zocht hen uit te werpen door banvloeken, eedformules, bezweringen, berookingen enz. "Neem glimmende kolen — leest men in het boek Tobias — en leg daarop van het hart en den lever der visch en laat dat rooken; dan zal de demon het ruiken en wegvluchten en niet wederkomen in alle eeuwigheid." Wortels bewezen groote diensten, bijv. de wortel van Baara die in het eenzame dal Baara bij Machaerus gezegd werd te groeien en de geheimzinnige wortel Salomo's. In één woord, allerlei dwaasheden werden lichtgeloovig aangenomen, toegepast, gehuldigd.

In zúlk eene omgeving groeide Jezus op, en wie nu maar eenigermate zijne levensgeschiedenis kent, moet toestemmen dat hij van al

de geleerden zijner dagen veeleer een tegenvoeter dan geestverwant, in al hunne geleerdheid veeleer de grootste vreemdeling dan opgeleid was. Ongetwijfeld heeft Jezus er kennis meê gemaakt (hij heeft zich nergens van afgesloten), en las hij de volksboeken van zijne dagen. Maar hij hechtte, in lateren tijd althans, alleen aan de kanonieke boeken goddelijk gezag. De Wet en de Profetie heeft hij blijkbaar overpeinsd, en tot haren diepsten grond drong hij door. Met de Schrift maakte hij zich zoo eigen als met zijn eigen bewustzijn. Daarin vond hij het Messias-ideaal terug, dat in zijn hart leefde en langzamerhand voor zijn geest zich afteekende. Vaak zullen wij in de gelegenheid zijn om op te merken dat Jezus op eene geheel eenige wijze de Schrift opvatte. Wij konden althans niet ontdekken dat hij daarin een voorganger had. Hij deed zoo, omdat hij zoo was. Zijne methode, zijn blik, zijn denkbeelden kwamen oorspronkelijk van binnen, van boven. Zijne eigene natuur was het middel bij uitnemendheid, waardoor God hem met wijsheid vervulde.

Jezus' betrekking tot de maatschappij.

De ontwikkeling, die Jezus genoot kwam niet in afzondering van, maar in gemeenschap met de maatschappij in stand. Opgenomen in het verbond der besnijdenis en losgekocht van den tempeldienst, verkeerde hij in het rijk der natuur, doch ook op het gebied van het rijke menschenleven. Hiertoe behoort ook de burgerlijke maatschappij, die wereld van beroepen en bedrijven, welke ter zedelijke vorming even onmisbaar zijn als ter instandhouding van het tijdelijk leven. Jezus heeft het timmermansbedrijf uitgeoefend. Dit getuigenis van den Evangelist (Marc. 6: 3) geldt in de Apocryfe litteratuur voor ontwijfelbaar zeker. Zelfs verhaalt de kerkvader *Justinus de Martelaar*, dat Jezus ploegen, jukken en weegschalen vervaardigd heeft, als symbolen der rechtvaardigheid en van een werkzaam leven. Niet minder opmerkelijk is het antwoord, dat zeker Christen door keizer Julianus, den Afvallige, kort voor zijn dood gevraagd: "*wat de zoon des timmermans toch wel deed!*" hem vrijmoedig gaf: "*Hij maakt het hout tot een lijkbaar gereed.*" Evenwel, men vond er reeds vroeg iets aanstoo-

telijks in: de vijanden dreven er den spot mede, en de vrienden van de kerk zagen er geene heerlijkheid in. De Grieksche wereld schatte het bedrijf veel te laag, en in strijd met verhevenheid van geest. *Lord Macaulay* merkt terecht op: "Al de scholen der oudheid beschouwden dat werk als vernederend, sommigen veroordeelden het als onzedelijk." "Men zal ons weldra vertellen, zegt *Seneca* met de diepste verachting, dat de eerste schoenmaker een wijsgeer was." Plato's geschriften zijn van dezen geest doortrokken. Het Jodendom van Jezus' dagen dacht er echter anders over, en ook het Apostolisch Christendom. Ik behoef hier niet te wijzen op Paulus' voorbeeld (1 Cor. 9); ik zal slechts een anecdote mededeelen ter kenschetsing van de Israëlietische beschouwing, gelijk ik haar vond bij *Delitzsch*. "Een zekere Simeon uit een dorp in Palestina, Sichnin, was ten tijde van Jezus een bekwame en gezochte graver van bronnen, groeven en putten in Jeruzalem. Deze zeide eens tot Rabbi Jochanan ben Zacicai, leerling van Hillel: Ik ben een even groot man als gij. De beroemde Rabbi vroeg daarop: Hoe zoo? Daarom — antwoordde hij — omdat ik niet minder dan gij dienstbaar ben aan de vervulling der algemeene behoeften. Als er iemand tot u komt en bij u onderzoek doet naar drinkwater, dat rein is naar de wet, dan zegt ge: Drink uit die bron daar, want dat water is goed en rein en frisch. Of als een vrouw bij u naar goed badwater vraagt, dan zegt ge tot tot haar: Baad u in ginsch badwater, want dat water neemt de onreinheid weg." En inderdaad, dat was zoo met het oog op de Joodsche reinigingswetten; maar is niet ieder eerlijk beroep of bedrijf de voldoening van eene menschelijke behoefte, en werkt men niet alzoo mede aan het welzijn van het menschdom? De geleerden in het Jodendom zagen er dan ook niet met minachting op neer. Een burgerlijk bedrijf althans geleerd te hebben was immers, zelfs voor de Rabbijnen van beroep, een vereischte, opdat ze ten allen tijde, als hun geen andere weg openstond, met eigen handen hun brood zouden kunnen verdienen. Zoo was dan ook Rabbi Hillel daglooner, R(abbi) Jozua speldemaker, R. Izaäk smid, R. Juda bakker, R. Simeon tapijtmaker, R. Jochanan schoen-

maker, enz. De Rabbijnen konden zich met handenarbeid inlaten, omdat zij zich niet tot de eigenlijke studie behoefden te begeven; zij waren verklaarders van de wet, zij zochten hare toepassing op het dagelijksche leven, waarvoor geen diepzinnig onderzoek, noch kennis van talen of oudheid en welsprekendheid, maar hoofdzakelijk scherpzinnigheid, gevatheid en vertrouwdheid met de overlevering noodig was. Al ware Jezus dus bestemd geweest om Rabbi te worden, dan zou de tijdgeest zijn timmermansberoep hem tot eer, en geenszins tot schande aangerekend hebben.

En waarom zouden wij er anders over oordeelen, wij die in hem Gods eigen Zoon aanbidden? Is het Gods bestel, waaraan wel niet te twijfelen valt, dat de mensch arbeiden zal — immers reeds aan Adam in het Paradijs was eene bepaalde bezigheid opgedragen — waarom zou het den mensch Jezus of den zone Gods onteeren, een zoo weldadig als lichaam-sterkend en verstand-ontwikkelend vak geleerd te hebben? Het behoorde voorzeker tot den staat zijner vernedering, maar vernedering en onteering zijn twee verschillende zaken. Wij hebben veel meer redenen, om daarin eene heiliging van alle eerlijke beroepen en bedrijven te bewonderen, om met de waardeering van allen goeden maatschappelijken arbeid voorttegaan, en geen arbeider te verachten omdat hij arbeider is. Zoo hij arbeidt niet *om* het loon, maar omdat *God* hem daartoe geroepen heeft, zoo hij arbeidt om aldus in afhankelijkheid van God aan zijne aardsche bestemming te voldoen, en ook daardoor voor zijne hemelsche bestemming opgeleid te worden, zal hij nooit uit Jezus' mond eenige afkeuring in dat opzicht te vreezen hebben.

Maar hoe hoog wij ook de maatschappelijke bedrijven stellen, het timmermansberoep was zekerlijk geen bron van Jezus' bewustzijn: "Ik ben de Messias," noch van zijne godsdienstige kennis. Het kan alleen gediend hebben voor lichamelijke oefening, en voor het ontwikkelen der natuurlijke zielsvermogens, terwijl de betrekkelijke afzondering van het gewoel der wereld, die het eischt, hem veel met zich zelven liet, en hij er veel bij verkeeren kon in de stille eenzaamheid.

Verborgen leven. De stille eenzaamheid, ja die heeft Jezus zekerlijk vaak gezocht. Zooals de man was, was ook reeds de jongeling. Dit mogen wij veilig veronderstellen. En zouden wij dan ook niet bepaald wijzen op den verborgen omgang zijner ziel met God? Het gebed was zekerlijk zijn ademtocht, en naarmate de groote gedachte zijns levens daar binnen rijpte, naar die mate zocht hij het aangezicht zijns vaders. Maar met historische zekerheid weten wij niets te melden van dit zijn verborgen leven. Er ligt een ondoordringbare sluier over uitgespreid. Het verwondert ons niet. De aanvang van alle leven is een ondoorgrondelijk geheim, en hoe zou dan het geboren worden van Jezus tot Messias, evenals zijne ontvangenis in den maagdelijken schoot, voor ons naakt en open liggen? Vele invloeden moge men in rekening brengen, maar het blijft een onverklaarbaar wonder, dat Jezus onder die omstandigheden opwies tot den Christus, dien het Evangelie ons schetst in hem. En van ganscher harte zeg ik het een der grootste geleerden onzes tijds (*Delitzsch*) na: "Dertig jaren lang heb ik mij onledig gehouden met de geschiedenis en litteratuur van het volk, waarin Jezus geboren is, en steeds meer ben ik in de overtuiging versterkt, dat datgeen wat hij was en voor de wereld geworden is, niet uit den samenhang van den tijd en de levensomstandigheden waarin hij verkeerde, verklaard kan worden. Men moge den toestand van zijnen tijd en de gesteldheid van zijne woonplaats zich zoo helder mogelijk voorstellen, altijd toch blijft hij door dat tijdelijke leven heenzweven als een geheimzinnige gestalte; altijd weer rijst zijne beeltenis in onvergetelijke verhevenheid boven zijne omgeving uit. "Alleen dan wanneer wij aannemen, dat Jezus de mensch geworden zoon van God was, wiens ontwikkeling tot Messias aan zijnen vader te danken is, zoodat hij in den hoogsten zin des woords "van God geleerd" was, kunnen wij eenigermate begrijpen, hoe hij worden kon die hij werd.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DOOR DEN GODSGEZANT JOHANNES AANGEWEZEN.

Is ons zeer weinig bekend van 's Heeren kindsheid en jongelingschap, nog minder van hem, die bestemd was om voor zijn aangezicht heen te gaan ter bereiding van zijnen weg. "De hand des Heeren was met hem" zegt de Evangelist met het oog op zijn eerste levensdagen, en omtrent de kinderjaren merkt hij op: "Het kindeke nu wies op en werd krachtig van geest." Met dezelfde woorden spreekt hij van Jezus' ontwikkeling. Doch wat hij er omtrent Jezus aan toevoegde, meldt hij van Johannes *niet*, t. w. dat hij vol werd van wijsheid, dat Gods genade over hem was, en dat hij in genade bij God en gunst bij menschen toenam. Werd Jezus dus langzamerhand geschikt voor zijne taak, breidde de genade Gods zich over hem uit, en wies hij zoo op, dat hij steeds meer in Gods liefde en in der menschen toegenegenheid deelde, zoo schijnt de Evangelist dat alles aan Johannes te ontzeggen. Natuurlijk rijpte ook hij voor den arbeid die hem wachtte, maar zijn wasdom was van een anderen aard, van een zuiver-menschelijken oorsprong, en van veel minder gehalte. De geschiedenis van de beide mannen zal Lucas' mededeelingen rechtvaardigen. Johannes' jeugd, Luc. 1 : 80.

Niettemin bezitten wij één bericht omtrent Johannes' jeugd, en hebben wij eenige andere gegevens, waaruit wij ons een voorstelling kunnen maken van de wijze waarop hij voor zijn taak voorbereid werd. Dat bericht vinden we Luc. 1 : 80.

Terwijl Jezus zich dan bewoog in de Galileesche maatschappij en het godsdienstig leven zijns volks mede leefde, verkeerde Johannes in de onbebouwde streken van Juda's gebergte. Zijne ouders waren den weg van alle vleesch gegaan, doch niet voordat hun huis de eerste leerschool van hun zoon geweest was. Eerst nadat hij volwassen 't Ouderlijke huis.

en krachtig van geest was geworden, vertrok hij naar die toevluchtsoorden der menschenschuwe vroomheid. Hoogstwaarschijnlijk dus werd hij eenige jaren lang door zijne ouders opgevoed. Op den schoot zijner vrome moeder leerde hij zich verlustigen in den heerlijken tijd die stond te komen, en aan de knieën zijns vaders de ongerechtigheid en de onderdrukking te haten. De hoorn des heils, dien God verwekt had in het huis van zijnen knecht David, kwam voor het oog zijns geestes. Langzamerhand werd hij vertrouwd gemaakt met de profetie, dat hij den weg des Heeren bereiden zou. Ongetwijfeld bestond het onderricht van de Godgewijde huiskamer uit deze kostbare bestanddeelen: het koninkrijk der hemelen is nabij; de stichter is reeds geboren; de stichter is Davids en Gods zoon; gij zijt bestemd om zijn heraut te wezen.

De woestijn. Met deze schatten ontvlood hij de onreine wereld. Zijn tweede en laatste leerschool zal de woestijn van Juda zijn. Zij strekt zich uit van Thekoa tot aan de Doode Zee. Onderscheidene plaatsen droegen onderscheidene namen, zooals de woestijn van Jericho, van Thekoa, van Zif, van Maon, van Engedi. Er zijn bewoonde en grasrijke streken in. Doch daar, waar Johannes zich ophield, heeft zij een verlaten en overweldigend voorkomen. Naakte rotsen, vol grotten en holen en diepe kloven, verkondigen strengheid en prediken schrik; in de verte fluistert de Doode Zee van Gods gerechtigheid, en alles in 't rond spreekt van des Scheppers onweerstaanbare macht. Die plaats wordt *de woestijn van St. Jan* genoemd; er staat een klooster van dien naam; men wijst er een in de rots uitgehouwen hol aan, waarin Johannes zijn kluizenaarsleven geleid zou hebben; daarbij bevindt zich een kristalheldere bron; thans is de woestijn onder kultuur, en brengt ze wijn, vruchten en olijven voort. In die ontzettende eenzaamheid zal hij de ouderlijke erfenis zich zelfstandig toeëigenen.

Zijn leermeester. Zijn hart is er vol van, zijn geest houdt zich uitsluitend bezig met den dag die aanbreekt, en het schijnsel dat hij zelf geven moet. Hij vraagt om licht, en hij ontvangt het. Niet aan Mozes, den middelaar

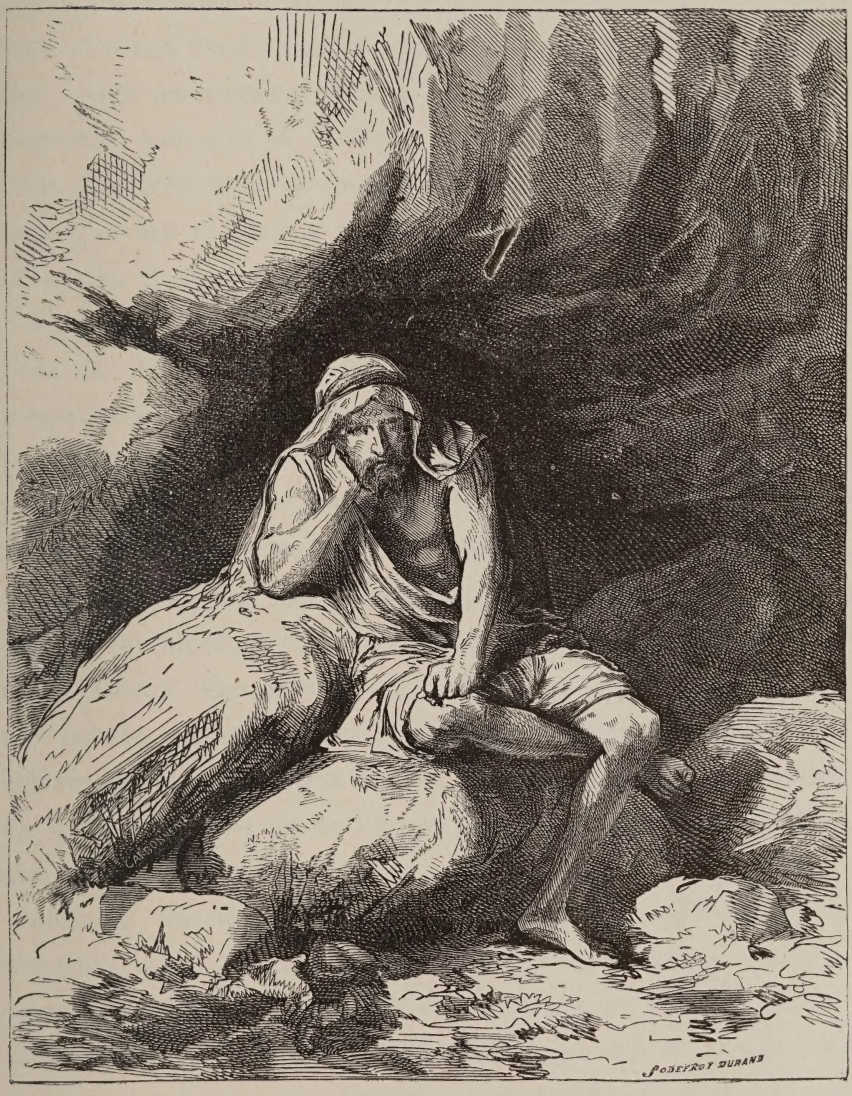

Johannes in afzondering.

van het Oude Testament, zooals de Rabbijnen; niet aan de Makkabeesche boeken, die triumfliederen als 't ware op Israëls bloedigen geloofsstrijd, zooals de Zeloten; niet aan de geschriften van een Henoch, zelfs niet aan Daniël, zooals de Esseërs. Neen, hij vraagt het aan God, gelijk die voortijds veelmaal en op velerlei wijze tot de vaderen gesproken had door *de* Profeten. Jesaja inzonderheid is hem de tolk Gods. Zijne gedachten zijn den zoon van Zacharia lichtstralen des hemels, zelfs zijne taal en vormen worden hem eigen. Daarin vond hij ook de aanwijzing en omschrijving van zijne taak (Luc. 3 : 4).

Zijn hoofdgedachte.

Was 't wonder, dat hij onder zulke omstandigheden de heiligheid Gods zag bliksemen? Hij erkent het recht der wet, den eisch der gerechtigheid, de afschuwelijkheid en strafwaardigheid der zonde. Reiniging des gemoeds is derhalve onmisbaar; hoe zal men zonder zuiverheid des harten God kunnen ontvangen, die te komen staat? Het Schibbolet zijner roeping zou dus worden: "*Bekeert u!*"

Matth. 3 : 1—3, Marc. 1 : 2—6, Luc. 3 : 3—6.

Zijn levenswijze.

De gedachte, die hem beheerschte, werd zichtbaar in zijn voorkomen, in zijn kleed, in zijne levenswijze. Zijn gelaat is eerbiedwaardig doch gestreng. Een mantel van kemelshair bedekt zijne leden, en een lederen gordel omspant zijne lenden. De sprinkhanen, die de zuidewind over zijne rotsen strooit, zijn het armelijke voedsel, terwijl de wilde honig, die uit de boomen sijpelt, het eenige zoet is dat hij zich vergunt.

Geen Esseër.

Uiterlijk, voorwaar, gelijkt hij veel op die Esseër-kluizenaars, die zich zelfs van de broederschappen hunner orde afzonderden. Men kan gerust veronderstellen, dat hij die secte gekend heeft. 't Waren in allen gevalle mannen van gewicht, ernstige gemoederen, diepdenkende geesten. Zij jaagden om het theocratisch denkbeeld te grijpen: volstrekte heiligheid. Maar zij jaagden op een verkeerden weg, op dien der afscheiding van Gods instellingen. Of liever, zij jaagden er niet naar, zij zaten stil, zij kastijdden het lichaam, zij reinigden den uitwendigen mensch, zij verdiepten zich in geheime kunsten en in de toekomst, zij verwachtten wel het Godsrijk, maar de persoonlijke

Theophanie, de Messias Gods stond geheel-en-al op den achtergrond, terwijl zij zich den zetel der zonde in de stof dachten, en de zonde eigenlijk voor eene noodwendigheid onzer natuur hielden. Hunne beginselen waren dus niet de beginselen van Johannes. Hij was een man van handelen, van ingrijpen, van voortbrengen. Hij was een man des berouws, en kende aan de uitwendige reiniging geene kracht ter reiniging van het hart toe. Hij was een man der zedelijke vrijheid. Hij voelde zich geroepen om te donderen tegen de ongerechtigheid als 's menschen eigen schuld, op te treden in den geest en de kracht van Elia, doch ook met de heerlijkste beloften te vertroosten dengene die zich bekeerde.

Wie de Messias?

In zijne jarenlange afzondering kwam hij niet op eens tot het volle licht. Meer dan ééne vraag kwelde zijne groote ziel. Hij vond veel geschreven over den Messias, de trekken van het profetisch beeld stonden duidelijk voor zijn oogen; zijn geest leefde met den Messias en hij verheugde zich over diens werk. Maar *wie* de Messias was? Waar hij zich bevond? Hoe hem te onderkennen? Hij had zijne ouders daaromtrent hooren spreken, er stond hem zoo iets voor van een bloedverwant, van Maria's zoon, van Jezus. Hoogstwaarschijnlijk hadden ze elkaâr als knapen gezien, doch zekerlijk niet meer na zijn vertrek naar de woestijnen. Was die bloedverwant de Messias, gelijk zijne ouders hadden voorspeld? Maar hij mocht niet afgaan op een onzeker misschien; hij moest het stellig en bepaald weten, wie door God tot Messias bestemd was. De profeet Jesaja leerde, dat op den Messias de Geest des Heeren zou rusten (Jes. 11 : 1, 2). Daaraan sloot zich het antwoord Gods, dat Johannes bekwam, aan: "*Op wien gij den Geest zult zien nederdalen en op hem blijven*, déze is het" (Joh. 1 : 33). Hij zou hem *zien* nederdalen, hij zou de onbedriegelijkste aanwijzing ontvangen.

Aldus werd het hem duidelijk, wát hij prediken moest, en weet hij zeker, dat hij den Messias zal kunnen aanwijzen. Hij brandt van verlangen; en toch, wie verstaat het niet, hij zou wel wenschen dat

God een ander zond. Groote mannen bieden zich zelven nooit aan noch werpen zich zelve op. Er is in hen een drang, zij moeten; maar ook schuwheid, ze willen liever niet. Vaak draagt hun woord veel verder dan zij zelve vermoeden. Meestal worden ze door hun last verpletterd. Althans in Johannes vinden wij deze drie trekken terug.

Wij zullen hem nu gadeslaan in zijn optreden vóór Christus' verschijning, en daarna letten op de vruchten van zijnen arbeid; terwijl wij zijn levenseind later zullen beschouwen.

Johannes' roeping. Luc. 3 : 1—6

"In het vijftiende jaar der regeering van keizer Tiberius, als Pontius Pilatus stadhouder was over Judea, en Herodes (Antipas) viervorst over Galilea, en Filippus, zijn broeder, viervorst over Iturea en Trachonitis, en Lysanias viervorst over Abilene; onder de hoogepriesters Annas en Kajafas, geschiedde het woord Gods tot Johannes, den zoon van Zacharia, in de woestijn." Er was in den uitwendigen toestand veel veranderd: het rijk van Herodes was verdeeld, was verbrokkeld; Judea had zijne zelfstandigheid verloren; koning Archelaüs werd afgezet en zijn land onder de landvoogdij van Syrië gebracht; de vredelievende Augustus had plaats gemaakt voor den achterdochtigen en despotischen Tiberius. Er was niets verbeterd, er was veel verergerd. Niettemin, God gedacht in genade aan zijn volk. Toen de duisternis zoo groot was, liet hij het morgenrood beginnen. Hij gebood Johannes om de woestijn te verlaten en de bewoonde streken op te zoeken. Gods woord kwam tot zijn gezant om zijne hooge roeping te vervullen. En Johannes ging, getrouw aan zijn last.

Zijne prediking. Luc. 3 : 7—18, Matth. 3 : 7—12.

"*Het koninkrijk Gods is nabij gekomen*," van deze algemeene overtuiging ging Johannes uit; zij is grondslag en drangreden zijner prediking. Hij stemde in met de menigte, die met brandend ongeduld en klimmend verlangen de vestiging der beloofde Theocratie tegemoet zag. Maar zoo hij die verwachting gebruikte om aantedringen op gemoedsverandering, op hartelijk berouw, op vruchtbare bekeering tot

God, dan blijkt daaruit reeds, dat hij zich die Godsregeering onafscheidelijk dacht van ware gerechtigheid en heiligheid. En eischte hij voor alles zulk eene bekeering, zoo toonde hij duidelijk te verschillen van den heerschenden geest in de beantwoording van de vraag: Wat moeten wij doen, om het Messiaansche rijk deelachtig te worden? Hij zocht de oorzaak der ellende niet in Rome, noch in de priesterschaar, noch in eenige partij of omstandigheid, maar uitsluitend in de verkeerde gezindheid des volks, zoo van waardigheids-bekleeders als van de massa. En zie, daaraan dacht men niet; als kinderen van Abraham achtte men zich gerechtigd om, zooals men innerlijk was, het Messiasrijk in te gaan. Goede werken, trouwe waarneming van Gods geboden, zooals de Rabbijnen ze verklaarden, uitwendige reiniging, gewapend verzet tegen de onderdrukkers — ziedaar het kort begrip van de aangeprezen heilsmiddelen, maar het eenige middel: *gemoedsvernieuwing*, werd volstrekt miskend. Geen natuurlijke geboorte echter gaf recht of geschiktheid, de geestelijke geboorte was het vereischte. De eerste, zeide Johannes, had zoo weinig waarde, dat God steenen kon maken tot vaders van Abrahams kinderen; en zou men op zulk een afkomst bogen? Zou zij eenige zedelijke waarde bezitten? Men moest dan ook niet meenen, dat alle Joden zullen ingaan. Hij vergeleek Israël bij een grooten boomgaard. Alle boomen zijn geplant om vrucht te dragen. De hovenier heeft er alle zorg en moeite aan ten koste gelegd. Iedere boom nu die niet beantwoordt aan zijne bestemming zal uitgehouwen en verbrand worden. De beeldspraak is duidelijk. Alle Israëlieten zijn verplicht om, tengevolge van bekeering, God waarlijk gehoorzaam te zijn. Die ongehoorzaam blijven, worden voor eeuwig gestraft. Die gehoorzaam zijn, blijven in Gods hof, zij maken het ware Israël uit, dat hier en hier boven zijne hoogste zegeningen geniet tot het dragen van vele vruchten.

Zijn onvormogen.

Maar hij voelt het en spreekt het uit: hij kan slechts de onboetvaardige harten verbrijzelen, maar niet waarlijk levend maken. Er moet eene levendmakende kracht komen die tot het Gode welgevallig

"Gij adderen gebroedsels..!"

leven in staat stelt. De vereischte gezindheid verwacht hij van boven. De komende Messias zal haar werken: hij zal doopen met den heiligen Geest. Hadden zij berouw over hunne zonden en werd alzoo hun hart naar God gekeerd, dan zouden zij deelen in den Geestesdoop van Christus.

Zijne denkbeelden omtrent den Messias.

Onder dit gezichtspunt bracht hij gaarne de werkzaamheid van den Messias: "déze is 't, die met den *heiligen Geest* doopt". Maar de Geestesdoop gaat verzeld van een anderen, die vreeslijk is: "hij zal met *vuur* doopen". Bedoeld wordt het vuur van Gods toorn, het vuur dat de onvruchtbare boomen verbranden zal. De nieuwe bedeeling kondigt hij aan als eene bedeeling met de hoogste gaven, maar ook als eene toepassing van de grootste straffen. Wij zullen deze gedachte overal in de Evangeliën weervinden, en zelfs bij Paulus bekleedt zij eene voorname plaats. Zegen en vloek is een tegenstelling die het geweten altijd en overal maakt; genade en gericht kent echter het Evangelie niet als tegenstrijdigheden, maar als gelijktijdige verschillende uitwerkselen van één en 't zelfde feit, de komst van den vredevorst. Voor het geestesoog van Johannes draagt de Messias in de eene hand de gave der genade, in de andere het vuur des gerichts. De heilige Geest is voor de boetvaardigen, het vuur voor de hoogmoedigen. De verschillende behandeling is het gevolg der verschillende gesteldheid. Waren allen boetvaardig, de Messias zou aan allen hetzelfde goed schenken.

Komt hier dus de Messias voor als rechter, het denkbeeld dat hij scheiding teweeg brengen zal, is daarmee innig verbonden. Zijn nu nog boozen en goeden ondereen vermengd, de Messias staat met de wan in de hand om zijnen dorschvloer te doorzuiveren, en zijne tarwe in zijne schuur saam te brengen, doch het kaf met onuitblusschelijk vuur te verbranden. Hij spelt dus eene ontzettende krisis; er zal eene oplossing komen, maar die ook tot eene verbinding in oprechtheid en waarheid leidt. De elkaar verwante deelen zullen samenkomen; aan de eene zijde het licht, aan de andere de duisternis.

De Christus zal haar tot stand brengen. Hij is de kracht die alle onware verbindingen ontbindt en soort bij soort voegt. Ook op deze wijze zal waarheid en zuiverheid triumfeeren.

Uit dat alles is het duidelijk, welk eene waardigheid hij aan den Messias toekent. Deze is de eigenaar van wan, dorschvloer en tarwe. Hij is niet een der knechten die daar zaaien of maaien of dorschen, neen, hij staat boven al die arbeiders, als de landman boven zijne knechten, welke tot den gedorschten oogst ingaat. Hij is Israëls Heer, de persoonlijke Theophanië (Godsverschijning), hij is de Koning van de Theocratie (Gods rijk). Hij is vóór Johannes ontstaan, ofschoon hij na hem komt. Hij is de sterkere, hij is de meerdere, want "hij was eer dan ik". Johannes voelt zich dan ook te onwaardig, om hem den geringsten slavendienst te bewijzen; de Messias staat voor hem veel te hoog; hij is zijn Heer, gelijk God zijn Heer is.

De doop van Johannes. Matth. 3 : 6—8, Marc. 1 : 4, Luc. 3 : 3, 7, 8, 10—14.

't Karakteristieke van Johannes' optreden is aangeduid in deze woorden: "*predikende den doop der bekeering tot vergeving van zonden*". De uitdrukking is zéér beknopt, doch niet duister. De vergeving had ieder noodig, zij kwam met het koninkrijk der hemelen; of liever: men kon geen deelgenoot worden van het Godsrijk zonder deel te verkrijgen aan de vergeving der zonden; vóór men daarin eene plaats verkreeg, moest men hierin begrepen zijn. Om nu in de vergeving opgenomen te kunnen worden, moest men zich bekeeren van de booze werken, d. i. hartelijk berouw hebben over de gepleegde zonden, of, gelijk de Evangelisten het zelve verklaren: "de zonden belijden"; schuldbelijdenis was het vereischte tot schuldvergeving. Hiermeê predikte Johannes geene nieuwe leer; het geweten der menschheid doet overal denzelfden eisch hooren. Maar het nieuwe is de doop, dien hij toediende. Het denkbeeld is ontleend aan de menigvuldige reinigingen der Israëlieten, als zinnebeeld der afwassching van de zondesmet. De vorm, de verordening is nieuw, vooral in betrekking tot het Godsrijk, dat kwam. Die hunne zonden beleden, werden in de Jordaan gedoopt met water, en ontvingen alzoo een zinnebeeldig teeken dat zij deel

verkregen aan de vergeving der zonden. Veronderstelde de doop alzoo de bekeering, uit dit denkbeeld vloeide dan ook de afwijzing voort van allen die zich wilden laten doopen, maar geene blijken gaven dat zij in oprechtheid berouw hadden over hunne zonden. Het Farizeesch adderen-gebroedsel ontving van Johannes den doop niet, omdat het geen wezenlijken ernst met de bekeering maakte. Mededeelzaamheid, rechtvaardigheid en tevredenheid met het bescheiden deel zijn de blijken voor ieder die zich schuldig maakte aan het tegenovergestelde; ieder moest *zijne* zonde afleggen. Johannes wierp zich echter niet op als hartekenner; alleen in het geval, dat de vereischte schuldbelijdenis blijkbaar niet gemeend kon zijn, weigerde hij den doop toe te dienen. Maar die bij oprecht gemeende schuldbelijdenis gedoopt werden, ontvingen daarin dan als 't ware een toegangskaart voor het koninkrijk Gods: 't was een onderpand, dat zij den komenden toorn ontvlieden, dat zij het komende Godsrijk ingaan zouden: zij toch hadden vergeving der zonden; en met dat rijk zouden zij de gave des heiligen Geestes ontvangen, die tot ware heiliging des harten bekwaam maakt en bekrachtigt.

De vruchten.
Matth. 3: 5, 13-17.
Marc. 1: 5, 9-11.
Luc. 3: 15, 21-23.

Algemeen en diep was de indruk dien de Dooper teweegbracht. Van alle kanten stroomde men toe om hem te hooren en van hem gedoopt te worden. Groot werd de verslagenheid over de zonden, vurig het verlangen naar vergeving, hooggespannen de verwachting omtrent het rijk Gods en den Messias: de tijd was er! Allen deden de vraag, of Johannes niet misschien de Christus ware. Men was genegen, hem als zoodanig te huldigen, hem, een' zoon der woestijn, een' kluizenaar, "noch etende noch drinkende", een' man van vuur en storm, zelden bemoedigend, meestal slaande met de roede zijns monds, verpletterend eer dan verheffend; gestreng over zich zelven en allen; machtig in woorden doch niet in werken. Men merkt dus, dat het verrichten van wonderen niet van den Messias gevorderd werd, noch zijne geloofsbrieven waren in de schatting van de menigte. Uit die overweging

blijkt tevens, welk een Messias-beeld haar voor den geest zweefde; laat ons deze opmerking niet vergeten!

De Dooper bleef getrouw aan zijne roeping. Hij was geroepen om den Messias den weg te bereiden, maar zelf was hij het geenszins. Doch hij had nog eene andere roeping. Moest de heraut baan maken voor den koning, hij wees juist daardoor ook aan, wie de koning was. Alzoo Johannes. Het volk kende den Koning niet, "maar, zeide hij, opdat hij aan Israël geopenbaard zou worden, daarom ben ik gekomen, doopende met het water" (Joh. 1 : 7, 8, 31). Den Heere een toegerust volk te bereiden, en aan het toegeruste volk den Heer aan te wijzen, zietdaar de twee zijden van zijnen arbeid.

De doop door Jezus verlangd. Matth. 3 : 13—17, Marc. 1 : 9—12, Luc. 3 : 21, 22.

En hij heeft aangewezen, wie de Messias was. De aanleiding daartoe was de doop dien Jezus onderging. Jezus werd gedoopt, zegt het Evangelisch bericht, toen het geheele volk gedoopt werd, d. w. z. in den bloeitijd van Johannes' roem, toen allen overlegden in hunne harten of hij niet misschien de Christus ware. Jezus zag ongetwijfeld daarin een wenk om uit zijne verborgenheid te voorschijn te treden. Hij was 't, en dus drong hem zijn gemoed om een eind te maken aan de onzekerheid des volks, en te zorgen dat het zich niet vergissen kon. Aan de oevers der Jordaan moest, zoo ergens, de openbaarmaking geschieden. Johannes was immers, naar zijn eigen woord, de heraut van den Christus. Zoo richt Jezus zijne schreden naar de plaats, waar de Dooper zich bewoog. Misschien heeft hij ettelijke dagen de stem van den boetprediker gehoord, staande onder de menigte. Viel het oog van den wegbereider op Jezus' gelaat, als deze naar hem luisterde, op dat gelaat 't welk door zachtheid, reinheid en verhevenheid uitblonk? Van afspraak of samenspraak weet de historie evenwel niets. Op een zeker oogenblik nadert Jezus hem, terwijl hij met doopen bezig was. Herkent hij hem als Maria's zoon, als dengeen op wien zijne vrome ouders hunne hope gevestigd hadden? In allen gevalle zegt hem eene inwendige stem: Moet hij van mij gedoopt worden? Op verschillende wijze kon de Dooper dezen indruk bekomen.

Toen kwam Jezus tot Johannes om gedoopt te worden.

Doorzag hij de huichelachtigheid van het onbekeerlijke hart, wat wonder dat hij ook met éénen blik de zuiverheid van Jezus' gemoed aanschouwde; alle groote mannen voelen zeer fijn en vlug, wie met hunne beginselen overeenstemmen, hunne geestverwanten zijn, of voor hunne bedoelingen bruikbaar gemaakt kunnen worden. De oprechtheid verbood Johannes om, zondere nadere verklaring, Jezus tot den doop toetelaten. Zijn doop was voor de boetvaardigen, en Jezus kon geen boete doen, omdat hij de reine was. Vandaar het woord: "Mij is noodig van u gedoopt te worden, en komt gij tot mij?" Het wordt door Jezus niet weersproken; hij bevestigt zelfs zijdelings die beschouwing. Hij legt dan ook geene schuld-belijdenis af: *terstond* klom hij op uit het water. Hier rijst dus meteen de vraag: Waarom liet Jezus zich doopen? Waarom eischte hij den doop? — Juist omdat hij rein was en zich tot algeheele overgave aan Gods wil verbonden had. Die voornemens waren, om Gode heilig te worden, mochten den doop ondergaan na schuldbelijdenis; hoeveel te meer hij, die altijd des Vaders wil gedaan had en zou blijven doen? Ja, dat mogen was een moeten. Johannes' roeping was eene roeping Gods, zijn werk was een vervulling van 't geen God verlangde. Het koningrijk Gods moest op deze wijze openbaar worden. De doop was het bewijs van toegang voor den gedoopte. Voor Jezus, den Koning, was deze plechtigheid eveneens het teeken dat hij als zoodanig ingaan zou. Opgeklommen uit het water, knielt hij neder op den oever en bidt. Wat ging er om in zijn gemoed? Waarom bidt de Zone Gods? Wij zullen evenmin als de Evangelist in het heiligdom zijns gemoeds nieuwsgierig binnendringen, maar het Evangelie geeft zelf zijdelings 't antwoord op onze vraag. Als Jezus bad, werd de hemel geopend, en de heilige Geest daalde op hem neder in lichamelijke gedaante, als een duif, en er kwam eene stem uit den hemel, zeggende: "Gij zijt mijn zoon, de geliefde, in u heb ik welbehagen." Met zijn doop ontving hij van den hemel het teeken, door hem begeerd, het teeken dat hij niet maar een onderdaan, neen, dat hij de Koning in het Godsrijk was.

Ziedaar eene der schoonste en rijkste vruchten van des Doopers arbeid! Wij lezen niet, dat de schare bij Jezus' doop op den oever stond, maar voor haar was toch ook het woord bestemd: *Hij* (Jezus, en niet Johannes) *is de Messias!* Wij lezen evenmin, dat alleen het lichamelijke zintuig des hemels openbaringen opvangen kon, maar voor Johannes en Jezus beiden waren zij duidelijk genoeg en ontwijfelbaar zeker. De hemel opent zich boven Jezus: in hém is de toegang ontsloten, door hém zal God spreken en geven, en komt God zelf. De Geest daalt neder op Jezus: hij wordt bekwaam voor zijne roeping, hij is de gezalfde, de Messias. De stem verklaart van Jezus, dat hij de zoon, de geliefde, het voorwerp van Gods welbehagen is. Het donker besef van den Dooper is tot volle klaarheid gekomen; hij weet nu, wie de Messias is; God had zijn woord vervuld: "*op wien ge den geest zult zien nederdalen en op hem blijven*, DÉZE IS 'T, *die met den heiligen Geest doopt.*"

Jezus aangewezen als de Christus, Joh. 1 : 15—52.

Alzoo kon de Dooper zijn arbeid voortzetten met de grootste gerustheid en blijmoedigheid. De doop van Jezus was hem geen keerpunt, maar het middel dat hem zelven uit de schemering overbracht in het volle daglicht. Wat hij sints dat oogenblik van Jezus getuigde, heeft ons een andere Johannes bewaard. Vóór die onvergelijkelijke ure had zijne stem zich omtrent den persoon van Christus slechts bepaald tot het algemeene: hij *komt;* daarna was het; déze was 't van wien ik zeide: Die na mij komt is vóór mij geworden, want hij was eer dan ik." Maar de heraut weet voorzichtigheid te paren met oprechtheid. Toen de Joden priesters en levieten uit Jeruzalem zonden, om hem te vragen, wie zijt gij? wist hij de waarheid te huldigen, en hun toch niet te onthullen. Nadrukkelijk verklaarde hij: Ik ben de Christus niet, noch Elia noch de profeet, zooals gij hen verwacht. Ik ben de wegbereider van den Christus. Ja, *hij staat in uw midden* hij is reeds gekomen. Maar gijlieden kent hem niet! Het adderengebroedsel wordt niet aangewezen, wie de Messias is; het mocht reeds op datzelfde oogenblik zijne venijnige tong naar hem uitsteken!

Aan het toegeruste volk ontbrak de persoonlijke aanwijzing niet. Het lam Gods. Den dag nadat het gezantschap aan zijn last voldaan had, en dus vertrokken was, zag Johannes Jezus naar zich toekomen. Hij was reeds eenige dagen geleden gedoopt, en denkelijk de woestijn alweer uitgegaan. Genoeg, Johannes neemt deze gelegenheid waar, om Jezus aan het volk te openbaren als den Christus. Waarschijnlijk kwam de menigte reeds samen, om het Paaschfeest te vieren. "Zie, zegt Johannes met den wijsvinger naar Jezus, zie het lam Gods dat de zonde der wereld wegneemt." Dat de Messias zulk een lam zoude zijn, heeft hem Jesaja reeds voorspeld; was Jezus de Messias, dan was hij dat lam. Opmerkelijk, dat de heraut niet spreekt van de koninklijke waardigheid; maar had hij niet van 't verzoeningswerk gesproken, dan zou dit stilzwijgen onbegrijpelijk zijn geweest. Of was bij Johannes dan niet alles gericht op de zonde, hare belijdenis, hare vergeving, hare wegneming? Welnu, zegt hij, zie daar degeen, die vergeving aanbrengt door wegneming van de zonde.

"Déze is 't van wien ik zeide: Na mij komt een man die voor De grond van zijn getuigenis. mij geworden is, want hij was eer dan ik. En Ik (in onderscheiding van God) kende hém (Jezus) niet (als den Christus); maar opdat hij aan Israël geopenbaard zou worden." — Johannes verzweeg ook niet, op welken grond zijne aanwijzing rustte: "Want ik heb den Geest op hem zien nederdalen, als een duif, uit den hemel, en hij bleef op hem. En ik kende hem niet, maar die mij zond om met water te doopen, die zeide mij: op wien ge den Geest zult zien nederdalen en op hem blijven, déze is 't die doopt met den heiligen Geest. En ik heb het gezien, en heb getuigd, dat deze (JEZUS) de zoon van God is."

Wij weten niet, of dit getuigenis van invloed geweest is op de De eerste discipelkring van Jezus. schare; in allen gevalle werd hare opmerkzaamheid van Johannes op Jezus gevestigd, en haar hart voorbereid om in Jezus' naam te gelooven (Joh. 2 : 23.) Doch dit weten we zeker, dat de vorming van zijnen eersten discipelkring daaraan te danken is. Den volgenden dag,

den dag na de openbaring aan het volk, stond Johannes wederom, doch nu met twee zijner discipelen. Ziende op Jezus, die daar wandelde, herhaalt hij zijn getuigenis van gister; en zie, die twee jongeren geven gevolg aan zijnen wenk: zij gaan Jezus achterna, en hij vergunt hun een samenspreken van ettelijke uren die slechts minuten schenen. Andreas was de een, en wie de ander? Maar wie anders dan hij zelf, die schreef: "*En 't was de tiende ure*," dat zij met Jezus kennis maakten? Weldra brengt Andreas' mond — Johannes verzwijgt uit bescheidenheid wat hij toen gevoelde — de blijde tijding aan zijnen broeder Simon: "*Wij hebben den Messias gevonden!*" En hij wordt op zijne beurt een wegwijzer naar Jezus. Het drietal groeit tot een vier,- tot een vijf-tal aan. 't Zijn de eerstelingen, en de voorboden van een overvloedigen oogst. De bruid wordt den bruidegom geschonken; en de vriend des bruidegoms, die daar staat en hem hoort, verblijdt zich om de stem des bruidegoms; er ontbreekt aan zijne blijdschap niets meer. Hij heeft in beginsel zijn lastbrief volvoerd!

Wij zullen nog een- en andermaal bij den grooten wegbereider moeten stilstaan, maar hij zal steeds meer eene ondergeschikte plaats bekleeden: Jezus moet wassen, hij moet minder worden. Wij zijn dan ook reeds ietwat op des Heilands geschiedenis vooruitgeloopen. Maar de orde gebood dit. Evenwel wij hebben ook niet de rechte orde verbroken, t. w. om te doen zien, hoe God getuigenis gaf, dat Jezus de Nazarener de beloofde Verlosser, de Messias was. Zijn openbaring aan het volk begon met zijn doop. Van dat oogenblik dagteekent zijne verschijning. Zijne verzoeking in de woestijn staat hiermee in onafscheidelijk verband; ja, de geschiedenis, die ons van de verzoeking is medegedeeld, behoort voor een deel reeds tot Jezus' openbare werkzaamheid. Wij willen thans op een en ander onze aandacht vestigen, doch met dien verstande, dat wij Jezus' zelfopenbaring aan de wereld begonnen achten met zijn optreden op het Paaschfeest te Jeruzalem (Joh. 2 : 13). Wat tusschen zijn doop en dit optreden ligt,

is in een zéér beperkten kring geschied, en beweegt zich over 't algemeen om 't besef, dat bij den doop bevestigd werd, van de Messias te zijn. Hieraan wijden wij het derde of laatste hoofdstuk van dit deel.

DERDE HOOFDSTUK.

ZICH VAN ZIJNE MESSIAS-WAARDIGHEID TEN VOLLE BEWUST.

Als staande bij den ingang van het uitgestrekte veld waarop Jezus Christus zich bewegen zal, is het van het grootste belang te overwegen, wat hij van zich zelven dacht. Dertig jaren lang was hij gadegeslagen door zijne moeder, en God zijn Vader had het oog niet van hem afgewend. Meer dan twintig jaren achtereen had hij nagedacht over zich zelven en over de vraag, die de polsslag van het leven zijner natie van geslacht tot geslacht was. Welnu, wat was de slotsom, die hij vond, waartoe hij kwam?

De oorsprong van zijn zelfbewustzijn.

Wij gingen de omstandigheden na, waaronder hij is opgegroeid. Hij nam toe in grootte, hij wies op tot een welgevormd en krachtig man. Hij nam toe in wijsheid, hij werd er vol van, zoodat hij door eene bijzondere kennis van God en goddelijke zaken innerlijk geschikt werd voor de taak die hem wachtte. Doch uit welke bronnen hij die kennis geput heeft? Reeds nu mogen wij het zeggen, om het later te staven, dat zij wel in den hoogsten zin des woords "de wijsheid Gods" heeten mag. Wij hebben onderscheidene omstandigheden beschouwd, die invloed op hem konden uitoefenen: de schoone natuur, de godvruchtige opvoeding, de nationale omgeving, de eschatologische volkslitteratuur, de schriften des Ouden Verbonds, het jaarlijksche tempelbezoek, de omgang met Israëlieten enz. Maar duizenden hebben dat alles, en dikwerf veel beter, vóór en gelijktijdig met hem genoten, maar in niemand van hen ontstond een besef als wij in Jezus bewonderen. In 't algemeen kan elk middel van dien aard wel opwekken

wat in den mensch sluimert, maar niet aanbrengen wat hem ontbreekt. Deze uitspraak der dagelijksche ervaring geldt inzonderheid van Jezus. Zelfs al willen wij aan de algemeene verwachting, dat de Messias zou komen, meer kracht toeschrijven dan zij op Jezus heeft kunnen uitoefenen, zoo zou, ware zijn bewustzijn uit haar ontstaan, zijne overtuiging eene gansch andere geweest zijn, dan wij in hem zullen gadeslaan. 't Eenige wat hier in aanmerking komen mag, is 't geen Maria hem gezegd heeft van zijne geboorte. Maar, gelijk wij reeds zagen, daaraan ontbrak toch, wat de twaalfjarige knaap zelf uitsprak, t. w. dat God zijn eigen Vader was, en dat hij bestemd was om in de dingen zijns Vaders te verkeeren.

De kern van zijn wezen.

Met diepen eerbied vragen wij, hoe Jezus aan dit geheel-eenig besef kwam; of liever aan den wortel van die tweeledige uitspraak, t. w. het levendig gevoel: *God is mijn eigen Vader!* Was hij toch Gods eigen Zoon, dan sprak het als van zelf, dat hij ook in des Vaders dingen verkeeren moest. *Ik ben Gods Zoon*, wij zullen zien dat hij steeds aan deze belijdenis getrouw bleef, en dat hij haar niet maar in zoogenaamd theocratischen zin opvatte, alsof hij slechts als koning van het Godsrijk of als een door den heiligen Geest voortgebracht mensch dien naam dragen mocht. Zijn waarachtig wezen, de bron zijner kracht, zijner wijsheid, zijner genade, de bron van zijne zedelijke grootheid, leidde hij onmiddellijk af van God; de kern zijner persoonlijkheid is rechtstreeks uit God en in God, zoodat de volheid der Godheid lichamelijk in hem woonde en hij, gelijk een Elizabet en Zacharia verwachtten, de persoonlijke Godsverschijning op aarde was.

De hindernissen om het uit te spreken.

Wij kunnen ons niet voorstellen, dat de Zone Gods bij zijne komst op aarde het zelfbewustzijn verloor. De Zoon van God bleef als zoodanig zich bewust van zijne betrekking tot zijn Vader en het menschdom en de wereld. Maar, mag ik mij zoo uitdrukken, deze goddelijke persoon moest, onder de werking des heiligen Geestes, den ganschen weg van het ontstaan en de ontwikkeling des menschen afleggen; de menschelijke natuur zich volkomen toeëigenen, en zich tegenover de

gansche wereld van die natuur uitsluitend bedienen, gelijk hij in zijne betrekking tot God de beletselen der zienlijke en zinlijke dingen had te overwinnen. Alzoo was de openbaring — niet de innerlijke ontwikkeling — van zijn Zoonsbewustzijn gebonden aan de voorwaarden van zijne menschheid; zijn inwendig leven kon niet anders dan zich bedienen van de denkkrachten en denkvormen van een kind, van een knaap, van een jongeling, eindelijk van een man. Dus was zijne komst op aarde eene zelfbeperking geweest, hij had zich vrijwillig onderworpen aan al de voorwaarden van ons bestaan. Daaruit vloeide dan ook voort, dat hij als zuigeling leerde stamelen, als knaap zich oefende, als jongeling tot vollen wasdom moest rijpen, en zoolang de menschelijke vormen niet voldoende ontwikkeld waren, zich zijn Zoonsbewustzijn ook niet volkomen voor de menschen uitdrukte. En had de Zoon van God zich aldus met de menschelijke natuur vereenzelvigd, zoo bezat hij ook al hare eigenschappen. De mensch is geschapen naar Gods beeld, en dit — 't behoeft nauwelijks opmerking — was den Zone Gods als zoodanig eigen. Maar hij bezat veelmeer dan dit; en toen hij mensch was verkreeg hij bovendien wat ons onderscheidt van alle zuivere geesten, t. w. datgene wat ons verbindt met de zichtbare schepping, o. a. het zintuigelijk gevoel met zijne velerlei krachten maar ook met zijne velerlei zwakheden. Gebruikte hij de krachten later tot vervulling van zijne taak, de zwakheden heeft hij moeten bestrijden, zooals vermoeienis, afmatting, vrees voor pijn en smaad en dood; en, gelijk wij zien zullen, heeft hij ze moeten overwinnen, om des Vaders wil te kunnen volbrengen.

Met den heiligen Geest gezalfd.

Toen hij dus in staat was, om voor de menschen op te treden, d. w. z. om zijn Zoonsbewustzijn door zijne menschelijke natuur naar eisch uittespreken, werd het bevestigd door een goddelijk teeken in diezelfde zienlijke wereld, waaraan hij thans gebonden was. Dit geschiedde bij zijn doop. Zekerlijk, zoo er geen hooger orgaan had gewerkt, dan oog en oor des lichaams, dan ware het teeken zonder

beteekenis voor hem geweest, doch zonder dat oog en oor is het blijkbaar toch ook niet opgevangen.

Wij houden dus het bedoelde verhaal voor iets meer dan voor eene zinnebeeldige beschrijving van 't geen er in Jezus' gemoed omging. Wij houden het voor eene beschrijving van wat er in de zinnenwereld voorviel maar alleen door het geestelijk zintuig begrepen kon worden. "Zal men dan zeggen (vraagt hier een der uitnemendste predikers, Dr. *Chantepie de la Sausaye*): o, maar wij kennen de natuur. Wat men hemel noemt is de dampkring; eene stem Gods in de lucht is eene ongerijmdheid, en een geest die lichamelijk is eene onzinnigheid." Wij antwoorden met hem: "die evangelieschrijvers, levende in de eeuw van Augustus, kinderen van een volk, onder welks stamverwanten de studie der natuur inheemsch was, waren niet zoo onnoozel om den dampkring te houden voor eene zoldering en den God, die hemel en aarde gemaakt heeft, voor een mensch sprekende met menschelijke organen, om nog bevangen te zijn in die kinderlijke voorstellingen over den bouw van het heelal, waarvan het bekend is, dat zij althans reeds sedert acht eeuwen niet meer voor de beschaafde volkeren der oudheid bestonden. Het zoude kunnen zijn, dat die Mattheus en Lucas en Johannes, indien zij opstonden uit hunne graven, recht hebben tot de moderne wonderloochenaars alzoo te spreken: o gij onverstandigen en tragen van hart, om te verstaan wat uwe eigene natuurwetenschap, waarop gij u gestadig beroept, u kon leeren. Weet gij het niet, dat de natuur u niets dan hare uiterste vormen ontdekt, u slechts de slippen van haar gewaad vertoont, dat uwe wetenschap niet verder gaat dan de oppervlakte, u den schijn doet zien, maar dat het wezen der dingen u ontgaat, het wezen niet alleen van hetgeen boven is, maar ook van hetgeen beneden is? Heeft een uwer apostelen zelf het u niet geleerd: in 't inwendige der natuur dringt geen geschapen geest? Juist daarom, m. H., omdat de natuur voor ons verstand niet verklaart, wat zij toch in onze verbeelding voorstelt, in ons gemoed wekt, niet verklaart het beeld harer schoonheid,

de harmonie van haar wezen, het lijdens- en het triomflied, dat hij ons doet hooren, juist daarom beschouwen wij haar als een kleed, dat het wezen verbergt en gelooven aan eene verborgene natuur, in de openbare en zichtbare verscholen. Maar is dat verborgene wezen nooit ontdekt, dat gewaad nooit opgelicht? Ontsluiert zij hare geheimen voor niemand? Voor niemand, neen, die in haar tooverkring gebannen is. Maar is Jezus dat?" —

Gebonden aan de zinnen, en toch niet opgesloten in de zinnelijke wereld als in den kerker, was Jezus in staat om al hetgeen hij daar aanschouwde dadelijk in zijne hoogste beteekenis te verstaan. Het verschijnsel bij zijnen doop zullen wij zekerlijk nooit goed omschrijven kunnen, in zoover het behoorde tot de schepping. Maar den eeuwigdurenden zin er van heeft Jezus ons verklaard, omdat hij het heeft begrepen, en heeft ook een Johannes verstaan omdat hij er op voorbereid en innerlijk geschikt voor was. En nu, die stem heeft Jezus niet gemaakt tot iets wat hij niet was; hem werd verklaard, wie hij was en is en zijn zal. Al de voorgevoelens van zijn hart, die achttien jaren lang hem vervulden, sints hij 't eerst God zijn eigen vader noemde, werden bevestigd; alle zijne gebeden zijn verhoord. Hij is het!

't Behoeft wel geen betoog, dat zijn Zoonsbewustzijn de wortel was van zijn Messias-bewustzijn. 't Is denkbaar, dat iemand zich uitgaf voor den Messias, zonder zich zelf voor te stellen als den Zoon van God. Vooral naar de zienswijze van de toenmalige tolken dier verwachting ging het een met het ander niet gepaard. Israël dacht zelfs niet, dat de Zone Gods in den eigenlijken zin des woords de Messias zoude zijn. Doch voor Jezus was de Messias-waardigheid begrepen in zijne betrekking tot den Vader. Omdat hij de Zoon was, daarom was hij de Messias. Wij zullen dit later staven.

Evenwel daarom bezat hij nog niet wat hij behoefde, om zijne waardigheid uit te oefenen. Schoon deelgenoot van de goddelijke eigenschappen, behoefde hij den heiligen Geest, die levend maakt wat door den Zoon van den Vader komt. De overal in den Bijbel heer-

schende beschouwing van de betrekking, waarin de Vader en den Zoon en den heiligen Geest tot elkander staan, komt hierop neer, dat *uit* den Vader en *door* den Zoon alle dingen zijn, maar dat het de Geest is die alles bezielt: *'t is de Geest*, zeide Jezus, *die levend maakt.* Welnu, dien Geest ontvangende werd hij als Zoon, ondanks en door zijne menschelijke natuur, in staat gesteld, overal scheppend op te treden in de uitoefening van zijn drievoudig ambt. Toen de menschgeworden Zoon van God den Geest van God in zijne volheid ontving, kon hij in woord en daad optreden als levendmaker, als levenwekker, als levengever, en zich zelven, in onderscheidene beelden, voorstellen als het brood en het water des levens, in wien te gelooven, met wien vereenigd te zijn, 't zelfde was als het leven, het eeuwige leven te bezitten. Johannes de Dooper was vol des heiligen Geestes sints zijn ontstaan, d. w. z. de profetische Geest bereidde hem, zoo vroegtijdig mogelijk, voor zijn profetisch ambt toe; maar Jezus werd zelf de drager van dien Geest; hij werd niet door hem gevormd of geleerd, maar hij werd de souvereine gebruiker en genadige uitdeeler van zijne schatten en krachten. Alzoo toegerust ging hij het strijdperk in, en waar vroeger alleen zijn eigen bewustzijn tot hem gesproken had, daar werd van nu voortaan die Geest zijn leidsman, die Geest zijn sterkte, die Geest zijn gave en zegen.

De verzoeking. Matth. 4 : 1-11. Marc. 1 : 12, 13. Luc. 4 : 1-13.

De Evangelisten verzuimen dan ook niet uitdrukkelijk te berichten dat Jezus door den Geest geleid werd in de woestijn. Voor het oog onzer verbeelding zit hij daar neder niet verre van de plaats, waar de Dooper zijne heilige roeping vervulde te midden van barre rotsen en onafzienbare zandvlakten. "Ook hij doorliep — zegt een hedendaagsch levensbeschrijver van Jezus, *de Pressensé*, terecht — die groote school der woestijn, waar de machtigste getuigen Gods gevormd zijn van Mozes tot aan Johannes den Dooper. Wanneer men eene strenge en heilige gedachte moet vertegenwoordigen, is het nuttig van aangezicht tot aangezicht met haar te leven en alle verzwakking waaraan zij

Jezus werd door den Geest geleid in de woestijn...

van de zijde der menschen zal blootstaan te ontvlieden. In de eenzaamheid vindt de gedachte hare volkomene heerschappij; daar behoudt zij haar volstrekt karakter, zonder een vergelijk aan te gaan waarbij hij zich tevreden stelt met eene onvolmaakte verwezenlijking. Maar de woestijn is voor Jezus niet alleen een heilige wijkplaats, maar ook het tooneel van zijn eersten strijd en zijne eerste overwinning geweest. De Verlosser heeft aldaar die groote beproeving der vrijheid doorgestaan, zonder welke geene enkele zedelijke bestemming bereikt wordt."

En hiermee staan wij voor eene der grootste verborgenheden van 's Heilands inwendig leven. Bedachtzaamheid moet ons hier leiden met wijsheid en eerbiedigheid.

In Jezus' ziel was een toonladder. Hij was vatbaar voor allerlei indrukken, voor allerlei stemmingen. De omgeving, waarin hij verkeerde, liet hem niet onaangedaan. De heerlijke toonen en hemelsche lichtstralen op den oever der Jordaan verwekten in hem een zalig gevoel. Maar hoe moet dan niet de woestijn op hem in gewerkt hebben, de woestijn die in zoo snijdend contrast stond met al 't geen daar binnen leefde? de woestijn die het zinnebeeld is van de verwoesting, de heerschappij des doods? de woestijn die de woonplaats en 't onbeperkte gebied der booze geesten heette? Jezus keert daar tot zich zelven in; hij weegt den last die op zijne schouders drukt; hij overziet het slagveld van den weergaloozen strijd dien hij tegemoet gaat. De gedachte, die hem vervult, doet hem de behoefte des lichaams vergeten; en de geest die hem leidt voert onbepaalde heerschappij over zijne zinnelijke natuur. Hij is in het lichaam, hij ziet de woestijn, hij hoort het geschuifel der slangen en het gebrul der leeuwen, maar toch is hij er buiten. Hij verkeert in een toestand der geestverrukking, waarin ook een Paulus menigmaal verkeerde. Doch werd de Apostel in die oogenblikken verwaardigd met openbaringen en gezichten des Heeren, de Heer werd in die stonde geplaagd met de verschijningen en verzoekingen des satans. Hij ziet met zijn geestes-

oog dat raadselachtige wezen tot zich komen, dat reeds in het eerste boek des Bijbels onder het zinnebeeld van de slang optreedt. 't Verhaal zelf weerspreekt de kinderachtige voorstelling der middeneeuwen, van een lichamelijken duivel met Jezus van mond tot mond sprekende en met hem door de lucht varende; 't verhaal kon, om verstaan te worden, niet anders dan in de menschelijke taal gedaan worden, en die taal is ontleend aan de zienlijke en tastbare voorwerpen. Jezus was in den Geest, en dat zegt ook dat de satan hem verscheen op bovenzinnelijk gebied. Evenals de Meester, gelooven wij aan zijn bestaan en invloed op den mensch, en in 't algemeen aan het bestaan en den invloed van démonen. Mij is geen enkele geldige reden bekend, waarom er met recht aan getwijfeld kan worden. Hoe zij ontstonden, hoe zij werken, hoe ze zich bevinden, daaromtrent kan men veel meer vragen dan antwoorden, gelijk het ook met alle dingen gaat; doch al blijft men elk antwoord volstrekt schuldig, daarom is het feit zelf nog niet te loochenen; of blijft de mensch zichzelf ook niet een raadsel der raadselen? Zijne eigene geschiedenis spreekt bovendien van tijden, waarin de booze machten als uitgegoten schijnen, tijden van ontzaglijke gebeurtenissen waarin voor vele jaren de gangen der menschheid bepaald worden, tijden inzonderheid van een vreeslijken strijd over beginselen. Geene beweging nu zoo groot en sterk als die, welke de wereld ondervond, toen Jezus Christus optrad. Wat wonder dat tegenover den drager van het leven de vader van den dood met al zijne trawanten zich in het strijdperk begaf?

Men zou zich dan ook een bekrompen denkbeeld vormen van den kamp, die aangevangen werd, zoo men hem tot den aanvang beperkte, tot de veertig dagen in de woestijn. Jezus gansche leven was een dagelijksche, een onafgebroken strijd; maar de twee grootste dagen van dien strijd zijn het begin en het einde van zijn arbeid op aarde, de woestijn van Juda en de hof van Gethsemane. Daartegenover verdiepe men zich niet in theologische twistvragen. Men heeft er over getwist, of Jezus al dan niet vallen kon, en meer vragen

van dien aard opgeworpen. De verzoeker ging natuurlijk van de veronderstelling uit, dat Jezus vallen kon, en zelf streed hij in allen ernst en met alle kracht tegen de verzoekingen. Zijn natuurlijke afkeer van smaad en smart, welke noodwendig ontstaan zouden, als hij in botsing kwam met het Jodendom van zijnen tijd, des te grooter naarmate zijn gevoel fijner en reiner was, mag de zwakke plaats genoemd worden waarop de satan zijne pijlen richtte. En het is denkbaar dat de Zoon van God, tengevolge van de zwakheid zijns vleesches, ontrouw werd aan zijne Messiaansche roeping, dat hij zijne roeping op eene andere wijze vervullen wilde dan zijn Vader had bepaald, dat hij de neiging der menschelijke natuur opvolgde in stede van den goddelijken drang zijns gemoeds. Overigens wij hebben met een feit te doen, met het feit dat Jezus verzocht werd.

Van de verzoekingen der veertig dagen kennen wij alleen de laatste, de eerste genoemd omdat zij ons 't eerst geschetst werd. Blijkbaar toch sluit zij dien beproevingstijd. Met deze eerste werd de tweede, met de tweede de derde op de eenvoudigste manier in het verhaal verbonden; omdat de verhaalde zaken bijeen behoorden, werden zij ook aaneen verhaald. Maar de volgorde verschilt bij Mattheus van die bij Lucas. Die van Lucas komt mij voor de juiste te zijn. Om eene sierlijke ronding aan het verhaal te geven, werd het in het eerste Evangelie besloten met het: "Ga weg achter mij, satan!" De geschiedenis, bovendien, pleit voor Lucas; 't is Johannes, die 't ons mogelijk maakte om een blik te werpen op de historische aanleiding tot de tweede en derde verzoeking. De eerste vond haar aanleiding in Jezus' honger, dit berichten Mattheus en Lucas beide. Doch toen Jezus daarop bij zijn wegbereider kwam (Joh. 1 : 29), vond de satan in de hulde, die hij van zijne eerste leerlingen ontving, het aanknoopingspunt voor de tweede, welke wij dus, historisch, tusschen Joh. 1 : 43, 44 in te schuiven hebben; en waarvoor de overlevering den berg Quarantania, niet ver van des Doopers standplaats, als het schouwtooneel aanwees. De aard van de derde verzoeking stemt tref-

fend overeen met hetgeen te Jeruzalem van Jezus gevorderd werd (Joh. 2 : 13—25). En in 't algemeen zullen wij zien, dat dit drietal de booze beginselen kenschetst, die Jezus te overwinnen had in het vleeschelijk Jodendom.

De drie verzoekingen.

"*Zijt ge Gods Zoon, zeg dezen steen dat hij brood worde,*" gebruik uw wondermacht om aan de schreiende behoefte van uw lichaam te voldoen; de Zoon van God, van den rijken God, de Zoon wiens ook de rijkdom des Vaders is, mag toch geen gebrek lijden. Maar zulk een gebruik zou misbruik geweest zijn; hij bezat zijne macht alleen ten behoeve van menschen, die hij kwam verlossen. Had hij aan de verzoeking gevolg gegeven, hij had zijne roeping verzaakt, hij had zijne macht in den dienst van *zichzelven* gesteld. Jezus weigerde oogenblikkelijk. "*De mensch zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord Gods.*" Gods bevel zal 's menschen levensgrond zijn, hoeveel te meer dan de levensgrond van den Zoon? Daarmede gaf Jezus te kennen, dat zulk een gebruik van zijne macht in strijd was met Gods bevel, waaraan hij zich onderwerpen wilde als datgeen waarvan hij waarlijk leefde. "Het was zijne spijs dat hij den wil des Vaders deed en zijn werk volbracht" (Joh. 4 : 34). Maar daarmee verklaarde hij tevens, dat hij geen Messias was, gelijk de Joden verwachtten. Hij zou zich niet rijk maken, maar arm blijven; en men weet het, het Jodendom wilde geen man van smart en smaad huldigen als den koning der Joden.

"*U zal ik al die macht en hunne heerlijkheid geven, — indien gij voor mij nederknielt.*" Word een Messias naar den wensch der wereld, een wereldsch koning, en ge zult wereld-monarch worden. Er ligt grootspraak noch ongerijmdheid in voorwaarde en belofte, zoo aan Jezus, had hij gebogen voor den verzoeker, zijn wondervermogen niet ontzonken was. Van deze veronderstelling uitgaande, is de redeneering eene goede sluitrede. Zou voor een koning, die steenen kon veranderen in brooden, niet alles buigen of vluchten? Een koning, die slechts te spreken had, en de zinnelijke behoefte was vervuld, die

dus geene belastingen zou opleggen maar rijkdommen op rijkdommen stapelen, die zijne legers steeds tot victorie leidde en bij dat alles "de publieke opinie" onderdanig was, — zulk een Messias zou door de geheele wereld aangebeden worden. Geen teeken dat weersproken werd, geen mond die tegensprak, maar het kind zijner eeuw, het product van zijnen tijd, het orgaan der wereld, niet de verlosser maar de vereerder van de wereld moest de Christus wezen. Ziet daar de begeerte des duivels en van al zijn zaad! En ontdekt gij ook hier niet het valsche Messiasbegrip der Joden? Moest de verlosser, volgens hen, niet omgord zijn met het zwaard, en elken mededinger in het stof vertreden? Is hij niet bestemd om voor Juda de bronnen te openen van een weergaloozen overvloed? Het volksbewustzijn vroeg niets anders ten tijde van Jezus; de vermeerdering der brooden maakte de menigte schier dronken van blijdschap, zoodat zij Jezus met geweld tot koning wilde maken, en hij slechts den stroom der openbare meening had te volgen om de wereldheerschappij te vermeesteren. De verzochte verwerpt dit voorstel met een klem en kracht, die diep ontzag inboezemde. *God had geboden dat men hèm moest aanbidden, hem alléén dienen.* Dat sloot de volstrekte gehoorzaamheid aan Gods wil in. Had Jezus gedaan wat de verzoeker begeerde, zoo zou hij Gods gebod overtreden hebben, en dat wilde hij geenszins doen. Den Vader in alles gehoorzaam, ziet daar zijne keus en leus!

"*Zijt ge Gods zoon, werp uzelven van hier nederwaarts* — gij zult op wonderdadige wijze ongeschonden op den beganen grond gezet worden!" Doch de derde verzoeking slaagde even slecht als de tweede en de eerste. Zij begeerde een teeken, zooals de Joden schier dag aan dag zouden eischen, iets ontzettends, iets spannends, een aetherisch luchtverschijnsel, een halsbrekende toer. "Zulk een teeken moest plaats grijpen ten aanschouwe van commissiën, bestaande uit specialiteiten, die de omstandigheden deden afwisselen, zooals men bij natuurkundige proefnemingen doet, die zelve hunne voorzorgen regelden en den wonderdoener dwongen in de door haar gestelde omstandig-

heden te werken." 't Moest bijv. gebeuren voor haar oog, aan den hemel, zonder de aandrift van het goddelijk mededoogen en het oogmerk om te redden; even als een Simon Magus, moest Jezus kunsten vertoonen, dan zou Israël hem toejuichen en de wereld van bravo's weêrgalmen. — Maar Jezus antwoordt eenvoudig met het Schriftwoord: "*Gij zult den Heer uwen God niet verzoeken*," d. w. z. niemand, ook ik niet, mag het leven wagen zonder dat Gods roeping het vordert. Mijne roeping nu is om zondaars te verlossen; dit doel zou ik door het waagstuk niet nader komen; er bestaat hoegenaamd geene reden, om het te doen. En deed ik 't, 't zou valsch vertrouwen zijn, 't welk God verbiedt; en God zal ik altoos gehoorzaam wezen.

Het tooneel in de woestijn is inderdaad de tegenhanger van het drama dat voor meer dan 4000 jaren onder het geboomte van Eden aanschouwd werd. Beide behooren tot dat geheimzinnig gebied, waarin de menschelijke geest niet kan doordringen dan door middel van verheven zinnebeelden, die daarom niettemin verhevene zedelijke waarheden uitdrukken. De eerste Adam onderging de groote beproeving der vrije wezens in een verblijf, dat al de heerlijkheid der maagdelijke schepping in zich vereenigde. De tweede Adam stond haar door in eene eenzaamheid, die tot hem sprak met angstige stem en op ruwen toon van al de ellende der zonde. Daar moest het hoogste goed bewaard, hier heroverd worden; daar hechtte zich de verzoeking vast aan één voorwerp, schoon voor de oogen en begeerlijk om verstandig te maken; hier bekoorde, hier lokte, hier drong ze met alles wat den zinlijken mensch en den Israëliet van de hoogste waardij is; daar zou de afwijzing niet gekroond zijn geworden met distelen en doornen, hier — dat wist de beproefde stellig en zeker! — was elke weigering verdubbeling van strijd en smart. Doch ook daarin verschilt de laatste van de eerste verzoeking, dat de uitslag zeer verschillend was. Het paradijs werd verloren, en een zee van tranen, een wereld van rampen verkondigt nog dag aan dag, dat Adam viel. Maar een beter paradijs werd veroverd: in de woestijn werd

voor 't eerst de vijand verslagen, die alles tot een woestijn zocht te maken en ons geslacht het paradijs, dat boven is, niet gunt. *Jezus Christus overwon!*

Deze strijd zou het hoofd der nieuwe menschheid niet waardig geweest zijn, indien het alleen gold aan den honger weêrstand te bieden, zich niet te buigen voor iets verachtelijks, en geen opgewondenheid te veroorzaken. De vraag, die hier gesteld werd, is oneindig grooter van omvang, het is de zedelijke vraag zelve, de levensvraag, zooals God haar tot alle redelijke wezens richt. Jezus werd voorgesteld of hij de hoogste, de eenige wet der zedelijke wereld volbrengen zal, de wet die zich laat samenvatten in gehoorzaamheid der liefde, dan wel zich laten leiden door een valsche vrijheidszucht; hartelijke onderwerping aan God of eigen meester zijn — ziet daar *de* keuze! Een derde is er niet. Doch ze kwam ook tot hem in den juisten vorm. Uitsluitend als *zoon* van God werd hij beproefd, en dat met betrekking tot de Messiaansche waardigheid die hij bekleedde. Zou hij in dat opzicht getrouw zijn aan zijnen Vader? Dit was zijne roeping, zijne wet. Jezus mag niet gemeten worden met den gewonen maatstaf. De buitengewone, die de gewone in zich sluit, geldt voor hem, namelijk: de maatstaf zijner bijzondere roeping. Wat zijne roeping van hem eischte, dat was zijne wet; gehoorzaamde hij aan die wet, dan was hij zondeloos. Een eerste bijdrage ter beantwoording van de desbetreffende vraag, ontvingen wij in de verzoekingsgeschiedenis, maar tevens ter oplossing van het hoogstbelangrijke vraagstuk, of Jezus zonder eenige zonde was. Wij zullen er nu niet verder over spreken, maar slechts deze ééne opmerking maken, dat hij, die zoo beslist alles afwees wat hij met zijne zedelijke roeping onvereenigbaar achtte, zich vroeger zekerlijk nooit schuldig gemaakt heeft aan de afwijking van het hoogste en eenige beginsel: *gehoorzaamheid aan God*; anders toch ware zijn gemoed in dezen strijd zwak, zijn geweten donker, zijn verstand beneveld geweest. En uit alles blijkt dat Jezus voor de eerste maal in zijn leven tegenover den vijand stond.

Jezus' zedelijke maatstaf.

Men houde evenwel bestendig voor oogen, dat Jezus eene gansch andere opvatting koesterde van de roeping die de Messias te vervullen had dan zijne tijdgenooten, zoodat hij in hunne schatting een zondaar schijnen kon, terwijl hij in de schatting Gods rechtvaardig was. Van daar dat het de groote vraag is en blijft, of zijn zelfbewustzijn al of niet in overeenstemming was met den wil van God. Hij heeft er zelf, gelijk wij zien zullen, geen oogenblik aan getwijfeld, doch hij wist ook met wie hij te doen kreeg, en moest zich dus kunnen rechtvaardigen. Zijn gansche leven en streven tot op den huidigen dag is zijne rechtvaardiging; en er is een wolk van getuigen die ons toeroepen, dat Jezus niet misleid is en dus ook geen misleider was.

Jezus' geestelijk wapen.

Onder al de getuigenissen waarop hij zich beriep, bekleedt het woord Gods, dat in de Schriften des Ouden Verbonds bewaard wordt, eene voorname plaats. Het Jodendom beriep er zich op, maar verstond het niet, omdat de aardsgezindheid en nationale hoogmoed de uitlegging regelden. Jezus echter herkende den waren zin onder al de beelden der Oostersche fantasie. Zijn Messias-beeld kwam overeen met hetgeen den Geest der profetie voor oogen zweefde, wijl hij altijd bedacht, dat de letter dood maakt, maar de geest levend. Wie nu de juiste opvatting huldigde, dat lijdt bij ons geen twijfel; maar wij mogen toch niet vergeten dat Jezus zelfs bij hen, die hem op grond der Schriften voor den Messias erkenden, nog veel misverstand te bestrijden zou hebben.

De eerste huldiging. Joh. 1: 41—52.

Dat bewustzijn van Jezus, dat hij de van Godswege voorspelde Messias was, komt bij de eerste huldiging, die hij als zoodanig ontving, treffend aan het licht. "*Wij hebben gevonden den Messias*, die blijde uitroep van Andreas werd door Filippus aldus vertolkt: "Wij hebben gevonden van wien Mozes in de wet geschreven heeft en de profeten." De Messias, dat was het onderwerp van de Schriften. Dezen Messias zagen zij in Jezus, den zoon van Jozef van Nazaret.

De bruiloft te Kana in Galilea.

Jezus bevestigt hunne beschouwing door de lofspraken die hij houdt. Zijn blik peilt hun hart, zijn woord kenschetst hun gemoed en karakter. Tot Simon was het: "Gij zijt Simon, gij zult genaamd worden Cephas", of *rotsman;* in de toekomst zou hij dien naam dragen. Dit woord spreekt volstrekt niet van eenigen ambtelijken voorrang; het draagt een geheel zedelijk karakter, het heeft niets te maken met zijne roeping tot het apostolisch ambt als zoodanig. Zelfs werd niemand van de vijf, die nu discipelen werden, aangeduid als visscher van menschen; dit zal eerst later geschieden. En tot Nathanaël was het: "Zie, waarlijk een Israëliet, in wien geen bedrog is." Jezus geeft hem geen nieuwen naam, maar belooft hem nieuwe dingen. Hij had hem een blijk gegeven van zijne hoogere kennis: "Eer u Filippus riep, daar gij onder den vijgeboom waart, zag ik u." Nathanaël werd daardoor diep getroffen: "Rabbi, gij zijt de Zone Gods, gij zijt de Koning Israëls!" Ook op deze belijdenis drukt de Heer zijn zegel. Omdat ik u gezegd heb: "Ik zag u onder den vijgeboom, zoo gelooft gij; gij zult grootere dingen zien dan deze." Jezus weet dat hij over oneindig meer en beter te beschikken heeft, dan datgene wat Nathanaël tot het geloof bewoog. "*Voorwaar, voorwaar zeg ik ulieden: van nu aan zult gij den hemel zien geopend, en de engelen Gods opklimmende en nederdalende op den Zoon des menschen.*" Nu hij in Jezus den Zone Gods zag, zou hij eene bestendige en wederkeerige gemeenschap aanschouwen tusschen den hemel, dat is den Vader, en hem, die van dat oogenblik af zich den Zoon des menschen, d. i. *den Messias in knechtsgestalte* noemde.

De bruiloft te Kana in Galilea. Joh. 2: 1—12.

Alzoo wist Jezus de Nazarener, wie en wat hij was. Met dat door God rechtstreeks en zijdelings bevestigde bewustzijn, keert hij terug naar Galilea. Hij kwam uit dat landschap, en zijne vijf discipelen. Hij had zich nog niet aan de menschen geopenbaard. Wat op de oevers der Jordaan voorviel, had een privaat karakter; wat te Kana in Galilea zou geschieden, was evenmin voor de wereld in de eerste plaats bestemd. 't Was geheel van *intiemen* aard. Hij openbaarde er zijne heerlijkheid,

doch op zulk eene wijze dat alleen zijne discipelen zulks konden opmerken. De liefelijkste neiging der menschelijke natuur toch had Jezus ingefluisterd, om zijne schreden te richten naar dat stadje, drie uur noord-noordoostelijk van Nazaret gelegen (thans *Kana-el-Dschelîl* geheeten). Daar bevond zich zijne moeder, denkelijk met zijne broeders (Joh. 1: 12) en zijne zusters. Van daar was zijn verstgevorderde discipel, Nathanaël. Waarschijnlijk woonde er een bloedverwant van Maria. Althans zij woonde er eene bruiloft bij, en toen hij in die plaats gekomen was, werd hij ook met zijn vijftal genoodigd. De gastvrijheid strekte zich ver uit. En Jezus weigert niet. Geroepen om den zuurdesem in het meel te mengen, maakte hij het gewone menschelijke leven met al zijn lief en leed, met al zijn zorgen en zonden tot de werkplaats zijns geestes. Op dat gebied zou de overwinnaar in de woestijn den behaalden buit uitstrooien. Hij schroomt geen enkel oogenblik om met zijne natuurlijke en zijne geestelijke maagschap deel te nemen aan een feest, dat zekerlijk 't meest 's menschen vleeschelijkheid predikt, doch ook tegelijk zijne schoonste idealen en geurigste bloemen 't levendigst herinnert. Ongetwijfeld heerschte er de geest der Israëlitische vroomheid bij alle ongedwongenheid, maar Jezus zou het maken tot een feest der ondertrouw met zijne bruid, door het vijftal discipelen vertegenwoordigd. De plotselinge en sterke vermeerdering van gasten toch bracht den gullen bruidegom in verlegenheid; de wijn was verbruikt, eer het feest geëindigd was. Jezus' moeder, die na al hetgeen zij omtrent hem gehoord en in hem gezien had, begreep dat nu de tijd gekomen was om te doen blijken wie hij eigenlijk is, geeft hem een wenk, deze gelegenheid aan te grijpen. Met alle beleefdheid, blijkens den eeretitel van "*Vrouwe*," wijst haar zoon hare inmenging evenwel beslist af. Zelfs zijne moeder mag zich niet inlaten met zijne zaak, en dus noch middelaar noch voorspraak wezen. Van zich zelf is hij genegen om te zegenen, en hij weet zijn tijd, zijn weg, zijn taak. Vrij en onafhankelijk van alle menschen zal hij, door eigen aandrift bestuurd

en eigene wijsheid geleid, zijne baan bewandelen. Hij weet wie hij is, en wat hij kan, en wat hij moet. Hij geeft echter zijne moeder te verstaan, dat hij iets doen zal; doch wat ze eigenlijk van hem verlangt, t. w. *de onmiskenbare zelfopenbaring*, daarvoor is het juiste oogenblik nog niet gekomen. Alzoo niet teruggestooten noch beleedigd maar vol vroolijk voorgevoel, vermaant Maria op geheimzinnige en veelbeteekenende wijze de dienaars, welke haren zoon niet kenden, doch voor haar als de bejaarde vriendin van het bruidspaar achting en eerbied gevoelden, om te doen wat hij hun zeggen zal. Wat hij nu zeide, was echter zoo eenvoudig mogelijk. Op onmerkbare wijs, in de diepste stilte, in 't verborgen verricht hij het eerste wonder. Alleen de dienaren wisten vanwaar die beste wijn was, schoon zij onmogelijk konden bewijzen, door wien en hoe die wijn uit het water ontstond. Alleen van zijne discipelen staat het aangeteekend, dat zij dientengevolge in Jezus geloofden, van den indruk dat hij de Christus was kwamen zij aanvankelijk tot het op ervaring gegrond vertrouwen des harten, dat zalig maakt. Er was een geestelijk oog noodig om op te merken dat hun *Meester* het gedaan had, en zij bezaten dat. Op de overige gasten maakte het geen dieperen indruk dan dien van verbazing en diep ontzag; doch zij zagen in dat teeken zijner heerlijkheid: zijne stille weldadigheid, zijne hulpvaardigheid, zijn rijke genade, zijne goddelijke macht, zijne vrije ontferming. Wat Jezus zelf reeds wist, dat begonnen zij nu te leeren.

Zoo staat dan Jezus de Nazarener voor het oog van onzen geest als de man, dien God aangewezen heeft om den eeuwigen raad des vredes uit te voeren tot behoudenis van de wereld, en wiens eigen bewustzijn met de aanwijzingen Gods volmaakt overeenstemde. Er was geen strijd tusschen zijne roeping en zijne neiging, zijne bestemming en zijne gezindheid, zijns Vaders raad en zijn eigen hart. Hij werd gezonden om Gods wil te doen; en wetende wat die wil van hem verlangde, sprak hij met beslistheid het woord

zijner moeder, het woord dat zijn innigste leven volmaakt afspiegelde, tot God zijnen Vader: *mij geschiede naar uwen wil! "Ik kome, o God, om uwen wil te doen!"* — Jezus' zelfbewustzijn was één met den woorde Gods.

Wij hebben den voorhof van den christelijken tempel doorwandeld. Overal zagen wij gedenksteenen liggen van de vingerwijzingen Gods op Jezus als den Christus, dien hij sints eeuwen beloofde, als den eigen Zoon, dien hij in de volheid des tijds gaf tot verlosser der wereld. Geen menschenkunst heeft die steenen gevormd, of in die steenen gegraveerd, wat zij ons ter lezing bieden. De geschiedenis, de oordeelkunde, de oudheidkunde, inzonderheid hun eigenaardige gedaante en letterschrift bewijst, dat ze van goddelijken oorsprong zijn. De hand Gods heeft ze opgericht en beschreven, opdat de menschheid een onwraakbaar getuigenis zou bekomen van hemzelven, wie haar geloof en hoop en liefde ten volle waardig is ter volkomene bevrijding van het slavenjuk, dat zij torscht, en de bittere ellende die ze indrinkt en uitgiet. Het geheele leven van Jezus zal de waarheid van dat getuigenis bevestigen. De tempel zelf, dien wij nu gaan beschouwen, zal de schoonste overeenkomst met den voorhof vertoonen; gelijk al de deelen van een naar eens kunstenaars plan opgetrokken gebouw eene bewonderenswaarde symmetrie en harmonie vertoont. Is dat waar, dan hebben wij tevens het bewijs geleverd voor de historische geloofwaardigheid. Een leven toch, dat in allen deele harmonisch is, kan niet het produkt zijn van de onreine verbeelding, van de kunstelooze verdichting, of van de opzettelijke bewonderingszucht der eerste gemeenten. Zulk een leven moet *waarheid*, moet goddelijk geweest zijn.

Gereed om dat heiligdom binnen te gaan, hooren wij een stem die ons toeroept: "trekt uwe schoenen uit van uwe voeten; want de plaats, waarop gij staat is heilig land!"

TWEEDE BOEK.

JEZUS MAAKT ZICH BEKEND ALS DEN CHRISTUS.

"Ik ben 't, die met u spreek" (Joh. 4: 26.).

Het eerste boek werd gewijd aan de beschouwing van de goddelijke stemmen die verklaarden dat de vrucht in Maria's schoot, dat de eerst geborene van Jozefs bruid, dat Jezus van Nazaret de lang beloofde en vurig verbeide Messias is. Wij zagen ook, dat Jezus' zelfbewustzijn treffend overeenkwam met al die verklaringen. Geroepen om voor anderen te leven, vloeide daaruit voort dat hij zijn inwendig leven in de wereld bekend moest maken. In de eenzaamheid, in het vertrouwelijk gesprek, in den engen kring van bloedverwanten en vrienden had hij reeds zijne heerlijkheid bij aanvang geopenbaard, maar eerst in zijn eigenlijk openbaar leven zou zij naar eisch zichtbaar worden. Uit dat oogpunt beschouwd, is alle woord en werk van Jezus een deel dier openbaring; men mag zelfs zeggen, dat zij nog niet geëindigd is (Joh. 14: 21). Maar zij heeft toch in de onderscheidene perioden van zijn rijk en alzijdig leven een onderscheiden karakter, 't welk bij de beschouwing van zijne geschiedenis nauwkeurig in acht genomen dient te worden. De eerste periode nu, die begint met het optreden te Jeruzalem en eindigt met de vorming der gemeente, was het tijdvak, waarin Jezus overal bekend maakte wie hij was. De stof, die ons daarin ter bearbeiding wacht, laat zich ongedwongen uit drie oogpunten bewerken. Zij bepaalt ons bij de *kenschetsing*, de *ontwikkeling* en de *handhaving* van zijne Messiaansche beginselen. De kenschetsing geschiedt in Judea (Joh. 2: 12—4: 4), in Samarië (Joh. 4: 5—42),

en in Galilea (Joh. 4: 43—54, Luc. 4: 14—5: 16). Het gansche land de blijde boodschap gebracht hebbende, ontwikkelt hij zijne beginselen nader; Mattheus' bergrede (H. 5—8) heeft ons die prediking bewaard, voor een groot deel. Dientengevolge begon de botsing tusschen Jezus en het Farizeïsme, zoodat hij genoopt werd om zijne beginselen te handhaven. Hoe hij dit deed, vinden wij aangeduid in Luc. 5: 17—6: 11, Joh. 5 en Luc. 6: 12—49.

Na deze enkele en algemeene opmerkingen, gaan wij terstond over tot de behandeling van 't

EERSTE DEEL.

DE KENSCHETSING.

"Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien . . .
Joh. 14: 9.

In de plechtige afscheidsure sprak Jezus een en andermaal een woord, dat ons voor de beschouwing van het begin zijner openbare werkzaamheid een veelbeduidenden wenk geeft. Terwijl hij het erkende, dat hij zijnen discipelen niet alles van den beginne gezegd had (Joh. 16: 4^b), herinnerde hij ook wat hij hun in gelijkenissen gezegd had (Joh. 16: 25^a), en wat in 't algemeen de hoofdzaak van zijn onderricht geweest was (Joh. 14: 25); ja reeds eenige maanden vroeger had hij den Joden op hunne vraag: "*wie zijt gij*?" tot antwoord gegeven: "wat ik ulieden ook van den beginne zeg" (Joh. 8: 25). En al meent men dit laatste gezegde anders te moeten verklaren, 't blijkt toch uit andere plaatsen (bijv. Joh. 10: 25) ontegenzeggelijk, dat Jezus reeds zéér vroeg zich bekend gemaakt heeft als den Christus. In zijne afscheidsredenen, bepaald in Joh. 14: 8—25, kenschetste hij zelf den aard van die openbaring aldus: "*Die mij gezien heeft, heeft den Vader gezien, en hoe zegt gij: Toon ons den Vader*?" Daaraan ligt de gedachte ten grondslag, dat de Messias de persoonlijke en werkelijke Godsverschijning is, in overeenstemming alzoo met

de verwachting, die in het eerste Hoofdstuk van 't derde Evangelie opgeteekend werd. In welken zin Jezus nu dat woord bedoelde, wordt ons door Johannes en Lucas beide verklaard; terwijl beider berichten ook geen redelijken twijfel overlaten, of hij wel van den beginne gezegd heeft, wat hij was. Achtereenvolgens nu wijst hij op zich zelven als den *Zoon van God*, die gekomen is om den tempel te reinigen, om der wereld het leven te geven, en om het geestelijk Israël als zijne bruid tot zich te nemen; als den *Heiland der wereld*, die de ware Godsvereering stichten zal; en als den *Trooster van alle treurigen*, die óók uit dien hoofde toont dat hij de oppermachtige Heer is van de bezielde en onbezielde natuur.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE ZOON VAN GOD.

Het optreden te Jeruzalem

Jeruzalem was de tempelstad en de hoofdstad des lands. Daar zetelden priesterschap en wetenschap, kunst en macht; daar stroomde op de hooge feesten het volk samen; daar was de bron van het nationale leven, het hart der Theocratie. Die Jeruzalem had gewonnen, had alles gewonnen wat Israël was en wat Israël van God ontvangen had. Alzoo betaamde het den grooten Koning Israëls, om zich het eerst in zijne stad te vertoonen. Met 't gevoel van die betamelijkheid ging heldenmoed gepaard, toen Jezus haar tot het eerste schouwtooneel van zijn optreden maakte; hij begon niet in een afgelegen gebied, hij kwam tot het gansche volk, toen hij tot het Paaschfeest opging; hij gaf zich over aan het gestrengste onderzoek, toen hij Jeruzalem toonde wie hij was en wat hij wilde. Bovendien raadde praktische wijsheid hem, om zich alzoo een weg te banen tot de harten zijner medeburgers, de Galileërs. Een profeet vond in zijn eigen vaderland geene erkenning, tenzij hij door het buitenland werd geëerd. Galilea was zijn vaderland, voor Judea en voor Jeruzalem was hij

"Maakt niet het huis mijns Vaders tot een huis van koophandel!"

een vreemdeling. In Galilea wist men, dat hij uit Nazaret was, en Galilea zelf meende, dat er uit Nazaret niets goeds kon voortkomen (Joh. 1: 47). Maar, zoo hij te Jeruzalem bijval vond, dan zouden de Galileërs hem met blijdschap ontvangen (Joh. 4: 43—45), en hem dus de deur voor zijn woord ontsluiten.

Van Kana was Jezus met zijne familie naar Kapernaüm gegaan; Jozef had de levensreis reeds afgelegd. Wat zij daar deed, weten wij niet; de Evangelist meldt alleen, dat ze daar niet vele dagen bleef. Was het misschien om er, na 't overlijden van Jozef, eene geschikte woning te zoeken? Wij zullen haar althans later in die stad weder vinden. Ook de vijf discipelen waren medegegaan. Genoeg, toen het Paaschfeest aanbrak ging Jezus, evenals zij, ter feestviering naar de hoofdstad, ter openbaring van zijne waardigheid, op. 't Was hoogstwaarschijnlijk in het 28ste jaar van onze tijdrekening.

De eerste tempelreiniging. Joh. 2: 12—22.

De laatste dagen waren ongetwijfeld dagen van stille voorbereiding geweest. Achttien jaren achtereen had hij als vergeten jongeling en veracht Nazarener zich verborgen gehouden onder de dichte drommen, die de voorhoven des Heeren op elke hoogtij vulden. Telkens sterker weerklonk het woord van den twaalfjarigen knaap in zijn hart: "Moet gij niet zijn in de dingen uws Vaders?" Op elk Paaschfeest werd hij gedachtig aan de genadige verschooning, waarmede God hen behandelde die het bloed van het Paaschlam gehoorzaam gebruikt hadden, maar tevens aan den toorn Gods over alle ongerechtigheid der menschen. En had hij niet bij ieder bezoek in den tempel opgemerkt, hoe Israëls hooge roeping, om den Heere een heilig volk te zijn, schaamteloos vertreden werd, en er eene verdrukking heerschte die veel erger was dan die van Rome en Egypte? De bedriegelijke, de goddelooze schachergeest, die erfzonde van Jakobs huis, had zich genesteld in dien tempel die de samenkomst, de vereeniging, de verbinding van God met zijn volk afbeelden en bevorderen moest. Daarmee was de geheele Godsvereering verlaagd tot een zaak van koophandel, bedorven door het Farizeïsme dat God diende om een bokske. De ont-

wijding van den voorhof, al was hij dan ook maar den Heidenen ten dienste, sprak tot Jezus van de ontaarding op godsdienstig gebied, en dat te meer omdat in dien tempel markt gehouden werd onder goedkeuring, zoo niet mede ten voordeel van de tempeloverheid, d. i. van Israëls invloedrijkst bestuur. Blijkbaar was het geene haastige opwelling of oogenblikkelijke drift, die Jezus dreef tot zijn indrukmakenden stap. Hij *vond* in den tempel, hij had dus gezocht, hij volvoerde een voornemen, toen hij er ter reiniging optrad; en wij kunnen ons slechts eenigermate voorstellen, met welk een mengeling van gevoelens en gebeden hij de reis derwaarts gemaakt heeft en het huis zijns Vaders binnentrad. Wat hij doen zou ten aanschouwe van het geheele volk, dat was eene verklaring, die voor geen tweeërlei opvatting vatbaar en van de grootste beteekenis zoude zijn. Met een geesel in de hand, als teeken van rechterlijk gezag en strenge rechtspleging, en vol van heilige verontwaardiging over zooveel heiligschennis en huichelarij, vonkelend uit houding en blikken en gebaren, drijft hij de schaamtelooze ossen- en schapen-verkoopers met hun koopwaar den tempel uit, stort het geld der woekerzuchtige wisselaars op den grond, wier tafeltjes hij daarenboven omkeert, en zegt tot hen die de duiven verkochten, en inmiddels de felle hitte van zijn ijvervuur voelden: *"Neemt die dingen van hier weg! Maakt niet het huis mijns Vaders tot een huis van koophandel!"*

't Bewijs van zijne waardigheid.

De Joden, de officieële leidslieden des volks, begrepen de beteekenis van die daad. De Messias zou optreden om de kinderen van Levi te reinigen, gelijk Maleachi had voorspeld, en in Zach. 14: 21 las men dat er in zijnen tijd geen koophandel meer gedreven zou worden in het heiligdom; en wisten ze niet, dat hij, volgens den woestijn-profeet, met de wan in de hand zou komen, om zijn dorschvloer te doorzuiveren? Zij vragen dan ook geene verklaring van die daad; die daad roept hun ondubbelzinnig en krachtig toe: *"Ik* ben de Messias!" — Neen, zij vragen om het teeken, dat hij zulks doen mag, om het bewijs dat hij inderdaad de Messias is. Het recht om voor

Jehova te ijveren bezat ieder Israëliet. Doch deze ijveraar bedoelde veel meer, dat voelden zij; en zoo ze nog niet met de geruchten van Johannes' laatste getuigenis omtrent den Messias als verschenen bekend waren, zekerlijk wisten zij, dat hij, volgens dien profeet, reeds voor eenige weken midden onder hen stond, doch hun toen nog niet bekend was; was nu, in allen gevalle, dat woord niet een duidelijk blijk dat de spreker zich voor den Messias hield? Hij sprak van het huis *zijns* Vaders, hij achtte zich zelven Gods Zoon te zijn, en, al verstonden zij er niet den waren zin van, zij namen die uitdrukking toch op als eene aanduiding van den theocratischen koning.

Den man, die voor hen staat, kunnen zij niet houden voor een onbezonnen dweeper noch voor een bedrieger. Hij geeft, bij al zijn ijver, den indruk van kalme beradenheid, van groote diepzinnigheid en blanke oprechtheid. Zij willen dan ook met hem in gesprek treden. Zij antwoorden op zijne vraag, in zijne daad opgesloten: wilt gij mij voor den Messias erkennen? met eene wedervraag. Helaas, dat zij niets anders te vragen hadden, dan een teeken, een willekeurig, een zonderling, een zedelijk-onmogelijk teeken. Dat zij een bewijs verlangden, moet goed gekeurd worden (vgl. bl. 18). Zij bedachten echter niet, dat het beste bewijs in de overeenstemming tusschen de werkelijkheid en het ware ideaal bestaat, en alleen door het zedelijk gevoel beoordeeld kan worden, den hoogsten rechter onder God. Daarmee stond echter het verlangde teeken in geen enkel verband. 't Vloeide niet voort uit de roeping des Verlossers, 't stond tot het behoeftige menschenhart in geenerlei betrekking, 't zou allicht aanleiding geven tot het maken van allerlei rechtskundige en verontschuldigende bedenkingen. Die vraag was een strik des satans (Luc. 4: 9—11), en ze werd naar verdienste behandeld. "*Breekt dezen tempel af en in drie dagen zal 'k hem oprichten!*"

De Joden hebben Jezus' woorden dikwerf boosaardig verdraaid. Zulk een lot zou ook aan dit woord ten deel vallen; zij zullen er van maken dat Jezus zélf den tempel wilde afbreken. Zoo werd hem

het tegendeel van zijne daad toegedicht. Volgens zijne daad wilde hij den godsdienst, waarvan de tempel het symbool was, reinigen; volgens hunne toedichting zocht hij dienzelfden godsdienst te vernietigen. Maar Jezus wijst ook niet met den vinger op zijn eigen lichaam; anders had hij oogenblikkelijk hun opvatting (vs. 20) weêrlegd. Hij wijst bepaald op den tempel die, schoon nog niet voltooid en steeds in aanbouw, inmiddels door zijne ondervragers afgebroken wordt. De tempel-markt getuigt er van. Welnu, verbreken zij de gemeenschap Gods met zijn volk, hij zal haar in drie dagen uit den dood in het leven terug roepen (doen opstaan, gelijk de grondtekst luidt). Waardoor? De raadselachtige spreuk des Heeren had nog dieper gedachte. Hij was de Zoon van God, de tempel was het huis zijns Vaders. Daarin was zijn zedelijk recht om hem te reinigen gegrond. Doch, was dat waar, dan woonde ook de volheid der Godheid lichamelijk in hem, dan was de tempel zijn schaduwbeeld, dan was hij de ware eenheid van God en zijn volk. Welnu, de Joden zullen hem dooden; hij daagt er zijdelings toe uit; dien tempel zullen zij breken, doch hij zal zijn leven wederom nemen; ten derden dage zal hij den tempel weer oprichten, en alzoo de verbroken gemeenschap in der waarheid herstellen. De ijver voor het huis zijns Vaders moest hem verslinden, maar juist in dien weg zal het ware Vaderhuis gebouwd en voltooid worden!

Jezus' menschenkennis.
Joh. 2; 23—25.

Jezus was nu in de dingen zijns Vaders (Luc. 2: 49). Bij zijn intrede had hij zich zelven gekenschetst als den hersteller van Israëls Godsvereering, gelijk de Messias ook moest wezen. Het steunpunt en recht, om dat werk te kunnen en te mogen ondernemen, lag in zijn Zoonsbewustzijn; zou de Zoon niet opkomen en arbeiden voor de dingen zijns Vaders? De Joden echter ontvangen hem niet als zoodanig; de hoofden des volks zullen hem dooden, doch hij zal triomfeeren. Zulk een blik in de toekomst bevreemdt ons niet. Door lijden tot heerlijkheid, *door nederlaag tot overwinning*, *door den dood tot het leven* — deze vaste regel in het koninkrijk Gods was reeds aan Jesaja bekend

"Breekt dezen tempel af . . . . . "

(H. 53), hoeveel te meer aan hem, die wist wat in hem zelven en wat in den mensch was? Wij zagen reeds, dat hij met een enkelen blik een Simon en Nathanaël doorgrondde; hij had dus niet van noode om door anderen in kennis gesteld te worden met de menschen die hij ontmoette; door zich zelven wist hij, wat er in den mensch was. Zulk een kenvermogen bezat hij alleen, die zich den Zone Gods noemen mocht, en hij gebruikte het ten dienste van zijne roeping. Van den tempel, waar hij niet gehuldigd was, ging hij de stad in; waarschijnlijk op den eersten dag der ongezuurde brooden had hij zich als den verdrijver van den ouden zuurdesem geopenbaard, de overige dagen van het feest besteedde hij om wel te doen aan ongelukkigen; — de wonderen die hij toen deed zijn ons niet vermeld, wel een bewijs dat de Evangelisten niet wonderzuchtig waren! — De hoofden hadden zich niet voor hem gebogen, doch velen uit het volk leerden dientengevolge in hem den Messias te zien. Hij is noch ontmoedigd noch teleurgesteld; maar hij kan zulk een geloofsgrond toch niet goedkeuren. Wijl zij geloofden, niet op grond van den zedelijken indruk dien zijn optreden en zijne persoonlijkheid op hun gemoed gemaakt had, maar op grond van de krachten die hij deed, bleek het dat hun het ware zielsoog ontbrak en hun neiging zeer zinnelijk was. Om die reden vertrouwde Jezus zich zelven aan die geloovigen niet toe, hij ontsloot hun zijn hart niet, hij sprak zich niet onverbloemd, niet vrij uit. Hij nam eene wijze terughouding in acht; de pas ontsloten bloem sloot zich weer gedeeltelijk. Zulk een handelwijze zullen wij vaak aantreffen, zij behoort tot de veldheerskunde zijner heilige liefde, die zich, altoos met behoud van waarheid, ter doelbereiking, naar den gang des werks voegde.

Het goddelijk verlossingsplan.

Doch de Heer wantrouwde niet allen, die hem op grond zijner wonderen voor den Christus hielden. (Men houde hierbij wel in het oog, dat zij daarom nog niet instemden met Jezus' beschouwing van den persoon en het werk van den Christus!) Zoodra hij zag, dat hij

zich vrij uitspreken kon, deed hij het. Het gesprek met Nicodemus is daarvan een voorbeeld.

Gesprek met Nicodemus. Joh. 3:1—21.

Nicodemus was "een mensch uit de Farizeërs", "een overste der Joden", "de leeraar Israëls." In den *Talmud* komt een Nicodemus voor, een zoon van Gorion, lid van het Sanhedrin, een der drie rijkste bewoners van Jeruzalem, nog levende bij de verwoesting van de stad, een discipel van Jezus. Misschien was het dezelfde; in allen gevalle was het een zeer merkwaardig verschijnsel in het leven des Heeren dat zulk een man, als Johannes ons teekende, tot Jezus kwam na zijn optreden in den tempel en zijn arbeid in Jeruzalem, om hare kinderen te vergaderen gelijk eene hen hare kiekens. Nicodemus kwam des nachts, uit vrees voor zijne stand- en partijgenooten, die Jezus dus niet met goede oogen aanzagen; zij hielden hem waarschijnlijk toen reeds voor een die het volk beroert en verleidt. Hij komt evenwel met eene welgemeende loftuiging op de lippen tot hem, als tot een Godsgezant die de zegelen van zijnen hemelschen lastbrief getoond heeft: er is niets, dat aanleiding geeft om hem van booze bedoelingen te verdenken; hij schijnt, integendeel, genegen om Jezus onder zijne machtige bescherming te nemen, zoo het onderhoud, dat hij met den jeugdigen man wenscht te hebben, zijne goede indrukken niet uitwischt. Doch Jezus begeert en zoekt iets beters. Hij zal deze schoone, misschien nooit wederkeerende gelegenheid gebruiken, om dezen vriend des lichts het goddelijk verlossingsplan te ontvouwen, en alzoo hem tot een volgeling van het Licht te maken.

De wedergeboorte het vereischte voor ieder. Joh. 3:3—6.

Nicodemus deelde in den algemeenen waan van zijne stand- en partijgenooten. Als een kind van Abraham was hij een zoon des koninkrijks, en als rechtvaardig, godsdienstig en geleerd, kon hij beoordeelen, waar en hoe de beloofde Theocratie, het Godsrijk, verscheen. Zonder omweg of uitstel of verklaring, verwerpt Jezus zulk een gevoelen. "*Voorwaar, voorwaar zeg ik u: tenzij dat iemand van Boven* (of: wederom) *geboren worde, hij kan het koninkrijk Gods niet zien.*" Het geestelijk gezichtsvermogen wordt niet door de geboorte uit Abra-

ham, noch door wetenschappelijk onderzoek, maar door de geboorte uit God verkregen. De Farizeër hing aan het uitwendige, tastbare, voelbare. In dien geest vat Nicodemus deze plechtige uitspaak op; hij vindt haar dus ongerijmd, zoo niet bespottelijk. Neen, herneemt de lankmoedige en liefderijke leeraar: ik bedoel geene vleeschelijke maar eene geestelijke geboorte, de geboorte uit water en geest; zonder haar kunt gij dat koninkrijk ook niet ingaan. Het "water" beteekent de afwassching der zonden, gelijk deze weldaad afgebeeld en verzekerd werd in "den doop der bekeering tot vergeving der zonden." Jezus rechtvaardigde alzoo Johannes den Dooper, wiens goddelijke roeping door de Farizeërs, welke geene bekeering van noode meenden te hebben, versmaad werd (Luc. 7: 30). Doch het berouw en de belofte der vergeving waren niet voldoende, om kinderen Gods te worden. Bij het negatieve moest het positieve komen, bij de verloochening van het treurig verleden de kracht voor eene heerlijke toekomst. De Geest was het, die levend maakt, die de macht geeft om werkelijk kinderen Gods te worden (Joh. 1: 12), die tot het zien en ingaan van het koninkrijk Gods in staat stelt. Met dien Geest bezielde de spreker zelf, op het oogenblik dat hij met Nicodemus sprak, schoon hij het hem niet zeide en deze het niet merkte. De nieuwe mensch dus, die de burger van het Godsrijk is, komt te voorschijn als uit de baarmoeder des waters en des Geestes; hij ontstaat uit het berouw, dat de schuldvergeving zoekt, en uit het leven dat Jezus geeft. Beide zaken gaan onder het Nieuwe Verbond altoos samen; in beide is het God, uit wien, is het "Boven" vanwaar men geboren is (Joh. 3: 3, 1: 13). Vleesch en geest sluiten elkaâr uit; 't zijn twee tegengestelde begrippen. Wat uit het vleesch geboren is, dat is vleesch; de afstamming van Abraham was eene afstamming naar het vleesch, en gaf dus geen bekwaamheid om het geestelijk Godsrijk in te gaan. Wat echter uit den Geest — daarop kwam het bovenal aan; wat toch was Johannes zonder Jezus? — geboren was, dat was geest en alzoo voor het Godsrijk geschikt. De

vaste en overal geldende wet, dat gelijk gelijk voortbrengt, is de grond van den eisch der wedergeboorte.

De ongenoegzaamheid der zinnelijke ervaring. Joh. 3: 7—9.

Hoe eenvoudig, klaar, bondig, diepzinnig, doeltreffend is niet dit begin van Jezus' onderwijs! Hij heeft Nicodemus' verwondering reeds gewekt. De verwondering zal hij nu doen wijken voor sprakelooze bewondering. Ik zeide u, Nicodemus! dat gijlieden, gij, kinderen Abrahams, gij, kinderen Gods naar de belofte, van Boven geboren moet worden, om werkelijk kinderen Gods te worden. Verwondert u daarover niet! Uwe verwondering spruit daaruit voort, dat ge de zinnelijke ervaring tot de kenbron van uwe wetenschap hebt gemaakt, en deze ervaring brengt u niet ver. Dientengevolge merkt gij, ja, dat de wind blaast waarheen hij wil, en hoort gij zijn geluid, maar weet gij niet, vanwaar hij komt en waar hij heengaat; oorzaak en doel blijft u duister, daaromtrent leert die ervaring u niets. Even weinig nu weet gij, bij haar licht, van hem die uit God geboren is. Zijn wandel en spraak kunt gij met de zintuigen waarnemen; doch gij kunt alzoo niet opmerken, dat hij uit God geboren is en naar het Vaderhuis op weg is. Uwe verwondering is dus niet prijzenswaardig; zij ontstaat uit het gemis van een geestelijk oog en oor. Dat gemis is allen eigen die uit vleesch geboren zijn. Van zich zelven kunnen zij derhalve de allereerste levenswaarheden niet ontdekken. Die ontdekking moet van Godszijde geschieden, en om haar te verstaan moet God dat oog en oor voortbrengen. Jezus nu zou de hemelsche dingen ontsluieren.

De bron van Jezus' getuigenis. Joh. 3: 10—13.

De noodzakelijkheid nu der wedergeboorte was op aarde niet onbekend meer. "*Zijt gij de* (beroemde) *leeraar Israëls, en weet gij deze dingen niet?*" De profetische roepstem, om het hart te besnijden en het steenen hart weg te doen, en de belofte dat de heilige Geest uitgestort zou worden, waarvan het Oude Testament herhaaldelijk getuigde, klaagde Nicodemus en al zijne wetenschap luide aan als bedorven. Bovendien, geloofde Israël niet aan Gods onbeperkte macht, en hoe kon Nicodemus dan nog vragen: "Hoe kan dat geschieden?"

Zoo *kende* die leeraar niet eenmaal wat hij leerde, en *zag* hij niet, wat hij getuigde. Jezus echter durft plechtig uitspreken, dat het tegenovergestelde met hem het geval is. "*Voorwaar, voorwaar zeg ik u: Wat we weten spreken we, en wat we gezien hebben getuigen we;* mijne spraak is wetenschap, en mijne wetenschap is op de aanschouwing gegrond. Hij denkt hier aan dat zien en hooren bij en van den Vader, waarop hij zich later vaak beroepen zal. Die verzekering was een uitvloeisel van zijn Zoonsbewustzijn; maar dàt te weten sloot ook in zich de wetenschap dat de Joden, die de zinnelijke ervaring tot kenbron gekozen en daarom de ware bron der Godskennis verlaten hadden, zijne getuigenis, als gegrond in de geestelijke aanschouwing der bovenzinnelijke wereld, niet zouden aannemen, ja in beginsel reeds verworpen hadden. En er is toch geen ander middel, om tot de kennis daarvan te geraken, dan het aannemen van zijn getuigenis (later over het meervoud van vs. 11). Niemand is opgeklommen — door eene hem eigene kracht — in den hemel, en verkeert dientengevolge op de voor anderen onbeklimbare hoogten des hemels, zoodat hij ziet wat daar geschiedt en is, dan die uit den hemel nedergedaald is. Jezus is van boven nedergedaald, ziedaar zijne grondgedachte. Dientengevolge kon hij ten hemel opstijgen, en hij heeft dat gedaan. Naar zijn wezen *uit* den hemel, innerlijk *naar* den hemel teruggekeerd, en dus geestelijk *in* den hemel ("*die in den hemel is*"), zag en ziet hij, wat hij getuigt. Gelijk in de belofte aan Nathanaël (H. 1: 52), verbindt hij ook hier den hemel met de benaming "Zoon des menschen." Algemeen gold zij voor de aanwijzing van den Messias, en zonder nu uitdrukkelijk te zeggen dat hij zelf de Messias is, doet hij Nicodemus toch gevoelen, dat de Messias niet in Jeruzalem, maar daar boven zetelen moet. Jezus werpt bij hem het valsche Messias-beeld omver, en baant zich daarmee den weg, om het ware Messias-beeld te teekenen voor het oog van zijnen steeds meer belangstellenden bezoeker, wien hij het maken van de sluitrede overliet.

Het ware Messiasbeeld. Joh. 3: 13—21.

"*De Zoon des menschen* nu *moet verhoogd worden.*" Jezus voorkwam alle misvatting omtrent den aard der verhooging, door vooraf te laten gaan, hoe hij verhoogd moest worden; t. w. "*gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft.*" Derhalve, eene verhooging op een stuk hout; 't sprak van zelve, dat dit gansch iets anders was dan wereldsche eer en aardsche grootheid. Het voorbeeld van den waren Messias is de opgehangen koperen slang; met den waren Messias zal men eveneens doen (Gal. 3: 13). Zoo stond het in Gods raad geschreven! Maar daar stond ook, niet dat enkel de Jood, maar dat ieder, die in zúlk een Messias gelooft, het eeuwige leven zal hebben in het Messias- of Godsrijk, en dus niet verderve. Met dit allerheilzaamste doel gaf God zijnen ééngeboren Zoon; de Messias was dus *uit* God voortgekomen, in wezen hem gelijk; wat al wederom in tegenspraak stond met der Joden meening, die er geen bezwaar in hadden om een zoon der menschen als Messias te begroeten. En die gave was eene gave der hoogste liefde Gods jegens de wereld, het geheel der Gode vijandige Joden en Heidenen. Daarmee plaatst Jezus beiden op ééne lijn, en vernedert hij den hoogmoedigen Jood. Maar nog meer verschil is er optemerken. Meende de Jood, dat de Messias de goddelooze wereld verdelgen moest bij zijne komst, de Heiland sprak uit, dat hij was gezonden met het oogmerk om haar te behouden van het verderf, hij was er de Middelaar ("door hem") voor. Die in hem gelooft, wordt niet geoordeeld, hij is vrijgesproken en blijft vrijgesproken; maar die niet gelooft, is reeds geoordeeld om reden dat hij den Messias niet heeft aangenomen in het geloof als den eengeboren Zoon van God. Was het dus *de* levensvraag, in welke verhouding men stond tot het geopenbaarde wezen (den naam) van den Zoon Gods, zoo bestond het wezen van het verwachte gericht, van de aangekondigde schifting en scheiding, dáárin, dat het licht, de Zoon van God, in de wereld gekomen was en dat de duisternis door de menschen, tengevolge van de boosheid hunner werken, boven het licht bemind werd. Het licht beteekent al het goede en ware, al het leven, dat de Zone

Gods werkt; de duisternis het tegendeel. Want zijn de werken boos, men haat het licht dat de boosheid in het licht stelt, en de mensch haat zulk eene verlichting, om dat hij niet bestraft wil worden. Daartegenover, die de waarheid doet, die de gerechtigheid lief heeft, hij komt tot het licht, opdat zijne werken openbaar worden als in God gewerkt; de zoodanige zoekt openbaarheid, ten einde de verzekering te erlangen dat hij een kind Gods is.

Zietdaar de grondtrekken van het goddelijk verlossingsplan. De kern is de verschijning van den Zone Gods in de Messiaansche waardigheid, als het heilsmiddel opgehangen aan een hout. Het einde staat met het begin in de schoonste overeenstemming; die uit God geboren is, gaat zijn rijk in; die in de gemeenschap Gods leeft, die hongert en dorst naar de gerechtigheid, komt tot het licht, den Koning van het rijk Gods. Het verband zagen wij, is overal goed; het gesprek is één geheel. De laatste woorden zijn bemoedigend voor de oprechte belangstelling van Nicodemus. Hij genoot het volle vertrouwen van Jezus, omdat hij de waarheid deed; zijne toekomst rechtvaardigde het ten volle. Jezus wist wat in den mensch was, maar hij kende ook de vooroordeelen zijner eeuw, de diepte en den aard van hare wonde, de ontvangst die hem wachtte, de heerlijkheid van zijn persoon en den eenigen weg der verlossing. Zulk een "Rabbi" is wel de diepste bewondering waardig!

Jezus' doop in het land van Judea. Joh. 3: 22—24, 4: 1, 2.

De blijde tijding was door Jezus zelven te Jeruzalem gebracht, en groot de indruk, dien hij gemaakt had. Vele feestgangers toch uit alle oorden des lands, ja der wereld, erkenden zijne Messiaansche waardigheid, in woord en werk gekenschetst. Dit zijn doel bereikt hebbende, verlaat hij de hoofdstad, waarschijnlijk zeer spoedig na het feest, en daalt af naar het platte land. Hij richtte zijne schreden niet naar de woestijn van Juda, alwaar zijn heraut opgetreden was, noch naar de plaats over den Jordaan, waar Johannes eerst doopte

(Joh. 3: 26, 10: 40), maar hij bleef aan deze zijde, en verkeerde dus in de omstreken bijv. van Bethlehem, Hebron, enz. Daaruit reeds blijkt voldoende, dat Jezus' doop geen herdoop was; had Johannes' doop geen voldoende waarde in zijn oog, dan had hij zich zekerlijk naar die streken het eerst begeven, waar de meeste leerlingen des Doopers zich bevonden, immers daar, waar deze het eerst gedoopt heeft. Inmiddels was de Dooper ook aan deze zijde gekomen, denkelijk omdat de eerste doopvont niet langer geschikt was wegens gebrek aan water, want te Enon bij Salim waren vele wateren, zegt de Evangelist. Aan vele wateren had Johannes behoefte, om de wijze waarop hij den doop bediende, dat is bij onderdompeling. Van Jezus wordt dienaangaande niets gemeld; op welke wijze hij ook doopte, dit is zeker dat hij eerst discipelen maakte, en hen daarna doopte (Joh. 4: 1). Johannes doopte na belijdenis *van zonden*, Jezus na belijdenis *zijns naams*; bij den heraut trad het *berouw*, bij den Koning het *geloof* op den voorgrond. Maar de bekeering sluit het geloof niet *uit*, maar *in*. Die zich bekeerden, bekeerden zich omdat de Koning zou komen, wien zij wenschten te ontvangen, gelijk betaamde; "Johannes," zeide Paulus (Hand. 19: 4), "heeft gedoopt den doop der bekeering, zeggende tot het volk dat zij gelooven zouden in dengene die na hem kwam, d. i. in Christus Jezus." Die geloofden, geloofden dat Jezus de beloofde Christus was, ook door Johannes aangekondigd en aangewezen, en tot dat geloof had de bekeering hen in staat gesteld. De ettelijke discipelen, die Paulus te Efeze op nieuw doopte, waren in den doop van Johannes begrepen, doch zij waren zóó onbekend met den verschenen Verlosser, dat zij inderdaad geene leerlingen van Jezus waren. Daar nu uit alles blijkt, dat zij heilbegeerigen, aanvankelijk-geloovigen waren, is het begrijpelijk dat zij zich bij de discipelen gevoegd hadden en, na behoorlijk onderricht, door den doop opgenomen werden in de gemeenschap met den Heere Jezus. Zulke gevallen hadden meer kunnen voorkomen, maar de algemeene regel bleef toch dat ieder, die door Johannes gedoopt was, geen doop

van Christus behoefde, het rijk van den Messias ingaan mocht, tot de gemeenschap behoorde, die hij zou stichten, en met den heiligen Geest gedoopt zoude worden, als die tot een wezenlijk, innerlijk, zaligend ingaan in dat rijk bekwaam maakt. Toen zich Jezus geopenbaard had als den Christus, was, gelijk van zelf sprak, het geloof, dat hij 't was, en dat altoos met de bekeering gepaard ging, 't vereischte om door den doop in zijne gemeenschap opgenomen te worden, en dit geloof was voor dezulken de voorwaarde om den heiligen Geest te ontvangen (Joh. 4 : 10, 7 : 39); terwijl er geen enkel spoor is dat Jezus de doopelingen van den Dooper weer een waterdoop deed ondergaan.

De koning van het Godsrijk.

Had dus beider doop dezelfde beteekenis, nam. van de plechtige opneming te zijn in het Godsrijk, er spreekt toch uit de wijze, waarop ieder hem bediende, een opmerkelijk verschil. Johannes doopte zelf, Jezus door zijne discipelen. De Dooper stond met de discipelen van Jezus in dat opzicht op ééne lijn, zij waren allen dienstknechten van den Koning.

De Koning geeft wel aanwijzing, wie opgenomen moeten worden, doch de opneming zelve te verrichten, dit is beneden de koninklijke waardigheid. Zoodra zijne discipelen dan ook apostelen zijn geworden, afgezanten, vertegenwoordigers, plaatsbekleeders van den Koning, zullen zij zelve in den regel (door eene enkele uitzondering bevestigd) niet meer doopen, maar het doen door hunne dienaars (1 Cor. 1). Op zinrijke wijze zich dus aanduidende als den Koning van het Godsrijk, was er hoegenaamd geen strijd tusschen de voortgezette werkzaamheid van Johannes en den aangevangen arbeid van Jezus. Waarschijnlijk zou de heraut steeds hooger op zijn getrokken langs den kronkelenden stroom, gelijk Enon korter bij Galilea lag dan Bethanië of Bethabara, om het volk voor de komst van den Messias voor te bereiden en den Messias aan het volk te openbaren. Maar die schoone overeenstemming werd niet algemeen opgemerkt, en het is hieraan te danken, dat wij de beschouwing van Johannes omtrent Jezus' *optreden* kunnen leeren kennen.

De doopende Jezus door den Dooper beschouwd. Joh. 3 : 25—36.

Men begreep niet, waarom Johannes en Jezus beide tegelijk doopten. In den kring van des Doopers leerlingen ontstond daarover twist met eenige Joden (vgl. Joh. 1 : 25); de Evangelist noemt hier den doop naar zijne *symbolische* beteekenis: reiniging, afwassching van de zonden. De onheilige ijverzucht nu prikkelde hen, niet om van hun meester opheldering te vragen, maar om Jezus van onbillijkheid bij hem te beschuldigen. "*Rabbi, die met u was over de Jordaan, wien gij getuigenis gaaft, zie, die doopt, en allen komen tot hem.*" Zoo verklaarbaar die jaloerschheid is, zoo schoon is het antwoord van Johannes. "Allen komen tot hem", allen nemen Jezus aan, 't zij zoo, zegt Johannes, dan is dat Gods werk, want niemand kan iets van dien aard aannemen, indien het hem niet van boven gegeven is; en dan moogt gij niet afgunstig zijn. En gij weet het immers, dat ik, naar mijn eigen woord, slechts de voorlooper ben van den Messias? Wie nu de Messias is, dat is hij die de bruid heeft; want bruidegom (Messias) is hij, die de bruid heeft; de bruid is het geestelijk Israël, de ware leerlingen en geestverwanten van den Dooper; 't sprak van zelf, dat zij dus tot Jezus komen moesten, en dat hij hen in zijne gemeenschap opnam. Wat zou de vriend van den bruidegom, die daar dienend staat en dienstvaardig naar hem luistert, wat zou hij anders dan zich van harte verblijden, nu hij de omhelzing van bruid en bruidegom aanschouwen mag? 't Lag ook in den aard der zaak, dat de bruidegom meer, zijn vriend minder werd in de schatting van de bruid; naarmate de zon hooger rijst, verbleekt het morgenrood. En die klimmende achting, liefde, bewondering was de bruidegom ten volle waard; "die van boven komt, is boven allen", en hij was van boven; die uit de aarde is, gelijk de bedoelde vriend, die is uit de aarde en spreekt uit de aarde, als de plaats vanwaar hij zijn blik richten moest op God en goddelijke zaken en dus niet op grond van onmiddellijke waarneming daarover spreken kon. Maar hij, die uit den hemel was, getuigde dátgeen wat hij zag en hoorde. Vandaar dat veeleer "*niemand*" zijn getuigenis aannam, dan dat "*allen*" waar-

lijk tot hem kwamen, als den Koning die boven allen is. God is waarachtig, hij is waarlijk die hij zegt te zijn. Dat erkent ieder, daarop zet ieder zijn zegel, die het getuigenis van Jezus aanneemt. Zóó vast staat de Dooper in zijne overtuiging, en zóó krachtig waarschuwt hij om dat getuigenis toch niet te verwerpen. En die waarheid Gods blijkt uit de omstandigheid, dat zijn gezant de woorden Gods spreekt, immers de taal des Geestes, die hem zonder mate gegeven is: de zender stelde den gezant tot het volbrengen zijner zending volkomen in staat; de Vader toch heeft den Zoon lief, en heeft alles in zijne macht gesteld. Die zijne getuigenis aanneemt, bekent daarmee dus dat God zijnen gezant, Jezus, al het noodige schonk, en derhalve getrouw is aan zich zelven. Wat wonder, dat hij, die in den Zoon gelooft, den Zoon die dat alles bezit en doet smaken, het eeuwige leven heeft; maar dat hij, die den Zoon ongehoorzaam is, op zijne roepstem weigert te komen in het geloof, geen leven zien, maar eeuwig den toorn Gods dragen zal?

De kleur dezer rede is de kleur van den Evangelist. Hoe kon het anders? De Dooper sprak ongetwijfeld in de volkstaal, het Arameesche dialect, en de Evangelist schreef in de Grieksche taal; hij moest vertolken, en gebruikte dus zijn eigene woorden en woordvoeging voor de uitgesprokene gedachten van zijnen eersten leermeester. Maar dat deze Johannes de gedachten bepaald uitgesproken heeft, is niet aan gegronden twijfel onderhevig, wijl ze de ontwikkeling zijner door de Synoptici bewaarde schets van den Messias zijn; het eenige nieuwe element is *het geloof*, en daarvan de onontbeerlijkheid uit te spreken was toch waarlijk niet te hoog voor het standpunt van den voorlooper. Inmiddels zette Jezus zijn arbeid voort. Wát hij gepredikt heeft, wordt ons niet gemeld; doch wij mogen gerust aannemen dat hij zich door zijn woord even goed als door zijn werk aangeduid heeft als den Koning van het Godsrijk, als den Bruidegom die kwam om zijne bruid tot zich te nemen. Het was de tijd der feestvreugde; de opperste

De ruidegom.

Koning had zijnen Zoon de bruiloft bereid; de noodiging kwam allerwege, want de bruidegom was bij zijne bruid. (vgl. Luc. 5: 34, Matth. 22: 2.)

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE HEILAND DER WERELD.

Vertrek uit Judea.

Ongeveer acht maanden achtereen verkeerde Jezus met zijne discipelen in Judea, van April tot December (Joh. 4: 35), om zijne bruid tot zich te nemen. Doch de genoodigden wilden niet tot de bruiloft komen: deze ging naar zijn akker, gene naar zijn koopmanschap, en een derde stak zijne hand uit om de dienstknechten te grijpen. De getrouwe heraut ondervond dat. In dezen tijd had de gevangenneming von den Dooper plaats. Hij werd overgeleverd, zegt Mattheus (H. 4: 12), en Johannes (H. 4: 1) doet gevoelen dat de Farizeërs zich *tegen* hem verklaard hadden. 't Schijnt dus, dat zij Herodes Antipas behulpzaam geweest zijn, om hem gevangen te nemen, gelijk zij elders met dien vorst tegen Jezus verbonden voorkomen (Luc. 13: 31).

De gevangenzetting van Johannes. Matth. 14 : 1—5, Marc. 6 : 14—20, Luc. 3 : 19, 20, 9 : 7—9.

Een der scherpst geteekende karakters van de rampzalige familie der Herodessen was Herodias, dochter van Aristobulus, een' zoon van Herodes den Groote. Volgens den wil van haren grootvader had zij zich in het huwelijk begeven met zijnen zoon Herodes, welke Mariamne, de dochter van een' hoogepriester, tot moeder, en den naam Filippus als eigennaam of persoonsnaam bekomen had ("Herodes" is geslachtsnaam). Herodes Filippus nu, haar echtgenoot, bekleedde geen ambt; hij leefde stil, als partikulier. Heftig, eerzuchtig, hartstochtelijk, wellustig als zij was, was zij met zulk een man, tamelijk oud en onbeduidend, volstrekt niet ingenomen; zij wilde tot elken prijs souvereine vorstin zijn. Herodes Antipas, viervorst van Galilea en Perea, broeder van haren man Herodes Filippus, bekoorde haar,

"Gij moogt de huisvrouw van uw broeder niet hebben"!

of zij bekoorde hem. Genoeg: zij moest zijne vrouw worden, en hij zijne vrouw, eene dochter van Hareth, koning van Petra en emir van de aangrenzende stammen van Perea, verstooten. De Arabische prinses, die dit plan had zien opkomen, besloot de vlucht te nemen. De vlucht gelukte en werd bekroond met een oorlog tegen Antipas, die hem veel geld, en bloed, en schande kostte. Niettemin, het schandelijke en naar Joodsche wetten ongeoorloofde huwelijk werd spoedig voltrokken, en vond, gelijk te verwachten was, algemeene afkeuring, uitgezonderd wellicht bij een deel der Farizeërs, welke alles met de wet bewijzen konden. Johannes was de tolk van het volksgeweten, ja van de wet zelve, toen hij de handelwijze van Antipas met kracht veroordeelde. De gevangenis was het loon voor zijne vrijmoedigheid in het bestraffen van de ongerechtigheid. Daar het koninkrijk Gods zich verwezenlijken moet in de bestaande toestanden, moet de prediker van dat rijk soms ook spreken over de heerschende staatkunde. Wellicht had Johannes dus nu en dan de wreedheid en heerschzucht der vorsten gegeeseld. Het kan zijn dat koning Antipas daarom bang was voor zijnen invloed, en er dus niet veel bij behoefde te komen om den rustverstoorder onschadelijk te maken. Genoeg, om de gestolene wateren wilde hij veel doen. Om harentwil nam hij den man gevangen, die een' Herodeër durfde weêrstaan.

Haar grootvader gelijk, liet haar nu de argwaan, de gekrenkte trots en de bloeddorst geen rust, vóór die man uit den weg geruimd was. "En Herodias legde op hem toe en wilde hem dooden." Evenwel zij kon niet, "want Herodes vreesde Johannes, wetende dat hij een rechtvaardig en heilig man was, en bewaarde hem," zoodat zijne gevangenis tevens een bewaarplaats voor hem was. Ontevredenheid over sommige woorden en daden, en ontzag voor den persoon zelven kunnen zeer goed samengaan; en de groote aanhang, dien Johannes had, maakte het den vorst, nu ook uit staatkunde, onraadzaam om aan die begeerte zijner boeleerster te voldoen. Ja, het is zielkundig zelfs zeer verklaarbaar dat, daar zijn geweten hem vele booze stukken

verweet, hij den strengen boetpediker gaarne hoorde en vele goede dingen deed, uitgezonderd het ééne noodige. Hoe rampzalig deze nalatigheid werd, zullen wij later opmerken; wij laten den voortreffelijken profeet in zijn kerker, de gerechtigheid en vrijmoedigheid in boeien, om weer al onze aandacht te wijden aan den Zone Gods die, ter vermijding van schadelijke botsing met de ook tegen hem ontkiemende vijandschap (Joh. 4: 1), den Jordaan en zijne omstreken, waartoe Perea en ook Machaerus, het lustoord van Herodes en den kerker van Johannes behoorde, besloot te verlaten, en zich te begeven naar die gedeelten van het Joodsche land, waar zijn heraut den weg nog niet bereid had.

De stichting van het koninkrijk Gods.

Tot nogtoe had Jezus gemaaid, hij was tot den arbeid van Johannes ingegaan, gelijk hij zeide tot zijne discipelen die gedoopt hadden: "Een ander is het, die zaait, en een ander, die maait, ik heb u uitgezonden, om te maaien hetgeen gij niet bearbeid hebt; anderen hebben het bearbeid, en gij zijt tot hunnen arbeid ingegaan." Uitgezonderd het ongezochte verblijf in Samaria, zou Jezus met de zijnen voortaan niet meer zijn dan zaadzaaier. Prediken, altijd prediken: "Bekeert u en gelooft het Evangelie;" opzoeken, lokken, zich verdedigen en den vijand aanvallen — ziedaar den aard van zijn verderen arbeid onder Israël tot aan de ure, waarin hij zelf als een tarwekorrel in de aarde viel. Het *doopen*, het oogsten werd gestaakt, omdat het rijpe graan reeds ingezameld was. Meer dan twee jaar had het zaad, dat hij zaaide, noodig, om tot rijpheid te komen. Dan zouden zijne gezanten weer doopen, en de oogst zou groot worden voor het koninkrijk Gods, bij aanvang in Judea gesticht.

Reis door Samarië naar Galilea. Joh. 4: 3, 4.

In zijn gemoed werd Jezus gedrongen, om door het landschap Samaria te gaan. Toen de Dooper te Enon bij Salim doopte, hadden de tweeslachtige en onkundige bewoners de volle en doordringende stem van den boetprediker hooren weerklinken. Zeker was hunne Messias-verwachting zeer levendig geworden. Niet lang voor

Johannes in de gevangenis.

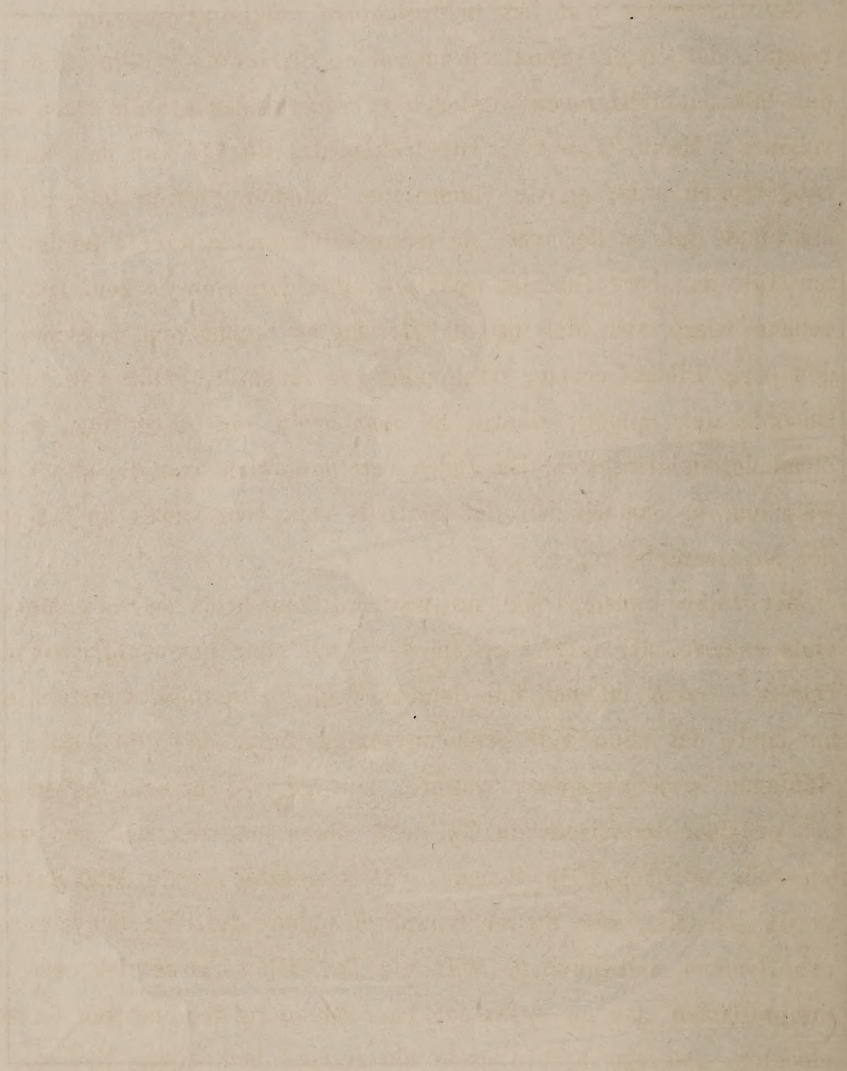

dat Jezus dat land met een bezoek verwaardigde, was de Gerizim getuige geweest van een jammerlijk tooneel, dat ons de dwaasheden maar ook de opgewektheid van hunne hope voor oogen stelt.

De Messias-verwachting der Samaritanen.

Een toovenaar had het lichtgeloovige volkje opgewonden met de belofte, dat hij de plaats wijzen zoude, alwaar de heilige vaten van den tabernakel begraven werden. Het wedervinden van die vaten was, volgens 2 Makk. 2:5 vv., het teeken dat de tijd van den Messias aangebroken was; en de Samaritanen hadden eeuwen lang geloofd dat hij de tafelen der wet, de mannakruik en de andere heilige vaten van den berg Gerizim weer voor den dag brengen zou. Die toovenaar wierp zich dus op als Messias en bracht veel menschen bij den berg. Pilatus echter, stadhouder van Samarië, gelijk van Judea, smoorde den oploop, waarin hij een begin van oproer zag, in het bloed der doldriftigsten. En Judea verblijdde zich over die straf; wat waanden de Samaritanen dat zij Gods volk voor waren op het stuk der Messiaansche zegeningen?

Met zulke kunstenarijen en vooroordeelen heeft de ware Messias niets gemeen. Hij is niet gekomen — wat zijne persoonlijke roeping betreft — dan tot het huis Israëls, doch hij vermijdt volstrekt niet het land, dat zijne volksgenooten inniger haten dan alle landen der Heidenen samengenomen, wanneer zijn gemoed er hem toe dringt, om er door te reizen; ja hij geeft zijnen jongeren zelfs een wenk om spijs te koopen in Sychar, "de leugenstad," "de drinkersstad" in de schatting van de rechtvaardige Joden, die haar den eernaam van Sychem niet gunden. Wat zeg ik? Hij trekt er zich eene der rampzaligsten aan en werkt een paar dagen tot redding van de vervloekten. Dat was het, waarom zijn gemoed hem drong dien weg te kiezen: hij moest zich openbaren als *den Heiland der wereld.*

Het gesprek met de Samaritaansche vrouw. Joh. 4: 4—26.

Op den middag zat Jezus, vermoeid van de reize en dorstig van de hitte, neêr bij "de fontein Jakobs," nabij het stuk land dat Jakob zijn zoon Jozef gaf. Dat kolossale werk van den aartsvader, toen 105,

thans slechts 75 voet diep, werd kennelijk ondernomen met het doel om onafhankelijk te zijn van de oorspronkelijke bewoners des lands, die de aanwezige bronnen en stroomen beheerschten, en tevens een bewijs van eigendom op die streek te verkrijgen. De rustende reiziger verkeerde wellicht met zijne gedachten in dien bekoorlijken voortijd, toen zijne aandacht bij de treurigste werkelijkheid bepaald zou worden. Ziedaar toch bij den put eene Samaritaansche vrouw, toonbeeld van de verderfelijke macht des vleesches! Jezus vestigt zijn blik op haar, hij peilt haar hart, en wordt met innige deernis vervuld; hij besluit om haar te winnen voor zijn woord, zijn persoon, zijn rijk, om haar te verheffen tot de eerste vrouw, die den Christus beleed en tot de eerste boodschapster van de blijde tijding. Hij voelt het, deze ure zal met gouden letters geboekstaafd worden, en het is de wil zijns Vaders dat hij zich aan die vrouw openbaart. En nu spreidt hij eene wijsheid, om zielen te vangen, ten toon, die even zeldzaam als zegenrijk is. Het gesprek met de Samaritaansche vrouw is de eenige proeve van zijne heilige kunst om een diepbedorven gemoed, het gemoed eener lichtzinnige vrouw, te maken tot een tempel zijns Gods, gelijk het gesprek met Nicodemus ons doet zien hoe hij de heilbegeerte van geleerde en rechtvaardige mannen wist te bevredigen.

Voor dat heerlijke doel zal hij zijn lichamelijke behoeften vergeten, zullen ze als van zelve wijken. Des Vaders wil te doen, dat is zijn spijze en drank beide; het een en het al, waarom hij ook brak met de heerschende gewoonte, om niet met eene vrouw, zelfs niet over godsdienstzaken te spreken. Evenwel op dat oogenblik heeft hij nog dorst, en vraagt hij van die vrouw in allen ernst een teug van het bronnat. Hij heeft niet om te putten, en de put is diep, en hij mag zijn wondervermogen niet gebruiken ter voldoening van zijne eigene behoeften. Hulpbehoevend vraagt de rijke Christus om een gave en bepaalt op die wijze den hoofdinhoud van het gesprek dat hij voeren wil.

Met dat vragen voelt de vrouw zich verëerd, gebukt als zij ging onder de verachting van alle deugdzame Samaritanen; en dit te meer, omdat zij aan zijne gelaatstrekken en zijn accent merkt dat die man een Jood is. Openhartig spreekt zij hare bevreemding uit: wat niet een hoogst-zeldzaam verschijnsel! Immers de Joden hielden geene gemeenschap met de Samaritanen. Jezus brengt haar nu van bevreemding tot verbazing. Hij is maar niet een buitengewoon vriendelijke Jood, maar in staat om zelf haar levend water te geven; indien zij de gave Gods kende en wist wie met haar sprak, zou zij van hem iets begeerd en zou hij haar levend water gegeven hebben. Men meene echter niet, dat zij met dit zonderling gezegde spot. Zij voelt dat zij een verheven persoon voor zich heeft, iemand wiens waardigheid en ernst alle onbetamelijkheid weert. Hij is een "Heer" (vs. 11), misschien wel de vrijgevige eigenaar van uitnemender bronnen. Zij begrijpt evenwel niet, vanwaar hij dat levend water hebben zou; was hij dan meerder dan vader Jakob?

Het water des levens.

Jezus houdt zijn doel bestendig voor oogen. Hij heeft hare verbazing gewekt, nu zal hij haar begeerig maken. "*Een ieder, die van dit water drinkt, zal wederom dorsten; maar zoo wie gedronken zal hebben van het water dat ik hem geven zal, dien zal in eeuwigheid niet dorsten; maar het water, dat ik hem geven zal, zal in hem worden eene fontein van water, springende tot in het eeuwige leven.*" Volkomen bevrediging van hare zielsbehoeften belooft de Heer; wonderwater meent zij, dat die vreemdeling haar aanbiedt; en wij ergeren ons niet aan haar misverstand. Haar verbeelding is sterk getroffen: indien zij eens ontslagen kon worden van dien telkens terugkeerenden dorst en van dat putten, vooral in de hitte des daags zoo lastig! "Heer, geef mij dat water!" 't Is de vraag van een ontkiemend vertrouwen 't welk zij in den onbekenden doch wonderlijk aantrekkelijken man stelt.

Het hart is *ontsloten*, de akker omgeploegd, een spruitje vertoont zich reeds. Maar het komt aan op het geloof in zijnen naam. En hij zal het wekken door haar te doen gevoelen, dat hij in haar levens-

boek gelezen heeft. "Ga heen en roep uwen man, en kom hier." — "Ik heb geen' man." — "Gij hebt wel gezegd: "ik heb geen' man," want gij hebt vijf mannen gehad, en dien gij nu hebt, dat is uw man niet, dat hebt gij met waarheid gezegd." Wij hebben hoegenaamd geen reden, om het gansche verhaal voor een verdichtsel te houden, en evenmin om dit woord symbolisch te verklaren, als bedoelde Jezus dat de Samaritaansche vijf goden gediend had, en met God, dien zij nu aanbad, niet op wettige wijze in gemeenschap getreden was. Alles in het verhaal is naar het leven geteekend, zooals geen verdichting doen kan. Hoe dit zij, het schuldgevoel spreekt in haar en uit haar, en zij huldigt de waarheid, doch zij blijft daar niet bij staan; zij moet haar eerbied en bewondering uitspreken: "Heer, ik zie dat gij een profeet zijt!" Vol vertrouwen komt zij nu met het teederste en gewichtigste vraagstuk tusschen zijn volk en haar volk; wat hij er van zeggen zal, dat is haar de beslissende uitspraak. Nu betrouwt hij haar zich zelven dan ook toe: hij vergunt haar in zijn hart te lezen. "*Vrouwe, geloof mij, de ure komt, wanneer gij (de Samaritanen) noch op dezen berg noch te Jeruzalem den Vader zult aanbidden. Gijlieden aanbidt wat ge niet weet; wij aanbidden wat we weten, want de zaligheid is uit de Joden. Maar de ure komt en is nu, dat de ware aanbidders den Vader zullen aanbidden in geest en waarheid; want de Vader zoekt ook dezulken die hem aanbidden. God is geest, en die hem aanbidden moeten hem aanbidden in geest en waarheid.*"

De ware Godsvereering.

Deze beroemde uitspraak vereischt en verdient nauwkeurige bepeinzing. Zij bevat vele beloften, beginselen en bepalingen. Zij is een goudmijn voor de Godsvereering. Wij zullen haren inhoud zoo beknopt mogelijk ontvouwen.

De Samaritanen zullen den Vader aanbidden.

Noch Gerizim noch Sion zal de plaats der aanbidding zijn, zoowel de zuivere als de onzuivere eerediensten, die er bestaan, zullen verdwijnen; de tempel der Joden zal evengoed vernietigd worden als die der Samaritanen vernietigd werd.

"Vrouwe, geloof mij . . . ."

De eeredienst der Samaritanen betreft wel den waren God, doch hij geschiedt in onbekendheid met het voorwerp der aanbidding; de Joden integendeel zijn met God, dien ze aanbidden, bekend. Het verschil betreft niet de strekking van de aanbidding, het doel is één geworden; maar het bestaat in de wijze der aanbidding. Jezus spreekt Israëls voorrechten krachtig uit, en stelt den Jood, als begaafd met de kennis Gods, ver boven den Samaritaan.

Die kennis blijkt daaruit, dat de zaligheid uit de Joden is; daarom weten zij wat zij aanbidden, omdat uit hun midden, uit hun volk, de behoudenis ontstaan is.

De zaligheid *bestaat*, zij is aanwezig. De Zaligmaker is gekomen.

Edoch, die onkunde zal verdwijnen. De ware aanbidders, die God in oprechtheid aanbidden, zullen den Vader aanbidden in geest en waarheid. Zij zullen God leeren kennen als den Vader. Dientengevolge zal hunne aanbidding levend en gepast zijn, niet langer een doode vorm, niet langer een vorm die niet met den aard van het aangebeden voorwerp overeenkomt.

De waarborg, dat die heerlijke toekomst komen zal, is tweeledig: die ure is reeds nu in beginsel daar, de toekomst is in het heden geworteld, en de Vader zoekt zulke aanbidders, hij zoekt hen bestendig, ook in dit oogenblik.

De eisch, om God in geest en waarheid te aanbidden, is gegrond in het wezen Gods: "*God is geest*" — gelijk reeds 1 Kon. 8: 27 te lezen staat.

Jezus zegt dus niet, dat voortaan het hart of de geest des menschen de plaats der aanbidding zal zijn; men dwaalt als men Jezus de meening toedicht dat er geen huis des gebeds meer zijn zal; neen, er zal geen *uitsluitende* tempel meer zijn, zoodat men zeggen zal: De Heer is hier, God is daar! Men kan er dan ook niet in vinden, dat Jezus alle vormen heeft afgeschaft; de aanbidding zal Gode waardig zijn, de vorm levend, de houding waar; zij zal overeenkomen met

De Heiland der wereld. Joh. 4: 27–42.

het wezen Gods, dien men als Vader kennen zal, alzoo kinderlijk, uit liefde, met den grootsten eerbied; maar hoe is het mogelijk te aanbidden, zich van harte te buigen voor den oneindigen God, den Vader daar boven, zonder daarvan uiterlijk eenig blijk te geven? Evenmin mag ontkend worden, dat Jezus het ontstaan van den geestelijken eeredienst met het bestaan van de zaligheid verbindt. Wel spreekt hij het zelf niet uit in dat oogenblik, hij wil het anderen doen uitspreken, maar laat zich een weinig daarna erkennen als den Zaligmaker. Zoo kenschetste hij zichzelven als den Heiland der wereld, die, uit kracht van de redding die hij bewerkt, tevens de stichter der zuivere Godsvereering heeten moet.

't Is zeer opmerkelijk, dat de vrouw niet getroffen is over het heerlijke verschiet, door Jezus geopend. Alleen zijne gebleken kennis van haar persoonlijk leven heeft het sterkst op haar gewerkt. Dit verbindt zij met de gangbare meening omtrent den Messias als zúlk een profeet, dat hij alle dingen verkondigen zou; en, al begreep zij niet alles, had toch ook die man zooeven geene diepzinnige gedachten over den godsdienst uitgesproken? Zou hij misschien de Messias zijn? Onbepaald en onvolledig zij dit Messias-begrip, zelfs ietwat gevaarlijk, alsof de Christus ook alle vraagstukken der nieuwsgierigheid of weetgierigheid zou moeten oplossen. Niettemin, beperkt door de bepaling, die Jezus niet verzwijgen zal, dat zijne wetenschap evenmin als zijn koninkrijk van deze wereld is en zijne verkondiging dus uitsluitend dat rijk betreft, kon Jezus zich aan de vrouw bekend maken als dien Messias. *"Ik ben 't, die met u spreek."*

Haar blijdschap kent geen grenzen meer; als eene duif ijlt ze naar de stad, om de burgers bekend te maken met het groote geheim dat ze ontdekt heeft; zij moeten met haar terugkeeren: "Komt, ziet een mensch die mij zeide alles wat ik deed, is deze niet de Christus?" En Jezus — ook zijn hart is vol van heilige vreugde; zijn geest dankt zijn Vader voor de bekeering dezer ziel; hij verdiept zich geheel en al in de wereld der eeuwige dingen, zoodat hij, op de aan-

maning der inmiddels teruggekeerde discipelen om te eten, antwoordt: "Ik heb een spijs om te eten die gij niet weet." Deze zijde van de persoonlijkheid des Meesters was hun nog onbekend. "Mijne spijs is dat ik doe den wil desgenen die mij gezonden heeft, en dat ik zijn werk volbreng." En zie, de velden waren reeds wit om te oogsten, schoon de oogsttijd nog niet gekomen was; zou hij dan niet met vreugde maaien en daarvoor alles vergeten? In de verte ziet hij de Samaritanen naderen, het zijn zielen die door het woord der vrouw gewonnen zijn. Een paar dagen werkt Jezus in hunne stad, zijn eigen woord brengt er nog veel meer toe. En allen mochten tot de eerste boodschapster der heuglijkste tijding zeggen, wat de ervaring van de gemeente aller eeuw bevestigt: "*Wij gelooven niet meer om uws zeggens wil; want wij hebben zelve gehoord, en weten dat deze waarlijk is de Christus, de Zaligmaker der wereld.*"

DERDE HOOFDSTUK.

DE TROOSTER VAN ALLE TREURIGEN.

Jezus had zich te Jeruzalem en in Judea gekenschetst als den Zoon van God, gekomen om den tempel te reinigen, om der wereld het leven te geven, en om het geestelijk Israël als zijne bruid tot zich te nemen. In Samarië had hij zich ontdekt en laten huldigen als den Heiland der wereld, die de ware Godsvereering stichten zal. Nú zou over Galilea het licht van zijn Messias-bewustzijn opgaan.

Het eerste Galileesche tijdvak. Joh. 4: 43—45.

Galilea begon eenig vertrouwen te koesteren omtrent de opgaande zon. Galileër van afkomst, had Galilea hem met weerzin aangezien, zoodra het eerste wonder te Kana verricht was en hij eenige dagen in Kapernaüm vertoefd had. En het was immers waar, wat het spreekwoord zegt: "Een profeet *heeft* in zijn eigen vaderland geen eer?"

Hij *ontvangt* ze van zijn vaderland eerst dán, wanneer het buitenland hem eert. Toen nu de Galileërs gezien hadden wat Jezus te Jeruzalem gedaan had, en aldaar vernamen dat velen hem voor den Christus hielden, begonnen zij er eene groote eer in te stellen dat zulk een profeet hun landgenoot was, en waren zij genegen om hem op vereerende wijze te behandelen; in den profeet eerden zij zich zelven. Ontstond er alzoo eene goede plaats voor Jezus, hij verzuimt niet, en hij draalt niet, om haar te bezetten. Hij richt, gelijk te begrijpen is, weer naar Kana zijne schreden, doch hij blijft er niet, hij bezoekt al predikende eenige streken van dat gewest en treedt aan 't eind van dit reisje in Nazarets synagoge op; hij gaat voorts af naar Kapernaüm, dat hij tot zijne woonplaats verheft, en besluit dit tijdvak met de zee van Galilea onvergetelijk te maken van wege zijne krachtige daden.

Nergens elders heeft hij zich in liefelijker licht vertoond. Hij was als de lentezon, toen hij zich voor het eerst aan zijn vaderland openbaarde. De bekoorlijkste zijde van den Messias ontdekte hij daar, den Christus *Consolator*. Zijne werkzaamheid in dit geheele tijdvak was de vervulling van het profetische woord: "*Om alle treurigen te troosten, om den treurigen Sions te beschikken, dat hun gegeven worde sieraad voor asch, vreugde-olie voor treurigheid, het gewaad des lofs voor een benauwden geest, opdat zij genaamd worden eikenboomen der gerechtigheid, eene planting des Heeren opdat hij verheerlijkt worde*" (Jes. 61 : 1—3).

Geen volle troost in het lijden dezer wereld zonder opheffing van het lijden zelf. De tranen, die geweend worden om de krank- en zwakheden, welke ons verteeren, kunnen alleen dan voor goed afgewischt worden, wanneer de oorzaak wordt weggenomen. Er is niets dat ons meer verkwikt dan het heerlijk vooruitzicht, 't welk ons de belofte des hemels ontsloot. Daarvan is Jezus' verschijning ons het zekerste onderpand, hij de machtige en gewillige om ons te vertroosten, wijl hij van de zonde verlost, en den hemel in zijn hart droeg. Wij zullen hem dan ook altijd gereed vinden, om alle ziekten en kwalen te genezen.

't Eerste beschreven geval van dien aard is de genezing van den Zoon des hovelings te Kapernaüm. Jezus wil hem gezond maken, doch de vraag, die tot hem kwam, doet hem met weemoed denken aan de heerschende gezindheid. "*Tenzij gijlieden teekenen en wonderen gezien zult hebben, zoo zult gij niet gelooven.*" Om de teekenen, die hij te Jeruzalem gedaan had, werd hij door de Galileërs ontvangen, en die teekenen waren wonderdaden. De Samaritanen hadden hem beleden, zonder dat hij één wonder gedaan had. Smartelijke tegenstelling! Zijne persoonlijke verschijning, inzonderheid zijn woord, sprekende tot hart en geweten moest *de* grondslag des geloofs zijn. Zijne wonderen behoorden als zoovele teekenen van zijne heerlijkheid, als blijken van den aard zijner verschijning, aangemerkt te worden; maar zij mochten niet den grondslag van het geloof uitmaken. En toch zullen de Israëlieten niet gelooven zonder dat hij die uiterlijke teekenen doet. Hoe genegen dus ook om de lijdende menschheid te hulp te komen, hij spreekt het uit, de Joodsche menschheid zal er een verkeerd gebruik van maken. Evenwel, om het misbruik zal hij het gebruik van zijne wondermacht niet nalaten, hij zal zich schikken naar de zwakheid van zijn volk, om haar de vertroosting Israëls te prediken. Dat kan hij in oprechtheid doen, omdat hij nu reeds op het onvoldoende van zulk een geloofsgrond gewezen heeft, en zich toch niet voor zulke geloovigen ten volle ontsluiten zal (Joh. 2 : 23—25).

De genezing van den Zoon des hovelings te Kapernaüm. Joh. 4 : 46—54.

De bede van den vader ging niet verder dan het gerucht. Jezus moest bij zijn kind komen om het te genezen, en tot nog toe had de Heer niet in de verte genezen. Maar de indruk, dien hij van den Heer bekwam, was zoo groot, dat hij het woord geloofde: "Ga heen, uw zoon leeft." Dat was het juist wat de Heiland begeerde, en het was de onmisbare voorwaarde, om te komen tot het geloof in zijnen naam. Daar lag de ervaring van de waarheid des woords tusschen in; de vader nu bevond, dat de genezing van zijn kind samengevallen was met het oogenblik waarin Jezus dat woord liet hooren; en hoeveel onbegrijpelijks hier ook heerschte, toch begreep hij zoo-

veel, dat Jezus de eer en dank toekomt voor het goddelijk werk.

Het geloof in zijnen naam — dat zoekt de Messias te werken, niet op grond zijner wonderen, die men ziet of hoort, maar *op grond van het geloovig aangenomen en door de ervaring bevestigd woord, dat hij zelf spreekt.*

Welk een vreugde had hij niet in dat gezin verwekt! Het geween had plaats gemaakt voor het gejuich, de bitterste vrees voor de schoonste hoop! Waarschijnlijk heette de vader Chusas en de moeder Johanna, later eene van de vele vrouwen welke den Heer dienden van hare goederen (Luc. 8: 3); er werd alzoo eene andere verzamelplaats van verhalen omtrent Christus, nevens het hart van Maria, gesticht. En wij hebben hoegenaamd geen recht om het verhaal aangaande den heidenschen hoofdman (Matth. 8: 5, Luc. 7: 3) met dit verhaal te vereenzelvigen. Er is overeenkomst, doch er is zóóveel verschil dat ze niet één en 't zelfde wonder ten grondslag kunnen hebben. In beide gevallen heeft de genezing op een afstand plaats. Dit is alles wat beide gebeurtenissen gemeen hebben; en waarom kan dit niet meermalen voorgekomen zijn? Overigens is alles onderling verschillend, ja zelfs met elkander in strijd. Hier is een vader, daar een meester; hier een Jood, daar een Heiden; hier Kana, daar Kapernaüm de werkplaats der genezing; hier moet Jezus medegaan, daar wordt zijn inkomen treffend afgewezen; hier komt de vrager tot het waarachtig geloof, daar gaat de vrager van een groot wondergeloof uit. In het algemeen moet men van de wonderverhalen zeggen, dat zij veeleer te weinig dan te veel voorkomen, in stede dat men van één wonder twee onderscheidene wonderen gemaakt heeft, zijn dikwerf verschillende wonderen slechts met ettelijke woorden aangeduid; geen wonderzucht beheerschte de traditie, geen wonderzucht beheerschte de geschiedschrijving van 's Heilands leven; neen, men scheen veeleer te vreezen voor overlading met verhalen van dien aard, zoo talrijk dat, werden zij elk in 't bijzonder opgeteekend, de wereld geen plaats voor de geschrevene boeken zou hebben (Joh. 21: 25).

Sints de gevangenneming van den Dooper begon de Messias zelf te prediken, en dat wel in de omgeving van Nazaret, zijn vaderland in den engsten zin des woords. Als lid van het Joodsche volk stonden de synagogen voor hem open, en hij versmaadde dit uitstekende middel geenszins. Zij dienden tot bevordering van het leven naar de wet, waren gewijd aan de verklaring en bespreking van het Oude Testament, stonden onafhankelijk en vrij nevens den tempel met zijne hierarchie, ja ze vertoonden een sterk democratisch karakter. Daar mocht ieder Israëliet het woord voeren (Hand. 13: 15), en Jezus was reeds op dezen grond volkomen in zijn recht, als hij de synagogen tot zijne spreekplaats maakte. Zijne hoorders juichten hem toe; inhoud en vorm trokken sterk aan. De vorm was schoon, helder, indrukwekkend, spreukmatig; 't was de vorm van een meester, zooals men nooit had hooren spreken. Wij zullen telkens in de gelegenheid zijn om dit op te merken. Van veel meer belang is het, thans te verwijlen bij den inhoud der prediking, die ook voldeed aan het goddelijk verlangen: "Troost, troost mijn volk!"

De eerste prediking. Matth. 4: 17, Marc. 1: 14, 15, Luc. 4: 14, 15.

De hoofdgedachte was: "*Bekeert u, want het koninkrijk der hemelen is nabijgekomen*" (Mattheus); "*de tijd is vervuld, en het koninkrijk Gods is nabijgekomen; bekeert u en gelooft aan het evangelie*" (Marc. 1: 15).

Evenals zijn wegbereider in Judea gedaan had, deed de Koning in Galilea den eisch der bekeering hooren als het allereerste vereischte om het koninkrijk Gods in te gaan. Men moest leed gevoelen over den weg tot hiertoe bewandeld, de gezindheid tot hiertoe gekoesterd, en een gansch anderen weg inslaan. Er moest dus gebroken worden met het oude; doch waarin dat oude bestond? 't Was natuurlijk een zondige gesteldheid, eene verkeerde richting, een ellendige toestand. Maar dit zijn slechts algemeene uitdrukkingen. Op onze vraag geven de beroemde zaligsprekingen zijdelings het antwoord. De gezindheden, die daarin geprezen worden, zijn het tegendeel van die, waarvan men zich bekeeren moest.

Zaligsprekingen. Matth. 5: 3—10, Luc. 6: 20—26.

De zaligsprekingen dagteekenen ontegenzeggelijk uit den eersten tijd. Deze bloemen verkwikken ieder Christen en zijn allen bekend. Zij behoeven dus geene ontvouwing.

De armen zijn — zoo wordt daarin verklaard — de burgers van het Godsrijk, de armen, d. w. z. de in ellende en rouw verkeerende leden van het volk Gods, dus de behoeftigen aan troost, de armen van geest, de nietigen in eigen schatting. De armen zijn echter rijk in voorwerpelijk bezit, ze zijn de leden der ware Theocratie, en daarom gelukkig te achten.

De armoede brengt treurigheid meê; de geestelijke armen treuren over hunne armoede, en over zooveel gebrek aan licht en kracht en vreugde bij anderen. Die gebrokenen van hart nu zullen vertroost worden in het Godsrijk, daarom zijn ze gelukkig te achten.

Zulke armen zijn zachtmoedig, kan 't anders? Hunne zachtmoedigheid schijnt voor de wereld zwakheid en lafheid te zijn, veel moeten zij deswegens van haar verduren. Niettemin, zij zullen het aardrijk beërven, eens overal door hun geest regeeren, koningen zijn door gerechtigheid en waarheid. Het Godsrijk, waartoe zij behooren, zal eens de geheele aarde omvatten; op die wijze zal "de heerschappij der heiligen" tot stand komen. Daarom zijn ze gelukkig te achten.

Zulke armen hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, want er is geen leedwezen over de zonde zonder vurige begeerte naar de heiligheid Gods. Zij zijn zalig, omdat ze verzadigd zullen worden in het Godsrijk, dat alle zijne burgers tot vlekkelooze reinheid ziet komen.

Zulke armen zijn barmhartig, zij gevoelen behoefte aan barmhartigheid, en zijn zelven ook barmhartig. Zij zijn het levensbeginsel van den Koning deelachtig, hoe zoude hun dan geen barmhartigheid ten deel vallen in zijn koninkrijk? Daarom zijn ze zalig!

Zulke armen zijn rein van hart; als bekeerden volgen zij een zuiver beginsel, en hebben zij den aanvang van een rein leven. 't Leven der zelfzucht wordt verdrongen door het leven der liefde, en zoo kunnen zij God zien, die liefde is. Ja, zij zullen hem zien in zijn

koninkrijk, de heerschappij zijner liefde. Zalig zijn ze zekerlijk! Zulke armen hebben den vrede lief, 't zijn vredemakers, zooveel in hen is, zij zijn dus kinderen van den God des vredes, ja niet enkel zijne onderdanen, en derhalve zalig te noemen.

Ja zalig die allen, want de wereld haat en vervolgt hen, wijl zij de gerechtigheid najagen, de liefde tot God en den naaste, gelijk de wet eischt.

De eerste zaligspreking is de algemeene, waarin al de andere begrepen zijn. De armen, dat zijn allen die "bekeerd" waren. De *maatschappelijke* armen werden niet bedoeld. Zijn gesprek met den *aanzienlijken* Nicodemus, zijn weldaad aan den *hoveling* te Kapernaüm, de keuze zijner *Apostelen*, zijn geheele loopbaan bewijst, dat rijkdom en armoede op zich zelven gelijk waren voor Jezus en dat hij geenszins zocht, wat men thans noemt, de sociale verheffing van den vierden stand. De *ziel*, het *hart*, dat was het waarop de geest van Jezus uitsluitend gericht was. Bekeering, gemoedsverandering, ziedaar zijn eisch; het koninkrijk Gods, geestelijk van aard, geestelijk in al zijn werkingen, ziedaar zijne belofte.

Bekeering alzoo van de zelfgenoegzaamheid der Farizeërs, den ingebeelden rijkdom, de ongegronde blijdschap over het deelgenootschap aan het rijk Gods. Bekeering van den daaruit voortspruitenden geestelijken hoogmoed, die met bitterheid en hardheid over den naaste oordeelt. Bekeering van de liefdeloosheid, de onbarmhartigheid van den rijken man. Bekeering van de heerschende zucht om het zwaard te trekken. Bekeering van álle ongerechtigheid!

Verschil in prediking tusschen Johannes en Jezus.

Die bekend is met den geest dier dagen, merkt op, dat elke zaligspreking een veroordeeling was van dien geest, gelijk reeds de eisch der bekeering een ontzettend vonnis in zich sloot. In dit opzicht was de prediking van den wegbereider en van den Heer eensluidend. Maar wat Johannes op den voorgrond stelde, en dat nog wel op verschrikkelijke wijze, nam. de bedreiging der goddelijke straf, dat lag bij Jezus op den achtergrond. De bekoorlijke lichtzijde liet hij 't meest

zien, opdat de menigte de hartstochtelijk begeerde uitroeiing van alle goddeloozen niet van hem verwachten zou, gelijk de valsche Messiasvoorstelling beloofde. Vóór "den dag der wrake" werd als 't ware "het aangename jaar des Heeren" geschoven: hij was immers gekomen om te zoeken en zalig te maken wat verloren is, en dit doel werd het best bereikt door de prediking van de heerlijkheid des koninkrijks, dat hij stichtte.

Onderscheidde zich daarin reeds de Koning van zijn dienaar, die met den aard en de grondwet van zijn rijk niet van nabij bekend was (Luc. 7 : 28), er is meer en grooter verschil op te merken. Alléén Jezus eischte bij de bekeering: "*Gelooft het Evangelie!*" Johannes vorderde voor zijne boodschap het geloof niet, Jezus wel. De blijde tijding, die hij bedoelde, was dan ook niet de verzekering: *Het koninkrijk Gods is dáár!*" Dat werd algemeen geloofd, en was de drangreden tot bekeering. De blijde tijding, het Evangelie, dat gold de komst van den Koning, dat was het woord der vervulling: "*Ik ben de beloofde Messias!* 't Behoeft geen betoog, dat Jezus alleen de eerste prediker van het eigenlijke Evangelie zijn kon. In één woord, zooveel de maan verschilt van de zon, zooveel verschilde Johannes' prediking van die des Heeren!

Prediking te Nazaret, Luc. 4 : 16—30.

Dat kwam vooral te Nazaret uit. Mattheus bericht ons, dat Jezus ook zalig sprak om de vervolging ter oorzake zijns naams (H. 5 : 11); daaruit volgt dat hij zich voorstelde als de gerechtigheid in persoon (vgl. vs. 10), als de vervulling der wet en profetie. Zoo iets voegde alleen in den mond van den Zone Gods. Evenals in Samarië, Judea, Jeruzalem, sprak hij zich dan ook in dien zin tegenover zijn vaderland uit. Met het oog op de hartstochtelijkheid van de Galileërs nam hij zekerlijk zijne voorzorgs-maatregelen, welke echter niet zoo dadelijk noodig waren, omdat er nog veel gebeuren moest eer de geestdrift ten gunste zijns naams wakker werd. Het kon zeker toen nog geen kwaad, onbewimpeld uit te spreken wat hij wist te zijn. En waar hij het dan ook verzwegen hebbe, niet in Nazaret.

"....en leidden hem op den top des bergs .... om hem van de steilte af te werpen."

Zijne verklaring, ten aanhoore van zijne verbaasde medeburgers afgelegd, is niet vatbaar voor tweeërlei opvatting. Hij is de verwezenlijking van het Messias-ideaal, dat de oude profeten voor den geest zweefde. De geest des Heeren Heeren is op hem: mitsdien is hij de gezalfde, de Messias, de gezant Gods, om genezing, bevrijding en verlichting te prediken. Ter voorkoming van alle misverstand spreekt hij niet van zijne koninklijke heerschappij. De hoorders zijn opgetogen, zij schijnen gezind om hem te erkennen. Maar hij schikt zich niet naar hunnen hoogmoed: geen hulde dan die uit zuivere beginselen voortspruit! Daarom spreekt hij het even krachtig uit, dat hij den nationalen trots niet vleit. Aan Kapernaüm had hij veel eer bewezen, bv. het wonder van de genezing waarover wij reeds spraken, en Kapernaüm stond wegens zijn heidensche elementen verre beneden Kana en Nazaret! In allen gevalle, hij had zijne vaderstad alzoo niet roemruchtig gemaakt, hij had zich te zuiveren van den blaam, alsof hij zijne oude stadgenooten verachtte. Hij doet dit met een argument dat hun gekrenkten hoogmoed in woede ontsteekt. Elia en Eliza — die hoogst voortreffelijke Godsmannen — hadden soms uitsluitend Heidenen bevoorrecht; en zou hij dan niet vrij zijn om te zegenen wie hij wilde, hij de Messias, de souvereine Heer? Dat was niet te dragen! Zulk eene beleediging was des *doods* waardig, immers nu waren alle voorrechten van Israël *niets* waard? Met zegevierende majesteit gaat Jezus echter veilig door hun midden heen!

Jezus kiest Kapernaüm tot woonplaats. Luc. 4: 31. Matth. 4: 13—16.

De stad, waar hij opgevoed was, had Jezus uitgeworpen. Er zijn weinig plaatsen in de wereld, waar zooveel bloed vergoten werd als in de omstreken van de stad, die den Vredevorst groot zag worden en — verbande. De veldslag door Jozua bij het meer Merom, door Barak aan de beek Kison, door Gideon in de vlakte van Jisreël, door Jozia bij Megiddo geleverd; de gevechten aan den voet van den Thabor ten tijde van Vespasianus; Saladin's zege bij Hattin; voorts de inneming van Tyrus door Nebucadnezar en die door Alexander den Groote,

de hardnekkige kamp om Acre tijdens de kruistochten, onder Napoleon die in 1799 het middagmaal te Nazaret gebruikte, en Ibrahim-Pacha — al die uitbarstingen van menschelijke verdelgingszucht hadden plaats binnen een omtrek van tien mijlen van Nazaret. Maar zij verkreeg ook een groote plaats in den bijgeloovigen eerbied voor haren verworpeling. De moeder van keizer Konstantijn, keizerin Helena, liet eene kerk bouwen op de plek, waar Maria door Gabriël zou begroet zijn geworden; deze kerk, in 1620 herbouwd, is eene der schoonste van gansch Syrië. Tengevolge der kruistochten werd het de zetel van een aartsbisdom. Monnikken ontwijdden, natuurlijk, den bodem. Zij toonen u de woning van Jozef, de bron van Maria waarboven eene Grieksche kerk gebouwd is, een groote steenen plaat waaraan de Heer met zijne jongeren zou gegeten hebben, de plaats der begroeting, de plaats der afstorting, enz. In 1291 werd het huis van Maria (zegt eene dwaze overlevering), opdat het niet in de handen der Saraceenen vallen zou, door engelen naar Dalmatië getransporteerd, naar een kasteel, Flumen genaamd; in 1294 uit dat kasteel naar een bosch van Recanati, vervolgens naar een heuvel, die toebehoorde aan twee broeders, welke twist kregen over het huis, en eindelijk naar Loretto, waar het nog altoos groote diensten bewijst. Hoe dit zij, de aanslag der Nazareners, die de voortzetting was van den boosaardigen eisch der Joden, deed de vaderstad de eer verbeuren van Jezus' eigen stad te worden. Kapernaüm zou tot den hemel toe verhoogd worden.

Kapernaüm en omstreken.

Kapernaüm strekte zich langs dezen oever van de Galileesche zee uit. 't Was eene groote welvarende stad, en thans kent men hare plaats niet meer; slechts eenig puin, Telhum genaamd, schijnt er van overgebleven te zijn. Zoo ging het ook met de andere steden, die in hare nabijheid lagen; Magdala is tegenwoordig het ellendige dorpje Medjdel, Dalmanutha verdween geheel, Chorazin en Bethsaïda zijn niet meer te vinden, en van Bethsaïda Julias is niets meer dan een ruïnenheuvel of nietig dorpje over. Men weet, dat

Christus over die plaatsen het oordeel der verwoesting uitgesproken heeft; en men zal er waarschijnlijk nooit in slagen, de streken juist te bepalen, waar de verloste menschheid de voetsporen des Heilands zou willen kussen. Alleen de stad, die, zoover wij weten, nooit door Jezus bezocht werd, Tiberias, waaraan de familie van Herodes zooveel zorg en schatten besteed heeft, bleef gespaard. Een reiziger vond er Joodsche moeders van *elf* en vaders van *dertien* jaar oud; in Jezus' dagen onrein, is zij thans eene der vier heilige steden in de schatting der Joden, wier Mischna er in 190 op schrift gebracht werd. Zelfs de zee van Galilea werd woest. Zij is ongeveer 3 mijlen lang en $1^1/_2$ breed, ingesloten door prachtige kalksteen- en bazaltbergen, die aan den zuidelijken en oostelijken oever ter hoogte van 800—1000 voet steil omhoog rijzen en van daar hunne vertakkingen uitzenden in het tafelland van Gaulonitis, terwijl ze zich aan de Westkust in het bergplateau benoorden den Thabor voortzetten. Het water is helder, zoet, drinkbaar, diep, vol visch, en de waterspiegel 6 à 700 voet beneden dien van de Middellandsche zee. Dien ten gevolge heerschte er een hitte als van een smeltoven, die thans door niets meer getemperd wordt. Ten tijde van Jezus schenen op hare oevers de gewassen uit de koude, de boomen der gematigde, en het plantsoen der heete luchtstreek samengebracht, in schoonheid en vruchtbaarheid te wedijveren, en de bewoners bestendig te willen zegenen met hunne verkoelende schaduw. Zij zijn echter alle verdwenen, slechts een enkele struik tiert er nog op de kleine voorgebergten. Men vindt er nog eenige visschers, doch de eenige boot die zij rijk waren, was in 1811 van ouderdom uiteen gevallen. Als de doodelijke woestijnwind heeft het Mohammedanisme het lievelingsoord van den Zaligmaker verzengd, die als onder tranen zeide dat het ter helle toe neergestooten zou worden.

Waarom Jezus Kapernaüm tot woonplaats koos.

Eene prachtige natuur en een heilbegeerig hart zijn twee zéér verschillende zaken. Dat zou Jezus ondervinden, gelijk hij zekerlijk voorzag, wat er het einde van zijn arbeid zou zijn. Wat hem dan naar

Kapernaüm trok? Waarschijnlijk woonde er nu zijne moeder met hare zoons en dochters, en zeker een van zijne uitstekendste discipelen, Simon Petrus, die getrouwd en misschien ook met kinderen, die bekoorlijke zinnebeelden van den burger van het Godsrijk, gezegend, hem altijd eene rustplaats na zijne zware dagtaak aanbieden kon. De schoonheid der landstreek was hem gansch geene onverschillige omstandigheid. Dreigde hem gevaar van Herodes' of van Jeruzalems zijde, hij kon zich van daar spoedig naar veilige oorden begeven; in 't algemeen kon hij van daar gemakkelijk Judea, Iturea en de overige deelen van Galilea bezoeken. Kapernaüm was het middenpunt van Zebulon en Naftalim, gelegen aan den eeuwenouden karavanen-weg van het Oosten naar het Westen over Tyrus en Sidon, door den Farizeeschen Jood verafschuwd als een mengsel van allerlei bestanddeelen. De inwoners waren dan ook niet door het Farizeeïsme versteend; meestal kinderen der zee en des koophandels, waren zij tevens vrienden der vrijheid, en ongedwongen in hun omgang. De zedelijke verbastering was evenwel niet minder groot; verre verwijderd van den zetel der Godsvereering en in dagelijksch verkeer met allerlei Heidenen en buitenlanders, kon van Kapernaüm en die gansche streek gezegd worden, dat het in duisternis zat en schaduwe des doods. Hoofdzakelijk zal het wel de zondaarsliefde des Heilands geweest zijn, die zijne keus bepaalde. Het groote licht moest opgaan over de donkerste plaats.

De roeping tot apostel. Matth. 4 13—22. Marc. 1: 16—20.

Eer hij echter zijne plechtige intrede te Kapernaüm deed, wandelde hij, van Nazaret afgekomen, als in diep gepeins langs het strand der zee, die, hoe eenzaam en verlaten ook, nog altoos op den maatslag der golven den eeuwigen naam van Jezus bezingt. Bij zijn terugkomst uit Judea in Galilea waren zijne eerste discipelen ter voorziening in hunne nooddruft gaan visschen; er is althans geen spoor, dat zij de eerste prediking in Galilea's synagogen hebben bijgewoond. Hij weet, dat zijn werk niet eindigt met zijn leven, en hij is maar

"Ik zal u maken tot visschers van menschen."

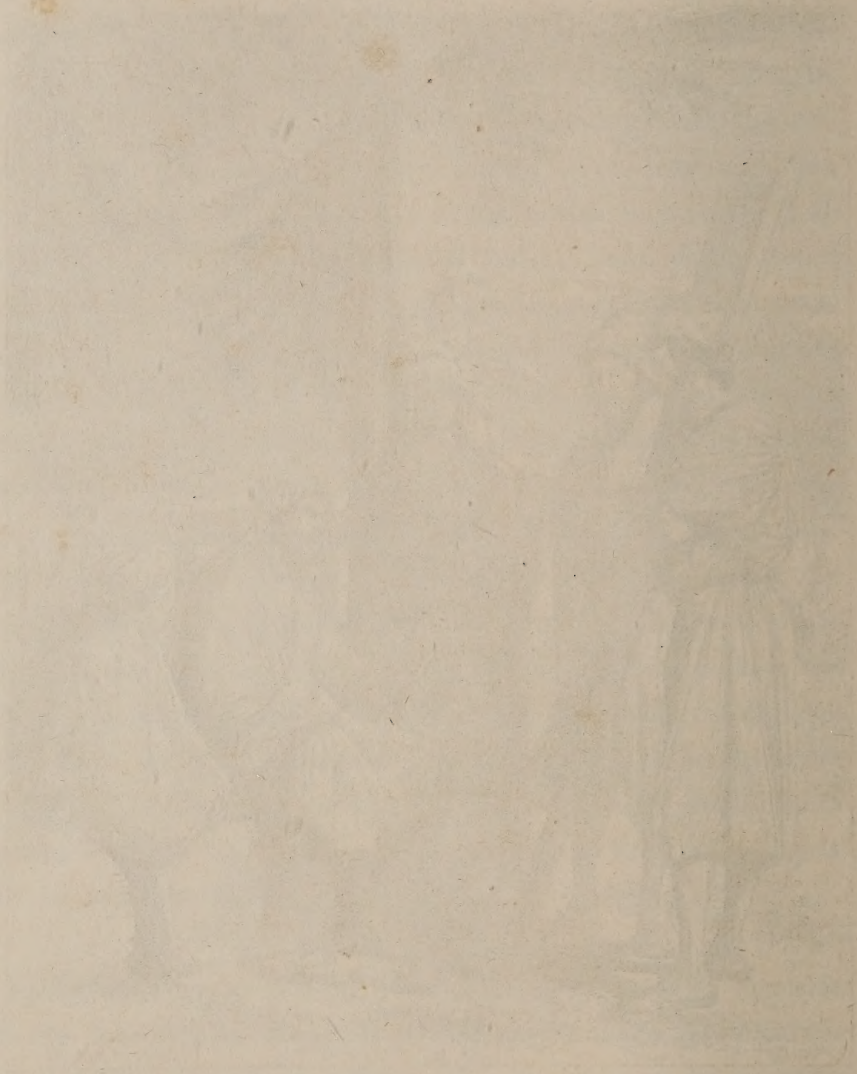

niet een meester of leeraar, neen hij is een koning die afgezanten zenden mag en noodig heeft. Zoo zij hem willen *volgen*, zal hij vischers der menschen van hen maken. Achter hem zijnde, zou hij hen vormen tot zijne opvolgers, tot zijne gezanten, tot bekleeders van de hoogste waardigheid. Het waren reeds hartelijke vrienden van hem geworden, ja ze hadden reeds op zijn last gedoopt, doch zij hadden zich nog niet voor goed verbonden, om hem te volgen. Dit stelt hij nu als voorwaarde, wier vervulling het schoonste ambt verzekerde. Niet onvoorbereid, toonen zij zich terstond bereid; Jezus' roepstem weerklonk in hun hart, en eene daad, waarbij zij schip en want en vangst achterlieten, was het ondubbelzinnige antwoord. Als zijne dienaars treden zij, voor het oog van vrienden en magen, van vreemden en wereld, Kapernaüm binnen. Dit was eene belijdenis in het leven. Voor altijd zijn nu hunne namen verbonden met dien van Jezus. Simon en Andreas heet het eene, Jacobus en Johannes het andere broederpaar. Filippus en Nathanaël hebben zeker ook zulk een bevel en belofte ontvangen; maar 't was niet noodig daarvan melding te maken, deze ééne proeve is ter kenschetsing voldoende.

Eenige blijken van zijne heerschappij in Kapernaüm.

Dat Jezus wist te kunnen gebieden over de harten zijner vrienden, en te mogen beschikken over hunne krachten, zoodat ze voor altijd aan zijne zaak gewijd werden, blijkt ontegenzeggelijk uit deze onmiddellijk gehoorzaamde roepstem. Maar hij zal spoedig nog andere blijken van zijne macht geven.

De uitdrijving van démonen. Marc. 1:21—28. Luc. 4:31—37, 41.

Kapernaüm binnen getreden als een vorst met zijn hofstoet, treedt hij alras in de synagoge op met het woord des koninkrijks. Maar evenmin als te Jeruzalem en Nazaret zou hier zijn glans en majesteit schijnen zonder verzet van de duisternis. Een gedémoniseerde valt Jezus op ruwe wijs in de rede. "Ha, wat heb ik met u te doen, gij Jezus van Nazaret? Gekomen zijt ge om ons te verderven? 'k Weet wie ge zijt, de heilige Gods!" Maar het machtwoord des Heeren brengt hem tot zwijgen en geneest hem. En de zon ging niet onder, voordat dezelfde heilzame ban over vele andere ongelukkigen van dien aard uitgesproken was.

De gedémoniseerden.

Wij staan hier voor een verschijnsel dat altoos raadselachtig was en vaak zeer verschillend verklaard werd. De bezetenen zijn onderhevig aan krankheden en zwakheden, die nog heden ten dage voorkomen; 't was vooral een vreeslijk zenuwlijden dat hen kwelde. Op grond van die waarneming niet het minst, heeft men de benaming, die het aan de werking van booze geesten toeschreef, voor een vrucht van het bijgeloof des volks gehouden. Maar 't valt toch niet te ontkennen, dat er verschijnselen bij de "bezetenen" waargenomen worden die niet waar te nemen zijn bij die lijders die men op ééne lijn met hen stelt. De bezetenen begeeren bijv. zelve volstrekt geene genezing van Jezus, van wien zij weten dat hij hen genezen kan, tot wien ze woorden spreken van gezond verstand, tegenover wien ze in beslist vijandige houding staan. En Jezus gevoelt, zoover ons bericht werd, tegenover hen volstrekt geen medelijden. Waar hij andere kranken geneest, is hij teeder, vriendelijk, kalm; hier echter is hij heftig, 't is alsof zijn gansche wezen van den diepsten afschuw trilt, en altoos zoekt hij uit eigen beweging den boozen geest tot zwijgen te brengen. De wijze, waarop hij zich gedroeg, weerlegt de meening dat hij zich naar het volksgevoelen geschikt heeft, of naar de meening van den lijder zelven, wiens vertrouwen immers niet gewonnen kon worden, daar hij altijd door een verpletterend machtwoord overwonnen moest worden. De boosaardige zin der bezetenen was zekerlijk afkomstig van den vader der leugen, den menschenmoorder van den beginne, en dat was reeds voldoende, om hun het zwijgen op te leggen. Zij wisten bovendien dat Jezus de Christus was. Hadden ze dit van het gerucht, dat uit Judea in Galilea gekomen was, vernomen? Voelden zij het als bij intuïtie; en zoo ja, waarom voelden de andere menschen het dan niet door de onmiddellijke aanschouwing van hun zielsoog? Of was het inderdaad eene uitspraak, die, uit de wereld der geesten afkomstig, door den overheerschenden démon ingegeven werd? Bij het eerste geval van dien aard werd hunne beschouwing van Jezus'

persoon volledig bericht. Hij is hun de heilige Gods, de God gewijde priester, gekomen om te reinigen, die door zijn woord en werk, door zijne geheele verschijning, de onreine démonische natuur bestrijdt en verbant, alzoo gekomen om de werken des Boozen te verbreken. Zij waren het dus, die 't eerst de hoogste zedelijke roeping van Jezus uitspraken. Alzoo konden zij aangemerkt zijn geworden als zijne dienaars. Maar hij wijst onverbiddelijk elke hulp van die zijde af; nooit zal hij den schijn op zich laden, alsof hij in eenig bondgenootschap staat met den vorst der duisternis, en alsof het middel door het doel geheiligd wordt. Bovendien kan door hem alléén, voorshands, zijne waardigheid zoo verkondigd worden, dat ze niet verkeerd begrepen wordt. De verkondiging van wat hij is, behoudt hij nog zich zelven voor, omdat niemand dan hij zelf er toe in staat was, en dien hij er later toe in staat stelt. Zoo moesten dus wel de booze geesten tot zwijgen gebracht worden.

De genezing van Petrus' schoonmoeder. Luc. 4: 38, 39. Marc. 1: 29—31 Matth. 8: 14, 15.

Jezus' onderwijs in de synagoge was zóó machtig geweest, dat zijne hoorders er over verslagen waren; doch het woord, dat hij tot den bezetene gericht had — men herinnert zich dat exorcisten zich van gansch andere middelen bedienden dan van de *taal des geestes*! — had hen bevreesd gemaakt. Zij vragen naar de hoedanigheid van zulk een gebieder; maar het antwoord zullen zij in de eerstvolgende dagen niet vernemen uit Jezus' eigen mond. Hij laat zich niet bewonderen, hij vertrekt terstond, de machtige Heer buigt zich neder om de vischersstulp van Simon Petrus in te gaan. Waarschijnlijk verwekt zijne komst eenige ongelegenheid; de schoonmoeder, denkelijk het bestierend hoofd der kleine familie, ligt met de koorts te bed, zoodat de plichten der gastvrijheid bezwaarlijk waargenomen kunnen worden. Om meer dan ééne reden dus wordt hare genezing eerbiedig van hem verzocht, men kende toen nog geen middel om de koorts te onderdrukken; en hij, die reeds te Kana de gastvrijheid uit verlegenheid redde en ruimschoots vergoedde, laat zich hier evenmin vruchteloos bidden. In de synagoge oppermachtig gebieder van de

booze geesten, toont hij in de vriendelijke woning meester te zijn van een ziekte die men tot dezen dag toe niet genezen kan. Hij is de Christus, *de Heer!*

De eerste Evangelist plaatste dit verhaal na de Bergrede, tengevolge van de zakelijke orde die hij zich tot stichting zijner lezers voorgeschreven had. Eerst toch wilde hij een overzicht geven van het Evangelie des koninkrijks dat Jezus in het eerste Galileesche tijdvak predikte (H. 5: 23a) — begrepen in H. 5, 6 en 7 — en daarna in enkele proeven, hoe de Heer alle ziekten en alle kwalen onder het volk genas (H. 5: 23b), in H. 8: 1, 9: 8 opgeteekend. De historische orde was van zulk een doel een geheel ondergeschikte zaak. Wij miskennen hem dus volstrekt niet, zoo wij hier en elders van zijne tijdsbepalingen afwijken, en daarin veelal Marcus en Lucas, inzonderheid Johannes volgen.

Genezing van allerlei kwalen. Luc. 5: 40. Marc. 1: 34.

Maar zetten wij ons verhaal voort, gelijk Jezus zijn sabbatswerk voortzette. Nauw toch had het gerucht van die genezing de duizende inwoners van Kapernaüm bereikt, of zij komen alle, bij het ondergaan der zon, tot Jezus, zoovelen nam. als er kranken hadden. Eén voor één legt hij den kranken zijne zegenende handen op. Hij verkiest thans deze geneeswijze boven eene genezing door een enkel woord of in massa. 't Was hem niet te doen om de menigte in verrukking te brengen alsof hij een soort van toovenaar was. Zij moest er echter ook niet aan kunnen twijfelen dat van hem, van hem persoonlijk en lichamelijk, de heelkracht uitging. Toen zij evenwel eenmaal dit geloofde, kon hij zich, zonder gegronde vrees voor misvattingen op dit punt, in hare tegenwoordigheid van andere meer vrije vormen bedienen. Hij openbaarde zich als den *Heer* van allerlei krankheden, gelijk van alle booze geesten.

Jezus besluit om geheel Galilea het evangelie te brengen. Marc. 1: 35—39. Luc. 4: 42—44. Matth. 4: 24. 52.

Zoo ging het groote licht over Kapernaüm en hare omstreken op. Gelijk de ondergaande zon vreugde en blijdschap gewekt had, alzoo zou de zon, die daar opging, in menig gemoed schijnen. Jezus' wondermacht was even als zijn wonderlijk woord tot vertroosting der

treurenden, in wie zijn levenskracht werkte. De menigte, die de deur van zijn verblijf belegerd had, keerde juichend huiswaarts, en verbreidde zijn roem alom langs de boorden en tusschen de bergen van het meer. De Heiland ging ter ruste, maar hij gunde zich zelven al zeer weinig slaap. Reeds zeer vroeg verliet hij het gastvrije huis. Doch men wilde hem niet laten gaan; zulk een rijk en machtig Heer moest bij hen blijven. Hij laat zich echter niet bedwelmen door den roem, noch leiden door zijne bewonderaars, noch raden door de vertoogen zijner nauwste vrienden. Hij kent zijne roeping. Hij staat verre boven hunne bekrompenheid en eigenliefde verheven. Onafhankelijk van alle menschen en meeningen, volgde hij den drang zijns gemoeds, het heilige *moeten* dat daarbinnen sprak. Hij staat bij een punt, waar zijn weg een andere richting neemt. Tot nogtoe had hij in Judea en Nazaret eene smartelijke tegenwerking ondervonden; nu eerst ontving hij eene welgemeende, schoon oppervlakkige hulde. Daarin zag hij een wenk, om aan gansch Galilea, in de eerste plaats aan de omliggende steden, de blijde boodschap te brengen. Eene woeste plaats had hij gemaakt tot zijne gebedsplaats, en de Vader had geantwoord, dat hij gaan moest. Onderdanig aan God, volgde hij als de souvereine Heer tegenover de menschen zijn eigen wil op.

Vele vragen, die de weetgierigheid omtrent deze eerste rondreis doen mag, moeten bij gebrek aan berichten onbeantwoord blijven. Hoogstwaarschijnlijk heeft hij Kapernaüm wel eens op die reize aangedaan. Als men zich de kaart voorlegt, kan men opmerken dat dit zelfs moeilijk te vermijden viel; en waarom zou hij bijv. de steden *aan* de zee bezocht hebbende, niet in zijne, aan dezelfde zee gelegen, stad adem hebben kunnen scheppen, om ten spoedigste een ander gedeelte te bezoeken, zonder dat hij zijne rondreis staakte? Zoo vinden wij hem een enkele maal te Kapernaüm; en na het uitspreken van de Bergrede keerde hij bepaald derwaarts terug. Daarmêe was de eerste Galileesche rondreis geëindigd. Welke plaatsen hij bezocht, wordt ons niet gemeld, doch wat hij sprak is ons hoofdzakelijk in de bergrede van

Mattheus bewaard. Bovendien kunnen wij opmerken, dat Jezus, na de kenschetsing van zijne waardigheid, zijne beginselen ontwikkeld heeft, en alras zich tot handhaving verplicht zag. Dat lag in den aard der omstandigheden. Het gerucht, dat van hem uitging, bracht ook de vijanden op de heirbaan. Maar dat hij overal met groote ingenomenheid begroet werd, lijdt geen twijfel. Van alle zijden werd hij uitbundig toegejuicht. "Men bracht tot hem allen die kwalijk gesteld waren, met verscheidene ziekten en pijnen bevangen zijnde, en van den duivel bezetenen, en maanzieken en geraakten, en hij genas ze. En vele scharen volgden hem na, van Galilea en van Decapolis, en van Jeruzalem, en van Judea, en van over de Jordaan." Wie zou zulk een weldoend Heer, zulk een liefdevollen en machtigen Trooster niet gaarne ontvangen?

Van alle wonderen die Jezus op deze reis deed, zijn er ons maar twee beschreven, de wonderbare vischvangst en de genezing van den melaatschen man; eene soberheid, die ons geloof aan 't geen beschreven werd, verhoogt.

De eerste wonderbare vischvangst. Luc. 5: 1—11.

Petrus met de zijnen (Marc. 1: 36) waren denkelijk ietwat ontstemd geworden, toen Jezus weigerde te blijven. Dies gingen zij niet met hem mede, om reeds terstond tot menschen-visschers gevormd te worden, maar wierpen op nieuw hunne netten uit in de onbetrouwbare wateren van Tiberias' zee. Zij moesten dus nog de les der onbepaalde volgzaamheid, der volstrekte gehoorzaamheid leeren; de eigen zin en wil diende gebroken te worden, zouden zij voor de eervolste taak bekwaam gemaakt kunnen worden. Dat zal Jezus nu doen; hij zal het doen op eene wijze die hunne harten zoo leidt, hun wil zoo buigt, dat zij niets vuriger begeeren, dan hun Meester overal en altijd te volgen. De eerste wonderbare vischvangst is het middel, dat vooral Simon aanging, omdat Simon de aanvoerder was geweest bij de mislukte poging om Jezus in Kapernaüm te houden.

De schare verdringt zich op den oever, brandend van verlangen om van Jezus' lippen het woord Gods op te vangen. Van harte

In Galilea werd hij algemeen toegejuicht.

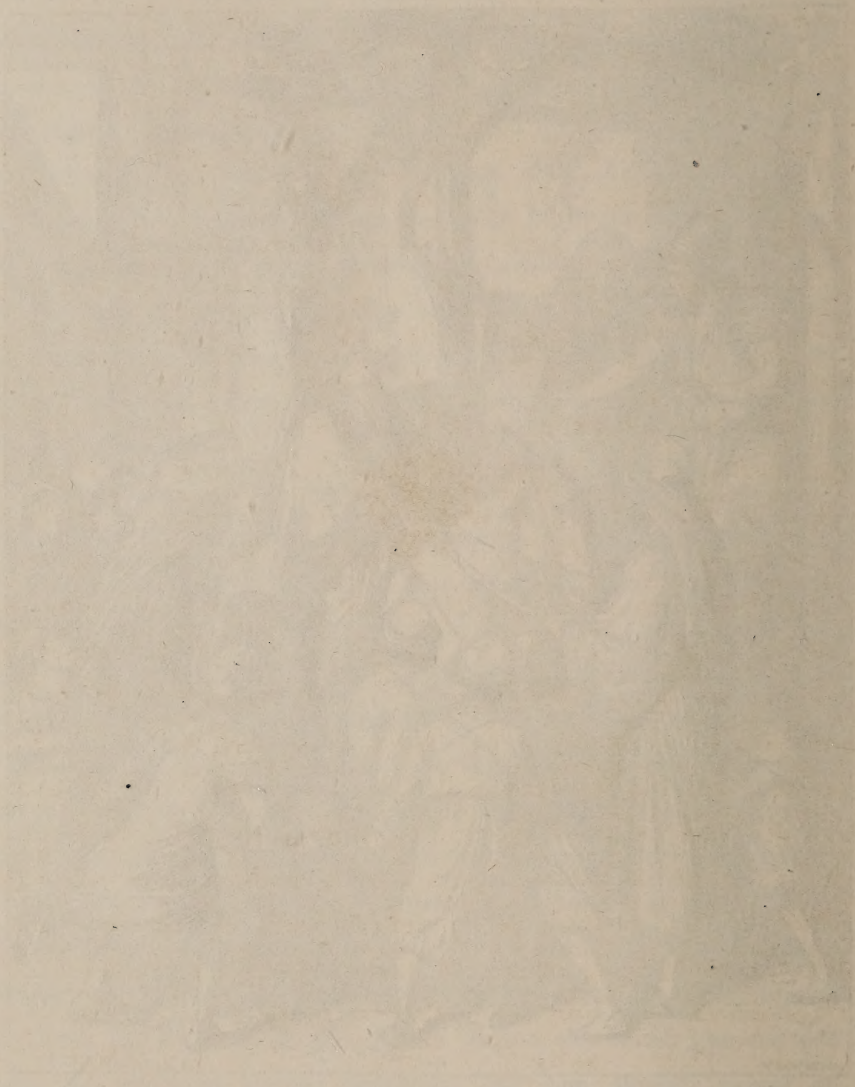

bereid tot voldoening aan die liefelijke begeerte, ziet hij naar eene geschikte spreekplaats om. Daar staan twee scheepkens halverwege op het strand, doch waar zijn de bezitters of gebruikers? Zij bevinden zich niet onder de dorstigen naar het water des levens, — ze zijn bezig hunne netten te spoelen. Die visschers zijn de eerste belijders en geroepen apostelen, de oudste leerlingen in de school der goddelijke kunst om zielen te vangen voor het Godsrijk! Zonder verlof te vragen klimt Jezus in het scheepke van Simon. Hij is de gebieder van Simon (vs. 5), welke hem het verzoek niet dorst weigeren, om een weinig van het land af te steken; Jezus is hem veel meer dan een rabbi, dan een leermeester, en hij staat tot Jezus in nauwer betrekking dan die van discipel; dit verhaal onderstelt zijne roeping tot apostel, straks door een zinrijk teeken bevestigd en bekoorlijk gemaakt. "*Steek af naar de diepte en werp uwe netten uit om te vangen*" — zoo klonk het bevel des Heeren tot zijn dienaar, nadat hij de rijksbeloften had doen hooren. "*Gebieder! wij hebben den geheelen nacht over gearbeid en niet gevangen* — er is thans geen visch in het meer, elke poging zal vruchteloos, alle moeite te vergeefs zijn, — desniettemin zal ik het net uitwerpen, *omdat gij het gebiedt.*" Zulk een antwoord geeft alleen het ware discipel-hart. Petrus stelt des Meesters gebod boven eigen inzicht, boven het aanzien der dingen, boven de slotsom zijner jongste ervaring; tegen zijn eigen verwachting in, geeft hij gevolg aan het woord van zijn Heer. Zijne gehoorzaamheid wordt schitterend bekroond: een overvloedige vangst is het genadig loon voor het houden van Jezus' geboden. Deze uitslag vernederde Simons gemoed en verlichtte Simons oog, zoodat hij in zijn gebieder de persoonlijke verschijning Gods aanschouwde. Nog bevangen in de oud-testamentische vrees (vgl. o. a. Richt. 13 : 22), dat wie God zag sterven moest, en nog niet vertrouwd met de behoudenis, die God in Jezus wrocht, begeert hij, in het overstelpend gevoel zijner onwaardigheid, dat de Heer van hem, den zondigen mensch, uitgaat. Gevoelde hij tevens hoe groot zijne verkeerdheid

was, toen hij Jezus niet op die groote reis had willen volgen? — De Heer gaat niet weg, hij verhoort geen dwaze bede, doch hij neemt de grondelooze vrees weg met een geruststellend woord. Gij zult niet sterven, maar leven; leven als visscher niet op deze wateren, maar op de groote wereldzee, en niet slechts het net uitwerpen om te vangen, maar ook inderdaad vele menschen vangen.

Zoo was Simon Petrus voor goed gewonnen, en tevens zijne drie makkers, Andreas, Jacobus en Johannes. Door een wonder van kennis of van macht, of van beide? Overwegen wij, dat de ervaren visscher niet dacht aan de mogelijkheid, dat er visch te vangen was, dan geven wij aan de opvatting de voorkeur, die op Jezus' macht als de oorzaak wijst. Ook de man, welke hier met den Heer op den voorgrond trad, zag er eene openbaring in van zijne aanbiddelijke heerschappij, en wel eene plotselinge, ongevraagde en onverwachte. Zulk een indruk bekwamen al de vrienden. Zij verlieten alles; de knechten zouden wel voor een en ander zorgen, en zij volgden Jezus, die nu hun *Heer* geworden was, met een gewillig en blijmoedig hart, getroost en vol hoop dat hij zijne laatste belofte overvloedig kon en wilde vervullen.

In deze gebeurtenis is de hoofdzaak boven ons begrip verheven, gelijk in elk wonder, ja gelijk ook de mensch zijn eigen leven niet begrijpen kan. 't Is maar de vraag, of het wonder een feit is; en ook dit verhaal, schoon alleen door Lucas bewaard en blijkbaar geen tweede of derde bericht van de vroeger reeds beschouwde roeping tot apostel, bekleedt zulk eene plaats in het leven der voornaamste Apostelen dat wij, zonder dat, hoogstbezwaarlijk verklaren kunnen hoe 't mogelijk was dat zij den Nazarener volgden en dienden als den Heer, op wiens wenk zij gehoorzaamden. En dit werd toch hun gansche leven. Neemt gij echter aan, dat zij zulke feiten, zulke onomstootelijke en zelfervarene feiten als spiegels van wat Jezus was voor oogen hadden, dan wordt het u klaar en duidelijk. Hun volgzaamheid werd dan ook spoedig door een nieuwe daad van Jezus aangevuurd.

In eene van de onderscheidene aan het meer gelegen steden aangekomen, wordt zijn machtige ontferming op buitengewone wijze ingeroepen. Plotseling vertoont zich een melaatsche man voor hem. Het gerucht van de groote werken, die Jezus gedaan had, bereikte zijn afgezonderde verblijfplaats, en werkte in hem het geloof aan de Goddelijke heerschappij van dien meester, zoodat er eene levendige hoop op genezing van zijne afschuwelijke en doodelijke ziekte in hem ontstond. Tot groote verbazing schendt hij de afsluitingswetten; hij verschijnt in de plaats waar zich de heelmeester bevond; hij wendt zich smeekend tot den machtigen Heer. Doch hij weet niet, of Jezus hem reinigen *wil*. Mocht een profeet zich niet laten aanraken door eene zondares (Luc. 7: 32), hoe zou zulk een Heer zich dan inlaten met zulk een schepsel als hij was? Het valsche Messias-beeld stond dien ongelukkigen man in den weg, alsof de Heer niet gekomen was om te zoeken en zalig te maken wat verloren was! Maar wat hij niet had durven denken, dat geschiedt! Jezus verklaart, dat hij hem reinigen wil; en ter bevestiging van dat woord, raakt hij hem met eigen hand aan, zoodat het allerlaatste spoor van twijfel verdwijnen moest. En zie! terstond week de melaatschheid; op het woord: "*Ik wil, word gereinigd!*" kwam daar gezondheid, ja de levenskracht, die het bloedbederf en de huidziekte zelve overwon. Maar daarmee week dan ook het Messias-beeld der eigengerechtigheid, om plaats te maken voor het ware: *Jezus de Heer, ook der melaatschheid, om alle treurigen te troosten!*

De reiniging van den melaatsche. Luc. 5: 12—15. Matth. 8: 2—4. Marc. 1: 40—45.

Wij staan aan het einde van het eerste deel van ons tweede boek. De kenschetsing die wij beschouwden was vruchtbaar voor ons christelijk geloof. Wij zagen, wat Jezus naar eigene openbaring is: de Zone Gods, de Heiland der wereld, de Trooster van alle treurigen. Had hij niet het volste recht om nú reeds te zeggen: "Die mij gezien heeft, die heeft den *Vader* gezien?" Ja ook in dit opzicht, dat hij, even als de Vader, eene levengevende macht bezat? Uit alles blijkt, dat 't

Het Christusbeeld geene verdichting.

vertrouwen, in hem gesteld, de vrucht was van zijn eigen woord en werk. Geen heilsbegeerte, geen dankbare hulde, geen bespiegeling van vrienden, geene Messias-verwachting der menigte of der vromen, maar zijne eigen vrije, onafhankelijke, liefdevolle, almachtige geestesuiting heeft het beeld voortgebracht dat in de Evangelieën geschetst werd. Het christelijk geloof is zijne schepping. En zoover is hij verwijderd van de zucht om zich door eene aardsche of menschelijke kracht te laten vormen of leiden, dat hij veeleer de menschen ontweek dan dat hij afweek van het alleen in zijne ziel levende Messias-beeld. Hij wilde en zou *zich zelf* blijven. Doch boven lucht en wolken was zijn licht en leven. 't Gebed was zijn ademtocht, GOD zijne toevlucht. Dit pleit voor zijne oprechtheid en voor zijn Zoonschap; wat zoon is zoon, die onafhankelijk is van zijnen vader? En zulk een Christus, nederig, eenvoudig, zelfstandig, allen menschenroem ontvliedende, alle aardsgezinde verwachting zooveel mogelijk dempende, in eenzaamheid versterking zoekende, in het openbaar levende, bij God raad zoekende, tegen of boven ieders denkbeeld werkzaam, over zee en ziekten heerschende, altijd zegenend en troostend — hij zou slechts het product zijn der dichtende fantasie! Zulk een geloof is redeloos!

TWEEDE DEEL.

DE ONTWIKKELING.

"Indien uwe gerechtigheid niet overvloediger is dan die der Schriftgeleerden en Farizeërs, zult ge het koninkrijk der hemelen geenszins ingaan."

Matth. 5: 20.

Jezus had zich aan het gansche volk kenbaar gemaakt. Wat de eigenaardige taak van Johannes was, dat had Jezus zelf gedaan, nadat zijn voorlooper in den kerker tot zwijgen gedoemd werd, t. w. de openbaring van den gekomen Messias aan Israël, maar daarmee had hij dan ook zéér velen, die de voorlooper niet met zijne boetprediking bereikt had, met eene gelijksoortige prediking op eene waardige ontvangst van den Christus moeten voorbereiden. Zoo verkreeg Jezus' werkzaamheid in Galilea een ietwat ander karakter dan zij in Judea had, maar aan geen van die beide gedeelten des lands, het hoofd en de voeten als 't ware, verborg de Koning van het Godsrijk zijne waardigheid. Hij kenschetste, al was het dan niet zonder terughouding, zich zelven als het beeld des Vaders, de persoonlijke verschijning van Jehova; in 't algemeen, wat hij van zich zelven zeide, dat is het kort begrip van de gansche Christologie.

Inmiddels begon hij zijn Messias-bewustzijn tegenover de heerschende denkwijzen en begrippen te plaatsen. Hij zag duidelijk, waarmee hij

instemde en waartegen hij te strijden had. Zoodra hij wist, wie hij was, wist hij ook, wat hij niet zijn kon. En hij sprak zich niet enkel in een stelligen (*thetischen*) vorm uit, ook in tegenspraak, in een ontkennenden en bestrijdenden (*negatief* en *polemisch*) vorm. Gedurende al den tijd van zijn aardsche leven, zullen wij al die vormen bij hem opmerken; ons vierde boek zal gewijd zijn aan den strijd dien Jezus voerde tegen den geest zijner eeuw; en zijn geheele leven kan eene ontwikkeling van zijne Messiaansche beginselen genoemd worden. Maar wat wij in dit deel wenschen te bespreken, dat is zijne door geen aanval of verzet bepaalde verhouding tot die machten van het volksleven, waarop de ontkiemende vijandschap tegenover Jezus steunde of zich beriep, wier wezenlijke waarde hij aanwijzen en wier verkeerde toepassing hij veroordeelen moest, om te kunnen beantwoorden aan zijne bestemming. Wij noemen dit de uit eigen beweging voortgevloeide en door zijne roeping als van zelf voorgeschrevene *ontwikkeling* van de goede belijdenis: *Ik ben de Messias!*

Dit deel bevat eveneens drie hoofdstukken, schoon het, wegens gebrek aan vele gegevens, kleiner zal zijn dan het eerste, en dat in weerwil van de vrijheid, die wij zullen nemen, om nu en dan een blik vooruit te werpen. Gelijk hij zich nu uitsprak met betrekking tot het Oude Testament en zijne inzettingen, tot de gezaghebbende Traditie, en tot het algemeene karakter der Godsdienstige verrichtingen, deed hij zich zelven kennen als *den vervuller van de wet en de profeten, den wetgever van het nieuwe Verbond, en gestrengen rechter in het Godsrijk.*

EERSTE HOOFDSTUK.

DE VERVULLER VAN DE WET EN DE PROFETEN.

't Begin der verdachtmaking van Jezus' bedoelingen.

De tempel-reiniging had een slechten indruk gemaakt op alle vrienden van de bestaande orde van zaken. Gevoelende, zoo niet helder wetende, dat die orde schuldige, schandelijke wanorde was, doch volstrekt niet gezind tot eene verandering die hun nadeelig, in allen gevalle een openbare erkenning van dwaling zou geweest zijn, scheen het hun, ter zelfverdediging, raadzaam, den geduchten bestrijder van het misbruik voor te stellen als een te schuwen vijand van het gebruik, ja van het bestaan der geheele door Mozes voorgeschrevene Theocratie. Zij vielen Jezus niet aan, zij verzetten zich niet tegen hem, maar zij begonnen van zulke dingen te fluisteren onder de schare; zij zouden het althans vroeger of later doen. De aard der omstandigheden, die Jezus doorzag, zou hen daartoe bewegen, en hij trachtte reeds bij voorbaat al die schadelijke invloeden te keeren.

Het Oude Testament en Jezus' roeping, Matth. 5: 17—19.

Zoo sprak hij het dan in het tweede tijdvak zijner eerste Galileesche reis, d. w. z. na zijn vertrek uit Kapernaüm (Luc. 4: 44), luide uit: "*Meent niet dat ik gekomen ben om de Wet of de Profeten te ontbinden; ik ben niet gekomen om te ontbinden, maar om te vervullen.*"

De Messiaansche voorspellingen.

Meer dan eens had Jezus het reeds getoond, bijv. in de synagoge te Nazaret, dat hij in het Oude Testament zijn eigen beeld voorgeteekend zag. Mozes had van hem geschreven, de profeten hadden van hem getuigd, en de dichters gezongen (Luc. 24: 27). Zijn gedragslijn vond hij er in aangeduid, en zijne toekomst aanschouwd; zoo voorspelde dat boek zijn sterven en opstaan, en zelfs bepaalde bijzonderheden van zijn lijdensweg. In dat opzicht deelde hij Israëls Schriftbeschouwing. Maar in de wijze van uitlegging heerschte er een groot verschil tusschen hem en de Rabbijnen. Hunne manier, om de Schrift

te mishandelen, kennen wij (bl. 119 v.v.) zij hangen aan de simpele letter, de letter die dood maakt en die zij, om hun eigen gevoelen te bevestigen, vaak zelve dood wringen. Bij Jezus niets van dit alles. Hij haalt slechts zelden eenige teksten aan, zijne toespraken zijn allerminst eene bonte verzameling van Schrift-woorden, en tot staving van zijn eigen leer beroept hij zich nooit op eenigen Godsman. Wel verklaart hij sommige dingen van Mozes, wel neemt hij Mozes in bescherming tegen velerlei miskenning, wel stelt hij dat Mozes als verklager optreedt van die op hem roemen, wel vloeit zijne verwerping voort uit het niet-gelooven en niet-betrachten van Mozes en de Profeten. Maar nooit heeft hij zijne eigene leer met hunne uitspraken verdedigd, hij voelde en toonde zich boven hen verheven, zijn waardigheid was veel grooter, gelijk de Vader dan ook verklaren zou aan de vertrouwdste jongeren: "*Hoort hém*," en niet Mozes of Elia! De Zoon nam voor zich geen getuigenis van een *mensch* aan; alleen het *onmiddellijk* getuigenis des Vaders kon hem bevredigen (Joh. 5 : 34). Maar hij sprak luide de geloofwaardigheid van het Oude Testament uit, waarin hij den raad Gods betrekkelijk den Christus uitgedrukt zag. De ideeën der Godspraken waren hem de gedachten Gods. Hare bloemrijke, tijdelijke en historische vormen waren hem niets meer dan de sierlijke en welriekende bladeren die het hart van den bloemkelk bedekken. 't Was hem om het *hart*, om het hart van álles en allen, te doen. Daaruit is 't dan ook te verklaren, dat meer dan eene door de Evangelisten aangehaalde profetie onjuist aangehaald schijnt te zijn. Maar zij lett'en evenals hun Meester op het denkbeeld. En 't verdient vooral onze opmerking dat het hoogste doel van Israëls uitverkiezing, om Gode een heilig volk te zijn, en alzoo allen volken tot zegen, op den waren Messias overgebracht, hem in den eeredienst en geschiedenis des volks, alsmede in de ervaring der oude Godsmannen, typen en symbolen deed zien van hetgeen hem zelf wachtte. Bij zulk eene opvatting moest hij den Schriftgeleerden van zijnen tijd wel verwijten, dat zij den sleutel der kennis weggenomen hadden, en zijn Apostelen eerst

het verstand ontsluiten vóor zij in het Oude Testament het Messiasbeeld aanschouwden, 't welk hun Meester verwezenlijkte. De *beginselen* der apostolische interpretatie van het profetisch element in het Oude Testament, ze zijn afkomstig van Jezus' scheppenden Geest.

"Mozes" — die naam gold ook ter aanwijzing van Israëls ceremoniëele verplichtingen. Hieraan werd stipt en met eerbied voldaan. De besnijdenis, het pascha, de tempel-dienst, enz., i. é. w. het wezen van het priesterdom ontving aan en in en door Jezus rechtmatige hulde. Schoon priesters hem eindelijk vermoorden zullen, en hij Farizeërs en Schriftgeleerden met de roede zijns monds geeselde, spaarde hij toch het ambt en de personen der priesters, en sprak nooit een veroordeelend woord over hen uit. De melaatschen, door hem genezen, moesten zich zelfs den priesters vertoonen en offeren wat Mozes in dat opzicht geboden had, en Jezus denkt er niet aan om den huichelaar Kajafas te antwoorden met een: "God zal u slaan, gij gewitte wand!" Van waar dat stilzwijgen bij hem die door daden, als de tempelreiniging, zoo nadrukkelijk hunne verkeerdheden dorst veroordeelen? 't Zal zeker een blijk zijn geweest van zijnen grooten eerbied voor Israëls eeredienst, gepaard met de vrees zijner liefde dat alle polemiek in dit opzicht afbreuk zoude doen aan de Godsvereering, waarvan de priester vertegenwoordiger, bedienaar, middelaar was. En was dat alles niet het schaduwbeeld van zijne eigene roeping? "Niemand komt tot den Vader dan *door* mij?" Hij dus *de* middelaar. "De Zoon des menschen is gekomen, om zijne ziel te geven tot een rantsoen voor velen." Hij dus *de* priester die zich zelven offert. "Zijn er geene gevonden, die wederkeeren om Gode eere te geven dan deze vreemdeling?" Hij dus *de* tempel waarin God gedankt moet worden voor de weldaden door den Middelaar ontvangen. Bovendien, voor zooverre de priesterschare niet stond onder de macht van het Sadduceeïsme, behoorde zij ongetwijfeld tot de partij der Farizeërs, en zijdelings of rechtstreeks een van beide bestrijdende, bestreed hij met een de verkeerde beginselen van hun persoonlijk leven. De eeredienst,

De priesterlijke dienst.

dien zij waarnamen, zou toch vervallen, zoodra de ware dienst verricht was.

De Tempel. De Tempel was de heilige plaats bij uitnemendheid. Jezus noemt dit gebouw met de schoonste namen, 't huis van God, het huis van zijn Vader. Voor de reinheid van dat huis ijvert hij met den vurigsten ijver, met een ijver die hem verteerde. Hij voorspelt de verwoesting des tempels met diepen weemoed. Zelfs nadat hij den tempel voor goed verlaten en aan het verderf prijs gegeven had, verbiedt hij niet, er in te komen. Jezus was te verheven om te ijveren tegen het gebruik van misbruikte heiligdommen, te veel Israëliet om den tempel niet te achten als de plaats der openbare Godsvereering, te zeer een man des gebeds om een huis des gebeds gering te schatten. Kleingeestigheid en bekrompenheid ergert zich aan hout en steen, maar de goddelijke Geest van Christus achtte het beneden zich, voorschriften te geven aan de zijnen omtrent hun gedrag jegens den tempel. De heilige Geest zou hun dat alles leeren. Maar hoe dit zij, was de verbreking van den middelmuur des afscheidsels, het ophouden van Israëls isolement, het verdwijnen van den priesterlijken dienst eene onmiddellijke vrucht van 's Heilands sterven, het was toch geenszins de bedoeling van zijn leven om den tempel met al wat hij bevatte en beduidde af te breken. De verwoesting, die er over kwam, beschouwt Jezus als eene rechtvaardige straf voor de ontzettendste misdaad, de misdaad der Christus-verwerping; en waarom zou, had de natie in hem geloofd, het huis des gebeds niet het huis der dankzegging, het heiligdom der profetie niet de tempel der vervulling hebben kunnen zijn?

De Synagoge. Maar dit zijn vragen die niet met zekerheid beantwoord kunnen worden. Bepalen wij ons tot hetgeen geschied is. En dan treft ons Jezus' veelvuldig bezoeken van de synagogen.

De Synagoge is geene inzetting van Mozes. Toch was zij overal de kweekster van het wettische leven, de voornaamste leerschool van het theocratisch idee, dat, uit den Staat gebannen, daar eene toevlucht vond. In het buitenland was ze het punt, waar de Joden in

Predikende in de synagogen.

de verstrooiing zich verzamelden om het geestelijk middenpunt, de wet; en ook voor de binnenlandsche Joden was ze de plaats, waar zij hunne gebeden deden als zinnebeeldige deelneming aan den tempeldienst; ten ure toch des offers in den tempel geschiedde het gebed in de synagoge. Elke stad van eenige beteekenis in Palestina had ten tijde van Jezus hare synagoge, en men kwam er samen op de sabbat- en feestdagen, maar ook 's maandags en donderdags, de beide marktdagen, waarop de landlieden met hun vruchten op de markt kwamen en met hun twisten voor het plaatselijk gerecht, 't welk in de synagogen gehouden werd, en hoofdzakelijk uit Schriftgeleerden bestond. De vrouwen zaten op afzonderlijke plaatsen, en de voorste zitplaatsen werden ingenomen door het bestuur der synagoge en door aanzienlijke Schriftgeleerden. Dat bestuur bestond uit den "overste der synagoge", die het opperbeheer voerde en de orde gedurende de vergadering handhaafde, en uit een collegie van oudsten, die voor de stichting der gemeente en tevens voor de huishoudelijke aangelegenheden der synagoge zorgden. Voorts was er o. a. een voorbidder, die tevens als schrijver en bode (apostel) alle andere aangelegenheden bezorgde, de synagogen-dienaar, en de diakens die de aalmoezen inzamelden. Na de soms zeer lange gebeden, werd er een gedeelte uit de "wet", die daartoe in 154 *Paraschen* ingedeeld was, voorgelezen, waarop een soort van gesprek met de gemeente volgde. Het tweede gedeelte der samenkomst was gewijd aan de voorlezing en bespreking van een gedeelte der "Profeten", die daartoe in *Haftaren* gesplitst waren; die bespreking was eene stichtelijke toepassing, *Midrasch* genoemd. Zoo was de Synagoge inderdaad de school des volks en Jozefus roemt met recht, dat door haar de wet tot aller kennis gebracht was, en dat, terwijl bij de Romeinen zelfs door procuratoren en proconsuls wetgeleerden medegenomen werden naar hunne provincie's, bij de Joden elke dienstmaagd wist, wat Mozes in elk bijzonder geval in de wet geboden had.

't Is nu in zulke vergaderzalen, dat Jezus talloos vele malen optreedt, hoogst-gewichtige uitspraken doet hooren, de meeste antifari-

zeesche wonderen, de genezingen op den Sabbat, verricht, in e. w. zich als den Christus openbaart. Hij schikt zich naar hare regelen, hij volgt haar ritueel. Vele oversten toonen vijandschap tegen zijn woord of werk, maar hij ontwijkt haar niet, hij schijnt integendeel daar gaarne te vertoeven. De zijnen zullen uit de Synagoge geworpen worden, doch hij beveelt nergens zich van haar af te scheiden. Hij beschouwt de Synagoge als eene uitnemende kweekplaats voor het zedelijk-godsdienstige leven, zooals de Wet en de Profeten dat verlangden, en om dit te wekken en te sterken, daartoe was hij zelf immers ook gekomen. Hij wist, dat hij met Israël op denzelfden bodem der eeuwige van God geopenbaarde beloften en geboden stond.

De verbindende kracht van Gods wet.

In de bovenaangehaalde uitspraak van Jezus beteekent echter de benaming *"de Profeten"* niet de Messiaansche beloften, maar de gebiedende zijde van dat gedeelte des Ouden Testaments. Hij had zich reeds aangeduid als de verwezenlijking van het Messias-ideaal, en het sprak van zelf dat hij, die zich uitgaf voor den Messias, de Messiaansche profetie in zich vervuld achtte. Hij heeft hier het oog op alles wat voortvloeide uit de twee groote geboden, waaraan, naar zijne eigene schilderachtige uitdrukking, de gansche Wet en Profeten hingen, waarin voor Israël en door Israël voor alle geslachten van elke eeuw de hoogste zedelijkheid voorgeschreven is: *God lief te hebben boven alles en den naaste als zich zelven.* Geen tittel of jota van hetgeen daarop betrekking had, verklaarde hij plechtig, zou ooit iets van zijne kracht verliezen, zoolang hemel en aarde bestaat. En waren er die onderscheid maakten tusschen zwaardere en lichtere geboden, daarmede verzwakten zij de verbindende kracht van het geheel. Voor Jezus echter was niets gering, wat een uitvloeisel was van den eisch der heilige liefde; zelfs de kleinste plicht is hem een groot gebod, zoo ernstig nam hij het voor de ware zedelijkheid op. In de schatting van 't Godsrijk was die mensch de zedelijk-kleinste die met het schiftend verstand zulk eene losheid bevorderde, maar hij, inte-

gendeel, de zedelijk-groote, die ook het kleinste voorschrift der liefde met de grootste nauwgezetheid hield. Wat daartoe al of niet behoorde, zou Gods Geest leeren; en blijkbaar rekent Jezus er de ceremonieële wetten niet onder. Deze zouden echter ook wezenlijk vervuld worden; de reinigingswetten bijv. omdat haar gronddenkbeeld, de heiliging, in het hart opgenomen, de offerwetten, omdat het ééne ware offer gebracht, de geheele tempeldienst, omdat de aanbidding Gods in geest en waarheid gesticht was. In één woord, wat God met de uitverkiezing van Israël bedoeld had, dat zou Jezus niet ontbinden, maar vervullen.

De Heer onze gerechtigheid.

En wat is dit anders dan het denkbeeld verwerkelijken? Hij zal dat doen, en daarmede belooft hij iets, wat in geen menschelijk hart opgekomen was en bloot-menschelijke lippen niet dorsten beloven. De stichting van een rijk, waarin de heilige liefde niet enkel grondwet maar leven des harten zal zijn, wie mocht het van zich zelven verklaren dan hij die wist, dat hij de gerechtigheid in persoon was, zonder vlek en zonder rimpel, en volkomen in staat om zijne belofte gestand te doen? Welk eene zedelijke macht kent Jezus zich niet uitsluitend toe in dat kernachtige woord, een woord dat ons herinnert aan de menigeen aanstootelijke uitspraak bij den vierden Evangelist: "*Ik ben de weg en de waarheid en het leven*!" Hij vervult toch, wat God van allen verlangt, en niemand vermag. Hij vervult en doet vervullen!

En zoo werd ons de weg gebaand tot de beschouwing van het tweede punt. Mattheus heeft ons zelf gewezen op het innige verband tusschen beide. Is Jezus de vervulling van de Wet en de Profeten, dan is hij ook de wetgever van het Nieuwe Verbond, die voorwaar veel hooger eischen stelt dan de nauwgezetste leeraars van zijnen tijd.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE WETGEVER VAN HET NIEUWE VERBOND.

Welke gerechtigheid Jezus eischt. Matth. 5 : 20—48.

"Tenzij uwe gerechtigheid overvloediger zij, dan der Schriftgeleerden en Farizeërs, gij zult het koninkrijk der hemelen geenszins ingaan."

Men kan deze uitspraak beschouwen als den grond, waarop hij vroeger de stipte vervulling van de Wet en de Profeten beloofde en later het gestrengste vonnis velde over alle onware zedelijkheid en godsdienst. De gerechtigheid, die de geestelijke leidslieden des volks vorderden, was uiterlijk, onvolledig, onwaarachtig, geene zaak des harten waarin de uitgangen des levens zijn. Jezus stelt niet meer voorschriften op, integendeel hij schaft eene menigte af, hij behoudt er slechts twee, in den grond slechts één over. Maar om met dat ééne gewapend, dat gansche geleerde samenstel van onzedelijke wetsuitleggingen, waaronder het volk gebukt en het geweten te gronde ging, te vernietigen, en een beginsel in het gemoed te planten 't welk overal en op alles, in duizenderlei en telkens wisselbare vormen van toepassing is.

De Traditie.

De Schriftgeleerden en Farizeërs waren gewoon om zich op de mondelijke traditie te beroepen. Wat de ouden gezegd hadden, was van beslissende beteekenis. Met die benaming duidt Jezus de onbekende grootheden aan, die in den loop der eeuwen verklaringen van de Wet en de Profeten gegeven hadden, welke als verbindend golden. De gansche voorraad der beslissingen, opheldering en, bijvoegselen en inzettingen vatte men samen onder den naam van *Halacha*, welke even goed resultaat als practijk kan beteekenen. De Halachische stellingen moesten ten waarborg der overlevering met dezelfde woorden medegedeeld worden, waarin de leeraar die oorspronkelijk gedaan had. Jezus onderwierp zich aan deze gewoonte, maar de gedachte, die hij

aanhaalt, zal hij bestrijden. Tegen die ontzettende macht der schier vergoodde Schriftgeleerdheid heeft hij echter niets anders te plaatsen dan zijn *ik*, van de zege bewust omdat hij wist niets dan de waarheid uit te spreken. In *vijf* voorbeelden zal hij de ontbindende kracht en den onredelijken aard van die Schriftverklaring brandmerken, maar tegelijkertijd (want Jezus breekt altoos af om op te bouwen!) vaststellen, welk een geest ons beheerschen moet.

De doodslag. Matth. 5 : 21—26

"Ge hebt gehoord, dat van de ouden gezegd is: Gij zult niet doodslaan; wie toch doodslaat, zal strafbaar zijn voor het gerecht." De bijvoeging gaf gelegenheid om het gebod Gods krachteloos te maken. Wie derhalve niet doodsloeg, slechts wondde of beleedigde, hij zoude niet strafbaar zijn voor het gerecht (der stedelijke rechtbanken, Deut. 16 : 18); dus in het geheel niet. Zoo sprak men. Maar Jezus sprak anders: *"Zoo wie te onrecht op zijnen broeder toornig is, die zal strafbaar zijn voor het gerecht, en wie tot zijnen broeder zegt: Raka! die zal strafbaar zijn voor den grooten raad, doch wie zegt: gij dwaas! hij heeft het helsche vuur verdiend!"* Hoe strafbaar is dan wel niet de doodslag!

Jezus wilde niet zeggen, dat de menschen alle die opgenoemde overtredingen straffen moesten. Hij wijst slechts aan de zwaarte der zedelijke schuld. Zoo hij strafbepalingen had vastgesteld, zou hij getreden zijn in het voetspoor der bestreden geleerdheid. Welnu die schuld is zóó zwaar, dat zelfs de ongegronde verontwaardiging over den broeder alleen door de doodstraf geboet kan worden; het schimpwoord, eene opzettelijke uiting van de boosheid, is strafwaardiger, en het smaadwoord, 't welk het zedelijk karakter van den broeder loochent, is zóó gruwelijk dat er een straf op staat wier verschrikkelijkheid alle denkbeeld te boven gaat.

Die uitspraak leidde Jezus tot een hoogst belangrijke conclusie (vs. 23—26). Voor alle dingen moest de verzoeningsgezindheid ter harte gaan. Het brengen van het offer bij het altaar was de hoogste plicht van de Israëliet; neen, zegt Jezus, het sluiten van vrede met

den broeder, "die iets tegen u heeft," gaat dezen plicht nog te boven. Immers, zijt gij niet verzoend met uwen broeder, hoe zult gij in de rechte stemming tot God naderen en verzoening van hem begeeren? Wat gij van God verlangt, geef dat eerst uwen broeder, 't zal een blijk van uwe oprechte waardeering der hoogste verzoening zijn. Wees dan haastelijk welgezind jegens uw wederpartijder! Zoo niet, gij hebt te vreezen dat hij u brengt ter plaatse waar uwe verkeerdheid gestraft wordt. Jezus was dus zoo menschkundig, dat hij de natuurlijke, van God ingeplante vrees voor straf eene groote plaats gaf onder de drangredenen om de wet der liefde te betrachten.

De echtbreuk. Matth. 5 : 27—32.

De oude leeraars beperkten de echtbreuk tot de daad van dien aard. Jezus echter verklaart, dat het voeden of wekken van wellustige begeerten reeds overspel is in het hart; in dat geval had de wil de daad reeds bedreven. Hij is echter niet onmenschelijk. Hij weet, dat de onreine gedachte gelijk kan zijn aan een bliksemstraal bij een helderen hemel, zoo plotseling, zoo ongedacht, zoo ongewenscht. Daarover spreekt hij niet, hij spreekt over het vestigen van den blik op eene vrouw met het oogmerk om de vleeschelijke hartstochten in zich te wekken. 't Sprak van zelf, dat zulk een toeleg de begeerte naar overspel veronderstelt. Mocht daartegenover deze of gene natuurlijke neiging, dit of dat menschelijk vermogen, zinnebeeldig voorgesteld door "oog" en "hand", der ziel tot een valstrik zijn — hier denkt Jezus dus aan de daaruit als van zelf voortvloeiende verzoekingen, en niet aan de opzettelijk gezochte verhitting der natuurlijke lusten —, welnu, ontzie dan zelfs niet het beste of krachtigste, ruk het uit als een onkruid dat geen oogenblik langer tieren mag, opdat het u niet overheersche en in de Gehenna brenge.

Geen wonder dan ook, dat Jezus zijne stem verheft tegen de gebruikelijke echtscheidingen. Om de nietigste redenen mocht een man zijne vrouw wegzenden. Jezus verbiedt alle echtscheiding, uitgezonderd in het geval dat de echt reeds gebroken is door hoererij. Mozes had den scheidbrief ingevoerd, althans toegelaten, om de echt-

scheiding te beperken en te verzachten. Groot was het misbruik, dat daarvan gemaakt werd door hen die op Mozes boogden. Jezus schaft den scheidbrief af, zooals Mozes ook zelf had gewild, doch om "de hardigheid" der Joodsche harten had nagelaten. Jezus echter, die steenen harten zou wegnemen en vleeschen harten geven, laat zich niet door de werkelijkheid, maar door de ideale toekomst in zijne wetgeving besturen. Alzoo, man en vrouw zijn één en blijven één. De liefde maakt hen tot eene zedelijke eenheid. Bij het sluiten des huwelijks moet alleen de liefde beslissen. Wie trouwt zonder ware liefde, moet de straf daarvan dragen in de gevolgen van zijne eigene overtreding van de wet der liefde. Verlangt zij liefde tot den naaste, hoeveel te meer tot eigen man en vrouw.

De eed. Matth. 5:33–37.

De ouden leerden, dat alléén de eed, die bij God gezworen was, gehouden moest worden. Bij wijze van tegenstelling werd dit afgeleid uit het voorschrift: "Gij zult den eed niet breken, maar gij zult den *Heere* uwe eeden houden." Jezus echter gaat van de grondstelling uit, dat men bij niets zweren kan of men zweert bij God, omdat alles met God in verband staat. Zweert men bij den hemel, men zweert bij den troon *Gods*, bij de aarde, 't is bij de voetbank *Gods*, bij Jeruzalem, 't is bij de stad van *God*; bij het eigen hoofd, 't is bij een schepsel *Gods*, waaraan men zelve geene wezenlijke verandering aanbrengen kan. Hoogst ongerijmd was derhalve de onderscheiding tusschen de eeden, die bij God en de eeden die niet bij God gezworen werden; zij berustte op het Deïsme, dat God afscheidt van de wereld en den Gode verschuldigden eerbied doet verloren gaan. 't Is op dezen grond, dat Jezus het volk verbiedt bij alle zulke dingen te zweren; schijnbaar zwoer men niet bij God, en men deed het toch wel, en ontheiligde alzoo zijnen heerlijken naam. Derhalve zij uw woord *ja, ja*; *neen, neen;* wat daarboven is, is uit den booze, het is niet uit God, die zijn naam geeerbiedigd wil zien. Waar anders de overheid de eedzwering deed, gelijk te verwachten was onder plechtige aanroeping van Gods naam, daar gold Jezus' voorschrift

niet, zooals zijn eigen voorbeeld duidelijk leert. Doch zoo ook daar de eerbied voor God verdwenen is, is er de eed eveneens uit den booze.

Het vuistrecht. Matth. 5 : 38—42

Een voorname bepaling in het wetboek van strafrecht was: "*oog om oog, en tand om tand.*" 't Is de zuiverste en scherpste formuleering van het beleedigde rechtsgevoel. De overheid en rechters hebben dien regel te handhaven ter beteugeling, ter voorkoming van de personeele wraakzucht. Hoe stipter rechtspraak, hoe minder persoonlijke grieven. De handhaving van het recht is derhalve een eisch van liefde. Maar men had de liefderijke bedoeling van Mozes miskend; men had die bepaling wederom verlaagd tot een regel van het gedrag, van den dagelijkschen omgang, van het private leven, zoodat ieder zijn eigen rechter werd bij ondervonden schennis van dien regel. Dit wordt door Jezus ten strengste veroordeeld. Heeft iemand misdreven, goed, dat hij voor den aangewezen rechter gebracht worde, maar niemand vergelde zélf kwaad voor kwaad. Integendeel, wedersta den boozen mensch niet, blijf vriendelijk gezind jegens den smadelijksten beleediger, geef den eischer meer dan hij verlangt, wees inschikkelijk en goedertieren jegens indringers. Vergeld dus niet alleen geen kwaad met kwaad, maar stel veel goed tegenover verkeerde handelingen. Laat uwe wraak bestaan in overvloedig liefdebetoon; en zoo men dus ook iemand aan den rechter overlevert, 't mag niet uit wraakzucht, het moet uit liefde tot het recht en den misdadiger voortvloeien.

De naastenliefde Matth. 5 : 43—47.

Het gebod der naastenliefde was ook al krachteloos gemaakt. De *naaste* moet bemind worden, derhalve de vreemdeling, de vijand niet! Niet beminnen staat gelijk met haten. Daar het nu ook niet uit te maken was, wie de naaste was, had de Jood slechts lief die hem liefde bewezen had, deze was zijn naaste. Zulk eene liefde bezit, volgens Jezus, niet de minste zedelijke waarde; zelfs de slechtste menschen zouden dan getrouwe dienaars der wet zijn. Men moet zich boven deze zelfzuchtige zedeleer, boven deze onzedelijke zedelijkheid verre, zéér verre verheffen. Alle menschen moeten in uwe liefde

deelen. Een Samaritaan helpe een Jood, en hij zal zijn naaste, een voorwerp zijner liefde worden. Zélf moet men beginnen met lief te hebben; ieder voor zich dient een aanvang te maken; er zij een edele wedstrijd, wie de eerste zal zijn. Alzoo geldt voor elk het gulden voorschrift: "*Hebt uwe vijanden lief, zegent die u vervloeken, doet wel dengenen die u haten, en bidt voor degenen die u geweld aandoen en u vervolgen.*"

Daarmede is Jezus tot het toppunt genaderd. Hij klom op tot de schitterendste hoogte, de hoogte vanwaar God op ons nederziet. De liefde Gods tot ons is het voorbeeld der broeder- en naasten-liefde. Daarvan geeft de natuur een treffende les. God doet zijne zon opgaan over boozen en goeden en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Hij zegent met aardsche zegeningen even goed zijne vijanden als zijne vrienden. Die hem liefhebben zullen deze zijne liefde erkennen, en nog veel meer liefdebetoon van God ontvangen, dit is zeker; doch daarover spreekt Jezus nu niet. Hij ontleent aan Gods wereldbestuur de drangreden tot vijandsliefde. Betoont men deze liefde, men is op weg om kinderen van den hemelschen Vader te worden. Men is het niet uit kracht van de afkomst uit Abraham, men is het niet van nature; men wordt het alleen dan, wanneer men vijanden liefheeft, zooals Jezus het voorschreef.

Het ware voorbeeld. Matth. 5:48.

En kinderen Gods te zijn — dat is toch het hoogste; Gods navolger moest de discipel des Heeren worden. De geheel-eenige voortreffelijkheid van de gerechtigheid, die hij eischt, is gelegen in den maatstaf dien hij aanlegt, in het ideaal dat hij voor oogen stelt. "*Weest volmaakt, gelijk uw Vader, die in de hemelen is, volmaakt is.* De Vader is in alles volmaakt, niet enkel in de liefde. Maar daarmede is dan ook de noodzakelijkheid uitgesproken van eene volmaakte openbaring des volmaakten Vaders. Was de Vader nog niet verklaard, zooals hij verklaard moest zijn om ten voorbeeld te kunnen zijn voor menschen, de eisch, om te worden gelijk hij is, kon niet opgevolgd worden. Deze eisch is dus alleen in het Nieuwe Verbond op

zijne plaats, het verbond der volmaakte openbaring des Vaders.

Jezus kent derhalve geene onafhankelijke zedeleer. Hij kent geene zedeleer dan die vrucht is der Godsleer, welke bij hem geen Godgeleerdheid noch een stelsel van begrippen omtrent God, maar toch eene aanschouwelijke voorstelling van Gods deugden is. Hoe zij genoemd worden en waarin zij bestaan, drukt hij hier niet uit. Hij spreekt tot menschen, die aanbidden wat ze *weten*, wier Godskennis wel onvolkomen doch niet verwerpelijk is. De nadere verklaring van het goddelijke wezen zal wel niet achterwege blijven; hij mag en zal op den eenmaal gelegden grondslag voortbouwen. Zij huldigden het groote beginsel van Israëls roeping: *Jehova heilig te zijn.* Jezus neemt het op, hij maakt het bekoorlijker, vruchtbaarder, ruimer en daarmee strenger door het in dezer voege uit te drukken: "Weest dan *gijlieden volmaakt, gelijk* UW VADER IN DE HEMELEN *volmaakt is.*"

DERDE HOOFDSTUK.

DE GESTRENGE RECHTER IN HET GODSRIJK.

Wie ingaan mogen?

Waarin het *overvloediger* (Matth. 5 : 20) bestaat, hebben wij gezien. In alles moet het hart, door reine liefde bewogen, de zedelijkheid voortbrengen overeenkomstig het voorbeeld des hemelschen Vaders. Zonder deze gerechtigheid zal niemand het koninkrijk Gods ingaan. Wordt deze uitspraak vergeleken met Joh. 3 : 5, dan verkrijgen wij deze voorstelling dat de geboorte uit water en geest, dat het berouw over de zonde en het beginsel des waren levens, door Gods Geest gewerkt, in staat stelt om die gerechtigheid na te jagen, en derhalve kinderen Gods te worden (Joh. 1 : 12, 13); ook in de leer bestaat er tusschen den eersten en vierden Evangelist eene merkwaardige overeenstemming. En gelijk de laatste Jezus schetst als rechter in zijne gansche verschijning (Joh. 3 : 19, 5 : 27 o. a.), alzoo ook

de eerste. Het verschil van uitdrukkingen maakt toch de gelijkheid der voorstelling niet onkenbaar. De wetgever is tevens rechter, het een is onafscheidelijk aan het ander verbonden. Wij kunnen het vaak opmerken, dat zijne geboden met bedreigingen verbonden zijn, ja met besliste vonnissen. De Bergrede bij Mattheus is een der krachtigste bewijzen van zijne Messias-waardigheid, van de bovenmenschelijke, de goddelijke grootheid, die hij bezit. Alzoo wijst hij duidelijk aan, wie al of niet het koninkrijk Gods mogen en zullen binnengaan. Bepaalde personen zal hij zalig spreken, anderen zal hij buiten sluiten. Hij eischt niet enkel eene bepaalde gezindheid des harten, maar ziet ook of ze aanwezig is. Het kwade van het goede onderscheiden, de kwaden van de goeden scheiden, straffen en zegenen — zietdaar wat hij dagelijks doet in allerlei vormen. Het rechterlijk ambt is met zijne gansche verschijning één, de verschijning der genade en waarheid.

Jezus' manier van oordeelen. Matth. 6 : 1—18

Mattheus heeft ons eene proeve bewaard van zijne vonnissen. Zij zijn geheel en al in den vrijen vorm die Jezus overal kenmerkt; ze dragen de duidelijkste blijken, dat Jezus veroordeelde om te behouden, hij verzweeg nooit, hoe men dan wel gezind zijn moest en zich behoorde te gedragen. De gestrengheid, die wij bij hem opmerken, is de zorgvuldigheid der heilige liefde, welke het lancet diep in de wonde steekt om goed te kunnen heelen. Daarom ook beweegt hij zich niet in algemeenheden, noch in afgetrokkene begrippen. Wat hij bestraffen wil, wijst hij als met den vinger aan, op het gevaar af dat zeer vele menschen hem van vijandschap tegen hunne personen beschuldigen zullen. En ja, hij ontleende zijne voorbeelden aan de Schriftgeleerden en Farizeërs, maar opzettelijk worden zij hier volstrekt niet genoemd. Hij wil nu slechts veroordeelen wat te veroordeelen is, later zal hij zich rechtstreeks tot hunne conscientie's wenden.

De bedoelde vonnissen zijn eensluidend, men behoeft voor *aalmoes geven* in het eerste, slechts *bidden* en *vasten* te lezen — vs. 7—15 is blijkbaar ingevoegd — en gij hebt wezenlijk ook het tweede en derde. Die eenvormigheid verraadt geen armoede. Er is eene verscheidenheid van

uitdrukking, onder sprekers en schrijvers heerschende, die alleen aan den smaak der eigenliefde behaagt. Jezus vroeg altijd, op wat wijze hij zijne gedachten het diepst in het gemoed zijner hoorders griffelen kon. Welnu, ter bereiking van dit liefderijke oogmerk herhaalde hij tot driemaal toe denzelfden vorm, en tevens dezelfde beginselen. Laat ons een dier onvergetelijke uitspraken herinneren: "*Wanneer gij aalmoes doet, zoo laat voor u niet trompetten, gelijk de geveinsden in de synagogen en op de straten doen, opdat zij van de menschen geëerd mogen worden; voorwaar, zeg ik u: zij hebben hun loon weg. Maar, als gij aalmoes doet, zoo laat uwe linkerhand niet weten, wat uwe rechter doet, opdat uwe aalmoes in het verborgen zij, en uw Vader, die in het verborgen ziet, die zal het u in het openbaar vergelden.*"

De beweegredden der valsche Godsvrucht.

De drie voorbeelden, die Jezus nam, waren de hoofdbestanddeelen van het zedelijk- godsdienstige leven der menigte van dien tijd: *liefdadigheid, gebed, en vasten.* Bestreed hij daarvan het algemeene motief, dan veroordeelde hij tevens den heerschenden tijdgeest. "*Om van de menschen gezien te worden*" — zucht om eer van menschen te ontvangen, zietdaar de verdoemlijke beweegreden. Maar die daarom Gods wet willen volbrengen, "*zij hebben hun loon weg,*" hun plichtsbetrachting heeft niet de minste zedelijke waarde.

Leven met den Vader — de beweegreden der ware Godsvrucht.

't Geen de Godmenschelijke rechter hier veroordeelt is in zijn diepsten wortel het leven des menschen buiten God. De ware Israëlietische vroomheid had den Heere geduriglijk voor zich en was geduriglijk bij den Heer. 't Was een wandelen met God, een spreken met God, een zijn met God. In twee zegenbeden kan de gemeenschap, die ieder onzer deelachtig zij, gekarakteriseerd worden: *God zij met u! Wees gij met God!* Welnu, zulk een godsdienstig leven is met het aangezicht naar God gekeerd: "Heer, wat wilt gij, dat ik doen zal?" Zoekt de goedkeuring Gods. Voelt zich onafhankelijk van des menschen oordeel. Streeft naar een deugdelijk wezen. Luistert naar de stem des gemoeds. Gaat in alles met God om, die in het *verborgen* ziet en in het *openbaar* zal vergelden. Maar als men geen bewustzijn heeft van den levenden God,

als men God buiten persoonlijke betrekking tot den mensch stelt, als hij in onze gedachten "buitenslands" is, of onze ziel in het vreemde land omzwerft, dan wordt de wereld der zienlijke dingen, het oordeel der menschen, de schijn, de vorm — ons richtsnoer, ons oogmerk, ons leven, onze God. Wij zullen het dan ook vaak kunnen opmerken: het Farizeeïsme van Jezus' dagen, ja het Farizeeïsme van elke eeuw, is praktisch Deïsme, is de daadwerkelijke verloochening van den levenden God. Doch wel verre van te sidderen voor hem, moeten wij kinderlijk met hem verkeeren; hij is onze Vader, en derhalve bestaat er de krachtigste drangreden, om altoos met hem te verkeeren.

De zucht om openbaar te worden.

Om Jezus' vonnissen goed te verstaan, behoort men nauwkeurig te letten op het verschil tusschen *doel* en *gevolg*. Jezus veroordeelt de liefdadigheid, het bidden en vasten niet op zich zelf als zoovele uitingen der vroomheid. Dit behoeft nauwelijks opgemerkt te worden. Hij veroordeelt het doel, dat men daarbij had, namelijk *om* van de menschen gezien, geprezen te worden. Men deed het niet om God te behagen, om zijn wil te doen, om zijne goedkeuring te erlangen. De eer der menschen, dat was het loon 't welk zulke "vromen" zochten. Hoe onbeduidend, hoe ijdel, hoe veranderlijk dit loon is, behoeft wel geen betoog. En zij, zegt Jezus, *hebben* het, zoo zij het ontvangen; en zij ontvangen het van de menschen, welke altoos eerbied zullen hebben voor de praktische vroomheid; doch zij hebben geen loon meer te verwachten, hun God heeft hen bezoldigd en hun wensch is vervuld; geen dienaars zijnde van den levenden God, hebben zij van hém niets te verwachten. Daartegenover, — zoo men Gods wil zoekt te doen zonder van de menschen roem te begeeren, dus in stilte, in het verborgen, zonder eenigen ophef, dan zal het *gevolg* zijn, dat God de vroomheid openbaar maakt. Zóó, op die wijze, moet gij uw licht laten schijnen voor de menschen, en zij zullen uwe goede werken zien, en uwen Vader, die in de hemelen is, verheerlijken. God zal dus zelf zorgdragen voor de openbaarmaking, en alzoo vol-

doen aan eene behoefte der menschelijke natuur, ja aan eene wet van het goddelijke wezen zelf. Al wat verborgen is, is bestemd om openbaar te worden. De Vader, die in het verborgen is, maakt zijne onzienlijke dingen openbaar in zijne werken. De Zoon, die bij God was, geeft zijne heerlijkheid te aanschouwen. De Geest zelf, dien de wereld niet ziet, gaat van God uit, hij zal getuigen voor de wereld, en zal kenbaar zijn voor wie Jezus liefhebben. En wat de menschen ook doen of zeggen, "er is niets verborgen, dat niet openbaar zal worden; noch heimelijk dat niet bekend zal worden en in het openbaar komen." Dat is dan ook de vaak onbewuste levensdrang van den mensch. "Niemand die een kaars ontsteekt, bedekt ze met een vat, of zet ze onder een bed, maar zet ze op een kandelaar, opdat degenen die inkomen het licht zien mogen" (Luc. 8 : 16, 17.) Wat goeds hij weet te doen, dat ziet hij gaarne openbaar (Joh. 7 : 4*a*, 3 : 19—21). Welnu, wie het goede niet doet, om van de menschen gezien te worden, die zal door God zelven openbaar gemaakt worden. Dit is het loon dat hem wacht.

De loonzucht.

De zucht, om loon te verwerven van menschen, bestrijdt Jezus met de troostvolle belofte, dat God zal beloonen. Doch daarmee leert hij niet, noch keurt hij goed, dat men God om zijn loon dienen mag. Ter andere zijde komt hier Jezus' kennis van het menschelijk hart treffend uit. Onze natuur heeft een ingeschapen afkeer van de vruchteloosheid en onvruchtbaarheid; "*niets om niet*" — dat is geen uitspraak der zelfzucht, maar eene oorspronkelijke levenswet der menschheid. Zij heerscht in alle dingen. Die dient, dient om loon; die in de renbaan loopt, loopt om den prijs; die zijne ouders liefheeft, doet het in allen gevalle om den drang des harten op te volgen; die God zoekt, zoekt God om hetgeen God belooft. Zelfs het allerhoogste en allerzuiverste doel der Godsvrucht: God liefhebben om zijn zelfs wil, het is, om God zelf te mogen deelachtig worden, dat is om het hoogste goed te verkrijgen. Maar welk een verschil tusschen dit streven en de zucht om beloond te worden voor den godsdienst! De loonzucht

is een uiting van de zelfzucht, en gaat uit van de veronderstelling, dat *verdienste* de ziel der gehoorzaamheid is, die God verlangt. Wij moeten echter in eene kinderlijke betrekking tot God, den Vader staan, en een kind is geen bezoldigde knecht, veel minder een huurling. Een kind gehoorzaamt, omdat vader het gebiedt. Zoo veroordeelt Jezus het valsche beginsel, hetwelk van den godsdienst een slaven-dienst maakt. Desniettemin gebruikt hij een enkele maal het woord *loon*, hij schikt zich in dat opzicht naar de vatbaarheid zijner hoorders. Nu hij duidelijk deed uitkomen, dat men niet om loon God dienen mag, kon hij zonder vrees voor misverstand beloven, dat God een loon schenken zal. 't Wordt nu en dan verwisseld met *dank* (Luc. 6 : 23, 32, 33, 35). 't Loon, dat Jezus belooft, is de voor het kinderhart zoo aangename en begeerlijke goedkeuring des Vaders. Het is in dezen tijd de kennelijke, in het geweten der menschen sprekende bezegeling van oprechte vroomheid (vgl. Spr. 16 : 7). Het is hiernamaals het woord van den Rechter: "Wel gij goede en getrouwe dienstknecht, ga de vreugde uws Heeren in" (vgl. Luc. 12 : 8).

De openbare vroomheid en de verplichting om in 't verborgen God te verheerlijken, heeft Jezus in zijne gemeente vereenigd.

Jezus veroordeelt het *publieke* geven, bidden en vasten niet. Dat hij zich zoo sterk uitdrukte, werd door de tegenstelling geboden. Om den boom, die over de eene zijde hing, weder recht over eind te plaatsen, moet hij eerst met kracht naar de andere zijde overgetrokken worden. Zoo kan men zeggen, dat Jezus tegen de heerschende uiterlijkheidszucht eene volstrekte innerlijkheid beveelt. Maar dat niet alleen. Men mag niets in het openbaar doen, om van de menschen geëerd te worden, ziet daar *de* regel, die voor allen, voor personen en vereenigingen geldt. Is het dus geen *oogmerk*, om van de menschen geeerd te worden, welnu, laten onze goede werken dan gerust door hen gezien worden. Jezus maakte dan ook van zijne weldadigheid, van zijn vasten en van zijn bidden, volstrekt geen geheim, ofschoon hij er evenmin eenigen ophef van maakte. Zijne gemeente heeft altoos zonder eenig gemoedsbezwaar in 't openbaar de armen gedacht, en haar hart voor God uitgesproken. En het is in haar optreden voor de wereld, dat

de behoefte aan openbaarheid bevredigd en de verzoeking, om roem van menschen te zoeken, vermeden wordt, voor zoover dat in eenige instelling hier op aarde mogelijk is. De gemeenteleden beoefenen de liefdadigheid door de armverzorgers, wat ieder geeft blijft verborgen, wat allen tezamen geven wordt openbaar. De gemeenteleden bidden in het openbaar, maar bij monde van den voorganger, zoodat de menschen niet weten, wat ieder persoon voor zich zelven belijdt en begeert; het blijft in de binnenkamer. De gemeenteleden kunnen in hunne huizen vasten, bijzondere omstandigheden kunnen dit noodzakelijk of raadzaam maken. Het nieuw-testamentische vasten is het verloochenen van eigen zin en lust. De Christen speent zich aan de wereld, en dit vasten kost veel strijd en smart. De Christenen prediken het van de daken, dat dit geschiedt, maar niet het enkele lid; de tolk der gemeente spreekt het uit; het vasten der enkele leden blijft verborgen. Maar zij allen tezamen doen het met "gezalfd hoofd" en "gewasschen aangezicht." De gemeente des Heeren zucht al juichend en strijdt met het zegelied op de lippen; de gemeente van den Zaligmaker sterft de wereld af met de blijdschap des waren levens in het oog.

Het gevaar der roemzucht.

Niets doen om menschen-roem, — dit beginsel van Jezus' zedeleer zal hij gedurig uitspreken, en moeten wij toepasselijk maken op alle levensomstandigheden. Verzaken wij dat beginsel, wij zullen geen vastheid van wil noch zielsrust bekomen, wij zullen als een riet heren derwaarts bewogen worden, wij zullen heden slaven, morgen slachtoffers van de publieke opinie zijn. De gunst der menschen, zelfs de goedkeuring van vrienden, is even veranderlijk als de windwijzer; en eene kleine, zeer kleine, onmerkbare verandering van de zedelijke gesteldheid of het lichamelijke gestel kan eene groote verandering in de stemming te weeg brengen omtrent u, die, in welke betrekking ook, bij menschen roem zoekt. Maar het allertreurigste gevolg is wel dit, dat men aldus onbekwaam is, om in Jezus Christus te gelooven. Hadden de Joodsche leidslieden hem gehuldigd,

de volgzame menigte zou hem eveneens ontvangen hebben; maar toen de oversten blijken gaven dat zij hem verwierpen, toen sprak het als van zelf, dat zulke onderdanen hem versmaadden. Immers, zij die alles deden om van de menschen geprezen te worden, hoe zouden zij, in dat laatste geval, gelooven, zij die eere van elkander namen, en de eer, die bij God is, niet zochten (Joh. 5 : 44)? Daar nu, niet in het geweten, maar in de houding, het leven en de gesprekken der menigte het ware Christendom altoos afkeuring vindt, zoo moet men aan de zucht om menschen te behagen bij aanvang verloochend zijn, om de voortdurende smaadheid des kruises en versmading van Christus door het geloof in zijnen naam op ons te durven en te kunnen nemen.

De klaarheid van Christus' uitspraken.

Zietdaar eenige van die grondbeginselen der aan God gebondene en tegenover de wereld vrije zedelijkheid, waarvan geen tittel of jota zal verloren gaan. Wij behoeven geen priester noch orakel noch kerk, om den waren zin vast te stellen of zelfs te verklaren. 't Zijn lichtstralen der eeuwige zon, die iedere lichtzoekende ziel helder en klaar zijn, en zij zullen nooit gedoofd worden, zoolang er goddelijk leven in de menschheid is. Maar ziet daar dan tevens ook eenige proeven van Jezus' goddelijk oordeel. Hij heeft het Oude Testament niet aangevuld, maar hij heeft de zedelijke eischen, die daarin begrepen zijn, allereerst in eigen persoon vervuld. Mitsdien stelde hij, om het Godsrijk te kunnen ingaan, de betrachting van de wet der heilige liefde tot blijvende voorwaarde. Wat wonder, dat hij onverbiddelijk alle afwijking daarvan vonnist, en hoegenaamd geene oogluiking toelaat jegens eenige zonde? "*Zij hebben hun loon weg*" — dat zal de grondtoon blijven van al zijne oordeelvellingen over hen, die Mozes en de profeten niet hooren!

Jezus trok nu áller aandacht, de aandacht der gezonden en kranken, der rijken en armen, der Judeërs en Galileërs. Gezwegen van zijne wonderen, was zijne prediking reeds voldoende om het gansche

land te doen trillen. Op de snaar der Messias-verwachting, die zoo strak gespannen stond, legde hij zachtkens zijnen vinger; men voelde het algemeen dat hij zich voor den Christus hield. De liefelijkheid, duidelijkheid, oorspronkelijkheid en stelligheid van alle zijne woorden, brachten de menigte in verrukking. In Galilea had zich nog geen tegenstand vertoond; zijn roem was onbestreden en onbepaald, allen verheugden zich over den grooten profeet, in wien God zijn volk bezocht. Al staat het niet uitdrukkelijk vermeld, toch plegen wij geen geweld aan de historie door de voorstelling dat Jezus, bij zijn terugkeer in Kapernaüm, door oud en jong met vreugdegejuich werd begroet; de jeugd, natuurlijk, voorop! Maar Jezus wist, hoeveel die opgewondenheid beteekende. Binnen kort zal hij schetsen, dat slechts een vierde deel van het uitgestrooide zaad in goede aarde is gevallen. Hij voorziet, dat de Schriftgeleerden en Farizeërs, voor wie hij uit Judea geweken was, hem ook niet in Galilea met rust zullen laten werken. Trouwens, het kon ook niet wel anders. De genezen melaatsche had hem een zéér slechten dienst bewezen. (Luc. 5 : 14, 15); de beweldadigde had het niemand mogen zeggen, dat Jezus hem gereinigd had, en hij had het hoogstwaarschijnlijk ook in Jeruzalem geboodschapt. Gold zulk eene genezing algemeen voor een werk van God zelven (2 Kon. 5 : 7), de aandacht der hierarchie moest in bijzondere mate op Jezus gevestigd worden. Bovendien, het kon niet verborgen blijven, dat hij een vijand was van den geest, die Israël beheerschte. Het gerucht vergrootte de feiten. Farizeërs en Schriftgeleerden uit Judea en Jeruzalem kwamen om te onderzoeken. Jezus zondert zich af in het gehed, wederom staat hij bij eene wending in zijn openbaar leven. Hij treedt Kapernaüm binnen, vast besloten om, gelijk hij tot nu toe steeds gedaan had, hunne tegenspraak niet enkel af te wachten, maar ook uit te lokken. Na de kenschetsing en ontwikkeling van zijne Messiaansche waardigheid, zal hij haar moedig en krachtig handhaven.

Door oud en jong met vreugdegejuich begroet.

DERDE DEEL.

DE HANDHAVING.

"Zoo wat de Vader doet, dat doet ook de Zoon desgelijks."

Joh. 5 : 19b.

Jezus had zich zelven gekenschetst als den Zoon van God, gekomen om den tempel te reinigen, om de wereld het leven te geven, en het geestelijk Israël als zijne bruid tot zich te nemen; als den Heiland der wereld, die de ware Godsvereering stichten zal, en als den Trooster van alle treurigen, die ook uit dien hoofde toont dat hij de oppermachtige Heer is van de bezielde en onbezielde natuur; terwijl hij zijn goede belijdenis: ik ben de Messias, voorts ontwikkelde in betrekking tot het Oude Testament, de traditie en de voornaamste bestanddeelen der uiterlijke vroomheid; hierbij kwam hij voor het oog van onzen geest in het karakter van Vervuller van de Wet en de Profeten, Wetgever van het Nieuwe Verbond, Rechter in het koninkrijk der hemelen. 't Was te verwachten, dat hij dit zijn bewustzijn ook ging toepassen op feitelijke toestanden en in daden verwezenlijkte.

Zou hij den tempel reinigen, zou hij verlossen van het juk der zonde, wat wonder, dat hij dan ook van den last der schuld bevrijdde. Zou hij aan de wereld het leven geven, wat wonder dat hij het verlorene

opzocht en zaligmaakte. Was hij de Bruidegom, wat wonder dat de bruilofskinderen niet mochten vasten, zoolang hij bij hen was. Vervulde hij het Oude Testament, het sprak van zelf, dat hij de vormen van het tijdperk der voorbereiding niet gebruiken kon. Wetgever van het Nieuwe Verbond, moest hij ook leeren, hoe de Sabbat gebruikt behoorde te worden. En was hij de Rechter in het Godsrijk, dit veronderstelt tevens dat hij er de Koning van was, welke waardigheid hij dan ook moest laten gelden. 't Geen hij nu in de laatste periode van het eerste tijdvak deed ter handhaving van zijn Messiaanschen titel, dat kunnen wij gevoegelijk onder deze drie opschriften, even zoovele hoofdstukken aanduidende, samenvatten: *de Verlosser van zondaars*, *de Heer van den Sabbat*, *de Koning van het Godsrijk*.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE VERLOSSER VAN ZONDAARS.

De genezing van den verlamde te Kapernaüm. Luc. 5 : 17—26. Matth. 9 : 1—8. Marc. 2 : 1—12.

Al had Jezus nog niet onbewimpeld uitgesproken, dat hij één was met den Vader, toch had hij door menig woord en werk den indruk gegeven, dat hij de persoonlijke verschijning van Jehova was. Wel waren er vrome Israëlieten, gelijk in ons eerste boek geschetst werden, die den Messias begroetten als God geopenbaard in het vleesch, maar de Theologie van die dagen deelde zulk een gevoelen geenszins.

Het grootste verschilpunt tusschen Jezus en de Schriftgeleerden.

Haar God was "buiten's lands", verborgen, opgesloten in den hemel. Eenmaal had hij gesproken door Mozes, veelmalen door de profeten, maar dat hij ook in den Messias spreken, en wel zijn wezen uitspreken zou, dat werd volstrekt niet verwacht. Zoo God nu nog zijnen wil kenbaar maakte, dan betrof het de toekomst, de Messiaansche toekomst bovenal, en sommige uitverkorenen, door buitengewone wetsbetrachting en dooding des vleesches daartoe in staat, konden dien wil door gezichten en droomen leeren kennen. Al hadden de Schrift-

geleerden dus in Jezus den Messias gehuldigd, dan zouden zij hem daarmede nog niet in zijne goddelijke waarde erkend hebben. En wij zullen zien, dat het voornaamste struikelblok, 't welk zijne erkenning in den weg stond, juist de waan was, dat hij zichzelven God gelijk maakte. Jezus echter stelde, dat de Messias Gode gelijk *was*. De Zoon des menschen, zeide hij, heeft op aarde zijnde — hoeveel te meer dus als hij in den hemel is! — de macht, om zonden te vergeven. De schuldvergeving, dat stond vast, was een werk van God zelven. "Ik, ik ben 't, die uwe ongerechtigheden uitdelg." De Messias mocht dit doen, volgens Jezus; God *alleen* kan het doen, zeiden de Schriftgeleerden en de Farizeërs. Ziedaar de onoverkomelijke klove tusschen beiden aangeduid. En aangezien Jezus zich den Zoon des menschen, den Messias noemde, kende hij zichzelven eene goddelijke natuur, de gelijkheid met den Vader toe. De schuld vergevende, lasterde hij God in hunne schatting, voldeed hij aan zijne roeping in eigen schatting.

Tot schuldvergeving, een werk Gods, bevoegd.

De gelegenheid nu, om deze zijne bevoegdheid te handhaven, deed zich het eerst te Kapernaüm voor. Over de zee van zijne reis door Galilea wedergekeerd, vergaderden zich zeer vele personen van allerlei stand en oord, bij en in het huis, waar hij wederom leerend was. De kracht van Jehova, die in hem was, openbaarde hij in de genezing van allerlei ziekte en kwale. Alzoo onvermoeid bezig in het werk zijns Vaders, wordt hij op eens gestoord door een ongewoon schouwspel. Een verlamde daalt op een beddeke voor zijne voeten neder. Door de deur was hij niet te naderen. De vier dragers hadden eene geniale gedachte opgevolgd, want de liefde is vindingrijk en sterk. Langs den buitentrap naar het platte dak, en dit gedeeltelijk opengemaakt, — 't was het werk van een oogenblik. Maar bij de liefde tot den lijder kwam het geloof aan Jezus' vermogen en gezindheid, om hem te genezen. Zonder dit geloof zou de liefde de heldendaad niet verricht hebben, die den Zaligmaker stemt tot het openbaren van zijne macht ter bevrijding van den last der schuld. Hún geloof ziende — van dat des lijders wordt niet gesproken, schoon hij waarschijnlijk

hoop had op lichamelijke genezing — sprak de Heiland: "*Uwe zonden zijn u vergeven*". Misschien was zijne krankheid een gevolg van zedeloos leven. Maar hoe dit zij, duidelijk is 't, dat de weldaad, die de Verlosser hier schenkt, ongevraagd en ongezocht was. Schenkt hij alzoo veel meer dan de gebleken geloofskracht begeerde, hij verschijnt dan ook hier, niet als een product zijner omgeving — waartoe de wonder-ontkenning hem verlaagt, — maar als eene al het menschelijk bidden en denken te bovengaande oorspronkelijke persoonlijkheid. Dat Jezus veel meer doet, dan verklaren, dat God dien ongelukkige vergeving van zonden schonk, is buiten allen redelijken twijfel. Had hij zoo iets willen zeggen, dan had hij de Schriftgeleerden en Farizeërs, die er eene vergeving uit eigene machtsvolkomenheid in zagen, wel terecht gewezen, te meer omdat hij wist dat zijn stilzwijgen voor toestemmen gehouden zou worden, en hij daarmee de vonk in de brandstof wierp. Men zou hem immers van Godslastering beschuldigen! Maar in stede van tegenspraak, bevestigt hij hunne opvatting. Als deelgenoot van de eigenschappen en eigendommelijke werkzaamheden Gods, mag hij de zonde vergeven. Dit zal hij bewijzen. Met den hoogsten ernst en met betoon van heilige kalmte vraagt hij: "Wat is lichter te zeggen: Uwe zonden zijn u vergeven, of te zeggen: Sta op en wandel?" 't Eerste kon gemakkelijk uitgesproken worden, omdat niemand hunner beslissen kon, of die weldaad al dan niet werkelijk genoten of geschonken werd: in het heiligdom des gemoeds dringt geen menschelijk oog. Doch het laatste niet. Ieder zou kunnen beoordeelen, of hij zich in dat geval ook aan grootspraak en zelfverheffing schuldig maakte. Voor partijdige, voor vijandige rechters wilde hij echter het bewijs leveren, dat hij zich niets aanmatigde. Zijne macht om de zonde te vergeven, kon en zou hij staven door een woord te spreken, 't welk een daad zou zijn, die verre boven aller schepselen vermogen is. Van Godslastering verdacht, zal hij uit eigen beweging het bewijs leveren dat hij Gods Zoon is, evenals de Vader tot schuldvergeving bevoegd.

Wij kennen den uitslag. Tot ontzetting van allen handhaafde de Heer zijne goddelijke waardigheid; het wonder was zijn geloofsbrief. En wij mogen hier aanhalen (opdat bij vernieuwing de overeenstemming blijke van den Christus, zooals hij in de drie oudste Evangeliën geschetst wordt, met het Christusbeeld van het jongste Evangelie) zijn betuiging tot de Jeruzalemsche Joden gericht (Joh. 10 : 37, 38): "Indien ik niet doe de werken mijns Vaders, zoo gelooft mij niet; maar indien ik ze doe, en zoo gij mij niet gelooft, zoo gelooft de werken — die niemand anders gedaan heeft, Joh. 15 : 24, — opdat gij moogt bekennen en gelooven, dat de Vader in mij is en ik in Hem."

De roeping van Levi.
Matth. 9 : 9—13.
Marc. 2 : 14—17.
Luc. 5 : 27—32.

De schare verstrooide zich, en Jezus ging uit naar de zee, waar hij echter weer spoedig door eene menigte omringd was, die het woord Gods van hem wenschte te hooren. Het tolhuis voorbijgaande zag hij een dier verstootelingen der Joodsche maatschappij zitten, die zij tollenaars noemde en voor zondaars uitschold. Hadden de Schriftgeleerden en Farizeërs bij aanvang, en zooeven bij vernieuwing, getoond, dat zij niet tot het groote avondmaal van Gods koninkrijk wilden komen, de dienstknecht was nu op weg, om de armen en verminkten en kreupelen en blinden in te brengen (Luc. 14 : 16—22); zonder bepaalde lastgeving kent die dienstknecht den wil zijns Heeren: 't is de Zoon die, schoon in knechtsgestalte, het hart des Vaders kent en zijn raad uitvoert. Levi, de ambtenaar van de zeetol, zal daarvan de eersteling en het zinnebeeld zijn; ja, hij zal eene eereplaats verkrijgen: hij zal een apostel worden. Dit voorval was dan ook zoo gewichtig, dat al de Synoptici het beschreven hebben.

Levi was met Jezus' werkzaamheid in Kapernaüm en omstreken althans eenigermate bekend. Doch Jezus kende Levi veel beter, hij las in zijn hart. Hij beveelt hem te volgen — en de tollenaar was terstond bereid, en terstond volgde het doen op het willen. Hij ging van de duisternis tot het licht over, van den dood tot het leven. Jezus

drukte daarover ongetwijfeld zijne blijdschap uit door 't veranderen van den naam, 't welk bij de Joden zéér gebruikelijk, en hem eene aangename bezigheid, doch de bezigheid van ééne enkele seconde, was. Wellicht bekroonde hij Levi's gehoorzaamheid reeds op het zeestrand met het woord: Gij zijt Levi, gij zult Mattheüs, *gave Gods*, genaamd worden.

Voor wie de Zoon des menschen gekomen is.

Uitermate dankbaar voor het groote voorrecht, hem ten deel gevallen, richt Mattheus, terstond na den terugkeer van dit uitstapje, een grooten maaltijd aan, ter eere van Jezus, zijnen Heer. Niet alleen de discipelen, maar ook de stand- en lotgenooten, tollenaars en zondaars, moeten mede aanliggen. Jezus neemt de uitnoodiging aan, en pleegt daarmee eene onvergeeflijke misdaad in de schatting der Schriftgeleerden en Farizeërs. Zij durven er Jezus zelven niet over aanspreken, zij ondervragen zijne zwakke jongeren na den afloop, want ze zijn huiverig geworden voor zijn verpletterend woord. Niettemin de Heer weet dezen zijdelingschen aanval af te slaan, hij handhaaft zijn gedrag met het nooit genoeg geprezen woord: "*De Zoon des menschen is gekomen om te roepen niet rechtvaardigen, maar zondaars tot bekeering.*"

Zich bewust van zijne geneeskracht voor zedelijk-kranken.

Bij de ergernis over de bewezen schuldvergeving had zich dus de ergernis, die wij bij Luc. 15 in haar gewichtige beteekenis ontwikkelen zullen, gevoegd. Toont Jezus daar aan, hoe strijdig zij met den wil van God is, hier wijst hij hare onmenschelijkheid, onschriftuurlijkheid, en onchristelijkheid aan. Het algemeen gangbare spreekwoord: "de gezonden hebben den medicijnmeester niet van noode, maar die ziek zijn," veroordeelt hen; waren die lieden toch zedelijk krank in hun oog, en zijzelve in eigen schatting niet krank, welnu, waarom maken zij dan aanmerking op *zijn* verkeer met tollenaars en zondaars? Uit dat woord spreekt niet enkel een goed geweten; ook de zekerheid dat niemand van zijne berispers hem van eenige gemeenschap met hunne zonden overtuigen kan; ja zelfs de stellige wetenschap, dat hij de ware zielearts is; het middel dat hij voorschrijft,

de raad dien hij geeft, de methode die hij volgt, hij weet het, zal het doodelijk-kranke hart, zelfs van de diepst gezonken wereldlingen, volkomen genezen kunnen. Wie hem in dat oogenblik om bewijzen gevraagd had, dien zou hij zekerlijk opgewekt hebben, om zich aan zijne behandeling te onderwerpen, en alzoo verwezen hebben naar de ervaring der toekomst, die dit zijn woord dan ook door eene wolke van getuigen gestaafd heeft. En indien 't nu menschelijk, humaan, was, om zich tot de kranken te wenden, 't was niet minder in overeenstemming met eene uitspraak van het Oude Testament, immers, ook in het oog der Schriftgeleerden en Farizeërs, het woord van God. Ik wil barmhartigheid bewezen, boven offerande gebracht zien (Hos. 6 : 6), dit toch is de zin van het bedoelde Schriftwoord. De Joden waren tevreden, als zij voldaan hadden aan de voorschriften der Mozaïsche offer-wetten, en dachten datzelfde van God. Neen, laat God hun zeggen, de stipste waarneming van mijn dienst is zonder waarde, zoolang u de barmhartigheid, de medelijdende en mededeelzame liefde ontbreekt. Dat woord nu moeten Jezus' berispers leeren verstaan; hij bracht het in toepassing, want hij ontfermde zich over het verlorene, zij, de handhavers van het Oude Testament, zij verwaarloosden het op ontzettende wijze, want ze deden niets dan de onkundige schare vervloeken, en de ongelukkige tollenaars verdoemen. Bovendien — Jezus volgde in dat alles zijne hoogste roeping op, 't was *onchristelijk*, anders te handelen, de Christus laat "de rechtvaardigen" wandelen in hun eigen wegen, maar "de zondaars" roept hij tot bekeering. "*De Zoon des menschen is gekomen, om te zoeken en zalig te maken, dat verloren is.*"

Maar ook van het juk der Mozaïsche inzettingen zelf zou de Christus verlossen. Terwijl Jezus dischgemeenschap hield met tollenaars en zondaars, waren des Doopers leerlingen en de Farizeërs vastende. De eersten hielden zich in al die zaken aan de instellingen der laatsten; het paste op hun standpunt van zedelijke gestrengheid volkomen.

Het Oude en het Nieuwe Testament, Luk. 5: 33—39, Marc. 2: 18—22, Matth. 9: 14—17.

't Bevreemdt hun, dat Jezus, wien hun meester getuigenis gegeven had, zoo ontzettend ver afwijkt van die oude en heilzame gewoonten. De Johannes-jongeren komen in dát opzicht aan de zijde van de Farizeërs te staan, die tegenstanders van Jezus en hun eigen meester beiden. Doch niet als de Farizeërs eenige oogenblikken vroeger, doen zij Jezus' discipelen de vraag, die hen kwelt, zij richten zich tot Jezus zelven om opheldering. De vraag wordt met eene wedervraag beantwoord, die van 's Heilands buitengewone wijsheid, heldere kennis van zijn levensloop, en levendig besef van zijne waardigheid eene duidelijke proeve is. "*Kunt gij de bruiloftskinderen doen vasten, terwijl de bruidegom bij hen is? Doch er zullen dagen komen, en wanneer de bruidegom van hen weggerukt is, dán zullen ze vasten in die dagen.*"

De geest van het Nieuwe Verbond.

Hij is de bruidegom, en wijst dus de Johannes-discipelen beschamend terug naar het onderricht van hunnen meester (Joh. 3: 29). Is hij dat, welnu dan behoeven zij er slechts over na te denken, om te erkennen, dat zijne discipelen nu niet kunnen vasten, 't is geen tijd om te treuren, 't is hoogtijd voor hen. Doch het oog van den Bruidegom zelven staat droevig, een donkere wolk ziet hij aan den verren gezichteinder opkomen, hij zal weggerukt worden van de zijnen. Wetende wie hij was en wat de wereld was, waarin hij zich bewoog, is deze zijne uitspraak, het eerste woord, dat zijn gewelddadig sterven spelt, volstrekt niet bevreemdend. Met een diep bewogen gemoed, waarvan de onregelmatige uitdrukking getuigt, spreekt hij het uit, dat de zijnen in die dagen zullen vasten, de dagen waarin ze hem niet zien (Joh. 16: 16—22). Hun gevoel en gedrag en houding wordt dus niet geregeld door eenig voorschrift van Mozes, of van de Ouden, of van den Dooper, maar uitsluitend door *de betrekkin waarin hij zelf tot hen staat.* Hij is hun wet, hun middenpunt, hun roem, hun leven. Ziedaar al wederom één van die onsterfelijke beginselen, die uit het volle besef van zijne waardigheid en waardij gesproten zijn; inzonderheid de Apostel der volkeren zou het ontwikkelen (Gal. 2 : 20).

Jezus legt echter aan niemand zijn juk op. Met volkomen vrije keuze

moet men hem navolgen. Dies schrijft hij ook aan de vrienden der oude vormen niets van het nieuwe, dat hij medebracht, voor. Zij droegen een oud kleed, waarin een scheur was. Werd daarop een lap nieuw, sterk laken genaaid, dit zou, zoodra het ging krimpen, de scheur van het kleed, in plaats van te herstellen, nog grooter maken. De Heer keurt zelfs zijdelings goed, dat allen, die, gelijk de discipelen van Johannes, nog buiten het Nieuwe Verbond, het koninkrijk Gods staan, geene gebruiken van hem overnemen. Daar tegenover paste het oude kleed niet aan zijnen discipel; de bestaande oude vormen waren ter opneming van zijnen geest niet geschikt. Zij waren gelijk aan oude lederen zakken, die zich niet konden uitzetten, zonder te bersten. Werd daarin nu nieuwe wijn gedaan, de gisting, die volgen moest, zou ze doen bersten, en de wijn zelf verloren gaan. De nieuwe wijn behoorde dus in sterke, rekbare zakken gegoten te worden.

Noch vormendienst noch vormenloosheid.

Vormen-dienst wordt door Jezus overal bestreden, maar vormenloosheid nergens aangeprezen. Tegen het gebruik van vormen te strijden, is een onverstandig werk. Jezus wist in allen gevallen te goed, dat ze volstrekt onmisbaar zijn. Zij zijn als 't ware de vazen, die, goed gesloten, de fijne geuren bewaren voor vervliegen. Hij wil den vorm die voor den inhoud gepast is. En voor het leven, dat hij wekte, is die vorm onmisbaar, dien de aard van het leven zelf uit eigen beweging voortbrengt. Eischt het vasten en bidden, men vaste en bidde. Eischt het dischgemeenschap en danken, men ete en zij vroolijk in God. Eischt het vrijheid van beweging, men geve het alle mogelijke ruimte. Zoo wordt de vorm telkens veranderd, zoo is de vorm: uiting van het leven zelf. "De geest is 't die levend maakt, het vleesch is tot niets nut."

Jezus veroordeelt niemand, die in oprechtheid de oude vormen waarnam. Hij ziet het hart aan, en zoo hij iemand deswegens veroordeeld had, zou hij in beginsel den Farizeërs gelijk geweest zijn, die den vorm, den schijn, het uiterlijke, tot maatstaf van beoordeeling misbruikten. De Heer gaat zelfs eene schrede verder. Die God in oprechtheid alzoo dient, moge zich al niet spoedig met zijne verschijning verzoe-

nen kunnen: "Die ouden wijn drinkt, begeert niet terstond nieuwen, want hij zegt: de oude is beter." Toch zal diezelfde man later den nieuwen wijn smakelijker vinden, zal hij zich bij de discipelen van den Zaligmaker voegen. In den bloei zijns levens afgesneden, zal hij echter door allen, die God in waarheid aanbidden willen (Joh. 4: 23), erkend worden, en alzoo vele vruchten dragen. Van achter de donkerste wolk ziet hij het licht van den schoonsten morgen verrijzen.

Tegen onderscheidene bedenkingen handhaafde Jezus aldus zijne Messiaansche roeping om te verlossen; 't waren bedenkingen van zéér aanzienlijk gewicht. De gewichtigste moest echter nog uitgesproken worden. Zij betrof Jezus' verhouding tot den Sabbat, gelijk die instelling beschouwd werd door de Joden van zijnen tijd. Wij gaan terstond tot de behandeling van dit punt over.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE HEER VAN DEN SABBAT.

De genezing in Bethesda. Joh. 5: 1—16.

Ongeveer onze maand December was Jezus uit Judea door Samarië in Galilea gekomen. Hier werkte hij onafgebroken tot het eind van Februari of het begin van Maart, totdat het Purimfeest (zie het boek Esther), den 14den en 15den van Adar gevierd, hem deed opgaan naar Jeruzalem, den zetel van die vijandschap, die hem van nu aan geen rust meer laten zal. Maar hij laat haar zelf niet met rust. Hij zal er den eersten strijd over de Sabbatsviering wekken, gelijk hij er het eerst zijne Messiaansche waardigheid aangeduid had.

Bethesda, het tooneel van zooveler teleurgestelde hoop, zal de getuige voor de hoofdstad worden, dat de Messias inderdaad gekomen is, ook aan de vervulling van het vierde gebod te kennen. Op

een rustdag richt hij zijne schreden derwaarts, op den rustdag zal hij een van Sions kinderen verlossen, dezen feestdag dus tot een onvergetelijken dankdag maken. Ter betooning van zijne vrije en vrijmakende liefde, kiest hij een' mensch uit, die wel het voorwerp van 't innigste medelijden zijn mocht; immers, hij had er achtendertig jaren krank gelegen en al dien tijd te vergeefs op genezing gehoopt, doch dof van geest en somber van gemoed geworden, dorst hij zich niet langer met herstelling vleien. De geneesheer onderzoekt dan ook niet of hij gelooft; zou hij geloof vorderen van iemand welke denkelijk nooit den naam des Verlossers had hooren noemen? Jezus vraagt slechts, of hij gezond *wil* worden, en nauwelijks is deze vraag met eene droeve klacht over zooveel mislukte pogingen zijdelings bevestigend beantwoord, of het machtwoord weerklinkt, de gezondheid keert terug, maar tevens het bevel: *"Neem uw beddeke op en wandel!"*

Was Jezus niet van plan geweest, aldus de aandacht der Joden, ja der gansche menigte, te vestigen op den geest die hem bezielde, hij had zekerlijk iets anders gezegd; met het beddeke te gaan wandelen, dat was toch de stoutste uitdaging, die te bedenken was. Alras wordt dan ook aan den gehoorzamen man gevraagd, wie hem dát geboden had, wie zulk een stuk had durven bestaan? Hij weet het niet, doch de Heer maakt zich spoedig, in den tempel, aan hem bekend; en, denkelijk zonder dat de man de booze bedoelingen der Joden kende, gaat hij hun berichten wat zij hoogstwaarschijnlijk reeds vermoedden, dat het Jezus was die hem gezond gemaakt, en dus ook dat goddelooze bevel gegeven had. Ziedaar de reden waarom zij Jezus begonnen te *vervolgen* en *zochten te dooden.*

Andere handelingen op den Sabbat.
Luc. 6 : 1—14.
Marc. 2 : 23—3 : 6.
Matth. 12 : 1—14.

Van die vervolging leverde Galilea, terstond na Jezus' terugkeer uit Jeruzalem, een paar voorbeelden. Terwijl hij op den eersten sabbatdag van het tweede jaar der loopende jaarweek (den eersten sabbat der maand Nisan), "den tweeden eersten sabbatdag", met zijne discipelen wandelt langs de akkers waarop de gerst stond te rijpen,

wordt hij door sommige Farizeërs gevolgd die, wat genot! zien dat zijne volgelingen aren plukten en mét de handen wreven, — alzoo bezig waren met oogstwerk. Het tweede voorbeeld had plaats in de synagoge, denkelijk van Kapernaüm, waar zich, onder het gehoor van Jezus, een mensch met eene dorre hand bevond. Zijne bespieders beloeren hem, of hij op den Sabbatdag genezen zou, opdat zij hem zouden kunnen beschuldigen. En ja, Jezus geneest dien man inderdaad!

Latere voorvallen. Luc. 13 : 10—14, 14 : 1—6.

In later tijd zal hij daartoe ook gelegenheid geven. Hij geneest op denzelfden dag eene dochter Abrahams, die achttien jaren lang van jicht (?) krom gezeten had. Viel dit voor in eene synagoge, het laatste voorval van dien aard, ons bekend, had plaats in het huis van een overste der Farizeërs. Hij geneest er eenen waterzuchtige, daar kennelijk met het doel gebracht, althans geduld, om Jezus tot genezing uit te lokken, en dus tot overtreding der Sabbatsvoorschriften boosaardig te verzoeken.

Wegens het beslissend gewicht, dat de strijd over de Sabbatsviering in het leven van Jezus heeft, moeten wij er zéér aandachtig bij stilstaan.

De eerste genezing, die Jezus op een sabbatdag werkte, had, gelijk wij zagen, een uitdagend karakter. Zijn heldhaftige aanval op het sterkste bolwerk van het Farizeeïsme, was geenszins in strijd met de letter der Mozaïsche wet, die den Israëlieten niets anders dan onthouding van het dagelijksche werk voorschreef. De genezing was integendeel geheel overeenkomstig haren geest, de liefde tot God en den naaste. Kon men liefde bewijzen aan ongelukkigen op een Godgewijden dag, welnu dan was het ook een eisch der liefde, om dat vermogen terstond te gebruiken: waartoe toch een oogenblik getoefd, en tot morgen uitgesteld, den morgen, die misschien het weldoen onmogelijk zou maken? En wat het bevel betreft, om het beddeke te dragen — wie kan aannemen, dat Mozes werkelijk van een' herstelden

zou gewild hebben, dat hij, zonder noodzaak, nog een ganschen dag op zijn leger zou blijven liggen, alleen om des Sabbatswil? Alleen het wandelen was niet volstrekt noodig, maar, wie wandelde op Sabbat niet? Het Mozaïsch recht kon dus niet tegen Jezus ingeroepen worden, ofschoon hij de heerschende toepassing met open vizier aanviel. Met vaste hand en kalm beraad werpt hij het vuur in de brandstof.

Geroepen om zich deswegens te verdedigen, wijst hij op zijn Zoonschap, en dus ook op zijne bevoegdheid, om, onafhankelijk van de menschen, Sabbatsvoorschriften te geven. Aan het einde dezer beschouwing zullen wij de hoogst belangrijke rede ontleden, die Jezus ter verdediging van zijne wonderdaad, in Bethesda verricht, tegenover zijne beschuldigers hield. Al dadelijk echter wijs ik op het belangrijke verschijnsel, dat hij zich in Galilea niet anders dan in Jeruzalem voordeed, ja zich veeleer in de hoofdstad veel sterker uitsprak, dan in dat afgelegen gewest. Genoeg, bij de beantwoording van de vraag, waarom zijne discipelen op den Sabbatdag deden, wat niet *geoorloofd* is (Luc. 6: 2), verdedigt hij het stillen van den honger, waartoe dat vermeende oogstwerk dienen moest, op den dag des Heeren met een beroep op Davids voorbeeld, toen hij eene tempelwet schond; op de handelwijze der priesters, die in den tempel op Sabbat hun dagelijksch werk verrichten, en op het Schriftwoord: "*Ik wil barmhartigheid en niet offerande*," zoodat God niet verlangen kan, dat, daar de Sabbat om den mensch is, de mensch zich om den Sabbat zou opofferen door niet barmhartiglijk in zijne behoeften te voorzien. Zoo wijst Jezus aan, dat zij geen vrijheid hebben, om de zijnen van overtreding dezer instelling te beschuldigen, tenzij ze ook David en het Priesterdom in staat van beschuldiging stellen. Dat niet alleen: maar de ceremonieële wet moest wijken voor de behoeften van den mensch, gelijk de Rabbijnen betrekkelijk het offeren op den Sabbat leerden: "in het heiligdom is geen sabbat, het slachten verdrijft den sabbat." Ja, moet het Sabbatsgebod ondergeschikt zijn aan de bestemming des tempels, de tempel zelf is minder dan hij, die

tot u spreekt. Hij toch, de Zoon des menschen, is *Heer*, bekleed met volstrekte macht, en kan dus óók met betrekking tot den Sabbat zijne bevelen geven.

Niet met het oog op den waren wetgever, maar met het oog op de verklaringen der menschen, kent Jezus zich blijkbaar eene onbeperkte heerschappij toe, en die krachtige uitspraak, die hij voorzichtigheidshalve had kunnen terughouden, die hun vermoeden voedsel gaf, dat hij zich zelven Gode gelijk maakte, die hen tot zijne doodvijanden maakte, maar tevens ook doet zien, dat zijn Messiasbeeld en zijn eigen Messias-bewustzijn niet het afschijnsel der heerschende Messiasverwachting was, zal hij binnenkort rechtvaardigen door een krachtvolle daad. Op een volgenden rustdag de synagoge ingegaan om te leeren, ziet hij daar een lijder, wiens rechterhand, van zenuw- en spierkracht beroofd, hem de uitoefening van zijn beroep — volgens de overlevering was hij metselaar — belette. Zoo vurig de man de genezing begeerde, zoo ingespannen loeren de Schriftgeleerden en Farizeërs, of Jezus hem genezen zal. Waarschijnlijk was die lijder door hen, onder schijn van medelijden, opzettelijk in de synagoge gebracht. Zij wilden Jezus aanklagen voor het geestelijke gerechtshof, doch het bewijs moest nog gevonden worden. Volgens de leer nu der Rabbijnen, verbood de Sabbat alle geneeskundige behandeling, tenzij uitstel levensgevaar medebracht. De dorheid der hand gedoogde wel uitstel, zoo Jezus genas, kon hij dus als Sabbatschender aangeklaagd worden, en er waren bovendien vele getuigen. Dien sluwen toeleg kende hij, en toch zal hij het doen! Niemand hebbe eenig voorwendsel om te twijfelen aan zijne bedoeling: de man moet zich voor aller oog in het midden plaatsen, en men antwoorde op de vraag: *is 't geoorloofd op de sabbatdagen goed te doen of kwaad te doen, eene ziel te behouden of te verderven?*" Toont de Heer, dat hun toeleg hem geen geheim gebleven is, en doet hij hen gevoelen, dat zij als belagers van zijn leven op dienzelfden dag ware Sabbatschenders zijn, geen wonder dat machtelooze woede hun de lippen kluistert, en heilige

verontwaardiging, gemengd met blijdschap over de in hun geweten behaalde zege, uit den blik waarmee Jezus rondziet, spreekt. Welnu, hadden zij niets te antwoorden, voor hem was er geen derde tusschen goed en kwaad doen, daar men over den dag van morgen niet te beschikken had. Goeddoen, een mensch behouden, dat mocht men, dat moest men, dat zou Jezus altijd doen, en dus ook op den Sabbatdag! Daarmee zal hij zijne heerschappij bewijzen, door de Farizeërs ontkend en bestreden; 't zal blijken, dat hij dien dag heiligt door buitengewoon liefdebetoon. Hersteld, volkomen hersteld gaat de beweldadigde heen, maar de vijanden zijn woedend, te meer omdat zij gevoelen, dat ze toch niets tegen Jezus vermogen, dien zij onschadelijk willen maken.

Denzelfden indruk bekwamen zijne vijanden bij elk voorval van dien aard. Nog twee staan er opgeteekend. Zij doen ons de geveinsdheid van den heerschenden geest kennen. Jezus leert nergens, dat men op een rustdag de gewone bezigheden van het alledaagsche leven verrichten mag, allerminst dat men hem ontheiligen mag door wereldsch vermaak. Voor de verlossende, verzachtende, vertroostende liefde van den Christen in dit zijn karakter, zijn alle dagen gelijk. Gaat men echter op den Sabbatdag zaaien, maaien enz., het is, welbeschouwd, voldoening aan de vleeschelijke zelfzucht, dus in strijd met de bestemming van dien dag, die ons naar boven en naar binnen wijst ter voldoening van onze geestelijke behoeften. Wat nu deden de Farizeërs en Schriftgeleerden? Wel verboden zij de gewone bezigheden, maar zij drenkten toch op dien dag hun vee, of zochten een ezel te redden, waarbij veel meer eigenbelang dan liefde tot het leven der beesten in 't spel was; waarom was het dan kwaad, dat Jezus op dien dag een mensch, een zoon of dochter Abrahams, geroepen tot het heerlijkste leven, van kwalen en ellende verloste! Zoo bestrijdt Jezus niet het Sabbatsgebod, maar de liefdelooze toepassing! Hij leert eene opvatting, zooals de liefde haar bedoelde, en hem zelven ingaf: hij verklaart de letter naar den geest der wet.

Zijne betrekking tot den Vader, Joh. 5 : 17—47.

Het zedelijk recht echter, om zóó te spreken, als alleen den hoogsten Wetgever voegde (*"Heer*, óók van den sabbat") ontleende hij aan zijn Zoonsbewustzijn. *"Mijn Vader werkt, en ik werk: mijn Vader werkt tot op dit oogenblik, en ik doe het ook; Staakt mijn Vader zijn werken, ik zal het ook doen* (Joh. 5: 17). Wijl God zijn eigen vader is, daarom is God, God alleen zijn voorbeeld. Zijn Sabbatsarbeid is niet in strijd met Gods wet; God overtreedt zijn eigen wet niet, en dus mag Jezus ook niet van Sabbatschennis beschuldigd worden. Zoo begon hij te spreken, ter verdediging van de weldaad, die hij op een sabbat aan een krank mensch bewezen had. Scheen hij zich nu Gode gelijk te maken, hij toont zich onmiddellijk gereed, om te ontvouwen, in wat betrekking hij tot God staat.

Zijne afhankelijkheid van den Vader, Joh. 5: 19 en 20.

Wijl hij de Zoon is, is het hem zedelijk onmogelijk, iets van zich zelven, uit eigene beweging, naar eigen zin en wil, alzoo onafhankelijk van zijnen Vader te doen; de Vader was zijn leidsman, zijn voorbeeld, zijn leermeester; wat hij zag, dat zijn Vader deed, dat deed hij insgelijks: zoo hij anders handelde, zou hij in strijd handelen met zijne roeping als zoon; want wat zoon mocht zich onafhankelijk van zijnen vader maken? Dat hij zag wat zijn Vader deed, had hij te danken aan de liefde, die de Vader hem toedroeg, en die hem bewoog om den Zoon alles wat hij deed te toonen. De Joden moesten dan ook niet meenen, dat de genezing van een kranke op een sabbat reeds de hoogste openbaring was; neen, de Vader zou hem grootere dingen toonen met het heilzaamste oogmerk, opdat nam. de Joden zich verwonderen en door deze verwondering tot waarachtig geloof komen zouden (vgl. Hand. 4 : 13, 5 : 24).

Zijne grootere werken in de toekomst. Joh. 5 : 21—24.

Die grootere dingen bestaan in het levend maken van dooden en het houden van het gericht. De Vader, dat stond reeds in het Oude Testament, bijv. Deut. 32 : 39, 1 Sam. 2 : 6, was 't, die de dooden opwekte, en het sprak van zelf, dat hij dat deed naar zijn vrijmachtig welbehagen. Zoo is 't ook des Zoons werk levend te maken die hij wil; en hij was tot dàt goddelijk werk bestemd, te volbrengen als

de Vader het hem toonde, wijl niet de Vader het gericht houden zou, maar omdat hij den Zoon het geheele oordeel toevertrouwd had, met het zoo eervolle oogmerk, dat allen den Zoon eeren gelijk zij den Vader eeren; ja, die den Zoon niet eert, eert den Vader niet die Hem zond!

Tweeërlei opstanding. Joh. 5 : 25—29.

Jezus kent tweeërlei soort van dooden (Luc. 9 : 60); natuurlijk-dooden en geestelijk-dooden. Had hij (vs. 21) het levendmaken in 't algemeen uitgesproken, hij gaat dit denkbeeld nu achtereenvolgens op de geestelijk- (vs. 24) en de natuurlijk- (vs. 28) dooden toepassen. Plechtig betuigt hij, dat degeen, die zijn woord hoort en gelooft hetgeen zijn zender van hem getuigt, 't eeuwige leven heeft; alzoo levend gemaakt, komt hij in geen oordeel; zijne levendmaking is zijne vrijspraak. Dat tijdvak is reeds begonnen, maar zál iemand levend gemaakt worden, dan moet hij gehoor geven aan Jezus' stem: er zijn menschen, die hooren en toch niet hooren (Joh. 12 : 40, Luc. 8 : 10). Vraagt men, waarom zijne stem levendmaken kan, het is, omdat de Zoon het leven heeft in zichzelven evenals de Vader, doch met dit verschil dat de Zoon zulks te danken heeft aan den Vader, gelijk hij, juist omdat hij zoon is, alles van zijnen Vader ontving. Zoo dankt hij dan ook de bevoegdheid om gericht te houden aan de beschikking des Vaders, maar dit omdat hij zich zoo diep vernederd heeft, dat hij eens menschenzoon werd (Fil. 2 : 9—11), en dientengevolge is. Jezus sprak in vs. 26 niet uitsluitend over het geestelijk leven; het bepalend lidwoord ontbreekt vóór "leven", gelijk in H. 1 : 4*a*, zoodat hij geen enkel soort van leven uitsluit.

Daarmee werd de overgang gemaakt tot de bespreking van de lichamelijke opstanding (vs. 28 v.v.) Zij heeft ten doel, om alle verwondering over zijne richterlijke bevoegdheid weg te nemen. Uit dit krachtsbetoon zal de gegrondheid van dat recht blijken. De ure komt dat allen, die in de graven zijn, zijne stem zullen hooren. Die stem kan men niet ongehoorzaam wezen, en van dát onweerstaanbaar werk is het begin nog niet gekomen: eenmaal zullen alle natuurlijk-dooden

zijne stem hooren en uit de graven gaan. Die het goede deden, die deden wat God gebood, en dus ook geloofden aan Gods getuigenis omtrent zijnen Zoon, gaan uit om deel te hebben aan de opstanding, die met het geestelijk leven onafscheidelijk verbonden is; maar die het kwade bedreven, tot de opstanding, die tot het oordeel behoort.

Jezus' oordeel. Joh. 5 : 30—37.

Men vreeze echter niet, dat zijn oordeel onrechtvaardig is. Wederom verzekert hij, dat, wat een ander ook doe, hij van zichzelven niets kan doen, maar dat zijn oordeel nauwkeurig teruggeeft wat hij hoort. Hij doet, wat hij ziet van zijnen Vader; hij spreekt, wat hij hoort van zijnen Vader; en kon de gedachte daarbij nog oprijzen of zijne gezindheid wel toeliet, de spraak des Vaders zuiver weêr te geven, zoodat zijn oordeel niet rechtvaardig zou wezen, hij spreekt dat vermoeden krachtig tegen door te verklaren dat hij niet zijn eigen wil maar dien des Vaders, wiens gezant hij was, zocht te doen, zoodat hij met allen grond kon zeggen: "mijn oordeel is rechtvaardig." Evenwel, voor de vierschaar zijner hoorders was zijn getuigenis, als een getuigenis dat hij alléén aflegde omtrent zichzelven, niet waarachtig. Voor hen gold dan het getuigenis des Doopers, door Jezus voor juist erkend (vs. 32, 33). Hij voor zich nam geen getuigenis van een mensch aan, elk mensch stond beneden hem. Maar hij wees op dat getuigenis van af het standpunt der Joden (die Johannes groote eer bewezen hadden), opdat zij zelve behouden mochten worden. Het getuigenis, dat in zijne eigene schatting voldeed, was dat zijner werken, door den Vader hem gegeven ter volbrenging, als zoovele geloofsbrieven zijner goddelijke zending, en op de plechtige verklaring die de Vader zelf bij zijnen doop afgelegd had (vs. 37).

Het ongeloof der Joden. Joh. 5 : 38—47.

De Joden geloofden hem evenwel niet. Zij waren dientengevolge ongehoorzaam aan het goddelijk getuigenis des Ouden Testaments, in strijd met hunne eigene meening dat daarin het eeuwige leven was te vinden; ja zij wilden niet tot hem komen met het hoogste, heerlijkste doel, "*opdat gij leven moogt hebben.*" Deze onwilligheid verklaart Jezus door hunne gezindheid in het licht der zijne te plaatsen.

Van de zijde der menschen nam Jezus geene eer aan: daarvoor stond hij zedelijk te hoog, juist omdat hij, de Zoon, volkomen was in liefde tot God. Zijne tegenstanders echter, hij kende hen! hadden niet in hun hart, wel op hunne lippen, de liefde tot God. Waaruit bleek dat? *Ik*, zoo gaat hij met nadruk voort, *ik ben gekomen in den naam mijns Vaders, en gij neemt mij niet aan:* zietdaar het negatieve bewijs hunner liefdeloosheid jegens God. Indien, daartegenover, een ander in zijn *eigen* naam optrad als Messias, hem zouden zij aannemen: zietdaar het positieve bewijs. Alzoo hadden zij de menschelijke eer lief: zij namen eer van elkander, en zochten de eer, die God verleent, niet: hoe zouden zij dan gelooven kunnen? Hij echter zou hen niet bij den Vader verklagen: Mozes is 't die hen verklaagt, Mozes op wien zij! — niet Jezus! — hunne hoop gevestigd hadden. Mozes geloofden ze niet, zij verwierpen zijn gezag, anders zouden ze Jezus gelooven, daar Mozes van hem geschreven had; Mozes' geschriften geloofden ze niet, hoe zouden ze Jezus' woorden gelooven?

Welken indruk deze rede op de eerste hoorders maakte, meldt Johannes ons niet; de indruk was onbeschrijfelijk en de wijze, waarop Jezus zijne Messiaansche bevoegdheid met betrekking tot de Sabbatsinzettingen der ouden gehandhaafd had, kon niet uit het geheugen gewischt worden. Al ging Jezus zeer spoedig daarop naar Galilea over Perea terug, de vijanden verliezen hem niet weer uit het oog, wier aanvallen en aanslagen, op datzelfde punt, in Galilea reeds besproken werden (vgl. bl. 278 v.v.). Zij ergerden zich, gelijk wij vernamen, overal aan de voorstelling, die Jezus van zichzelven gaf: hij, de eigen Zoon des Vaders, hij, de Heer van den Sabbat; hun ijver voor "de eere Gods" begon al met hunne nijdigheid moordplannen te beramen. Maar wel verre van zich terug te trekken of zijne aanspraken een toon lager te stemmen, zal hij zich thans aan aller oog vertoonen als den Koning van het Godsrijk, machtig en gezind om gezanten af te zenden met den gewichtigsten lastbrief en met de noodige

krachten toegerust. Op deze derde of laatste proeve van de wijze waarop de Christus zich handhaafde, zullen wij terstond onze aandacht vestigen.

DERDE HOOFDSTUK.

DE KONING VAN HET GODSRIJK.

Terstond na de groote zege, waarover de woede der vijanden ontstak (Luc 5: 11), week Jezus naar den zeekant. Op de bergen, die de heldere wateren van het schoone meer beschutten, scheen de Heer als gezeteld te zijn (Marc. 3: 7, Joh. 6 : 3, Luc. 6: 12). Vandaar ging zijn blik over het verleden en het heden en de toekomst.

Groote toeloop. Marc. 3: 7—12 Matth. 4: 24, 25.

Het Purimfeest was pas geëindigd, en de oogst nog niet gekomen. De veld-arbeid pauseerde, en de scharen vloeiden van alle zijden om het gestoelte van den beroemdsten leeraar samen, van Galilea, van Perea, van Tyrus en Sidon, van Judea en Jeruzalem; dat gestoelte was tevens als een troon der genade en almacht, vanwaar ook voor allerlei kranken gezondmakende krachten toevloeiden. 't Was vooral zijne geblekene wondermacht, die duizenden aantrok. Geen geschikter tijd, zou men oppervlakkig zeggen, om het gansche volk in het koninkrijk der hemelen op te nemen, om zich door dat volk te laten huldigen als den Koning Israëls, om den oogst in de schuur te brengen.

Het geestelijk Israël.

Maar Jezus weet den schijn te onderscheiden van het wezen. Hij weet, wat die toejuiching beteekent, en wat de huldiging van zijn koningschap inhoudt. Hij weet, welk onweder begint op te komen, hoe groot de macht is van de klimmende vijandschap tegen zijn persoon. In het land van Juda heeft hij zijne bruid tot zich genomen, en zijn koninkrijk door den doop gevestigd, in Galilea zal hij zich, na zijn eerste bezoek, als den Koning openbaren, die zich, uit het uitverkoren volk, een volk uitverkiest, die aldus dat volk zelf onge-

schikt keurt ter opneming in zijn rijk, maar het gezanten zendt om van nu voortaan het geloof in zijnen naam te vorderen.

De stichting van het geestelijk Israël is in zijn hart. Hij beseft er al het gewicht, doch ook al het gevaar van. Hij breekt inderdaad met Israëls zoetste hoop, van als kinderen des koninkrijks te zullen opgenomen worden. Hij drukt in een daad zijn veroordeeling van Israëls vaderen uit: zij kunnen geene leidslieden blijven, zij mogen niet aan het hoofd der ware Theocratie staan. Uit de goede elementen, die hij vond, zal hij een nieuw volk formeeren, maar dat uit de Synagoge geworpen zal worden, omdat het hem als koning erkent. Twaalf mannen zullen zijne gezanten en rijksbestierders onder hem worden, maar zij zullen om zijns naams wil door allen gehaat worden. En tegenover de groote macht dier vijandschap, zal hij deze macht plaatsen, die oogenschijnlijk bespottelijk, inderdaad onoverwinlijk is: tegenover den arbeid des ongeloofs ten doode, den arbeid des geloofs ten eeuwigen leven.

De Apostelkeuze
Luc. 6: 12—16,
Marc. 3: 13—19
Matth. 10: 1—4.

Jezus grondt zijne hoop niet op het cijfer, slechts twaalf mannen zullen hem omringen; noch op uitwendige voorrechten of verstandsaristokratie, 't is de eigenlijke volksklasse, waaruit hij zich apostelen kiest. Met degenen, die hem getrouw zullen blijven, vormen zij, al zal er één den rol van verrader spelen, het toegeruste volk. Zij dus het historisch ontstaan van het vleeschelijk Israël het model, dat Jezus voor den geest was, de gedachte was geheel nieuw, zelfs een Johannes de Dooper zou gesidderd hebben voor zulk eene uitsluiting van de natie, waaraan de woorden Gods toebetrouwd waren. Dit werk behoort tot de grootere werken, die de Vader hem zoude toonen; wij lezen dan ook, dat de Apostel-keuze door een ganschen nacht van gebed voorbereid werd. De roeping van vier discipelen tot visschers van menschen, was de aanvankelijke, de roeping van twaalf discipelen tot apostelen, was de volkomene uitvoering van eene gedachte, die reeds maanden lang in zijn hart leefde. De geschiedenis zal zijne wijsheid rechtvaardigen; over hunne personen, hun lastbrief en werkzaamheden op eene andere plaats.

De Bergrede.

Hoe nu zijn eigen volk zich te gedragen heeft, onder de vijandschap van het Joodsche volk, waaruit het door den waren Israël getrokken was, waarin het moest blijven verkeeren, waartegen het kampen moest, zal de Koning nu in de beroemde Bergrede verklaren.

Omgeven van de welbekende twaalf mannen, daalt Jezus van den bergtop neer; hij neemt plaats op eene grasrijke en breede glooiing, waar zich eene talrijke schare van discipelen voor hem uitbreidt, kennelijk onderscheiden van de vele volkshoopen uit alle oorden des lands. Alzoo onderscheiden wij duidelijk drie kringen; de grootste omvat het geheele volk, dat óf vijandig, óf onverschillig, óf belangstellend is; de middelste besluit die vele vrienden en vriendinnen, welke den naam van Jezus Christus belijden, maar volstrekt niet alle den Heer trouw zullen blijven, wij zullen hen de algemeene klasse van leerlingen noemen; de kleinste bestaat uit de twaalf geroepen apostelen: de bijzondere klasse.

De berg, waarop Jezus in zijnen koninklijken mantel verscheen, was aan de eerste Christenen, voor wier gebruik de Evangelieën opgesteld waren, zéér goed bekend, hij heet er eenvoudig doch bepaald: "*de* berg;" de overlevering noemt hem: *Korun al Hottein* (horens van Hottein), naar twee vooruitstekende punten, en een nabij gelegen dorp, niet ver van Kapernaüm.

Belofte en bedreiging des Konings, Luc. 6: 20—26.

Spreuken als de zaligsprekingen heeft Jezus hoogstwaarschijnlijk meer dan eenmaal doen hooren bij onderscheidene gelegenheden; 't waren zijne kernspreuken, zijne wachtwoorden, zijne schibbolet's; haar te herhalen, was hem niet verdrietig, en het afwisselend gehoor zeker niet nutteloos. En waarom zou hij den vorm niet telkens ietwat gewijzigd hebben? Wat hij *vroeger* van dien aard uitgesproken had, 't had een afgetrokken, algemeen karakter. Nu zou hij het in een bepaald verband plaatsen, en tot bijzondere personen richten. De van de groote menigte afgezonderde discipelen zijn de hoorders, aan wie hij, in de eerste plaats, met koninklijke mildheid de schoonste en rijkste gaven toezegt.

"Zalig zijt gij, armen! want u is het koninkrijk Gods!

"Zalig zijt gij, die nu hongert! want gij zult verzadigd worden!

"Zalig zijt gij, die nu weent! want gij zult lachen!

"Zalig zijt gij, wanneer u de menschen haten, en wanneer zij u afscheiden, en smaden, en uwen naam als kwaad verwerpen, om des Zoons des menschen wil!

"Verblijdt u in dien dag, en zijt vroolijk: want ziet, uw loon is groot in den hemel; want hunne vaders deden desgelijks den profeten."

Welk eene verklaring! Jezus verklaart, dat zijne discipelen de armen zijn, die het koninkrijk Gods ingaan! Op hén brengt hij al de geestelijke goederen over, die het huis Jakobs verwachtte. Zijne volgelingen — dát zijn de armen, die de profeten bedoelden; zijn vervolgers — dát zijn de rijken, die arm zullen worden.

"*Armen*" en "*rijken*" waren er altoos onder de bedeeling van Gods genade. Zij vertegenwoordigen de tweeërlei soort van menschen op zedelijk gebied, het vrouwe-zaad en het slange-zaad; onder het Oude Testament werd de strijd tusschen beide eeuwen lang gestreden, en onder het Nieuwe Testament zal hij voortgezet worden; de vervolgers van de profeten zijn de vaders, in meer dan éénen zin, van de menschen, die Jezus' discipelen zullen uitwerpen.

Van uit dat algemeene gezichtspunt daalt hij tot bijzonderheden af. De eerste zaligspreking is de tekst der geheele rede. Vandaar geen *nu* in de eerste zaligspreking, en evenmin in hare tegenstelling, het eerste *wee u!*

Die *nu*, in het heden der genade, in den dag zijner verschijning, onderwijl de stichting van het heerlijkste rijk plaats heeft, ten gevolge van de prediking der bekeering, welke 't gevoel van behoefte en het schuldbesef wekte, hongerigen en treurigen waren, zij zouden de zegeningen van dat rijk genieten: volle verzadiging en volkomene blijdschap.

Doch zij, die rijk waren, gezond, rechtvaardig, gelijk ze waanden, zij hadden geen rijkdom van troost meer te wachten. Dientengevolge

zelfgenoegzaam, versmaadden zij wat Jezus aanbood. Zij zochten de eere van menschen, en verwierpen den Christus, die in den naam zijns Vaders kwam (Joh. 5 : 43—47, vgl. bl. 285). Van daar eene stemme als des donders:

"Maar wee u, gij rijken! want gij hebt uw troost weg!

"Wee u, die nú verzadigd zijt! want gij zult hongeren!

"Wee u, die nú lacht! want gij zult treuren en weenen!

"Wee u, wanneer al de menschen wel van u *spreken;* want hunne vaders deden insgelijks den valschen profeten!

Vrienden jegens vijanden des Heeren, Luc. 6 : 27—38.

Zoo verbond hij aan de verkondiging tot *zijn* persoon den hoogsten zegen en den diepsten vloek. Evenals vroeger (vgl. bl. 256 v.v.), spreekt hier de rechter uit hem, maar veel strenger en bepaalder. De scheiding tusschen tarwe en kaf was aanvankelijk tot stand gekomen, nu begint hij de eerste in zijne schure te verzamelen, en de laatste te verbranden. Als koning van het Godsrijk wijst hij den vijand zijn lot, den vriend zijn deel; wij hooren het begin van het zwaarste eindvonnis: "Slaat ze hier voor mijne voeten dood!" en van de schoonste lofspraak, welke de eeuwige vrijspraak is: "Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht!" Geen wonder, voorwaar! dat er onder de hoorders velen waren, die zich ergerden, inzonderheid de bedoelde Schriftgeleerden en Farizeërs, die zich de hoogste plaatsen in het Godsrijk waardig keurden. Zij wendden zich dus met afschuw van hem af, en Jezus zal zich verder uitsluitend richten tot hen, die naar hem hooren (vs. 27).

De algemeene klasse van Jezus' leerlingen zal in botsing komen met de alledaagsche, de gewone leden der Joodsche maatschappij, weldra opgezet door hunne leermeesters en oversten. Die menschen *vloeken*, *slaan op de wang*, zijn *ruw* in hunne *behandeling*, *rukken het kleed* af, enz.; zij stooren zich zeer weinig aan de gebruikelijke vormen, en aan de bestaande rechtspleging; de geschiedenis van Paulus levert talrijke voorbeelden daarvan op. De hoofdzaak nu der rede be-

vat de noodige wenken voor zulke omstandigheden; 't is het gebod der naastenliefde, door de discipelen van Jezus toe te passen in betrekking tot de alledaagsche vijanden van zijnen naam. En is het ooit opgeklommen in eenig menschelijk hart, wat de Heer nu gebieden zal? Immers hij schrijft hun eene tegenovergestelde gedragslijn voor: voor haat, *liefde;* voor vloek, *zegen;* voor geweld, *toegeeflijkheid* enz. In het algemeen moeten zijne vrienden dezen grondregel volgen: "*Al wat gij wilt, dat de menschen u zullen doen, doet gij hun desgelijks.*"

De discipelen jegens zich zelven, elkander en den Heer, Luc. 6 : 39—49 Matth. 7.

Niet gehoorzaam zijnde aan de voorschriften des Heeren, konden zij, de discipelen, niet voldoen aan hunne roeping, om, een ieder in zijn kring, en naar de mate zijner gaven, anderen tot leiding te zijn. "Kan ook wel een blinde eenen blinde op den weg leiden? Zullen zij niet beiden in de gracht vallen?" In het derde, het laatste deel dezer rede wijst Jezus dan ook aan, hoe noodig zulk eene gezindheid is, als hij aanprees.

De discipel volge hem, den Meester, na: "de discipel is niet boven zijnen meester." In die verhouding sta dus Jezus' volgeling tot Christus, dat hij zelf zijn voorbeeld is en blijft.

Zijne discipelen zijn broeders, die eerst zich zelven bij aanvang zuiveren moeten, eer zij heilzaam op anderen kunnen en mogen inwerken: "En wat ziet gij den splinter, die in uws broeders oog is, en den balk, die in uw eigen oog is, merkt gij niet? Of hoe kunt gij tot uwen broeder zeggen: Broeder, laat toe, dat ik den splinter, die in uw oog is, uit doe; daar gij zelf den balk, die in uw oog is, niet ziet? Gij, geveinsde! doe eerst den balk uit uw oog, en dan zult gij bezien, om den splinter uit te doen, die in uws broeders oog is."

Hun hart moet gezuiverd worden, daarin zijn de uitgangen des levens, de toestand van het hart is de wortel van het uitwendige leven. "Want het is geen goede boom, die kwade vrucht voortbrengt, en geen kwade boom, die goede vrucht voortbrengt: want iedere boom wordt uit zijn eigene vrucht gekend.... Uit den overvloed des harten spreekt 's menschen mond."

En nu, wat hun mond belijdt, dat moet de wandel bevestigen. "En wat noemt gij mij, Heere, Heere! en doet niet hetgeen ik zeg?" Die leeft gelijk hij belijdt, zal volharden tot den einde toe. "Hij is gelijk een mensch, die een huis bouwde, en groef en verdiepte, en leide het fundament op een steenrots; als nu de hooge vloed kwam, zoo sloeg de waterstroom tegen dat huis aan, en kon het niet bewegen; want het was op een steenrots gegrond." — "Maar die ze niet gehoord en niet gedaan zal hebben, is gelijk een mensch, die een huis bouwde op de aarde zonder fundament; de waterstroom sloeg er tegen aan, en het viel terstond, en de val van datzelfde huis was groot!"

Met vrijmoedigheid plaatsen wij aan het einde van dit boek een van 's Heilands laatste woorden: "Indien ik niet gekomen ware, en tot hen gesproken had, zij hadden geene zonde, maar nu hebben zij geen voorwendsel voor hunne zonde" (Joh. 15 : 22). Jezus had zich een jaar lang uitgesproken in tempel en synagoge, in Judea en Galilea, voor overheid en onderdaan, door woorden en werken. Het Evangelie, tot allen gebracht, was luide en duidelijk gepredikt. De blijde boodschap, dat hij de Messias, en derhalve het Godsrijk nabij gekomen was, had hij gepredikt; hij had zijne waardigheid liefelijk gekenschetst, getrouw ontwikkeld, krachtig gehandhaafd. Wat wilde men meer?

Men wilde een gansch anderen Messias. De ware Messias was wel tot het zijne gekomen, maar de zijnen hebben hem niet aangenomen, zie daar in 't algemeen de ontvangst, die hem te beurt viel, aangeduid. Bij dit punt zal de Evangelische historie ons thans inzonderheid bepalen.

DERDE BOEK.

WAT DE MENSCHEN VAN JEZUS DENKEN.

"Heer, wie heeft onze prediking geloofd, en aan wien is de arm des Heeren geopenbaard?
Joh. 12 : 38b.

't Eerste boek werd gewijd aan het getuigenis dat Jezus bekwam van God, en het tweede aan het getuigenis, dat Jezus van zich zelven gaf. Rijst dus als van zelf de vraag naar den indruk, dientengevolge gemaakt, wij zullen haar in dit boek beantwoorden; de ontvangst, die Jezus vond, vereischt en verdient onze grootste belangstelling.

De houding der besliste vijanden, der Farizeërs, komt later ter sprake; wij zullen hen bij de ontknooping van het groote drama der wereldgeschiedenis ten tooneele voeren. Wij bepalen ons tot het volk, over 't algemeen tot de ambtelooze leden en de gewone klassen der Joodsche maatschappij, de menschen van allerlei rang en stand en ontwikkeling, van beiderlei kunne, van verschillende godsdiensten. Daartoe behooren ook de goedgezinde vrienden en de getrouwe volgelingen des Heeren.

Wij hebben hem thans in den geest te volgen op gebaande en ongebaande wegen, in de omstreken van Kapernaüm, in de landpalen van Tyrus en Sidon en Caesarea Filippi, in de bloeiendste maar ook in de dorste streken, in Galilea, Samarië, Jeruzalem, en ten slotte in het Overjordaansche, alwaar hij de aanslagen op zijn leven ontwijkt. Dit boek zal dus zijn leven beschrijven van kort vóór Paschen tot het feest der tempelvernieuwing (Joh. 6 : 4, 10 : 40). De verschillende reizen, die de Heer in dien tijd maakte, staan met de

belangrijkste gebeurtenissen in onafscheidelijk verband. *Kapernaüm*, *Caesarea Filippi* en *Jeruzalem* zijn haar middelpunten. De eerste periode eindigt met de krisis onder de Galileërs; de tweede heeft de verheerlijking op den berg tot glanspunt; de derde loopt uit in de vreeslijke poging om hem te grijpen. Alzoo bespreken wij in even zoovele afdeelingen achtereenvolgens der *Galileërs*, der *discipelen*, en *der Joden* gezindheid jegens den Zoon des menschen.

EERSTE DEEL.

DE GEZINDHEID DER GALILEËRS.

"Voorwaar, voorwaar zeg ik u: gij zoekt mij, niet omdat gij teekenen gezien hebt, maar omdat gij van de brooden gegeten hebt, en verzadigd zijt". (Joh. 6 : 26).

Na het uitspreken van de Bergrede, de koninklijke wet der vrije liefde voor zijn volk, keert Jezus, door velen gevolgd, naar Kapernaüm terug. Gedurende vele dagen zal hij in deze stad en omstreken vertoeven. Het Pascha is wel nabij, doch hij gaat niet mede op. Hij zal een feest in de woestijn bereiden, en dat feest zal de aanleiding zijn tot de scheiding, eene geduchte en beslissende scheiding onder de vele leden der algemeene klasse van zijne discipelen, bijna allen Galileërs. Hoogst nuttig is het derhalve op hunne zedelijke gesteldheid te letten; hunne gezindheid jegens Christus is, natuurlijk, de spil onzer gansche beschouwing. De overvloedige stof, ons hier aangeboden, kunnen wij het gemakkelijkst in drie hoofdstukken behandelen. Eerst beschouwen wij onderscheidene sterk-sprekende voorvallen, als zoovele *proeven*, daarna de *gelijkenissen*, die op dit onderwerp betrekking hebben, eindelijk de *afzending der twaalve*, welke met ons onderwerp ook onmiddellijk samenhangt.

EERSTE HOOFDSTUK.

ONDERSCHEIDENE PROEVEN.

De genezing van des Hoofdmans knecht, Luc. 7 : 1—10, Matth 8:1, 5—13

Van de buitengewone inspanning der laatste dagen denkelijk vermoeid, hoopt Jezus eenige verademing te vinden onder het gastvrije dak te Kapernaüm. Maar reeds bij zijnen jubelenden intocht wordt zijne hulp ingeroepen op eene wijze, die zelfs elke gedachte aan aarzeling verbood. Een stadgenoot en hoofdman van de Romeinsche soldaten, die aldaar, wellicht uit hoofde van den drukken koophandel en tol, in bezetting lagen, begeert, dat hij bij zijnen doodelijk-kranken dienstknecht kome. Die militair heeft een medelijdend hart, maar het munt ook door ootmoed uit. Zelf durft hij niet tot Jezus naderen. Hij doet het door de ouderlingen van de synagoge, op zijne kosten gebouwd. De Heiden van afkomst is een vriend van Israël geworden, doch hij verstaat nu reeds, en veel beter dan die eerwaardige voorgangers, wat het zegt! "*Ik wil barmhartigheid en niet offerande.*" Zij begeeren van Jezus als eene verdienste, wat zich de hoofdman slechts als eene groote gunst denken kan. Deze proseliet der poort is een Christen in beginsel.

Kapernaüm was groot van lengte, en de tallooze menigte, die Jezus omstuwde, veroorzaakte, gelijk men denken kan, een pijnlijke vertraging. Inmiddels ontplooide zich bij den hoofdman de bloesemknop des geloofs. De les, die opgesloten lag in de genezing, aan den zoon des hovelings volbracht (Joh. 4 : 47—54), voor ettelijke maanden door hem vernomen en nu herinnerd, was voor zijn gemoed, als de lentezon, die, na dagen lang achter een wolkensluier verborgen geweest te zijn, plotseling hare levenwekkende stralen uitgiet over de ontluikende natuur. Jezus werd hem de onbeperkte gebieder der geesten, hij behoeft niet in zijn huis te komen, hij kan den kranke uit de verte genezen als hij wil, en zijn huis is bovendien veel te nietig voor zulk een Heer! Spreekt deze slechts een woord, de goede

geesten der gezondheid komen en de kwade, die der krankheid, zullen gaan. Zelf commandeert hij, en zijne onderhoorigen zijn gehoorzaam, omdat hij spreekt uit naam van het gezag, dat hij vertegenwoordigt. Zoo is Jezus ook een bevelhebber, die altijd onderdanigheid vindt aan zijn woord, wijl hij het hoogste gezag vertegenwoordigt en uitoefent op aarde.

De hoofdman gebruikt zijne eigene vormen. Men kan merken, dat het verhaal oorspronkelijk is; en dat de wordende Christen over Jezus' verschijning nagedacht heeft. En al kan men er nog een overblijfsel van Heidendom in bespeuren, de Heer, die wist wat in den mensch was, let op het hart van den smeekeling en op het wezen der belijdenis. Zonder eenigen ophef voldoet hij aan het treffend verzoek. "*U geschiede, gelijk gij geloofd hebt*," bij Mattheus tot den hoofdman in persoon gericht, omdat hij gansch en al van de beide gezantschappen zwijgt, die Lucas beschreef, en die in zijne plaats werden aangesproken. Teruggekeerd, vonden zij den kranken dienstknecht gezond.

Ziedaar eene mate van geloof, die zelfs Jezus' verwondering wekte. Een groot geloof.
Bij niemand in Israël had hij zulk een groot geloof *gevonden*. Zoo het in dezen of genen discipel aanwezig was, dan was het rechtstreeks door hem zelven gewekt; maar hoe was het in zulk een man ontstaan, een Heiden van afkomst, slechts een leerling van de Synagoge, en een ruwen krijgsman? Jezus ziet hier bepaald de voorbereidende werking des Vaders: "*niemand kan tot mij komen, tenzij de Vader, die mij gezonden heeft, hem trekke.*" Die ervaring is hem tevens een onderpand van de heerlijkste toekomst. Hij zeide tot de afgezonden ouderlingen en vrienden: "*Velen zullen komen van Oosten en Westen, en aanliggen met Abraham en Izaäk en Jakob in het koninkrijk der hemelen.*" 't Is opmerkelijk, dat deze verwachting in de ziel van Jezus leeft, die toch niet buiten de grenzen van het heilige land geweest was, en Israël met de vurigste liefde beminde. Groot, zéér groot was de toejuiching, die hij bij het Joodsche volk vond, maar toch sprak hij

het onheilspellend woord luide uit: *"maar de zonen des koninkrijks zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis, aldaar zal de weening en de knersing der tanden zijn."*

Welk een ontvangst de Zaligmaker dan vreesde van het vleeschelijke volk, is duidelijk af te leiden uit die onheilspellende profetie. En hoe zij bij aanvang was, leeren verschillende proeven kennen. Allereerst de opwekking van den jongeling te Naïn.

De opwekking van den jongeling te Naïn. Luc. 7 : 11—17.

Zekerlijk bedroefd over de ongeloovigheid van de kinderen Abrahams, immers de geroepen burgers van het Godsrijk, gaat hij spoedig weer op reis. Ditmaal richt hij zijne schreden naar Naïn, in de vlakte van Esdralon, ten zuiden van den Thabor, aan de noordelijke afhelling van den Hermon, tegenwoordig een klein, door Joden, Christenen en Mohammedanen bewoond dorpje. Eene menigte discipelen en volk vergezelt hem. Schoon opgetogen over al hetgeen zij gezien en gehoord had van den Zaligmaker der wereld, heeft zij toch geen oog voor de smart eener moeder, eener weduwe, wier eenige zoon daar voor hunne oogen de poort uitgedragen wordt naar zijne laatste rustplaats. Was het wonder, dat Jezus' ontferming hem drong tot krachtige vertroosting, tot eene vertroosting die niet maar de tranen droogde, neen, die het gejammer verving door gejuich? Zonder eenig gebleken geloof in moeder of dragers, zal hij het grootste wonder verrichten. Hij raakt de lijkbaar aan; voor een wijle neêrgezet om de groote menigte, die den lijkstoet te gemoet kwam; hij vreest niet levitisch-onrein te worden; hij spreekt zijn machtwoord tot den doode. Zijne liefde hergeeft aan den jongeling het leven, aan de moeder haar eenigen zoon. Door de goddelijke ontferming, die Jezus bewoog, had de Vader zijnen Zoon dit werk getoond, en levend gemaakt wien hij wilde (Joh. 5 : 21).

De geloofwaardigheid der dooden-opwekking.

Ongevraagd en ongezocht verrichtte de Heiland dit teeken. 't Was de eerste opwekking uit de dooden. Wij kunnen er ons geene voorstelling van maken. Evenals voor onze geboorte, hangt er een on-

doordringbare sluier voor ons sterven. Eén oogenblik na het verstandigste spreken is de mond onbewegelijk gesloten. Hoe is de gesteldheid van onzen geest na die stonde? Staat de ziel dan nog in eenige betrekking tot haar stoffelijk hulsel? Veel kunnen wij hier vragen, doch wij zullen wel blijven vragen, zoolang wij zelve niet door de riviere des doods zijn heengegaan naar het land, waar het licht Gods over alles voor altijd opgaat. Genoeg, de vorst des levens bezat de macht, om eene ontvlodene ziel tot haar instortende woning terug te roepen, en hij deed dat enkel en alleen, om gevolg te geven aan de inspraak zijns mededoogens, om eene treurende moeder te vertroosten.

De kerkvader Eusebius heeft ons een fragment bewaard van Quadratus, een Evangelist uit de Apostolische eeuw, die verklaart: "de daden onzes Heilands waren ten allen tijde handtastelijk; want zij zijn waar. Ik beroep mij hier op de genezenen, *op de opgewekten uit den dood*, die niet slechts, nadat zij genezen en opgestaan waren, gezien zijn, maar ook daarna aanwezig waren, niet alleen ten tijde, dat de Verlosser op aarde omwandelde, maar ook na zijn vertrek, zoodat eenigen van hen tot op onze tijden in het leven gebleven zijn." Dit woord werd geschreven in het begin der tweede eeuw, onder keizer Hadrianus, toen enkele voorwerpen van Jezus' wonderkracht wellicht 80 of 90 jaren bereikt konden hebben." Zoo schreef *van Oosterzee* in zijn *Leven van Jezus*, en wij vinden in het getuigenis van Quadratus eene bevestiging van de wonderverhalen, met name van dit verhaal. En het is niet onwaarschijnlijk, dat Jezus meer dan drie dooden opgewekt heeft; de Evangelisten toch hebben zich nooit ten doel gesteld, alle wonderen van den Heer te beschrijven, slechts van elke soort een enkel. Nergens wordt hij geschetst, alsof hij er zich op toelegde, zulke daden te doen, en dit verhoogt de geloofwaardigheid dier verhalen. Zij zijn niet ontstaan uit het Oude Testament; welk een groot verschil toch niet tusschen Jezus en Elia (1 Kon. 17 : 10)? Jezus spreekt als de oppermachtige Heer van leven en dood, terwijl Elia

ootmoedig bidt met sterke roeping en in grooten angst. En zoo zelfs de gevallen mensch in het voorttelingsvermogen, door niemand ontkend, de macht tot het voortbrengen van den mensch bezit, waarom zou de tweede Adam niet bij machte geweest zijn, om een mensch het tijdelijke leven te hergeven? Ja, zoo hij inderdaad het geestelijke leven heeft gewekt, wat wonder, dat hij het natuurlijke leven, dat veel minder is, ook wist te heroveren op den dood?

Onvoldoende hulde.

En nu, welken indruk maakte dit wonder? Groot was, voorwaar, het gerucht, dat heinde en verre weerklonk, maar het waarachtig geloof ontstond er niet door in de vele ooggetuigen, zelfs niet in de beweldadigden. In plaats van deelnemende blijdschap, slechts schrik; van ootmoedige vereering des Zaligmakers, slechts eene onbepaalde verheerlijking van God; van hartelijke erkenning zijns naams, als van den eenigen Verlosser, slechts de luidruchtige uitroep: "*Een groot profeet* is onder ons opgestaan," en "*God heeft zijn volk bezocht.*" De schare had van deze onvolledige hulde kunnen opklimmen tot het geloof van den Heidenschen hoofdman, 't is waar; maar het was veeleer te vreezen, dat zij terugzinken zou tot eene lauwheid, die onverdragelijk is; hare opgewondenheid zag de ware beteekenis van het wonder voorbij; zij was slechts getroffen door de macht, niet door de innerlijke drijfveer, het Verlossershart van Jezus Christus.

De boetvaardige zondares, Luç. 7 : 36—50.

De boetvaardige zondares kende dat hart.

"In de stad," dat is in Kapernaüm wedergekeerd van 't uitstapje, waarvan Naïn het begin was, wordt Jezus de gast van Simon den Farizeër. Zoo hij het brood des levens maar aanbieden kon, was elke plaats hem welkom, eene woning, waar de eigen gerechtigheid heerschte, evengoed als een tolhuis, al ware zelfs, zoo als hier, onthaal noch ontvangst voegzaam. Maar wat daaraan ontbrak zal hem door een geheel eenig verschijnsel vergoed worden. Eene zondares, die in de stad zelve haar verdorven en verderfelijk levensgedrag geleid had, schroomt niet, om Jezus de hoogste, de betamelijke hulde te brengen.

De ware ontvangst.

't Is mogelijk, dat zij "Maria van Magdala" heette, en dus later eene

"En droogde ze af met het haar van heur hoofd...."

diakones werd van den Heer, die gekomen was om te dienen. Maar 't is niet waarschijnlijk. Uit de Magdaleensche werden zeven duivelen geworpen, en deze vrouw droeg eene benaming, welke nergens aan zulk eene lijderes gegeven is; zou het, daarenboven, wel waarschijnlijk zijn, dat eene zondares Jezus kon dienen "van hare goederen," gelijk van Maria bericht werd? Hoe dit zij, deze boetvaardige ziel erkent Jezus op de aandoenlijkste wijze voor haren redder uit den grootsten nood. Hare vele zonden waren haar vergeven. Zij had geloofd en was behouden geworden van het rampzaligst verderf. Dat bleek uit hare groote liefde tot Jezus, aan wiens blijde boodschap zij haar redding te danken had.

Wederliefde alzoo, die zich in dankbetoon openbaarde, bracht haar aan zijne voeten. Hij wijst niets van haar af, omdat hij haar zelve aangenomen had. Hij keert zich niet af van heur zalf, overblijfsel en getuige van haar vroeger leven; noch van heur golvend hair, in den dienst van hare zonde een lokmiddel te meer; noch van hare lippen! Zij is voor Jezus geene zondares meer, het oude is voorbij gegaan, een nieuw schepsel werd zij; hare geloofsliefde heiligde alles. Hij verdedigt, integendeel, haar hulde op de treffendste wijze, en daarmede verdedigt hij zich zelven in zijne verlossende liefde.

Jezus' profetische waardigheid om zijne zondaarsliefde betwijfeld.

Ten gevolge toch van dit tooneel, begon de gastheer zelfs aan de profetische waardigheid van Jezus, wellicht op grond van Naïn's wonder erkend, te twijfelen. 't Was immers eene vaste wet der heiligheid, zich af te scheiden van de zondaars. Jezus laat echter de aanraking van eene zondares toe: de eigengerechtigheid vergeet en vergeeft niets, in haar schatting blijft men altoos dezelfde. Hij weet derhalve niet — zoo besluit Simon, — wat en hoedanig die vrouw is; anders toch, — zulk een gunstig denkbeeld heeft hij nog van Jezus! — zou hij die overtreding niet gedoogen. Maar, daar hij dit dan niet wist, en een profeet moest het toch weten, kon hij bezwaarlijk aan zijne profetische waardigheid vasthouden.

Wij verbazen ons over zulk eenen nietigen grond, omdat wij bij

het groote woord opgevoed zijn: "De Zoon des menschen is gekomen om zondaars te roepen tot bekeering," en derhalve ook, om gemeenschap met hen te oefenen. Doch de welgezinde Simon de Farizeër verstond het niet; hij gevoelde dus ook niet, wat het zegt door Jezus verlost te zijn. Zijne gedachten kennende, zal de Verlosser hem hare vurige dankbaarheid en tevens zijne koele ontvangst verklaren. "En Jezus, antwoordende, zeide tot hem: Simon, ik heb u wat te zeggen. En hij sprak: Meester, zeg het!"

"Jezus zeide: Een zeker schuldeischer had twee schuldenaars; de een was schuldig vijfhonderd penningen, en de ander vijftig; en als zij niet hadden om te betalen, schold hij het hun beide kwijt. Zeg dan, wie van deze zal hem 't meest lief hebben? — En Simon, antwoordende, zeide: Ik acht, dat hij het is, dien hij 't meeste kwijt gescholden heeft. — En hij zeide tot hem: Gij hebt recht geoordeeld."

't Is niet waarschijnlijk, dat Simon de schuldenaar was, wien vijftig penningen vergeven waren; maar de vrouw is zekerlijk de andere. Simon had Jezus zelfs niet de gewone eerbewijzen betoond; maar déze vrouw, hoe maakte ze hem beschaamd, in wiens oog zij het slechtste wezen was! In Jezus Christus toch was de schuldeischer en schuldvergever verschenen, de verhouding tot zijn persoon was het blijk, of men al dan niet de groote weldaad genoot, die met het komende Godsrijk door God zelven geschonken werd, door God in Jezus verschenen.

Ergernis om zijne zaligspreking.

Deze toespraak vervult de aanliggende gasten met groote ergernis. "*Wie is deze, die ook de zonden vergeeft?*" Maar de dankbare vrouw gaat heen met het onvergetelijk troostwoord: "*Uw geloof heeft u behouden, ga heen in vrede.*" Het zaad des woords droeg in haar vele vrucht, doch de aanwijzing daarvan, eene bevestiging tevens van Jezus' vroegere zelfopenbaring (vgl. bl. 268 v.v.), was reeds genoegzaam, om vele andere harten voor hem te sluiten, als ware hij een Godslasteraar!

In een huis gegaan zijnde, waarschijnlijk in dat van Petrus, na het verlaten van Simon's woning, zou zijne familie zich op eene ongezochte wijze over hem uitspreken. Daar vergaderde wederom eene schare, alzoo dat Jezus met zijne discipelen ook zelfs niet konde brood eten. De gebeurtenissen der laatste dagen hadden op nieuw de bevolking der omstreken doen samenvloeien om Jezus, en zijne houding op het Purim-feest (vgl. bl. 276) had zelfs Schriftgeleerden van Jeruzalem bewogen, om hem in zijne woonplaats te bespieden. En gelijk men zich gemakkelijk voorstellen kan, werden er genezingen van Jezus gevraagd. Hij wierp dan ook een blinden en stommen duivel uit. Met het oog daarop vroegen de scharen vol bewondering, of deze niet de Zoon van David was? Zij zetten alzoo eene eerste schrede op den weg tot het geloof, maar de gemaakte indruk werd oogenblikkelijk uitgewischt door de opmerking der gezaghebbende mannen. "Hij heeft Beëlzebul, en door den overste der duivelen, werpt hij de duivelen uit." De laster verhief zich, de slang begon haar venijn uit te gieten.

Bewondering en belastering, Marc. 3 : 20, 22, Matth. 12 : 22-24.

Bij die beide gevoelens — het eerste is bewondering, het tweede belastering — over de pleitrede, die Jezus tegen het laatste richtte, spreken wij later — liet zich de stem van zijn vleesch en bloed hooren. Hij had zich in de laatste dagen buitengewoon ingespannen. Geen oogenblik liet hij ongebruikt voorbijgaan. Hij ontzegde zich zelven de noodige spijs, zoo het koninkrijk zijns Vaders op zulk een oogenblik zijne aandacht vereischte; in Kapernaüm is hij dezelfde, als bij de Jakobsbron (Joh. 4 : 34). Dat hij daarbij in *ekstase* was, is begrijpelijk. Zou de ijver, die hem verteerde, zich niet in vonkelende blikken, in ontzagwekkende houding, in verheven geestes-spanning uitdrukken? Zijne naastbestaanden begrijpen echter niets van zijn geestdrift. Zij willen hem tegenhouden, hij moet wat tot rust en kalmte komen, want hij is buiten zich zelven (in *ekstase!*). Zij gevoelen eene teedere zorgvuldigheid voor zijn persoon; maar, hoe vereerend dit ook zij voor hun menschelijk gevoel, zij gaven daarmeê toch te kennen, dat zij in hunnen beroemden bloedverwant nog niet den Zoon van

De onbetamelijke zorg van zijne familie, Marc. 3 : 21,31-35 Luc. 8 : 19—21, Matth. 12 : 46-50

God erkennen, die in het doen van 's Vaders wil leeft, en hunne alledaagsche gezondheidsleer of ook hun kleingeestige opvatting van fatsoenlijkheid en achtbaarheid verre beneden zich acht. Het zielenheil gaat hem boven alles, daaraan moet alles dienstbaar zijn.

Zijne ware familie.

Dit bepaalt dan ook, wie zijne bloedverwanten mogen heeten. Zijne bloedverwanten, 't zijn zijne geestverwanten. "En de schare zat rondom hem, en zij zeiden tot hem: Zie, uwe moeder en uwe broeders daar buiten zoeken u. En hij antwoordde hun, zeggende: Wie is mijne moeder, of mijne broeders? — En rondom overzien hebbende, die om hem zaten, zeide hij: "Ziet mijne moeder en mijne broeders. *Want zoo wie den wil van God doet, die is mijn broeder, en mijne zuster, en moeder.*"" Millioenen danken hem eeuwig voor dit woord, het woord van den Zoon, die Gods wil doet en weet en uitspreekt! Doch hij verbrak daarmee de banden des bloeds niet. Zijne laatste ure zal nog bewijzen, dat hij het kind eener aardsche moeder bleef. Maar hij mocht niet dulden, dat het vleesch inbreuk maakte op den geest, dat de natuur meesteres van de genade werd, dat vergankelijk liefdesgevoel het besef der hemelsche eeuwige roeping ging leiden! Die in den geest met hem vereenigd zijn, dat zijn de verwanten, die blijven, en altoos met hem zullen zijn. 't Zijn kinderen zijns Vaders.

Zijne verheffing van de vrouw Luc. 8:1—3.

Ziet, mijne moeder en broeders en zusters — deze grootsche gedachte wordt in zijne gemeente, openbarings-terrein van zijn geestelijk koninkrijk, verzinnelijkt. Hij maakt vervolgens een voetreisje in de omstreken van het Galileesche meer, gevolgd, voor 't eerst, door de twaalve, en ook door sommige vrouwen, "die van booze geesten en krankheden genezen waren, zoo als Maria van Magdala, uit wie zeven duivelen geworpen waren, en Johanna, de huisvrouw van Chuzas, Herodes' rentmeester, en door vele andere, die hem dienden van hare goederen." Wij mogen hier dus stilstaan bij de verhouding van Jezus tot de vrouw, en alzoo van de Galileesche vrouwen tot Jezus.

De afscheiding der geslachten was in het stijve Juda veel streng er dan in het vrijere Galilea. Desniettemin was het een hoogst zonder-

ling verschijnsel, dat vrouwen met mannen op reis gingen, niet naar de hooge feesten, maar om iemand over godsdienstige zaken te hooren spreken. Of Jezus met opzet dit gezelschap saâmgeroepen heeft, dan of 't een uitvloeisel was van de liefde tot zijn persoon, die mannen en vrouwen als broeders en zusters samenbond, weten wij niet. In allen gevalle heeft hij er zijne goedkeuring daadwerkelijk aan gehecht. En met deze enkele daad hergeeft hij aan de vrouw hare rechten; van die ure moet men hare "emancipatie" dagteekenen.

Hoe laag de vrouw in het Jodendom stond, werd bl. 40 aangeduid. Boekdeelen kunnen volgeschreven worden over de ellende der vrouw onder de volken, die het Heidendom of het Mohammedanisme aanhangen. De graaf *de Gasparin* heeft daaraan eene welsprekende bladzij gewijd in zijn uitnemend boek: *De emancipatie van de vrouw.* Volkomen juist is zijne slotsom: "Hoe verder men zich van de grenzen van het Christendom verwijdert, hoe meer men de vrouw vindt afgedaald, al lagere en lagere plaats innemende in die schakel, die aanvangt met het wezen, vatbaar voor volmaking, om te eindigen met de vrouw, die niet meer is dan een voorwerp; terwijl juist daar, waar de verkondiging des Evangelies begint, die toestand van ontzaglijke verworpenheid ophoudt."

Deze emancipatie is geene verbreking van de grensscheiding, door de natuur gesteld, maar een herstel binnen hare perken. Van gelofte geen spoor; van veronachtzaming der vrouwelijke plichten geen bewijs; van afzondering geen blijk; voor gemeenzamen omgang met mannen aanleiding en plaats. 't Zijn vrouwen, doch vrouwen van betrekkelijk hoogen leeftijd, althans voor een deel moeders van dertigjarige zonen, van discipelen des Heeren; echtgenooten van visschers ja, doch ook van hoog geplaatste personen; beweldadigden door zijn macht- en troostwoord. 't Is eene gemeenschap in den *heiligen* Geest, waarin de *Heilige* Gods het levengevend middenpunt is.

Het verschil van geslacht, van stand, van jaren en van bloedsbetrekking kwam voor Jezus' levenstaak niet in aanmerking. In hem is

noch Jood, noch Griek, — wij kennen dat woord van den Apostel. Jezus ziet slechts ééne zijde van het menschelijk leven aan, maar het is de eenige zijde, die hij aangrijpen kan, om het gansche menschelijke leven onder de heerschappij des Geestes te brengen. *'t Is de diep en fijn gevoelde zielsbehoefte.*

De eerbied der vrouw voor Jezus

De vrouw heeft nameloos meer gevoel dan de man. Niet alleen dat zij aandoenlijker is voor vreugd en smart, maar haar schoonheidsgevoel, haar zedelijk gevoel, haar godsdienstig gevoel spreekt veel luider dan dat des mans, die zich veelal door verstandsbeschouwing, inzonderheid door de koude berekeningen van geld- en eer- en roemzucht, laat leiden, en alzoo zijne zielsbehoeften smoren. En wat is er in Jezus, dat de vrouw niet aantrekt? Hij — de man, en de fiere sterke held! Hij — de medelijdende en medelijdenswaarde! Hij — de fijn- en diepgevoelende! Hij — de vervolgde van menschen, die de vrouw met de grootste verachting beschouwden! Hij — de liefde en barmhartigheid in persoon, maar tevens die heiligheid, waarvoor het geweten der vrouw altoos eerbied zal hebben! Waarlijk, wij kunnen het begrijpen, hoe de dienende vrouwen nog stand hielden bij het kruis, toen de getrouwe mannen, reeds lang op de vlucht geslagen, zich schroomvallig schuil hielden!

Deze vrouwen werden de eerstelingen der diakonessen in de Christelijke kerk. Bij hare inzegening gebruikte men in de vierde eeuw het volgende karakteristieke gebed: "Eeuwige God, vader van onzen Heer Jezus Christus, Schepper van mannen en vrouwen, — die met uwen heiligen Geest vervuldet: Mirjam, Debora, Anna en Hulda — die niet versmaaddet dat uw eigen Zoon zou geboren worden uit eene vrouw, die ook in den tabernakel en den tempel vrouwen aanweest om uwe heilige poorten te bewaken, — zie nu ook neder op uwe dienstmaagd, die hier het werk eener diakones aanvaardt; geef haar uwen heiligen Geest, zuiver haar van alle onreinheden des vleesches en des geestes, opdat zij waardiglijk de taak moge vervullen, die haar wordt toevertrouwd, tot uwe verheerlijking en tot eer van

Door ééne daad hergeeft Jezus aan de vrouw hare rechten.

Christus, wien met U en met den heiligen Geest eere en heerlijkheid zij toegebracht van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen."

Maar ook de voorbeelden van die tallooze moeders, die, onder den last der zorgen en zwakheden gebogen, bij de sponde van heur stervend kindeke, of bij het verdragen van allerlei bitsheden en smaad, de les der zelfverloochening betrachten achter hem, die het zwaarste kruis voor ons allen droeg, die zich altijd gaf, die overal bereid was om te werken en te lijden!

Gezegend de vrouw, die waarlijk eene zuster is van Jezus! Zij vlecht hemelsche rozen in het aardsche leven! Zij is de goede engel des mans! Jezus heeft hare waarde 't eerst ontdekt en gebruikt. Hij zag vooruit wat die edele graaf (de Gasparin) achttien eeuwen later als de ervaring van al die eeuwen opteekende: "Heft de vrouw op door het Evangelie, en gij zult het huisgezin opheffen; heft het huisgezin op en gij zult de maatschappij opheffen; hervormingen, die inderdaad billijk zijn, zullen van zelf tot stand komen; hervormingen, die ongerijmd zijn, zullen van zelf te niet gaan." De christen-man zij het zout der maatschappij, maar de christelijke vrouw mengt het zuurdeeg in het meel!

De overtocht naar het land der Gadarenen. Matth. 8: 18. Marc. 4: 35, 5: 1. Luc. 8, 22, 26.

Op dit reisje begon Jezus in gelijkenissen te spreken. Aan den avond van den dag, waarop hij dezen vorm van onderwijs voor 't eerst gebruikte, gaf hij last om naar de overzijde, het land der Gadarenen, te varen. 't Was reeds laat geworden, en wellicht zagen zijne discipelen tegen de nachtelijke zeereis op. Maar de Messias is zoo weinig tot uitstel genegen, dat hij in het scheepke ging "gelijk hij was." Inmiddels haastten zich eenige andere bewonderaars om het vaartuig van den grooten profeet met de hunne te begeleiden.

Weerstand in drie temperamenten. Matth. 8: 18—12 Luc. 9: 57—62.

Hij wordt echter een oogenblik opgehouden door een paar zeer merkwaardige ontmoetingen, volgens den eersten Evangelist. Maar volgens den derden behooren zij tot het begin van Jezus' laatste, allesbeslissende reize. Met het oog op de antwoorden die hij gaf, scharen wij ons aan de zijde van Lucas, doch om het logisch verband van dit werk volgen wij de orde van Mattheus.

Een Schriftgeleerde, behoorende tot de algemeene klasse van zijne leerlingen, heeft met vreugde het woord des koninkrijks ontvangen, en biedt zich aan om den geheel-eenigen Schriftgeleerde op zijn moeitevollen tocht te volgen, "waar hij ook henen gaat." Dit onbepaalde aanbod verraadt onbedachtzaamheid, naar den aard van zijn sanguinisch temperament heeft hij de kosten niet berekend. Jezus wijst hem op dit gebrek en derhalve op de waarschijnlijkheid, dat hij later berouw krijgt van zijn stap. De getrouwe getuige zegt hem: "De vossen hebben holen en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des menschen heeft niet, waar hij het hoofd nederlegge." Zelf zonder rustplaats, 't welk straks reeds blijken zal, kan hij er zijnen volgelingen ook geene op aarde toezeggen. Wil de Schriftgeleerde dus zijn voornemen volvoeren, hij bestrijde alle gemakzucht en drage dag aan dag dit zijn kruis. Wij lezen niet, dat hij medeging.

Een tweeden discipel roept Jezus zelf toe: "Volg mij!" Deze vernam echter zoo even, dat zijn vader overleden was. Van een melancholisch temperament zijnde, vreest hij voor berisping zijner familie, indien hij aan het stoffelijk overschot niet eerst de laatste eer bewijst. Jezus eerbiedigt het kinderlijk gevoel, maar hij bestrijdt de valsche schaamte, die zich verontschuldigen wou met een beroep op de heerschende gewoonte. Zou hij zijn discipel blijven, dan moest hij den weg der smaadheid om Christus' wille op. Daarom klinkt het woord: "Laat de (geestelijk-) dooden — gij zijt dus levend! — hunne (natuurlijk-) dooden begraven; maar gij, ga heen en verkondig het koninkrijk Gods!" Zou hij gehoorzaam zijn geweest aan Jezus?

't Onbepaalde aanbod van den eerste nam Jezus evenmin aan als de voorwaardelijke gewilligheid van den tweede. De hemelsche zielenarts behandelt ieder naar zijne behoefte. Wij voegen hier de derde proeve bij, door Lucas alleen bewaard.

"'k Zal u volgen, Heer!" — zoo klonk het voorwaardelijk aanbod van een ander, ook een discipel — "doch sta mij toe, eerst afscheid te nemen van mijne huisgenooten." Behoorden de twee eersten tot die

De stilling van den storm.

menschen, wier zinnelijk gevoel het welzijn van hun geestelijk leven belemmert, de laatste, van een flegmatiek temperament, moet waken tegen "de zorgvuldigheid der wereld," verscholen onder de liefde tot zijn gezin, als tegen eene distelplant welke het goede zaad verstikken kan. Om die reden zegt Jezus hem, overeenkomstig zijn grondbeginsel: "*Wie vader of moeder lief heeft boven mij, is mijns niet waardig*," dat niemand, die de hand aan den ploeg slaat en achterom ziet, geschikt is voor het koninkrijk Gods. Hij moest alles verlaten, vleesch en bloed verloochenen, de les der volstrekte zelfverloochening beoefenen.

Stilling van den storm. Matth. 8: 23—27, Marc. 4: 35—41, Luc. 8: 22—25.

Was er dus hoogst zelden eene gezindheid, zelfs bij aanvankelijke volgelingen, die 's Heeren volkomen goedkeuring verwierf, — daarvan getuigt ook de zeereis, welke na die ontmoetingen zonder verder onthoud plaats had. Gelijk men weet, is het weder op het tusschen hooge oevers ingesloten meer zéér veranderlijk; somtijds barst er in eens een onweder los, zonder dat de bekwaamste weêrkundigen daarvan iets vermoedden. Zoo is het althans bij dezen overtocht. De sterrenhemel schittert prachtig; stil is de natuur en kalm de zee; na den vermoeienden dag, dien de Heer doorleefde, geeft hij zich in den stuurstoel aan de rust over. Maar zijn rust zou zeer kort zijn; onverwacht bedreigt de grimmige dood het scheepke, dat het leven der wereld draagt.

De kleingelooovigheid der jongeren.

Een enkele noodkreet uitgezonderd, smeekten de jongeren hunnen Meester niet om redding; radeloos en hopeloos wekten zij hem, ontevreden dat hij kon blijven slapen onderwijl de grootste nood allen prangde; het geloof aan zijne onbeperkte heerschappij en onvernietigbare levensroeping, en dus ook aan hunne apostolische taak, was niet aanwezig. Terstond rust nu het ontsloten oog van Jezus op den dubbelen storm, den storm der ongeloofsvrees in de zijnen en den storm der elementen daar buiten. Den eerste stilt hij oogenblikkelijk met een liefderijk verwijt, dat hun geweten treft, en tot den tweede — met het oog zijns geestes aanschouwt hij het werk des Vaders die

"de zee scheidt en droogmaakt en boven den watervloed is gezeten" — richt hij een goddelijk *"Tot hiertoe!"* Stormwind en golfslag buigen voor hem neder; maar de zijnen, in stede van hem goddelijke hulde te brengen in dankbare aanbidding, uiten slechts, van vrees en ontzetting vervuld, een kreet van verrassing: *"Wie is toch deze, dat hij ook de winden en het water gebiedt, en ze zijn hem gehoorzaam!"*

De bezetene bij Gadara. Matth. 8 : 28—34. Marc. 5 : 1—20. Luc. 8 : 26—39.

De landstreek der Gadarenen heeft een geheel ander voorkomen, dan deze zijde van het meer. De oever gelijkt niet meer op een effen voetpad met bloemen bezaaid, dat langs lachende heuvels voortloopt; het geheele land heeft een woest aanzien. De Joodsche bewoners, die kinderen van Abraham, hielden zich, zonder eenig gewetensbezwaar, met zwijnen op als middel van bestaan.

Het heengaan van den Verlosser begeerd.

En nù, behouden aangeland, ontmoet Jezus er de ergste bezetenheid, die ons beschreven werd. Zijn mededoogen verheft zich; hij brengt den ongelukkigen man verlossing aan, ja daardoor ook de geheele bevolking. Zijn mededoogen is zóó groot, dat hij zelfs de démonen niet noodeloos pijnigen wil en de overtreders van Mozes' inzettingen slechts met een geldelijk verlies voor hunne ontrouw straft. Maar zij kennen geene zwaardere straf; zij vreezen meerdere schade van dien machtigen en genadigen verlosser, en zij uiten den treurigsten wensch. Jezus voldoet er aan, want hij dringt zich nergens op; evenwel niet zonder in den verloste, dien hij (zéér verklaarbaar!) geene plaats onder zijne volgelingen geven kon, een welsprekend getuige van de verlossende liefde Gods in hem zelven (Luc. 8 : 39*a*) achtergelaten te hebben.

Jaïrus' dochterke en de bloedvloeiende vrouw. Luc. 8 : 40—56. Marc. 5 : 21—43. Matth. 9 : 18—23.

Zoo gaarne de Gadarenen Jezus zagen heengaan, zoo gaarne zagen de Galileërs van deze zijde hem wederkeeren. Eene groote menigte stond op den oever, misschien saamgevloeid in bezorgdheid over het lot van het kostbare scheepke, 't welk zeker door den storm overvallen was. Hoe dit zij, de schare ontvangt hem met geestdrift, en een uit haar midden vestigt een blik op hem, die de pijnlijkste vrees maar ook de zoetste hoop uitdrukt. 't Is de overste van de Synagoge,

"Wat heb ik met u te doen . . . . . ?"

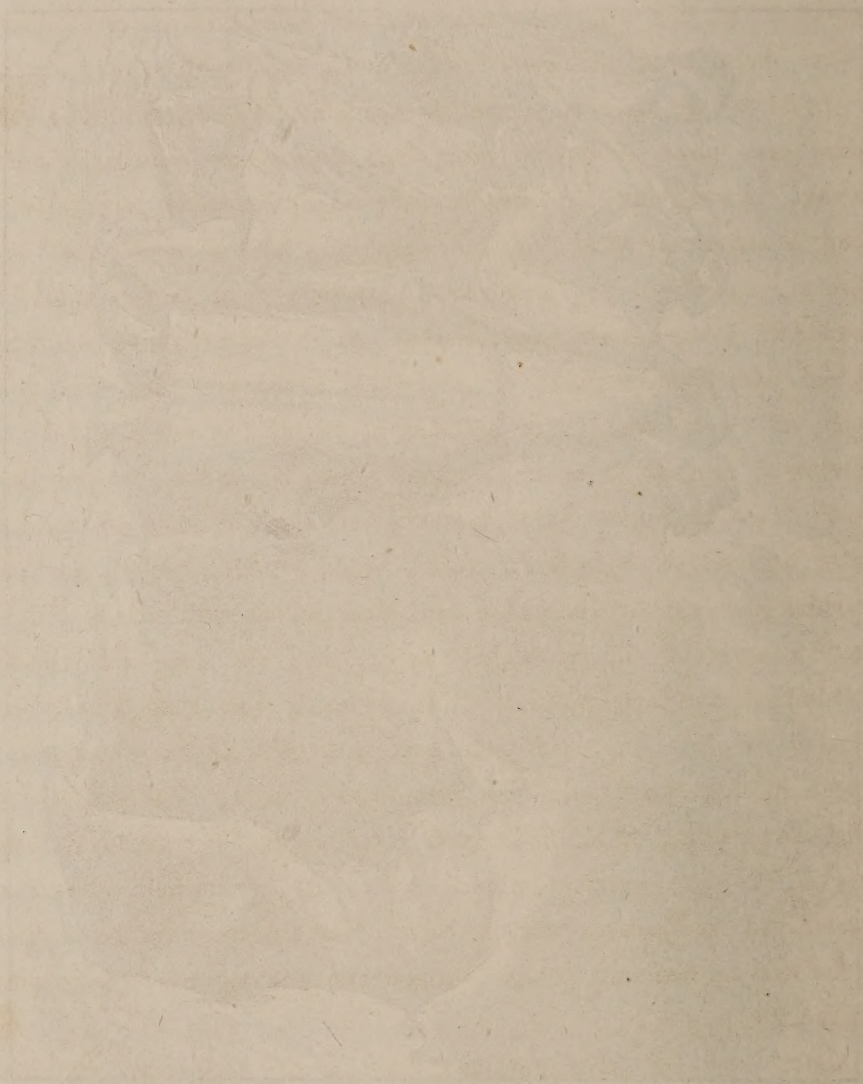

die Jezus maakte tot een gedenkteeken zijner heerlijkheid, schoon men haar standplaats zelfs niet meer kent. Jaïrus' eenig dochterke ligt te worstelen met den dood, maar hij dorst en moest zich wenden in 't openbaar tot den eenige die haar aan het ouderhart teruggeven kon. Maar, helaas! wat niet een verschrikkelijk oponthoud....

Bijgeloovige vereering.

Onderwijl de levensvorst naar die zegeplaats des doods ging, sloop daar eene arme vrouw, al jaren lang door hevig bloedverlies verzwakt, achter hem, om met bevende hand den zoom zijns kleeds aan te raken. Niemand had haar genezen, ze had reeds alles beproefd, en hare beurs was geheel uitgeput; maar in Jezus' macht stelde zij zóóveel vertrouwen, dat op een enkele aanraking van zijn kleed hare lichaamskracht en gezondheid terugkeeren zou. Wie zou met zulk eene vrouw niet het diepste medelijden gevoelen? Voor ons is zij een van de aantrekkelijkste figuren, wat dan niet voor Jezus? Hare begrippen waren niet vrij van bijgeloof, doch hij zag op haar beginsel en bedoeling, zoodat hij de genezing toeliet door het middel dat zij zelve gevonden had. Maar nu moet zij ook geestelijk genezen worden. Zij moet het weten, dat niet aan zijn kleed, uitsluitend aan zijn eigen wil, de genezing van haar lichaam te danken is. Men kan hem niets ontnemen. Willens en wetens verleent hij alle kracht die van hem uitgaat, ja hij blijft ook in het dichtste gedrang zichzelf. In geen geval wordt hij beheerscht. Men zegt, dat deze vrouw Veronica heette en haren weldoener een standbeeld te Panias opgericht heeft. Maar zijzelve is in het Evangelie een monument van zijne weêrgalooze ontferming en onnaspeurlijke kracht.

Onvoldoend geloof.

Jaïrus was tot Jezus gevloden, toen er nog hoop was, wijl zijn kind nog leefde, maar het einde was toch blijkbaar gekomen. Onderwijl nu de vrouw genezen werd, stierf het dochterke werkelijk. Tegen zulk een slag was zijn geloof niet bestand, en zijne hoop begon merkbaar te zinken, vooral nu de huisgenooten, bij de treurmare, den wenk voegden, om den meester toch maar niet lastig te vallen. Een won-

derdoend leeraar, meer niet, geenszins de Heer van leven en dood, was Jezus hun. Het geloof maakte Jezus niet zoo groot en sterk, integendeel, Jezus maakte het geloof zoo groot en sterk, dat het zelfs de overwinning op den dood verwachtte van zijn machtwoord. "*Vrees niet, geloof alleenlijk!*" Zoo sprekend kwam hij aan het klaaghuis, waar op de binnenplaats, naar de gewoonte der Oosterlingen, die hun gevoel luidruchtig uitspreken, de treurzangen reeds weergalmden. Hij verdrijft de onnatuurlijke klagers, de gehuichelde huurlingen der smart; allerminst in een sterfhuis kan Jezus de geveinsdheid verdragen; hij verdrijft ze uit de ziekekamer, waar slechts zijne drie vertrouwdste vrienden hem volgen mogen, omdat hij geen ophef van zijne daad uitlokken mag. "*Het dochterke is niet gestorven, maar het slaapt*" — dit woord wekt een dom gelach, in stede van het gemaakte gehuil, daar men immers het meisje met eigen oogen had zien sterven; doch Jezus zal toonen, dat een doode voor hem niets meer is, dan een slapende voor ons, een enkel woord zijns monds zal haar geest doen wederkeeren. "*Talitha kumi!*" De tweede scheppingsmorgen was opgegaan over het treurend en stervend menschdom, en de bangste smarten worden verwisseld met de heerlijkste lofzangen. Maar nu mogen ook de natuurlijke behoeften van het dochterke niet vergeten worden. Die over het leven op goddelijke wijze gebood, acht het niet beneden zich, te bevelen dat het gevoed wordt op gewone wijze. Waar de bestaande middelen toereikende zijn, maakt hij er gaarne gebruik van: schoon bovennatuurlijk, is hij niet tegennatuurlijk, noch onnatuurlijk.

Valsche geestdrift.

Er is een geestdrift, die voortvloeit uit eene vaste overtuiging, uit de aanschouwing van een ideaal, dat alle zielsvermogens in de vurigste liefde opwekt en tot zich trekt. Zulk een geestdrift doet kalm overleggen, met kracht en waardigheid handelen, alle gevaren en hindernissen vastberaden te gemoet gaan. 't Was de geestdrift van Jezus Christus; de geestdrift ook van zoovelen, die in zijnen naam groote

"Dochter, wees welgemoed, uw geloof heeft u behouden:
ga heen in vrede!"

dingen gedaan hebben. Van gansch anderen aard was de geestdrift dezer strandbewoners. Zij was opwinding, overspanning der zenuwen, een zekere dronkenschap, veroorzaakt door de tijdelijke nuttigheid van de "ongelooflijke dingen," die zij zagen gebeuren, en door de daarop gebouwde inbeelding van vleeschelijke heerlijkheid, het Joodsche messiasrijk. Zulk een toestand sluit de deur des harten voor het woord Gods, het woord des koninkrijks, dat niet van deze wereld is. Van daar dat Jezus zeer beducht was voor toeneming van die krankheid. Drong zijn mededoogen hem tot machtsbetoon, 't ging gepaard met vrees en beving voor de schade die zijn rijk, die de onsterfelijke zielen konden lijden. Zijnerzijds nam hij, het eerste doende, alle mogelijke maatregelen om het laatste te voorkomen. Van daar het herhaalde, vaak met sterke dreiging uitgesprokene: *zeg het aan niemand!* en het streven om in 't geheim zijne wonderen te verrichten. Daaraan is het ook toe te schrijven dat hij dit schouwtooneel zijner heerlijkheid zoo spoedig verliet.

De genezing van twee blinden. Matth. 9: 27—31

Evenwel veel spoediger dan hij het zelf wenschte, werd zijne hulp op nieuw ingeroepen. Op weg naar zijne woning treden hem twee blinden in den weg. Wat zou hij doen? De inspraak van zijn hart was niet twijfelachtig, maar hij kon toch ook zijn oog niet sluiten voor het gevaar, waaraan hij zijne levenszaak blootstelde. Hij koos de beste oplossing in de gegevene omstandigheden. Hij deed de hulpbehoevenden tot zich in het huis komen, zoodat zij aan de oogen der nieuwsgierigheid onttrokken werden. Daarna onderzocht hij of zij, die hem reeds den Messiastitel gegeven hadden, waarlijk geloofden dat hij hen ziende kon maken — 't was voor de eerste maal dat hij zoo iets vraagde! — en dus aangaande zijne waardigheid eene bepaalde overtuiging bezaten. Toen dit onderzoek bevredigend afliep, gaf hij in zijne oprechtheid en openhartigheid te kennen, dat hunne genezing geschiedde *naar hun geloof*, doch *niet naar zijn begeerte*, gelijk ook de bloedvloeiende vrouw genezen was *krachtens haar geloof*, *niet krachtens zijn genomen besluit*. Ten slotte beveelt hij zoo indrukwekkend mogelijk, om het aan niemand te zeggen.

Ongehoorzaamheid aan den weldoener en belastering van den Zone Gods.

't Behoeft niet opgemerkt te worden, dat Jezus er de vruchteloosheid van voorzag; evenwel hij had gedaan wat zijne wijsheid hem raadde, en nu moest hij 't verder overlaten; zijn Vader zou ook dit ten goede besturen. Deze beweldadigden gedroegen zich even dankbaar als zoovele van hunne voorgangers, doch zorgden daarmeê onwillekeurig, dat die geloofsbrieven van den gezant Gods bewaard bleven, die alles, alles liet beheerschen door zijn almachtig en altijddurend medelijden met ongelukkigen. 't Volgend oogenblik leverde daarvan een nieuwe proeve.

De genezing van een stommen bezetene. Matth. 9 :32—34.

Er werd tot hem gebracht een mensch, die stom was tengevolge van bezetenheid. Zonder aarzeling werpt hij den boozen geest uit; waarbij hij zelfs geen onderzoek instelt naar 't geloof. Hij was gekomen om de werken des duivels te verbreken, en zoo behoorde dit soort van wonderen onafscheidelijk tot zijne ware levenstaak. In zijne eigene schatting deed hij ze met den vinger Gods; doch daar de Joden de duiveluitbanning niet hielden voor een bepaald goddelijk werk, noemt Jezus ze ook niet op onder de werken, die zijne Messiaswaardigheid (Matth. 11 : 5) bewijzen. Daarom geeft hij zulken beweldadigden nooit eenig bevel om van het wonder te zwijgen, schoon zij niet verkondigen mogen dat hij de Zone Gods is, een bevel dat altijd opgevolgd werd. De booze geesten zijn hem overal onderdanig, want zij kennen hem als den oppermachtige. Doch de menschen, die hem niet kennen, zijn ongehoorzaam, of slechts met bewondering vervuld, omdat zij nooit zulke dingen in Israël zagen, of lasteren hem op ingeving des Boozen, over de verstoring van zijn rijk verbitterd, zeggende: "*Hij werpt de duivelen uit door Beëzebul, den overste der duivelen*".

't Tweede bezoek aan Nazaret. Mark. 6 :1—6, Matth.13: 54—58.

Niet lang daarna vertrok de Heiland weer uit Kapernaüm. Predikende en genezende doorreist hij Opper-galilea, en richt zijn aangezicht naar de Noordwestelijke streek. Bij het begin van dit reisje maakte hij een aanvang met het spreken in gelijkenissen, die wij straks

bespreken; aan het einde brengt hij het tweede en laatste bezoek aan Nazaret, waarop de afzending van de twaalve volgde. Gevoegelijk meenen wij dit hoofdstuk te besluiten met de ontvangst die hem daar te beurt viel.

Zijne liefde stond niet toe, de eerste poging de eenige te laten. De vrijmachtige Heiland (vgl. bl. 218) wilde toonen, dat, zoo de hoogmoed zijner voormalige medeburgers geen recht op hem had, zijne genade hunne doodelijke woede niet gedenken wilde. Hij leert er dan wederom; en zie, men verbaast zich waarlijk over zijne wijsheid en krachten. De stemming is niet vijandig meer; er is zelfs eenig geloof, want hij kan er, schoon niet vele, dan toch enkele teekenen doen. Maar hij heeft er het timmermansberoep uitgeoefend, zoodat ze hem dus goed kennen; ze kennen zijne moeder en broeders, thans elders gevestigd; en zijne zusters wonen immers in hun midden? Alles weten zij van hem. Hoe zou hij dan aan die wijsheid en krachten zijn gekomen? En hoe zou hij de Messias zijn, wiens afkomst immers niemand bekend zou zijn? (Vgl. Joh. 7: 27 en naderhand dit 3de boek, 3de deel, 2de Hoofdst.) En de slotsom was, dat de Nazaretanen struikelden over dezen valstrik van hunne dwaze Messias-begrippen, zoodat zij de terechtwijzing verdienden, in deze algemeene spreuk uitgedrukt: "Een profeet is niet ongeëerd, dan in zijn vaderland en onder zijne magen en in zijn huis;" want, hadden zij hem vroeger niet naar den vleesche gekend, waren zijn aardsche betrekkingen hun onbekend gebleven, zij zouden in hem geloofd hebben. Doch zie hier nu hun gebrek aan gezonde redeneering. Zij wisten, dat Jezus zijne wijsheid en zijne krachten niet te danken had aan hen of aan zijne omgeving; zij wisten niet, vanwaar hij ze verkregen had, die dertig jaren lang in hun midden geleefd had. Dachten zij nu door, maakten zij de gevolgtrekking, die in dat onloochenbare, door hen zelven erkende feit opgesloten lag, dan behoorden zij tot de erkentenis te komen, dat zijne wijsheid en krachten onmiddellijk van Boven waren, dat ze hem aangeboren waren, dat hij daarin toegenomen was, tengevolge van

Het ongeloof is onredelijk.

eene hem oorspronkelijk eigene geestesbeweging en ontwikkeling, dat hij wezenlijk de Zone Gods was, God geopenbaard in het vleesch! Had Jezus zich nu verwonderd over het geloof van den in het duistere Heidendom geboren Hoofdman, als ongewoon en ongedacht, thans verwonderde hij zich over het ongeloof dezer bij het heerlijkste licht opgegroeide kinderen Abrahams, als onredelijk, ja als ongerijmd!

TWEEDE HOOFDSTUK.

VERSCHILLENDE GELIJKENISSEN.

Tijdelijke omsluiering van Jezus' hoogsten toeleg wordt noodzakelijk.

De Galileërs over 't algemeen, zagen wij, zijn nog met hun profeet ingenomen. Algemeen gelooft men in hun gewest aan zijn wondervermogen, om allerlei ziekten en kwalen te genezen, en zijn onderwijs wordt er op hoogen prijs gesteld. Nazaret uitgezonderd, heeft hij er van hen nog geene booze bejegening ondervonden, en zelfs in zijne vaderstad was de stemming beter geworden. Doch men blijft ook over 't algemeen aan de uiterlijke teekenen hangen, en vergenoegt zich met zijn woord te hooren, vooral om de aangenaamheid van zijne vormen. Slechts een enkele gelooft aan zijne roeping, om van de zonde te verlossen. En al waren er velen, die hem voor den Zone Davids erkenden, het was maar om de wonderen, die hij deed. Evenals te Jeruzalem, begon Jezus zich dientengevolge ook in Galilea terug te trekken. "Maar Jezus zelf betrouwde hun zichzelven niet, omdat hij hen allen kende en omdat hij niet van noode had, dat iemand getuigen zou van den mensch, want hij zelf wist, wat in den mensch was." (Joh. 2: 24, 25).

Daarom in gelijkenissen. Matth. 13: 13–17, Marc. 4: 9.-15, Luc. 8: 9–12.

Van die terugtrekking is de gelijkenis een bewijs. Wij hebben reeds opgemerkt, dat hij in de laatste dagen vóór het tweede, tijdens zijn openbaar leven gevierde Paaschfeest, tot die leerwijze overging. Hij mocht niet begrepen worden door hen, bij wie het woord des koninkrijks niet in goede aarde gevallen was; zij zijn het, die ziende niet

zien, en hoorende niet verstaan. Hadden alle Joden, zooverre hem in beginsel vijandig, terstond de wezenlijke strekking van Jezus' prediking begrepen, en dus ook hoe lijnrecht zij met de geliefkoosde denkbeelden van zijne tijdgenooten streed, zij zouden alle terstond gehandeld hebben, als zijne voormalige medeburgers, den zijnen hoogstgevaarlijke valstrikken op den weg gelegd, en eene onherstelbare schade aan het pas gevestigde koninkrijk te weeg gebracht hebben. Tegenover hen is de gelijkenis een sluier der waarheid; "opdat zij ziende zien, en niet bemerken, en hoorende hooren en niet verstaan, opdat zij zich niet te eeniger tijd bekeeren, en hun de zonden vergeven worden."

Wij hebben hier eene gelijke spreekmanier, als in Gen. 3 : 22: "ziet, de mensch is geworden als onzer een, kennende het goed en het kwaad! Nu dan, dat hij zijne hand niet uitsteke, en neme ook van den boom des levens, en ete, en leve in eeuwigheid." In heilige majesteit spreekt God ironisch uit, als zijn vonnis, wat de keuze van het eigen ongeloovig menschenhart is. Een volstrekte verberging is toch Jezus' eind-doel geenszins. "Niemand immers, die eene lamp aanstak, bedekt haar met een vat, of zet ze onder een bed, maar hij zet ze op een luchter, opdat allen, die inkomen, het licht zouden zien" (Marc. 4 : 21—25, Luc. 8 : 16—18, Matth. 5 : 15, 10 : 26, H. 7 : 2 en Luc. 6 : 38). Zoo plaatste Jezus den luchter der waarheid bij den ingang van zijn koninkrijk. En al had hij haar voor goed willen verbergen, het zou toch niet gebaat hebben, ook voor zijne Messias-gedachten gold deze wet der zedelijke noodzakelijkheid: "er is niets verborgen, wat niet openbaar zal worden..." Zag hij dan ook op zijn eigenlijke levenstaak, op zijn hoogste oogmerk, hij kon volkomen naar waarheid betuigen: "in 't verborgen heb ik niets geleerd." Wat hij aan zijne discipelen geleerd had, moesten zij prediken van de daken. Zij waren nu in staat, om zijn onderwijs te gaan vatten; zij bezaten er de zedelijke gesteldheid voor, namelijk het *discipelschap*, d. w. z. hunne aanvankelijke overgave aan Jezus, als

den Messias in nederigheid, den Koning van hun hart. Hadden zij nu eenmaal zijn woord van harte aangenomen, dan konden en moesten zij het later alom verkondigen. "Want wie heeft, dien zal gegeven worden, en hij zal overvloedig hebben; maar wie niet heeft, van dien zal genomen worden, ook dat hij heeft."

Het verbergen was dus slechts tijdelijk: het vloeide voort uit liefde tot zijn rijk, niet uit vrees voor tegenstand tegen zijn persoon, het hing onmiddellijk samen met den zedelijken toestand van zijne hoorders, in dit geval met de gezindheid der Galileërs. Welk een ontvangst toch Jezus' woord, onder hen in de eerste plaats, vond, schetste hij zelf in de oudste van zijne gelijkenissen, die van den zaadzaaier.

De zaadzaaier
Matth. 13: 1—9, 18—23.
Marc. 4: 1—9, 13—20.
Luc. 8: 4—8, 11—15.

Op deze zijde van Galilea's meer bewoog Jezus zich te midden van zijne trouwste vrienden en vriendinnen. Alras had zich eene groote menigte volks achter hem saamgevoegd. Altijd gezind en gereed om het woord Gods te verkondigen, datgeen wat hij bij den Vader gezien en van den Vader gehoord had, beklimt hij, om des te beter verstaan te worden, het schip, dat tegen het strand opgetrokken, en denkelijk het eigendom van Simon Petrus was. 't Was een plechtig oogenblik toen de grootste leeraar het gewone aardsche leven tot een zinnebeeld van het geestelijke verhief, en in de schoonste, fijnste en altijd nieuwe schildering zich openbaarde als het minstens onovertroffen voorbeeld van den waren volksprediker, die volkshervormer zijn moet doch niet als zoodanig begeerd wordt. De gelijkenis is de eerezuil bij uitnemendheid, die Jezus zichzelven als leeraar gesticht heeft. Hij had misschien voorgangers, zeker navolgers op dit gebied, in allen gevalle hij overschaduwde hen allen.

Het is gelijk de vaderlandsche geleerde, die ons vele gelijkenissen zoo uitnemend verklaarde, *van Koetsveld* zegt: "op de getuigenis van Hieronymus heeft men algemeen aangenomen, det het onderwijs door parabelen in Jezus' tijd zeer gebruikelijk was, zonder te bedenken,

In het schip gegaan zijnde, leerde hij de schare.

dat de geleerde kerkvader juist geen groot Hebraïcus was, en ruim drie eeuwen na Christus leefde. Ook bij de spreuken van Jezus teekent b.v. Hugo de Groot meermalen aan, dat zoo of zoo een gezegde toen een gebruikelijk spreekwoord was, maar zonder het te bewijzen. Het eenige spreekwoord, dat Jezus zelf aanhaalt, alstoen in gebruik, is: *Medicijnmeester genees uzelven!* Verder is mij niet gebleken, dat niet alleen van Jezus' parabelen, maar zelfs van één zijner spreuken de oorspronkelijkheid hem door de oudste Rabbijnsche schriften kan worden betwist.... En dat Jezus in parabelen en geheimzinnige spreuken leerde, week zoozeer af van de gebruikelijke methode der oudere Schriftgeleerden, dat het de verwondering (Matth. 13: 10) ja! bijna het misnoegen (Joh. 6: 60, 16: 29) zijner eigene discipelen opwekte."

De kinderen des Boozen en de kinderen Gods.

De eerste gelijkenis is eene der schoonste. "Hoort toe, ziet, een zaaier ging uit om te zaaien." Verreweg het grootste deel van Israëls wijduitgestrekten akker blijkt ongeschikt te zijn om vrucht voort te brengen. Wel liet de zaadzaaier geen plekje onbezaaid, hij zaaide overal, op de doornenwortels, de steenachtige plaatsen en langs den weg, evengoed als op de zuivere en zachte aarde. Jezus duidt daarmede de verschillende hoorders aan. Zij zijn in twee soorten verdeeld: De eigenzinnige kinderen en de kinderen der wijsheid; de kinderen van den vader der logen en de kinderen der waarheid. Elke soort heeft drie verscheidenheden. De onvruchtbaren zijn òf verharden, òf oppervlakkigen, òf wereldsgezinden. De vruchtbaren brengen òf dertig-, òf zestig-, òf honderdvoud voort.

De verharden ontvangen het woord niet *in*, maar *op* het hart, zoodat het zelfs geene gelegenheid heeft om te ontkiemen en geheel vergeten wordt. De oppervlakkigen ontvangen het ja in zich, doch slechts in het zinnelijk gevoel, het gevoel van lust of onlust. Aangenaam gestreeld door den schoonen vorm of de bekoorlijke zijde van het woord, worden zij afvallig, zoodra datzelfde gevoel door verdrukking of vervolging smartelijk aangedaan wordt. Het natuurlijk zielsvermogen, waarmeê het woord aangenomen werd, wordt alzoo het

werktuig tot verwerping. Wat onder die oppervlakte zat, dat deugde niet; het was 't harde en koude egoïsme; de ziel kende de les der zelfverloochening niet, de tranen van het berouw hadden dien grond niet besproeid. Bij de wereldsgezinden komt even als bij de oppervlakkigen het zaad tot eenige ontwikkeling, maar evenmin tot volkomenheid; de teedere spruit wordt verstikt, omdat ze gerust en zorgeloos leven onder bekommernissen, rijkdom en wellusten dezer wereld, zij reinigen hun hart niet, zij jagen de heiligmaking niet na, en hun verzuim wordt hun verderf.

De tweede soort ontvangt het woord niet op, maar in het hart, niet in 't zinnelijk, maar in 't zedelijk gevoel, en zij laten de wereldsche begeerlijkheid niet over zich heerschen. Zij verstaan dus met hun hart de groote gedachte van Jezus' optreden, en bewaren haar door haar in het gansche leven te verwezenlijken. Zij dragen niet allen evenveel vrucht, toch draagt ieder vrucht. Zij gingen alzoo het koninkrijk Gods binnen.

Bij allen was de grond oorspronkelijk dezelfde; niet in de soort van aarde lag de oorzaak van de verschillende uitwerking, maar in 't geen hij geworden was (platgetreden) of niet in den akker zijn mocht (steenen en onkruidwortels). De goede aarde is blijkbaar het gemoed, dat op de boetprediking van Johannes en Jezus zijne armoede gevoeld had, en treurende geworden was.

Hoe hoort gij?

"*Ziet dus, hoe gij hoort*" (Luc. 8 : 18), dat is eene les, die altijd van kracht blijft, zoolang het woord Gods tot ons komt. De gelijkenis van den zaadzaaier is voor alle tijden en menschen, met die onschatbare gave gezegend. Blijkbaar legde Jezus den nadruk op het *verstaan* en *niet verstaan*. De eersten, door hem geschetst, verstonden in 't geheel niet; de tweeden slechts oppervlakkig; bij de derden werd deze werkzaamheid belet; in de laatsten was het verstand levendig werkzaam.

Verstand en hart.

Wij zouden echter de bedoeling des Heilands miskennen, indien wij daaraan dezelfde beteekenis hechtten, als die er in onze dagen

aan gehecht wordt. *Begrijpen* beteekent in ons woordenboek niets anders dan een schiften en beoordeelen en doorvorschen van een denkvermogen, dat afgescheiden werd van het zedelijk gevoel, zoodat men geene zaak wil aannemen, tenzij men hare gronden voor de rechtbank van zulk een verstand rechtvaardigen kan, en het *hoe* en *waarom* doorziet. Daarmede komt men echter nooit verder dan de oppervlakte zich uitstrekt, dan tot een scheikundig proces op onstoffelijk gebied, dan tot de kennis van eenige bijzonderheden. 't Was in beginsel ook de methode van de Schriftgeleerden en Farizeërs. Jezus Christus echter heeft nooit zulk een verstaan bedoeld, zijne geheele verschijning is in lijnrechten strijd met de richting, die 's menschen *hoofd* tot 's menschen levens*bron* maakt. Dat is het hart in de figuurlijke taal des Heilands, dat wil zeggen, 's menschen gevoel-, begeeren wilsvermogen, de diepste werkplaats van de ziel, die tot God geschapen is, het onderscheid tusschen goed en kwaad beseft, en de eeuwigheid in zich hoort fluisteren. Wat een mensch dáár ontvangt, in zich opneemt, en alzoo met zijne gansche ziel omvat, dat brengt alle hare krachten in beweging, neemt haar in dienst, geeft haar richting, bindt ze samen tot één doel, en wordt alzoo des menschen drijfveer en levenskracht. Wordt dus het woord Gods door het hart begrepen, dan verkrijgt het de hulp van het verstand, den steun van het oordeel, de medewerking der fantasie, de liefde van het gevoel, de innigheid van het gemoed, de onderscheidingsgave van het geweten, de toepassing in het gansche leven door den wil; dan voert de waarheid Gods, en daardoor Jezus Christus heerschappij over ons, of, om bij het beeld te blijven, dan dragen wij dertig-, zestig-, honderdvoud.

't Onmisbare zelfonderzoek.

Hoe hoort gij dus? Enkel met het oor des lichaams, zoodat gij onverschillig zijt voor hetgeen gij hoort? Deze onverschilligheid is eigenlijk zedelijke stompzinnigheid; allerlei oorzaken hebben uw zedelijk gevoel ongevoelig, uwe ware zielsbehoeften als 't ware doof en stom gemaakt. Gelukkig, deze hardheid kan plaats maken voor week-

heid; bittere tegenspoeden moeten dienen als een ploeg om den vastgetreden bodem open te scheuren, en de smarten als zoovele regenvlagen om het zaad gelegenheid te geven, er *in* te komen. — Of wel met uw zinnelijk gevoel? Het woord behaagt u, want het is zoo schoon van vorm, de prediker is welsprekend, gij wordt aangenaam gestemd, en allerlei liefelijke beelden rijzen op voor uwen geest. Terstond en met vreugde ontvangt gij het woord, gij zijt er opgewonden over, gij prijst het hemelhoog. Maar gij denkt er niet over na, gij geeft het geen plaats in het middenpunt uws levens, uwe gedachten en gevoelens nemen niet de richting aan naar de plaatse des berouws, naar den troon der genade, naar de gerechtigheid Gods? Doch ziet, daar wordt met dat woord gespot; verstandige en wetenschappelijke mannen keuren het af; gij wordt van ter zijde aangezien, omdat gij uwe ingenomenheid met dat woord te kennen gaaft; gij zijt in gevaar uw eer en goeden naam en verdiensten te verliezen. En — gij keert u om, en gij struikelt terstond over dien hinderpaal. — Of wel met uw gemoed? Kwam er bij den tweede een spruitje, bij u is misschien een halm, misschien een air opgeschoten. Er kwam eene merkbare verandering ten goede. Maar gij vergeet, dat men Gods wil in alles doen moet. De zorgvuldigheid dezer wereld en de verleiding des rijkdoms laat gij in uw binnenste welig groeien. Wel worstelt gij er ietwat tegen, wel maait gij de struiken weg, doch gij laat de wortelen er in zitten, die telkens en telkens op nieuw uitspruiten, u moedeloos maken, tot allerlei zonden vervoeren, en eindelijk de goede plant verstikken. De plant was goed, maar haar wortel was niet op de rechte plaats, in het hart. *Zalig, zoo gij komt tot het dragen van vrucht!*

Het opschietende graan.

Marc. 4: 26—29.

Allerlei vragen kunnen hier gedaan worden, bv. over het verband tusschen Gods voorbeschikking en der menschen verantwoordelijkheid, tusschen het: *"Niemand kan tot mij komen, tenzij de Vader, die mij*

gezonden heeft, hem trekke", en het: "*Ziet dan toe, hoe gij hoort.*" Jezus heeft die vragen elders evenmin als hier beantwoord, en wij doen het ook niet, het ligt buiten ons bestek. Maar daartoe behoort wel het gadeslaan van het opschietende graan, of de gelijkenis, die nu naar tijdsorde en gedachtengang volgt.

De Heer schijnt de eerste gelijkenis terstond verklaard te hebben in het schip. Hij moest om zijne hoorders wel een oogenblik ophouden. Daarvan maakte hij gebruik, om haar zijnen discipelen uit te leggen. Maar zoo spoedig mogelijk herneemt hij het woord tot de schare, om allen te bemoedigen die het zaad in hun hart opnemen. "*Alzoo is het koninkrijk Gods, gelijk of een mensch het zaad in de aarde wierp, en voorts sliep, en opstond, nacht en dag; en het zaad sproot uit en werd lang, alsof hij 't zelf niet wist, hoe. Want de aarde brengt van zelve vrucht voort: eerst het kruid, daarna de air, daarna het volle koren in de air. Maar als de vrucht zich voordoet, terstond zendt hij de sikkel daarin, omdat de oogst daar is.*"

De vrucht is niet het werk van den zaadzaaier.

De zaaier werpt het zaad op de aarde, hij ziet er niet naar om, en hij bekommert er zich verder niet om. "De landman verwacht de kostelijke vrucht des lands, daaromtrent geduldig" (werkeloos verbeidende) "totdat het den vroegen en spaden regen zal hebben ontvangen" (Jak. 5 : 7). Hij slaapt en staat op, nacht en dag, hij volgt geheel en al den gewonen gang van het menschelijk leven. Hij kan den wasdom niet geven, dit hangt af van de aarde en het zaad, van den zonneschijn en den regen. Van 's menschen werkzaamheid volstrekt onafhankelijk, brengt de aarde, als het zaad er in geworteld is, van zelve, uit eigene beweging, vrucht voort, en dat naar eene vaste wet; eerst het kruid, daarna de air, daarna het volle koren in de air. Daar vertrouwt de landman op, en hij bemoeit er zich zoo weinig meê, dat het zaad uitspruit en lang wordt, alsof hij 't zelf niet wist. Niettegenstaande al die goede zorgeloosheid, houdt hij er toch zijn oog op gevestigd; zoodra de vrucht zich vertoont, zendt hij er terstond de sikkel in, wijl de oogst daar is,

waarom het hem te doen was, de oogst die, bij uitstel, lichtelijk door vogels en ruw weder schade kon lijden.

De zorg van den hemelschen landman.

Zoo is het in het koninkrijk Gods. Als het woord Gods in de goede aarde gevallen is, zal het ontwikkelen en tot volle rijpheid komen. In den zonneschijn en regen des Geestes komt de onmisbare zegen, die de in het aanvankelijk bekeerde hart aanwezige en in het woord Gods gelegene krachten tot den voorspoedigen groei, algeheelen wasdom, en noodwendige rijpwording doet gedijen. Daarop vertrouwe de geloovige, daarvan is de Zaligmaker zeker. In zijne *hoedanigheid van zaadzaaier* bekommert hij zich weinig om het opschietende graan, dat uitspruit en lang wordt, alsof hij het zelf niet wist. Maar hij houdt er toch een wakend oog over, want zoodra het rijp is, wordt het ingezameld. Het koninkrijk Gods, dat echter de bepaalde verzorging van den Christus, doch in eene andere hoedanigheid, geniet, als die zonneschijn en regen des Geestes zal zenden omdat het zulks voor zijnen groei behoeft, zal dus zijne bestemming eens volkomen bereiken, zoodra de oogsttijd gekomen is, en dat alweêr door de zorg van den hemelschen Landman, die het Woord gezaaid had.

Het onkruid onder de tarwe, Matth. 13 : 24–30, 36–43.

Het goede zaad, in goede aarde gevallen, zál vruchtdragen, en déze vrucht zal de landman in zijne schuur samenbrengen (vgl. Matth. 3 : 12). Men meene echter niet, dat het zonder gevaren rijp wordt. Op den grooten akker der wereld zal de Booze onkruid zaaien, wanneer de Zoon des menschen er het goede zaad in gezaaid zal hebben. Jezus noemt het met den naam eener Oostersche grassoort, die, vooral bij den aanvang, bezwaarlijk van de tarwe onderscheiden kan worden. 't Zijn zij, die Christenen in naam, maar niet van harte zijn. "Toen nu het goede zaad tot kruid opgeschoten was, en *vrucht voortbracht*, toen *openbaarde* zich ook het onkruid": de huichelarij ontstond onder de Christenen, toen het ware geloof zich in zijne wereldoverwinnende kracht openbaarde, ten gevolge van de listen

des vijands (vs. 25). De dienstknechten willen de valsche Christenen uitroeien, zij zullen streven naar eene kerkgemeenschap van *ware* belijders; maar de Heer verbiedt het hun, "opdat gij, het onkruid vergaderende, ook mogelijk met hetzelve de tarwe niet uittrekt." "Laat ze beiden te zamen opwassen tot den oogst."

De eindelijke scheiding tusschen onkruid en tarwe.

De kinderen des Boozen moeten dus onder de kinderen des koninkrijks vermengd blijven tot den dag des gerichts. Maar dan zal er een volstrekte scheiding plaats grijpen. "De Zoon des menschen zal zijne engelen uitzenden, en zij zullen uit zijn koninkrijk vergaderen al de ergernissen en degenen die de ongerechtigheid doen, en zullen dezelve in den vurigen oven werpen: daar zal zijn de weening en knersing der tanden. Dan zullen de rechtvaardigen blinken, gelijk de zon, in het koninkrijk huns Vaders."

Jezus noemt het onkruid nooit tarwe. Hij besluit allen, die in zichtbare gemeenschap met hem leven, niet onder denzelfden naam. Hij duldt de boozen tijdelijk, uitsluitend ten behoeve van de goeden. Hij spreekt echter volstrekt niet over rechten, die de Kerk zou bezitten, allerminst als rechten van een door menschen erkend genootschap, waarvan leeraars en leden vruchten genieten. Er kan dus volstrekt geen antwoord aan deze gelijkenis ontleend worden op de vraag van dezen tijd. Hoe te handelen jegens die leeraars en leden, die, opgenomen in deze of gene afdeeling van de Christelijke kerk, zich blijkbaar schuldig maken aan verbreking van hunne vrijwillig afgelegde belijdenis en vrijwillig gedane beloften, en die, ten gevolge van hunne verondersteld getrouwheid, rechten bezitten, zegeningen genieten, invloed uitoefenen? Van de zoodanigen is hier volstrekt geen sprake. Alleen de ergernissen, de valstrikken voor het Christelijk geloof, maar daarom nog niet de makers en leggers van die strikken, en zij die de ongerechtigheid doen, de niet-rechtvaardigen, zij die niet hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, en toch Christenen schijnen te zijn — worden hier genoemd. Niet de *belijdenis*-kerk, maar de zoogenaamde *reine* kerk wordt hier verboden.

De zekerheid dat de vrucht ingezameld en dat het onkruid verbrand wordt.

Doch hoe dit zij — Jezus Christus vertroost ons hier met een zoeten troost. Het goede zaad kan verloren gaan, verdorren en verstikt worden ten gevolge van de beletselen die in den bezaaiden mensch aanwezig zijn. Maar is 't eenmaal opgeschoten tot vollen wasdom, zoodat de in het hart bezaaiden "kinderen des koninkrijks" mogen heeten, dan zullen zij, hoeveel onkruid ook in hun midden kome, voor zoover het niet uit hun binnenste ontstaan maar van buiten af op listige wijze veroorzaakt werd, voor het hemelsch koninkrijk bewaard, en eens van al hunne vijandige deelgenooten van den Christelijken naam voor goed verlost worden, welke de eeuwige straf zullen lijden.

In de voorgaande gelijkenis werd het ingaan verzekerd ondanks alle zorgeloosheid van den zaadzaaier, maar ten gevolge van de zorgvuldigheid des landmans; in deze, ondanks de listige vijandschap van den Booze, dien de Koning van het Godsrijk laat werken en wiens kinderen hij zelfs een tijdlang opzettelijk duldt.

't Vischnet, Matth. 13 : 47-50.

De gelijkenis van het vischnet, ietwat later uitgesproken, behandelt hetzelfde denkbeeld. Kwade zoowel als goede visschen omsluit het vischnet des Evangelies, doch aan het einde der eeuwen zullen zij gescheiden worden. Doch met dit verschil, dat het samenblijven van het ongelijksoortige, van 't geen op den duur niet bijeen kan blijven, niet opzettelijk geschiedt of gedoogd wordt, maar slechts een onvermijdelijk gevolg der omstandigheden is. 't Is den visschers onmogelijk, de kwade visch uit het net te houden. De predikers van 't Evangelie moeten dus niet meenen, dat alle belijders ware geloovigen zijn. Zij dienen zich op eene treurige ontdekking voor te bereiden. En zelve willen zij de onware belijders ook niet houden: de visschers werpen de kwade visschen weg. *Aan de in deze bedeeling onvermijdelijke vermenging zal derhalve eens een eind gemaakt worden: een ieder gaat naar de plaats, waarmee zijn hart overeenstemt.*

Alzoo de toekomst van zijn rijk onafscheidelijk verbindende aan de ontvangst, die zijn woord in het heden vindt, schetste Jezus voorts andere omstandigheden, maar die daarmede even nauw samenhangen. Vóór hij de verklaring van de laatst behandelde gelijkenis gaf in het huis, waarnaar hij van het schip terugkeerde, sprak hij hier nog twee kleine gelijkenissen van dien aard uit, welke wij nu ook met een enkel woord bespreken moeten. Ik bedoel de gelijkenissen van *de mosterdkorrel en het zuurdeesem.*

De mosterdkorrel en 't zuurdeesem, Matth. 13:31–33, Marc. 4:30–32, Luc. 13:18–21.

Jezus' woord werd zóo ontvangen, dat hij zelf zou weggenomen worden. Hij had ook geene gedaante of heerlijkheid, hij, de Koning van het Godsrijk. Even gering en onaanzienlijk als de mosterdkorrel, in de schatting der Joden, zou hij in den hof van Israël geworpen worden, maar daarna en daardoor zou hij al zijne kracht vertoonen. *Het werpen in den hof*, zoodat de reeds zoo kleine korrel aan ieders oog onttrokken werd, en *het opwassen*, zoodat ieder haar zien kon, zijn de gronddenkbeelden. Het worden tot een *grooten* boom, eene nadere bepaling, staat tegenover de gedachte aan de *kleinheid* van de korrel. Moet nu de korrel in de aarde vallen, zal zij een boom kunnen worden, dan leert de gelijkenis, dat het schijnbaar nietige koninkrijk Gods een zeer grooten omvang zal bekomen *ten gevolge* van zijne verberging in de aarde, d. w. z. zijne uiterste versmading in den persoon van Jezus. Wij vinden hier hetzelfde *beginsel* uitgesproken, als in Joh. 12 : 24: "Voorwaar, voorwaar, zeg ik u: indien het tarwegraan in de aarde niet valt, en sterft, zoo blijft het alléén; maar indien het sterft, zoo brengt het veel vrucht voort." De verberging van het Godsrijk wordt echter ook nog van eene andere zijde beschouwd, namelijk vergeleken met het verbergen van het zuurdeeg in het meel. Dit geschiedt, omdat de vrouw er de weldadige en zeker-werkende kracht van kent. De handelingen der booze menschen tegen Jezus Christus, den Koning van het Godsrijk, om het smadelijk te verwerpen, gebruikt God juist tot het volvoeren van zijn verlossingsplannen. Door de verberging komt het onder en in de menschen, voor wie het

De slechte ontvangst, die Jezus vindt, moet tot heerlijkheid zijns rijks dienen.

bestemd is, en volbrengt het zijne heilzame werking. Maar het zal niet altoos verborgen blijven. Het blijft ja zoolang verborgen, totdat het deeg geheel gezuurd is, en niet eerder wordt het nut er van gezien en gesmaakt. Doch is het geheel gezuurd, dan treedt de heerlijkheid van dat rijk ook volkomen aan het licht. Jezus' dood, door menschen hem aangedaan, zal dus de onvermijdelijke voorwaarde zijn, om zijne gemeente groot te maken, en zijn leven in haar tot volkomene openbaring te brengen.

In de gelijkenissen, die wij tot nu toe beschouwden, werd het Godsrijk niet beschouwd in betrekking tot eenige prijzenswaardige werkzaamheid van menschen; wij vernamen niets van 't geen zij zelve daar omtrent goed *deden* of *dachten*. Over dit voorname punt heeft Jezus in eenige andere gelijkenissen gesproken, waarvan wij er thans drie zullen behandelen.

De schat in den akker. De schoone paarlen.

Matth. 13: 36-43.

De eerste twee behooren tot het onderwijs, dat Jezus uitsluitend aan zijne discipelen gaf, toen hij met hen naar huis teruggekeerd was. Ik bedoel de gelijkenis van *den schat in den akker* en die van *de schoone paarlen*, ons alleen door Mattheus bewaard.

De hooge waarde aan het ontdekte hemelrijk gehecht.

Zij beide schetsen de hooge waardeering, die het koninkrijk der hemelen van allen, die het ontdekken, verkrijgt. Zoowel hij, die het ongezocht, "als bij toeval", vindt, als hij, wiens hart iets van dien aard begeerde, zij beide hebben er gelijkelijk alles, wat zij hebben, voor over.

Niet allen zoeken het koninkrijk Gods. En het is niet voor het grijpen. Het is verborgen in een onaanzienlijk hulsel. Tenzij men het weet, zal men in zulke vormen geene kostbaarheden zoeken. De een nu werkt in den akker, en zie, hij vindt er ongedacht een schat, waarvan hij het bestaan zelfs niet vermoedde. Hij is het zinnebeeld van al die zielen, die, een ander op zich zelf goed doel najagende in den grooten wedstrijd van het aardsche leven, plotseling bepaald worden bij de heerlijk-

heid van Gods genadeheerschappij in Jezus Christus, en haar boven alles leeren lief te hebben. De ander zoekt schoone paarlen. Hij weet, waar ze te vinden zijn; zij bevinden zich in die onaanzienlijke schelpen. Niet, dat hij juist de schoonste zoekt, of enkel een paarl van groote waarde. Maar hij begeert toch zulke schoone en kostbare zaken; zijn aandacht is er op gevestigd, zijn geest is er onafgebroken meê bezig. En nu heeft hij het zeldzame voorrecht, een paarl van groote waarde te vinden. Hij is het zinnebeeld van allen, die daar hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, en in de gemeenschap met Jezus Christus volledige bevrediging vinden.

Welke waardij in den koning gezien moet worden.

Op welke wijze men dus ook al het koninkrijk der hemelen deelachtig wordt, er wordt altijd de grootste waarde aan gehecht. Daarmede stemmen onderscheidene voorwaarden overeen, door den Heer gesteld, waarvan wij er hier een paar mededeelen:

"*Indien iemand tot mij komt, en niet haat zijn vader en moeder en vrouw en kinderen en broeders en zusters, ja ook zelfs zijn eigen leven, die kan mijn discipel niet zijn*" (Luc. 14 : 26).

"*Die vader of moeder liefheeft boven mij, is mijns niet waardig, en die zoon of dochter liefheeft boven mij, is mijns niet waardig.*" (Matth. 10 : 37).

Zoo mocht en moest "Jezus de Nazarener" spreken, omdat hij wist, dat in hem de schat en de paarl van groote waarde was. Hij was zelf de onwaardeerbare Godsregeering. Daarvoor stelle men alles achter! Daarvoor geve men, desgevorderd, alles! Daarvoor breke men zelfs met de dierbaarste betrekkingen op aarde, indien het koninkrijk Gods met hare wenschen of geboden in botsing komt. Dit is de zin van dat veelbesproken *haten*, en men moest nooit de moeite genomen hebben van te betoogen, dat Jezus hier niet het tegendeel van den eisch der liefde bedoelde. Hij is de wetgever, hij de koning, hij het een en al om waarlijk gelukkig te maken. Hem dus al onze liefde, in tegenstelling met de liefde tot de ouders; maar wie hem liefheeft, zal, door hem geleerd, de ouders waarlijk leeren beminnen.

En waarom hecht elke gelukkige vinder zooveel waarde aan dat heilgoed? Omdat het inderdaad zooveel waarde heeft. Zijne ontdekking is *erkenning* van de waarde. Elders moeten wij dit punt breedvoeriger bespreken. Doch hier reeds sta het woord des Heilands, waarmede hij onze vurigste begeerte levendig make:

"*Voorwaar zeg ik ulieden, dat er niemand is, die verlaten heeft huis of ouders of broeders of vrouw of kinderen om het koninkrijk Gods, die niet zal veelvoudig wederontvangen in dezen tijd, en in de toekomende eeuw het eeuwige leven*" (Luc. 18 : 29, 30.).

Welke behandeling de koning van de genoodigden ondervond.

De hooge waarde van het Godsrijk behoefde Jezus niet opzettelijk voor te stellen. Zij werd door alle Israëlieten met den mond beleden, het Messiasrijk was hun alle denkbare genot en eere en rijkdom. — Doch waarin dat alles bestond? Waardoor dat alles verkregen werd? Hoe men het verkreeg en wat men er voor opofferen moest? Omtrent al die levensvragen bestond tusschen Jezus en zijne tijdgenooten het grootste verschil. Wat hij velen hunner predikte, werd dan ook niet geloofd. Dientengevolge toonden zij geene waarde te hechten aan het rijk, dat hij stichtte en waarvan hij, zooals in de zaligsprekingen, de bekoorlijkste voorstellingen overal en altijd gaf. Er bleven slechts weinige landgenooten onbekend met de tijding: "in dien akker is de schat des heils, de schat waarop de twaalf stammen Israëls hoopten dag en nacht." Of, om nu een andere beeldspraak te bezigen, met de roepstem: "*Komt tot de bruiloft!*"

Het avondmaal. Luc. 14: 16—24.

Wij hebben inzonderheid het oog op de gelijkenis van *den maaltijd;* die van *het koninklijk bruiloftsmaal* behoort in een ander verband besproken te worden. Wel is de bedoelde later uitgesproken dan de reeds behandelde gelijkenissen, maar zij behoort tot die soort, waarin ons de ontvangst van het rijk Gods in het eerste jaar van Jezus' arbeid geschetst wordt.

De noodiging, om tot het koninkrijk Gods te komen, was sints lang gedaan, in de geheele profetische werkzaamheid. Zij kwam tot

de in de wet onderwezene Joden, zijnde in 't algemeen de fatsoenlijke burgerklasse, de grondbezitters, de ambachtslieden, de landbouwers, waaronder ook de Schriftgeleerden en Farizeërs begrepen zijn. Toen echter de boodschap kwam, bij Jezus' optreden: "Komt, want alle dingen zijn nu gereed!" begonnen zij zich allen eendrachtelijk te verontschuldigen. De eerste zeide tot den dienstknecht, die de boodschap bracht: "Ik heb eenen akker gekocht, en het is noodig dat ik uitga, en hem bezie, ik bid u, houd mij voor verontschuldigd." De eerste onwillige toonde zich zeer beleefd. De tweede antwoordde: "Ik heb vijf jok ossen gekocht, en ik ga heen om die te beproeven, ik bid u, houd mij voor verontschuldigd." Zijn heengaan was *niet* "noodig", hij is reeds minder beleefd. De derde weigert stuursch: "Ik heb eene vrouw getrouwd en daarom kan ik niet komen." Zoo stelde men aardsche goederen, beroepsbezigheden en vleeschelijk genot boven het koninkrijk Gods! 't Waren de "rechtvaardigen" of "gezonden," die aldus antwoordden.

De niet-genoodigden komen tot het Godsrijk.

Eene betere ontvangst vond de werkzaamheid van Jezus onder hen, tot wie de noodiging niet gekomen was, en dus ook niet de boodschap: "Komt, want alle dingen zijn nu gereed." De dienstknecht, den wil zijns heeren kennende, had zich onmiddellijk gewend tot de armen en verminkten en kreupelen en blinden, de bewoners van de straten en wijken der stad. Na door de rechtvaardigen afgewezen te zijn, had Jezus zich zonder verwijl gewend tot de verlorenen, de verwaarloosden, de tollenaars en zondaars, in 't algemeen "de schare die de wet niet weet." Hadden de Farizeërs en Schriftgeleerden den raad Gods verworpen, het volk, de tollenaars inzonderheid, Jezus hoorende, rechtvaardigden God (Luc. 7: 29, 30). Maar nog was er plaats. De genoodigden waren voor goed uitgesloten, omdat zij zich zelven uitgesloten hadden. Onder hen kon dus niet meer gearbeid worden. Het huis moest vol worden. Welnu, dan moest er gearbeid worden onder de allerlaagste volksklasse: "*Ga uit in de wegen en heggen, en dwing ze in te komen!*" Gansch en al onvrijmoedig, wijl ze

zich zulk eene eer volstrekt onwaardig keurden, moesten zij met de grootste kracht overtuigd worden, dat de Heer ook hen wilde ontvangen. Zedelijk moesten zij gedwongen worden!

De eigenzinnige kinderen,

Luc. 7 : 31-35. Matth. 11 : 16-19.

In den loop dezer beschouwing werden wij reeds menigmaal bepaald bij de beletselen, die er in het menschelijke hart ten allen tijde aanwezig zijn, om het koninkrijk Gods naar eisch te ontvangen. Wij herinneren ons de zedelijke ongevoeligheid, de kille, harde zelfzucht, de zorgvuldigheden dezer wereld en de verleiding des rijkdoms. Ook de tijdgenooten des Heilands hadden die beletselen te overwinnen. Maar dat geslacht leed bovendien aan eene verschrikkelijke kwaal, de kwaal der eigenzinnigheid, de kwaal van kinderen die telkens van zin veranderen en telkens hun zin willen hebben.

De voornaamste hinderpaal.

Dat was de algemeene kwaal der Joden op zedelijk gebied, de voornaamste hinderpaal waarom zij het koninkrijk Gods niet binnengingen. "Zij zijn gelijk aan de kinderen, die op de markt zitten, en elkander toeroepen en zeggen: Wij hebben u op de fluit gespeeld en gij hebt niet gedanst; wij hebben u klaagliederen gezongen en gij hebt niet geweend. Want Johannes de Dooper is gekomen, noch brood etende, noch wijn drinkende, en gij zegt: hij heeft den duivel! De Zoon des menschen is gekomen, etende en drinkende, en gij zegt: Zietdaar een mensch, een vraat en wijnzuiper, een vriend van tollenaren en zondaren."

De kinderen bootsen de ouders na. Het *dansen* bv. en het *begraven*. Zoo speelden zij in dien tijd *den dans* en *de begrafenis*.

"Wat het eerste betreft, de gewoonte is zeer oud en verre over de wereld verspreid, om naar de tonen der fluit te dansen, en schoon zij bij ons sedert lang door het snarenspel verdrongen is, als minder vermoeiend wellicht, toch is het oude gebruik nog bewaard in ons spreekwoord: *naar iemands pijpen te dansen;* gelijk ook de fluitspelers nog wel "pijpers" worden genoemd. Die floot, gaf dus den toon en de maat aan; hij bestuurde den dans; de anderen hadden slechts te volgen."

Wat het tweede betreft, daaromtrent zegt dezelfde geleerde (*van Koetsveld*), aan wien wij de laatste woorden ontleenden: "De klaagliederen of klaagzangen werden onder de ouden aangeheven door klaagvrouwen, die wij ook reeds bij Jeremia (H. 9: 17, 18) vinden. In het huis van Jaïrus, waar die klaagtoon zoo spoedig in spot en lach overging, kunnen wij wel zien, dat het een betaalde droefheid was. Het werd zelfs, gelijk bij ons het getal der bedienaren ter begrafenis, voor eene zekere statie gehouden; zoodat de Talmud voorschrijft, dat de armste Israëliet minstens met twee klaagvrouwen zijne overledene echtgenoote vereeren zal. En schijnt, bij den zwijgenden ernst van het Noorden, ons zulk een luid en gehuurd rouwmisbaar ergerlijk, nog leeft, van de plechtige voorvaderlijke begrafenissen, *de huilebalk*, wiens monsterachtige groote hoed het bedekken moest, hoeveel moeite het hem kostte, den vreemde, die hem een zoo voordeeligen dag verschafte, te moeten beweenen."

Het desovereenkomstig spelen der straatkinderen nu geeft Jezus de vergelijking aan de hand voor het teekenen der verhouding van dat geslacht jegens Johannes en hem zelven. Het booze en verkeerde geslacht speelde bij des Doopers optreden den dans: het speelde op de fluit. Het eischte dat Johannes mee zou dansen. Johannes weigerde beslist. Hij nam een gansch anderen stap aan, den stap van den man die zich met groote moeite beweegt om den zwaren last dien hij torscht. De luchthartige vroolijkheid, waarmeê zijne tijdgenooten het koninkrijk Gods verwachtten, moest wijken, zoo predikte hij, voor de strengste boete, voor de treurklachten des berouws. Maar dat vond afkeuring, Johannes was voor de publieke opinie zijner eeuw te gestreng, en zij was boos, dat hij niet naar hare pijpen danste. Toen trad Jezus op. Tegenover hem begon zij een ander spel. Zij speelde begrafenis. Het denkbeeld van Johannes greep zij aan. Men moest vasten en bidden, niet aanleggen met tollenaars en zondaars, alle vroolijkheid schuwen! Mem zocht den Koning te bestrijden met den heraut. Jezus was hun te mild, te ruim, te zacht, te vroolijk, hij moest zijn gelijk dien boet-

prediker in zijn haren mantel, een man der woestijn en des donders, geen vriend der leliën en der lentezon; was hij dat niet, hij kon de Messias niet zijn. En Jezus was het niet. Hij zong niet op hunne wijze, en zij schold hem uit voor een vraat en wijnzuiper, een vriend van tollenaars en zondaars.

De *veranderlijke eigenzinnigheid*, die uit vijandschap tegen Gods raad voortspruit, ziedaar waarom Israël zich niet bij Jezus aansloot. Hij zou echter de wijsheid Gods blijven volgen, en hare kinderen zouden al zijn doen en laten rechtvaardigen. Zijne van de leidslieden des geslachts volstrekt onafhankelijke handelwijze zullen allen als de eenig juiste prijzen, die bij God ter schole gingen.

DERDE HOOFDSTUK.

DE AFZENDING DER TWAALVE.

De ontvangst, die Jezus bij het volk vond, zal ons niet minder blijken, wanneer wij het punt, waartoe wij nu genaderd zijn bespreken; het is de afzending der twaalve. Doch deze daad staat niet op zichzelve, zij hangt samen met hoogstbelangrijke gebeurtenissen, die in de scheiding te Kapernaüm eindigen. Gaan wij er onmiddellijk toe over.

Jezus' medelijden, Matth 9: 35—38.

Geen beminnelijker trek in het levensbeeld van onzen Heiland dan zijne peillooze ontferming. Op de laatste reis gevoelde hij haar in buitengewone mate. Hij zag zooveel en zoo velerlei ellende, dat hij, in treffende eenvoudigheid maar tevens met diepen zin, de schare vergeleek bij eene vermoeide en verstrooide kudde schapen zonder herder en dolende op den rand van een gapenden afgrond. En schoon hij zich geen oogenblik rust gunde, het gansche land doorreisde, en met enkele woorden eeuwige werken stichtte, toch was de nood zoo

groot dat er aan vermeerdering van arbeiders de grootste behoefte bestond. Nauwelijks te Kapernaüm wedergekeerd, van zijn tweede bezoek aan Nazaret, voert hij dientengevolge het voornemen uit om zijne twaalf discipelen tot den oogst in Galilea uit te zenden, waar hij zelf immers reeds geruimen tijd gezaaid en niet zonder zegen gearbeid had. Voor de zijnen was de zending, voorzeker, een proeftocht en oefenschool, maar de Heiland sloeg toch vooral op het heil des volks het oog: die daad was ook ter voldoening aan zijne brandende begeerte om zondaars zalig te maken. Evenwel, eer hij hun de grootste eer verleent en de hoogste roeping opdraagt, moeten zij zich doordringen van eigen afhankelijkheid en ongenoegzaamheid. "De oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinig: bidt dan den Heer des oogstes dat hij arbeiders in zijnen oogst uitstoote", eene bede, die, zekerlijk sints lang in de nachten zijner afzondering den Vader voorgelegd, ook in de latere zending der zeventig verhoord werd.

Niet alleen zijne deernis, maar ook zijne verhevenheid openbaarde zich in dat werk. Gelijk hij zijne twaalve had uitverkoren, alzoo gaat van hem ook de samenroeping, de machtiging en afvaardiging uit. Hij trad op als Heer, als hun onbeperkte gebieder en als de souvereine beschikker over kracht en macht. Hij is 't, die hen in staat stelt tot het uitwerpen van alle duivelen en het genezen van alle kranken. Hij is 't, die beveelt te prediken, dat het koninkrijk der hemelen gekomen is, en men dus, geloof slaande aan de blijde boodschap, zich bekeeren moest.

Jezus' koninklijke hoogheid, Marc. 6:7—13. Luc. 9:1—6. Matth. 10:1—15.

Als koning verheft hij tot gezanten en zendt hij gezantschappen. Aan de twaalve schenkt hij dat alles, wijl ze *discipelen* zijn; doch waarom juist zij, en niet andere discipelen, tot zulk eene eer en gunst geroepen? Wij moeten het antwoord op deze vraag schuldig blijven: de beweegredenen der uitverkiezing zijn in ondoordringbaar duister gehuld. Maar wij mogen toch gerust met het oog op de uitkomst aannemen, dat er geene betere keus gedaan kon worden, schoon er

op dat oogenblik nog veel aan hunne vorming ontbrak. Wat wij van hen aangeteekend vonden, gaf ons geen hooge gedachte van hun geestelijk leven; zelfs moesten zij, niet lang geleden (Luc. 8 : 45), nog leeren dat hun Meester zich niet bedriegt, en dat hij niet bedrogen kan worden, zoodat er, met name door Petrus, toen nog niet aan Jezus' feilloosheid, allerminst aan zijne onfeilbaarheid, geloofd werd. Dat zou een onoverkomelijk beletsel geweest zijn, indien hun DE KONING *van het Godsrijk* tot onderwerp hunner prediking aangewezen was geworden. Neen, zij hadden slechts de *aankomst* van dat rijk te berichten, en zij bezaten geloof genoeg om de kracht en macht, die Jezus hun verleende, te ontvangen.

Gebondenheid en vrijheid der Apostelen.

In allen gevalle, zij huldigen hun Meester als den gever van al die goede gaven en als hun wetgever. Wát ze moeten prediken, heeft hij hun gezegd; maar de wijze waarop, laat hij vrij: hij verlangt geene eenvormigheid. Zij mogen geene reisbenoodigdheden medenemen; wat zij behoeven, zal hun geschonken worden ten gevolge van de algemeen heerschende gunstige gezindheid jegens hunnen zender: met niets moesten zij op reis gaan, en om niet hunne gaven geven, gelijk zij ze om niet ontvangen hadden. Levende van de gastvrijheid om Jezus' wille, mochten zij niet wispelturig noch aanmatigend wezen, terwijl zij hun intrek in huizen behoorden te nemen waar zijn naam in achting gekomen was, en dat met den vredegroet op de lippen. Van de steden echter verwacht Jezus reeds niet veel goeds, daar hadden de Schriftgeleerden en Farizeërs den meesten invloed; en zoo in eenige stad geen deur voor hen ontsloten werd, zij moesten, ten teeken dat zij geene gemeenschap oefenden met de onreinheid dier plaats, het stof van hunne voeten afschudden. Met dat afgeschud stof daalde een banvonnis op haar neder, zij was eene Heidensche stad in het Joodsche land, ja Sodom en Gomorra zouden in den dag des gerichts verdragelijker vonnis ontvangen.

Uit het gansche verband blijkt dat deze zending alleen de Joodsche bevolking van Galilea betrof, en ten overvloede wordt ons door den

eersten Evangelist bericht, dat Jezus gebood: "Gij zult niet heengaan op den weg der Heidenen en gij zult niet ingaan in eenige stad der Samaritanen"; en zoo zij niet-Joden op hunnen tocht aantroffen, ja het is niet verboden ook hén te zegenen, maar dit voorschrift zij toch de regel: "Maar gaat *veel meer* heen tot de verlorene schapen van het huis Israëls."

Uitvoering van hunnen lastbrief.

Hoe de twaalve aan hunnen lastbrief voldeden, wordt slechts met een enkel woord vermeld. Zij trokken al de vlekken van Opper-galilea door, overal het Evangelie predikende met den eisch der bekeering en vele duivelen uitwerpende, gelijk vele kranken onder zalving met olie gezond makende. Hunne reis heeft ongetwijfeld eenige dagen geduurd; de sterke uitdrukkingen die van hunnen arbeid gebruikt worden (Marc. 6 : 4. Luc. 9 : 6) laten geene andere opvatting toe.

De wankeling van Johannes, Luc. 7 : 19—23. Matth. 11 : 2—6.

Niettegenstaande den arbeid der zijnen, zette Jezus zijn eigene prediking onvermoeid voort (Matth. XI : 1). Hij bleef op het grondgebied van Galilea, maar hij wendde zich nu meer naar den kant van des Doopers verlaten werkkring, waar hij zelf nog niet bepaald gezaaid had, doch de aanhangers van zijnen wegbereider het talrijkst waren. In die streken weerklonk reeds de faam zijner daden (Luc. 7 : 17, 18), en het verwondert ons niet dat Johannes van wat Jezus deed en leerde, bericht ontving van de leerlingen, die hunnen grooten meester in zijnen somberen kerker bezochten. Overdreven en eenzijdig (vgl. Joh. 3 : 26 en Luc. 5 : 35) luidde denkelijk hun verhaal; de stemming des Doopers leed aan droefgeestigheid, niet het minst door zijnen onheilspellenden toestand en de raadselachtige afbreking van zijne loopbaan opgewekt; bovendien scheen hem niet weinig in Jezus' verschijning met zijne voorstelling van den Messias in strijd. Wat wonder, dat hij zichzelven soms angstig afvroeg, of hij zich misschien ook een onjuiste verwachting van Jezus had gevormd; doch zoo verklaarbaar ons die twijfel is, zoo liefelijk is ons de opmerking dat hij nog vast hield aan zijne eigene getuigenis, dat Jezus, de gezant Gods, de woorden Gods sprak (Joh. 3 : 34), anders toch zou hij niet

tot hem zelven de vraag gericht hebben: *"Zijt gij degene die komen zoude of verwachten wij een ander?"* Tegen het gevaar van zich te ergeren aan Jezus (waaruit ook alweêr blijkt, dat hij zijn Messiasbewustzijn niet aan zijnen heraut te danken had), zocht hij zijn toevlucht bij Jezus zelven. En déze, hij zendt het gezantschap niet weg met een koel *ja* of *neen*, hij weet zich te verplaatsen in Johannes' toestand en behoefte, hij geeft te kennen dat eene *behoorlijke* overweging van 't geen hij deed en sprak zijnen pijnlijken twijfel zou wegnemen. In diezelfde ure zijne heilzame krachten betoonende (Luc. 7 : 21) wijst hij de boden daarop, en geeft een zeer kort bericht van den *aard* zijner werken en zijner prediking. Beschouwde de belangwekkende en belangstellende vrager dat alles in het rechte licht, hij zou zelf het bevredigend antwoord vinden; en dit geeft Jezus hem bovendien zijdelings in de blijkbaar voor Johannes gepaste uitspraak: *"En zalig is hij die aan mij niet zal geërgerd worden."*

Johannes' wankeling verklaard, Luc. 7: 24—28, Matth. 11: 7—15.

Zijn werk en woord, dat is de dubbele grondslag van het Christelijk geloof naar de leer van Jezus zelven, doch er behoort tevens een geestelijk zintuig toe, om hem daaruit te leeren kennen als den waren Messias, gekomen om het verlorene te zoeken en zalig te maken. Dat leert hij, onderwijl hij, uit bezorgdheid voor den goeden naam van zijnen verheven voorlooper, in eenige onuitwischbare trekken zijn beeld op treffende wijze voor het oog der schare teekent.

Johannes de Dooper is geen geslingerd riet, ook geen weeklijk hoveling, maar de grootste profeet des ouden Verbonds, een brandende en lichtende kaars, een ootmoedig en vrijmoedig getuige der waarheid, de wegbereider van den Messias, in wien God tot Israël kwam; indien men het zoo wilde nemen, "de Elias die komen zou." Jezus sluit zich bij het woord des engels (Luc. 1) aan, en bij het woord van Maleachi: *"Deze is het, van wien geschreven staat: Ziet, ik zende mijnen engel voor uw aangezicht, die uwen weg bereiden zal voor u heen."* Jezus houdt zich voor de persoonlijke verschijning van Jehova, en durft daarom met alle recht het standpunt des Doopers te bepalen,

"Eisch van mij, wat gij ook wilt, en ik zal het u geven."

gelijk hij deed. Johannes is de grootste van alle menschen, van uit het gezichtspunt der natuurlijke geboorte beschouwd; maar met het oog op de geestelijke geboorte, die tot het zien van Gods koninkrijk in staat stelt, is de kleinste *in* dat rijk grooter dan hij. Dit verklaart zijne wankeling. Hij staat *buiten* het Godsrijk, dat Jezus stichtte. Niet dat de rechter in dat rijk hem het bijv. ook door een Abraham bezeten geloof ten zaligheid ontzegt, maar hij vindt in hem het geestelijk zintuig niet om dat rijk te aanschouwen, en dus in te gaan. Wel had hij in Jezus den Messias gehuldigd, tengevolge van het teeken dat hij bij Zijnen doop zag, maar dit was, tengevolge van dat gemis, niet verwerkt, niet opgenomen in zijn zieleleven, niet in al zijne beteekenis doorzien. De nederdaling des Geestes beduidde toch ook, dat Jezus' optreden en werkzaamheid geestelijk was in wezen en vrucht. Zoo wist Johannes dan ook den geestelijken inhoud der oud-testamentische profetieën niet te onderscheiden van hare zinnelijke vormen, en verbeeldde hij zich bijv. dat de voorspelde schifting tusschen tarwe en kaf op eene andere wijze tot stand komen moest, dan in Jezus' bedoeling scheen te liggen. Met veel grooter gestrengheid moest de Messias optreden, met kracht en geweld de goddeloozen aantasten, en inzonderheid hunne booze stukken donderend bestraffen; en wat deed hij, dan suizen als de zachte lentewind? Ging hij zelfs niet vriendelijk om met tollenaars en zondaars? Johannes zag het Godsrijk niet, omdat hij geen oog had voor het geestelijk vuur, dat de liefde, de heilige liefde van Jezus ontstak.

Het antwoord van Jezus was de laatste lichtstraal, die des Doopers kerker verlichtte, en eene troostrijke voorbereiding voor den vreeslijken slag die hem dreigde. Zijne vijandin, Herodias, zon dagelijks op een middel, om dien lastigen en gevaarlijken boetprediker uit den weg te ruimen. Herodes echter vreesde Johannes, wetende dat hij een rechtvaardig en heilig man was; hij hoorde hem gaarne en deed veel van hetgeen hij hem voorhield. Doch het ééne noodige deed hij niet: zijne boeleerster wegzenden, breken met zijne hoofdzonde.

Het einde van Johannes, Matth. 14 : 6—12. Marc. 6 : 21—29

Ter andere zijde deed hij niet aan Johannes, wat zij begeerde.

Uit dien pijnlijken strijd tusschen zijn geweten en zijne onreine lusten, zou hij door valsche schaamte verlost worden, om gansch en al de prooi te worden van het zelfverwijt, en het slachtoffer zijner vuile driften. Op den feestdag van de aanvaarding der regeering door Herodes den Groote, welke ongeveer 7 dagen vóór Paschen van 't jaar 750 v. C. begon (in 782 werd Joh. onthoofd), derhalve kort voor 't herdenken der nationale verlossing, zou hij het doodvonnis over zijne eigene ziel uitspreken, door den rechtvaardigen en grooten prediker aan den beul over te geven. Hij had een maaltijd aangericht voor zijne grooten en zijne voornaamste krijgsoversten, een maaltijd waarbij de onmatigheid voorzat en de onkuischheid hare strikken spande. Het dochterke van Herodias, reeds volleerd in de listen en kunstgrepen dier dagen om met de natuurlijke schoonheid het onreine vuur te voeden, kwam binnen en voerde een dans uit. Ieder kent de bittere gevolgen. De opgewonden koning beloofde veel meer dan hij geven mocht en kon, en schaamde zich daarna het helsche verzoek af te slaan. De geringe en toch zoo groote gevangene had nooit eenige laffe vrees voor menschen gekoesterd, maar die ondeugd in een machtig mensch werd de laatste oorzaak van zijnen dood. Geen oogenblik uitstel werd vergund, "*terstond*" moest de slag geslagen worden, de koning mocht eens berouw krijgen. En in het donker hol boog de Godsgezant deemoedig het hoofd; de brandende en lichtende kaars ging niet uit, maar werd uitgeblazen; zij was niet verteerd, maar ze werd vertreden.

Herodes' oordeel over Jezus en dat van zijn hof, Marc. 6: 14—16. Luc. 9: 7—9. Matth. 14: 1, 2.

Herodes werd echter spoedig genoeg door vlijmend naberouw gepijnigd. In zijne wroeging zag hij gedurig het bloedende hoofd des Doopers voor zich. Om Jezus had hij zich tot hiertoe niet bekommerd. Het arbeidsveld van dezen prediker was, schoon in zijn eigen land, toch ver van zijn lustslot Machaerus gelegen. En had hij zich al verwaardigd om zijne aandacht op dien Galileër te vestigen, zoo had hij zekerlijk geene ongunstige berichten van hem vernomen;

"... en onthoofde hem in de gevangenis."

eer het tegendeel, omdat er in zijne eigene omgeving lofredenaars van Jezus (Luc. 8 : 2, Joh. 4 : 46) waren. Maar toen hij zooveel roem van Jezus hoorde, en er, natuurlijk, aan zijn hof over Jezus getheologiseerd werd, maakte zich het bijgeloof meester van 's konings geweten. Hij verbeeldde zich, dat Jezus de opgestane Johannes was, misschien wel opgewekt, naar hij vreesde, om hem te kwellen en te straffen; en denkelijk zag hij dien somberen profeet met het uitgetogen slagzwaard boven zich staan, wanneer hij uit den slaap der wellusten ontwaakte. In allen gevalle, Herodes kon de wonderwerken van Jezus niet anders verklaren dan uit de werking der bovenzinnelijke krachten, der wereld aan de overzijde van het graf. Anderen hielden daartegenover vol, dat Jezus de opgestane Elias, of een der oudere opgestane profeten was. Zij kwamen dus hierin overeen, dat er in Jezus krachten werkten, welke het eeuwige leven alleen toebehoorden, dat hij een *herrezen* profeet was. 't Verschil betrof slechts de persoonlijkheid: was hij Elia, of Jeremia, of Johannes?

Ontegenzeggelijk hield het gansche hof met den koning aan het hoofd den profeet uit Nazaret voor eene bovenmenschelijke met goddelijke krachten bekleede verschijning. Zijne wonderen gaven recht tot die meening, dacht men. De koning wilde het verschilpunt uitmaken. Hij hield vol, dat Jezus de herrezen Johannes was, dien hij onthoofd had; en, als hij hem zag, dan zou het hem wel klaar en duidelijk worden. En toen hij daarbij nog vernam, welke mannen, eveneens predikers en wonderdoeners, Jezus afgezonden had, klom zijne begeerte ten top. Hij moest zich vergewissen!

Jezus neemt de wijk naar eene veilige plaats.

Schoon 't ons niet bericht wordt, zoo is het toch niet onwaarschijnlijk, dat de twaalve van 's konings toeleg kennis kregen. Misschien had hij zich wel in hunne nabijheid vertoond, om te vernemen, of Jezus bij hen was, en, zoo niet, waar dan. 't Is althans zeer opmerkelijk, dat Lucas en Marcus hun terugkeer onmiddellijk met dat bericht verbonden.

En wat den Heer zelven betrof, nauw had hij vernomen wat zijn

heraut aangedaan was, of hij vertrekt van de oevers der Jordaan. De doodslag, aan zijn wegbereider gepleegd, was in beginsel een aanslag op zijn eigen leven; wat zich tegen den een verheven had, moest zich ook tegen den ander verheffen. Jezus wijkt over de Galileesche zee, en zoekt, in het gebied van den zachtzinnigen en zich van al die dingen niets aantrekkenden viervorst Filippus, een toevluchtsoord, eene woeste plaats in de omstreken van Bethsaïda Julias (Luc. 9 : 7—10, Matth. 14 : 13, Marc. 6 : 30, 31).

Er kwam echter nog éene reden bij. De Heer, die medelijden heeft met onze zwakheden, wilde aan zijne vermoeide discipelen eenige rust verschaffen, schoon hij zelf van ijver verteerde. In de volkrijke omstreken van het meer lieten hen de vele menschen, die om Jezus kwamen en gingen, niet met rust, en zelfs geen geschikt oogenblik om te eten. Daarom staken zij, op 's Heeren wenk, over naar de andere zijde, maar ook hier wist de schare hem te vinden. Zij stroomde van alle zijden naar die plaats. Vol van innige deernis over hare geestelijke behoeften, toont de Heiland zich niet ontstemd noch teleurgesteld; integendeel, hij zegent haar met zijne genezende krachten en levenwekkende woorden, ja, hij besluit haar een geheel-eenig feest in de woestijn te bereiden.

Wonderbare spijziging, Luc. 9 : 10—17. Marc. 6 : 30—44. Matth. 14: 13-21. Joh. 6 : 1—14.

Het Pascha genaakt, en evenmin als hij zelf zal die menigte de verlossing uit Egypte's diensthuis in de hoofdstad vieren. De zon neigde reeds ter Westerkim en zijn mededoogen verbiedt hem, al die menschen of eenig mensch zonder spijs van zich te zenden. Het noodige brood voor zoovele duizenden kan onmogelijk uit de beurs van het gezelschap betaald worden, maar ook de tijd ontbreekt om het te koopen. In dien pijnlijken nood hoort hij de stem zijns Vaders, om er op buitengewone wijze in te voorzien. Mag hij voor eigen behoefte geen steen in brood veranderen, voor zondaars moet hij van 't weinige veel maken. En in 't zelfde oogenblik besluit hij dit liefdebetoon tot eene zinrijke les te maken omtrent het hoogste doel zijner verschijning; het voorgenomen wonder zal onderpand en teeken zijn van de gees-

telijke spijze, waarmede hij de ziel voedt, die in hem gelooft.

In al de Evangeliën het wonderverhaal — zelfs in al zijne belangrijke bijzonderheden — vindende, erkenne men, dat al de Evangelisten er een bijzonder groot gewicht aan gehecht hebben. Zij zagen er, voorzeker, de liefde en macht huns Heeren in uitblinken, en niemand der toeschouwers kon het vergeten, schoon niet verklaren. Maar de beteekenis er van voor zijne levensgeschiedenis ontwikkelde alleen de Evangelist, die de groote keerpunten van dat leven toegelicht heeft. Tot nu toe zagen wij Jezus' roem in Galilea klimmen, en wij zien hem hier als gedragen naar den troon van Israël, doch eenige uren later bekoelt de bewondering en vermindert de geestdrift, zoodat hij eindelijk met de zijnen alleen staat. Dit wonder is het keerpunt in Galilea, en hangt zoo nauw met het vervolg van Jezus' geschiedenis samen, dat wij haar zonder dat niet begrijpen. En al is het feit zelf onverklaarbaar, — zullen wij dan ook ontkennen, dat het *dag* is, omdat wij de werking der zon en den aard van het licht niet verklaren kunnen?

De Heiland openbaart zich in dit wonder even groot in medelijden en kracht, even kalm en eenvoudig, even afkeerig van onnatuurlijkheid en overspanning, als bij andere gelegenheden van dien aard. Toch klimt de geestdrift der schare zóó hoog, dat zij hem verklaart voor den profeet, die den Messias zou voorafgaan, ja voor den Messiaanschen Koning zelven. Van waar dit verschijnsel, indien de schare niet zeker wist, dat Jezus haar op wonderdadige wijze gespijzigd had?

In welken zin de schare dien eeretitel ook aan Jezus gaf, zekerlijk niet in dien zin, dat hij gekomen was om het eeuwige leven te geven en Israël te verlossen uit het diensthuis der zonde. Zij wil hem tot koning uitroepen; en bijaldien hij daartoe zijne toestemming weigert, welnu, zij zal hem met geweld op den troon plaatsen. Jezus ziet deze gedachten ontstaan; hij weet, welk een weerklank elke poging van dien aard bij zijne twaalve zou vinden; misschien openbaart Judas

Iscariot bij die gelegenheid wel het eerst en het meest zijn eergierig karakter, zoodat hij genegen is, als een satan onder zijne medeapostelen, den toeleg der menigte te bevorderen. Om die groote verzoeking te verijdelen, noodzaakt de Heer de zijnen zich in te schepen en zich alzoo van de schare te verwijderen, die zelve moet uiteengaan. Zijn zedelijk overwicht duldt geen tegenspraak; zijne wijsheid en liefde dringen tot zulke besluiten; geen oogenblik wordt hij door wereldschen lof bedwelmd; zoo bewogen hij zich toont met de behoeften der schare, zoo onbewegelijk pal staat hij tegenover hare lokstemmen. Hij ontwijkt zelf op het gebergte, en zoekt zijne toevlucht bij zijnen Vader in het gebed.

De zeereis.
Matth. 14: 22—33
Marc. 64: 5—52.
Joh. 6: 15—21.

't Schijnt dat Jezus zijnen discipelen gezegd had, dat zij bij de overvaart ergens moesten aanleggen om hem in het schip op te nemen. Maar hij was nog niet gekomen, en zij zetten, al te haastig, na eenigen tijd gewacht te hebben, de reis zonder den Meester voort. Inmiddels stak de wind op en de zee werd hol; zoo werden zij verhinderd den oever te houden, en bevonden zij zich weldra in 't midden der zee. Zij is hoogstens veertig stadiën, nagenoeg twee mijlen breed; volgens Mattheus was het schip in het midden van de zee; hetgeen met de aanwijzing van Johannes overeenkomt: vijf-en-twintig of dertig stadiën. De Heer wil de zijnen niet aan hun lot overlaten. Met snelle schreden gaat hij naar het schip, en snelt op vleugelen der liefde te hulp. Zijn geest vertoont zich nu als onbeperkten Heer van zijn eigen stoffelijk voertuig, gelijk hij elders over de stof buiten zich heerscht: 't is zijn wil, die *voor zijn persoon* op dat oogenblik de wet der zwaartekracht buiten werking stelt. De benarde schepelingen zijn niet zonder bijgeloof; zij meenen in de donkerheid dat het naderend voorwerp een spook is, en komen eerst door het geruststellend woord des Heeren tot rust: *"Zijt welgemoed, ik ben het, vreest niet!"*

Dat woord is voor Petrus de prikkel, om het stoutste waagstuk te ondernemen, waar hij het ongelooflijkste voor zich ziet; op het bevel

des Heeren zal hij hetzelfde doen — met bewonderenswaardige nauwkeurigheid wordt het bekende karakter van Simon Petrus volgehouden in de Evangeliën, een bewijs voor hunne historische geloofwaardigheid; — de Heer geeft dat bevel, om hem tegelijk te beproeven en te oefenen; de discipel beraadt zich geen oogenblik; één seconde is het hem, als werd de golf tot steun voor zijnen voet, maar daar ziet hij den sterken wind, niet ziende op den Heer die hem kracht gaf, en hij bevindt zich in den grootsten nood. 't Is al wederom Jezus, die redt, en die, in het schip opgenomen, ook daar als de Redder verschijnt, zoodat zij spoedig de veilige haven bereikten.

Dit wonder blijkt dus eene daad zijner *almachtige liefde* geweest te zijn; wij zien er het zinnebeeld in zijner heerschappij over de natuur, eene proeve tevens der kalmte, die te midden van alle stormen des levens geboren wordt, waar zijne vriendelijke gestalte zich aan het oog des geestes vertoont; en met de schepelingen zinken wij eerbiedig voor hem neder, en belijden: "*Waarlijk, gij zijt de Zoon van God*," welke voorttreedt op de hoogten der zee, en over alle elementen heerscht.

Gelijk niemand van hem de wonderdadige broodvermeerdering had gevraagd of verwacht, zoo ook hadden zij volstrekt niet gerekend op zulk eene verschijning: 't is de Heer, die hen van de vrees niet alleen voor vergaan, maar ook voor spoken verlost, en zijne indrukwekkende stem moet doen hooren om hen te overtuigen, dat hij zelf 't is die tot hen komt; zoo weinig geschikt toonden zij zich, om vroeger of later zulke tafereelen te verdichten. Hoe dit zij, zij toonen zich nu, mede op grond van vroegere treffende ervaringen van hunnen Heer, tot zulk eene hoogte ontwikkeld, *dat zij in hem den Zone Gods aanbidden, terwijl de schare in een oogenblik van opwinding in hem niets meer ziet dan den profeet, die in de wereld komen zou als voorganger van den Messias.*

De landing, Matth 14: 34—36. Marc. 6: 53—56.

In den vroegen morgen op het land Gennésaret, eene kuststreek tusschen Kapernaüm en Tiberias, aan wal gestapt, werd hij alras herkend. Spoedig zond men naar alle kanten bericht van zijne aankomst, en haastig legde men de kranken op beddekens, om hen te

dragen ter plaatse waar men hoorde dat hij was. En zoo waar hij kwam in vlekken of steden of dorpen, daar legden zij de kranken op de markten, en baden hem dat zij maar den zoom zijns kleeds aanraken mochten; en zoovelen als er hem aanraakten, werden gezond. Niet vele uren daarna werd de menigte met de duizende gasten van den vorigen dag vermeerderd. Zij waren in groote verlegenheid, toen ze bij het schouwtooneel der broodvermeerdering den Heer niet vonden, noch zijne discipelen, noch hun scheepke. Waar is hij gebleven? En hoe zullen zij hem wedervinden? Werwaarts zullen zij zich wenden? Doch ziet, daar zijn schepen uit Tiberias aangekomen. Wijl velen van Jezus' hoorders uit deze stad of hare omstreken afkomstig waren, hadden eenige schippers zich van den Westelijken naar den Oostelijken oever begeven, opdat ieder die het verlangde met scheepsgelegenheid zou kunnen terugkeeren. Van dit middel maken velen gebruik: het was het beste dat zij konden doen; de schreden worden naar Kapernaüm gericht, in de hoop daar wellicht iets naders van hunnen held te vernemen. Die hoop wordt niet teleurgesteld, zij vinden er Jezus terug, en het eerste woord dat zij tot hem richten is eene vraag der uiterste verbazing: "Rabbi! wanneer zijt gij hier gekomen?" om tevens te vernemen, hoe hij daar gekomen was. En de aangesprokene, — hij maakt zelf zoo weinig melding van zijne wonderdaden, dat hij de vraag volstrekt niet beantwoordt, maar een begin maakt met de bestrijding van hunne verkeerde gemoedsgesteldheid, eene bestrijding die de vleeschelijke geestdrift uitdooft en met den treurigen uitslag eindigt, dien Johannes aldus bericht: "Van toen af gingen velen zijner discipelen terug, en wandelden niet meer met hem." Bij deze beslissende rede moeten wij met de grootste belangstelling eenige oogenblikken stilstaan.

De beslissende rede in de synagoge te Kapernaüm, Joh. 6: 22—65.

De wonderen van Jezus waren teekenen, zichtbare teekenen van zijn geestelijk, goddelijk wezen, tastbare onderpanden van zijne genade en waarheid, zuivere spiegels van de heilgoederen die hij der

ziele aanbood. Volgde men hem, om dat in zijne wonderen te lezen, hij verheugde zich er over; maar het was hem tot diepe smart, dat de Galileërs den wonderdoener zochten ter bevrediging hunner zinnelijke behoeften. Met ongemeene openhartigheid en beslistheid keurt hij zulk een zoeken af: al de moeite, die zij in de laatste uren hadden aangewend om hem te vinden, was uit eene verkeerde beweegreden voortgevloeid. Men moest hem niet zoeken om de stoffelijke spijze, die slechts voor een oogenblik verzadigde, maar om de geestelijke spijze, die altoos van kracht is, en die door hem, den Zoon des menschen, tot het geven daarvan gemachtigd, als van het goddelijk zegel voorzien, hun geschonken werd. Verkeerde drijfveer, vs. 22—27.

In het besef, dat er iets gedaan moet worden om Gode welgevallig te worden, doen zij in wettischen geest de vraag naar hetgeen zij behooren te doen om Gode welbehagelijke werken te werken. Jezus echter leidt hunne aandacht van wettische verrichtingen af, om hun het eenige vereischte des nieuwen Verbonds te doen hooren, nam. dat hetgeen zij naar Gods wil te doen hebben, uitsluitend hierin bestaat, dat zij gelooven in zijnen gezant. Vernamen zij uit dit antwoord bij vernieuwing, dat Jezus zich zelven als den Messias voorstelde, zij herhalen de oude vraag om een teeken *uit den hemel*, een teeken, dat hen in staat stelt om hem voor den Messias te erkennen. Zulk een teeken was de broodvermeerdering blijkbaar niet; integendeel, het verschil met het teeken, dat onder Mozes in de woestijn jaren lang aanschouwd werd, was duidelijk op te merken. Zij begeerden derhalve eene herhaling van den Mannaregen, gelijk de Rabbijnen dan ook leerden, dat de tweede verlosser, even als de eerste, het Manna voor de Israëlieten zou doen nederdalen. Het begeerde en het ware teeken. Vs. 28—32.

Omtrent den oorsprong der spijze zijn hoorders en spreker eenstemmig: zij is van *hemelschen* oorsprong; maar omtrent den aard der gave loopen hunne gevoelens hemelsbreed uiteen. De Joden blijven, vleeschelijk als ze zijn, stoffelijke spijze van boven begeeren. Jezus biedt het geestelijke brood aan. Dat ware brood heeft Mozes hun niet Het brood uit den hemel, Vs. 33—40.

gegeven, zijn Vader geeft het hun in datzelfde oogenblik: die uit den hemel nederdaalt en die der wereld het leven geeft, die is het brood Gods. Maar zijne toehoorders verstaan dit niet. Zij vatten zijn woord nog altoos op naar eigen zin, den aardschen trek naar stoffelijk brood: zij beelden zich in, dat Jezus het begeerde teeken geven zal, en hunne vleeschelijke geestdrift stijgt ten top: "Heer, geef ons altijd dit brood!"

Het brood des levens.

Alzoo om der waarheidswille genoopt tot eene onverbloemde uitspraak, slaat hij met één woord alle wereldsche hoop den bodem in, het is het woord van zijn diepste zelfbewustzijn: "*Ik* ben het brood, dat het leven geeft"; ik voldoe aan de ware zielsbehoeften, niet alleen aan de begeerte naar zielesterkte, maar ook aan die naar vrede en rust: "die tot mij komt, zal geenszins hongeren, en die in mij gelooft zal nimmermeer dorsten." De Joden behoefden dus niet langer te wachten: hij was het brood uit den hemel, hij zelf was het teeken, dat zij in hem gelooven moesten; maar, helaas! zij zagen het wel (vs. 36), gelijk zij eischten (vs. 30), in de teekenen, die hij gedaan had (vs. 26), doch zij gelooven niet: toen zij uitriepen: "*Geef* ons altijd dit brood!" gaven zij te kennen, hem zelven niet te houden voor dat brood.

Met welk een zielesmart Jezus dit vonnis deed hooren, kunnen wij eenigszins beseffen uit de omstandigheid, dat hij, in de eerste plaats tot zijne eigene vertroosting, er onmiddellijk op volgen liet, dat toch niets van hetgeen de Vader hem gaf, hem zou onthouden en door hem zou verworpen worden. Wat de Vader hem geeft, dat zijn de harten, die de Vader naar den Zoon trekt, die van God geleerd zijn door Mozes en de Profeten, die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, de geestelijke spijze en drank, welke Jezus Christus in eigen persoon is. Dezulken zullen bij hem als in de veilige haven aanlanden, en dezulken zal hij, als ze tot hem gekomen zijn, geenszins uitwerpen. Hen te bewaren voor het eeuwig verderf en ten jongsten dage tot de opstanding des levens te wekken — het tegendeel van uitwerping —, dat toch is de wil des Vaders, die hem zond, en diens wil zal hij volbrengen, terwijl diezelfde Vader bepaalde, dat een iegelijk, die

den Zoon aanschouwt, en in hem gelooft, het eeuwige leven hebbe.

De oorzaak van de verandering der gunstige stemming, Vs. 41—46.

Van nu af is er aan geene verzoening meer te denken. Die hem gisteren met geweld tot koning wilden maken, beginnen heden over hem te murmureeren. De oorzaak dier veranderde stemming is gelegen in zijne betuiging, dat hij uit den hemel is nedergedaald, terwijl ze hem toch houden voor den zoon van Jozef en Maria. Evenals zoovelen in onze dagen begrijpen zij niet, dat eene menschelijke persoonlijkheid van onmiddellijk goddelijken oorsprong zijn kan. Het geheim zijner bovennatuurlijke ontvangenis is en blijft de steen der struikeling voor allen, die, gelijk het geheele Farizeeïsme en Sadduceeïsme, den *levenden* God niet kennen, en zijne heerlijkheid niet aanschouwen. Ook hier blijkt het ten overvloede, dat het persoonlijk geloof aan het Kerst-Evangelie, en bepaaldelijk aan het geboorteverhaal het gevolg is van de persoonlijke ervaring, dat Jezus het brood des levens is. Met dat begin begon dus noch zijne eigene prediking noch die zijner Apostelen. Bovendien kon Jezus, zonder nu nog in aanmerking te nemen, dat de kieschheid de onbewimpelde prediking van dat geheim verbood, tegenover de menschen, om het burgerlijk recht, niet anders dan als de zoon van Jozef bekend staan, welke evenwel ook als pleegvader den naam van vader dragen mocht.

Tusschen niet-weten en niet-gelooven bestaat een groot verschil; Jezus' hoorders waren langen tijd op dit punt onkundig gebleven, maar toen het hun bekend gemaakt werd, sloegen zij er geen geloof aan, omdat de aanschouwing van Jezus' heerlijkheid, die uit al zijn woorden en werken schitterde, in hunne harten geen geloof in hem gewekt had. Deze onvruchtbaarheid staat met den zedelijken toestand van hun gemoed in het allernauwste verband. Hun ontbreekt de innerlijke verlichting door het goddelijk onderricht, de liefdekoord, waarmee de Vader zielen tot den Zoon trekt. Zij gelooven niet aan de woorden van Mozes en de Profeten. De wet doet de ziel het onvoldoende van hare gerechtigheid en haar onvermogen gevoelen, om haar zedelijk ideaal te verwezenlijken, en de profetie beschrijft

de persoonlijkheid van den gezant, die in al die behoeften voorziet, zoodat ze, als zij Jezus aanschouwt, den indruk bekomt van hem bij voorraad gekend, begeerd, bemind te hebben: "*Zie, deze is onze God, wij hebben hem verwacht, en hij zal ons zaligmaken; deze is de Heer, wij hebben hem verwacht, wij zullen ons verheugen en verblijden in zijne zaligheid*" (Jes. 25 : 9). Zóó geestelijk onderwezen, zóó krachtig getrokken door den Vader, komt men tot den Zoon, in wien de Vader zich te aanschouwen geeft, en door wien de Vader onmiddellijk wordt aanschouwd. Alle kweekelingen des Vaders worden discipelen des Zoons: zij allen hoorden de stem des Vaders, alleen de Zoon zag het aangezicht des Vaders.

De vrucht des geloofs. Vs. 47—50.

Herhaalt Jezus dus zijne verzekering, dat hij God was, het oogenblik was dan ook gekomen om de gevolgtrekking uit te spreken, die *de* belofte van het Christendom is, en dat zonder eenige onbepaaldheid: "*Voorwaar, voorwaar, zeg ik u: die in mij gelooft, heeft het eeuwige leven.*" Hij toch is het levengevende brood. Het Manna in de woestijn behield niemand, die het at, van den dood, maar die hem gebruikt als het brood des levens, zal aan den dood ontrukt worden: zijn sterven is geen levensverlies, maar levensbehoud. Met dat doel is hij uit den hemel nedergedaald, en zulk eene vrucht kan hij dáárom geven, omdat hij het *levende* brood is: hij heeft het leven in zich, hij is het leven, en daarom is hij in staat, het leven te geven. Niet voor Joden alleen, maar ook voor Heidenen, voor de wereld in 't geheel en voor ieder in het bijzonder (vs. 51), zal het levende levensbrood zichzelf geven. Zijn *vleesch* is het brood, dat hij geven zal: op die wijze beperkt hij zijne gave; zijne menschelijke natuur zal hij geven, zijn vrijwillig sterven is *bestemd* om aan de wereld het leven te schenken.

De Zoon des menschen moet sterven, en dit sterven moet men in zijne beteekenis recht verstaan, Vs. 51—59.

Deze verwijzing naar zijne toekomstige offerande, door de Joden volstrekt niet begrepen, wordt met eene plechtige verzekering bevestigd, nadrukkelijk aangedrongen en heerlijk verklaard. Geen wonder ook, dit gedeelte van zijn onderricht betreft het tweede groote verschilpunt tusschen sprekers en hoorders: *de noodzakelijkheid van*

den dood van den Zoon des menschen. "Voorwaar, voorwaar zeg ik u: tenzij ge het vleesch van den Zoon des menschen eet en zijn bloed drinkt, ge hebt geen leven in uzelven; die mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt, heeft het eeuwige leven en ik zal hem opwekken ten uitersten dage. Want mijn vleesch is waarlijk spijs en mijn bloed is waarlijk drank." De onderscheiding tusschen vleesch en bloed doelt op de aanstaande gewelddadige scheiding van die beide elementen, die den menschelijken bestaansvorm en tevens de vergankelijkheid der menschelijke natuur kenschetsen. Met mijnen aanstaanden gewelddadigen dood moet gij, wil Jezus zeggen, in de innigste levensgemeenschap treden, zoodat zijne beteekenis in al uw denken, gevoelen en streven geheel en al opgenomen wordt, gelijk het vleesch dat gij eet en het bloed dat gij drinkt een bestanddeel van uw eigen vleesch en bloed wordt. Gebruikt men alzoo zijnen dood, men zal leven door dat hij leeft, gelijk hijzelf leeft door dat de levende Vader hem zond.

En ten slotte trekt hij de geheele rede in dit woord samen: "*Dit is het brood, dat uit den hemel nedergedaald is; niet gelijk uwe vaders het Manna gegeten hebben, en zijn gestorven; die dit brood eet, zal in der eeuwigheid leven.*"

De treurige scheiding, vs. 60—66.

Wat deze verklaringen teweegbrachten, weten wij. De besliste weigering om zich te laten maken tot een wereldsch vorst, baarde bittere teleurstelling. De stellige verzekering dat hij onmiddellijk van goddelijken oorsprong was, verwekte groote murmureering bij de Joden, zijne aanzienlijke tegenpartij, ook in Kapernaüm vertegenwoordigd, en eenige dagen later nog ijverig werkzaam (Marc. 7 : 1—23, Matth. 15 : 1—20, waarover later) om het volk van hem te vervreemden. De duidelijke uitspraak dat hij, die zich als den Messias kenbaar maakte, sterven moest, en dat men om waarlijk te leven zich dien dood eigen maken moest, had de menigte voor goed tegen zijne Messias-waardigheid ingenomen. Zelfs vele discipelen vonden het laatste gedeelte dier rede ergerlijk, en hunne murmureering begon op het oogenblik dat de Joden zegevierend heengaan. Doch — herneemt Jezus — vonden

zij het denkbeeld van zijn sterven onverdragelijk, hoeveel te meer zijne verdwijning in die gewesten, waar hij te voren was? Zijn tijdelijke, menschelijke bestaansvorm is toch *op zich zelf* tot niets nut, en zij hechten er de grootste waarde aan. De Geest, die daardoor sprak en door zijn heengaan zou geschonken worden, die is het, die levend maakt, zoodat zijne verdwijning geen verlies, eer winst zal zijn voor het Godsrijk.

Dit woord vond echter geene goede plaats bij de morrende jongeren; zij voelden zich, integendeel, zoo diep teleurgesteld dat ook zij den Meester verlaten, van wien zij zooveel gehoopt hadden dat — hij hun onmogelijk geven kon noch ooit beloofd had. Maar wie ook geschokt of ontevreden is, Jezus niet; hij had dien uitslag voorzien, en hij wist het, alle plante, die zijn hemelsche Vader niet geplant had, zou uitgeroeid worden (Matth. 15 : 13). Gansch vrijwillig zij het volgen en blijven! 't Moet eene zaak des harten zijn, waarvoor men alles over heeft. Wilden de twaalve dan ook niet henengaan? Één is er althans onder hen, die getoond heeft, dat hij in beginsel met die schare vereenigd bleef. Maar bij monde van Simon Petrus geven allen tot antwoord: "Heere, tot wien zullen wij heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens? En wij hebben geloofd en bekend" (o. a. Matth. 14 : 33), "dat gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods!"

Zulk een jammerlijken afloop had Jezus' opgang op de oevers van het meer, waaruit, volgens sommige Rabbijnen, de Messias te voorschijn komen zal. Gisteren de afgod, heden de verworpeling des volks; gisteren zijne daden bewonderd, heden zijne woorden versmaad; gisteren haast met geweld op Davids troon geplaatst, heden verguisd om zijne goede belijdenis dat hij van 's Vaders troon nedergedaald is, en langs den weg des doods tot 's Vaders troon terugkeeren zal; gisteren met alle moeite gezocht om de aardsche spijze die hij schiep, heden door schier allen verlaten omdat hij boven alles en door alles de hemelsche spijze geven wilde.

"Heer, tot wien zullen wij heengaan?"

Zinnelijkheid, gekrenkte hoogmoed, teleurgestelde eerzucht, begeerlijkheid des vleesches, onverstand en ongeloof betrekkelijk het woord Gods, tot de vaderen gesproken — zietdaar zoovele wortelen, waaruit de Christus-verwerping voortsproot. Het Evangelie is niet naar den mensch, schoon voor den mensch, en juist omdat het voor den mensch is. De Christus van het Evangelie is geen product van den mensch; zelfs de uitnemendste begeerten, die in Israël leefden, waren onmachtig, om een levensbeeld als het zijne voort te brengen, omdat zij overheerscht, gansch-en-al overheerscht werden door het ontaarde Jodendom, dat alleen door Jezus zelven uit enkele harten uitgeroeid kon worden.

Wij zullen dit opmerken bij de beschouwing van de gezindheid der twaalve jegens Christus, het hoofdonderwerp van het volgend deel, waartoe wij nu terstond overgaan.

TWEEDE DEEL.

DE GEZINDHEID DER DISCIPELEN.

"Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods".
Matth. 16: 16.

Hoe moeilijk 't ook valt eene juiste verdeeling te maken van de stof, die behoort tot het tijdvak van het pasgevierde Paaschfeest tot het eerstvolgend Loofhuttenfeest (Joh. 7: 1), als wanneer Jezus meestal *"incognito"* reisde, zoo vlei ik mij toch aan de historie en aan 't redeneerkundig beleid geen geweld aan te doen door haar te rangschikken onder deze drie opschriften: *het geloof, de zwakheid en de plichten der twaalve.*

EERSTE HOOFDSTUK.

HUN GELOOF.

De landpalen van Tyrus en Sidon, Matt. 15: 21—28. Marc. 7: 24—30.

Tengevolge van de jongste gebeurtenissen nam Jezus voor eenigen tijd de wijk naar streken, waar de vijandschap der Joden hem niet lastig vallen zou; allereerst naar de landpalen van Tyrus en Sidon. Dit gebied behoorde tot de toegewezen erfenis van Aser (Joz. 19: 28, 29),

... Overal onreinheid en gruwel ...

en werd oorspronkelijk door de stad Sidon, d. w. z. visschers-stad (Sidon schijnt afgeleid van den naam der visch die daar het meest gevangen werd) — thans Saïda met ongeveer 5000 inwoners — beheerscht. 't Is echter aan de Israëlieten nooit gelukt, "het groote Sidon" zelve machtig te worden, en evenmin het later zoo rijke Tyrus, de koningin van de kust en de zee. Integendeel, die steden onderwierpen een groot deel van Israël zedelijk aan zich. Langen tijd weelderige handels- en ontzachlijke oorlogsplaatsen, alsmede hoogstgewichtige voorposten der Heidensche beschaving, waren zij den kinderen van Efraïm tot een valstrik, en haar Aziatisch Heidendom werd hun zelfs met goed gevolg opgedrongen.

Het morgenrood van een nieuwen dag voor de Heidenwereld.

In Jezus' tijd waren Tyrus en Sidon diep in verval, maar hare zedelooze en wreede afgoderij oefende nog den ellendigsten invloed uit. Alles in die streken ademt het meest schaamtelooze Heidendom, overal ziet Jezus onreinheid en gruwel. Wat hij gevoelde bij het gezicht van zooveel kwaad, 't was zekerlijk diepe deernis met zooveel millioenen rampzalige zielen, maar ongetwijfeld ook de innige blijdschap zijner vaste verwachting, dat eenmaal op zijne stem die afgoden ter aarde zullen storten en die dooden zullen leven, als zij de stem des Zoons van God vernomen hebben.

Het is niet denkelijk, dat Jezus de toenmalige grenzen van zijn vaderland overschreden heeft; in allen gevalle heeft hij niet daarbuiten willen werken: de ure van de geestelijke opstanding der Heidenen was nog niet gekomen. Hij wilde er zelfs verborgen blijven; na de afmatting der laatste dagen en de geweldige krisis die hij doorleefd had, gevoelde hij behoefte aan eenzaamheid en rust. Maar hij kon niet verborgen blijven: van Tyrus en Sidon had het ook niet aan menschen, die hem hoorden, ontbroken (Marc. 3: 8).

De Kananeesche vrouw, Matt. 15: 21—28. Marc. 7: 24—30.

Eene Kananeesche vrouw verneemt, dat Jezus zich in hare nabijheid bevindt; zij verlaat haar eigen dorp, en roept tot hem, daar wandelende op Joodsch grondgebied; ze smeekt van hem, als den Messias, de genezing harer dochter van de verschrikkelijke bezetenheid. De

discipelen vreezen, dat haar geroep de menigte zal samenbrengen — de Meester wilde immers verborgen blijven —, maar Jezus hoort de stem zijns Vaders. Hij is wel niet gezonden, dan tot de verlorene schapen van het huis Israëls, maar kan hij de bede eener Heidensche moeder weigeren, die tot hem komt *in de schaapskooi* van den goeden Herder? En ja "zij *kwam tot hem en aanbad hem*, zeggende: Heere, help mij!" Zoo was zij een lid geworden van het geestelijk Israël, zij toonde zich eene ware dochter Abrahams. Maar eerst moest zij nog aan een heilzame proef onderworpen worden, opdat zij zelve de kracht en grootheid van haar geloof des te beter zou kennen. "Het is niet betamelijk het brood der kinderen aan de hondekens te geven." Jezus schijnt het oude recht in zijne meest onverbiddelijke strengheid te hebben willen voorstellen, ten einde deze dochter van een afgodisch volk tot een toonbeeld van Israëlietisch geloof te maken, maar tevens geeft hij door den verkleiningsuitgang te gevoelen, dat zijn hart deernis met haar gevoelt en hare bede niet afslaan zal. Nooit heeft dan ook het geloof een heiliger en sneller gevatheid ten toon gespreid, dan door deze ongelukkige moeder in dat pijnlijk oogenblik. Zij stemt dat toe, zij heeft geen aanspraak op een kinderdeel, "maar toch... de hondekens eten ook van de brokjes die er vallen van de tafel hunner heeren." Getroffen door zulk een treffend vertrouwen in zijne liefde en macht, haastte zich de Heer, om de verzochte genezing te bewerken, en alzoo een grondslag te leggen voor de toekomstige gemeente, (Hand. 27 : 3), waarvan zich op het concilie van Nicaea (325 n. C.) een bisschop (opziener) bevond.

Na dezen dag van groote beteekenis in de geschiedenis van het Evangelie, waarvoor de smeekende handen eener om hare dochter lijdende moeder de deur in het Heidendom geopend hadden, begeeft Jezus zich naar Dekapolis, Noord-oostelijk van het bekoorlijke meer gelegen. Dat gewest droeg dien naam naar het getal steden, die, naar de gewoonte der Grieken, zich tot een bondgenootschap veree-

nigd hadden. Hij houdt zich in die landstreek, afgescheiden van het Joodsche gebied en onder de heerschappij van het Heidendom, niet op, maar hij trekt het slechts door tot aan de overzijde der zee van Galilea, en zet zich neder op den berg in hare nabijheid.

Bij de zee van Galilea, Matth. 15: 29–39 Marc. 7: 31–8: 10

Daar wederom op zijn eigen gebied, laat hij de scharen op nieuw tot zich komen met hare kreupelen, blinden, stommen, lammen, en vele andere ongelukkigen, die voor zijne voeten gelegd werden, en hij genas ze alzoo, dat de scharen zich verwonderden, ziende de stommen sprekende, de lammen gezond, de kreupelen wandelende en de blinden ziende, alzoo dat zij den God Israëls verheerlijkten.

Genezing van een doove, Marc. 7: 31–37.

Van die menigte genezingen werd er ons slechts ééne beschreven, zoo weinig waren de Evangelisten door wonderzucht bezield. De lijder die hier bedoeld wordt, was doof en tevens bezwaarlijk van spraak; hij schijnt dus niet in dien toestand geboren te zijn: waarschijnlijk had eene ziekte, die de gehoorzenuwen verlamde, ook de spraakwerktuigen belemmerd, en verkeerde hij tengevolge van die later ontstane gebreken in eene doffe geestesgesteldheid, zoodat hij ook tot Jezus geleid en er voor hem om genezing gevraagd werd. Jezus neemt den lijder afzonderlijk, om terstond het vermoeden in hem op te wekken, dat er wat buitengewoons met hem plaats grijpen zal, maar tevens om te voorkomen dat de menigte door de buitengewone geneeswijze, die hij toepassen zal, buitengewoon opgewonden wordt. Hij steekt de vingers in zijne ooren en raakt met eigen speeksel — aan speeksel kent de Oosterling eene zeer weldadige werking toe — de tong aan van den ongelukkigen man, waarschijnlijk om zijne neergedrukte zielestemming tot blijde verwachting op te wekken. Daarop zucht de Heer met den blik ten hemel, beseffende dat men ook nu de hoogste beteekenis van zijne daad niet begrijpen en haar toch verkondigen zal. Eindelijk spreekt hij het machtwoord *Hephata!* En ziet, terstond werden zijne ooren geopend en de band zijner tong werd los, en hij sprak recht. En wederom gebood Jezus aan den genezen man en zijne geleiders, om het niemand te zeggen, maar wat hij hun ook gebood, zoo verkondigden

zij het des te meer, en de schare riep uit: "Hij heeft alles wèlgedaan!"

De tweede broodvermeerdering, Marc. 8 : 1—9. Matt. 15 : 32—38.

Van datzelfde almachtige mededoogen getuigt ook luide *de tweede broodvermeerdering*. Aandoenlijk is ons het bericht: "En Jezus zijne discipelen tot zich geroepen hebbende, zeide: *Ik word innerlijk met ontferming bewogen over de schare, omdat zij nu drie dagen bij mij gebleven zijn, en hebben niet wat zij eten zouden; en ik wil hen niet nuchteren van mij laten, opdat zij op den weg niet bezwijken, want sommigen van hen komen van verre.*" Gehechtheid aan den persoon van Jezus om de wonderen die hij verrichtte aan hare kranken (wij lezen niet dat het thans was om de liefelijkheid zijner woorden), deed de opgetogen schare de eigen lichamelijke behoefte vergeten. Maar hij denkt er ongevraagd aan. Schoon het vleesch tot niets nut was, toch voldoet hij aan de ware eischen des vleesches. De Geest is alles in zijn koninkrijk, maar die Geest beschouwt de natuur niet als iets onwezenlijks, veel minder als iets zondigs. Die Geest zorgt zelf, uit eigen beweging, voor de vervulling van onze tijdelijke nooden. Jezus is geen dweeper, het menschelijke met voeten tredende ter bereiking van het geestelijk ideaal, hij heeft overal en altijd een echt menschelijk hart, een hart dat de klagende stem der menschelijke natuur verstaat en verhoort. Even als bij Johannes, die zoo buitengewoon sterk op de menschheid van den Zone Gods drukte, komt hij bij de andere Evangelisten ook voor, niet als de verschijning van een geest uit de schimmenwereld in de gedaante van vleesch en bloed (vgl. bl. 356 v. v.), maar als waarachtig mensch. Aan die beminnelijke opwelling van Jezus' medelijden schrijven de beide verhalers, schier in dezelfde bewoordingen, de tweede wonderbare spijziging toe, terwijl de eerste voornamelijk uit de zucht om de geroepen apostelen te onderwijzen, voortgevloeid is, volgens de voorstelling van alle vier de verhalers. Dat is een der voornaamste punten van verschil tusschen beide wonderen. De overeenkomende punten, bijv. eene woeste plaats waar geene spijze te verkrijgen is; brood en visch, het voedsel der

strandbewoners; het dankgebed dat Jezus deed hooren, zij moesten ook hier voorkomen, wijl zij er noodzakelijk toe behooren. Was er spijze te verkrijgen geweest, waartoe het wonder? Wat moest Jezus anders dan brood en visch gegeven hebben? En zou hij het oog niet gericht hebben naar boven? Wel bevreemdt het ons, dat de discipelen een gelijksoortig bezwaar opperen als de eerste maal, maar het getuigt zoo gansch en al tegen hen, dat wij juist daarom te meer aan de geloofwaardigheid van dit verhaal vasthouden; hoe is het toch denkbaar, dat zij of hunne vrienden zulk eene stompzinnigheid verdicht zouden hebben? En had men verdicht, men had zekerlijk de spoedig daarop gevolgde vraag des Heeren (Matth. 16 : 9, Marc. 8: 19, 20) niet uitgedacht, of men moet aannemen, dat persoonlijke vijanden van de jongeren, niet maar van Petrus of Paulus, maar van al de jongeren, dit gedeelte der Evangelische geschiedenis verzonnen hebben. Hadde men, bovendien, gefantaseerd, om Jezus te verheerlijken, het tweede wonder zou schitterender dan het eerste gemaakt zijn. Het heeft, integendeel, veel minder glans, men vergelijke toch de cijfers, 7 met 5, 5000 met 4000, 12 met 7; en het laat in de historie schier geen enkel spoor achter, de schare jubelt niet eenmaal meer over de wonderdadige, zoo volstrekt noodzakelijke voeding.

't Was echter ook niet te doen om jubelkreten. Zoo men al van onze liefde zeggen mag dat zij zelfzuchtig is, dat mag men zeker niet van Jezus' liefde zeggen. 't Was hem genoeg, aan zijn medelijden gevolg gegeven te hebben, hij had zijn eigen hart bevredigd door bevrediging van de maag der schare. Zekerlijk begeerde hij door dat alles in zijne goddelijke waardigheid erkend te worden, maar dat stond hier niet op den voorgrond; hij weet, dat die schare daarvoor niet rijp is. Hij vertrekt dan ook zeer spoedig van daar, bij kalm weder en op de gewone wijze overstekende naar deze zijde, bepaald naar de landstreek Magdala, ook wel Dalmanutha geheeten, thans Medjel, een ellendig Mohammedaansch dorpje.

Genezing van een blinde, Matth. 16 : 1—12. Marc. 8 : 1—26.

Nauwelijks aan land gestapt, of hem worden strikken gespannen door Farizeërs en Sadduceërs, nu broederlijk tegen Jezus vereenigd. Na hen beantwoord te hebben, gaat hij wederom scheep, en onderhoudt hij zich met de jongeren. Wij zullen straks dit punt behandelen. De overvaart was weldra volbracht. Jezus spoedt zich naar *Bethsaïda Julias*, waar hij als ter loops nog eene trapsgewijze genezing van een blinde bewerkt. De genezen man mocht het niemand zeggen, en zelfs niet eenmaal in het vlek gaan. Blijkbaar vermijdt Jezus eenige samenvloeiing van menschen, zelfs alle gedruisch. Onmiddellijk gaat hij dan ook van daar, hij wil veilig en in de eenzaamheid zijn. Hij richt haastige schreden naar het gebied van den viervorst Filippus, bepaald naar de vlekken van Caesarea Filippi. Wij doen het ook, wijl dit oord de kalme plek is, waar wij de gezindheid der jongeren bespreken zullen.

De omstreken van Caesarea Filippi.

Caesarea Filippi lag dicht bij de bronnen van de Jordaan. Rondom deze stad strekt zich de vruchtbare vlakte van Huleh uit, besloten tusschen het boschrijke gebergte van Nafthali en de helling van den met sneeuw bedekten Hermon. De rivier verdeelt er zich in talrijke beken, waarlangs de oleanders zich verheffen, en ontlast zich verder geheel in de schoone waterkom van het meer Merom. Haar stroom bleef vloeien; van de stad zijn nog indrukwekkende puinhoopen over. De viervorst Filippus had haar zéér verfraaid, en haar mede naar zijnen naam, gelijk naar den Romeinschen keizerstitel genoemd; te voren heette zij Paneas, wijl de naburige berg aan den afgod Pan gewijd was. Hare bevolking bestond in de dagen van Jezus grootendeels uit Heidenen, wien hij dan ook niet het woord des levens ging verkondigen. In die schoone en kalme streken zocht hij rust en tijd tot uitsluitende gemeenschapsoefening met zijnen Vader. Hij was gekomen bij een mijlpaal op zijnen van God bepaalden weg; die weg wendde zich nu van den bloemhof ..... de woestijn vol distelen en

"En Jezus ging uit en zijne discipelen naar de vlekken van Caesarea Filippi."

doornen; hij zag het, zijne levensreis zou voortaan een klimmende strijd en stijgend leed zijn: de Messias zal als de man van smaad en smart openbaar worden.

Het geloof der twaalve beproefd. Matth. 16: 13-17, Marc. 8: 27-30, Luc. 9: 18-21.

Vóór hij den zijnen het kruis durft schilderen, moeten zij zich eerst van hun geloof, inzonderheid van de onmetelijke voorrechten daaraan verbonden, bewust worden; zijn ze in hun geloof bevestigd door zijne openlijke en plechtige goedkeuring, dan zal de ure gekomen zijn, waarin de hardste proef gewaagd mag worden. In de omstreken van Caesarea Filippi plaatst menigeen de kribbe van het Christendom; de discipelen zouden Jezus tot Messias verheven, en hij zou zich deze verheffing hebben laten welgevallen. Deze meening is zéér onjuist. Daar bevestigt Jezus hunne geloofsbelijdenis, die noodig was om op de ontdekking van het geheim, het hoogste doel zijns levens, om op de ontsluiering van het kruis, dat hem wachtte, voorbereid te worden. Alzoo ging de bijzondere klasse van Jezus' jongeren als 't ware van het lager tot de middelbaar onderwijs over.

Wat de Galileërs van Jezus dachten.

De Heiland had reeds vroeger (Luc. 9 : 10b) eene poging beproefd, om hen te laten uitspreken wat hun hart vervulde omtrent zijn persoon en waardigheid. De aandrang der schare had het belet. Thans is het oogenblik er geschikt voor. "*Wie zeggen de menschen dat ik, de Zoon des menschen, ben?*" Op hunnen afzonderlijken oefeningstocht hadden zij van nabij kennis gemaakt met de meeningen, die de Galileesche bevolking over Jezus gevormd had. Ons tweede boek getuigt op schier elke bladzijde, dat Jezus zich, schoon niet altijd onverbloemd, toch zeker altijd onmiskenbaar, als den Messias in knechtsgestalte, den Zoon des menschen, voorgesteld had. Hij wenscht te hooren, of ze hem al dan niet in zijne waardigheid erkennen. Hij houdt zichzelf voor den Zoon des menschen; waarvoor zien "*de menschen*" hem aan?

Het antwoord is ons niet vreemd meer. Allen antwoordden: "Sommigen: Johannes de Dooper; anderen: Elias; anderen: Jeremia of een van de profeten." De bevolking was dus op één gewichtig punt eenstemmig: niemand zag Jezus aan voor een gewoon mensch, aller-

minst voor een' bedrieger; ieder zag in hem eene verschijning uit de geesten-wereld, allen brachten zijn werk en woord in verband tot de toekomende eeuw, de eeuw van den Messias; hij bezat de profetische waardigheid, hij was "een godsdienstig genie." Men verschilde slechts in de nadere bepaling van zijn profetisch karakter, volgens den een geleek hij den tweeden Elias, dien Herodes gedood had, volgens den ander den eersten, die de Baälspriesters gedood had; volgens een derde den beroemden klaagzanger, volgens een vierde had hij geen bepaalde geestelijke physionomie. Evenwel, nog op een ander punt was de gansche bevolking eenstemmig: Jezus was de Messias niet, dien zij verwachtte. Groot verschil ligt er tusschen de erkenning van zijne profetische waardigheid en de diepste verachting als Godslasteraar; groot verschil ja, maar geene onoverkomelijke klove. Die menschen en de Joden stonden állen binnen ééne lijn, de lijn die het gebied der natuurlijke kennis onderscheidt van het terrein der bijzondere openbaring. Wat zij van Jezus dachten, duidt Jezus zelf eenige oogenblikken later als de vrucht van "vleesch en bloed" aan. 't Was niets anders dan een afdruk van den indruk, dien hij had gemaakt op hunne zintuigen, het blinde oog, het doove oor, het onverstandige en verkeerde hart. Bij den verschillenden graad van zedelijkheid, den verschillenden toestand der partijen, de verschillende strevingen, neigingen en belangen zijner volksgenooten, was die indruk ook verschillend, hoe kon 't anders? Zoodat de een hem kon beweenen als een voortreffelijk spreker, of als een beminnelijk mensch, maar ook een ander hem vloeken als een Godslasteraar en beschimpen als een bespottelijk en verachtelijk wezen. Doch hoever de een van den ander ook afstond, zij allen stonden in de duisternis; beter, zij zagen het licht niet dat hen omscheen, want zij zagen in Jezus evenmin den Christus Gods als den Messias hunner droomen.

In beginsel was Jezus verworpen door het gansche volk. Met groote wijsheid laat hij zijne twaalve de denkbeelden der menigte verhalen; 't is om hun levendig te herinneren, waarmee zij, bij het uitspreken

van een tegenovergesteld gevoelen, in botsing zullen komen. Meer dan achttien maanden hadden zij met hem in- en uitgegaan, veel hadden zij gezien wat hen diep schokte, veel gehoord wat hunne schoonste verwachtingen omverstootte; overheid en volk begon zich tegen hem te verheffen, 't was gedaan met de lofspraken en herbergzaamheid, zelfs vele discipelen waren reeds teruggegaan; — welnu, wat besliste keuze hadden zij gedaan? Waren zij nog vast besloten, om bij hunnen Heer te blijven? "*Gij, wie zegt gij dat ik ben?*"

De belijdenis der twaalve.

Het antwoord, door den tolk der Apostelen te geven, getuigde van die stoutmoedige geestdrift, die de kenmerkende eigenschap van alle groote persoonlijkheden is. 't Was evenwel geen gevolg van eene oogenblikkelijke opwinding, of van eene geloofsvervoering die hem meer deed zeggen dan zijn geestelijk eigendom geworden was. Immers, eenige dagen vroeger had diezelfde mond uitgesproken, dat zij niet maar tot het geloof, maar ook tot de wetenschap gekomen waren, dat hun Meester "de Christus, de Zoon des levenden Gods" was (Joh. 6 : 66, 70). Lezen we de Evangelieën van het punt waarbij we thans stilstaan naar voren, we vinden dan ook onderscheidene gronden van die overtuiging, ja zelfs sommige confessies. De confessie der Samaritanen (Joh. 4 : 42), die ongetwijfeld beaamd werd door de jongeren: "deze is waarlijk de Christus, de Zaligmaker der wereld." De confessie, die zij metterdaad uitspraken, toen zij op Jezus' last den doop bedienden in het land van Juda (Joh. 4 : 2, 3 : 22). De confessie der eerste ure, de geboorte-ure van hun geestelijk leven, althans van de voortreffelijksten onder de voortreffelijken (Joh. 1 : 36—52). Andreas riep uit: "*Wij hebben den Messias gevonden*"; Filippus juichte: "*We hebben gevonden van wien Mozes in de wet geschreven heeft, en de profeten, Jezus, den zoon van Jozef, van Nazaret.*" Nathanaël sprak niet enkel op blijden, maar ook op stelligen toon: "*Rabbi, gij zijt de Zone Gods, gij zijt de Koning Israëls!*"

Wanneer Jezus' gemeente ontstond?

In die ure werd de grondslag der gemeente gelegd; de kiem der gemeente bestond, toen de persoonlijke kennismaking met den Heiland 't getuigenis des Doopers in de ontvankelijke harten bevestigd had.

Aan die oudste geloofsbelijdenis verbond Jezus onmiddellijk de schoonste beloften en grootste verplichtingen. Met zulke belijders trad hij voor het publiek op; door zulke belijders liet hij opnemen in de gemeenschap met den hoogsten Koning; van zulke belijders maakte hij zijne gezanten, de overwinnaars der wereld. Dit laatste vinden wij bij de Synoptici vermeld. Hunne roeping tot apostelen en later hunne afzending, om het koninkrijk Gods aan te kondigen en wonderen te verrichten, bewijst ontegenzeggelijk, dat zij geloofden en bekenden, dat hun Meester de Messias was. Overeenkomstig de bedoeling van zijn schrijven, vermeldde Johannes den aanvang van hunne gemeenschap met den Heer.

De geestelijke wasdom der jongeren.

Bij onderscheidene gelegenheden bleek ons echter, dat hunne begrippen vaak onbepaald, en onjuist waren. De vroegere uitspraken, die zij omtrent Jezus lieten hooren, gaven tevens te kennen, hoeveel er nog versterkt of ook verloochend moest worden; Nathanaël bijv. verklaarde de uitdrukking "de Zone Gods" door "de Koning Israëls", zoodat hij blijkbaar toen nog niet bepaald geloofde aan Jezus' goddelijk wezen, maar slechts aan zijn theocratisch koningschap, terwijl Filippus in hem wel de verwezenlijking van het Oud-testamentisch Messiasbeeld, doch tegelijk "den zoon van Jozef" zag, — zoover is de Evangeliebeschrijving verwijderd van verdichting, dat zij uitspraken durfde opteekenen, die het ongeloof schijnbaar begunstigen konden. 't Verwondert ons dan ook niet, dat de discipelen in 't eerst soms de gemeenschapsoefening afbraken, zich tegenspraak van den Meester veroorloofden, geen vertrouwen op zijn reddenden arm oefenden, sympathie met de dweepzieke schare toonden, en nog na dezen de profetie van zijn einde niet begrepen. Hunne voorstelling was met veel onzuivers vermengd, en hun besef dat Jezus de Christus was, had met zooveel te kampen, dat Jezus in allen ernst vragen kon: "Wilt gijlieden ook niet heengaan?" en één uit de twaalve een verrader worden kon. Van al dat verkeerde moest de Heiland hen nog verlossen. Hun oefenschool was een bestendige smeltkroes; 't was eene school, waarin zij veel moesten afleeren door veel aan te leeren. De liefde tot zijne persoon-

lijkheid was het sterke snoer, dat den leerling met den Meester verbond; die liefde overwon bij de twaalve min één alle verzoekingen om hem te verlaten. Maar het is duidelijk, waren zij niet van lieverlede overtuigd geworden, dat Jezus zulk een Messias was als God bepaald had, dan zouden zij allen den weg opgegaan zijn van Judas, althans van die vele Galileesche discipelen, die zich aan zijn woorden ergerden. Het mondelinge onderricht was zekerlijk een der voornaamste middelen, maar op dat punt werd het vooral na zijne opstanding hun verstrekt. De teekenen, die hij deed, bevestigden zijne woorden en het getuigenis des Doopers. Zij openbaarden zijne goddelijke ontferming en macht, zijn Heilandshart en-arm, en werden door hun gemoed aanvankelijk verstaan. Maar het was inzonderheid de geheel-eenige persoonlijkheid, die niet slechts uit zijne woorden en werken, maar uit geheel zijne verschijning sprak, de persoonlijkheid zelve die de taal der schoonste ontdekking, ondanks alle bestrijding en afval, tot de vaste, blijmoedige en Godegevallige belijdenis verhief: "*Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods*".

De tweede benaming is de verklaring van de eerste. Wij belijden U als den Christus, wil Petrus zeggen, niet in dien zin, dat gij "de Koning Israëls" zijt, of "de profeet die in de wereld zou komen" (Deut. 18 : 15, 18), of de verlosser van al onze vijanden (Luk. 1 : 71); in geen enkel geval van dien aard zou Jezus zijn zegel gehecht hebben aan de verklaring van zijn discipel; maar in dien zin, dat gij zijt "de Zoon des levenden Gods." De beteekenis hunner belijdenis.

De Evangelisten schreven elkander niet na. Uit verschillende bronnen puttende, zijn hunne berichten van dezelfde zaak dikwijls niet eensluidend. De verscheidenheid, die onder hen heerscht, bewijst dat zij dienaars des geestes, niet van den letter waren. Noch door notariëele angstvalligheid, noch door rechtsgeleerde spitsvondigheid werden zij bij het schrijven bestuurd. Zij hebben gerekend op lezers, die de eenheid der gedachte verstonden ondanks de verscheidenheid der woorden. 't Was hun betrekkelijk onverschillig, of Jezus genoemd werd "de heilige Gods" (volgens eene waarschijnlijk betere lezing van Joh. 6 : 69), of "de Christus Gods" (Lucas), of "de Christus" (Marcus), of "de Christus, de Zoon des levenden Gods"

(Mattheus). Elke uitdrukking geeft eene wijziging, doch geene zinsverandering te kennen. "*De heilige Gods*" — 't beteekent, dat Jezus van den Vader geheiligd, voor het verlossingswerk afgezonderd en in de wereld gezonden is, maar in die omstandigheid ligt tevens opgesloten, volgens den Heer zelven, dat hij Gods Zoon is (Joh. 10 : 36). "*De Christus Gods*" — 't beteekent, dat Jezus de van God gegevene Christus, dus ook de Gode gewijde, en van God afkomstige Christus is; derhalve, naar Evangelische beschouwing, de Zoon van God. "*De Christus*" — die eenvoudigste benaming geeft te kennen, dat Jezus de vervulling is der Messiaansche Godspraken, doch kenden deze niet de hoogste namen aan den Christus toe? De uitdrukking bij Mattheus is dus wel een langere, maar niet een wezenlijk andere. Wij houden haar voor de oorspronkelijke: wat Petrus in die ure sprak, werd in het eerste Evangelie het zuiverst bewaard. Men hoort in haar als 't ware den polsslag van het geestdriftvolle hart. Zij is echt Israëlietisch gedacht, en haar vorm is de vrucht van eigen beschouwing. Eerst na dieper nadenken, dat tot nauwkeuriger begripsbepaling leidde, zou de gemeente hem noemen: "de eengeboren Zoon van God", en noemde Jezus zichzelven niet met dien naam, 't was ook, omdat hij aldus de zijnen tot een zelfstandig inzicht wilde laten komen.

Jezus betitelde zichzelven meestal als den Zoon des menschen. De menschen hielden hem voor een herrezen profeet. Petrus echter sprak het uit, dat hij de Zoon des levenden Gods was. De heerschende Godgeleerdheid scheidde God van de wereld; Petrus geloofde in den *levenden* God, den God die in onafgebroken werkzaamheid tot de wereld stond, die dus ook in de matelooze volheid van zijn leven bestendiglijk "het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid" (Hebr. 1 : 3) kon doen ontstaan, en datzelfde beeld op aarde zichtbaar maken, zoodat hij, de onzienlijke, gezien en verklaard werd (Joh. 1 : 18). Aanvankelijk stond Petrus dus op het standpunt, waarop Jezus de zijnen van den beginne wilde plaatsen (Joh. 14 : 1—11), op het standpunt van een Zacharia en Elizabet, die in den Messias de persoonlijke verschijning Gods verwachtten, op

het standpunt Gods, die hem voor zijnen geliefden Zoon, het voorwerp zijns welbehagens, verklaard had (Luc. 3 : 22). Maar die benaming, verklaring van "de Christus", verbeterde deze tevens. "De Christus" kon misverstand wekken; aan haar waren vele valsche voorstellingen verbonden. Werd zij echter toegelicht door de benaming: "*de Zoon des levenden Gods*", dan was daarmede zijne vernedering en zelfverloochening, zijne getrouwheid en zedelijke gebondenheid aan God zijnen Vader, zijne heilige en almachtige liefde, de geestelijke aard van zijn rijk, als anderszins, uitgedrukt, en daarmede het valsche Messiasbeeld van zijn tijd verworpen. In de lijdensgeschiedenis zullen wij het dan ook inzonderheid opmerken, hoe alles zich bewoog om de vraag: "Wat dunkt u van den Christus, *wiens zoon is hij*?" Dat was *de* vraag. De belijdenis, die Petrus deed, was het antwoord van zijn op dagelijksche en velerlei ervaring gegrond geloof niet alleen, maar ook, schoon onbewust misschien, de verscheuring van den band met de Synagoge, met de oversten, met zijn eigen volk, de besliste keuze om Jezus te volgen, zelfs tot in kerker en dood, de veelbelovende inleiding van de zegenrijke prediking: "*Er is geen andere naam onder den hemel, den menschen gegeven, waarin wij moeten zalig worden.*"

Haar oorsprong.

Jezus had de vroegere belijdenissen niet af-, maar ook niet bepaald goedgekeurd. De discipelen moesten hem eerst beter leeren kennen, voor hij hunne beschouwing bevestigen mocht. Doch nu hij zoovele maanden met hen verkeerd, en in dien tijd duidelijk verklaard had wat hij wilde zijn, zoodat zij wisten wat hij zocht, en hunne vleeschelijke verwachtingen in beginsel vernietigd waren, nu kon hij gerust zijn zegel hechten aan eene soortgelijke belijdenis. Hij deed dat dan ook zonder aarzeling, met vurige dankbaarheid jegens God. De geschiedenis, zagen wij, weerspreekt luide de meening, dat het geloof der discipelen de echo der volks-opinies, of de oorzaak was van het Christendom, dat men Jezus toekende. Gelijk hij hen uitverkoren had, zoo had hij hun ook den naam des Vaders geopenbaard, en mitsdien zelf het geloof, waarover hij zich verblijdde, gewerkt. Wijl hij zich

echter dacht als de persoonlijke verschijning Gods, door wien de Vader sprak en werkte (Joh. 14 : 10), en hij de eer des Vaders altoos zocht, riep hij van heeler harte uit, dat zijn Vader die belijdenis aan Simon Bar Jona geopenbaard had. Wij hooren hier het voorspel van zijne beroemde dankzegging (Matth. 11 : 25—27), en kunnen deze zijne zeldzame blijdschap eenigermate begrijpen, wijl het tot zijne levenstaak behoorde, tot zulk eene erkenning van zijne waardigheid te brengen. 't Was de zaak, waarvoor zijn onmetelijk groot hart brandde, en alles ten offer bracht, wat geofferd mocht worden. En die erkenning zelve was de eenige weg voor zondaars, om het eeuwige leven deelachtig te worden. "*Indien gij niet gelooft, dat ik die ben, gij zult in uwe zonden sterven.*" "*Die in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven, maar die den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, de toorn Gods blijft op hem.*"

De voorbereidende werking Gods en 's menschen verantwoordelijkheid.

't Is onloochenbaar, dat Jezus het door hem verlangde geloof aan eene van Gods werking in de wereld der zienlijke dingen onderscheidene werking toeschreef. "*Niemand kan tot mij komen tenzij de Vader die mij gezonden heeft, hem trekke:*" dit wordt terecht eene voorbereidende werking Gods genoemd, onafhankelijk van Jezus' persoon, door middel van die velerlei profetische stemmen, typische voorstellingen, bijzondere leidingen, en kloppingen des gewetens, waarover Israël zich te verblijden had. Het onderwijs van Jezus is vol van zinspelingen op dien genadearbeid Gods. En wie tot Jezus gekomen was, kwam in de leerschool van God, zooals hij zich in zijnen Zoon openbaarde; die van God geleerd was, genoot later bij Jezus het onderricht van den Geest Gods, die levend maakte, dien zij aldus leerden kennen en mitsdien ontvangen zouden (Joh. 14 : 17), als den plaatsvervanger van hunnen Meester. Edoch, hij leerde tevens, dat, zoo het hart niet toegankelijk was voor die toebereiding, de arbeid vruchteloos, en deze vruchteloosheid tot schuld was. In 't algemeen bestaat er, volgens Jezus, een verband tusschen de zucht om hem te dooden en de werkzaamheid van den vader der logen (Joh. 8: 44), maar hij heeft steeds

aan de strafwaardigheid der verleide menschen vastgehouden. Hij deed zelfs geene enkele poging, om het zedelijk dualisme in de leer op te heffen. Hij verklaarde niet, hoe het kwam dat de eene wel, de andere niet genegen was, om gevolg te geven aan de trekking des Vaders; hoe alle goed aan God geweten moet worden en alle kwaad voor rekening van den zondaar blijft; hoe de booze geest of geesten invloed uitoefenen op menschen, enz. Alle vraagstukken van dien aard liet Jezus onbesproken; hij richtte zijn blik op de praktijk, hij was geen wijsgeer noch leeraar van een godgeleerd stelsel, noch stichter van een godsdienst, hij was de Verlosser van zondaren, die door zijn woord en Geest rampzaligen gelukzalig maken wilde op den weg van het leven, dat hij gaf. Van daar, dat hij zich slechts bepaalde tot de beginselen, die de zaligspreking van Simon Bar Jona veronderstelt: "*Zalig zijt gij, Simon Bar Jona, want vleesch en bloed heeft het u niet geopenbaard, maar mijn Vader die in de hemelen is.*"

De blijvende waarde hunner belijdenis.

Jezus had zich niet in Simon bedrogen. Bij de eerste ontmoeting had hij 't hem gezegd: "Gij *zult* Cefas genaamd worden"; nu was het gebleken, tot welk eene vastheid Bar Jona aanvankelijk gekomen was. "En ik zeg u ook, dat gij *zijt* Petrus," een belijder zoo standvastig als een rotssteen, te midden van de veranderlijke en bedriegelijke meeningen der menschen. Die standvastige belijdenistrouw is het blijkbaar voorwerp van Jezus' overdenking. Sprekende over Petrus als een volhardend belijder, staat hem de volharding zelve voor den geest, welke bij een rotssteen vergeleken mag worden. Daarop — niet op Petrus, noch op eenige belijdenis in woorden of geschriften — op die onwankelbare getrouwheid in het belijden van Jezus, zoo even door Petrus getoond, belooft Christus zijne gemeente, als op het duurzame, het eenige, onveranderlijke fundament te zullen bouwen. Natuurlijk, geene getrouwheid zonder belijdenis, maar er kan helaas, eene belijdenis zonder getrouwheid, en ook eene getrouwheid zonder standvastigheid zijn. Het rotsvaste geloof, zooals Simon Bar Jona het uitsprak — ziedaar de grondslag der gemeente.

"Gemeente" en "Koninkrijk Gods."

Voor de eerste maal komt hier de benaming voor, die in jaarboeken der geschiedenis de grootste macht vertegenwoordigt, beurtelings vervolgd of vereerd, geloochend of gewaardeerd, maar altoos werkzaam, invloedrijk, onvermijdelijk. De gemeente van Jezus, 't is de vergadering, als één geheel gedacht, van hen die gelooven dat Jezus is de Christus, de Zoon des levenden Gods. Zij bestond reeds, voordat zij dezen naam ontving; zij bestond van het oogenblik, dat een drietal zielen die waardigheid in den Nazarener zagen. Zij is de kudde van den goeden Herder; het vleeschelijk Jodendom heeft, door zijne verwerping van Jezus, het voorrecht verbeurd van de gemeente, de vergadering van Gods volk te zijn, "een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk." Later zal zij bepaald "de kerk" genoemd worden, een woord, dat van het Grieksche *Kyriakon* gevormd, beteekent: wat des Heeren eigendom is. Het onaanzienlijke Godsrijk wordt in haar zichtbaar. De gemeente is de vorm, de veranderlijke vorm van het onveranderlijke Godsrijk; de gemeente is de kweekschool van het Godsrijk; de gemeente is die zijde van het Godsrijk, die, naar de wereld gekeerd, ten behoeve van de wereld werkzaam is. De verhouding tusschen ziel en lichaam is een treffend beeld van de verhouding tusschen Godsrijk en gemeente. Het beeld echter, dat de Heer op haar toepast, is gewoonlijk dat van een huis, "op deze Petra zal ik mijne gemeente *bouwen*." 't Denkbeeld schijnt ontleend te zijn aan den tempel als het huis des Vaders, en verkreeg eene eereplaats in de Paulinische Godgeleerdheid. Vandaar de voorstelling, dat de geloovigen "huisgenooten Gods" (Efez. 2 : 19, Gal. 6 : 10) zijn, dat de Christus "de Heer des huizes" (Matth. 10 : 25, 20 : 1. Marc. 13 : 35, Luc. 13 : 25) is, en ook deze dat er een huisbezorger is, een dienaar die aan het hoofd der andere dienaars staat (Luc. 12 : 42—46).

Uitwendig bestuur der gemeente.

Die verzorger was geroepen om zijn mededienstknechten te verzorgen, liefderijk te behandelen, orde en regelmaat te bewaren, in é. w. het oppertoezicht uitteoefenen, zoodat alles gereed was tegen de komst

des Heeren (Luc. 12 : 35—46). Als zulk een huisbezorger komt Simon Petrus hier en elders voor. "Ik zal u geven de sleutelen van het koninkrijk der hemelen". Hoogstwaarschijnlijk zinspeelt de Heer op de tempelwacht, aan wie de zorg voor het steenen huis van God, en mitsdien ook het openen en sluiten der poorten opgedragen was, en in 't algemeen op de gewoonte der oostersche grooten, die zich van zulke huisbezorgers bedienden. Simon Petrus heeft dan ook, blijkens de geschiedenis, zulk eene betrekking bekleed. Toen hij bekeerd was van zijne hoogmoedige zelfverheffing, versterkte hij zijne broeders, ontsloot hij het Godsrijk voor duizenden, en sloot hij het voor een Ananias en Saffira toe; het eerste deel van Lucas' tweede boek doet het ons duidelijk zien. Dientengevolge zou hij dan ook binden en ontbinden, d. w. z. de wetgevende en rechtsprekende, gelijk de besturende macht uitoefenen onder den Heer des huizes.

Jezus bepaalt echter nergens dat die macht uitsluitend aan één persoon opgedragen moet zijn, of zou blijven. Wel zegt hij dat, wat het door hem ingestelde bestuur op de aarde binden of ontbinden zou, ook in den hemel gebonden of ontbonden zijn zou, maar wat hij in deze woorden aan Petrus geeft, zal hij ook aan de andere Apostelen toekennen (Matth. 18 : 18. Joh. 20 : 23, Luc. 12 : 36—40). Hij verbond deze macht aan het bezit van den heiligen Geest (Joh. 20 : 22). 't Is dus de macht van het woord des levens, maar van het woord in alle zijne vormen, in belofte en bedreiging, vertroosting en bestraffing, vrijspraak en vonnis. Evenmin als Jezus hier denkt aan eene stoffelijke of wereldlijke macht, ("Mijn koninkrijk is niet van deze wereld"), evenmin denkt hij aan een *ambtelijken* voorrang van Petrus, die, in allen gevalle, niet als apostel maar als discipel, tengevolge van zijne belijdenis, met zulk een eer verwaardigd werd. De vastheid van zijn geloof en de beslistheid van zijn karakter maakten hem daarvoor geschikt, zijn zedelijk overwicht bracht dien voorrang te weeg. Zoodra er een ander zou komen met nog grooter overwicht, zou deze de huisbezorger mogen heeten. Sints de hemelvaart des Heeren, als wanneer hij niet meer het zichtbare

hoofd der gemeente is, moet zijn Geest dan ook aanwijzen, wie bekwaam zijn om het huis des Heeren te verzorgen, de Geest die daar woont en werkt in alle huisgenooten des geloofs, zoodat álle dienstknechten, ook de geringste en onaanzienlijkste naar de wereld, als zoovele opvolgers en plaatsvervangers der Apostelen, tot bestuurders van het huis des Heeren geroepen mogen worden.

De toekomst der gemeente.

Op de standvastige getrouwheid aan de Christelijke belijdenis gebouwd, is het lot der gemeente evenwel onafhankelijk van haar bestuur. De belofte, dat de poorten der hel (des doodenrijks) haar niet zullen overweldigen, gaat aan de instelling van het bestuur vooraf. De Hades komt hier voor als een burcht, welks bezetting het rijk des lichts en des levens gestadig bestrijdt en vreeslijk bedreigt, gelijk de burcht Antonia, tegenover den tempel in de schatting van den pratriotischen Jood, het zinnebeeld was van de booze macht die hare kaken tegen den naam van Jehova opgesperd had. Rome zou Sion verslinden, maar hij, die het geweld des doods had, zou de gemeente van Jezus Christus niet, volstrekt niet overweldigen. Gewoon om meer te geven dan te beloven, zou het tegendeel plaats hebben. Zijne gemeente zou de wereld, haar geloof den dood en het graf overwinnen. Hij zelf zal den overste der wereld buiten werpen. Hém is alle macht van den Vader toevertrouwd. Op eene andere plaats (Joh. 10 : 27—30) drukte hij die troostvolle waarheid aldus uit: "Mijne schapen hooren mijne stem, en ik ken dezelve, en zij volgen mij. En ik geef hun het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid, en niemand zal ze uit mijne hand rukken. Mijn Vader die ze mij gegeven heeft, is meerder dan allen; en niemand kan ze rukken uit de hand mijns Vaders. Ik en de Vader zijn één." Het voortdurend bestaan der gemeente is dus verzekerd, gelijk het waarachtig geloof van elk lid niet verdwijnen zal. Maar daaruit vloeit dan ook de verwachting van eene heerlijke toekomst voort. 't Godsrijk, dat de gemeente in zich heeft, nu nog verborgen, zal eens in al zijne heerlijkheid openbaar worden. De koning zal in zijn koninkrijk komen, d. i. in zijne koninklijke heerschappij optreden,

bekleed met al zijn macht en luister. Hij is op reis, om dit alles te ontvangen. Gedurende zijne afwezigheid, zal ja wel een oproerige geest onder hen, die zich burgers van het Godsrijk noemen, uitbreken, maar als hij bij zijn terugkeer hen straft, zal hij tevens het loon der genade aan de getrouwen geven, in de heerlijkheid zijns Vaders verschijnen, en met kracht den roem zijns naams verbreiden. Sommige van zijne leerlingen zouden den aanvang van dit tijdperk nog beleven (Matth. 16 : 28), een tijdperk dat met de verwoesting van Jeruzalem begint en met het jongste gericht eindigt. In onderscheidene beelden wordt ons die schitterende toekomst geschetst, wij zullen er nog vaak bij moeten stilstaan. Genoeg om ons te doen zien, welk een toekomst Jezus aan zijne gemeente beloofde, eene belofte die sints achttien eeuwen dagelijks vervuld wordt, welk eene kracht het geloof in zijnen naam bezit. "Zoo gij geloof hadt als een mosterdkorrel, gij zoudt tegen dezen boom zeggen: Word ontworteld en in de zee geplant! en hij zou u gehoorzaam zijn" (Luc. 17 : 5, 6).

TWEEDE HOOFDSTUK.

HUNNE ZWAKHEID.

Gelijk het kunstwerk zelf de beste eerezuil is voor den kunstenaar, alzoo is de arbeid, die een man, als Simon Bar Jona was, wist te maken tot den vurigen belijder en getrouwen apostel Petrus, een onvergankelijk monument van Jezus' onovertrefbare opvoedingskunst. Hoevele en hoe diep gewortelde vooroordeelen moesten niet bedachtzaam uitgeroeid, hoevele wilde loten niet met voorzichtigheid afgesneden, hoevele gebreken en dwaasheden niet geduldig gedragen worden, en hoeveel heilige liefde en goddelijke wijsheid moest er niet bestendig betoond worden, om de teedere plant, die de hemelsche Vader geplant had, te behoeden, te verzorgen, en haar den vollen

wasdom te geven? Wij hadden reeds meer dan eenmaal gelegenheid, stil te staan bij de zedelijke gesteldheid der discipelen, die noch als predikers, noch als beschrijvers van dat leven, waarmede het hunne voor eeuwig verbonden was, de rampzalige kunst verstonden, om hunne ondeugden te vergulden, of hunne zwakheden met den mantel der schijnheiligheid te bedekken. Thans echter zullen wij er onze aandacht opzettelijk aan wijden. Wij volgen den draad der zinrijkste geschiedenis zelve welke, onmiddellijk op hunne schoonste lichtzijde, die der ootmoedigste, vrijmoedigste en blijmoedigste geloofsbelijdenis, hunne schaduwzijde helder doet uitkomen; terwijl zij, schier de eenige getrouwe volgelingen van den Heer, nu ook inzonderheid zijn onderwijs genieten, en niet langer op den achtergrond treden voor die vroeger zoo groote, thans in Galilea sterk afnemende, later slechts voor ettelijke oogenblikken weer tot duizenden aangroeiende massa opgewonden volgelingen.

Wij vergeten daarbij vooral niet, dat zij reeds anderhalf jaar ongeveer in de leerschool waren van den besten Meester die hun, niet alleen door teekenen, welke ieder kon zien, maar ook door afzonderlijk onderricht en gestadigen omgang in de dingen van zijn koninkrijk onderwezen had. Daar zij alzoo leeraars behoorden te zijn van wege den tijd en de genotene onderwijzing, was het scherpe verwijt, dat Jezus meermalen tot hen richtte van wege hun jammerlijk misverstand, allezins verdiend. Vestigen wij daarop terstond onze aandacht, beginnende met Jezus' waarschuwing voor den zuurdeesem der Farizeërs en Sadduceërs (Matth. 16 : 4—12, Marc. 8 : 13—21).

Verkeerde uitlegging, Matth. 16 vs. 4—12. Marc. 8 : 13—21.

Bij zijn laatste oponthoud aan deze zijde van het meer (Matth 15 : 39, Marc. 8 : 10), hadden sommige Farizeërs om een teeken gevraagd, en deze vraag schijnt Herodes door de Sadduceërs ondersteund te hebben. Volstrekt ongenegen, om dien eisch intewilligen, zag Jezus daarin eene uiting van geveinsdheid, omdat zij den schijn aannamen, alsof ze in hem gelooven wilden, in strijd met de ware gezindheid van hun hart. Dientengevolge vermaant hij zijne discipelen tijdens de

overvaart om zich te wachten voor die verderfelijke gesteldheid, welke als een zuurdeesem beide partijen doortrokken had, — dit punt zal later opzettelijk besproken worden. De beeldspraak des Heeren vatten zij letterlijk op. De spoed, dien Jezus gemaakt had om den overtocht weer te beginnen, had hen doen vergeten brooden mee te nemen; slechts één brood was er in het schip, en wat beteekende dit voor zoovelen? Zij zouden dus, meenden zij, in de noodzakelijkheid komen, om elders brood te koopen, en verstonden nu de vermaning in dien zin, dat zij geene brooden mochten koopen, die gezuurd waren met het zuurdeeg dat de Farizeërs en Sadduceërs gebruikten, alsof Jezus een gelijksoortig beginsel huldigde, als hetwelk de Joden volgden die bijv. geene spijze van de onreine Heidenen of Tollenaren zouden gebruiken. De zorg, die hij voor de zielen had, werd dus beschouwd als eene bekommernis voor het lichaam, wat zij eten zouden, en daarmede deden zij den Meester een groot en grievend onrecht aan. Zekerlijk, hij had meer dan eenmaal getoond, dat de lichamelijke behoefte hem óók ter harte ging; zijne ontferming strekte zich niet uitsluitend over den zielenood uit; was hij in onze dagen gekomen, hij zou zijne aandacht mede aan het sociale vraagstuk gewijd hebben (Matth. 15 : 33, Marc. 8 : 2 en 3, Luc. 8 : 55b). Bovendien, de overlegging van de discipelen ging uit van den waan, alsof hij niet in het gebrek, door hun verzuim ontstaan, voorzien kon. Wel verre van den Heer tot wonderdoener gemaakt te hebben, toonen zij integendeel niet geleerd te hebben uit de wonderen, die zij gezien hadden. Tot tweemaal toe had Jezus met weinig brooden duizende menschen gevoed, en zij hadden nog veel meer overgehouden; zou hij dan nu niet in staat geweest zijn, om den komenden honger te stillen? Zij wisten niet, in het feit de kracht te aanschouwen, van de bijzondere gevallen tot een algemeenen regel op te klimmen, uit de voorbijgaande ervaring de blijvende leering te trekken en haar op alle omstandigheden toe te passen: ons zal niets ontbreken, want de Heer is onze herder; dit moest hunne hoopvolle taal geweest zijn. En gelijk hij bij de eerste stormachtige zeereis hun

beschamend gevraagd had: "Wat zijt gij zoo vreesachtig? Hoe, hebt gij geen geloof?" (Marc. 4 : 40), alzoo komt nu tot hen de bestraffende onderzoeking: "Verstaat gij nog niet?" Was hun hart na zooveel treffelijke teekenen en woorden nog stomp, nog te ongevoelig en onvatbaar, om te verwachten dat hij alles wel zou maken? Waren zij nog gelijk aan die vele Joden die zijne woorden niet begrepen, omdat zij aan den uitwendigen klank bleven hangen, en niet wisten te onderscheiden tusschen de beeldrijke voorstelling en de afgebeelde gedachte? Volgden zij nog die valsche verklaringsmethode, die verhinderde dat men in het Oude Testament een Messias aangekondigd zag, als Jezus wilde zijn? Geen wonder dus, dat hij zijn heilig ongenoegen uitsprak bij het bemerken van zulk een misverstand; bleef het heerschen, al zijn arbeid zou vruchteloos kunnen worden; die gevaarlijke gesteldheid moest met overweldigende kracht aangegrepen en uitgebannen worden! Zijne poging is dan ook bij aanvang doeltreffend, maar de kwade boom werd niet met één slag geveld; eerst na zijne opstanding zou hij voor goed ter aarde vallen.

Aardschgezinde verwachting. Matth. 16 : 20—23. Marc. 8 : 30—33. Luc. 9 : 21, 22.

Eene tweede proef van hun gebrekkig vermogen, om den Meester goed te begrijpen, levert de bestraffing, die hij van Simon Petrus, den tolk der belijders, moest hooren, over zijne eerste onbewimpelde lijdensaankondiging. Wellicht had Petrus vroeger reeds vermoed wat de zinspeling beteekende op het *afbreken van den tempel*, *het weggerukt worden van den bruidegom*, *het teeken van Jona*, *het eten van zijn vleesch en bloed*, *zijn opvaren naar de plaats waar hij te voren was*. Hoogst waarschijnlijk had hij op hoop tegen hoop zich gevleid, dat zijn vermoeden ongegrond was. Nu was het echter vrij uit gezegd, er bleef geen twijfel omtrent 's Meesters bedoeling meer over. Maar nu ontwaakte dan ook al de afschuw, dien de Israëliet had, van een lijdenden en stervenden en verdwijnenden Messias, in broederlijk verbond met de innige liefde die hij Jezus toedroeg. "*Heer, wees u genadig, dat zal u geenszins geschieden!*" roept hij in een zonderlinge

mengeling van eerbied en overmoed uit. De Heer kan deze bestraffing niet ongestraft laten. Hij zou het kruis kunnen ontgaan, zoo hij den geest des volks gehoor gaf, maar dat is hem zedelijk onmogelijk. Hij weet, wat Gods raad bepaalde. Hij weet, wat de Vader in hem spreekt. Hij weet, dat hij niet voldoen kan aan de eischen der liefde, welke het verlorene wil behouden, zonder aan het hout der schande verhoogd te worden. Anders dan hij is en spreekt en werkt, kan hij niet wezen, en de geest des volks zal ook niet anders worden. Hij *moet* dus veel lijden, en verworpen en gedood worden — en dat moeten is *zijn* willen, het willen dat het onvernietigbaar leven zijner ziel is, en trots alle tegenspraak en tegenwerping de heerlijkste vruchten dragen zal. Simons onbetamelijke uitroep is hem als een pijl des boozen, en Simon zelf als een verleider. Zijn woord is een echo van de verzoeking, die hem op den berg Quarantania reeds een aardsch rijk voorspiegelde, doch ditmaal kwam die verzoeking tot hem in de gedaante van een dierbaren vriend, den krachtigsten belijder, den voornaamsten apostel. De taal van Simons vleesch en bloed vond weerklank in het vleesch en bloed des Heeren, 't welk het kruis ook verafschuwde, door zijne geesteskracht tot het betreden van den kruisweg genoopt moest worden, en een machtigen bondgenoot vond in zijn rein, teeder, fijngevoelend, alle zonden hatend zieleleven, uitteraard gruwende van de misdaad, die aan hem gepleegd zou worden, en van de mishandelingen, die daarmee onafscheidelijk gepaard gingen. Geschokt is Jezus ongetwijfeld, maar hij wankelt, hij aarzelt geen oogenblik. Terstond slingert hij de pijl des boozen terug, zijn gevoel werd gekwetst, doch zijn hart niet geraakt; de giftige adder, die zich plotseling verhief, wordt door zijn heldenvoet vertreden. Het bliksemend woord doet den boom der aardsche Messias-verwachting splijten: "*Ga weg achter mij, satan! Gij verzint niet de dingen die Gods, maar die der menschen zijn!*" Geen zaligspreking ontheft Petrus van zijn plicht, om te volgen, of verheft hem tot een raadsman zijns Heeren, maar ook geen zaliggesproken Petrus is de grondslag der gemeente; ach, wat zou van

haar geworden zijn, indien zij gevestigd ware geworden op een bewegelijk en zondig en onverstandig menschenhart! Maar hoe wordt ook hier de wijsheid van Jezus gerechtvaardigd, die zijnen discipelen pas te voren verboden had, hem als den *Christus* te prediken! Welk een misverstand zouden zij niet opgewekt en versterkt hebben! Het gebod des Heeren is altoos heilig, wijs, en goed!

Onnadenkendheid. Luc. 9 vs. 28—36, Marc. 9 vs. 2—13, Matth. 17 : 1—13.

Had Petrus nagedacht over de vraag, wat gedragslijn zijne belijdenis hem voorschreef, hij zou zulk een woord niet tot Jezus gericht hebben. Zelfs de grootste geesten zijn dikwerf blind voor de gevolgen, de eischen, de veranderingen die voortvloeien uit de beginselen, door hen zelven van ganscher harte verdedigd. 't Is dus zeer verklaarbaar, dat Simon Bar-Jona, de verstgevorderde discipel, soms zich uitte op eene wijze, die bewees dat hij de gansche strekking van het nieuwe levensbeginsel niet doorzag, gelijk het ook nog niet in hem tot volle ontwikkeling gekomen was. Op den berg der verheerlijking kwam dat duidelijk aan het licht. Met het oog op 't geen er gebeuren zoude, nam Jezus slechts de drie vertrouwdste discipelen met zich mede, tevens de invloedrijkste; zij konden het best zwijgen (dit gebood de wijsheid om dezelfde reden als boven aangeduid werd), en als de tijd der openbaarmaking gekomen was, het best spreken. Of die berg Thabor heet, is onzeker, in de overlevering was hij als *de* berg bijzonder goed bekend. Maar zeker is het, dat Jezus er heenging om te bidden voor zich zelven, en als de heerlijke, schoon lijdende Messias aan de zijnen geopenbaard te worden, die overtuigd moesten worden, dat zijn kruis geschreven stond in Gods raad. Zij zijn met slaap bezwaard, doch kunnen onmogelijk aan dien drang der natuur toegeven, nu hun Meester, in de gemeenschapsoefening met zijn Vader, de heerlijkheid zijns wezens doet schitteren als het licht der zon, en de God des hemels op dezen berg der aarde Mozes en Elias doet samenspreken over den uitgang van den Messias. In bovenaardschen glans verschenen zij; *hoe?* die vraag zal ons alleen hier boven goed beantwoord

worden; in allen gevalle, de discipelen waren veel te afkeerig van de zes dagen vroeger gehoorde profetie, dan dat hunne fantasie zich kon voorstellen dat de stichter en de hersteller der Theocratie met zulk een Christus, den Christus die door de vaderen van het theocratische volk verworpen zou worden, gemeenzamen omgang hadden. In stede van kalm te bedenken, wat de leering van dat hemelsch tooneel was, nam. dat de Christus hier evenmin blijven kon als Mozes en Elia, wil Simon hen tezamen op den berg houden. Dat niet alleen, maar hij spreekt, alsof er geen verschil tusschen die drie mannen bestond, alsof "de Zoon des levenden Gods" slechts "een der profeten" ware; wel mocht Marcus er vergoelijkend bijvoegen: "want hij wist niet wat hij zeide, ze waren toch zeer bevreesd." Dit laatste is alleszins begrijpelijk, maar ook de noodzakelijkheid eener nadrukkelijke verklaring van den Vader, die van uit de lichtende wolk, het teeken zijner tegenwoordigheid waarin hij die twee trouwe dienaars weêr opnam, Jezus noemde zijnen geliefden Zoon, wien de discipelen hooren moesten. Werd hunne belijdenis alzoo bevestigd met onwraakbaar gezag, zij vernamen tevens uit denzelfden mond, hoe onnadenkendheid zijne grootheid miskende en hun hart zich door hem alléén verstandig moest laten maken, zoodat zij zich óók voor te bereiden hadden op eene volslagene breuke met 't geen zich naar Mozes noemde en op Elia wachtte, terwijl de ware Mozes en Elia die breuke onvoorwaardelijk goedkeurde. Elia was gekomen in den persoon van Johannes den Dooper, en deze had het uitnemendste getuigenis van Jezus gegeven, als het lam Gods, dat de zonde der wereld draagt. Mozes getuigde van hem in de Schriften; het gansche oude Testament getuigde, dat de Messias lijden moest, maar ach, het gansche volk des ouden Testaments verzette er zich tegen.... In waarheid, Jezus zou alleen overblijven, en toch — hij moest de eenige worden in hunne schatting!

Ongeloovigheid.
Luc. 9 : 37—43, Marc. 9 : 14—29, Matth. 17 : 14-21.

"Niet om mijnentwil is deze stem geschied, maar om uwentwil" (Joh. 12 : 30), dat woord mogen wij dus schrijven boven die ge-

schiedenis, maar welk woord moeten wij plaatsen boven de volgende? Een ander, dan dat de Heer zelf bij die gelegenheid sprak: *"O ongeloovig en verkeerd geslacht!"?* 't Grootste gedeelte van Petrus' vroegere geschiedenis strekte tot groote blijdschap. De hoorder van den boetprediker zag zèér snel den beloofde aan de vaderen in Jezus van Nazaret, en ontving van den Messias de schoonste belofte: Gij zult Cephas genoemd worden. De visscher op het meer van Gennesaret verliet alles, om visscher der menschen te worden. De teleurgestelde discipel wierp op Jezus' bevel, tegen zijn op eigen ervaring gegrond inzicht, het net uit in de zee, en nooit bood de zee hem overvloediger schatten dan bij die wonderdadige vischvangst. De Apostel, die zoo velen van achter den Heiland ziet wijken, verklaart met een woord, waarin zijn gansche hart zich uitdrukt, dat hij den Vorst des levens nooit verlaten wil. Bij de tweede stormachtige zeereis onderneemt hij met Jezus' toestemming het waagstuk des geloofs, om te wandelen op de onstuimige baren. Van dat oogenblik af is hij echter in de leerschool der geloofsbeproeving. Hij vergeet op Jezus te zien, en hij zinkt; alleen de reddende hand van den Heer brengt hem veilig in 't schip. Sints werd de belijdenis zijns geloofs bepaalder en beter, en klom zijne gehechtheid aan Jezus als met den dag, maar scheen ook zijne zwakheid als met den dag toe te nemen: eerst eene zéér berispelijke aardschgezinde uiting, daarna eene zondige zelfverheffing, eindelijk een allertreurigste val. De tranen des berouws alleen, waarop de schuldvergeving des Heeren volgde, deden de macht des ongeloofs verdwijnen, en Jezus' verrijzenis bracht het geloof tot volkomene overwinning. Zoo was Simon Petrus de wereld in het klein, van wier geschiedenis geloof en ongeloof, met elkaâr kampend, het ware, het eene, steeds hetzelfde thema is. Zoo ging het met al zijne geestverwanten. Wanneer nu de Heer zag, dat het geloof om hulp schreide, bezwijkend voor, schoon niet vernietigd door de macht van het ongeloof, noemde hij het *klein*-geloof, doch wanneer het hart zich niet in zulk eene bede uitsprak, wanneer het daar machteloos en

stemmeloos was tegenover het rijk der duisternis, dan brandmerkte hij zulk een toestand als *ongeloovigheid.* En als de discipelen nog zoo ongeloovig waren, hoe ongeloovig was dan niet het gansche geslacht? —

Wij vinden van hunne ongeloovigheid één voorbeeld in de Schrift, één opdat wij niet hopeloos zouden worden, als wij onze handen gebonden voelen, en de vijand op ons aanstormt, doch ook maar één, opdat wij er ons nooit meê verontschuldigen zouden, alsof dat een dagelijksche toestand mocht wezen. Jezus keurt alle ongeloovigheid en alle kleingeloovigheid in zijne geloovigen sterk af. Zij zijn geroepen en door zijnen Geest in staat, om alle booze geesten uittewerpen en, zeker van de zegepraal, al de verschrikkingen der duisternis te trotseeren. Hij is hun steeds nabij. Wordt hij nu al niet meer gezien met het oog des lichaams, aan het oog des geestes zijn na dien tijd zoovele grootere werken getoond en tot het oor der ziele kwamen zooveel meerdere stemmen uit de steeds grootere en helderder wolke van getuigen, dat wij, zoo wij al even zwak en klein zijn als de twaalve, toch schuldiger en beklagenswaardiger zijn dan zij. De wereld bespot ons in onze machteloosheid, gelijk toen de Schriftgeleerden met het negental twistten, en de medelijdende Zaligmaker moet over ons zuchten. Gelukkig, dat hij nog altoos zijn woord herhalen kan met gelijke machtsbetooning als in die ure, en dankbaar zijn wij voor de aanwijzing des Heeren, dat "bidden en vasten," gemeenschaps-oefening met God en onthouding van de wereld met hare wellusten, over alle macht des vijands doet zegepralen, allereerst door overwinning van eigen zwakheid.

Onbevattelijkheid.

Zulk eene omgeving maakte Jezus droevig, en hij werd haar moede. Het geslacht, waaronder hij opgetreden was, werd verteerd door verkeerden zin en ongeloof, laakbare zwakheden niet alleen maar ook strafbare ondeugden. Met alle liefde had hij zijne taak aanvaard, en nooit was het hem te veel; doch de gesteldheid van het tegenstrevige menschenhart deed hem zuchten: "Hoelang zal ik nog bij u zijn, hoelang u nog verdragen?" En het vermeerderde zijn heimwee, nu het

Luc. 9 : 43—45, Marc. 9 : 30—32, Matth. 17 : 22—23.

bleek dat zijne discipelen, na zooveel maanden van den hoogsten arbeid, nog zooveel van den ouden zuurdeesem in zich hadden; zij schenen zelfs achteruit te gaan. Hij had hen bekleed met de macht om duivelen uitte-werpen, en zij hadden die macht vroeger ook gebruikt, en nu stonden zij daar beschaamd in 't midden van twistende Schriftgeleerden met een fijnen glimlach van spotternij om de lippen: wat schande en smart! Het tooneel van hunne nederlaag moesten ze maar spoedig verlaten, eerst in een huis gaande waar Jezus hun de oorzaak van hun machteloosheid verklaart, daarna langs min gebruikte paden in en door Galilea trekkende. Hij wilde niet gestoord worden, "in-cognito" reizen, vooral omdat hij de twaalve nader bekend wilde maken met zijn ontzettend einde. Hij had reeds aangekondigd, dat hij veel lijden moest, verworpen en gedood worden van de zijde der Joodsche leidslieden. Thans verklaart hij aan zijne twaalve de *wijze*, *waarop:* hij zou *overgeleverd* worden in *menschen*-handen. De prediking van zijne Messias-waardigheid, gelijk ze beleden hadden, en van zijne Christus-heerlijkheid, die op den berg getoond was, mocht niet geschieden, maar zijn aanstaand sterven behoefde volstrekt niet geheim te blijven; bij het uitspreken van de vereischten voor het discipelschap, een woord dat tot allen gericht werd (Luc. 9 : 23—27), had Jezus zelf er al in 't openbaar op gezinspeeld. Maar zij traden niet op als ver-kondigers van die kwade boodschap. Zij begrepen niet, in welk ver-band zij stond tot zijne heerlijkheid, en hoe hij, die gebood over stor-men, ziekten, duivelen, door overlevering van menschen aan men-schen, in de macht van menschen geraken kon. De onbepaaldheid maakte hun dat woord raadselachtig, ja met opzet had Jezus er zulk een vorm aan gegeven, opdat ze niet terstond al de ellende en schande, ook voor hen daarin opgesloten, gevoelen en terstond niet al te diep geschokt zouden worden. De Heer had hunne gedachten op dit punt gewekt; zij zouden er nu zelve verder over nadenken, ware hun be-gripsvermogen echter meer ontwikkeld geweest, zij zouden in het woord: "doch één van u is een duivel" (Joh. 6 : 70) reeds een licht-

straal gevonden hebben. Evenwel, zij vermoedden blijkbaar, dat er iets verschrikkelijks gebeuren zou: zij sidderen voor eene nadere onthulling, daarom durven zij geene verklaring vragen, en gaan zéér bedroefd achter Jezus; zij beweenen den Christus hunner droomen, die ten grave daalt, in de smart over hetgeen den innig geliefden Meester dreigt.

Eerzucht.
Luc. 9 : 46—48,
Marc. 9 : 33—37,
Matth. 18 : 1—5.

Marcus bewaarde ons vele kostbare bijzonderheden. Zoo vinden we bij hem alleen het bericht (H. 9 : 10), dat de discipelen vraagden, "wat het was: "uit de dooden opstaan"?" Zij hadden wel gehoord van eene opstanding der dooden, maar zij begrepen niet, dat en hoe de Messias zou verrijzen uit het donkere graf. Die voorstelling paste evenmin in het kader der Joodsche Messias-verwachting als de profetie van zijnen dood. Zij waren echter niet zóó onverstandig, dat zij geene heerlijkheid daarin aangeduid vonden. Waarschijnlijk dachten zij, dat de opstanding tot de oprichting van het heerlijke koninkrijk hunner idealen zou leiden; althans kort vóór de hemelvaart vragen zij den Heer nog, of hij "in dezen tijd aan Israël het koninkrijk weder oprichten zal?" (Hand. 1 : 6). Zoo bestond er aanleiding tot de eerzuchtige bespreking, tot de twisting, die onderweg plaats had, wie van hen de meeste zijn mocht. Misschien echter werd de vraag ook gewekt door de overweging, wie zoo slecht zou wezen, dat hij den Meester kon verraden. In allen gevalle, raadselachtig, onnatuurlijk zou het geweest zijn, indien onder de zondige dienaars van den Heer der heerlijkheid nooit een rangstrijd uitgebroken ware. Jezus acht het niet raadzaam, misschien was hij er evenmin voor gestemd, om terstond terecht te wijzen, doch te Kapernäum teruggekomen in het huis waar hij met de zijnen vrijelijk in- en uitging, vraagde hij hun, waarover zij geredetwist hadden. Zij durfden echter uit beschaamdheid niet antwoorden, ze voelden toch het onvoegzame, ja schuldige van de eerzucht, die hen prikkelde. Met blijdschap slaan wij die werking van den heiligen Geest gade, en Jezus veroordeelde niet de eerzucht op

zichzelve, die eerzucht die de hoogste, dat is de naaste plaats bij *hem* begeert. Dat is de eerzucht, die den Christen past. Maar hij wijst den weg aan, om de meeste te worden. "Indien iemand wil de eerste zijn, die zal de laatste van allen zijn, en aller dienaar." En nemende een kindeken, stelde hij dat midden onder hen, en omving het met zijne armen, en zeide tot hen: "Zoo wie een van zoodanige kinderkens zal ontvangen in mijnen naam, die ontvangt mij; en zoo wie mij zal ontvangen, die ontvangt mij niet, maar dien, die mij gezonden heeft". Met bewondering van 's Heilands wijsheid, eenvoudigheid en nederigheid, welke uit die geheel-eenige gulden woorden spreken, herinneren wij ons thans inzonderheid zijn wereld-beroemd, althans der gemeente in het hart geschreven woord (Matth. 11 : 25—30):

"Ik dank u, Vader! Heer des hemels en der aarde! dat gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt ze den kinderkens geopenbaard.

"Ja, Vader! want alzoo is geweest het welbehagen voor U.

"Alle dingen zijn mij overgegeven van den Vader, en niemand kent den Zoon dan de Vader, noch iemand kent den Vader dan de Zoon, en dien het de Zoon wil openbaren.

"Komt herwaarts tot mij, allen die vermoeid en belast zijt, en ik zal u rust geven.

"Neemt mijn juk op u en leert van mij, omdat ik zachtmoedig ben, en nederig van hart, en gij zult rust vinden voor uwe zielen.

"Want mijn juk is zacht en mijn last is licht."

Jezus zal nog vaak dien weg tot zedelijke grootheid aanwijzen, te meer omdat de zijnen niet spoedig tot het rechte verstand kwamen van dien weg. De moeder van Zebedeüs' zonen (Matth. 20 : 20—28), zelfs nog de Avondmaalstafel (Luc. 22 : 23—27), zal hem daartoe gereede en treurige aanleiding bieden. Wat hij er onder verstond, zullen wij in het volgende hoofdstuk overdenken. Genoeg, zijne vol-

"Indien gij niet wordt gelijk de kinderkens...."

gelingen toonden maar al te dikwijls, dat de grootschheid des levens hun verstand beneveld had; hunne zedelijke opvoeding kostte veel en werd slechts zeer langzaam voltooid, dit bleek ook nog uit een paar andere proeven van hunne gesteldheid.

Uitsluitingszucht en valsche ijver. Luc. 9: 49—56, Marc. 9: 38—42.

Nauwelijks toch had Jezus den vleeschelijken rangstrijd veroordeeld, of Johannes herinnert zich een geval, waarin tegen het daarin uitgesproken beginsel gehandeld was; men had namelijk een der kleinen, die in Jezus' naam duivelen uitwierp, verboden daarmede voorttegaan, wijl hij hen niet volgde, niet tot hunnen kleinen kring behoorde. Johannes besefte, dat de Meester dat verbod niet billijkte, en toch deelt hij het hem mede; wij mogen dus aannemen dat de stemming hunner harten in dat oogenblik goed was. 't Was bepaald uitsluitingszucht, die het verbod ingegeven had; als gevolmachtigden ook tot het uitdrijven van démonen waanden zij de eenigen te zijn, die het doen mochten. Maar Jezus had het niet alzoo bedoeld. Hij zeide dan ook: "Verbiedt hem niet: want er is niemand, die eene kracht doen zal in mijnen naam, en haastelijk van mij zal kunnen kwalijk spreken. Want wie tegen ons niet is, die is voor ons. Want zoo wie ulieden een beker waters zal te drinken geven in mijnen naam, omdat gij Christus toebehoort, voorwaar zeg ik u, hij zal zijnen loon geenszins verliezen. En zoo wie een van deze kleinen, die in mij gelooven, ergert, het ware hem beter, dat een molensteen om zijnen hals gedaan ware, en dat hij in de zee geworpen ware".

De tweede, de laatste proeve behoort eigenlijk tot een later tijdvak. Niet lang vóór de afzending der zeventig, vóór het uitlokken van de eindbeslissing, zond hij boden af voor zijn aangezicht in het land der Samaritanen; om hem eene goede opname als den Christus te bereiden. De Heer volgt met zijne twaalve die boden. Doch het eerste vlek, dat hij binnentrad, ontving hem niet; men wilde geen Messias die op reis was naar Jeruzalem. Al had Jezus vroeger met zegen in Sichar gewerkt, het bleek nu dat de bevolking des lands over 't algemeen hem volstrekt niet genegen was, wijl hij uitging van het beginsel,

dat de zaligheid uit de Joden was; misschien was ook dit woord door de Samaritaansche vrouw ruchtbaar geworden; alzoo wilden hare volksgenooten geene gemeenschap met hem houden.

In stede van nu op te treden als wreker zijner beleedigde eer, gaat hij naar een ander vlek, zich nergens opdringende, doch twee zijner warmste vrienden vertoornen zich over zulk een miskenning huns Meesters. Dit geeft ons een goeden dunk van hunne harten, als brandende voor den naam van Jezus, maar hunne liefde werd verkeerd bestuurd, de vlam sloeg naar eene verkeerde zijde over. "Heer, wilt gij, dat wij zeggen dat vuur van den hemel nederdale, en deze verslinde, gelijk ook Elia gedaan heeft?" Men kent het onvolprezen antwoord: "Gij weet niet, van hoedanigen geest gij zijt, want de Zoon des menschen is niet gekomen, om der menschen zielen te verderven, maar om te behouden". Geen oud-testamentisch ijvervuur voegt den kinderen van zijnen geest! Zij, die zoo spreken, beseffen niet, wélken geest zij toebehooren. De geheel-nieuwe wereld, die in hen haren arbeid begonnen had, was nog niet in hun bewustzijn opgenomen, zij bezaten wel de beginselen, doch de toepassing liet nog zéér veel te wenschen over! Ja waarlijk, in anderen zin dan Jezus begeerde, waren ze kinderen, kinderen in het verstand!

En zulke ijverzuchtigen zouden het levensbeeld van Jezus verdicht hebben, waarin vergevende en zachtmoedige liefde, zelfs jegens Samaritanen, den Joden zoo ergerlijk, een hoofdtrek is!

En zulke eerzuchtigen zouden het levensbeeld van Jezus verdicht hebben, waarin nederigheid, verwachting van alle aardsche grootheid, kleingevoeligheid, volstrekte zelfverloochening een andere hoofdtrek is!

En zulke onvatbaren zouden het levensbeeld van Jezus verdicht hebben, waarvan de voornaamste, de karakteristieke trekken hunne bevatting verre te boven gingen, en met hunne dierbaarste wenschen streden!

En zulke ongeloovigen zouden hunnen Meester hebben doen gelooven,

dat hij de Messias was, zoodat zij niet door hem tot geloovigen verheven waren, maar, integendeel, hij door hen tot Messias gemaakt ware. Men kan even goed gelooven dat de nacht den dag, de duisternis het licht, de koude van den Noordpool de hitte van het verschroeiende Zuiden voortbrengt!

"Wij zijn zijn maaksel" — de apostel der volken erkende het mede. Gods scheppende kracht in Christus Jezus heeft van dit vleesch en bloed rotsvaste belijders gemaakt; zij zijn zoovele kunststukken, waarop de naam van den Zaligmaker als van den aanbiddelijken kunstenaar met onuitwischbare letteren prijkt!

DERDE HOOFDSTUK.

VERPLICHTINGEN.

Voorrechten.

Mateloos-groot zijn de voorrechten door Jezus aan zijne gemeente toegekend, als de gemeente van den Christus. Wij zullen er nu slechts enkele van aanduiden; de innerlijke en eeuwige vruchten des geloofs zal ik thans zelfs niet opnoemen. En waarmede zullen wij beginnen, indien het niet is met de zaligspreking, die den geringsten belijder van Jezus' waardigheid boven de voortreffelijkste geloofshelden van de eeuwen der heilsverwachting plaatst? "Zalig zijn de oogen — zeide hij in een zijner zeldzame dank-uren —, die zien hetgeen gij ziet. Want ik zeg u, dat vele profeten en koningen hebben begeerd te zien, hetgeen gij ziet, en hebben het niet gezien; en te hooren, hetgeen gij hoort, en hebben het niet gehoord" (Luc. 10:23, 24). Vloeide deze uitspraak voort uit zijne Messiaansch zelfbewustzijn, eveneens die andere, die zijne gemeente verhief tot de lichtdraagster voor de wereld met al hare schatten van kunst en wetenschap, als een schijnend licht boven op een hoogen berg ten behoeve van eene stikdonkere vallei (Matth. 5, 13. Joh. 8 : 12). En welk een invloed op de maatschappij werd haar,

die het leven door hem ontving, niet toegeschreven in de welbekende uitspraak: "Gij zijt het zout der aarde" (Matth. 5 : 13)? En zou de heerlijke toekomst, die haar wachtte, de ontwikkeling der geschonkene beloften, niet bewijzen, dat zijne lofspraak hoegenaamd geene grootspraak was? Ja, de helft was hun niet aangezegd! Al die voorrechten, aan "de kinderen des koninkrijks" ontnomen, omdat zij den koning verwierpen, werden uitgedrukt in het zinrijke en troostrijke woord: "Vreest niet, gij klein kuddeken! want het is uws Vaders welbehagen, ulieden het koninkrijk te geven" (Luc. 12 : 32).

't Behoeft geen betoog, dat de stamvaders van dit geestelijk Israël grooter eere zouden genieten, naarmate zij met grooter zegen gearbeid hadden. De wet der erkentelijkheid, die op het gebied der ongewijde geschiedenis haar gezag onafgebroken laat gelden, wordt in den levenskring der gemeente zooveel beter betracht, als hare dankbaarheid zuiverder en hare roeping gewichtiger is; laat de wereld hare groote mannen òf verachten òf vergoden, Jezus' Geest weet aan zijne dienaren de juiste plaats in de schatting der gemeente te geven. Ter aanduiding van die wet, tevens eene aanmoediging om hem trouw te dienen, maakte hij vaak gebruik van beelden aan het Joodsche Messiasrijk ontleend, doch door zijne uitlegging, vooral door zijn kruis van hunne vleeschelijke beteekenis beroofd. Zij zouden nam. gezeten zijn op troonen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls (Luc. 22 vs. 29, 30), heerschen over zooveel steden als zij ponden gewonnen hadden (Luc. 19 : 11—24), ter zijner rechter- of linkerhand zitten (Matth. 20 : 23b), enz. In 't algemeen zullen de rechtvaardigen blinken gelijk de zon, in 't koninkrijk zijns Vaders (Matth. 13 : 43), en van ieder, die eene Maria-dienst aan hem bewijst, geldt nog de plechtige verzekering, die deze beminnelijke discipelin ontving: "Voorwaar zeg ik u: alwaar dit evangelie zal gepredikt worden in de geheele wereld, daar zal ook tot hare gedachtenis gesproken worden van hetgeen zij gedaan heeft" (Matth. 26 : 13).

Maar hoe grooter voorrecht, hoe zwaarder plicht. Reeds het gelooven in zijnen naam (vgl. het *tweede* boek), de allereerste voorwaarde om in zijne gemeenschap opgenomen te worden, is zulk een gewichtige eisch, dat het ook in dit opzicht een jagen blijft, zonder het ooit volkomen gegrepen te hebben. Het levend geloof is gelijk aan eene plant die, schoon bedreigd door nachtvorst en stormwind en ruwen voet, bestendig groeien en bloeien, en steeds vruchtdragen moet. De klacht over de zwakheid des geloofs gaat dan ook vaak gepaard met betooning des geestes en der kracht. Daaruit volgt dan — behoeft het nog aanduiding? —, dat de gemeente steeds in de leerschool zijn moet, om toetenemen in de kennis en genade van haren Heer Jezus Christus; alle onvatbaarheid en onachtzaamheid, alle eigenwijsheid en eigenwilligheid tegenover den Heer zijn ondeugden, die streng te bestraffen en ernstig te bestrijden zijn. Ik zal hier echter niet verder spreken over de verhouding, waarin zij tot haar Hoofd behoort te staan; de verplichtingen, die zij heeft tegenover de wereld en die de leden hebben jegens elkander, maken nu het voorwerp onzer bepeinzing uit. 't Geloof.

Moest men gelooven in Jezus Christus, men moest dan breken met de Messiaansche voorstellingen, de eigenaardige begrippen en leefregels van den heerschenden tijdgeest. Er kon geen broederlijk verband meer zijn tusschen hen, die Jezus hielden, althans scholden voor een Samaritaan, en hen, die hem aanbaden. Van de zijde der wereld zou doodelijke vijandschap het loon zijn, dat de gemeente voor haar geloof ontving, doch hare leden mochten, gelijk de Bergrede voorschreef, nooit kwaad met kwaad vergelden, zij moesten hunne vijanden, integendeel, van harte liefhebben. Tengevolge van die vijandschap zouden zij toch een zwaren strijd te strijden hebben, waarin het kleinste geloof gebruikt moest worden, en goed gebruikt tot overwinning voerde, zoodat zij zich niet verontschuldigen konden met een beroep op het gebrek aan evenwicht tusschen hunne taak en hunne kracht (Matth. 17 : 20, Luc. 17 : 5 en 6). Het geloof gebruiken.

De zelfverloochening. Matth. 16 : 24—27, Marc. 8 : 34—38, Luc. 9 : 23—26.

Dat niet alleen. Die vijandschap maakte de vordering van volstrekte zelfverloochening mede noodzakelijk.

Indien iemand achter mij, die lijden moet, komen wil, hij verloochene zichzelven, eigen zin, eigen wil, eigen denkbeelden, het eigen *ik* met al zijne wenschen en standpunten (waarmee het kruis van den Messias niet te rijmen was). Want wie zijne ziel, het wezen van zijn menschelijk bestaan en de draagster van al zijn individueel leven, wil behouden van het, ook de mijnen, tengevolge van hunne gemeenschap met mij, dreigend gevaar, zal haar verliezen, tot dat zij de prooi wordt van eene vreemde macht; maar wie haar om mijnentwil zal verliezen, zoodat ik er over heersch, die zal behouden worden van het verderf, d. i. zelf haar meester, haar beheerscher, koning over zich zelven worden (vgl. Openb. 1 : 6, Rom. 6 : 12, I Kor. 9 : 27).

Indien iemand achter mij, die veel lijden zal, komen wil, hij neme zijn kruis, het voor hem uit de gemeenschap met zulk een Messias voortvloeiend menigvuldig leed, dagelijks op, derhalve met duurzame bereidvaardigheid. Wat toch baat het een' mensch, indien hij de geheele wereld gewon, maar zichzelven verloor of te gronde richt? Vrees voor tijdelijke schade mag evenmin als de zucht naar aardsch gewin, en angst voor lichamelijke pijnen evenmin als de begeerte naar vleeschelijk genot het gemeentelid beheerschen.

Indien iemand achter mij wil komen, die van Israëls leidslieden zal verworpen worden ten doode, hij volge mij op den weg der versmading, als zijnen Heer tot aan en tot in het graf. Wie zich toch mijns en mijner woorden zal geschaamd hebben, diens zal de Zoon des menschen zich schamen, wanneer hij komen zal in zijne heerlijkheid en in die des Vaders en der heilige engelen. Doch daar tegenover staat dan ook de uitlokkende belofte: "Een iegelijk, die mij belijden zal voor de menschen, dien zal ik ook belijden voor mijnen Vader die in de hemelen is" (Matth. 10 : 32, Luc. 12 : 8, 9). —

Zoo sprak de Heer tot allen bij herhaling (Luc. 14 : 25—27). Hij plaatste de vereischten en verplichtingen van het discipelschap in het helderste licht, maar gebruikte die mate van oprechtheid dat hij ze eerder te zwaar en te zwart voorstelde, dan dat hij iemand teleurstellen of op eene te gemakkelijke wijze voor zijnen naam winnen wilde. Hij drukte bijv. zeer sterk op de wet der wedervergelding. Achter hem, leerde hij, geen heerschende vrees voor den dood, zonder de toekomstige pijn van het verderf; achter hem geen heerschende vrees voor tijdelijk verlies, zonder de toekomstige schade aan zich zelven, achter hem geen heerschende vrees voor schande, zonder den toekomstigen smaad bij zijne wederkomst. Jezus begeerde geen discipelen, dan die met besliste keuze hem volgen wilden, eene keuze die met gegronde wetenschap van het geen noodig was genomen worde. Wil iemand toch zijn discipel worden, hij wil als 't ware een toren bouwen, of slag leveren aan een machtigen monarch; hij wil dus eene grootsche en gevaarlijke poging. Berekening der kosten. Luc. 14: 25—32.

Wie het grootsche werk van een torenbouw begint zonder berekening van de kosten, en het niet kan voleindigen, die stelt zich bloot aan bespotting. Alzoo ook gij, die mijn discipel zoudt willen worden, maar niet door volstrekte zelfverloochening toont dat gij het begeerde einde bereiken kunt, begin dan liever niet!

En wiens leger, al ware het talrijker, niet in staat schijnt om eens anders leger te verslaan, die koning handelt zeer voorzichtig als hij vredesvoorslagen doet; zoo niet, hij verkeert met zijne krijgsknechten in het allergrootste gevaar. Alzoo ook gij, die mijn discipel zoudt willen worden, maar bij gemis van volstrekte zelfverloochening geen waarborg van de overwinning hebt, begin dan liever niet, maar maak vrede met mijne tegenstanders!

Waarom zulk een schijnbaar onchristelijke raad? Jezus' liefde sprak alzoo. 't Laatste toch van zulk een man zou erger zijn dan het eerste. "Het zout is goed: maar indien het zout smakeloos geworden is, waarmede zal het smakelijk gemaakt worden? Het is noch voor

het land noch voor den mesthoop geschikt: men werpt het weg."

"Wie ooren heeft om te hooren, die hoore!"

Alles verlaten en verkoopen. Matth. 19:27-30.

Geen wonder dan ook, dat er gedurig sprake is van alles om Jezus' wil te verlaten (Matth. 19 : 27, 29, Marc. 10 : 28, 29, Luc. 18 : 28, 29) of te verkoopen (Luc. 12 : 33, Matth. 19 : 21, Marc. 10 : 21, Luc. 18 : 22). Men heeft hem deswegens weleens beschuldigd van overdrijving, ja gezegd, dat het Christendom niet geschikt is voor dit leven. Doch de letterknechterij, die aldus spreekt, komt niet voor zijne rekening. Als hij in ons midden stond te spreken tot zulke berispers, dan zou hij hun evengoed als den jongeren bij een zekere gelegenheid de vraag doen: "Verstaat gij nog niet?" Jezus dult niet de *zucht* om rijk te worden; die zucht werkt de gerechtigheid tegen. Echter, is of wordt iemand rijk, hij behoeft zich niet arm te maken, indien hij maar niet op zijne schatten vertrouwt. Hij wil, dat ieder in zijne roeping werke, niet om de gevolgen of om de winsten, maar omdat *God* in die roeping geplaatst heeft, wiens wil te gehoorzamen, wiens rijk te zoeken, wiens gerechtigheid lief te hebben in en boven dat alles, de karakertrek van zijne geestelijke familie, en een der voornaamste bepalingen van zijne grondwet is. Jezus kende evengoed de waarde van het geld als wij; het wonder van den visch met den stater bewijst het ten overvloede. Jezus kende evengoed als wij de onvermijdelijke eischen van het maatschappelijke leven, en nergens heeft hij gezegd dat eenig beroep, door zijne landgenooten uitgeoefend, in strijd was met de Christelijke plichten. Onder den invloed zijns Geestes zien wij nu wel in sommige bronnen van verdienste bronnen van verderf, — doch 't is mij thans te doen om te wijzen op de omstandigheid, dat Jezus nergens een eisch stelde, om eenig raderwerk van dat leven te vernietigen; alleen zijne twaalve konden om de bijzondere roeping, waarmee hij hen geroepen had, hun gewoon bedrijf niet behoorlijk uitoefenen, en zelfs zij hebben nergens eenig blijk gegeven, dat het uitteraard streed met hun apostolisch ambt, veel minder met hun discipelschap. Neen, Jezus heeft gewild, dat men, in den stroom der

wereldsche zaken geplaatst, zich daarin bewegen zou, maar zóó dat men zichzelven onbesmet van de wereld bewaarde en de wereld in en rondom zich overwon. Zijne discipelen moesten rijk in God worden.

Persoonlijke heiligmaking. Marc. 9 : 43—50.

De zondige wereld daarbinnen moest overwonnen worden! Hoe ernstig Jezus drukt op de verplichting tot persoonlijke heiligmaking, leeren ons o. a. deze uitspraken:

"En indien uwe hand u ergert, houwt ze af: het is u beter verminkt tot het leven in te gaan, dan, de twee handen hebbende, heen te gaan in de hel, in het onuitblusschelijk vuur, waar hun worm niet sterft, en het vuur niet uitgebluscht wordt.

"En indien uw voet u ergert, houwt hem af: het is u beter kreupel tot het leven in te gaan, dan, de twee voeten hebbende, geworpen te worden in de hel, in het onuitblusschelijk vuur, waar hun worm niet sterft, en het vuur niet uitgebluscht wordt.

"En indien uw oog u ergert, werpt het uit: het is u beter maar een oog hebbende, het koninkrijk Gods in te gaan, dan twee oogen hebbende, in het helsche vuur geworpen te worden, waar hun worm niet sterft, en het vuur niet uitgebluscht wordt.

"Want een ieder zal met vuur gezouten worden, en iedere offerande zal met zout gezouten worden. Het zout is goed, maar indien het zout onzout wordt, waarmede zult gij dat smakelijk maken? Hebt zout in u zelven, en houdt vrede onder elkander."

De beste wijze om het koninkrijk Gods uit te breiden.

De gemeente van Jezus is eene zendingsgemeente. Niet enkel hare voorgangers, neen, alle leden moeten de heilige vischkunst beoefenen. De Heer sprak dit denkbeeld reeds vroeg uit. "Laat uw licht alzoo schijnen voor de menschen, dat zij uwe goede werken mogen zien, en uwen Vader, die in de hemelen is, verheerlijken" (Matth. 5 : 16). In later tijd drukte hij 't zelfde denkbeeld op deze wijze uit: "Maakt u zelven, u als discipelen van Christus, vrienden uit den onrechtvaardigen Mammon, opdat, wanneer u ontbreken zal, zij u mogen ontvangen in de eeuwige tabernakelen" (Luc. 16 : 9). Zonder per-

soonlijke heiligmaking zal niemand God zien, maar men mag met evenveel recht zeggen: Zonder de persoonlijke heiligmaking der geloovigen zal niemand der ongeloovigen de heerlijkheid Gods in de gemeente en het Evangelie zien. En moet die zendings-arbeid niet methodistisch, niet vormelijk, vooral niet al preekende geschieden, maar bovenal ongezocht en ongekunsteld, op gelijke wijze als het licht schijnsel geeft, hij is zedelijk onmogelijk en voor God ook ongeoorloofd, indien er niet het herdershart van Jezus uit spreekt (Matth. 9 : 36—38), terwijl het liefdebetoon jegens vijanden (vgl. bl. 290 v.v.) hier vooral in 't oog dient gehouden te worden.

Geen ergernis geven. Matth. 17 : 24—27, Matth. 18 : 6—11, Marc. 9 : 42—45, Luc. 17 : 1, 2.

Bijaldien iemand arbeiden moest te midden van hooge doornstruiken, hij zou bestendig in gevaar zijn van zich te kwetsen. Alzoo de Christen. De velerlei banden, die hem verbinden met menschen die zijne belijdenis niet deelen, en met instellingen die op gansch andere beginselen rusten, kunnen hem belemmeren om zijne roeping op te volgen. Daartegenover zijn de vertegenwoordigers van die beginselen soms zóó onkundig, zóó prikkelbaar, zóó genegen tot het maken van den Christen en het Christendom onteerende gevolgtrekkingen uit de Christelijke handelwijze, dat er dezerzijds vaak een tweestrijd van plichten ontstaat; de Christen behoort toch ook een goede reuk van Christus te zijn bij den tegenstander. Bovendien, zoo zulk een mensch op zijn standpunt, of in zijne betrekking niets meer doet dan zijn schuldigen plicht, bijaldien hij van den Christen iets vraagt wat deze zonder gewetenskrenking niet geven kan, dan is des Christens weigering den tegenstander een belemmering op den weg zijner eigene plichtsbetrachting. Hoe te handelen in alle zulke gevallen?

De Christus zelf heeft ons daarvan een voorbeeld nagelaten. Uit de deelen van Caesarea Filippi teruggekeerd in Kapernaüm, wordt hij in den persoon van Simon Petrus, bij wien hij, naar 't schijnt, inwoonde, aangesproken om het betalen van de achterstallige tempelschatting (Exod. 30 : 13). De ambtenaars dier geestelijke belasting deden hun plicht; als Israëliet, ten achtsten dage besneden, mocht

van Jezus zulk eene bijdrage gevorderd worden. Maar dit streed met hetgeen zijn eigen hoogverheven standpunt vorderde. Hij was de Zoon van den Koning, die in den tempel gediend werd, en ook alle de zijnen, geestelijke broeders, waren, schoon dan ook slechts aangenomene, zonen van dienzelfden Koning, en de zonen waren vrij, zoodat hij noch voor zichzelven, noch voor de zijnen, eigenlijk behoefde te betalen. Weigerde hij echter, dan legde hij den ambtenaars hinderpalen in den weg, om hunnen plicht te betrachten, en hij predikte toch aan allen getrouwheid in het minste, zelfs in de dienst van den onrechtvaardigen Mammon (Luc. 16 : 10—12). Jezus stond dus voor het vraagstuk, dat zoovelen kwellen en zedelijk vernietigen zou, óf zijn levensbeginsel verloochenen óf anderen tot verleider te worden. Het eerste had hij nooit gedaan en kon hij niet doen. Waren allen geroepen om in hem te gelooven, hij sprak zich altijd volkomen waar uit, al werd zijn woord of daad dan ook in hunne schatting juist een beletsel om hem te erkennen (Matth. 13 : 57, 15 : 12, 24 : 10, 26 : 31, Luc. 7 : 23, Joh. 6 : 61); "al wat de Vader mij geeft, zal tot mij komen" (Joh. 6 : 37[a]) en: "alle plant, die mijn hemelsche Vader niet geplant heeft, zal uitgeroeid worden" (Matth. 15 : 13), — déze woorden verklaren ons, waarom hij met onwankelbaren gang zich vrij en onafhankelijk bleef uit spreken zonder zich te regelen naar de verkeerde meeningen der menschen. Zoo mocht en wilde hij dan ook in dit gegeven geval zijne waardigheid en die der zijnen handhaven. En wat het laatste betreft — geen Petrus zelfs kon hij zien, als hij hem tot een satan, of slechts tot een aanstoot werd, en hoe zou hij het zelf op zijne beurt worden, die steeds metterdaad zijne spreuk bevestigen moest: "En gelijk gij wilt, dat u de menschen doen zullen, doet gij hun ook desgelijks" (Luc. 6 : 31)? 't Spreekt dus wel van zelf, dat hij daarvoor ook geen geld uit de gezelschapsbeurs of van een zijner discipelen verlangen mocht. Dat doende, zou hij den indruk gemaakt hebben, alsof hij er zich toe verplicht achtte, en met een enkele verklaring in woorden er bij zouden de ambtenaars

toch niet van het tegendeel overtuigd zijn geworden. Hij besluit dus tot eene daad, die zijne koninklijke heerschappij, zijn zoonschap, zijne volstrekte vrijheid tegenover de tempelschatting en den tempel bewijst. Zij hooren wat Petrus doen moest, en ontvangen van Petrus het bewijs, dat hun plichtsgevoel bevredigt en Jezus' heerlijkheid bevestigt.

't Is derhalve den Christen niet geoorloofd, den eenen plicht aan den andere op te offeren; maar beide plichten te betrachten door de eenheid van beide te vinden, ziedaar wat zijn plicht bij uitnemendheid is in zulke gevallen. Dientengevolge zoekt hij bij allen strijd een levensgebied dat hem bevredigt, maar veroorzaakt dan ook dat rusteloos vragen en jagen, 't welk maatschappij en wetenschap levendig, vorschend, tegensprekend, verdeeld en twistend houdt; neem den waren Christus uit deze wereld weg, en de geesten der menschen worden nog ijdeler in hunne gesprekken, ja gaan als in de stilte der graven insluimeren; de Christen is het bijtend zout. Zoolang nu de Christen in gegevene gevallen de oplossing niet gevonden heeft (wat zijn Heer met één wenk doet, kost hem dikwerf veel moeite en verdriet), geve hij aan die hun plicht betrachten geenen aanstoot, door *onder nadrukkelijk protest* te gehoorzamen. Edoch, hij mag nooit met verzaking van zijn geloof hunne vordering voldoen. *De goede belijdenis afleggende*, dat moet zijn zedelijk karakter zijn en blijven tegenover alle of hoedanige machten dezer wereld. De getuige van Jezus mag zelfs den marteldood niet vreezen, en zoo wordt hij, de vredevorst, niet de oorzaak, maar de aanleiding tot beroerten en oorlogen, en zijn discipel als de wig die menigen vijgeboom en wijnstok, waaronder men zich liefelijk zat te koesteren, doet splijten en vergaan. Geen wonder, dat de wereld zich zou beijveren, om zulke menschen afvallig te maken! Maar "wee der wereld van de ergernissen! want het is noodzakelijk, dat de ergernissen komen; doch wee dien mensch, door welken de ergernis komt!" (Matth. 18 : 7).

In den boezem der gemeente mocht ook geen ergernis gegeven worden. "Zoo wie een van deze kleinen, die in mij gelooven, ergert, het ware hem nutter, dat een molensteen aan zijnen hals gehangen,

en dat hij verzonken ware in de diepte der zee". Schrikverwekkende uitspraak! Welk een waarde hecht Jezus niet aan hun behoud! Welk een misdaad is het, hen te verzoeken tot afval van hunne belijdenis in 't bijzonder, tot plichtverzaking in 't algemeen! Men moet hen liefhebben, waardeeren, hoogschatten; niet vertroetelen, niet hun zin geven, niet hunne verkeerde meeningen ontzien, maar hen liefhebben, waardeeren, hoogschatten, gelijk Jezus deed, die juist *dientengevolge* hunne zwakheden aanwees en hunne gebreken bestrafte, naar zijne eigene wijsheid hem raadde. "Ziet toe, dat gij niet een van deze kleinen veracht: want ik zeg ulieden, dat hunne engelen, in de hemelen, altijd zien het aangezicht mijns Vaders die in de hemelen is. Want de Zoon des menschen is gekomen om zalig te maken dat verloren was". Ziet dit woord op de kleine menschen, hoeveel te meer op de kleingeloovigen!

Zelfvernedering. Matth. 18: 1-5, Luc. 18: 16, 17.

Om zulke ergernissen te vermijden, is het noodzakelijk dat de leden der gemeente zich oefenen in zelfvernedering. Nederigheid is de hoofddeugd die hij hier voorschreef, "waardoor (zegt de Hoogleeraar *van Oosterzee*) het kinderlijk verstand nog vrij was van inbeelding, het kinderlijk hart nog niet brandde van naijver, en de kinderlijke wil zich nog gemakkelijk buigen liet, in plaats van te willen eischen en heerschen". Onvergetelijk was deze les, de les die in het kind 't zinnebeeld der zoodanigen zag, die Jezus boven alles waardeerde en beschermde. Ja, zulk een kleine, een kinderlijk*gezinde*, is zelfs de vertegenwoordiger van den Christus op aarde!

Terechtbrengende liefde. Matth. 18: 12-17, Luc. 17: 3—4.

Maar zulke kleinen konden licht op een dwaalweg geraken: de sterkgeloovigen moeten de zwakgeloovigen hoeden! "Wat dunkt u? indien eenig mensch honderd schapen had, en een uit hen afgedwaald ware, zal hij niet de negenennegentig laten en op bergen heengaande, het afgedwaalde zoeken? .... Alzoo is het de wil niet uws Vaders, die in de hemelen is, dat een van deze kleinen verloren ga!" Hoe dit opzoeken geschieden moet, duidt Jezus aan in deze onvergankelijke,

helaas, zoo vaak en op velerlei wijze geschondene beginselen van het kerkrecht: "Maar indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tusschen u en hem alleen...." Blijft hij echter in zijne onboetvaardigheid volharden, hij moet door de gemeente beschouwd worden "als de heiden en de tollenaar", als staande buiten hare gemeenschap, als verzaker van zijne belijdenis, als teruggevallen in de wereld die veroordeeld is. De wijze waarop die tucht uitgeoefend moet worden, behoort door het doel, terechtbrenging, bepaald te worden, terwijl de tucht over alles gaat, wat eene verbreking is van den eenen of anderen onderlingen plicht. Uit liefde en tot bekeering vermanende en bestraffende, hebbe ieder lid dus acht op zichzelven en op anderen.

Vergevensgezindheid. Matth. 18: 21-35 Matth. 6: 14, 15; 5: 23—26.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat de beleedigde de grootste vergevingsgezindheid aan den boetvaardige betoonen moet. "Ik zeg u: niet tot zevenmaal maar tot zeventigmaal zevenmaal moet gij uwen broeder vergeven". U werden tienduizend talenten kwijtgescholden, en zoudt gij dan geen honderd penningen kwijtschelden? Zoo gij niet vergeven wilt, zal God u daarvoor straffen!

Geene verontschuldiging voor zwakheid, noch verdienstelijkheid. Lue. 17: 5—10.

Ziedaar eenige van die voor duizendvoudige toepassing vatbare grondregelen, die de gemeente ten allen tijde te beoefenen heeft in hare verhouding tot christenen en niet-christenen. Zij werden, kon het anders, 't eerst aan de geroepen Apostelen als voorgangers der kudde gegeven, maar zij golden even natuurlijk niet hen alléén, maar gelden ons allen. Die geboden zijn, voorzeker, zwaar voor het vleesch, en alzoo is de zucht, om zich te verontschuldigen met een beroep op de kleinheid van het geloof, een algemeen verschijnsel. Maar op de vraag: "Heer, zet ons geloof bij!" antwoordt de Heer met verwijzing naar de kracht, ook van het kleinste geloof. Het kleinste geloof bezit eene ongeloofelijke kracht. Maar hoe heerlijk en veelvuldig het gebruik ook zij van het geloof, het is toch nooit verdienstelijk. Als dienstknechten waren de Apostelen geroepen tot den zwaarsten arbeid, den arbeid op het veld, den bouw der gemeente in een

booze, haar verdrukkende wereld, en, hadden zij dien aanvankelijk volbracht, dan moesten zij den Heer in de gestichte gemeente, zijn huis, bedienen. Eerst daarna zouden zij zelve aanliggen. Maar zij zouden voor hun werk niets, geen dank zelfs, kunnen eischen. "Wanneer gij zult gedaan hebben alles wat u bevolen was, zoo zegt: we zijn onnutte dienstknechten: wij hebben gedaan wat we *schuldig* waren te doen," uit *dankbaarheid* voor de groote eer en liefde, door Christus hun bewezen.

Het middel tot plichtsbetrachting, Matth. 18 19, 20.

Maar de bedeeling der genade schenkt ook kracht tot plichtsbetrachting, kracht naar roeping. Christus maait niet, waar hij niet gezaaid heeft. Wat bij menschen onmogelijk is, is mogelijk bij God, die den geloovige op zijn gebed daartoe in staat stelt. "Indien er twee van u samenstemmen op de aarde, over eenige zaak die zij zouden mogen begeeren, die zaak zal hun geschieden van mijnen Vader die in de hemelen is. Want waar twee of drie vergaderd zijn in mijnen naam, daar ben ik in hun midden." "Voorwaar, voorwaar zeg ik u: al wat gij den Vader zult vragen in mijnen naam, dat zal hij u geven" (Joh. 16 : 23).

De gemeente zelve. Luc. 10: 38—42.

Aan het einde van dit hoofdstuk moeten wij met een enkel woord spreken over de algemeene klasse van Jezus' discipelen. Daartoe behoorden die inwoners van Judea, die door den doop in zijne gemeenschap opgenomen waren (Joh. 4 : 1, 7 : 3); "de kleinen"; de menschen, die in zijnen naam krachten deden zonder tot de twaalve te behooren; de zeventig, de vrouwen, die hem dienden van hare goederen; een Nicodemus en Jozef van Arimathea; allen die hem voor den Christus hielden. Deze allen, als één geheel gedacht, met de twaalve tot voorgangers, noemt Jezus zijne gemeente of kudde.

Van hare denkbeelden en gezindheden is ons zeer weinig bekend. Zij schijnt niet behebt geweest te zijn met groote ondeugden, en hare vooroordeelen of valsche verwachtingen werden niet opzettelijk bestreden. Dat behoefde ook niet, want wat Jezus aan zijne Apostelen deed,

deed hij tevens aan haar. Zij had geene afzonderlijke roeping, maar alle beloften, haar gedaan; alle vermaningen, tot haar gericht; alle verplichtingen, haar voorgeschreven, staan in onafscheidelijk verband tot haar hoogen zedelijken rang van kinderen Gods, schapen van den goeden Herder te zijn. In alle standen en rangen van de Joodsche maatschappij had Jezus de zijnen. Hij kende hen, maar wij weten niet nauwkeurig, welke *denkbeelden* zij omtrent den goeden Herder koesterden. Zij erkenden hem voor den Koning, d. i. voor den Messias (Luc. 19 : 37, 38), en hunne toejuiching droeg zijne goedkeuring weg (vs. 40). Maar of zij reeds verlost waren van de algemeen heerschende droombeelden? 't Is niet waarschijnlijk, want de Apostelen, die daarvan nog vervuld waren, zullen zeker niet de meest aardsgezinden geweest zijn. Waren de Emmausgangers — zooals waarschijnlijk is — uit hun midden en alzoo tolken van hunne gevoelens (Luc. 24 : 18—21), dan was zeker hun Messias-beeld niet zuiver, hun geloof in Jezus niet vast, hunne hoop niet bestand tegen het verpletterend gewicht van het kruis. Zij hadden derhalve ook geen goed inzicht in de wet en profetie (vs. 25), en schenen volstrekt niet te begrijpen, dat de Messias langs den lijdensweg zijne heerlijkheid moest ingaan. Bij zijn leven dorsten zij vaak hun hart niet uit te spreken om de vreeze der Joden, en bij zijn sterven stonden "al zijn bekenden" van verre. Toen hij den geest gegeven had, wist zelfs een Jozef en Nicodemus niets beter te doen dan den Koning van het Godsrijk de laatste hulde te brengen in eene eervolle begrafenis, en zochten de vurigste vriendinnen hare liefde te betoonen in eene kostbare zalving van het lijk, dat, naar zij meenden, een lijk zou blijven.

Eene proeve van de gezindheid in de gemeente jegens Christus. Luc. 10:38—42.

Het huisgezin te Bethanië bestond uit zulke personen; de discipel, dien Jezus liefhad, teekende er zelf van aan: "Jezus nu had Martha, en hare zuster, en Lazarus lief." In hun midden rustte Jezus gaarne uit, en in de laatste lijdensweek vond hij daar de meewarigste harten. Als hij er kwam, was het hoogtij voor de kleine familie; hij was haar vriend, haar trooster, haar uithelper; hij maakte eens eene gevaarlijke reis, om haar tranen te droogen en den gestorven broeder

"Maria heeft het goede deel uitgekozen"...

aan het gebroken zusterhart terugtegeven. Zij gelooven, dat hij de Zoon van God is, en zij brengen hem gaarne het vette en welriekendste ten offer.

Toen hij dan ook waarschijnlijk tusschen het naderend Loofhutten- en het Tempel-vernieuwingsfeest in, al reizende, een oogenblik bij hen verpoosde, maakte de oudste zuster terstond een feestmaal gereed. Ietwat vrouwelijke ijdelheid hebbe haar invloed doen gevoelen, de diepste drijfveer was toch de liefdevolle waardeering van haren hoogen en onverwachten gast: zij maakte zich druk met veel dienens, zij zoude een keur en tal van spijzen voorzetten! Maria had haar eerst geholpen, doch vervolgens alleen gelaten. Zij was aan Jezus' voeten gaan zitten, om zijn woord te hooren. Martha wilde hare beste gaven hem overvloedig geven, Maria zocht zijne hoogste gave zooveel mogelijk te ontvangen. Martha bekommert en verontrust zich over de vele dingen, die haar tafel moesten sieren, Maria bekommert zich om het ééne, dat zij noodig had voor hare onsterfelijke ziel opdat zij, het woord Gods van Jezus hoorende, eene geestelijke zuster van hém mocht worden dien haar hart boven alles beminde. Jezus beoefent ook hier de zelfverloochening, die voor het betrachten zijner roeping onmisbaar is; hij verdedigt Maria, omdat zij zijn *woord* begeert, tegenover Martha, die zijn *persoon*, zijne menschelijke verschijning, vereert. Zoo miskende Martha, ondanks al hare achting en toegenegenheid, het hoogste doel van Jezus' komst. Later kan zij dan ook moeilijk gelooven, dat *hij* de opstanding is. Van Lazarus weten wij niets bijzonders, maar ook Maria verkeerde later nog in den droeven waan, alsof Jezus niet uit de verte genezen kon: "Heere, indien gij hier waart geweest, zoo ware mijn broeder niet gestorven!" (Joh. 11 : 32) Indien nu de belangstellendste vriendin zoo gering van Jezus dacht, hoe moeten dan wel de minst-ontwikkelden der algemeene klasse gedacht hebben? Ook eene Maria van Magdala was niet verlichter, wij zullen het later opmerken; en Jezus mocht ze allen wel met den naam van "kleinen" bestempelen, klein in het geloof, schoon groot van liefde tot zijne beminnelijke en heilige menschheid!

DERDE DEEL.

DE GEZINDHEID DER JODEN.

"Gij zijt uit den vader, den duivel, en wilt de begeerten uws vaders doen" Joh. 8 : 44a.

"De Joden."

"De benaming "*de Joden*" speelt een gewichtige rol in het vierde Evangelie. Volgens haren oorspong, moest zij alleen de eigenlijk-gezegde leden van den stam Juda aanduiden; maar na den terugkeer uit de ballingschap werd zij op het geheele volk toegepast, omdat de meerderheid der Israëlieten, die naar hun vaderland terugkeerden, tot dezen stam behoorde. In dezen algemeenen zin vinden wij haar, in uitdrukkingen als deze: "*Volgens de reiniging der Joden*", "*het Paasch-feest der Joden*", "*een van de oversten der Joden*"... Maar vermits het aldus aangeduide volk, in plaats van in zijn geheel tot de Messiaansche of Christelijke gemeenschap over te gaan, zooals zijne bestemming was, zich daarvan door zijn ongeloof afgescheiden hield, verkrijgt deze benaming in ons Evangelie eene godsdienstige kleur, en wordt er in 't algemeen het begrip aan verbonden van minder of meer sterk uitkomenden afkeer van Jezus en zijne zaak. Te lichter verkreeg die benaming deze gewijzigde beteekenis, daar de hoofdzetel van den tegenstand, dien Jezus ondervond, te Jeruzalem en in het eigenlijk gezegde Judea gevonden werd" (*Godet*). Inzonderheid worden met die benaming de leidslieden des volks te Jeruzalem aangeduid,

welke de Messiaansche beweging, door Johannes en Jezus gewekt, des noods in bloed te smooren zochten. Zij zenden afgezanten naar den heraut; zij stellen den koning den welbekenden eisch om een teeken; hun wordt bericht, dat Jezus een kranke op sabbat genezen had; en de eerste zucht, om zulk een weldoener te dooden, wordt hun toegeschreven. Zij werpen onder de schare allerlei bedenkingen tegen Jezus' woorden op, en beletten, door hun aanzien, dat de schare zich vrijelijk uitsprak. Door hen werd besloten, dat ieder die Jezus beleed als den Christus, uit de Synagoge gebannen zoude worden, en de aansporing, van Kajafas ontvangen, om hem te dooden, vond bij hen een goede plaats. Maar zij staan op hunne beurt bepaald onder den invloed der Farizeërs; durfde Nicodemus, een Farizeër, niet voor Jezus' naam pleiten, "om de vreeze der Joden", schoon hij een overste was, de Joden durfden dat allerminst, uit vrees voor de Farizeërs, die dan ook, met de Overpriesters verbonden, als 't ware het bezielend comité voor den Messias-moord uitmaakten. Daar nu het vierde Evangelie nergens (behalve in ééne, en dat nog wel verdachte plaats) spreekt van de Schriftgeleerden en de Oudsten, en hoogst zelden van de Oversten, die toch, vooral de eerstgenoemden, in de synoptische voorstelling zulk een gewichtige rol spelen, zoo is het hoogstwaarschijnlijk, dat wij op onderscheidene en wel de meeste plaatsen hen houden moeten voor leden van het Sanhedrin, 't welk uit overpriesters, hoofden der priesterklassen, oudsten en schriftgeleerden saamgesteld was, 71 of 72 in getal, met wie de voornaamste families des lands en der stad verwant, van wie alle tempel-beambten, synagoge-bestuurders, en de burgerij in Jeruzalem afhankelijk, en aan wie alle fatsoenlijke menschen onderdanig waren, zoodat de naam "de Joden" hier en daar zelfs het geheele beschaafde deel van Jeruzalem's bevolking te kennen geeft, altijd in zooverre het geestelijk verwant was aan het overheerschend, den Christus vijandig Farizeïsme.

Jezus gaat naar Jeruzalem ten Loofhuttenfeest, Joh. 7 : 1—14.

't Is op hunne gezindheid nu, dat wij in het laatste deel van dit boek onze opmerkzame blikken vestigen. Het schoonste en vroolijkste feest, dat der *Loofhutten*, was aanstaande. Jezus' broeders, die nog

niet in hem geloofden, drongen hem om met de feestgangers op te gaan. Zij schijnen te wenschen, dat hij voor den Messias verklaard wordt. Gaat hij mede op, zijne discipelen in Judea kunnen zijne werken aanschouwen, die toch immers zijne openbaring ten doel hebben. Welnu, wat is eene openbaring in het verborgen, in een vergeten en verachten hoek? Hij behoort zich te openbaren aan de *wereld*, en de wereld zal dan te Jeruzalem vergaderd zijn. Voor zulk eene plechtige zelfopenbaring acht Jezus echter den tijd niet gekomen. Zijne broeders konden gaan en komen, wanneer zij wilden; de wereld zal hun geen overlast aandoen, zoo zij al acht op hen slaat; maar hij werd uit haat gezocht, wijl hij van haar getuigde dat hare werken boos zijn. De aanschouwelijke voorstelling van zijne Messias-waardigheid zou de vijandschap der wereld tot het hoogste toppunt doen rijzen, maar daarvoor was aan de zijde van Jezus de tijd niet vervuld. De zes maanden, die hij nog te doorworstelen had, moesten eerst verloopen zijn, en hij zou dien tijd gebruiken voor de uitgebreidste werkzaamheid, welke al zijne vrienden samenbrengen en de laatste roepstem in den lande wezen zou. Dan zou hij doen, wat zijne broeders van hem vorderden. Na hun vertrek gaat hij, mitsdien in alle stilte, als in 't verborgen, naar het feesttooneel. De Joden, die misschien reeds maatregelen genomen hadden om hem op den karavaneweg te vangen, voelen zich door de mislukking diep teleurgesteld, maar des te meer verbaasd, toen hij daar in het midden van het feest onverwachts verscheen. Geen vrees weerhield hem; wijze bedachtzaamheid had het oogenblik van vertrek bepaald; zondaarsliefde dreef hem uit, om daar onder die duizenden van Israël een goed zaad te zaaien, en om zoodoende te Jeruzalem eene schifting teweeg te brengen.

Zijn oogmerk. Luc. 12 : 49 – 53.

In meesterlijk geschetste tafereelen heeft ons de vierde Evangelist de houding van den Heer geteekend, niet alleen op het Loofhuttenfeest, maar ook op het volgende, het feest van de vernieuwing des tempels, dus gedurende den herfst en winter van dit zijn laatste levensjaar. Jezus bracht dien tijd niet in de omstreken van het Galileesche meer door, maar daar, waar Johannes eerst doopte en hij zelf

vele discipelen had. (Joh. 10 : 40). Wat hij inmiddels deed, werd ons niet uitdrukkelijk gemeld. Toch is het waarschijnlijk, dat hij in dien tusschentijd zich vooral bezig hield met de voorbereiding van de zeventig voor hunne rondreis in elke plaats, waar hij daarna komen zou (Luc. 10 : 1 vv.). De bespreking van dit punt wordt verschoven naar het volgende boek, den strijd dien Jezus streed. Hoe dat zij, op die beide feesten is Jezus geen aanvaller, maar verdediger. Maar hij verdedigt zijne uitspraken zoo, en hij doet zulke uitspraken hooren, dat goed- en kwaadgezinden beide zich moesten uitspreken omtrent zijn persoon. De Evangelist deed 't ons zelf opmerken, hoe er tweedracht onder de feestgangers niet alleen, maar ook onder de Joden tot tweemaal toe ontstond, een tweedracht echter die hij door zijne verklaring omtrent zijne eenheid met den Vader (Joh. 10 : 31) ophief, en die ten slotte door de opwekking van Lazarus (H. 11 : 53) geheel weggenomen werd. Hoe zijn gemoed onder dat alles gestemd was, sprak Jezus niet lang na deze dagen op de treffendste wijze uit. "Ik ben gekomen, om vuur op de aarde te werpen; en wat wil ik, indien het alreede ontstoken is?" Gerichtsvuur moest hij op d' aarde werpen; was het ontstoken, wat wilde hij nog meer? Het oogmerk zijner komst was immers bereikt. Bij het uitspreken van die woorden viel hij zichzelven in de rede. Zijne ziel is diep bewogen. Daarmede toch ging een doop van hem zelven gepaard, den lijdensdoop. Zou hij anderen doopen met het vuur van Gods toorn, hij zelf moest ook daarmeê gedoopt worden; en hoe werd hij geperst, totdat het volbracht was? Wat een Maleachi (H. 4) voorspeld en een Johannes herhaald had, werd door Jezus als een deel van het Messias-werk met het zegel Gods gestempeld, en door alle Joden verwacht. Maar wat niet zij verwachtten, was de doop dien de verhevenste en verschrikkelijkste Dooper zelf ondergaan zou; zij begrepen niet, wat Jesaja geprofeteerd had (H. 53): "De straf die ons den vrede aanbrengt, was op hem." Het medelijdende en teedere hart van Jezus echter, in stede van zich in zijn eigen leed te verdiepen, is een oogenblik zóó vervuld van het leed, door anderen dientengevolge

geleden, dat hij niets dan de veroordeelende zijde van zijne verschijning ziet. "Meent gij, dat ik gekomen ben, om vrede te geven op d' aarde? Neen, zeg ik u, niets dan verdeeldheid. Want van nu aan zullen er vijf in één huis verdeeld zijn, drie tegen twee, en twee tegen drie De vader zal tegen den zoon verdeeld zijn en de zoon tegen den vader, de moeder tegen de dochter en de dochter tegen de moeder..." Welk een inzicht in de toekomst, welk eene bekendheid met den aard zijner verschijning en de gesteldheid der menschen, welk een moed en liefde spreken er niet uit deze woorden, als 't ware het spattend schuim van de felbewogen golven, daar brekende op den rots-oever!

Dit gedeelte laat zich wederom in drie onderdeelen splitsen. Wij beschouwen de houding der Joden tegenover Jezus Christus, als *den afgezant Gods* (Joh. 7 : 14—8 : 11), *het licht der wereld* (Joh 8 : 12—9 : 41), *den goeden Herder* (Joh. 10 : 1—39).

EERSTE HOOFDSTUK.

DE GODSGEZANT.

De eerste aanval der Joden. Joh. 7 : 14, 15.

Onder de murmelende scharen, verdeeld over de vraag wat hij was, en bedeesd om der Joden wil, trad Jezus dan plotseling op, en leerde hij in den tempel uit de Schriften des ouden Verbonds. Zijn onderwerp werd ons niet opgeteekend, maar wel de indruk, dien zijn spreken op de vijandige Schriftgeleerden maakte. 't Was de indruk, dien hij, volgens de Synoptici, op allen van den beginne maakte. Die kenners verwonderden zich, ze konden geene voldoende verklaring van dat verschijnsel geven, daar Jezus toch niet aan eene der vele scholen, waarin de Schriftgeleerdheid onderwezen werd, zijne kennis te danken

had. Dit punt was evenals zijne geboorte (vs. 27) voorwerp van hun onderzoek geweest; in een klein land, als Palestina, waarin de natie telken jare op één punt samenvloeit, worden als van zelf de mannen van name tot in hunne bijzonderste levensbetrekkingen bekend. Zoo wisten nu ook de Schriftgeleerden, dat Jezus van niemand hunner leerling geweest was; en zij brachten die opmerking (vgl. H. 6 : 41, 52; Matth. 15 : 1, Luc. 5 : 17) onder de schare, zekerlijk niet met eene goede bedoeling. Doch Jezus weet er een meesterlijk gebruik van te maken, om den oorsprong zijner leer aan te duiden.

De oorsprong van Jezus' leer. Joh. 7 : 16—18.

Mijne leer, de leer die ik leer, antwoordde Jezus, heb ik niet van mij zelven. Hij verplaatste zich op het standpunt, van waar zijne tegenstanders hem beschouwden, op dat van zijne menschelijke verschijning, den vorm waarin hij als afgezant van God opgetreden was. Mijne leer, zoo ging hij voort, is niets dan de ontvouwing van den lastbrief mijns Zenders. Wat hij predikte, lezen wij dan ook elders, was het woord Gods (Luc. 5 : 11, 1 : 28). De heraut had gezegd: "want dien God gezonden heeft, spreekt de woorden Gods," en hij zelf zou het nog meer dan eenmaal verklaren, dat hij sprak wat hij van den Vader gehoord had (Joh. 8 : 26, 40, 15 : 15). Jezus doelt hier stellig op zijne aanschouwing van de geestelijke dingen, eer hij in de wereld kwam (Joh. 3 : 11), maar het is ook ontegenzeggelijk dat hij zich eene bestendige en innerlijke mededeeling van Gods gedachten toekende (Joh. 5 : 30, 37).

Het vereischte om te kunnen oordeelen over haren oorsprong

Doch buiten hem waren er ook harten, in wie de Vader sprak. "Is er niet geschreven in uwe wet, zoo vraagde hij eens aan de Joden (Joh. 6 : 45), dat allen van God geleerd zullen zijn?" Welnu, een ieder die de stem des Vaders hoorde, zou tot hem komen; 't waren de hongerigen en dorstigen naar de gerechtigheid, de zielen die Gods wil wilden doen, gelijk die wil aan Israël in wet en profetie geopenbaard was (Joh. 5 : 39—47, Luc. 16 : 31). Elke aldus gestemde ziel zou zich omtrent den oorsprong zijner leer uitspreken. De Joden konden en mochten zich daaromtrent niet uitlaten, want zij wilden de

begeerten van den duivel, hunnen vader, doen. En wat zijne geestverwanten zouden bekennen, behoeft geene opzettelijke aanduiding: de wijsheid zal gerechtvaardigd worden van al hare kinderen (Luc. 7 : 35).

De maatstaf ter beoordeeling.

De goddelijke oorsprong van Jezus' leer kan dus alleen door Gods leerlingen erkend worden. Den tegenstander, die doet wat hij van zijnen vader gehoord heeft (Joh. 8 : 38), te bewijzen, dat hij verkeerd oordeelt over den Godsgezant, is vergeefsche moeite, hij behoort tot eene gansch andere wereld. Ten behoeve van de leerlingen Gods geeft Jezus echter een maatstaf ter beoordeeling van de juistheid zijner bewering. "Die van zichzelven spreekt, zoekt zijne eigene eer, maar die de eer zoekt desgenen, die hem gezonden heeft, die is waarachtig en geene ongerechtigheid is in hem." Men zou kunnen zeggen, dat Jezus hier eene zielkundige stelling uitspreekt, ontleend aan de ware wijsbegeerte der zedelijkheid. Waaraan is de mensch te onderkennen, die van zichzelven spreekt, bij zijn spreken van zijne eigene gedachten en gevoelens, van zijn eigen menschelijk, zondig ik uitgaat? Hieraan, antwoordt Jezus, of hij zijne eigene eere zoekt, toejuiching bij de menschen, aardsch voordeel, wereldschen roem. Maar zoekt een dienaar de eer zijns meesters, een knecht de eer zijns heeren, een boodschapper de eer van die hem de boodschap opdroeg, een gezant de eer zijns konings, dan is hij waarachtig, getrouw aan zijne roeping, gehoorzaam aan de ontvangene bevelen, rechtvaardig in deze zijne roeping, er is geene onrechtvaardigheid, afwijking van de wet zijner roeping, in hem. In zijne hoedanigheid van gezant, moet hij naar dezen regel beoordeeld worden.

De zondeloosheid van Jezus.

't Is duidelijk, dat Jezus deze algemeene stelling in bijzonder opzicht tot zich zelven uitsprak. 't Was dus de groote vraag, of hij zijne eigene eer zocht. Zoo neen, dan was hij waar, geheel in overeenstemming met zijne gezantsplichten; waarom zou hij deze schenden? Dan was hij geloofwaardig, waartoe zou hij den inhoud van zijnen lastbrief anders voorstellen dan hij was? Dan was hij eerwaardig, want hij week niet af van zijn zedelijk ideaal, er was geene onge-

rechtigheid in hem. Zoo is hij overtuigd van zijne eigene zondeloosheid. Maar zijn begrip daarvan is niet ontleend aan de publieke opinie, aan de zedeleer zijns tijds, of aan het geweten der menschheid; hij heeft het ontleend aan zijne roeping, volbrenging der roeping Gods is voor hem tevens de volbrenging der wet Gods, die der heilige liefde. De bepaling van zijne heiligheid, zijne toegewijdheid, zijne overgave aan God, kan niet gevonden worden, zoolang men zijne levenstaak niet gevat heeft. Jezus moet met zich zelven gemeten worden. Maar daaruit vloeit dan ook voort dat hij woorden spreken of daden verrichten kon, die hij ter vervulling van zijne bestemming spreken of doen moest, dus ter betrachting van zijne levenswet en ter vermijding van eenige afwijking, doch die anderen niet mogen spreken of doen zonder zich schuldig te maken aan onwaarheid en ongerechtigheid. Bijaldien Jezus dus de eer zijns Vaders gezocht heeft, is hij zondeloos te achten naar zijn eigen woord; en wie onzer zou durven beweren dat hij zich zelven en anderen misleidde, toen hij in den laatsten nacht zijns levens voor het aangezicht van den heiligen en rechtvaardigen Vader betuigde: "Ik heb u verheerlijkt op de aarde; ik heb voleindigd het werk, dat Gij mij hebt te doen gegeven?"

De onrechtvaardigheid der Joden is eene grove afwijking van eigen beginselen. Joh. 7 : 19—24.

Wist Jezus alzoo rechtvaardig te zijn, hij ziet tevens, dat zijne tegenstanders het niet waren. In een ander verband dan zij, vervulde hij toch persoonlijk de wet van Mozes, die liefde tot God bovenal en den naaste als zichzelven eischte. Doch zij, die zich dienaars van Mozes en handhavers van Mozes' eer achtten, moesten wel in de eerste plaats diens wet handhaven. Wie van hen echter onderhield haar? Zij allen waren immers moordzuchtig jegens Christus, en de wet sprak: "*Gij zult niet doodslaan!*"

De schare der feestgangers is nog niet in de plannen, zelfs niet in de bedoelingen der leidslieden ingewijd. Op ruwen toon wordt hem toegeroepen, dat hij aan zwartgalligheid, pessimisme, eene kwaal die aan den invloed des boozen toegeschreven werd, lijdt: waarmeê had hij zoo iets verdiend? De schare lijdt aan optimisme, zij kan zoo iets

niet van hare leidslieden verwachten. Welnu, antwoordt Jezus, in hunne schatting heb ik den dood verdiend, omdat ik een werk gedaan heb, waarover gij u allen verwondert, en zij mij het leven ontnemen willen (Joh. 5 : 16). Hij had reeds gezegd, dat deze zucht door Mozes verboden was; maar nu zal hij aantoonen, dat zij daarmede tegen eigen handelwijze aandruischten. Zij overtraden toch gedurig het Sabbatsgebod, zooals zij zelve het opvatteden; een gebod van Mozes, niet om een ander gebod van Mozes te betrachten, neen, om eene instelling van de vaderen te onderhouden, door Mozes onder zijne eigene verordeningen opgenomen, nam. de besnijdenis. Welnu, deden zij dat, bewezen zij op den Sabbat, als 't noodig was, eene weldaad aan een lichaamsdeel, opdat Mozes' gansche wetboek in geen enkel opzicht geschonden werd, waren zij dan terecht op hem verbitterd, omdat hij op een Sabbatdag een geheelen mensch genezen had, ter betrachting van het beginsel der geheele wet? Zij oordeelden derhalve naar den schijn, zij dachten niet door, zij velden geen oordeel van zedelijk recht: "oordeelt niet naar den schijn, maar oordeelt het rechtvaardige oordeel."

Eene gunstige doch onbesliste oordeelvelling van sommige Jeruzalemmers. Joh. 7 : 25–27.

Enkele inwoners van Jeruzalem, beter met de wenschen hunner oversten bekend dan de feestgangers van buiten (vs. 20), bevestigen Jezus' woord (vs. 29). Doch het is hun niet te doen, om zijn getuigenis te bevestigen. Zij begrijpen niet, dit geven zij te kennen, waarom die mannen Jezus ongemoeid laten voortspreken, welke immers vrijuit zijn gedrag verdedigde, zijne grootheid verkondigde, en bepaaldelijk zijne zending van den Vader. Zij geven de stille hoop te te kennen, dat de oversten eene betere meening omtrent Jezus koesteren, ofschoon zij zulk een verblijdend verschijnsel haast niet verwachten durven. Voor zich zelven echter zijn ze niet ongenegen, om hem voor den Christus te houden, doch ééne bedenking weerhoudt hen.

De oorsprong van den Messias mag niet bekend zijn.

"In dien tijd toch was de meening algemeen verspreid, dat de oorsprong van den Messias geheel onbekend moest zijn. Een spoor

van dit gevoelen vinden wij bij Justinus terug, die deze woorden in den mond van den Jood Tryphon legt: "de Christus moet zelfs na zijne geboorte onbekend blijven en zich zelven niet kennen en zonder eenige kracht zijn, totdat Elia plotseling verschijnt, hem zalft en aan allen openbaart". Dit denkbeeld stond wellicht met de voorspellingen in verband, welke de diepe vernedering beschreven, waartoe het geslacht van David tijdens de geboorte van den Christus vervallen zou zijn. Ongetwijfeld wist men zeer goed, dat de Messias te Bethlehem geboren zou worden; doch het "*van waar hij is*", duidde hier niet de plaats, maar de bloedverwanten, het gezin (de omgeving), aan; en die hier spreken, zijn van meening dat zij den oorsprong van Jezus in dit opzicht zeer goed kennen (H. 6 : 42, Matth. 13 : 54—56). Zoo offeren zij den zedelijken indruk, dien de persoon en het woord van den Heer op hen gemaakt had, aan eene zuiver kritische bedenking op; voorwaar, een zeer verkeerde weg om tot de waarheid te komen!" (*Godet*).

De oorsprong is den Joden in der waarheid onbekend. Joh. 7 : 28, 29.

Met zijne bewonderenswaardige gevatheid en schranderheid maakt Jezus gebruik van deze bedenking. Het kenmerk, waarop men zich ter zijner verwerping beroept, bewijst juist zijne waardigheid; ja, geene vrees weerhield hem, om zijne diepste gedachte uit te spreken, de gedachte die het aspunt zijns levens was. Hij staat tot God in tweevoudige betrekking. Hij *is*, en dit bestaan heeft hij onmiddellijk van God. Hij *kwam*, en dit komen is een gezonden zijn van God. En nu, dien God, uit wien en van wien hij was, kenden zij niet, maar hij wel.

Het resultaat, Joh. 7 : 32—53.

Het gevolg, vooral van deze laatste met groote stemverheffing uitgesprokene verklaring, was scheiding en verdeeldheid. "Zij (de Jeruzalemmers) zochten hem dan te grijpen.... en velen uit de schare geloofden in hem, en zeiden: wanneer de Christus zal gekomen zijn, zal hij ook meer teekenen doen dan die, welke deze gedaan heeft?"

De tweede aanval, Joh 7 : 32-53.

De Farizeërs, die tot de Joden behoorden, voelden tengevolge van deze overlegging der schare hun jammerlijk ijvervuur opvlammen. Zij geven van hare stemming onverwijld bericht aan leden van het Sanhedrin, welke op dat oogenblik in een der tempelzalen (zie vs. 28) vergaderd waren, en even haastig gerechtsdienaren uitzonden om Jezus te grijpen.

Jezus' terugkeer tot zijnen Zender, Joh. 7 : 33—36.

Van deze poging maakt Jezus onmiddellijk gebruik, om de Joden in hun geweten te grijpen. Hij verkondigt hun drie dingen: 1° "*Nog een kleinen tijd ben ik bij u, en ik ga heen tot dengene die mij gezonden heeft*"; alzoo: zoo ze hem dooden, moeten zij niet meenen, op hem de zege behaald te hebben; zijn sterven is bepaald, en de tijd van zijn sterven; zijn sterven is een vrijwillig heengaan tot zijn Zender, omdat zijne zending volbracht is. — 2° *Gij zult mij zoeken, en gij zult mij niet vinden*"; alzoo: er zal een tijd, een lange tijd komen, waarin gij mij vruchteloos zult zoeken, omdat de tijd tot bekeering onherroepelijk vervlogen is. — 3° "*En waar ik ben, kunt gij niet komen*"; alzoo: de plaats, waar hij zal zijn, is voor hen gesloten, en hij zal bij zijnen Zender, den Vader, zijn.

De Joden willen Jezus niet begrijpen.

Wij zullen zulke ontzettende bedreigingen, die menigvuldiger en zwaarder worden naarmate de "kleine tijd" kleiner wordt, in 't volgende boek afzonderlijk bespreken. De Joden echter hadden voor deze aangrijpende taal niets dan venijnige zinsverdraaing over. Den eenen keer spotten zij, alsof Jezus een voornemen aankondigde om het Jodendom in de verstrooiing en de Grieken voor zijnen naam te winnen, nu het Palestijnsche hem verwierp; in dit geval zouden zij hem ook wel vinden. Den anderen keer (H. 8 : 22) vragen zij honend, of hij misschien zichzelven dooden zal. Zij nemen den schijn aan, alsof hij in raadselen gesproken had, maar zij maken desniettemin den pijnlijken indruk van hem zéér goed te verstaan, doch niet te willen verstaan. En in 't algemeen moeten zij toestemmen, dat het onmeetlijk groot verschil van gevoelens en strevingen, tusschen hen en Jezus bestaande, een samenzijn op ééne en dezelfde plaats zedelijk-onmo-

gelijk maakte. Kwamen zij in het Paradijs, dan kwam Jezus in de Gehenna, en zou denkelijk wel de straf der zelfmoordenaars ontvangen; 't was toch blijkbaar zijn eigen schuld, als ze hem doodden; waarom had hij zich zoo hardnekkig tegen Mozes en hen verzet! Maar kwam hij in het Paradijs, — dan.... maar ze laten deze gedachte geen oogenblik in hun geweten vertoeven; zij hebben de duisternis liever dan het licht; hoe zouden "de kinderen des koninkrijks" buiten gesloten worden? Dat zij verre!

De ware levensbron. Joh. 7 : 37–39.

Onder zulke onheilspellende taal, brak de laatste feestdag aan, de achtste dag, een rustdag, waarop het feest zelf met eene plechtige volksvergadering besloten werd (Num. 29 : 12, 35, Lev. 23 : 36, Neh. 8 : 18, 2 Makk. 10 : 7). De laatste dag heette daarom de groote dag van het feest. Toen besloot Jezus ook dit tijdvak van zijn onderwijs, en wel met eene plechtige prediking van zichzelven als de ware levensbron. "Zoo iemand dorst, die kome tot mij en drinke...." — "Bijna alle uitleggers nemen aan, dat hij dacht aan het plengoffer 't welk iederen morgen van de gewijde week plaats had. Door een priester geleid, daalde het geheele volk, na het offer gebracht te hebben, van den tempelberg naar de bron Siloam af. Met het water dezer bron, reeds door de profeten hoog geroemd, vulde de priester eene gouden kruik en bracht haar in het voorhof te midden der vreugdekreten van het volk en op het geluid van cymbalen en trompetten. De opgewondenheid was zoo groot, dat de rabbijnen gewoon waren te zeggen dat hij, die deze en andere het feest kenmerkende plechtigheden niet bijgewoond had, niet wist wat vreugde was. Nadat allen in den tempel teruggekeerd waren, lag de priester offers op het altaar en riep het volk tot hem: "hef uwe hand op!" Daarop plengde hij het water uit de gouden kruik aan de westzijde en eene vaas wijn aan de oostzijde in twee zilveren schalen, waarin gaten waren. Gedurende het plengoffer zong het volk, voortdurend door de cymbalen en trompetten begeleid: "gij zult met vreugde water putten uit de bron

des heils" (Jes. 12 : 3), woorden, waaraan de overlevering der Rabbijnen eene bepaalde Messiaansche beteekenis hechtte" (*Godet*). De hoofdgedachte van het zinnebeeld was het opwellen van het water uit de rots in de woestijn. Daaruit neemt Jezus aanleiding, om zich te vergelijken met de rots, waarvan God zich bediend had om zijn volk te drenken. In H. 2 had hij zich voorgesteld als den waren tempel, in H. 3 als de ware koperen slang, in H. 6 als het ware manna; en in H. 8 zal hij zich voorstellen als de ware lichtgevende wolk. Zoo maakt hij van de feesten gebruik, om zich te prediken als het wezen van al die zinnebeelden, het lichaam van de schaduwdienst; maar zoo leert Johannes dan ook, dat het geheele Christendom in den bodem van het oude Testament wortelt. Jezus Christus is, volgens álle Evangelisten, de vervulling van de Wet en de Profeten.

Het resultaat, Joh. 7 : 40—53.

De Evangelist bewaarde slechts het thema van die feestrede des Heeren (vgl. H. 4). De beschrijving van den indruk, dien zij maakte, was hier zijn hoofdoogmerk. Vele feestgangers nu voelen zich versterkt in hunne overtuiging, dat hij de profeet is, die de komst van den Messias voorafgaan zou Wij wezen reeds op het onvoldoende van zulk eene overtuiging; blijkbaar werden zij meer door de schoonheid van den vorm, dan door de blijkbare waarheid der toespraak getroffen. Anderen zagen, gelukkig, verder en dieper; zij voelden, dat de spreker volvoeren kon, wat hij beloofde; zij erkenden hem voor den Messias. Zij, die zoo spraken, maakten geene groote menigte uit, doch des te grooter blijkt hun moed geweest te zijn, en des te dieper hun indruk, nu zij desniettegenstaande, ja in den tempel, ten aanhoore van al de Joden, zulk eene belijdenis afleggen durfden. De eerbied voor Jezus was onder de schare, bovendien, hoog geklommen; er deed zich slechts eene zachte en bescheidene vraag hooren: "Zal dan de Christus uit Galilea komen? Zegt de Schrift niet, dat de Christus komen zal uit den zade Davids, en van het vlek Bethlehem, waar David was?"

De Evangelist liet de beoordeeling van deze bedenking met gerustheid aan zijne lezers over, welke wisten dat Jezus te Bethlehem geboren was. Hij gaat met zijn verhaal voort, om hun te berichten, hoe daarop het volk verdeeld werd: "er kwam tweedracht onder de schare om zijnentwil"; schijnbaar was het volk ééne kudde, wezenlijk bestond er geen natie meer, welke één was; in den schoot des volks stootte als 't ware een Ezau en Jakob samen. En sommigen — 't waren slechts weinigen —, zeker door de vrijmoedigheid zijner belijders geprikkeld, zochten hem nu te grijpen, maar niemand deed het werkelijk, door de gunstige volksmeening weêrhouden. Zelfs de afgezonden gerechtsdienaars voelden zich gebonden door de majesteit van dien leeraar. "Nooit heeft een mensch alzoo gesproken, gelijk deze mensch!"

De bitterheid der doordrijvende Farizeërs klimt met elke minuut. Het volk koos gaarne de partij van hunnen vijand, dat merkten ze maar al te duidelijk, en nu had hij hunne eigene dienaars gewonnen: "Zijt ook gij verleid?" Hunne dienaars moesten zich schamen, gemeene zaak te maken met dat vervloekte volk, vervloekt omdat het de wet niet kende; ja, het moest beneden hunne waardigheid zijn, hem te gelooven in wien geen der geleerde en aanzienlijke hoofden, van wie zij toch afhankelijk waren, geloofde, en deze wisten het immers zoo goed! Maar nog is hun wrange beker niet volgeschonken. Daar is wel degelijk iemand uit de Oversten en uit de Farizeërs, die in hem gelooft. De boven allen geroemde leeraar Nicodemus staat op; en, al is het schroomvallig en vragenderwijze, hij toont toch den moed zijner overtuiging te bezitten. "Oordeelt ook onze wet den mensch, tenzij dat zij eerst van hem gehoord heeft, en verstaat wat hij doet?" Nicodemus roept het gezag der wet voor Jezus in, en beschuldigt zijne medeleden van wet-schennis. Onverhoord veroordeelen zij hem, en hij verlangt een voorafgaand onderzoek. Dit blijk van sympathie maakt hunne boosheid zoo groot, dat zij zelfs alle bescheidenheid vergeten; ook toen reeds bleken de vrienden van Jezus, den

Zone Gods, de beschaafdste menschen te zijn. "Zijt gij ook uit Galilea?" Behoorde hij tot dat ongeleerde en verachte volkje? Welnu, hij moest dan maar bewijzen, dat Galilea de bodem der profetie was! En was er geen profeet uit dat landschap ontstaan, hoe zou het dan den Christus voortbrengen kunnen?

Wij glimlagchen over zulke bespottelijke bedenkingen, maar wij kunnen toch begrijpen, dat de hoogmoed der Joden zich verschrikkelijk ergerde aan de lage, de verachtelijke afkomst van Jezus. Hun ontbrak het geestelijk orgaan voor zijne goddelijke afkomst. Evenwel, hunne woede en redeloosheid bewijst reeds, dat zij met recht en reden niets tegen Christus vermogen; zij zijn *niet* overtuigd, dat hij een verleider is. Zij brengen slechts voorwendsels te berde, om zich te onttrekken aan den drang tot het geloof in zijnen naam, en hunne uit gekrenkte eerzucht ontstane wraakzucht te kunnen bevredigen.

De derde aanval Joh. 7 : 53—8 : 11.

De zitting van het Sanhedrin was geëindigd, ieder ging naar zijn huis; doch Jezus begaf zich naar den majestueuzen berg, die hem in later tijd zoo vaak tot bedehuis en rustplaats dienen zou. Den volgenden morgen hervatte hij het onderwijs aan het volk in den tempel.

Volgens de gewone redactie van het vierde Evangelie, heeft nu het tooneel met de overspelige vrouw plaats. 't Verhaal maakt op velen, en ook op mij, den indruk, dat het niet in dat verband voegt, gelijk het dan ook in vele handschriften van het nieuwe Testament óf in 't geheel niet, óf in een ander verband voorkomt. Niettemin is de beschrevene gebeurtenis zelve zoo geheel in overeenstemming met den geest der Farizeërs en dien van Jezus Christus, dat wij geloof slaan aan het verhaal; terwijl we geene overwegende redenen zien, om het te verschuiven naar de eigenlijke lijdensgeschiedenis. Waarom toch kunnen de Joden, die reeds dienaars afgezonden hadden om Jezus te grijpen, nu reeds op het Loofhuttenfeest geene poging in 't werk gesteld hebben, om eene beschuldiging tegen Jezus te vinden?

"Wie van u zonder zonde is, werpe eerst den steen op haar . . ."

Zij komen dan tot hem met eene overspelige vrouw, op heeter daad betrapt. Volgens Mozes' wet, zeggen zij, moet ze gesteenigd worden; wat moest er met haar gebeuren, volgens hem die zich voor den Messias hield? — De strik was fijn gespannen. Zeide hij: "*Steenigt haar!*" zij konden hem aanklagen als oproermaker. Zeide hij: "*Steenigt haar niet!*" zij mochten hem voorstellen als een overtreder van Mozes' wet. "Maar Jezus, nederbukkende, schreef met den vinger in de aarde," hij schreef in het stof het vonnis neder, dat hij straks, op hunne herhaalde vraag, in hunne gewetens zal griffelen. Zij waren niet gekomen als wettige aanklagers, en Jezus stond daar niet als wettelijk rechter; zij maakten geene vierschaar naar de wet uit. Zou dit tooneel eenige beteekenis hebben, dan was de aanklacht eene vrijwillige daad van het geweten, een protest uit het zedelijk leven als van zelf voortgevloeid. Maar dan had de aanklacht ook geen waren grond, bijaldien de aanklagers zelve zondig waren. Alzoo: "Die van u lieden zonder zonde is, werpe eerst den steen op haar!" Zij weten integendeel, dat zij zondaars zijn; zij voelen zich beschaamd, ontdekt, verslagen; zij druipen af, en laten Jezus alleen. "Vrouw, waar zijn deze uwe beschuldigers? heeft u niemand veroordeeld?" — En zij zeide: "Niemand, Heere!" — "*Zoo veroordeel ik u ook niet,*" schoon ik, de zondelooze, het zou kunnen doen; "*ga heen, en zondig niet meer!*" Van kerkelijke tucht kan dit voorval dus geen regel zijn, allerminst van de burgerlijke rechtspleging. Alleen de geest van wijsheid en zachtmoedigheid, die er uit spreekt, en de zucht, om zulk eene ziel te redden, is het voorbeeldige dat nagevolgd kan worden. Doch, hoe dit zij, de gezindheid der Joden was overvloedig gebleken; zij zoeken Jezus te dooden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

HET LICHT DER WERELD.

Vierde aanval. Joh. 8 . 12–59.

Het pas gevierde Loofhuttenfeest moet derhalve beschouwd worden als een week van groote beteekenis in Jezus' leven. Vooral de laatste dag was beslissend: de tweedracht, reeds onder het volk gewekt, vertoonde zich ook tusschen meesters en dienaars, ja in den boezem van het Sanhedrin zelf. De Heer ging niet met de feestgangers naar huis; hij bleef nog eenige dagen bij en in Jeruzalem, om leerende in den tempel, het groote doel zijner verschijning nader te komen. Maar ook zijne tegenstanders nemen geene rust. Het is hun niet genoeg meer, dat zij Jezus door hunne handlangers bedreigen, zij vallen hem nu zelve aan (Joh. 8: 13); zij begrijpen, dat het oogenblik zoo gewichtig is als ooit te voren; de kansen staan voor hem zóó gunstig, dat zij hunne waardigheid in de waagschaal stellen moeten, om openlijk tegen hem in het strijdperk te treden op het eigen gebied, waarop zij zich heeren en meesters achten. Zij treffen hem aan in het *Voorhof der Vrouwen*, grenzende aan de zaal waar zij hunne beraadslagingen houden, en die men ook *de Schatkist* noemde, omdat er de kisten, tot ontvangst van de aalmoezen bestemd, geplaatst waren (vs. 20).

Met de opgaande zon was Jezus van den Olijfberg (vs. 1) naar de stad afgedaald. Dat is zijn beeld. Bovendien, men had de gewoonte om gedurende het Loofhuttenfeest twee groote luchters te ontsteken, die nog licht over geheel Jeruzalem wierpen; deze plechtigheid was eene herinnering aan de lichtende wolk, die het licht voor Israël was gedurende de nachten in de woestijn doorgebracht. Zeker brandden de luchters niet meer, toen Jezus in het Voorhof trad, want het feest was geëindigd, maar hij zinspeelde ongetwijfeld op die plechtigheid, toen hij uitriep: "*Ik ben het licht der wereld.*"

Dit woord, wederom het thema slechts der gehoudene rede, is onuitputtelijk rijk aan gedachten; wij moeten ons hier vergenoegen met eene eenvoudige omschrijving: Jezus predikt zich als de volkomene openbaring van de zedelijke waarheid, die de wereld behoeft in hare duisternis, zal zij waarlijk leven, en die aan de wereld steeds meer gepredikt zal worden. De Heer verbond daarmee eene voorwaardelijke belofte: "*die mij volgt, zal niet in de duisternis wandelen, maar het licht des levens hebben.*" Voor Israël was er geene duisternis, als het op het teeken, door de lichtwolk gegeven, opstond, voortging, ophield, rust nam; alzoo wordt voor den mensch, die bij iedere schrede, door hem te doen, op Jezus ziet als zijn' Heer, de natuurlijke donkerheid zijns harten verdreven. Met die verklaringen sluit de Heer zich aan bij de Profeten, inzonderheid bij Jesaja, die den Messias schetste als de heilzon, en spreekt hij zijne Messias-waardigheid onverholen uit. Dit verhevene zelfgetuigenis nu beteekent alles of niets; "indien hij waarlijk niet is wie hij zegt te zijn, is geen woord meer ijdel te noemen, want hij bewijst nooit wat hij beweert, maar bijaldien hij het licht is, behoeft hij zich slechts te vertoonen. Niets evenaart de bloote openbaring van hetgeen hij is. Een krankzinnige of bedrieger kan zich op dezelfde wijze opwerpen, maar ook is hij niets anders dan een dwaas of een schurk, terwijl Jezus Christus *Jezus Christus* is. Een ander kan ongetwijfeld herhalen: "Ik ben het licht der wereld", *maar hij alléén heeft de wereld verlicht*" (*de Pressensé*).

De Farizeërs pogen alle waarde aan dat getuigenis te ontnemen; zij gevoelen er de kracht van, maar kunnen er niets tegenover stellen dan eene bedenking, aan het wetboek van Mozes ontleend; zij bestrijden den geest met de letter. Mozes nu eischte twee getuigen voor elke rechtspraak, en Jezus getuigde van zichzelven; hoe kon hij dan geloofwaardig, en dus het licht der wereld zijn? De geloofwaardigheid van Jezus' zelf-getuigenis, Joh. 8 : 13—18.

De Heer begint met aan te wijzen, dat die eisch niet op hem van toepassing is. Vroeger had hij, op hun laag standpunt zich verplaatsende,

toegegeven dat zulk een getuigenis niet waarachtig was (Joh. 5 : 30), wijl zij hem hielden voor een zondig mensch. Thans spreekt hij van af de hoogte zijner zelfbewustheid. De wet eischte twee getuigen omdat zij met zondige schepselen te doen had, uit de aarde aardsch. Maar hij was van boven gekomen, en kende de zedelijke waarheid door eigene aanschouwing; en hij keerde naar den hemel terug, ook als een bewijs dat hij der waarheid steeds getuigenis gegeven had. Zijn getuigenis was dus waarachtig. Maar men kon daartegen de bedenking opperen, dat hij zich mogelijk bedroog, als hij verklaarde van den hemel gekomen te zijn en naar den hemel heen te gaan. Daarom geeft hij in de uitdrukking "*ik weet*" nadrukkelijk te kennen, dat er van zelfmisleiding geen de minste sprake kan zijn; zijn bewustzijn was altijd helder en onbeneveld; "het licht der wereld" was innerlijk ook licht, en altijd licht. Dat zij, die hem zochten te dooden, nu zulk een kennis van zijn vaderland hadden, was het schuldig gevolg van hunne oppervlakkigheid. Zij oordeelden slechts naar het gezicht hunner oogen, beoordeelden Jezus naar zijn voorkomen, zijne uiterlijke gedaante, niet naar de innerlijke gesteldheid zijner woorden en werken. Dientengevolge zagen zij in hem niets meer dan vleesch, dan een mensch van gelijke beweging in alles, als zij zelve. Hij echter volgde zulk een manier niet; hij beoordeelde niemand naar het vleesch, maar drong, gelijk het licht, tot het wezen door; hij doorgrondde den mensch en de menschen. Daarenboven, in elk geval waarin hij zich een oordeel vormde, was zijn oordeel het getuigenis van twee, zoodat hij formeel ook aan den eisch der wet voldeed. Maar, wat moest men wel van *zijn* getuigenis zeggen, bijaldien naar de wet het getuigenis van twee *menschen* waarachtig was? Zijn zelfgetuigenis was het getuigenis van hemzelven, "het licht der wereld", én van den Vader, die hem gezonden had, welke zich ook in de stem van hun geweten, dat voor Jezus getuigde, deed hooren.

Dit laatste was het voorloopige, doch slechts ingewikkeld uitgesproken antwoord op de dwaze vraag, die nu volgde: "Waar is uw

vader?" Zijne vijanden merken Gods tegenwoordigheid niet op; omdat zij hem niet kennen, kennen zij ook zijnen Vader niet. Het eerste vereischte, om te weten waar zijn Vader is, is de kennis van hem, den spreker. Hij is de weg, de waarheid en het leven; niemand komt tot den Vader dan door hem.

De gemaakte indruk. Joh. 8 : 19—30.

Het gevolg van deze hunnen hoogmoed diep kwetsende uitspraak was, dat ze hem wel wilden, doch, door hun geweten verhinderd, niet konden grijpen. De Heiland stelt zich echter niet tevreden met deze aanvankelijke overwinning. Hij drijft de pijl dieper in de wonde, in hoofdzaak de ontzettende bedreiging herhalende, die hij reeds had laten hooren (H. 7 : 36), en die eene beoordeeling van den diepsten grond huns harten inhield: "Ik ga heen, en ge zult mij zoeken, en in uwe zonde (ééne enkele zonde, de zonde van de Messias-verwerping!) zult ge sterven. Waar ik heen ga, kunt gij niet komen." Uit deze woorden schijnt een heerlijk licht aangaande zijn persoon, maar de Joden, niet genegen om het te volgen, willen het verdonkeren door de honende vraag, of hij misschien voornemens is zichzelven te dooden. 't Is beneden zijne waardigheid, zulk eene verdenking van zich af te werpen. Hij vergenoegt zich met het volslagen gemis van overeenstemming, tusschen hen en hem bestaande, uit te spreken, en alzoo zijne rede voort te zetten. "*Gij zijt van beneden, ik ben van boven; gij zijt uit deze wereld; ik ben niet uit deze wereld.*" Bijaldien zij niet geloofden, dat hij van boven was, de Messias, zij zouden in hunne zonden, de daden die uit die ééne zonde voortvloeiden, sterven.

Tengevolge van dat woord doen zij moeite, om Jezus een woord te ontlokken, dat zij tegen hem zouden kunnen aanwenden, bijaldien hij er zijne eigene verklaring niet terstond aan toevoegde, verondersteld dat hij daarmee het opzettelijk misverstand kon voorkomen. "Gij, wie zijt ge?" Zij hadden gehoopt, dat hij gezegd zou hebben: "de Messias"; maar zij worden teleurgesteld. Jezus laat die formule achterwege, wetende dat hij met listige ondervragers te doen had. In datzelfde oogenblik had hij hun nog gezegd wat hij was, en dat

is hij inderdaad! Op deze zijne verklaring konden zij staat maken, want hij sprak in de wereld wat hij van zijnen Zender, die waarachtig was, gehoord had. Die zou zijn woord (vs. 24) ook hen aangaande waar maken, en hij had zooveel over hen te zeggen en te oordeelen! Zij beseften echter niet, dat hij hun van den Vader sprak; zij dachten denkelijk aan een der Messiaansche mannen, welke in grooten getale verwacht werden; met zulk een man meenden zij, dat Jezus als met zijnen zender in betrekking stond; toen zij in vs. 19 vraagden: "waar zijn vader was?" dachten zij 't zelfde, en hoopten alzoo de oorzaak dezer Messiaansche beweging, hier of daar gezeteld, op het spoor te komen. Dat gemis van wetenschap zal evenwel ophouden. De moord, die aan hem gepleegd zal worden, zal zijne verhooging zijn; dan zullen zij, door de straffen die tengevolge daarvan over hun hoofd zullen komen, tot de kennis komen, dat hij is die hij zeide te zijn. Deze profetie nu werd in hetzelfde oogenblik meer dan bevestigd; velen leerden hem niet alleen kennen als den Messias, maar ook *in hem gelooven.*

De beproeving der overtuigde Joden, Joh. 8 : 31—47.

Er waren Joden, die aldus dachten; er bevonden zich althans Joden onder hen, die aanvankelijk geloofden aan zijne Messiaansche waardigheid. Jezus wil echter geene oppervlakkige toejuiching. Daarom sprak hij tot hen op zulk eene wijze, dat hunne harten beproefd werden. Hij weet, zijn woord blijft niet onder hen (vs. 37[b]); hij kan de Joden niet vertrouwen H. 2 : 23); hij mag alleen de standvastige discipelen als zijne discipelen aanmerken. Van daar de strenge taal, die hij thans doet hooren.

Hunne zedelijke slavernij, Joh 8 : 31—41a.

Indien gij — Jezus verwacht het niet — *in mijn woord blijft, zijt ge waarlijk mijne discipelen, en ge zult de waarheid kennen, en de waarheid zal u vrijmaken.*" Daarmede stoot hij den Jood, die er zich op beroemt Abrahams zaad te zijn, in zijn onnoemelijken trots voor het hoofd: zij hebben geene persoonlijke bevrijding noodig, want zij waren altijd persoonlijk vrij, ze zijn immers Abrahams zaad! — Op die taal van gekrenkten hoogmoed geeft Jezus ten antwoord, dat hij dacht aan

eene andere vrijheid. Persoonlijke of staatkundige vrijheid is hem niets in vergelijking van de vrijheid, die hij aanbrengt. Zij zijn slaven der zonde, alzoo slechts tijdelijk in het huis des vaders inwonende; en die slavernij blijkt daaruit dat ze hem zoeken te dooden. Welnu, deze zucht bewijst, dat zij, naar den vleesche kinderen van Abraham, toch naar den geest geene kinderen van den vader des geloofs zijn, maar ontstaan zijn uit een gansch anderen vader.

Hunne zedelijke afkomst, Joh. 8 : 41*b*—47.

De Joden wisten niet te onderscheiden tusschen de natuurlijke en de zedelijke afstamming; zij vereenzelvigden vleesch en geest. "Wij zijn niet geboren uit hoererij, we hebben één vader, t. w. God". Ware dat het geval, antwoordt Jezus, gij zoudt mij liefhebben. De Heer verheft zich nu tot het hoogste en heerlijkste punt. Onbewimpeld spreekt hij zijn eeuwig Zoonschap uit: "*ik toch*, zegt hij, *ben uit God uitgegaan*"; hadden zij God tot vader, zij zouden hém ook liefhebben, die uit het goddelijk wezen te voorschijn getreden was. Eene tweede reden is gelegen in de omstandigheid, dat hij gekomen was, niet omdat hij zelf dit bepaald, maar omdat God hem gezonden had; derhalve waren zij kinderen Gods, zij zouden den gehoorzamen Godsgezant ook liefhebben; doch zij waren, helaas, niet bij machte om zijn woord te hooren. De zedelijke zin ontbrak hun. Waarom? Omdat zij den moordenaar van den beginne tot vader hadden, den leugenaar, en den vader der leugen. Zietdaar hunne ware afkomst! Haten zij niet de waarheid even als deze? Verwerpen zij in Jezus eigenlijk niet Gods heiligheid? Wie van u kan mij bewijzen dat ik zondig ben? Waarom gelooven zij hem dan niet? "Die uit God is, hoort de woorden Gods; daarom hoort gij ze niet, omdat ge uit God niet zijt!"

De gevolgen, Joh. 8 : 51—54.

Het vleeschelijk Jodendom was in den hartader aangetast; de Joden waren niet vrij, geen kinderen van Abraham, en geen kinderen van God. Naarmate zij dieper vernederd werden, naar die mate werden zij boozer. Eerst begeerden zij slechts eene opheldering (vs. 33), daarna spraken zij nadrukkelijk (vs. 39), voorts met bitterheid (vs. 41);

en nu, nadat Jezus hen op het diepst vernederd had, beginnen ze hem te schelden. Doch ook in de oogenblikken dezer stemming is eene trapsgewijze opklimming van woede waar te nemen. Eerst vragen zij nog, of ze niet terecht zeggen, dat hij een Samaritaan en bezeten is (vs. 48); daarna roepen zij juichend uit: "Nu weten wij, dat ge bezeten zijt!" — voorts drijven zij den spot met hem (vs. 57); ten slotte namen zij steenen op om hem te steenigen (vs. 59). Dat was het einde van een schoon begin, maar niet schoon in de oogen van hem, die weet wat in den mensch is.

Het licht des levens, Joh. 8: 51—54.

Die toeneming van boosheid is te danken aan het toenemend licht, dat Jezus over zichzelven deed opgaan. Onder de verdenking van bezetenheid, die hij wel weerspreekt maar niet weerlegt, begint hij zich in zijn volle grootte op te richten (vs. 49—51). Hij zal hen niet verdelgen om den smaad, dien ze hem aandoen, 't is zijns *Vaders* zaak om de eere zijns Zoons te handhaven. En of zij het gelooven of bespotten, hooren zullen zij het nogmaals: "Voorwaar, voorwaar zeg ik u: zoo iemand mijn woord bewaart (hij sprak nog altijd tot hen die aanvankelijk geloofden (vs. 31), voor zich zal hij geen dood zien in der eeuwigheid!" Jezus had zich voorgesteld als het licht dat het leven wekt. Daarop wijst hij ook thans, zich eene kracht toekennende als door niemand, zelfs niet door Abraham en de Profeten, bezeten was. Deze Godsmannen waren gestorven, zeiden hunne ontaarde vereerders, en wat beeldde hij zich dan wel in, alsof hij maken kon dat niemand zijner geloovigen stierf? Wat Jezus geestelijk bedoelde, zoodat men de bitterheid van den dood niet smaken zou, vatten zijne onvatbare hoorders al weer in stoffelijken zin op. De Heer wijst hen niet op deze gemakkelijk te ontdekken fout. Hij gaat integendeel voort met de openbaring van zijne heerlijkheid. Onder al dien bitsen hoon voelt hij zich noch bezwaard noch ontstemd; met waardigheid antwoordt hij: "In geval ik mij zelven verheerlijk, is mijne eer niets; mijn Vader is 't, die mij verheerlijkt, wien gij zegt dat uw God is. En gij kent hem niet, maar ik ken hem; en indien

ik zeide, dat 'k hem niet kende, zoo zou 'k u gelijk zijn, een leugenaar; maar ik *ken* hem, en bewaar zijn woord." Zóó vast en zeker leeft in Jezus het bewustzijn van zijne geheel-eenige wetenschap en zedelijke waardigheid. Ja, hij mag onbeschroomd uitspreken, dat hij de blijde verwachting was van vader Abraham. "Abraham, uw vader, heeft met verheuging verlangd mijnen dag te zien, en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest." Alzoo schreef Jezus zich kennis van Abraham's hart toe tijdens het aardsche leven van den Patrarch en op het oogenblik dat in het Paradijs de blijde tijding van Jezus' geboorte tot hem kwam. De Joden spotten met deze uitspraak: "Ge hebt nog geen vijftig jaren; en hebt ge Abraham gezien?" Niet alleen dat ik hem aanschouwde, antwoordt Jezus, maar ik verzeker u op de plechtigste wijze: "*Eer Abraham was, ben ik.*" Hij dacht aan zijn *onveranderlijk bestaan;* eer de aartsvader geboren was, bestond hij, niet in den raad of het ontwerp Gods, maar *persoonlijk*. Wezenlijk was hij God gelijk; en de steenen, die de Joden opnamen, zijn de beste bewijzen voor de juistheid onzer opvatting. Het licht des levens was de opgang uit de hoogte, het ongeschapen licht zelf.

Het tooneel, dat nu volgde, laat zich beter met het teeken-stift dan met de schrijfpen schetsen. Onze teekenaar deed met buitengewoon talent Jezus' kalmte uitkomen, die geboren werd uit de wetenschap: Ik ben de Zone Gods, terwijl zijne jongeren alleszins bang waren, zich bedekkende en verward vluchtende. Zijn woord werd bevestigd: "Gij zoekt mij te dooden", en alzoo reeds zijn naam verheerlijkt; maar zijne ziel was zekerlijk vervuld van de diepste smart. Hij was bedroefd om hunnentwille. En in zulk eene mate wist hij zichzelven te verloochenen en te beheerschen, en in zulk eene mate was hij vervuld van zondaarsliefde, dat hij een oogenblik daarna een blindgeborene geneest, en daarmee voor aller oog een teeken opricht van de waarheid zijns woords. "Ik ben het licht der wereld." Wij zullen ook deze gebeurtenis met het oog op de Joden beschouwen ter nadere kennismaking met hun gezindheid jegens Christus.

Mislukte moordaanslag, Joh. 8 : 59.

De vijfde aanval. De genezing van den blindgeborene, Joh. 9.

Het was Sabbat, als Jezus het slijk maakte en zijne oogen opende. Hij wilde het vraagstuk der genezing op den Sabbat zoo zuiver mogelijk stellen, en zoo handtastelijk mogelijk doen gevoelen, dat hij zich niet aan der Joden Sabbatswetten stoorde. Vandaar zijn handelwijze in vs. 6 en 7 beschreven. De geburen van den blindgeborene vinden het geval dan ook zoo ergerlijk, dat zij den beweldadigde tot de Farizeërs brachten, als een levend bewijs van Jezus' strafwaardigheid. Maar het gerechtelijk onderzoek, dat deze mannen instellen, brengt in hunne vergadering op nieuw verdeeldheid te weeg. Sommigen gingen uit van de heiligheid hunner Sabbatsinzettingen, en ontzeggen aan Jezus, omdat hij ze niet gehouden had, iedere goddelijke zending, waaruit zij later besluiten tot de ontkenning van het wonder, als door hem verricht. Anderen gaan uit van de ervaring, dat de blindgeborene door Jezus genezen was; dit feit pleit, naar hunne meening, voor het heilig karakter van Jezus, en dus tegen de beschuldiging, dat hij den Sabbat geschonden had. De eersten, de Joden, zoeken hunne stelling, dat Jezus het wonder niet gedaan kon hebben, te bewijzen door de ouders, voor hen geroepen, en bekend met het gevaar van uit de Synagoge geworpen te worden, eene verklaring, zooals zij die wenschten, af te persen. Ze brachten hen op de pijnbank. Zij verklaren zich echter onbevoegd om te antwoorden: "hij heeft zijnen ouderdom, vraagt hemzelven." De genezene, al wederom ondervraagd, wordt met scheldwoorden beantwoord om zijn vrijmoedig en ietwat stekelig getuigenis voor de waarheid: "Wilt gijlieden ook zijne discipelen worden?" De Joden spreken nu zelve in bitterheid hun standpunt uit: "Gij zijt zijn discipel, maar wij zijn discipelen van Mozes. Wij weten dat God tot Mozes gesproken heeft; maar dezen weten wij niet, van waar hij is." Het onderzoek eindigt met den kleinen ban, in grooten en woedenden hoogmoed uitgesproken: "*Gij zijt geheel in zonden geboren, en leert gij ons?*" Alzoo, "ten einde raad, breekt het Sanhedrin het onderzoek af met eene vertooning van gezag, welke slechts eene bekentenis van onmacht inhoudt; het was het teeken van zijne zede-

"De Joden namen steenen op...."

lijke aftreding, want als een geleerd lichaam geweld gebruikt in plaats van te antwoorden, legt het de bekentenis af van zijn nederlaag. Het spreekt den ban uit tegen dien moedigen en onverzettelijken man, die over hunne spitsvondigheden en bedreigingen gezegevierd had''... "in de heilige oprechtheid van een rechtschapen gemoed'' (*de Pressensé*).

Kennelijk had men Jezus willen treffen in den persoon van zijn getuige, die hem reeds openhartig en beslist voor een profeet erkend had; want deze werd om zijnentwille veroordeeld. Dus van alles waarop Israël prijs stelde beroofd, werd hij door Jezus opgezocht in den tempel, en tot het ware geloof gebracht, dat hem alle verlorene goederen duizendvoudig teruggaf. En om hem, die nog geene genoegzame kennis bezat, het voorgevallene te verklaren, hoe toch Israëls leermeesters zulke uitspraken konden doen, geeft Jezus hem het woord mede: "ik ben tot een oordeel in deze wereld gekomen, opdat degenen, die niet zien, zien mogen, en die zien blind worden." Voor den ootmoed, die naar licht vraagt, gaat het licht op; doch het wordt verworpen door den hoogmoed, die meent het te bezitten, zoodat er zelfs eene blindheid ontstaat die de onloochenbaarste feiten belet te zien.

DERDE HOOFDSTUK.

DE GOEDE HERDER.

Genaderd tot het bekoorlijkste en diepzinnigste beeld, waaronder Jezus de Heer zijne betrekking tot de Godverwante zielen schetst, die wij reeds bij de Synoptici onder de benaming van armen, treurigen, hongerigen, en bij Johannes onder de voorstelling van *uit God geborenen* en *tot het doen van Gods wil geneigden* herhaalde malen aangetroffen hebben, en die hier als "schapen" voorkomen, ontzinkt mij

schier de moed, om daarover te spreken. Dat beeld is gelijk aan eene fijne bloem, die kleur en geur verliest door de aanraking onzer vingeren; en geene verklaring zoo schoon, of men keert altoos met innige liefde tot het beeld zelf terug. Bovendien is het door de beste stichtelijke schrijvers zoo vaak en veelzijdig behandeld, dat eene beschouwing van dien aard overtollig mag heeten. Ik zal mij vergenoegen moeten met een minder aangenaam werk: ik zal het beeld eenvoudig plaatsen in de lijst van Jezus' geschiedenis, waartoe ik dan ook geroepen ben.

Wie Jezus' vijanden zijn.

Wij moeten ons het afscheidsel tusschen het negende en tiende Hoofdstuk van Johannes' Evangelie wegdenken. De Farizeërs, die met opgeheven hoofde en trotschen blik gevraagd hadden: "*Zijn wij dan ook blind!*" ontvangen in de drie allegorieën, die in H. 10 : 1—21 bewaard werden, nader antwoord. In de twee eerste worden zij, als richting op zedelijk gebied, als geestelijke leidslieden van het volk beschouwd; in die hoedanigheid zijn ze dieven en moordenaars. In de laatste zijn de Joden, de ambtshalve geroepen herders van Israël, zoo als de priesters, de rechters, de ouderlingen enz., "de huurling", die vliedt voor den wolf van het Farizeïsme. De vroegere en latere periode van Jezus' leven stelt deze verklaring als de eenig juiste vast. Gelijk ook *Godet* opmerkte (en wij vervolgens duidelijk zullen zien): "De Farizeërs waren de eigenlijke moordenaars van Jezus. In die mate had deze partij zich van den volksgeest meester gemaakt en de volkstrots tot eigen voordeel weten aan te wenden, dat ieder, wie ook, zelfs de hoofden, die zich tegen haar verzette, in minachting kwam. Het wettig gezag, dat God over Israël had aangesteld, de Priesters en Levieten, aan wie uit den aard der zaak de taak opgedragen was dezen boozen geest het voortdringen te beletten, durfden tegen deze geestelijke aanmatiging geen strijd voeren; zij bogen de knie voor den dwingeland, zooals later de bisschoppen en priesters, in den bloeitijd van het Jesuïtisme, voor de onweêrstaanbare macht van deze dweepzieke orde deden. Jezus was de eenige, die voor hen

niet terugdeinsde en den strijd met hen durfde aanvangen. Zijn dood was (betrekkelijk) een gevolg van den moed, waarmede hij ten einde toe den Farizeërs en hun beginsel het hoofd bood. Indien de wolf derhalve het beginsel aanduidt, dat de Theocratie bepaald vijandig gezind is: het Farizeïsme, dan stelt de huurling het wettig gezag der priesters voor, die krachtens hun ambt de taak hadden moeten vervullen, welke Jezus uit onbaatzuchtige liefde volbracht."

De herder der schapen, Joh. 10 : 1—6.

De Farizeërsgeest had zich van Israëls schaapskooi meester gemaakt. Hij gelooft niet aan Mozes en de profeten; wat God beveelt en belooft, gaat hem niet ter harte. Maar zonder dat is niemand een herder der schapen: "Voorwaar, voorwaar zeg ik ulieden: die niet ingaat door de deur in den stal der schapen, maar van elders inklimt, die is een dief en moordenaar. Maar die door de deur ingaat is een herder der schapen." Na deze bepaling, wie *herder* is, gaat de Heiland met zijne beschrijving voort, opdat de Farizeërs, die waanden dat zij ziende waren, zouden gevoelen dat zij door de kudde geschuwd werden. "Dezen, die door de deur ingaat, doet de deurwachter open, en de schapen hooren zijne stem; en hij roept zijne schapen bij name, en leidt ze uit. En wanneer hij zijne schapen uitgedreven heeft, zoo gaat hij voor hen heen; en de schapen volgen hem, overmits zij zijne stem kennen. Maar eenen vreemde zullen zij geenszins volgen, maar zullen van hem vlieden, overmits zij de stem des vreemden niet kennen." In hetgeen zij van den blindgeboren man ondervonden hadden, hadden zij een bewijs voor de waarheid van Jezus' bewering, dat de schapen hen niet volgden, gelijk de heilbegeerigen zich over 't algemeen van het troostelooze en hoogmoedige Farizeïsme verwijderd hielden.

't Behoeft geen betoog, dat Jezus daarbij aan zichzelven denkt als *den* herder. Hij kwam tot Israëls schapen door de deur, het woord van God, dat hij in alle verzoeking vasthield, in allen strijd als zijn wapen gebruikte, en waarin hij zichzelven afgebeeld zag. Vandaar dat hij in de volgende allegorie zichzelven voorstellen kan als zelf de

deur te zijn. In zijne aardsche verschijning was hij door zijne onderwerping aan het Messias-ideaal van het oude Testament tot de schapen ingegaan. In zijne hoogste waardigheid was hij de vervulling van datzelfde ideaal, zonder wie niemand een herder der schapen worden kon. Ook in dien zin was hij het vleesch geworden Woord, en dus de deure, of de Middelaar. "De deurwachter", zoo deze trek niet enkel om de sierlijkheid er aan toegevoegd werd, beteekent den Dooper, als opgetreden, opdat allen door hem gelooven zouden in Jezus als den herder der schapen, wiens goddelijke roeping door Jezus erkend, doch door de Farizeërs miskend werd. En onmiddellijk nadat de heraut den Christus had aangewezen, verhief deze zijne stem, en gaven de welgezinde harten, zooals een Andreas en Johannes, gehoor aan zijn woord. Hij riep hen voorts bij name tot het discipel- of apostelschap, en reeds in de stichting van den kring, waarvan hij het middenpunt was, leidde hij zijne schapen uit den stal der bedorven Theocratie. Toen hij dit gedaan had, ging hij als de Heer, die leidt en weidt, hen vooruit, en zij volgden hem, en hadden zich voor goed van den geest der Farizeërs afgewend.

De deur der schapen, Joh. 10 : 7—10.

De Farizeërs begrepen deze verbloemde taal niet. Dientengevolge gaat de Heer nu de twee hoofddenkbeelden van de eerste "gelijkenis" achtereenvolgens afzonderlijk ontwikkelen in rechtstreeksche toepassing op zichzelven.

"Voorwaar, voorwaar zeg ik u: *ik ben de deur der schapen.*" De deur der schapen is, zagen wij, het Messiasbeeld des ouden Testaments. Jezus is 't, die het verwezenlijkt, derhalve is hij, in den tegenwoordigen tijd die voortaan nooit in een verleden tijd zal veranderen, de deur. Allen — dit is het noodwendig besluit — zoovelen als er vóór mij zijn gekomen om, gelijk de Farizeërs, welke wilden dat men door middel van hunne inzettingen en geboden tot de schapen zoude ingaan, de ingang tot den stal te zijn, in dit opzicht de rol van middelaars te vervullen, zijn dieven en moordenaars, maar de schapen hebben hen niet gehoord. — "Ik ben de deur: indien

iemand door mij ingaat, die zal behouden worden, en hij zal ingaan en uitgaan, en weide vinden." Dat is de zegen, dien elke leidsman, welke op de rechte wijze ingaat, voor zichzelven en voor zijne kudde ontvangt, maar de dief brengt niet anders dan onheil aan. Hij komt toch, om te stelen, en te slachten, en te verderven. Jezus daarentegen is gekomen, opdat allen, die door hem ingaan, leven hebben en overvloed.

De goede herder, Joh. 10 : 1-18.

Met deze woorden maakte hij den overgang tot de onuitwischbare schets van den goeden herder, den herder die waarlijk langs den van God bepaalden weg inging. "*Ik* ben de goede herder." Waarom? Omdat hij den schoonsten karaktertrek van den herder volkomen vertoont, nam. dat hij zijn leven stelt voor zijne schapen. Maar de huurling, de herder zonder herdershart, wien de schapen niet eigen zijn, ziet den wolf komen en verlaat de schapen, en vlucht; en de wolf grijpt ze, en verstrooit de schapen; en de huurling vliedt, overmits hij huurling is, en heeft geene zorg voor de schapen.

We hebben reeds opgemerkt, met welk eene juistheid hier het gedrag der Joden geschetst werd, die ambtshalve geroepen waren om verzorgers van de schapen te zijn. Maar bewondering vervult ons, zoo wij eerbiedig overpeinzen, wat Jezus verder van zichzelven zegt. Gaf hij in de eerste allegorie een beknopt overzicht van zijne uitwendige betrekking tot zijne kudde, in deze geeft hij te kennen, in welk eene innerlijke verhouding hij staat tot haar en tot zijnen Vader; het is alsof hij de vleugelen der poëzy aanschoot, om het dierbaarste onderwerp te bezingen. Men zou deze verklaring kunnen noemen: *Het lied van Jezus op den goeden herder.*

"En ik ken de mijnen,
En wordt van de mijnen gekend;
Gelijkerwijs de Vader mij kent, ken ik ook den Vader;
En ik stel mijn leven voor de schapen.

Nog andere schapen heb ik, niet van dezen stal,
Ook deze moet ik toebrengen;

Mijne stemme zullen ze hooren,
En 't zal worden één kudde, één herder.

Vraagt gij, waarom de Vader mij mint,
't Is, omdat ik vrijwillig ga sterven;
Doch 'k sterf niet, om te blijven in 't graf,
Ik sterf, om mijn leven te hernemen.

Waant niet, dat iemand mij dooden kan,
Uit eigen beweging daal ik ten grave;
Tot levensaflegging gaf de Vader mij macht,
Tot levensherneming heeft God mij verplicht."

Het gevolg, Joh. 10 : 19—21.

In dezen lierzang stortte Jezus zijn hart uit, dat hart waarin het bewustzijn der hoogste waardigheid zich paarde met de volstrekte bereidwilligheid om de vlijmendste smart en den grievendsten smaad tot heil zijner vrienden, zijner schapen, te ondergaan. Zulk eene taal moest wel weerklank vinden bij de betergezinde Joden, immers niet alle Joden waren onbepaalde aanhangers van het Farizeeïsme. Maar daartegenover de kwalijkgezinden verbitteren, die, helaas, vele waren. Dezen zeiden: "hij is bezeten, en hij raast: wat hoort gij hem?" Doch genen durfden er een ander oordeel tegenover stellen: "zijn dat woorden eens bezetenen: de duivel kan immers niet der blinden oogen openen?" Zij kwamen echter niet tot de hartelijke erkenning van den goeden herder. Er was wederom tweedracht onder de Joden gekomen, maar de betergezinden waren daarom nog niet één van hart en ziel geworden met Jezus' schapen. 't Zou niet lang duren of hunne eensgezindheid met de besliste vijanden zou openbaar worden, waardoor de thans, en later soms ook nog, dreigende breuke in den boezem hunner partij inderdaad niet tot stand kwam.

Het eind-resultaat. Joh. 10 : 22—40.

Eenige dagen langer dan de feestgangers had Jezus in Jeruzalem vertoefd; hij was echter vervolgens ook vertrokken. Sints ontwierp hij een grootsch plan, waarvan de uitzending der zeventig het begin en de intocht in zijne stad het besluit was. Het volgend boek zal

aan de beschouwing van dien arbeid gewijd zijn. Nu slaan wij hem eerst nog gade in zijne verschijning op het feest der tempelwijding (dat ongeveer de helft van onze maand December gevierd werd), om ons tegenwoordig onderzoek te voltooien. De Heer had het feest ook elders kunnen medevieren, want het werd overal in het land gevierd. Maar hij moest nog eene laatste roepstem tot de hoofden des volks richten, eer hij voor het gansche volk den strijd tegen den wolf aanbond. Hun aanzien en invloed, en vooral de verhevenheid van zijn persoon, vorderde zulk eene mate van fierheid en ridderlijkheid.

De vierde Evangelist bericht van Jezus' geschiedenis, voor zoover ze tusschen die beide feesten inligt, niets; hij wilde onze gedachten niet afleiden van de ontzettende krisis, die den dood des Zaligmakers ten gevolge zoude hebben. Alzoo verplaatst hij onzen geest terstond in het midden der feestvierende Joden.

"Het was winter; men kon zich niet in de open lucht ophouden. Daarom wandelde Jezus op en neder in de galerij van Salomo, een ouden zuilengang, aan de oostzijde van het voorhof gelegen, boven het dal Josafat. Alleen deze zuilenrij was aan de verwoesting van Salomo's tempel door Nebucadnezar ontkomen. De herinnering aan hetgeen hier gebeurd was en dat hij nu vermeldt, maakte deze plaats dierbaar voor het hart van den geschiedschrijver.... Zij was zoodanig gelegen, dat het den Joden gemakkelijk viel den Heer allengs geheel in hun midden te nemen.... Terwijl Jezus onder deze zuilenrij op en neder wandelde, maakten zij van een gunstig oogenblik gebruik om hem van zijne leerlingen af te scheiden en in te sluiten. Zij waren voornemens hem niet vrij te laten, voor hij zich omtrent zich zelven bepaald verklaard had. Uit vs. 24 ziet men duidelijk, dat hunne vraag oprecht gemeend is; zij gevoelen, dat nog nooit iemand met meer recht den Messiastitel gedragen zou hebben. Indien hij bereid is, zooals zij het zich voorstellen, als Messias op te treden, in alle opzichten aan zijne roeping te voldoen en het land van de Romeinen te verlossen, gelijk Judas de Maccabeër eertijds den tempel

Zijt gij de Christus? Joh. 10 vs. 22—24.

van de Syrische ontheiliging gereinigd had, willen zij hem terstond, nog op dit feest, erkennen; doch zoo niet, dat hij zich onbewimpeld verklare en toestemme dat hij niet de Messias is, ten einde ieder wete, waaraan zich te houden" (*Godet*).

Het gegeven antwoord, Joh. 10 vs. 25—27.

"Wat zal hij doen? Een bevestigend antwoord geven kan hij niet; want de zin, dien zij aan het woord *Christus* hechten, verschilt ten eenenmale van de beteekenis, door hem zelven aan deze uitdrukking toegekend. Ontkennen kan hij nog minder; want hij is wel degelijk de van God beloofde Christus en in dezen zin de door hen verwachte. Zijn antwoord getuigt van groote wijsheid. Wij kunnen het niet genoeg bewonderen. Hij beroept zich op zijne vroegere getuigenissen, waarin hij al de Messiaansche zinnebeelden der oude bedeeling op zich toegepast en zijn recht op den Messiastitel in die mate gehandhaafd heeft dat, als zij willen gelooven, niets hen belet dit openlijk te verklaren. Bij zijn eigen getuigenis wordt bovendien dat van den Vader gevoegd. De wonderen van Jezus zijn allen verricht onder het aanroepen van den naam Gods; indien hij een bedrieger was, zou God dan op deze wijze iemand geantwoord hebben, die hem ten onrechte Vader noemde en zijn volk op een dwaalweg bracht? Doch zoowel dit Goddelijk getuigenis als dat van Jezus zelven stuitte op hun hardnekkig ongeloof af. Dikwerf en op zeer onderscheidene wijze liet zijne stem zich hooren, zoodat, als de Joden haar niet herkend hebben, de oorzaak van dit verschijnsel alleen in de omstandigheid te zoeken is, dat hun zedelijke toestand ten eenenmale van dien der schapen verschilt" (*Godet*). "*Gelijk ik u gezegd heb, mijne schapen hooren mijne stem, en ik ken ze, en zij volgen mij.*"

De voorrechten zijner schapen. Joh. 10 : 28, 29.

En nu gaat Jezus de voorrechten van zijne schapen opnoemen. Hij geeft hun het eeuwige leven, zoo groot is zijne gave. Zij zullen nooit verloren gaan, zoo zeker geeft hij hun dat leven. Niemand zal ze uit zijne hand rukken, zoo trouw zal hij hen hoeden. Zij zijn het eigendom des Vaders, van wien hij ze ontving. De gedachte, dat de Vader het verderf van één schaap zou gedoogen, behoeft niet eens

onderdrukt te worden. Maar, daar de wolf zoo sterk en reeds woedend is, merkt hij treffend op, dat zijn Vader "meerder dan allen" is, en derhalve niemand zijne schapen rukken kan uit de hand zijns Vaders.

Jezus' eenheid met den Vader, Joh. 10 : 30.

De goede herder zorgt voor de schapen, en daarvoor staat mede de macht des Vaders ten dienste. Uit Jezus' hand *zal*, uit 's Vaders hand *kan* niemand ze rukken; in het *zal* ligt óók eene onverwinlijke macht aangeduid. Bij al het onderscheid, dat Jezus steeds voor oogen houdt, tusschen den Zoon en den Vader, is toch de wezenseenheid van beiden de diepste grondslag zijner beschouwing. "*Ik en de Vader zijn één!*" Ziet daar dan het korte maar onuitsprekelijk zinrijke woord, dat beider verhouding kenschetst. Al had hij het niet zelf uitgesproken, wees verzekerd dat zijne hoorders het op nieuw gedaan zouden hebben in dezer voege: "Gij maakt u zelven Gode gelijk" (Joh. 5 : 18). Dat was *het* groote verschilpunt tusschen Jezus en de Joden: de eerste predikte den Messias als één in wezen met den Vader; de laatsten achtten, dat hij slechts een buitengewoon mensch, een groot profeet zou zijn. Over zijne Godslastering diep verontwaardigd, dragen zij dan ook op nieuw steenen aan, om hem te steenigen.

De onbillijkheid der betichting van Godslastering, Joh. 10 : 32—38.

De getrouwe getuige weerspreekt die opvatting niet. Hij stelt er slechts eene vraag tegenover, welke de steenen uit de handen doet vallen, omdat zij het geweten treft. Ik heb u vele treffelijke, zedelijkschoone, in heilige en almachtige liefde volmaakte werken getoond als voortgevloeid uit mijnen Vader, waaruit blijkt dat de Vader in mij is en ik in hem (vs. 38): om welk werk, om welk bewijs van die eenheid steenigt gij mij? Jezus neemt derhalve zijne verklaring van zoo even volstrekt niet terug. Onwrikbaar als een rots, blijft hij op zijn goddelijk standpunt staan. De Joden erkennen niet de kracht van het bewijs, dat Jezus bijbrengt. Zij kunnen zich zulke goede werken denken, als hij verrichtte, zonder daarin de blijken van eenheid met den Vader te zien. "Wij steenigen u niet over eenig goed werk, maar over Godslastering, en omdat gij, *een mensch zijnde*, u zelven God maakt".

Andermaal herneemt Jezus het woord, doch het is evenmin om zijne verklaring: "Ik en de Vader, we zijn één" in te trekken. 't Was ook al te duidelijk, al te bepaald, al te scherp en juist uitgedrukt, om te kunnen vermoeden dat hij het in een oogenblik van opwinding of onbedachtzaamheid uitgesproken hebben zou. "Augustinus zegt, dat het woord "*wij zijn*" Sabellius en het gezegde *één* Arius weêrlegt. Volkomen juist; ja men kan zelfs beweren dat Arius reeds door de eerste uitdrukking voldoende weerlegd is. Het meervoud "*wij zijn*" zou in den mond van een schepsel inderdaad Godslastering zijn" (*Godet*). Wat zegt Jezus dan? Hij doet de Joden gevoelen dat zij op *hun* standpunt, dat der erkenning van Goddelijk gezag der Schrift, geen recht hebben om hem van zulk eene zonde te beschuldigen. Is er niet geschreven in uwe wet: Ik heb gezegd: gij zijt goden? Indien de wet *die* goden genaamd heeft, die eene roeping van God, bijv. als rechter of koning ontvingen, en tot wie God dus als tot zijne vertegenwoordigers in bijzondere betrekking stond, en de Schrift niet kan gebroken worden, zegt *gijlieden*, die haar goddelijk gezag luide roemt, tot mij, dien de Vader geheiligd, tot verlosser bestemd, en in de wereld gezonden heeft van uit zijne nabijheid, waar ik was: "Gij lastert God", omdat ik gezegd heb: "Ik ben Gods *Zoon*?" Jezus verzwakt zijn getuigenis dus niet; hij beschuldigt de Joden enkel van ontrouw aan eigen meeningen en beginselen. Zij mochten zijne aanspraak op den hoogsten titel niet beantwoorden met een: "*Gij lastert God!*"

Jezus' geloofsbrieven, Joh. 10 vs. 37, 38.

De Joden oordeelden naar den schijn: *hij is een mensch, meer niet.* Jezus ging uit van de stelling: "de Vader heeft mij geheiligd en in de wereld gezonden", zoodat ik zijn zoon ben in den geheel eenigen zin des woords. Waarmee bewees hij haar? "Indien ik niet doe de werken mijns Vaders, zoo gelooft mij niet; maar indien ik ze doe, en zoo gij mij niet gelooft, zoo gelooft de werken; opdat gij moogt bekennen en gelooven, dat de Vader in mij is, en ik in Hem." — Jezus' geloofsbrieven, men tracht ze sints lang te verscheuren, om te

ontkomen aan den klemmenden eisch: "Gelooft in mij!" Later zullen wij ze trachten te ontvouwen. Nu eindigen wij met de geschiedkundige mededeeling: *Zij zochten dan wederom hem te grijpen, en hij ontging uit hunne hand.*

Dat was de gezindheid der Joden!

Het derde deel onzer groote taak ligt alzoo achter ons. Slechts een enkele uitspraak, om de slotsom beknopt te herinneren, telkens van Jezus zelven.

De gezindheid der *Galileërs,* heeft hij aldus veroordeeld: "Wee u, Chorazin! Wee u Bethsaïda! Want zoo in Tyrus en Sidon de krachten geschied waren, die in u geschied zijn, zij zouden eertijds, in zak en asch zittende, zich bekeerd hebben. Doch het zal Tyrus en Sidon verdragelijker zijn in het oordeel dan ulieden. En gij, Kapernaüm! die tot den hemel toe verhoogd zijt, gij zult tot de hel toe nedergestooten worden."

De gezindheid der *twaalve* heeft hij aldus verklaard: "Ik ben de wijnstok, gij de ranken; die in mij blijft, en ik in hem, die draagt veel vrucht; want zonder mij kunt gij niets doen." — "Gij hebt mij niet uitverkoren, maar ik heb u uitverkoren, en ik heb u gesteld, dat gij zoudt heengaan en vrucht dragen, en uwe vrucht blijve, opdat, zoo wat gij van den Vader begeeren zult in mijnen naam, hij u dat geve." — "Nog vele dingen heb ik u te zeggen, doch gij kunt die nu niet dragen..."

De gezindheid der *Joden* heeft hij aldus gekenschetst: "Indien ik niet gekomen ware, en tot hen gesproken had, zij hadden geene zonde; maar nu hebben zij geen voorwendsel voor hunne zonde. Die mij haat, haat ook mijnen Vader. Indien ik de werken onder hen niet had gedaan, die niemand anders gedaan heeft, zij hadden geene zonde; maar nu hebben zij ze gezien, en beiden mij en mijnen Vader gehaat. Maar dit geschiedt, opdat het woord vervuld worde:

"*Zij hebben mij zonder oorzaak gehaat.*" — "Jeruzalem, Jeruzalem, gij, die de profeten doodt, en steenigt die tot u gezonden zijn! hoe menigmaal heb ik uwe kinderen willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs eene hen hare kiekens onder de vleugelen, *en gijlieden hebt niet gewild!*"

In 't algemeen: "Zie ik kome nu drie jaren, zoekende vrucht op dezen vijgenboom, en vind ze niet..."

En welken indruk Jezus zelf op ons maakte?

Lezer, wij buigen sprakeloos het hoofd, maar ons hart herhaalt de oudste belijdenis der strijdende en triumfeerende gemeente: "*Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods.*"

"De hemel looft, o Heer! uw wonderen, dag en nacht;
"Uw waarheid wordt op aard de glorie toegebracht,
"Daar uw geheiligd volk van uwe trouw mag zingen;
"Want wie is U gelijk bij al de hemelingen?
"En welke vorsten ooit het aardrijk moog bevatten,
"Wie hunner is, o Heer! met u gelijk te schatten?"

VIERDE BOEK.

DE STRIJD, DIEN JEZUS STREED.

"Jeruzalem, Jeruzalem, gij die de profeten doodt, en steenigt, die tot u gezonden zijn, hoe menigmaal heb ik uwe kinderen willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs een hen hare kiekens onder de vleugelen, — en gijlieden hebt niet gewild!" Luc. 13 : 34.

Het Overjordaansche, in de Evangeliën niet zelden voorkomende, strekte zich uit van den Hermon der heilige Schrift tot aan de rivier de Arnon, waarbij op de premieplaat van dit werk de steden Sihon, Aroër en Dibor vermeld staan, in tweeën gescheiden door den Jabbok, waarover de aartsvader Jakob trok, gedeeltelijk bij Gerasa ontspringende. Ten Noorden van deze rivier breidde zich Manasse's halve stam uit, en ten Zuiden, tusschen Jabbok en Arnon dus, Gad en Ruben. Daar lag Iturea en Trachonitis (Luc. 3 : 1), het gebied van Abila (Abilene, Luc. 3 : 1), en de Dekapolis (Matth. 4 : 25, Marc. 5 : 20, 7 : 31); bij het gebied van Filippus kan ook nog genoemd worden Auranitis en Batanea; het laatstgenoemde landschap moet gezocht worden ten zuiden van Trachonitis, in het Hauran-gebergte. Het overige land nu behoorde tot het gebied van Antipas, den viervorst van Galilea; dit is Peréa, het Overjordaansche, in den beperksten zin, zich uitstrekkende van den Arnon tot aan Gadara, de hoofdstad van dit gewest. Jezus in Perea.

"Omdat Kanaän, en niet het Overjordaansche, het land der belofte was, werd het door Mozes als verzet tegen des Heeren wil beschouwd, dat de Rubenieten en Gadieten zich in het Overjordaansche wilden neerzetten (Num. 32 : 7 vv.); alleen op voorwaarde dat ze eerst Kanaän mee zouden helpen veroveren, gaf hij het hun. Het was in Kanaän, en niet in het Overjordaansche, dat Abraham,

Izaäk en Jakob woonden; het was in Kanaän, dat Jeruzalem, de hartader van het lichaam der Israëlietische maatschappij, de zetel der koningen, de tempelstad lag, waarheen al de stammen opgingen om den Heer te aanbidden; het is in Kanaän, dat Bethlehem en Nazaret liggen. Van Jozua af zien we het Overjordaansche dan ook maar bij zeer enkele gelegenheden optreden, als het tooneel, waar de Israëlietiesche geschiedenis speelt; en, met uitzondering van Jeftha, zijn het dan altijd nog bewoners van het eigenlijke Kanaän, die de hoofdrol vervullen" (*von Raumer*).

In de dagen van Jezus was dat land bezaaid met dorpen en steden; de overblijfselen van prachtige tempels, schouwburgen, badinrichtingen en grafgesteenten getuigen dat de Romeinen, die het in het begin der tweede eeuw na Christus veroverden, er veel wereldsche beschaving brachten. Maar de Christus had er het beginsel der ware beschaving gebracht. Gedurig trok hij door deze streken, van Judea naar Galilea gaande, en vele scharen kwamen van daar om hem in Galilea te hooren. Daar verhief zich Machaerus, in welks kelders Johannes onthoofd werd, daar stond Beth-abara (veerhuis), waarbij Jezus gedoopt werd; daar lag Gadara, de woonplaats van den erg bezeten man dien Jezus genas; daar waren de deelen van Caesarea Filippi, waar Jezus het eerst beleden werd en het eerst zijn lijden aankondigde.

Het land van Judea, langen tijd de werkplaats van den Heer, na zijn eerste optreden te Jeruzalem, grensde aan Perea. 't Verwondert ons niet, dat hij zich in deze streken veilig gevoelde, want hij had er vele discipelen (Joh. 10 : 40—42). In de eerste eeuwen van het Christendom waren er bloeiende gemeenten, zelfs onderscheidene bisdommen; ik noem slechts Pella, de wijkplaats der Jeruzalemsche Christenen toen Titus het beleg om de bloedstad zou slaan. Uit den aartsvaderlijken tijd zijn Mahanaïm en Pniël beroemd.

Welnu, dat land, en vooral Perea in den beperktsten zin, herbergde den Heiland na zijn verlaten van Galilea en vóór zijn laatste vertrek

naar Jeruzalem (Matth. 19 : 1, Marc. 10 : 1, Joh. 10 : 40). Van daar moet hij in het geheim naar het Loofhuttenfeest getogen zijn. Zijne afreis uit Galilea stelde hij uit tot na het vertrek der massa feestgangers (Joh. 7 : 9), als waarop hij naar Perea, en vandaar vrij laat (Joh. 7 : 14) naar de hoofdstad ging; derwaarts keerde hij na dat feest en het daarop volgende feest, dat der tempelvernieuwing, terug (Joh. 10 : 40); vandaar werd hij geroepen bij Lazarus (Joh. 11 : 3).

Het is dan ook in Perea, dat wij eene der laatste gewichtigste werkzaamheden des Heeren te plaatsen hebben, t. w. de afzending der zeventig.

Wegbereiders van Jezus, Luc. 9 : 51, 10 vs. 1—16.

Ongeveer een jaar na Jezus' eerste optreding te Jeruzalem was Johannes onthoofd; in dat jaar had de Heer gewerkt in Judea, Samaria en Galilea. Van af dat (het tweede) Paaschfeest tot aan het eerstkomend Loofhuttenfeest had hij zich schier uitsluitend bezig gehouden met de vorming van zijne twaalve in het Noorden van Galilea. Sints dit feest tot aan zijn laatste reis, dus ongeveer een half jaar, wijdde hij zijne krachten aan Perea, uitgezonderd wat Johannes ons mededeelt in H. 7—11. In Perea had plaats wat Mattheus (H. 19 : 1—20 : 16), Marcus (H. 10 : 1—31) en Lucas (H. 10—18 : 30) verhaalt. Wel bericht Johannes ons, dat Jezus tengevolge van Lazarus' opwekking de wijk nam naar Efraïm (H. 11 : 54), en aldaar met zijne discipelen verkeerde, maar deze stad lag niet ver van het Overjordaansche, waar we hem, Luc. 13 : 31, weer aantreffen, terwijl hij, volgens H. 17 : 11, reizende naar Jeruzalem, Samarië rechts en Galilea, dat is hier Perea, hetwelk in het Evangelie niet als een afzonderlijk landschap voorkomt, links liet liggen. Maar niets weerhoudt ons dan ook om aan te nemen, ja het verkeer met zijne discipelen in Efraïm dringt er ons wel eenigszins toe, dat hij in die streken de zeventig afvaardigde, en aldaar bleef tot hun terugkeer, uitgezonderd een geheim uitstapje naar Bethanië, Luc. 10 : 38 bericht. De wijze toch, waarop Lucas zich daar uitdrukt, wettigt het vermoeden dat, terwijl *zij* reisden, Jezus naar dat vlek ging; zoodat dit verhaaltje naar tijdsorde tusschen vs. 16, 17 moest

staan, maar niet geplaatst werd, omdat Lucas (vgl. H. 3 : 18—20) eerst hunne zending met hetgeen er onmiddellijk mee samenhing afhandelen wilde. Toen zij nu teruggekeerd waren, ging Jezus op reis van Efraïm, zich eerst oostwaarts wendende van de Jordaan, daarna zich meer westelijk wendende, en eindelijk zuidwaarts in de richting van Jeruzalem. Meer kunnen wij over dit duistere punt niet zeggen.

Het Samaritaansche reisje (Luc. 9 : 51—62) stond zeker niet met het geheim vertrek naar het Loofhuttenfeest (Joh. 7 : 10), maar denkelijk met zijne deelneming aan het feest der Tempelvernieuwing (Joh. 10 : 22) in verband. Het was December, het was winter, zegt Johannes. Daarom moesten eenige boden hem herberg bereiden, en alzoo wordt de verontwaardiging der Boanerges-zonen meer gerechtvaardigd, naar Lucas' bericht. Kwam Jezus langs ongewone wegen te Jeruzalem, zijne plotselinge verschijning aldaar verbaast ons ook niet langer (vgl. Joh. 10 : 21, 22, uit vs. 40 blijkt dat hij toen voor de *tweede* maal naar Perea week). De Samaritanen wilden, gelijk men weet, hem niet opnemen, omdat hij reisde naar Jeruzalem. Zoo vijandig was de Samaritaan tegen den Jood. De berichtgever echter van Lucas bracht dit reisje in nauw verband met Jezus' allerlaatste reis (vs. 51); hij spreekt evenwel slechts van 's Heeren voornemen, van zijn bepaald plan daartoe, doch hij meldt niets van het December-feest, dat trouwens alleen voor Johannes, die de beginselen van 's Heilands verwerping in 't licht stellen wilde, van groot gewicht was. Van een bepaalde werkzaamheid in het land der Samaritanen is echter geene sprake, het geval betrof slechts een vlek, waar Jezus vertoeven wilde. Hoe dit zij, de tekst dwingt ons evenwel met schier onweerstaanbare macht, om deze episode te plaatsen bij den aanvang van de allerlaatste periode, door Lucas gekarakteriseerd als *vervulling van de dagen zijner opneming*, en door Johannes als *steeds beslister moordzucht omtrent den Heer.*

Wat overigens ook duister blijft, omtrent het doel van de reis der zeventig liet de Evangelist ons niet raden. Zij moesten voor zijn aange-

zicht heengaan, naar alle stad en plaats waar hij komen zou; de vorige boden schijnen eigenmachtig, althans zonder bepaalden lastbrief (H. 9 vs. 52) gehandeld te hebben, toen ze hem een gastvrij huis in Samaria opzochten. Hun teekende Jezus als 't ware zijn reiskaart voor, en dat wel met het uitdrukkelijk bevel om te verkondigen: "Het koningrijk Gods is *nabij u* gekomen!" Zou Jezus hen achterna komen, hij liet zich dus aanduiden als den Koning, als de persooonlijke Theocratie; die boden waren zijne wegbereiders, zijne herauten, zij deden wat Johannes gedaan had: het volk voor den Koning bereiden, en den Koning aan het volk aanwijzen. Wat Jezus zelf ook begonnen had (bl. 200, 215, 239), dat deden zij nu mede op zijn uitdrukkelijken last; nog maar een kleine tijd zou hij op aarde blijven (Joh. 7 : 33), en de oogst was groot (men denke ook hier aan wat Johannes in die streken gezaaid had!), te groot voor die zeventig, zoodat ook zij te bidden hadden om uitstooting van arbeiders. Moesten zij alzoo verzamelen om den komenden Koning te huldigen, en bedenken wij, dat de duizende feestgangers Jezus als den Koning gehuldigd hebben toen hij naar Jeruzalem afdaalde, wij zien hier dus een bepaald plan uitgevoerd en gedeeltelijk bereikt; het was de zelfopenbaring, door zijne broeders verlangd vóór het Loofhuttenfeest, maar toen beslist uitgesteld (Joh. 7 : 3—7).

Met de uit Johannes bekende toenmalige omstandigheden van 's Heilands leven, stemt de toon en de inhoud van den lastbrief treffend overeen. De vijandschap was zoo hoog geklommen, dat hij tot de zeventig zelfs zeggen moest: "Ziet, ik zend u als lammeren in het midden der wolven" (H. 10 : 3), en zij moesten, eer zij een huis intraden, de gezindheid der bewoners beproeven. Zij hadden zooveel haast te maken, dat zij niemand groeten mochten, wat in het Oosten nog al veel tijd roofde, en geen noodeloozen last dragen mochten, terwijl het niet hun verboden werd, die immers ook onder felle vijanden zouden komen, voor hunne behoefte brood en geld en stokken mede te nemen, of twee rokken te hebben (vgl. Luc. 9 : 3). Werden zij ergens goed

ontvangen, zij moesten daar zoo lang vertoeven als noodig was, etende en drinkende van den gastheer, maar ook alleen datgeen wat hun voorgezet werd, de kranken genezende, en predikende: "Het koninkrijk Gods is nabij u gekomen"; maar in wat stad zij niet behoorlijk ontvangen werden, daar moesten zij alle gemeenschap afbreken, er bijvoegende: "nochtans zoo weet dit, dat het koninkrijk Gods nabij u gekomen is!"

De verwerping, waarop hij doelt, schetst hij hun verder als strafbaar in de hoogste mate; de drie steden, waarin hij zelf zoovele krachten gedaan en waarvan hij voor goed afscheid genomen had, Chorazin, Bethsaïda en Kapernaüm komen hem voor den geest, en hij spreekt haar in ware zielsverheffing aan als het zwaarste oordeel waardig. Want hij weet, wie hij is, en hij spreekt het uit, om den diepsten grond van al wat hij beval en bedreigde aan te duiden: "Wie u hoort, die hoort mij, en wie u verwerpt, die verwerpt mij; en wie mij verwerpt, die verwerpt dengeen, die mij gezonden heeft."

Niet zonder groote oorzake lieten wij deze geschiedenis bij wijze van inleiding aan dit boek voorafgaan. Vooreerst om de tijdsorde zelve, maar ten tweede, omdat zij ons als van zelf bepaalt *bij den vijand, dien Jezus bekampte, de macht, die hij gebruikte, en den uitslag, dien hij begeerde.* Gelijk nu de werkzaamheid der zeventig, en al hetgeen de Heer tot aan zijn intocht sprak, onder die gezichtspunten saamgevat dient te worden, alzóó wenschen wij ook ons verhaal voort te zetten; echter met dien verstande, dat wij onmogelijk de orde der Evangelische verhalen onveranderlijk volgen kunnen, zoodat wij dan ook den terugkeer dier boden (Luc. 10 : 17—37) later bespreken, en in 't algemeen de gangen des Heilands niet naspeuren.

EERSTE DEEL.

DE VIJAND, DOOR JEZUS BESTREDEN.

"Gij doet de werken uws vaders." Joh. 8 : 41a.

In den loop van ons onderzoek bleek het ons telkens, dat Jezus kampte met eene ontzettende macht des verderfs. Wezenlijk stond er slechts één vijand tegen hem over, gelijk reeds de verzoekingsgeschiedenis ons leerde; maar deze vijand had in de werkelijkheid van het menschelijke leven, inzonderheid in de Farizeërs, zijne gewillige dienaars. Bij herhaling konden wij opmerken, hoe het booze, verkeerde en overspelige geslacht hunner leerlingen Jezus' arbeid zocht te verijdelen, en tevens, welke beschuldigingen de geest, die hen beheerschte, tegen hem inbracht, b. v. die van Sabbatsschennis en Godslastering. Maar wij stonden nog niet stil bij de booze gezindheid, die de Farizeërs op hunne beurt beheerschte, en die in den Messias-moord haar zegepraal vieren zoude. Onderscheidene begeerten des Boozen vloeiden hier samen tot een' dood en verderf dreigenden stroom, en wij zouden achtereenvolgens wijzen kunnen op nijdigheid, heerschzucht vleeschelijke genotzucht, grootschheid des levens enz. Onze beperkte ruimte noopt ons echter, ons te bepalen bij de drie voornaamste trekken van hun zedelijk karakter. De verhouding dan van het Farizeïsme

tot de verschijning van Christus, of de geschiedenis bij uitnemendheid; tot de inzettingen van Mozes, of het hoogste gezag der zedelijkheid, in eigene schatting; en tot het geopenbaarde wezen van Jehova, of den godsdienst, — zie daar de drie onderwerpen voor even zoovele hoofdstukken met de treurige opschriften: *moedwillige blindheid, vloekbare geveinsdheid, gruwelijke schijnheiligheid.*

EERSTE HOOFDSTUK.

MOEDWILLIGE BLINDHEID.

De lastering van bezetenheid.
Joh 9 : 20, Matth. 9 : 34, Luc. 11 : 15.

"*Hij heeft den duivel!*" — Niet van den beginne werd Jezus dit smaadwoord naar het hoofd geworpen. 't Was op zijnen wegbereider toegepast, blijkbaar om diens strenge levenswijze in de woestijnen (Luc. 7 : 33, vgl. H. 11 : 24), toen hij, in den eersten tijd, om zijn gewoon menschelijk verkeer, ook met tollenaars, nog maar gescholden werd voor "een vraat en wijnzuiper" (Luc. 7 : 34). Maar zoodra hij in de hoofdstad een kranken mensch gezond gemaakt had op den Sabbat, werd hij geteekend als "een zondaar" (Joh. 9 : 16), en daarmee van een vriend tot een lid van het tollenaarsbent gemaakt. Maar nog zwarter werd hij geteekend, toen hij ontkende, dat de Joden kinderen Abrahams waren (Joh. 8 : 33—48): hij werd voor een Samaritaan, d. i. tot een bitteren vijand des volks verklaard. Maar het allerergst was de betichting van bezetenheid, in het laatstvermelde geval reeds uitgesproken, maar later, om zijne allegorie van den goeden herder, Joh. 10 : 1—21, met nadruk herhaald; daarmede werd bedoeld, dat Jezus krankzinnig van hoogmoed was, en dus raaskalde (vgl. Hand. 26 : 24); hiermee heeft het woord zijner naastbestaanden Marc. 3 : 21), als zou Jezus toen door overheerschenden geestes-

Farizeers.

invloed geen meester van zichzelven geweest zijn, hoegenaamd geen verband.

Met de grootste kalmte, zachtmoedigheid en waardigheid weerlegde Jezus de meeste beschuldigingen van dien aard; ook bij de scherpste verwijtingen, die hij tot zijn bitterste vijanden richtte, bleek de ware beschaving aan de zijde van dien "vraat", "zondaar" en "gek" te zijn. Dat deed hij echter slechts met een enkel woord: hij wist, dat eene eenvoudige beschouwing van hetgeen hij deed haar ongegrondheid zou doen erkennen, en daarvoor was het gewone menschenverstand voldoende. Op het Israëlietische standpunt was het onmogelijk, dat een "zondaar" zulke teekenen deed, als Jezus deed (Joh. 9: 16, 30—33), of een "démon" (Joh. 10 : 21). Wel beproefde de vijandschap het onmogelijke, t. w. de loochening van Jezus', voor de wereld gedane wonderen; maar dat was onmogelijk vol te houden, zoodat zij ten slotte bleven staan bij de beschuldiging van Godslastering (Joh. 10: 33), welke wij later in hare volle kracht zullen zien verschijnen, en bij de daarmee samenhangende verklaring, dat hij de duivelen uitwierp door Beëlzebul, den overste der duivelen. Immers, hadden zij hem als den Zone Gods aangenomen, hij zou, in hunne schatting, de démonen uitgeworpen hebben door den vinger Gods. In den Talmud heet het, dat Jezus wonderen deed door tooverkunst. Wij staan dus voor het verschijnsel, dat Jezus' buitengewone daden, neen, niet geloochend — om dit te doen, had men nog te veel eerbied voor de geschiedenis, die men zelf had doorleefd! — maar aan den invloed van den Booze toegeschreven werden.

Afgescheiden van de boosaardigheid, waaruit die opvatting voortkwam, zijn wij voor hare verspreiding en opteekening dankbaar. Zij zou toch niet ontstaan zijn, indien er geen element van waarheid in opgesloten lag. Dat element — het was de onafwijsbare indruk, dien Jezus overal maakte, dat er nam. bovenaardsche, bovenmenschelijke, dat er geestelijke krachten in hem werkten. De een schreef, gelijk wij zagen, haar oorsprong toe aan de omstandigheid, dat hij een uit

de dooden verrezen profeet zou zijn, alzoo aan een goede macht. De ander daarentegen aan den noodlottigen invloed van de booze macht, het hoofd der gevallene geesten.

Was nu deze laatste opvatting in lijnrechten strijd met de waarheid, reeds in dit geval zou de weerlegging, die Jezus er van gaf, alleszins verklaarbaar zijn. Maar nemen wij in aanmerking dat zij niet door het aanzien der dingen, of door de algemeen gangbare begrippen over God en de geestenwereld, of door het alledaagsche menschenverstand als ongerijmd verworpen werd, terwijl zij bovendien den hartader van Jezus' gansche verschijning betrof, zoo erkennen wij de noodzakelijkheid zijner verdediging op dit punt.

Eenigen schijn van waarheid bezat de beschuldiging. De zonen der Farizeërs deden de grootste moeite en oefenden de zonderlingste kunsten uit, om de duivelen te verbannen. Van hun exorcisme (vgl. bl. 124) nu was geen spoor of schaduw bij Jezus te vinden. Hij spreekt in de grootste eenvoudigheid een enkel woord, en de ergste démonen gaan overwonnen uit; het volk getuigde dan ook naar waarheid: "Er is nooit desgelijks in Israël gezien" (Matth. 9 : 13). Dat was, natuurlijk, een groot raadsel in de schatting van hen die Jezus niet voor den Zone Gods wilden erkennen, en nu lag de verklaring voor de hand, dat zulk eene gewilligheid der booze geesten te danken was aan den toeleg van den Booze om, door zulk eenen schijnstrijd, de menschen te verleiden tot het geloof in Jezus, den valschen Messias, den zondaar, en alzoo te verderven.

De Heiland integendeel beschouwde de duivelverbanning als een noodzakelijk onderdeel van zijne hoogste roeping. Verlangde hij soms van andere lijders geloof, van de bezetenen evenmin als van de dooden of stormen: zij hadden geene macht over zichzelven, hun zelfbewustzijn scheen verslonden in het zelfbewustzijn van den démon, hun zieleleven was de prooi eener vreemde macht; daarom eischte hij van hen niet wat hij van alle redelijk denkende menschen eischte, *het geloof* in zijnen naam, schoon ze hem als den Christus luide uitriepen (bl. 228).

Wachtte Jezus soms bij andere lijders tot hunne genezing begeerd werd, bij hen deed hij het altijd uit eigene beweging, en hij was nooit ontstemd, zoo dit een enkele maal van hem gevraagd werd. Raakte Jezus soms andere lijders aan, eenmaal zelfs een melaatsche, met hen kwam zijne menschheid nooit in aanraking, en een stoffelijk middel heeft hij ook nooit op hen toegepast. Legde Jezus aan anderen, die genezen waren, dikwijls het stilzwijgen op; niet de nóg niet, wel de reeds verloste bezetenen mochten overal, mits niet in den kring zijner bepaalde volgelingen, verkondigen, wat groote dingen God in Jezus hun gedaan had. Verre dan ook van ons de meening, dat de Heer zich in dit alles slechts geschikt zou hebben naar volkswaan, om zijn koninkrijk ingang te doen vinden; misschien zou men op zulk een doel het lasterlijke woord toepassen kunnen: "Hij werpt de duivelen uit door Beëlzebul, den overste der duivelen." In állen ernst behandelde Jezus hunne uitwerping als een bijzonder, maar noodzakelijk onderdeel zijner hoogste roeping; dus moest hem zulk eene satanische verdachtmaking, reeds vroeger uitgesproken, diep grieven en tot krachtige pleitreden, bij meer dan ééne gelegenheid, dringen. Wij laten daarvan het volgende beknopte overzicht volgen.

De wederlegging, Matth. 12 : 24-37, Marc. 3 : 22—30, Luc. 11 : 17—26.

Was het waar, dat hij door Beëlzebul de duivelen uitwierp, in dat geval, zegt Jezus, moest men er zich toch over verheugen, wijl diens rijk er immers door vernietigd werd hier op aarde: "ieder tegen zichzelf verdeeld koninkrijk wordt verwoest." Had Beëlzebul hem echter met verraderlijke bedoelingen voorzien van die macht, in wiens gemeenschap wierpen dan de Farizeesche duivelbanners uit? 't Zelfde argument kon dus tegen hén aangevoerd worden, zij zouden het evenwel niet laten gelden, en derhalve de beschuldigers van Jezus veroordeelen als hoogst-partijdig. Die banners beschuldigt hij echter niet van opzettelijke misleiding; de zonderlinge werking, die zij op het zieleleven van de bezetenen wisten uit te oefenen door hunne geheimzinnige kunsten, kan nu en dan eene genezing veroorzaakt hebben. Maar dat was geene kracht Gods. Nu was het denkbaar, dat Jezus zich ook

bediende van een *psychischen* invloed, den invloed zijner menschelijke persoonlijkheid. "*Maar indien ik met Gods vinger, of met den heiligen Geest, de démonen uitwerp, zoo is dan het koninkrijk Gods tot u gekomen.*" Dit zou blijken in de toekomst. *Ging* de booze geest vrijwillig, tengevolge van een soort afspraak als de beschuldiging bedoelde, *uit* (Luc. 11 : 24—26), hij zou veel machtiger terugkeeren; maar werd hij *uitgeworpen* — tengevolge van eene macht die hem bestreed —, dan was het Godsrijk verschenen. Die uitwerping kon niet plaats hebben dan tengevolge van de overwinning op den Booze zelven. Jezus nu was diens huis, de wereld, ingekomen en had hem gebonden, om hem voor goed buiten te werpen. Maar dit zou eerst later blijken, blijken uit den triumf van zijn hemelsch rijk: "want de boom wordt aan de vrucht gekend." Daarvan is hij evenwel nu reeds zoo zeker, dat hij vermaant om zich aan zijne zijde te scharen, als de zijde van den overwinnaar.

Waarschuwing voor de lastering van den heiligen Geest.

Zijne liefdevolle waarschuwing ging nog verder. De bedoelde beschuldiging verried een satanischen oorsprong; het gedichtsel van hun hart was boos, en van ieder ijdel woord moest in den dag des oordeels rekenschap gegeven worden. Maar er was nog meer voor hen te vreezen. Alle zonde en lastering zal den menschen vergeven worden, ook het vijandige woord tegen, ja de ergste beschuldiging van den Zoon des menschen. "*Maar wie gesproken zal hebben tegen den heiligen Geest, 't zal hem niet vergeven worden, noch in deze noch in de toekomende eeuw.*" Op den weg naar die zonde hadden de Farizeërs de eerste schrede gezet. Hun verstand en geweten moest het uitspreken van zulk eene onzinnige beschuldiging verhinderd hebben, daar Jezus hoegenaamd geene gemeenschap vertoonde met het onheilige en onreine, zoodat zij bezig waren zichzelf te verblinden. Maar het was nog niet *bewezen*, dat Jezus inderdaad door Gods Geest het rijk der duisternis overwon. Daar die tijd evenwel komen zou (Joh. 16 : 7—11, vgl. Joh. 5 : 20), het onwederlegbaar bewijs van zijn waarachtig-goddelijk leven, zouden zij, bij volharding in hunne zonde,

Jezus' werken willens en wetens toeschrijven aan den menschenmoorder van den beginne, en alzoo den heiligen Geest, die dat bewijs leveren zou, lasteren, de onvergefelijke zonde bedrijvende, stervende in hunne zonde, daar zij zeiden: "*Wij zien*" (Joh. 9 : 39—41)!

De eisch om een teeken te doen, Luc.11 : 16, 27-36, Matth. 12 : 38-42, Marc. 8 : 10-12.

Opzettelijk blind voor de beteekenis van Jezus' invloed op de bezetenen, sloten zij ook het oog voor de bewijskracht zijner andere wonderen en van geheel zijne prediking. Dit blijkt uit de herhaling van hunnen ouden eisch, om een teeken uit den hemel te toonen (bl. 161 en 180).

De laatst beschouwde rede had zulk een indruk gemaakt, dat een vrouw met luider stem riep uit het midden der schare: "Zalig de schoot die u gedragen heeft, en de borsten door u gezoogd!" — "Ja zalig, herneemt de Heer met zachtmoedige terechtwijzing en liefdevolle waarschuwing, ja zalig die het woord Gods hooren en *bewaren!*" Sprak hij dit misschien ook met het oog op de kenbaar gemaakte begeerte om een teeken? Hoe dit zij, onderscheidene vijanden hadden in hun geweten de waarheid van zijn woord erkend en den indruk daarvan op de schare waargenomen. Maar, om eigene onwilligheid te verontschuldigen en bij anderen het aannemen van Jezus te verhinderen, eischten zij een teeken, wel wetende dat hij het weigeren, en zich alzoo aan schadelijke beoordeeling blootstellen zou. Daarom noemt hij dat geslacht in de eerste plaats "boos"; maar voorts beschuldigt hij het ook van geestelijk overspel. Zijne tijdgenooten hadden namelijk den *levenden* God verlaten, en dienden nu een' god, die zich van verre hield, in den hemel als opgesloten en zich niet op aarde openbarende. Dat bleek uit den eisch zelven. Het teeken moest *uit* den hemel komen of *aan* den hemel gezien worden, de uitsluitende woonstede en openbaringsplaats van God, zoodat voor elk teeken, daar gewrocht, geen twijfel overbleef; wist Jezus zulk een teeken te doen, dan had hij zijne goddelijke zending gerechtvaardigd. Maar daarmede spraken zij het dan ook tevens uit, dat zij in Jezus'

wonderen geene teekenen zagen van de liefde en macht Gods in zijn persoon; zij waren ten gevolge van hunne met het Oude Testament strijdige beschouwing van het goddelijke wezen, willens blind voor hun doel, door den Heiland aldus uitgedrukt: "opdat gij moogt bekennen en gelooven, dat de Vader in mij is, en ik in hem." (Joh. 10: 38). 't Zelfde gold van zijn spreken (Joh. 8: 28, 12: 49). Gezwegen dus van alle andere redenen, waarom hij zulk een teeken weigeren kon, moest hij het weigeren, wilde hij zichzelven niet verloochenen.

Evenwel, Jezus zegt hun een teeken toe, maar het zal een teeken uit de diepte wezen, "het teeken van Jonas den profeet." Voor de Ninevieten was hij het teeken van Gods reddende zondaarsliefde in eigen lotgevallen en ambtelijke werkzaamheid. Zijne geschiedenis is een historisch bewijs van het woord: "*God heeft geen lust in den dood des goddeloozen, maar daarin dat de goddelooze zich bekeere, en dat hij leve.*" Welnu, zulk een teeken was Jezus óók — in de toekomst: nu was nog maar zijn woord en werk openbaring van die waarheid, maar later zou hij zelf in eigen persoon het gewisse bewijs van haar zijn voor zijn geslacht; t. w. als het hem verworpen zou hebben en hij dientengevolge zou zijn opgestaan. "Want gelijk Jonas drie dagen en drie nachten was in den buik van het zeemonster, alzoo zal de Zoon des menschen drie dagen en drie nachten wezen in het hart der aarde."

Voor de heerlijkheid van hem, die daar sprak, hadden zij ook geen oog. Meer dan Jona, meer dan Salomo was daar, hij mag er in het volle bewustzijn van zijne waardigheid de aandacht op vestigen. Doch had Ninevé zich bekeerd op de prediking van Jona, zij bleven hardnekkig vasthouden aan hunne zonde; en had de koningin van het Zuiden de wijsheid van Salomo bewonderd, zij scholden hem uit voor bezeten. Getuigde dit niet van eene hoogststrafbare zelfverblinding? Gelijk elders Tyrus en Sidon, zelfs Sodom en Gomorra vatbaar heeten boven zijn geslacht, om zijne met wonderen verzelde en verzegelde boetprediking te gelooven, alzoo wordt hier de stad, die jaren lang Israël met verderf bedreigde en eindelijk ten ondergang bracht,

en eene koningin van de donkere einden der aarde aangewezen om tegen de kinderen des koninkrijks op te staan in het oordeel.

De krankheid van het zielsoog, Matth. 16 : 1—4, Luc. 12 : 54—59.

Jezus ontzegt zijn geslacht nergens geleerdheid, scherpzinnigheid, oordeelskracht op het gebied van het menschelijk weten. Zoo kent hij het zelfs eene zekere mate van natuurkennis toe. Maar op historisch gebied is hun zedelijk kenvermogen zéér stomp. Zij weten de teekenen der tijden niet te onderscheiden. De toestand van Israël en van de volken (vgl. bl. 20—95) teekende de nabijheid van den Messias, en daarmee dan ook van een ontzettende straf voor "het booze en overspelige geslacht." Waarom nu oordeelden zijne vijanden niet omtrent zichzelven 't geen recht was? Begrepen zij, wat hun inderdaad nuttig was, zij zouden verzoening zoeken met den God des gerichts. Helaas, zij deden het niet! Terwijl Jezus zijn licht, ook ter onderscheiding van de tijden, niet verborg, zagen zij het niet, omdat hun zedelijk kenvermogen krank was (vgl. Matth. 13 : 15). Is het oog des lichaams gezond, het geheele lichaam is verlicht; het oog vangt de lichtstralen op, en ziet alzoo het geheele lichaam. Heeft het, integendeel, een gebrek, een beletsel om de lichtstralen op te vangen, het lichaam kan, ja van buiten af verlicht wezen, maar toch niet komen waar het wezen wil. Nu had Israëls volk wel licht in zich, de goddelijke openbaring van vroeger tijd, door Jezus' onderwijs bovendien nog ontstoken, maar voor het kranke zielsoog was dat licht geen licht, het was duisternis, en de Farizeër kon niet komen, waar hij wezen wilde. En die krankheid — wat was zij dan zedelijke stompzinnigheid, dan een ingebeeld zien, dan eene zelfverblinding, omdat men waande te zien!

Jezus' zondaarsliefde, Luc. 15.

't Is ons haast ongelooflijk, welk een stroom van boosaardige verachting door den officieëlen vertegenwoordiger van godsdienst en wetenschap uitgegoten werd over de tollenaars; we zijn opgevoed onder de dagelijksche en onbestredene prediking van Jezus' zondaarsliefde, de schoonste parel in zijn kroon.

"Uit de maatschappij verstooten (zegt *Hausrath*), werden de ambtenaren der belasting meer en meer de paria's der Joodsche wereld. Met heiligen afschuw ging de Farizeër den verloren zoon Israëls, die zich aan de Heidenen verkocht had, voorbij en vermeed elke plaats, die hun zondige adem verpest had. Hun getuigenis was voor het Joodsche gerecht niet geldig. Het was verboden met hen aan tafel te zitten en van hun brood te eten. Vooral hun kas was het toppunt van onreinheid en een hoofdvoorwerp van den vromen afschuw, daar ze louter onwettige inkomsten bevatte en ieder afzonderlijk muntstuk een inbreuk op de bepalingen der Theocratie vertegenwoordigde. Aan die kas geld te wisselen of er aalmoezen uit te ontvangen, zou licht een gansch huis onrein en een aantal zuiveringen noodig gemaakt hebben".

"Bij zulk een verhouding van de tollenaren (zeggen wij met denzelfden geleerde) tot de bevolking is het begrijpelijk, dat werkelijk slechts het uitschot des Jodendoms dat beroep uitoefende. Overal uit den fatsoenlijken omgang uitgesloten, gaven ze zich vaak werkelijk over aan al wat slecht was, en maakten hun huizen tot vereenigingspunten van allen die in strijd met de Theocratie leefden. Soms was het daar een lustig leventje tusschen bekers en vrouwen, en was men er slechts op bedacht dat verfoeisel der Joden, de kas, zooveel mogelijk te vullen. 't Was een natuurlijk gevolg van de wederzijdsche verhouding, dat zij ook van hun kant een soort van oorlog voerden tegen dat onzinnige en dweepzieke volk. Schaamtelooze opdrijving der lasten en onverbiddelijke hardheid bij de executie's waren derhalve alledaagsche zaken."

Reeds zeer vroeg had Jezus getoond, dat God ook hunne bekeering wilde, en zich tegen de Farizeesche ergernis verdedigd (vgl. bl. 271 v.v.). Toen hij desniettemin voortging op dezen weg, strekte dit den Farizeër tot een bewijs, dat hij de Messias niet zijn kon. Dit nu gaf aanleiding tot het uitspreken van de beroemdste, van de schoonste gelijkenis.

Zie, met welke lui hij eet!

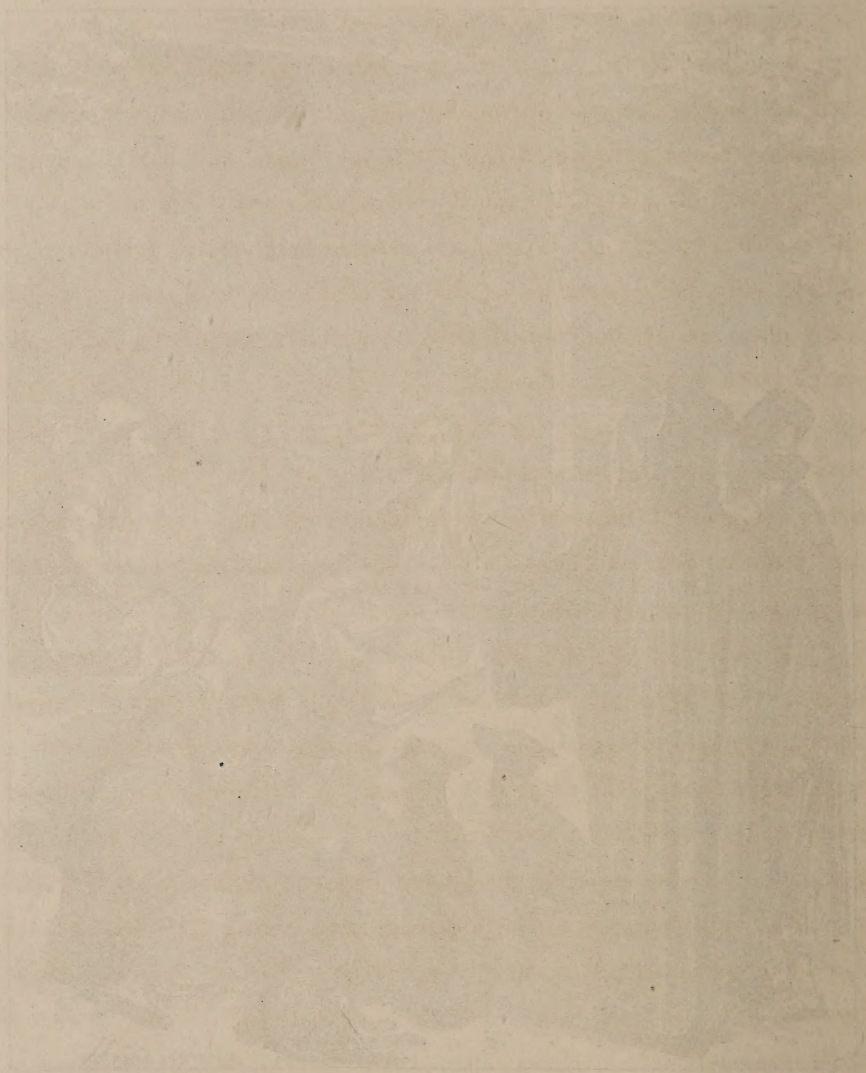

Jezus erkende ten volle, dat zulke menschen "verloren" waren. Het schaap is verloren, als het niet op zijne plaats is, en die plaats is onder het oog en den staf, is het gebied van den herder. Alzoo "de Tollenaar." Hij leeft niet in de gemeenschap met God, hij is innerlijk zonder God in de wereld, ver van zijnen vader, in het vreemde land, alles doorbrengende wat hij nog van zijnen vader medenam, den hongerdood nabij: want hij verwijderde zich van het gebied der beloften en geboden Gods; wij herinneren ons dat Jezus Israëls voorrechten, in de ontaarde Theocratie aanwezig, hoog waardeerde (vgl. bl. 241 v.v.). Ten gevolge van die vrijwillige zelfverwijdering van het ware goed dreigt hem het verderf, maar die verwijdering is het gevolg van een zedelijk dood zijn; hij had geen liefde tot den Vader, die voor hem, in eigene schatting, dood was. Alzoo innerlijk los van God, ging hij uiterlijk ook zonder God leven (verloren), en was hij allerlei ellende onderworpen (verdorven). Dit verderf gaat over in *het* verderf, het eeuwige verderf, tenzij de verlorene teruggebracht wordt tot den goeden Herder, tot den Vader.

Jezus zocht dit te doen. Als de tollenaars en zondaars tot hem naderden, om hem te hooren; als ze hem aan hunne tafel noodigden; als eene zondares aan zijne voeten weende, dan hoorde hij daarin eene stem die sprak: "Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan, en zeggen: . . ." Doch wie kent deze onsterfelijke taal des berouws niet? In stede nu van ergernis, moest die toeleg dankbare blijdschap verwekken; zoo niet, men toonde den zin van deze schitterende bladzij in Jezus' levenboek niet te willen verstaan. Immers, zij was duidelijk genoeg!

Of was de herder niet blijde, en noodigde hij zijne vrienden en buren niet tot deelneming in zijne blijdschap uit, de herder die *uit medelijden* zijn verloren schaap zoo lang zoekt tot hij het vindt, het gevonden schaap niets verwijt, noch het ruw behandelt, maar het zelfs op zijne schouders naar zijn huis draagt? — Zoo zal er ook blijdschap zijn in den hemel over één zondaar die zich bekeert (kon

de Farizeër dit ontkennen?), "meer dan over negenennegentig rechtvaardigen, die de bekeering niet van noode hebben". Zij waren die rechtvaardigen; Jezus spreekt dit van af hun standpunt, om hen des te dieper de onredelijkheid hunner ergernis te doen gevoelen; immers, hadden zij de bekeering niet van noode, hoe verblijd moesten ze dan niet zijn, zoo ze zagen, dat anderen, die in hunne schatting de bekeering wel van noode hadden, zich werkelijk bekeerden! Dit nu deden zij niet, zij waren dus geen geestverwanten des hemels, geen kinderen Gods; wezenlijk hadden zij dus ook de bekeering van noode; en wijl ze daaraan geen behoefte voelden, zouden hoeren en tollenaars hen voorgaan in het koninkrijk Gods!

Vervolgens bepaalt Jezus zijne belagers bij de handelwijze der vrouw die, *om de waarde* welke voor haar de drachme, het dagloon van den arbeider, heeft, een verloren muntstuk van dien naam zorgvuldig en met ingespannen krachten zoo lang zoekt tot zij het vindt, en die in dit geval eveneens blijde is en tot deelneming aan hare blijdschap noodigt. — Zoo ontstaat er ook voor Gods engelen blijdschap over één zondaar, die zich bekeert, wegens de waarde die ééne ziel heeft (Luc. 9 : 25). De Farizeër echter erkent die waarde niet, hij acht al de overige menschen niets (Luc. 18 : 9), hij sloot daar in geestelijken hoogmoed zijn oog voor. Dus verblijdt hij zich niet over de bekeering van een zondaar, maar daarmee toont hij tevens geen kind te zijn van den Vader in den hemel.

Zoo velt de Farizeër een gansch verkeerd oordeel over Jezus' opzoekende liefde, doch hij rechtvaardigt haar; want, indien de hemel, indien God zich verblijdt over de bekeering van een zondaar, zou hij dan niet doen, gelijk de herder en de vrouw deed?

Verblijd zijn in stede van murmureeren over de toebrenging van zondaars — deze plicht wordt nu ten slotte door "de gelijkenis", de hoofdzaak van dit onderwijs, op de welsprekendste wijze ter beoefening voorgesteld. Een vader, die *door ontferming bewogen*, den wederkeerenden zoon, welke hem ten diepste beleedigd en zichzelven in de

hoogste mate ellendig gemaakt had, met de hartelijkste liefde, het hoogste eerbetoon en de grootste blijdschap weer in zijn huis opneemt, is het onloochenbaar beeld van wat Jehova is voor tollenaren en zondaren, die tot Jezus naderden om zijn woord te hooren. Zoo moesten zijne vijanden dan blijde zijn over dit feit; maar helaas, zij waren er moedwillig blind voor! Zij zijn gelijk aan den oudsten zoon, welke toornig werd over de handelwijze des vaders, en zelfs niet wilde ingaan, schoon zijn vader hem in nederbuigende goedheid bad, het gebeurde verklaarde en hem verzekerde, dat (objectief) alles wat hij had het zijne was. Maar het was den oudsten zoon, in zijn zoogenaamd getrouwen en langdurigen dienst, slechts te doen geweest om een boksken ten feestmaal met zijne vrienden, en hij had het niet ontvangen, zoodat hij de gemeenschap met zijnen vader, noch het bezit van diens goederen (de jongste zoon had zijn deel verkregen) op prijs stelde, den vader van onrechtvaardigheid verdacht, en uit nijdigheid niet vroolijk wilde zijn! Maar zou Jezus zich daardoor laten weerhouden, om de blijdschap zijns Vaders te openbaren en zondaars te brengen tot zijnen Vader? — Dat nooit!

Jezus' Middelaarschap geloochend, Luc. 17: 11—21.

Zijn Middelaarschap is de achtergrond zijner verdediging, niet in den engen zin, dien men daaraan toegeschreven heeft, alsof het alleen op zijn schuldbetalend lijden en sterven betrekking had, maar in de algemeene beteekenis zijner eigene uitspraak: "Niemand komt tot den Vader dan door mij." Wie toch kende den Vader, dan hij (Matth. 11: 27, Luc. 10: 22), en wien hij het wilde openbaren? En wie toonde de blijdschap des Vaders, het hart des Vaders, de gaven des Vaders te bezitten, dan hij, juist in zijn omgang met tollenaars en zondaars? Wijl de Vader in hem was, deed hij de werken en sprak hij de woorden des Vaders (Joh. 14: 10), en wel verre van deze gedachte alleen bij den vierden Evangelist aan te treffen, vinden wij haar ook bij de andere Evangelisten. Zooeven wees ik reeds op de beroemde uitspraak door Mattheus en Lucas bewaard, die zijne wezenseenheid met den

Vader veronderstelt, maar wij vinden bij den derden Evangelist nog twee historische bijzonderheden vermeld, die zonder haar onverklaarbaar zijn, en tegelijk doen zien, dat zij door de Joden verworpen werd.

Tegen het einde van zijne reis roepen tien melaatschen zijne ontferming in. "En hij ontfermde zich: "Gaat heen en vertoont uzelven den priester." En 't geschiedde, terwijl zij heengingen, dat zij gereinigd werden." Slechts één keerde terug om Jezus te danken op gebogen knieën. Den dank van dezen nu beschouwt Jezus als de verschuldigde dankbaarheid aan God; de negen zijn Gode niet dankbaar, omdat zij Jezus niet dankten. God had de genezing bewerkt, niet afgescheiden van Jezus, niet alleen door Jezus, maar in Jezus: "de volheid der Godheid woonde lichamelijk in hem." De ééne dankbare man was een Samaritaan, en hij was behouden door zijn geloof, het geloof dat God in Jezus was.

Was hij derhalve de ware tempel, en aan zijne voeten de plaats der aanbidding Gods, zoodat wie den Zoon niet eerde, den Vader ook niet eerde (Joh. 5: 23), geen wonder, voorwaar! dat hij zich zelven kon laten aankondigen als het koninkrijk Gods in persoon, gelijk wij nog bij het begin van dit boek zagen. Niet lang nu na die betooning van zijne heerlijkheid en ervaring van der Joden ondankbaarheid, ondervond hij nog op fijne manier, dat zij hem niet erkenden voor dien Middelaar, die de heerschappij van Gods heilige liefde over de menschelijke natuur te aanschouwen geeft.

Eenige Farizeërs vraagden hem, wanneer het koninkrijk Gods zou komen, en predikte hij niet, dat het tot hen gekomen was? Gewoon om den *grond* eener ontkenning te ontdekken en te bestrijden, antwoordt hij: "Het koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat", d. w. z. het is niet waarneembaar in teekenen aan den hemel; en men kan niet zeggen: Ziet *hier*, of ziet *daar*", alsof het voor de zinnen waarneembaar zou wezen op eenige plaats daarboven. Immers, *binnen* hen, in hunnen kring was het, het was op aarde, het stond voor hunne oogen! Jezus, die in hun midden stond, was de persoon-

lijke Godsregeering tot zaliging van zondaars! Maar daarvoor hadden zij geen oog!

Het goddelijke leven en werken openbaarde zich in de voor allen zicht- en hoorbare geschiedenis van den Heiland. Al hetgeen wat hij deed en sprak, was des Vaders werk, maar wijl de kinderlijke gezindheid den Farizeër ontbrak, wijl eene gansch andere gezindheid in hem heerschte, beschouwde hij die geschiedenis uit een geheel verkeerd oogpunt, hij was er blind voor. De Farizeër wilde haar niet zien. Waarom niet? Omdat hij zijne hoogmoedige vooroordeelen wilde behouden. De Farizeër, bewaarder en uitlegger van de voorrechten, aan Israël geschonken, beschouwde zich ook als den gunstgenoot Gods bij uitnemendheid, ja, in het werkelijke leven, was hij, veel meer dan de priester, middelaar tusschen Jehova en zijn volk. De gedachte lag derhalve op den bodem van zijn hart, dat de Messias hem gelijk zijn moest, en daar Jezus veeleer zijn tegenvoeter dan zijn geestverwant was, kon hij hem niet voor den Messias erkennen, tenzij hij afstand wilde doen van het streelendste gevoelen, van het gevoelen dat de ziel en de troost van het Farizeïsme was. De Farizeër kon geen Christen worden en Farizeër blijven. En daar hij zichzelven niet wilde verliezen, is het duidelijk, dat hij Christus niet gewon, maar verwierp, en daartoe niet de heerlijkheid van den eengeboren Zoon van God aanschouwen wilde!

TWEEDE HOOFDSTUK.

BLIJKBARE GEVEINSDHEID.

Indien de Farizeërs nu nog maar, met vermijding, met verachting van alle voorwendsels en licht te weerleggen beschuldigingen, ronduit gezegd

hadden: "Wij willen niet!" Maar zij waren gelijk aan den zoon, die den schijn aannam, alsof hij wilde gaan, en die niet ging, terwijl tollenaars en hoeren eerst gezegd hadden: Wij willen niet, maar daarna berouwhebbende heengingen (Matth. 21 : 28—32).

Doch het geheele Farizeïsme was van geveinsdheid doortrokken. "Wacht u voor den zuurdeesem der Farizeërs, welke is geveinsdheid". En nooit verhief zich Jezus' welsprekendheid krachtiger, dan wanneer hij dezen boozen geest bestreed. Alle zijne woorden waren als gouden appelen in zilveren schalen, maar die woorden waren doodelijke pijlen in het hart van hun onzedelijk wezen. Geene strijdredenen kunnen bewonderenswaardiger zijn, wat fijnheid van satyre, zachtheid van vorm, helderheid van voorstelling, zuiverheid van bedoeling, en kracht van betoog betreft, dan de bedoelde. 't Zijn zuivere stroomen van zijn gevoel, van zijn zedelijk gevoel, dat, door de hoogste wijsheid en innigste liefde beheerscht, of daarmee volkomen één, den diepsten en heiligsten afkeer had van alle ontrouw aan eigen beginselen, alle halfheid, alle tweeslachtigheid, allen strijd tusschen wezen en schijn, vorm en inhoud.

In dezen ruimen zin — vergeten wij het niet! — gebruikte Jezus het woord "geveinsdheid" en "geveinsden", eene opmerking die hem van noodelooze hardheid en overdrijving vrijpleit, en ons doet vragen of, is zijn ideaal van oprechtheid en waarheid zoo verheven en groot, niet vele staatkundige en maatschappelijke toestanden in de zich noemende christelijke wereld dezelfde tuchtroede nog verdienen. Hoe dit zij, deze verfoeilijke ondeugd speelde hare ellendige rol, toen Jezus optrad, inzonderheid op het terrein der Mozaïsche inzettingen of der ouden, het hoogste gezag omtrent het leven, de zedelijkheid, in de schatting der Farizeërs zelven. In 't algemeen geldt daaromtrent het woord: "Zij binden lasten, die zwaar zijn en kwalijk om te dragen, en leggen ze op de schouderen der menschen, maar ze willen die met hunnen vinger niet aanroeren."

In de eerste plaats beschouwen wij hun gebruik van de reinigingswetten. De reinigingswetten.

Lichamelijke reiniging stond bij Israël in onafscheidelijk verband met zijne hoogste roeping, om den Heilige heilig te zijn. Het godsdienstig beginsel werkte alzoo zegenrijk op het alledaagsche leven in. De zucht naar de toepassing er van op alles is prijzenswaardig; maar dat men daarbij het voornaamste, de reiniging des harten, vergat, is, helaas, een verschijnsel dat niet alleen bij de Farizeërs waar te nemen is. Wij vergeven hun gaarne het overdrevene, het bespottelijke, het kleingeestige in de toepassing. Dit schijnt een algemeen euvel te zijn van alle ijveraars voor een beginsel. Niet zonder schalkschen glimlach schreef dan ook de Evangelist van die onophoudelijke wasschingen (Marc. 7 : 1—4). En een onderzoeker van die dagen deelt mede (*Hausrath*): "Ten laatste verlangden ze, dat zelfs al de tempelgereedschappen, na elk feest, op nieuw gereinigd zouden worden, daar een onreine ze zou hebben kunnen aanraken. Spottend riepen dan ook eens de Sadduceërs tegen een priester, die zelfs den gouden kandelaar na het feest aan de reiniging onderwierp: "Ziet eens! de Farizeërs gaan ons eindelijk nog de zon reinigen!" Jezus echter heeft hun nooit verweten, dat zij te ver gingen.

De Sadduceërs stelden alles afhankelijk van de reinheid der personen, en zij hadden gelijk, dat dit de ware strekking was van het Mozaïsme. Maar de Farizeërs zochten de heiligheid afhankelijk te maken van de reinheid der vaten, der bedden, der handen enz., en van de wettelijke juistheid der handelingen. Zoo verlangden de Sadduceërs, dat het verbranden van de roode koe, waaruit de zoenasch en verder het zoenwater bereid werd, door priesters zou geschieden die zich eerst zooveel mogelijk van alle onreinheid naar de wet gezuiverd hadden. De Farizeërs daarentegen vonden dat maar aristocratische pedanterie dier familiën, die hun personen ook bij die handeling op den voorgrond wilden stellen. Ze trachtten daarom den hoogepriester bij de bereiding van dat water door hun aanraking te

verontreinigen, ja ze beweerden zelfs dat het water niet werkzaam was, als hun dit gelukte. Maar ze hechtten des te meer gewicht aan de juiste opeenvolging en nauwkeurigheid der ceremoniën, en ze dreven dit zoo hartstochtelijk, dat ze in den tempel zelf tumult maakten, toen de Sadduceërs bij het Loofhuttenfeest de processie met de wilgentakken weglieten, of toen bij een andere gelegenheid de hoogepriester den wierook op den verzoendag reeds voor het betreden van het Heilige der heiligen op de kolen gelegd had. Zelfs gebeurde het koning Alexander Janneus, dat het volk hem de appelen van het feestloof in 't aangezicht smeet, omdat hij als hoogepriester het plengwater in plaats van op het altaar, op den grond uitgoot, om zijn geringschatting te kennen te geven voor dit gebruik, dat door de Farizeërs was ingesteld" (*Hausrath*).

Zoo kleingeestig die onderlinge strijd was, zoo verheven was des Heeren strijd tegen beide partijen. Niet dat zij te ver gingen, neen, geen van beiden ging ver genoeg. Voor Jezus was het niet: óf wettische reinheid der personen óf wettische reinheid van vaten enz., maar hij eischte, wat ontbrak, het vereischte, t. w., dat de reiniging zou toegepast worden op het *hart*. Dit werd door *beide* vergeten, en van daar, dat ook den Sadduceërs geveinsdheid toegeschreven wordt (Matth. 16 : 12, Marc. 8 : 15). In den waan dat de uitwendige reinheid voldoende was, stonden allen schuldig aan geveinsdheid, omdat zij wisten, en leerden, dat God het hart aanziet. Evenwel de Farizeërs treden schier uitsluitend op den voorgrond, omdat zij hun meening onder het volk voorstonden, en alzoo schier dagelijks met Jezus in aanraking kwamen.

De eerste strafrede, Marc. 7 : 1—23. Matth. 15 : 1—20.

De eerste strijd daaromtrent brak los kort na de schifting in de synagoge te Kapernaüm. Schriftgeleerden en Farizeërs van Jeruzalem zeiden: "*Waarom overtreden uwe discipelen de inzetting der ouden? Want zij wasschen hunne handen niet, wanneer zij brood zullen eten.*"

Daarop antwoord gevende, herleidt Jezus het punt in geschil terstond tot een hooger beginsel, nam. het gezag der overlevering *naast*

of *tegenover* de wet. De overlevering, die de wet moest toelichten, hadden zij tegenover de wet geplaatst. "Waarom overtreedt ook gij het gebod Gods door uwe inzetting?" Zij die Gods gebod overtraden, verbeurden alle zedelijk recht om aanmerking te maken op het verbreken van de instellingen der ouden. Deden zij dat, de beschuldigers werden als overtreders aangeklaagd. En zij deden het! Zij maakten het vijfde gebod, het hoogste der tweede tafel, krachteloos door de verordening, dat als men een gave voor den tempel gaf, men daarmede de gansche wet, dus ook dat gebod voldeed.

Jezus spreekt nu wederom de zware beschuldiging uit, dat zij God wel eeren met de lippen, maar niet met het hart. Hij verbindt dus zedelijkheid en godsdienst; omdat zij God niet eeren, daarom houden zij de zedewet niet; Jezus zou gruwen van eene onafhankelijke zedeleer. Dat niet alleen, maar hij kent geene liefde tot den naaste zonder liefde tot God, en van beide moet de wortel zijn in het hart.

Maar dan moet ook dat hart in de allereerste plaats gereinigd worden. Het hart des menschen is onrein. Van binnen uit het hart komen alle booze dingen voort, en deze ontreinigen den mensch. Maar wat van buiten den mensch ingaat, kan hem niet ontreinigen! Natuurlijk sluit deze uitspraak niet de verzoeking uit, of in 't algemeen een boozen invloed van menschen of geesten. Jezus spreekt over de stoffelijke zaken, maar daarmede spreekt hij tevens uit, dat de oorzaak der zonden niet gelegen is in de zinnelijkheid of de zienlijke dingen, maar in het middenpunt van 's menschen leven; de levensbron is bedorven; het hart is de fontein van al het zedelijke kwade, in tegenoverstelling met wereld en natuur!

De reinigingswetten waren oudtijds uitvloeisels van het groote beginsel: "heiligt uwe harten den Heere!" "Weest heilig, want ik ben heilig!" Zij werden misbruikt als *middelen* tot zedelijke reiniging, ja die reinigingen traden in de plaats van de ware heiligmaking. Als zulke middelen bestrijdt Jezus ze onvoorwaardelijk, en met zijne vervulling van het zedelijk ideaal, 't welk ook zij levendig houden en in-

scherpen moesten, zouden zij ook als inzettingen langzamerhand vervallen.

De tweede strafrede, Luc. XI: 37—54.

Gelijk te verwachten was, hadden de Farizeërs zich schrikkelijk geërgerd aan die verklaring; hoe gegrond zij ons ook voorkomt, hun was zij tot een steen des aanstoots en rots der ergernis. Dit kwam gedurig aan het licht, bijv. ook kort na de afzending van de zeventig. Bij een zeker lid dier partij ten middagmaal genoodigd, sloeg Jezus de uitnoodiging niet af, maar stoorde zich volstrekt niet aan de inzettingen der ouden; zoo weinig wist hij zich te schikken, waar het beginselen gold. De gastheer gaf er zijne verbazing over te kennen. Naar aanleiding van die aanmerking, bestreed hij op nieuw de daarin heerschende geveinsdheid, maar van uit een ander oogpunt. In deze rede zijn zijne uitdrukkingen veel sterker dan in de eerste, en wij bewonderen zijnen moed, dat hij op vijandelijken bodem, en dat omringd door eene groote menigte vijanden, zulk een in ijvervuur voor oprechtheid en gehoorzaamheid aan Gods wet gloeiend gemaakt brandmerk heeft durven drukken op hun partij-karakter.

De regelen der gastvrijheid werden daarmee geenszins geschonden. De gastheer kon zijn' gast kennen. Door hem te noodigen, die het aangezicht des menschen niet aannam, gaf men hem ongevraagd verlof tot het uitspreken zijner gevoelens. Bovendien heerschte er onder de Israëlieten een zéér vrije toon tegenover elkander. Doch ook al had hij de welvoegelijkheid niet inachtgenomen, zou deze dan dienen moeten, om de waarheid te bedekken en de liefde te onderdrukken? Verbiedt zij eene bestraffing in 't aangezicht, door eene in eigen oog verwerpelijke, onzedelijke en onredelijke opmerking uitgelokt, eene bestraffing van algemeen heerschende ongerechtigheid, eene bestraffing in den hoogsten ernst; gebiedt zij dan de bestraffing uit te spreken achter den rug, of niet mannelijk, fier en open te spreken, gelijk Jezus hier deed? — Welnu, dat zulk eene welvoegelijkheid dan hoe eerder hoe liever verdwijne, en laat ons dankbaar zijn, dat Jezus een betere welvoegelijkheid geleerd heeft!

Jezus verdedigt hier evenmin het eten met ongewasschen handen of het gebruiken van vuile bekers en schotels. Het brengen van tienden keurt hij goed, ja der geringste moeskruiden. Hij handhaaft het gezag der wet, maar toont aan, dat zijne vijanden, zij die op de wet roemen, allerlei met de wet strijdige dingen verrichten.

Zij reinigen wel het buitenste hunner drinkbekers en schotels, het uitwendige voorkomen van zichzelven maken zij wel schoon, maar vol roof en boosheid is hun hart, waarin toch des levens uitgangen zijn. Het in- en uitwendige beide moet rein zijn, wijl God, voor wien men leven moet, zoowel van het binnenste als van het buitenste de schepper is. Deze eenvoudige, hun bekende en door hen erkende waarheid niet betrachtende zijn ze "onverstandigen", eene tamelijk zachte, doch met het oog op hunne geleerdheid veelbeduidende benaming. Evenwel, nóg kon hun hart rein worden. Gaven zij 't geen in drinkbeker en schotel was tot aalmoes, bewezen zij eene barmhartigheid die eigen genot deed verzaken, alzoo de zelfverloochening des mededoogens, alle hunne reinigingen zouden hun overtollig schijnen. "Alles zal in uwe schatting rein zijn!" Al het aardsche heeft zuivering noodig, die gedachte stemt Jezus het Farizeeïsme toe, maar in zijn oog is alleen de naastenliefde het louteringsvuur, waarvan bij zijn tegenstanders geen vonkske te vinden was. Zij gaven tienden van munt en ruit, van alle moeskruid, maar hun ontbrak het oordeel, de juiste onderscheiding (daar zij met die opbrengsten meenden te kunnen voldoen), en het onmisbaar beginsel zelf, de liefde tot God. Dientengevolge ontbrak hun ook de liefde tot den naaste (vs. 41). En wie niet van dat hoofdbeginsel uitgaat, die heeft slechts eerzucht tot drijfveer (vs. 43) en geveinsdheid tot masker (vs. 44). "*Wee u, Farizeërs! want gij bemint het voorgestoelte in de Synagogen, en de begroetingen op de markten!*" — "*Wee u, gij Schriftgeleerden en Farizeërs, gij, geveinsden! want gij zijt gelijk de graven, die niet openbaar zijn, en de menschen, die daarover wandelen, weten het niet!*"

Zoo had de Heer ook den achtbaren stand der Rabbi's er bij inge-

trokken. Door hen met name te noemen, toonde hij, ook hen bedoeld te hebben in zijne algemeene beschouwing van het Farizeeïsme. — De "Mozaïsche juristen", de Wetgeleerden in den engsten zin des woords, schijnen hier aangesproken te zijn. Als de leermeesters stonden zij hooger in aanzien dan de Farizeërs. Van daar de opmerking: "Meester, als gij deze dingen zegt, zoo doet gij ook ons smaadheid aan". Hoe ver Jezus van zulk een bedoeling verwijderd was, bewijst het woord dat hij opzettelijk tot hen richt, een woord van de ernstigste en trouwste vermaning. Een drievoudig *wee* spreekt hij over hen, evenals over de Farizeërs, uit. Ook zij waren geveinsd, want zij schreven vele dingen voor als goddelijke verordeningen, zóóvele dat de menschen alles onmogelijk konden waarnemen en zelve betrachtten zij er niets van. En zouden zij beter zijn dan hunne vaderen, die de profeten doodden? Neen, zij begroeven wat hunne vaderen gedood hadden, en zoo zette het nageslacht de booze werken van het voorgeslacht met welbehagen voort. Deze stoute wending der rede vormt den overgang tot de aankondiging, dat zij eveneens de gezanten dooden of uitbannen zouden, en alzoo de satanische bedoeling daarvan verwezenlijken, namelijk, het uitlokken van Gods strenge strafgerichten over zijn geslacht; hadden zij toch door hunne voor het volk zoo heilzame bekeering die lijn der boosheid afgebroken, dan zou het onweder, dat sints jaren boven de natie zich samenpakte, afgedreven zijn; nu dat echter niet geschied was noch geschiedde, zou al het onrechtvaardig vergoten bloed afgeëischt worden van dit geslacht. Aan hen toch was de treurige toestand te wijten. Zij hadden den sleutel der kennis weggenomen: zij gingen zelve niet in, en die er naar toe gingen weerhielden zij!

De laatste strafrede, Luc. 20: 45—47. Matth. 23.

Helaas! deze rede leidde niet tot de wenschelijke verbetering, maar tot klimmende verbittering: de bestraften zochten hem door listige strikvragen iets te ontlokken wat hem strafbaar voor hunne wet zou kunnen doen schijnen! Desniettemin zal Jezus nog op het laatst van zijn leven dezelfde beschuldigingen, vermeerderd en verscherpt, hun

toevoegen, hen kenschetsende als "blinde leidslieden", "dwazen en blinden", "slangen-, adderen-gebroedsels"; hunne stijgende vijandschap maakte een steeds zwaarder oordeel noodzakelijk. In het ontzaglijk uur van afscheid vatte hij zijne vroegere uitspraken samen, bovendien veroordeelende hunne menschenbehaagzucht (Matth. 23: 5—11), hunne wreede zelfzucht onder het mom van godsdienst (vs. 14), hun verderfelijken bekeeringsijver (vs. 15), en hun onverstand (vs. 16— 22). "*Gij blinde leidslieden, die de mug uitzift en den kemel doorzwelgt!*" Gij staat met onuitwischbare trekken voor ons geteekend en hebt uw vonnis ondergaan! Uw beeld zij ons allen tot heilzaam afgrijzen!

De huwelijkswetten, Matth. 19: 1—12. Luc. 16: 18. Matth. 5: 31—33. Marc. 10: 1—12.

Op denzelfden tocht werd Jezus eene strikvraag voorgelegd omtrent de Mozaïsche vergunning (Deut. 24): aan de wettige vrouw een scheidsbrief te mogen geven, "omdat de man iets schandelijks in haar gevonden had". De Joodsche geleerdheid twistte daar hevig over. "Terwijl namelijk de school van Schammaï beweerde, dat naar de bedoeling dezer wet de scheiding geoorloofd was, als de vrouw zich aan onkuische woorden of daden had schuldig gemaakt, leidden de leerlingen van Hillel er integendeel de vergunning uit af, dat men zijne vrouw wegens kleine overtredingen of twisten verlaten mocht. Zeker wetgeleerde had zelfs verkondigd op grond der woorden: "indien zij geene genade vond in uwe oogen", dat het den Israëliet vrijstond zijne echtgenoote te laten varen, zoo hij eene andere vond die hem beter behaagde, ja het is bijna ongeloofelijk, hoe geringe voorwendsels de willekeur als voldoende beschouwde om de heiligheid van den echt te verbreken. De vraag: "is het een mensch geoorloofd zijne vrouw te verlaten" ging dus uit van het laatstgenoemde standpunt, en wil weten of dit bij den Heer bescherming of tegenstand vond. Had zij alzoo de strekking om hem bij de voorstanders van een der twee scholen in verachting te brengen, zij was te gevaarlijker, omdat hij zich nog in het gebied van Herodes bevond, wiens lichtzinnige schending van de heiligheid des huwelijks even bekend was, als het

noodlottig einde, dat hare berisping voor Johannes den Dooper gehad had. Gemakkelijk kon de wensch in de Farizeën ontstaan om zoo mogelijk den Heer een woord te ontlokken, dat, aan den dwingeland overgebracht, diens verbittering ook tegen den Nazarener zou opwekken. In elk geval kon de Heer in zijn antwoord de strengheid der wetten niet handhaven, zonder zich gehaat te maken bij het lichzinnigst gedeelte der schare, of hare onbeperkte toepassing niet vergunnen, zonder het vertrouwen der strengere partij te verbeuren" (*van Oosterzee*).

Reeds in de bergrede van Mattheus had Jezus zijne wetgevende stem verheven tegen de gebruikelijke echtscheidingen. Zonder partij te kiezen voor of tegen deze of gene school, herhaalt hij nu die uitspraken schier letterlijk (vgl. bl. 252), evenwel na voorafgaande mededeeling van den historisch-dogmatischen grond, waarop zij rusten: "Hebt gij niet gelezen, die van den beginne gemaakt heeft, dat hij ze gemaakt heeft man en vrouw? en gezegd heeft: daarom zal een mensch vader en moeder verlaten, en zal zijne vrouw aanhangen, en die twee zullen tot één vleesch zijn, alzoo dat zij niet meer twee zijn, maar één vleesch. Hetgeen dan God samengevoegd heeft, scheide de mensch niet!"

Op het eenig-ware standpunt staande, verheven boven al de jammerlijke en vaak kleingeestige partijtwisten, veroordeelt Jezus alzoo de minachting, waarmede de getrouwde vrouw (vgl. bl. 308 v.v., waar over de vrouw in 't algemeen gesproken werd) meestal behandeld werd. Hij plaatst haar op ééne lijn met den man: hij mag haar, maar zij hem ook verlaten, t. w. om hoererij. Uit deze gelijkheid van rechten omtrent hunne samenleving, vloeit natuurlijk de gelijkheid van plichten in datzelfde opzicht voort. Gelijkheid van die rechten en plichten sluit echter niet in dat beider rechten en plichten juist dezelfde zijn. Het recht der vrouw is, dat de man haar aanhange, en de plicht der vrouw, dat zij hem onderdanig zij. Het recht des mans, dat hij het hoofd is; de plicht des mans, dat hij zijne vrouw aanhangt. Recht en

plicht wordt nader bepaald door de mate van kracht. Meerder kracht geeft grooter plicht en beperkter recht. De man is de sterkste en daarom verplicht als het hoofd te fungeeren. De man is de sterkste, en daarom juist is het hem niet geoorloofd despoot te zijn; integendeel, de natuurlijke zwakheid der vrouw beperkt zijne in physieke kracht gegronde rechten, hij is geroepen, om "aan de vrouw, als het zwakkere vat, hare eer te geven." De vrouw is blijkbaar, volgens Jezus, de hulpe tegenover den man, zijne evenknie, zijne vriendin, zijn dienende medgezel; en de toestand der slaafsheid, die als een vloek van wege de zonde over haar kwam, moet geheel verdwijnen tengevolge van de aangebrachte verlossing. Maar nu vergete men ook nooit, dat de vrouw geen *man* worden kan of mag, maar *vrouw* moet blijven. God heeft beide gemaakt, *man* en *vrouw*. Elk geslacht heeft zijne eigenaardige gaven en talenten, en alzoo zijne eigenaardige roeping. De vrouw is niet zwakker van verstand, of wil, of gemoed. Maar hare lichaamskrachten zijn minder, haar zinnelijk gevoel is bewegelijker, haar voorstellingsvermogen staat veel minder onder de heerschappij van de rede. De man moet werken, de vrouw zorgen; de man gebieden, de vrouw besturen; de man het aardrijk onderwerpen, de vrouw in den onderworpen bodem de bloemen des levens planten. Van daar dan ook, dat al 't geen buiten het huisgezin ligt, der vrouwe niet betaamt. Betrekkingen, die aan het huisgezin onafscheidelijk verbonden zijn tengevolge van krankheid of gezondheid, van droefheid of van blijdschap — ik denk hier bijv. aan de beoefening van de medicijnen (niet van de heelkunde), de opvoeding van kinderen, de verpleging, de verloskunde enz. — mogen door vrouwen bekleed worden, maar hetgeen behoort tot de markt des levens, het werken in 't zweet des aanschijns, het gebieden en heerschen, den koophandel, de zeevaart, de krijgskunde, enz., dat kan de vrouw niet doen zonder zich zelve tot man, en den man tot tegenpartij te maken.

God maakte man en vrouw, het paar, de zedelijke eenheid van twee verschillende en voor elkaâr bestaande individuen. Er moet dus

den grootsten nadruk gelegd worden op het *één* zijn, niet op het *alleen* zijn. Menigeen lijdt aan de ziekte van het individualisme. Man en vrouw zijn een zedelijke eenheid, zoodat dan ook op alle zedelijk gebied man en vrouw slechts ééne stem hebbe. Het echtpaar vertegenwoordigt niet twee willen, twee richtingen, twee neigingen, slechts één wil, één richting, één neiging. Waar het anders is, wordt de huwelijkswet niet vervuld. Daar nu staat en kerk beide eene, schoon onderscheidene roeping hebben, is het onchristelijk man en vrouw te doen stemmen, alsof ze ieder op zichzelf stonden. O ellendig individualisme, dat alleen de hoofden telt, en dus de vrouw, afgescheiden van den man, wil begiftigen, wat zeg ik, belasten met het stemrecht! Voor de (getrouwde) vrouw stemme de man; voor de kinderen de vader; voor de weduwe de voogd. Hij doe dat als het hoofd, de vertegenwoordiger van het paar en van het gezin tegenover de buitenwereld, en zijne verantwoordelijkheid zal des te grooter zijn naarmate zijne roeping gewichtiger is.

Alzoo kan Gode de ongehuwde staat ook niet behagen. De discipelen, door de strengheid zijner eischen getroffen, spraken het uit, dat de ongehuwde staat hun dan verkieslijk voorkwam: liever geene vrouw, dan eene vrouw, waaraan de man voor goed vastgemaakt is. Maar Jezus zeide, dat die staat alleen om drie redenen oirbaar is. "Gelijk sommigen door natuurlijke oorzaken, en anderen door kunstbewerking verstoken moesten blijven van het echtelijk leven, was het ook mogelijk, dat men zich daarvan ter wille van het Godsrijk vrijwillig onthield, hetzij om zich daaraan geheel te kunnen wijden, hetzij omdat de nood der tijden het vorderde (1 Cor. 7 : 21), hetzij omdat men voor zichzelven ter zijner volmaking die onthouding noodzakelijk achtte" (*van Oosterzee*). Jezus achtte dus alléén in die gevallen de ongehuwde staat geoorloofd; overigens was het niet goed dat de mensch *alleen* is. Vooral bedenke men, dat Jezus hier enkel van mannen spreekt; van de vrouw zegt hij nergens, dat zij buiten het huwelijk opzettelijk blijven mag. De Heer doet hier gevoelen,

welk een diepen blik hij geslagen heeft in de natuur van man en vrouw afzonderlijk, maar tevens hoe vijandig hij tegen alle natuurverkrachting overstaat. 't Behoeft zeker geene opmerking, dat het gesneden zijn om het koninkrijk Gods het monnikendom niet verschoont; en allerminst, dat de nonnenkloosters tegen het Evangelie indruischen. Bevorderen wij veeleer met alle geoorloofde middelen een passend huwelijk, wij zullen in den geest des Heeren handelen! Laat boven alles het huwelijk worden, zooals God het ingesteld heeft!

"Ik weet niets, zegt *de Gasparin*, dat mij zoo treffend voorkomt als het levensplan van twee jeugdige echtgenooten, die zich ten doel stellen te zamen het goede te betrachten, te zamen zich te ontwikkelen, te zamen hunne opvoeding voort te zetten, te streven naar dat verheven geluk, dat slechts verkregen wordt in den weg van arbeid en plichtsbetrachting! Aan den geest en het hart hunner kinderen, aan het nauwgezet bestuur hunner huishouding, aan het lezen in den huiselijken kring, aan het dienen van God door lijdenden en armen te ondersteunen, aan de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling van allen, den tijd te besteden, die noodig was om aan de onverbiddelijke eischen van een wereldsch bestaan te voldoen, — ziedaar het duidelijk gestelde en met moed gevolgde programma, dat de vrouwen van het Evangelie tegenover stellen aan de ijdele vervoeringen en aan de dwaze eischen op maatschappelijk gebied....

"Het is van groot belang, dat deelen van echtgenooten in elkanders denken en arbeiden, en van meer invloed, dan men wel meent, op den innigen band der zielen....

"Zonder die sympathie, zullen de beide levens naast elkander voortbestaan, maar niet één worden. Zoodra zij bestaat, zoodra er gemeenschap is in denken en arbeiden, dan kan, ja, dan zal de vrouw een altijd belangrijken en dikwijls overwegenden invloed op het intellectueele leven en op de handelingen, zelfs op staatkundig gebied, van haren man uitoefenen. Trouwens die invloed is wederkeerig tusschen hen, en juist dit maakt de heerlijkheid van het huwelijk uit....

"Het huiselijk leven is volstrekt niet, zooals men wel eens gemeend heeft, in strijd met het openbare leven. Waarachtige genegenheden dringen tot het vervullen van alle plichten. Zij ontzenuwen noch verzwakken iemand. Eigenliefde door twee, of drie, of vier te zamen gekoesterd, blijft toch altijd eigenliefde en verdient geene achting, in welk opzicht ook. Maar het Christelijk huisgezin verloochent haar. Verre van zijne leden van hunne burgerplichten af te brengen, stelt het juist een middelpunt van warmte daar, dat zijne stralen naar buiten verspreidt. Daar binnen wekt men elkander op tot handelen, tot strijden voor alle edele zaken, tot dienen van recht en vrijheid. Weest er verzekerd van, als baatzuchtige traagheid, als dwaze onverschilligheid ergens bestaan, dan is het juist daar, waar het waarachtige huisgezin ontbreekt, waar het waarachtige familieleven de gewetens niet heeft geroerd, de harten niet heeft doen kloppen....

"Wat het wonderspreukigste schijnt van alles, is het huwelijk en het huisgezin volgens het Evangelie. Dáár toch is zooveel grootheid, zooveel poëzie, zooveel verhevene eerzucht en edel streven, platte alledaagschheden worden er zoo krachtig weersproken, het afdingen op beginselen zoo beslist gelogenstraft, dat het woord *paradox* als van zelf op de lippen komt. Welnu, dat paradoxe is gezond verstand bij uitnemendheid. Ja, het waarachtig gezond verstand is met het Evangelie op aarde gekomen. Het Christelijk leven is niet slechts verheven, het is ook verstandig. Het gezond verstand is zoo verheven! En het streven naar het ideale is zoo verstandig, als men weet, dat God alle heerlijkheden van een onvergankelijk geluk voor ons heeft bereid."

Tafel-wetten, Luc. 14 : 7—14.

Mozes had den scheidbrief slechts toegelaten, de inzetting der ouden had hem gemaakt tot regel. De geveinsdheid der Farizeërs bestond dus hierin, dat zij zich op Mozes beriepen, en Mozes' bedoeling niet verwezenlijkten, die toch naar Gods gebod zoo min mogelijk echtscheiding wilde. 't Zelfde had plaats met betrekking tot de Sabbatsviering. Als eigenbelang het voorschreef, deden zij wel degelijk werk

op den Sabbat, terwijl het liefdebetoon jegens ongelukkige menschen verboden was. "Gij, geveinsden! maakt niet een iegelijk van u op den Sabbat zijnen os of ezel van de kribbe los, en leidt hem heen om te doen drinken? En deze, die eene dochter Abrahams is, welke de Satan, ziet, nu achttien jaren gebonden had, moest die niet losgemaakt worden van dezen band, op den dag des Sabbats?" Over deze veinzerij spraken wij reeds vroeger (bl. 276 v.v.). Maar nog in een ander opzicht toonden zij een onoprecht karakter. Zij hadden zich gehuld in het kleed der nederigheid, en voor de menschen gaven zij aalmoezen, maar zij waren vol eerzucht en eigenbaat.

Op dezelfde reis brood etende in het huis van een' overste der Farizeërs, genas hij daar — 't was Sabbat! — een waterzuchtig mensch, er blijkbaar gebracht om hem te verzoeken. Op die uitdaging geantwoord hebbende door eene beschamende vraag en eene zegevierende daad, de genezing zelve, ontving hij toch niet de verdiende hulde. De noodiging was niet welgemeend geweest, en hun hart wilde niet luisteren naar de stem van het geweten, door hem overtuigd. De dischgenooten, Wetgeleerden en Farizeërs, wilden hun ongelijk niet bekennen, zij wilden zich niet voor den man uit Nazaret buigen. Hun hoogmoed en eerzucht stond hun in den weg. Gewoonlijk zochten zij de hoogste plaats aan den disch, zij hadden ook daar de vooraanzitting lief. Dit was een zinnebeeld van hunne verhouding tot Jezus. Zij hadden de laagste plaats moeten kiezen, maar trachtten zich op de hoogste plaats te zetten en te handhaven. Dat zondig streven bestrijdende, kleedt Jezus zijne gedachten in eenen aan de eigenaardigheid van het oogenblik ontleenden vorm, in dien eener tafelwet, doch die voor alle tijden en tafelen geldt. "Kiest de laagste plaats, en gij zult verhoogd worden! Zet u niet in de eerste, opdat gij misschien niet verlaagd wordt!" Hij spreekt op nieuw een hoofdbeginsel zijner zedeleer uit, of liever de wet der verhooging, die door God gevolgd wordt: "ieder, wie ook, die zich zelf verhoogt, zal vernederd worden, en die zichzelf vernedert, zal verhoogd wor-

den." Overgebracht op het koninkrijk Gods, is de gastheer, die verhoogt en vernedert, God zelf. Zoo zal de eerzuchtige Farizeër gestraft, zelfs buiten de feestzaal gesloten worden, waar hij zich met de hoogste plaats gevleid had!

Aldus gebood Jezus met betrekking tot de tafel, waaraan men genoodigd was. Nu een voorschrift met betrekking tot het noodigen aan eigen tafel! Hij bestrijdt den hoogmoed der standen, en bepaaldelijk de vleeschelijke loonzucht, welke daarmee samenhing. Rijken noodigen rijken, om te genieten uit kracht van wedervergelding. Niet alzoo, zegt Jezus. Noodig die u niet weder noodigen kunnen. Van zijn tijdelijken vorm ontdaan, wil dit zeggen: Trek u den geringste en ongelukkigste aan, laat over het leven der ellende het zonnetje der nederbuigende barmhartigheid schijnen! Dan zijt gij gelukkig: het menschelijk gemoed vindt geluk in het betoon van onbetaalbare liefde. En wat de beweldadigden niet verwachten, dat zou God doen. Zulk eene gezindheid en werkzaamheid zal vergolden worden "in de opstanding der rechtvaardigen." Dáárom moet men het niet doen; er wordt enkel *verklaard*, waarom zulk een weldoener zalig is te noemen.

De tweede tafel der wet, Luc. 10: 25–37.

Nog op eene andere wijze wist het Farizeïsme Gods wet te ontduiken. Daarvan geeft ons de vraag van den Wetgeleerde, met booze oogmerken gedaan, bij het begin dezer periode eene treffende proeve. "Meester, wat doende zal ik het eeuwige leven beërven?" Jezus kent zijne bedoeling om hem, ware 't mogelijk, een antwoord dat naar ketterij riekte te ontlokken, en daarom brengt hij zelf den aanval terstond op het wettelijk gebied over. "Wat staat er geschreven in de wet? Hoe leest gij?" De verzoeker werd aldus tot het uitspreken van zijn eigen gevoelen genoopt. Deze antwoordt op eene onverbeterlijke wijze, misschien wel met een eigen woord van Jezus, die het althans met zijne hooge goedkeuring stempelt. Inderdaad, die de volmaakte wet in allen deele betracht, zal zalig worden, maar juist wijl de zondaar dit niet kan, heeft hij den Verlosser noodig die hem macht geeft een kind Gods te worden. Hoe dit zij, de Wetgeleerde

toonde dus, dat hij den weg wist; hij stond beschaamd, want zijn booze toeleg viel nu niet te ontkennen. Zijne schuld niet willende bekennen, zocht hij zich te rechtvaardigen door voorgewende onkunde, tevens een listige strikvraag. Immers, men kon de tweede tafel der wet niet betrachten, dus niet veel doen om het eeuwige leven te beerven, indien men niet wist, wie de naaste was. Over deze vraag was veel verschil van gevoelen; en door een menigte van bepalingen, die van scherpzinnigheid doch tevens van liefdeloosheid getuigden, wist men Gods gebod krachteloos te maken. De verdichte geschiedenis van den Samaritaan, die onze lof niet behoeft, is het antwoord, door Jezus gegeven. Hij liet zich niet afleiden naar het veld der theoretische beschouwingen, hij gaf een praktisch, een onwederlegbaar, een altijd-geldig antwoord De priester en leviet gingen den deerniswaardigen landgenoot zonder ontferming voorbij, misschien wel omdat zij nog niet uitgemaakt hadden, of hij wel hun naaste was. Maar een Samaritaan wordt zijn redder, "schoon de Joden geene gemeenschap houden met de Samaritanen." Nu leert Jezus daarmee niet, dat ieder mensch onze naaste is, hij gaat van die waarheid uit, welke in het besef, dat alle menschen uit éénen bloede zijn, haren onuitroeibaren wortel heeft. Neen, hij leert dat zelfs een Samaritaan de naaste worden kan van een Jood, die hem haatte. Hij antwoordt: *Hem* wordt gij de naaste, dien gij barmhartigheid bewijst, wilt gij dus weten, wiens naaste gij worden zult, bewijs barmhartigheid; houd u niet schuil achter die vraag, maar toon medelijden met elken ongelukkige, wie hij ook zij. Bemin gij zelf het eerst, en gij zult bemind worden, gelijk God u het eerst bemind heeft (vgl. bl. 254).

De noodiging tot het koninkrijk Gods. Luc. 14: 15—45.

Maar wat het ergste, en tevens zéér verklaarbaar was: een gelijksoortige geveinsdheid heerschte met betrekking tot het Evangelie van het koninkrijk Gods. Over de voor het leven van Jezus gewichtige beteekenis der gelijkenis, die op de boven besprokene tafelwetten

volgde, spraken wij bl. 344; maar zij verspreidt ook veel licht over de Farizeesche partij. Wel prees zij het brood-eten in het koninkrijk Gods (vs. 15), blijkens een uitroep van een der gasten, die waarschijnlijk aldus een einde zocht te maken aan Jezus' beschamende lessen. Maar de getrouwe en standvastige getuige, wel verre van zich te laten afleiden, grijpt de uitgesprokene stelling aan, om de Schriftgeleerden en Farizeërs te doen gevoelen, dat zij er het brood niet zullen eten. Zij geven voor wel te willen, doch niet te kunnen! De eerste verontschuldigt zich, omdat hij een pas gekochten akker moet bezien; de tweede, omdat hij zooeven gekochte ploegossen beproeven gaat; de derde, omdat hij een vrouw getrouwd heeft. Zorg voor het aardsche goed, beroepsbezigheden, huislijke banden, op zich zelf niet kwaad, worden gebruikt om een kwaad goed te maken, namelijk de onwilligheid om tot het Godsrijk te komen. Aan al die weigeringen ligt ééne gemeenschappelijke meening ten grondslag: wij kunnen in eigen huis even goed, ten minste, genieten als aan dat avondmaal. Alzoo bleek zelfgenoegzaamheid de diepste wortel van het Farizeeïsme te zijn, met allerlei bladeren bedekt, maar die Jezus uit barmhartigheid en waarheidsliefde wegnam.

DERDE HOOFDSTUK.

GRUWELIJKE SCHIJNHEILIGHEID.

De goddelijke wet zal gehandhaafd worden, Luc. 16 : 15—17.

De wet van Mozes was de wet van God. De onoprechtheid, waaraan zij schuldig stonden tegenover Mozes, was schijnheiligheid met betrekking tot God. Zij rechtvaardigden zichzelven voor de menschen, zij namen den schijn aan, alsof ze heilig waren en rechtgeloovig, maar zij konden God niet bedriegen, hij kende hunne harten, en wat

hoog was in de schatting der menschen, was een gruwel voor God. Zij hadden genoeg aan zichzelven, en aan de aardsche goederen waarop zij hun betrouwen stelden, en alzoo was hun godsdienst slechts ijdel vertoon. Maar voor deze huichelarij zal de zedelijke orde niet wijken.

De Wet en de Profeten zijn tot op Johannes, van dien tijd af wordt het koninkrijk Gods verkondigd, en een iegelijk doet er geweld op, om den ingang gewelddadig te verbreken, en er alzoo met al hun boosheid in te gaan. Maar het is lichter, dat de hemel en de aarde voorbijgaan, dan dat één tittel der wet valle. Eerder zal de natuurorde, dan de orde der zedelijke wereld omgekeerd worden!

Schijnbare rechtvaardigheid, Luc. 16 : 1—14. Matth. 6 : 24.

De schijnbare rechtvaardigheid in het dienen van God ontmaskert de Heiland in de gelijkenis van den onrechtvaardigen rentmeester, wel tot de discipelen gericht, doch ook voor de Farizeërs bestemd en eene nadere beschrijving van den oudsten zoon (Luc. 15 : 29). In den dienst van God deed hij zich voor als getrouw, maar werkelijk was hij ontrouw op eene allertreurigste wijze. Van zulk eene ontrouw aangeklaagd, wist hij, door oneerlijke verandering, door vervalsching van de Schriften, zichzelven vrienden onder de menschen en rechtvaardig voor de menschen te maken, gelijk de rentmeester deed. Daartoe kwam hij, omdat hij "een goed leven" wilde blijven leiden; hij wilde zich niet vernederen om te bedelen, en hij kon niet graven; uit hoogmoed trachtte de Farizeër de plaats, door hem in de Theocratie bekleed, te behouden, schoon hij op allerlei wijze hare goederen voor zichzelven gebruikte, en dus Gode niet gaf wat Godes was, gelijk de oudste zoon zijn vader niet betamelijk eerde. Ook van elders weten wij, dat hij onder den dekmantel van godsdienst zich schuldig maakte aan diefstal, ja aan den onbarmhartigsten roof (Luc. 20 : 47). Hiermede komt de gelijkenis treffend overeen. De Farizeërs waren geldgierig, zegt Lucas, en wat dreef den rentmeester tot zijne oneerlijkheid? Was het niet de geldzucht, eerst om te verkwisten, later

om onbezorgd te kunnen leven? Zijn hoogmoed had hem belet, schuldbelijdenis te doen; maar zijn geldzucht dreef hem tot ongerechtigheid, in schijnbare menschenliefde en schijnbare rechtvaardigheid.

De rentmeester kon zijn' heer bedriegen, die, naar de slechte gewoonte der Oostersche grondbezitters, niet bekend was met hetgeen de pachters moesten opbrengen; maar juist daarom was de bedriegerij des te erger, wijl zij een schandelijk en herhaald misbruik van vertrouwen was. De schuldbrieven nu waren zooveel verminderd, dat de totale som der ontvangsten, blijkens die stukken, overeenkwam met het bedrag der sommen, die de rentmeester zijnen heer ter hand gesteld had. Die verandering kon gemakkelijk gemaakt en bedekt worden, 't zij wegens den vorm der cijfers, 't zij wegens de stof (was), waarin men die verbintenissen schreef. De rentmeester had dus slim gehandeld, met betrekking tot zijn' heer; en dat moest Jezus' discipelen niet bevreemden, want de zonen dezer eeuw handelen jegens elkander listiger, dan de zonen des lichts omtrent hun geslacht. De Farizeër kon echter God niet bedriegen, die het hart doorgrondt, voor wien alle dingen naakt en open zijn.

Waarschijnlijk sprak Jezus deze gelijkenis uit, ook om Judas aan zichzelven te ontdekken, die voor het oog nog aan hem gehecht, inderdaad reeds in zijn hart den Mammon, dien vreemden heer, diende. Zulk een voorbeeld mochten zijne leerlingen nooit navolgen. 't Was geen kwaad, menschen tot vrienden te maken. Maar gruwelijk was het, zich vrienden te maken op gelijke wijze als de rentmeester had gedaan, t. w. in den dienst der ongerechtigheid. Zij moesten zich vrienden maken, gelijk de vader in de voorafgaande gelijkenis, die door zijne voorkomende en vergevende liefde, zijnen vroeger zoo afkeerigen en rampzaligen zoon voor goed aan zich verbonden, en dus uit de klauwen des verderfs gered had. Immers, deze had behoord tot den onrechtvaardigen Mammon, tot de wereld, tot het rijk des doods. Uit zulk eene stof, als 't ware, moesten zich Jezus' leerlingen *als zoodanig* vrienden maken, vrienden van hunne *Christelijke* persoon-

lijkheid; en stierven zij eens, dan zouden die vrienden, hen voorgegaan, hen als redders met dankbare blijdschap begroeten bij hunne aankomst in het oord der zaligheid. Dat toch was hunne roeping, gelijk ook de Farizeër, als "dienaar Gods", eene gelijke roeping had, maar niet betrachtte. Trouw en ontrouw nu is een zedelijke karaktertrek; getrouwheid in het kleinste is ook getrouwheid in het groote, en omgekeerd: ontrouw aan de zedelijke roeping, of onrechtvaardigheid, in het kleinste is het ook in het groote. Zelfs in den dienst van den Mammon moest men getrouw zijn, en kon men getrouw wezen; zoo men 't niet was, het hart was zoo verdorven, dat het ware, het hemelsche goed den ontrouwe niet toevertrouwd zou worden. En al had de ontrouw betrekking op het goed van een' vreemde, gelijk ook de Mammon voor Israël, Gods knecht, een vreemde was, — dat verontschuldigde niet; hetgeen het zijne was, *objectief*, volgens de beloften des ouden Verbonds (Luc. 15 : 31), zou hem dies niet *subjectief* gegeven worden. Want diende men de ongerechtigheid, men kón niet tegelijker tijd God dienen, 't was eene zedelijke onmogelijkheid! En aangezien de Farizeër inderdaad onrechtvaardig was, diende hij God niet, ook bij allen schijn van godsdienstigheid; hij kan zijn objectief eigendom, het ware goed, niet ontvangen, maar God veroordeelt hem, en zal hem uitwerpen.

Schijnbare rechtgeloovigheid, Luc. 16 : 19—31.

Het leven van den Farizeër hing op het innigst samen met zijne beschouwing van het oude Testament. Wij hebben reeds vaak opgemerkt, hoe, volgens den Heer, zijne machtigste en bitterste tegenpartij het gebod Gods machteloos maakte en, niettegenstaande alle betoon van eerbied voor Gods getuigenis, toch niet geloofde aan Mozes en de Profeten (Joh. 5 : 45—47), als tolken Gods. Van deze ongeloovigheid is de onbekeerlijkheid der Joden het onvermijdelijk gevolg, en niemand zal tot het Messiaansche heil, tot den Messias komen, dan door Mozes en de Profeten. Daaruit vloeit zelfs het eindeloos verderf voort. De wrange vrucht nu dier ongeloovigheid schetst de Heer

in de verdichte geschiedenis van den rijken man, waarin het geluk, dat de arme Lazerus genoot, haar des te sterker doet uitkomen.

De rijke man is de Farizeër. Zijn weelderige, schoon niet uitspattende levenswijze, wordt met bewonderenswaardige juistheid en beknoptheid geteekend. Jezus veroordeelt haar niet; hij wil enkel doen uitkomen hoe de rijke man het goede dezer aarde volop geniet, maar niemands lijden verzacht. Een zekere bedelaar, met name Lazarus, lag voor zijne poort, vol zweren, en hij was zoo behoeftig dat hij begeerde verzadigd te worden van de kruimkens, die van de tafel des rijken vielen. Maar zijne begeerte werd niet voldaan; zelfs werd niet eenmaal zorg gedragen, dat er geene onreine honden op zijne zweren aasden. De rijke man, die zijne poort dagelijks uit- en inging, was niet met ontferming bewogen geworden. Hij had dus geen gehoor gegeven aan de Wet en Profeten, wier geboden en beloften aan de liefde onlosmakelijk vastgeknoopt waren. De rijke man had dientengevolge niets te goed (Luc. 14: 14), geen schat in den hemel; in zijn leven had hij zijn goed verbruikt, wijl hij het niet in de richting naar God, d. i. in ware liefde gebruikt had. Lazarus daarentegen, type van het lijdend Jodendom, van de schare die vervloekt was, omdat zij de wet niet kende, van de armen, verminkten, kreupelen en blinden, aan wie de boodschap van het Godsrijk gebracht was, nadat de genoodigden geveinsdelijk geweigerd hadden, Lazarus, de type van het vrome Jodendom, dat het lijden met stille gelatenheid draagt in onderwerping aan God, Lazarus, de type van het ware Israël, dat de Messiaansche vertroosting begeert, — Lazarus onderging in dit leven het kwade, dat hij tot loutering noodig had, en had dus hier namaals geen kwaad te vreezen: hij was hier beproefd omdat hij godvreezende was. Lazarus wordt dan ook van de engelen gedragen in Abrahams schoot, maar de rijke..... Na eene deftige begrafenis slaat hij zijne oogen op in de hel, alwaar hij komt tot de wetenschap dat Lazarus zalig is en zalig blijft, en dat hij ellendig is en ellendig blijft. Abraham verzekert hem dit, op wien de Joden

zoo trotsch waren, Abraham, de vader des geloofs, en waarom? Omdat hij inderdaad geen gehoor gegeven had aan Mozes en de Profeten, de tolken Gods!

Schijnbare dankbaarheid, Luc. 18: 9—17.

In schijn slechts rechtgeloovig, was de Farizeër ook slechts in schijn dankbaar aan God. Wel kwam het "ik dank U, o God" over zijne lippen, maar om er onmiddellijk op te laten volgen: "dat ik niet ben gelijk de andere menschen, roovers, onrechtvaardigen, overspelers of ook gelijk deze tollenaar; ik vast tweemalen ter week, ik geef tienden van alles wat ik verwerf." Dankende voor hetgeen hij *niet* was en zelf wel deed, verheerlijkte hij zijne eigene kracht, zijn eigen ijver, zijn eigen werken, i. é. w. zijn eigen ik, voor het aangezicht van dien God, dien alleen de eer van alle goeds toekomt; terwijl de stem van zijn geweten, dat toch ook wel van overtredingen zal gesproken hebben, stom scheen te zijn, en hem aldus het schuldgevoel, het gevoel van eigen onwaardigheid, den zondigen mensch tot ware dankbaarheid onmisbaar, volstrekt ontbrak. Het oude Testament, waarop de Heiland zich hier stilzwijgend beriep, en niet op den eisch om in hem te gelooven — Jezus bestreed het Farizeeïsme, 't welk het eerste erkende en aan het tweede geen lust had! — het oude Testament veroordeelde zulk eene zelfverheffing op schier iedere bladzijde, maar het vorderde, om God te verheerlijken, eene stemming, als die de Tollenaar uitsprak op een toon en met bewegingen, die getuigden van waarachtigen ootmoed en berouw: "O God, wees mij, den zondaar, genadig!" Tot de genadige vergevingsgezindheid de toevlucht genomen — dat is de weg om gerechtvaardigd naar huis te gaan boven den Farizeër, dat is in de schatting Gods. Het "bidden" van den Farizeër was eigenlijk een hulde aan zichzelven, het bidden van den Tollenaar een ootmoedig erkennen van Gods liefdehart, een geloovig inroepen van Gods ontferming, een vurig verlangen naar Gods vergeving; op deze wijze wordt God het meest verheerlijkt, maar geeft hij dan ook het onmisbare goed in de verklaring, dat zulk een bidden van hem recht-

vaardig is, terwijl de Farizeër zich met den schijn vergenoegt en zal moeten vergenoegen.

De ware beletselen om in te gaan, Luc. 18: 15—30. Matth. 19: 13—30. Marc. 16: 13—31.

Zelfverblinding, geveinsdheid en huichelarij — die ondeugden waren slechts uitspruitsels uit één en denzelfden bitteren wortel: natuurlijke zelfzucht, hoogmoedige zelfgenoegzaamheid, vleeschelijk zelfbetrouwen, of hoe men die moederzonde ook nader meent te moeten benoemen.

Werd alzoo ganschelijk niet voldaan aan de eischen der goddelijke wet, Jezus doet gedurig uitkomen dat zulk eene gezindheid het ingaan in het Godsrijk belet. "Voorwaar zeg ik u: zoo wie het koninkrijk Gods niet zal ontvangen als een kindeke, die zal er geenszins inkomen!" Zoo liet hij zich — wij durven niet zeggen voor de hoeveelste maal, want die les moest telkens ingeprent worden! — nog hooren op de laatste reis. Nevens kranken werden dan ook kinderkens tot hem gebracht, om ze te zegenen, eer hij stierf. De jongeren toonen zich verstoord, de meester was veel te groot en had wel wat beters te doen, dan dat hij zich met "dat kleine goed" zou inlaten! Die ergernis kwam blijkbaar voort uit een hart, dat niet eenvoudig, niet kleingevoelend, niet mededeelzaam was. Doch Jezus verordent het tegendeel: "Laat de kinderkens tot mij komen, en verhindert ze niet, want *derzulken* is het koninkrijk Gods!" De tegenovergestelde zin, dát is de verhindering om tot mij, om tot mijn rijk te komen!

Bij diezelfde gelegenheid werd de diepste wortel der vijandschap tegen Jezus openbaar.

De Synoptici hebben ons de aandoenlijke geschiedenis bewaard van den rijken jongeling, een der edelste vertegenwoordigers maar ook een der treurigste slachtoffers van het Farizeeïsme. Zijne welwillendheid jegens Christus is groot, dien hij zelfs "*goede Meester!*" noemt. Daar de jongeling hem niet hield voor den Zone Gods, of voor zijnen Heer, ging hij op zijn standpunt veel te ver: voor den Wetgeleerde

"Laat de kinderkens tot mij komen . . . !"

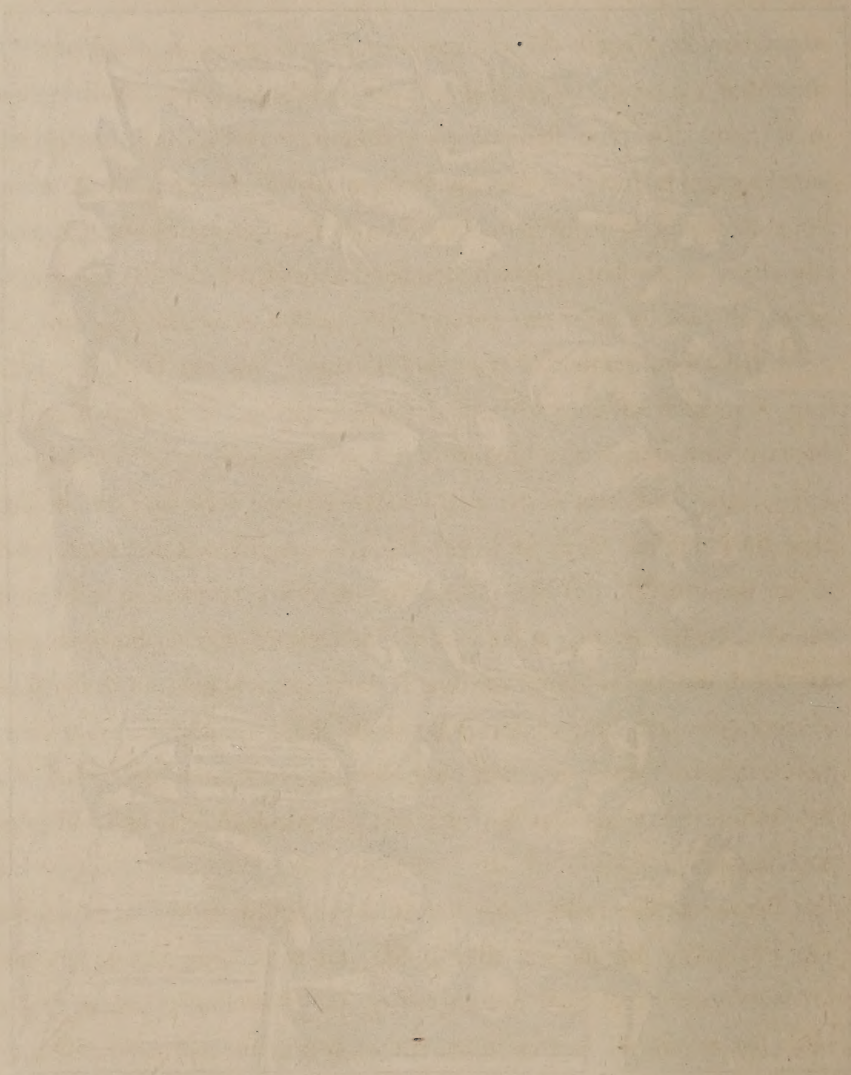

was niemand goed dan God. Jezus toont zich dus over die aanspraak verbaasd, ja hij laat hem gevoelen dat hij ontrouw is aan eigen beginsel. Hij is oppervlakkig, niet nadenkend, hij kent zichzelven niet, en ook daarom houdt Jezus hem den spiegel der wet voor. Zijn antwoord luidt: "al die dingen heb ik onderhouden van mijne jeugd aan;" in oprechtheid meende hij genoeg gedaan te hebben, om het eeuwige leven in te gaan, en toch had hij geen volkomen vrede. Zulk een zedelijk karakter stelde Jezus op hooge waarde, en hij voelde jegens dezen mensch toegenegenheid om de beminnelijkheid van dat karakter. Hij mocht zijn discipel worden, maar onder ééne voorwaarde: "*Nog één ding ontbreekt u: verkoop alles wat gij hebt, en verdeel alles onder de armen.*"

Nu kwam de grondtrek van den Farizeër aan het licht. De jongeling kon geen afstand doen van zijne schatten, voor het volgen van Jezus in die dagen zoo hinderlijk; *hij vertrouwde op zijne goederen en niet op God, die hem achter Jezus al het noodige schenken zou.* Bedroefd ging de jongeling weg, en Jezus zeide, denkelijk ook met diepe smart: "Hoe bezwaarlijk zal de rijke, degene die vertrouwt op zijn goed, het rijk Gods ingaan, ja het is hem onmogelijk!" En hoedanig nu voorts dat goed ook ware, goud of deugd, land of verstand, aardsche macht of zedelijke kracht — het was al in strijd, omdat het vleeschelijk zelfvertrouwen was, met den onvernietigbaren grondregel: "Indien gij het koninkrijk Gods niet ontvangt als een kindeke, gij zult het geenszins ingaan."

't Betoog is overtollig, hoe dat zelfvertrouwen leidde tot minachting van het volk, dat de wet niet kende, tot verachting van de zondaars, tot verwaarloozing van den arme en tot miskenning van Jezus, die juist het tegendeel leerde in woord en werk en voorbeeld. Maar niet overtollig is de opmerking, dat Jezus het kinderlijk vertrouwen op God ook bij de overige menschen niet vindt (Matth. 6: 32). Joden en Heidenen staan schuldig aan dezelfde zonde, *de* zonde bij uitnemendheid. Maar zij was als 't ware de wortel van het Farizeeïsme, als historisch verschijnsel, en ditzelfde Farizeeïsme had zich onder

het vernis van wettelijke vroomheid meester gemaakt van "de kinderen des koninkrijks."

Wij behoeven niet stil te staan bij de betrekking, waarin, volgens Jezus, den eenen mensch tot den anderen staat; wij zouden ons dan begeven op een gebied, dat buiten het gebied zijner levensbeschrijving ligt. Wij mogen echter niet de opmerking achterwege laten, dat Jezus niet enkel in de Farizeesche partij, maar in geheel de wereld, dat is in het leven van het menschdom, gelijk dat met duizende draden aan één verbonden is, den algemeenen vijand van zijn rijk zag werken, zoodat ook de Heidenen zich schuldig maakten aan zijne verwerping. Dat leven nu, waarvan de uitgangen in het hart zijn, is het rijk der duisternis op aarde, en dat rijk heeft den Booze, den vader der leugen en den menschenmoorder van den beginne, tot overste. Elke mensch blijft verantwoordelijk voor zijne daden, maar niet elke booze gedachte, die uit het menschelijk hart voorkomt, heeft datzelfde hart tot oorzaak, met name de Messiasmoord. Deze misdaad schrijft Jezus toe aan den toeleg van den Booze. Hij heeft zich omtrent de wijze van zijne werking of de oorzaak van zijnen val, of de natuurlijke hoedanigheid zijns wezens niet uitgelaten, maar hij kent hem zeer zeker geene lichamelijkheid toe, terwijl het ontegenzeggelijk is, dat Jezus hem hield voor een persoonlijk bestaand wezen, onderscheiden van het booze dat hij werkt, en dat dezelfde Heer geen altijddurend dualisme op zedelijk gebied in de menschenwereld op aarde predikte. De Booze is de vijand bovenal, dien Jezus bestrijden moest, en dien hij bestreed van af den Jordaan tot op Golgotha, om hem buiten te werpen, om hem zijne macht te ontnemen, en om alzoo zondaars te verlossen van het verderf. Bestreed hij in het werkelijke leven vooral het Farizeeïsme, hij deed het, omdat dit het noodlottigste en verderfelijkste onkruid van den Booze was, en in 't algemeen voerde hij den strijd met zoo vast eene verzekerdheid zijner overwinning, dat hij in het heetst van den strijd verklaren durfde: "Ik zag den satan als een bliksem uit den hemel vallen."

TWEEDE DEEL.

DE MACHT, DOOR JEZUS GEBRUIKT.

"Komt herwaarts tot mij, allen die vermoeid en belast zijt, en ik zal u rust geven. Neemt mijn juk op u en leert van mij, omdat ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult rust vinden voor uwe zielen: Want mijn juk is zacht en mijn last is licht" (Matth. 11 : 28—30).

"*Wie kan dan zalig worden?*" — Zoo vraagden de discipelen moedeloos, toen zij uit 's Heeren mond de uitspraak vernomen hadden omtrent kemel en naald (Luc. 18 : 25). Maar Jezus bouwde dan ook niet op de menschelijke natuur of verwachtte de stichting zijns rijks niet van het goede dat in Israël aanwezig mocht zijn. Het zalig worden was onmogelijk bij menschen, in wie de zonde het beletsel tot ingaan, en in wie geene macht is tot overwinning van haar; maar wat bij de menschen onmogelijk was, dat was mogelijk bij God. Onderscheidt Jezus alzoo uitdrukkelijk de Godheid van de menschheid, hij kent haar dus ook eene, buiten het pronkstuk der schepping, en mitsdien buiten de gansche schepping met al hare krachten en wetten, bestaande kracht en wil toe ter bewerking van 's zondaars verlossing. Edoch God werkt dat niet zonder middelen, zonder tusschenkomst, zonder personen. Jezus is de Zaligmaker, in hem bevrijdt God van het verderf, maar hoedanig is dan nu de macht (dit woord keur ik

thans beter dan "wapenen", vgl. op bl. 22), daartoe aangewend? Jezus, Jezus' woord en werk, Jezus' gansche leven met al zijne gaven en krachten, mag men antwoorden, maar het zal toch goed zijn, te onderscheiden. Vestigen wij dan achtereenvolgens den blik op *zijne persoonlijke verschijning*, *zijne belijdende gemeente*, *zijnen heiligen Geest*.

EERSTE HOOFDSTUK.

JEZUS' PERSOONLIJKE VERSCHIJNING.

De God-menschelijke heerlijkheid van Jezus, Joh. 11 : 1—44.

De persoonlijke verschijning van Jezus Christus was die van het vleesch geworden Woord, dat bij God en zelf-God was, zijne heerlijkheid de heerlijkheid van God en mensch in de eenigheid zijns persoons. Beide vinden wij overal zoo in zijn leven vereenigd, dat zij niet te scheiden zijn, en in 't zelfde oogenblik dat hij zich in den geest verheugde en zijne instemming met des Vaders welbehagen dankbaar uitsprak, laat hij het woord hooren: "alle dingen zijn mij van mijnen Vader overgegeven; en niemand weet, wie de Zoon is, dan de Vader; en wie de Vader is, dan de Zoon, en dien het de Zoon zal willen openbaren" (Luc. 10 : 21, 22). 't Zelfde verschijnsel vertoont zich in het verhaal der opwekking van Lazarus, kort vóór zijne laatste reis, de reis ten doode, verricht. Zijne persoonlijke verschijning — dat weten Maria en Martha — zal de smartelijke vreeze doen wijken, want hij kan en zal Lazarus herstellen; zij behoeven hem slechts te boodschappen: "Heer, zie, dien gij liefhebt, is krank", en zijne menschelijke vriendschap bedient zich van zijn goddelijk vermogen. Als een broeder onder de broeders zegt hij tot zijne discipelen: "Lazarus, *ónze vriend*, slaapt", maar in denzelfden adem: "ik ga heen, om hem uit den slaap op te wekken." Niettegenstaande hij met smart werd verwacht en zijne vriendschap het leed ongaarne

"Lazarus, kom uit!"

wilde verlengen, bleef hij echter nog "twee dagen in de plaats waar hij was," maar hij had tot geruststelling reeds de boodschap, schijnbaar raadselachtig, doch later alleszins duidelijk, tot antwoord mede gegeven aan den bode, de boodschap die van zijne voorwetenschap, en zijne onafhankelijkheid, ja van het bewustzijn zijner goddelijke macht en wezenlijke eenheid met God getuigde: "Deze krankheid is niet tot den dood (den toestand van voortdurend verderf), maar ter heerlijkheid Gods, opdat de Zone Gods door haar verheerlijkt worde." Hij weet, dat hij de opstanding en het leven is, maar nauwelijks heeft hij dat alleen Gode waardig woord gesproken, of hij toont zich tot twee maal toe echt-menschelijk verontwaardigd over de macht der zonde, die uit de tranen der vriendschap en uit het grafgesteente, maar ook uit der Joden boosheid (vs. 37) spreekt, en hij schaamt zich niet bedroefd te zijn, omdat een vriend nederdaalde in de groeve. Hij dankt, vóór hij Lazarus opgewekt heeft, alsof hij dat wonder reeds verricht heeft; hij schrijft het zijnen Vader, als den verhoorder zijner bede, toe, opdat de schare zoude gelooven aan zijne goddelijke zending; hij spreekt en Lazarus komt uit: — maar eenige oogenblikken daarna ontwijkt hij de hoog gestegene vijandschap, alsof hij zijn heil in de vlucht moest zoeken, hij die de dooden levend maakt en om zijne roeping te betrachten alle gevaar van de vijanden en alle scheeve beoordeeling der vrienden (vs. 8—16) trotseerde.

Dit verhaal getuigt voor zich zelf. Wij zouden het waarheidsgevoel der lezers miskennen, zoo wij er de geloofwaardigheid van gingen betoogen. Neen, 't blijve ons de heerlijke inleiding — de aanleiding, die de Farizeërs er uit namen, behoort tot de historische oorzaken van Jezus' dood, en komt dus later ter sprake —, om de aandacht te bepalen bij de persoonlijke verschijning van den Zone Gods, daartoe lettende op zijn *wonderwerken*, op zijn *spreken*, op zijn *menschelijke persoonlijkheid*, en op zijn *goddelijk wezen*.

§ 1. *Jezus' wonderen.*

Tot de werken, waarmede Jezus het rijk des kwaads in zijnen ganschen omvang gelijk in al zijn deelen bestreed, behoort het wonder, dat hij deed. Daarmee bevrijdde hij menschen van de bezetenheid, van doof- en blindheid, van zwakheid en melaatschheid, van krankheden van allerlei aard. Daarmee goot hij balsem in gewonde harten, droogde hij bittere tranen, vervulde hij met de schoonste hoop en zoetste vreugde. Daarmee overwon hij de stormen der ziel en de stormen der natuur, de macht der zonde en des doods. Het wonder, door hem verricht, was overal en altoos eene heil-aanbrengende kracht.

Achttien eeuwen lang is er over het wonder getwist; wat is het, wat is het niet? 't Is noodig, hier een enkel woord over dit vraagstuk mee te spreken. Wij beginnen met toe te stemmen, dat de geschiedenis van alle godsdiensten overvloeit van wonderen; zelfs nog in onze dagen worden zij verricht, naar men zegt. Doch om daaruit af te leiden, dat de Bijbelsche wonderen verdicht zijn, moet men het verstand bezitten om te betoogen, dat, wijl er valsche munt in omloop is, alle munt valsch is. En waarom zouden er niet elders, vroeger en later "wonderen" geschied kunnen zijn, dan juist binnen de grenzen van de geschiedenis, in de Schriften geboekstaafd? Hadden zij plaats door persoonlijkheden, ik begrijp niet, waarom de almachtige Schepper des hemels en der aarde niet aan dezen of genen meerdere krachten geschonken kan hebben dan aan anderen, gelijk er op elk gebied "genieën" zijn. Maar voordat wij aan de des betreffende verhalen geloof slaan, is een streng getuigen-verhoor onmisbaar, en het eenige wat ons tot geloof bewegen mag. Daaruit vloeit echter niet voort, dat elk goed bewezen wonder ook aan God, als den werkmeester, toegekend moet worden. De buitengewone krachten, door hem aan eenig mensch verleend, kunnen in den dienst der zonde besteed worden. De valsche profeten waren onder Israël niet zeldzaam, en zij zouden ook in de gemeente van Christus op-

staan, groote teekenen en wonderheden doende; alzoo dat, indien het mogelijk ware, zij ook de uitverkorenen zouden verleiden (Matth. 24: 24); ja, zelfs vele gemeenteleden zullen in den dag hunner veroordeeling tot den rechter zeggen: "Heere, Heere, hebben we niet in uwen naam geprofeteerd, en in uwen naam duivelen uitgeworpen, en in uwen naam vele krachten gedaan?" — Hoogst opmerkelijk is hetgeen Jezus op die vraag der droevigste verbazing geeft: "En dan zal ik hun openlijk aanzeggen: Ik heb u nooit gekend: gaat weg van mij, gij, *die de ongerechtigheid werkt!*" Bedenken wij nu hierbij, dat "de ongerechtigheid" in 's rechters schatting het gemis van heilige liefde is, dan verkrijgen wij tevens een blik op de beweegredenen, waarom zoo menige valsche profeet, denk o. a. aan Bileam, zijne buitengewone gaven en krachten misbruikte. Godsdienststichters en hervormers waren altoos groote mannen; maar de wonderen, die aan elken man van dien naam buiten onze gewijde boeken toegeschreven zijn, vertoonen alle een onheilig karakter. Blijkbaar zijn ze kunstenarij van den stichter, om zich vertrouwen te verwerven, of grillige invallen, om toejuiching in te oogsten, of bronnen van vuil gewin (vgl. Hand. 8: 5—24), of menschvergodende verdichtselen. Alzoo kunnen zij nooit gelden voor bewijzen van *hemelsche* roeping en rechtstreeksche inwerking van God.

Een gansch ander karakter vertoonen de wonderen, die de Bijbel verhaalt. Wilden wij deze opmerking met onderscheidene bewijzen staven, wij zouden te veel van onze beperkte ruimte vergen. Dit ééne slechts! zelfs de zoogenaamde straf-wonderen, gewis, zij verraden niet de weekhartigheid die niet durft snijden en thans zoo vaak voor goddelijke liefde doorgaat, maar even duidelijk ademen zij een' geest die van ijvervuur voor waarheid en reinheid gloeit; ja van waarachtige liefde voor de hoogste belangen.

Wij kunnen in geene vergelijking treden van Jezus' wonderen met die van profeten vóór en apostelen ná hem; genoeg, dat bij merkbare geestverwantschap er toch uit allen een wezenlijk en hoogstbelangrijk

verschil spreekt, een verschil als tusschen *heer* en *dienaar* bestaat. Met de majesteit toch van den hoogsten Souverein gebiedt hij over ziekten en stormen, levenden en dooden, van nabij en van verre. Bij al die majesteit is hij echter uiterst eenvoudig en praktisch; schoon bovennatuurlijk is hij niet onnatuurlijk, en niet tegennatuurlijk; hij verricht zelfs nooit een wonder, waar de gewone middelen toereikend geweest waren. Hij gaat zijne wonderen niet gretig te gemoet, hij zoekt ze niet en hij pronkt er niet mede. Zij gebeuren, wanneer eene dringende behoefte, eene natuurlijke gelegenheid, eene bijzondere omstandigheid ze uitlokken; soms worden ze hem als afgedwongen. Hij doet ze, als de nood dringt, de barmhartigheid hem vervult, de liefde vraagt; niet zelden, wanneer de gevolgen zijn eigene wenschen dwarsboomen, zijne eigene rust beletten, zijne eigene veiligheid in gevaar brengen.

Ongetwijfeld is hij met het betoonen van die krachten uit eigene beweging in onderscheidene streken begonnen: *Kana* (Joh. 2 : 1 — 11), *Jeruzalem* (Joh. 2 : 23) *Kapernaüm* (Luc. 4. 33 — 37), *Naïn* (Luc. 7 : 11 — 16) getuigen het. Dientengevolge ontstond er een vaak hinderlijke aanvraag en belemmerende aandrang om zulke daden; doch daardoor wordt zijne vrije beweging niet gebonden; hij doet wonderen, nu eens door aanraking, dan eens door plechtige handoplegging; nu eens met, dan eens zonder machtwoord, meestal op eene manier die niet gevraagd werd. Hij genas op het verzoek van de lijders zelven, zooals melaatschen en blinden, maar ook op het verzoek van anderen: bijv. Petrus' schoonmoeder, den verlamde te Kapernaüm, den bezeten knaap bij den berg der verheerlijking. Ongevraagd deed hij de indrukwekkendste wonderen. Schier alle duivelbanningen, de wonderbare vischvangsten, de herhaalde brood-vermeerdering, het stillen van stormen en baren, alle genezingen op den Sabbat, alle dooden-opwekkingen, en ook het verderven van den onvruchtbaren vijgeboom. In 't algemeen mag men zeggen, dat, als zijne matelooze ontferming het krachtigst sprak in zijn binnenste, door hem de grootste daden van dien aard verricht werden. Uitgezonderd de tweede broodvermeerdering

en een enkel ander wonder van bijzondere beteekenis heeft hij, nadat de toejuiching der schare, inzonderheid in Galilea, haar toppunt bereikt had, geen wonder meer ongevraagd gedaan voor hare oogen. Hij weigerde wel nooit, maar in al die gevallen sprak hij: "Wat wilt gij, dat ik u doen zal?" "U geschiede naar uw geloof;" "Uw geloof heeft u behouden." Onder de wonderen van *bijzondere* beteekenis bekleeden de duivelbanningen en de Sabbat-genezingen eene voorname plaats. De eersten leverden het bewijs dat hij gekomen was, om de werken des duivels te verbreken, d. w. z. Verlosser te zijn van de macht der zonde, doch eerst later als zoodanig te erkennen (vgl. bl. 480 v. v.); dit was ook de reden, waarom hij er den Dooper niet op wees (Luc. 7 : 21—23). De laatste verrichtte hij met het opzettelijke doel, om te toonen dat hij Heer van den Sabbat was, de onwettige inzettingen daaromtrent te verbreken, en den strijd met het ontaarde Jodendom aan te binden. De vangst van den visch met den stater geschiedde om geen aanstoot te geven, en toch zijn eigen bewustzijn niet te verkrachten, maar integendeel zijne hooge waardigheid te bevestigen (vgl. bl. 420 v. v.), terwijl hij de ondernomene doch gevraagde genezing van den verlamde gebruikte als een onwederlegbaar bewijs van zijne bevoegdheid om de schuld te vergeven. Nooit deed hij eenig wonder voor zijne menschelijke behoeften.

Al waren dus de meeste wonderen des Heeren werken enkel uit mededoogen voortgevloeid en zonder ander opzet geschied dan om mededoogend te genezen en te redden, dat ontneemt aan hunne bewijskracht op zichzelf niets. Zij bewijzen integendeel, dat er in Jezus heerschte eene liefde die gaarne alle lijders naar behoefte zegende; eene wijsheid, om te spreken en te handelen naar den toestand der personen en omstandigheden, die onzen lof verre te boven gaat; eene macht, die alle menschelijk vermogen verre overtreft; eene vrijheid en onafhankelijkheid van menschen, tijd en ruimte, stoffelijke gegevens en natuurkrachten, zooals nergens in vroegeren of lateren tijd gezien werd. Alles te zamen genomen zijn zij de spiegels en onderpanden zijner hemelsche zending

en goddelijke natuur, als waardoor hij volkomen zaligmaken kan en wil en zal. Wij zagen dan ook in den loop van ons onderzoek, dat zijne trouwste belijders door het aanschouwen van deze zijne heerlijkheid opgeleid werden tot de standvastige erkenning van zijne hoogste waardigheid en geheel-eenige roeping.

Met het oog op de zedelijke gesteldheid der Joden, sprak Jezus het uit, dat zijne werken machtiger waren dan zijne woorden. 't Allerliefst zag hij, dat men in hem geloofde om zijns woords wille, of om zijne persoonlijke verschijning, waardoor hij de heilbegeerige harten zijner eerste jongeren aan zich verbonden had (Joh. 1: 38—52); maar zeide hij: "Zoo gij mij niet gelooft, zoo gelooft de werken, opdat gij moogt bekennen en gelooven, dat de Vader in mij is en ik in Hem."

De kinderen des koninkrijks (hij had het van den beginne gezien en gezegd) zouden niet gelooven, zonder dat zij teekenen en wonderen zagen; zij waren zóó onnadenkend, ongevoelig, onverstandig, dat het geestelijkste middel, het woord, minder invloed op hen had dan de belichaamde macht en liefde zijns willens, het wonder. Die dan ook daardoor niet tot geloovig-erkennen van Jezus' Messias-waardigheid kwam, hij was wel geheel-onvatbaar, om iets van zijne verschijning met het hart te begrijpen (Joh. 13: 37). Immers, Jezus' woorden spraken in de eerste plaats tot 's menschen verstand, tot de rede, tot den geest in 't algemeen, en waren zoo diepzinnig en verheven, dat men ze na achttien eeuwen onderzoek en bepeinzing nog niet uitgeput of doorgrond heeft; hoe verklaarbaar is het dus niet, dat de oppervlakkige, onkundige, en in de nieuwe dingen die Jezus verkondigde geheel onervarene schare van burgers en boeren, ja ook van schriftgeleerden en priesters, niet kwam tot behoorlijke waardeering? Maar zijne wonderen, opgeweld uit zijn medelijdend hart, verricht met overweldigende kracht, aan velen gedaan, door duizenden aanschouwd, en zóó verricht dat ze meestal aan hem toegeschreven *moesten*

worden, spraken tot het menschelijk gevoel, 't welk deernis heeft met ongelukkigen, het menschelijk besef van eigen onvermogen, het menschelijk gevoel voor geschiedkundige waarheid, de menschelijke voorliefde voor uitwendige ervaring, het menschelijk voorstellingsvermogen, in é. w. tot die vermogens der menschelijke ziel, die ten allen tijde in het menschdom het meest werken. Alzoo maakte de toestand van het Jodendom het noodzakelijk, ter vestiging van het onzichtbaar koninkrijk Gods, dat zulke teekenen plaats vonden. En al is het nu onder ons en in ons gevestigd, toch blijven de verhalen van die wonderen ook voor ons onmisbaar ter kennismaking, bij aanvang en voortgang, van Jezus' almacht, wijsheid en barmhartigheid.

Laat ons ietwat nader bij dit punt stilstaan, om te eindigen met eenige opmerkingen betrekkelijk hunne geloofwaardigheid.

Wij stipten reeds aan, dat de wonderverhalen kenbronnen zijn van Jezus' innerlijkst wezen, zijne almacht, wijsheid en barmhartigheid. Moesten zij van de geschiedrollen verwijderd worden, wij zouden slechts ééne zijde van het leven kennen, dat de oude wereld uit hare voegen lichtte en eene nieuwe, gansch andere wereld voortbracht. De *Christus consolator* zou verdwijnen, alleen de *Christus illuminator* zou overblijven, en dat wel een verlichter, wiens krachtigste uitspraken afkeer wekken van wege de hooge rechten, die hij zich daarin aanmatigt; een rabbi, die niet zonder reden wegens grenzenloozen geestelijken hoogmoed ter dood gebracht is. Bij verstandelijke gevolgtrekking zou het overblijvende Christendom niets meer zijn dan een Jodendom zonder priester en altaar, zonder profeet en verwachting; dan een Jodendom zonder rechtstreeksche tusschenkomst van God, zonder gebedsverhooring, zonder beloften; dan een Jodendom met eene herziene en gezuiverde uitgave van Mozes' wet; dan een Jodendom, waarvan de stichter terecht naar de heerschende begrippen zijns tijds wegens Godslastering aan het slavenhout genageld werd. De felle en wijdverbreide strijd voor de geloofwaardigheid dier verhalen, wel verre van uit wonderzucht ontstaan te zijn, is als de strijd van een zoon voor den goeden naam

van zijne moeder tegenover de lasteringen van hare vijanden, ja als de strijd voor het eigen leven. Ontneem mij den Christus *consolator*, en ik verlies al mijn eerbied voor den Christus *illuminator*.

Dat niet alleen. Maar hoe zoude men zonder die verhalen een levensbeeld van Jezus ontwerpen kunnen, dat zijne persoonlijkheid te zien geeft? Men zou hem kunnen beschouwen als redenaar en als martelaar, ziedaar alles; maar zijne gedragslijn, zijn doel, zijn invloed op de schare, zijne fijne gelaatstrekken, zijne bereidvaardigheid om te helpen, zijne eenvoudigheid, zijne opvoedingsmethode der geroepen Apostelen, en nog veel meer, blijft in de hoogste mate onzeker, eene onzekerheid die onmogelijk opgeheven kan worden door de onbewijsbare veronderstelling dat de bedoelde verhalen, immers op zich zelve historisch onwaar, in kunstelooze of in kunstmatige verdichting de indrukken weergeven, die zijne woorden, gebaren en gangen op zijne vrienden gemaakt hadden. Zonder die verhalen zouden wij missen het sprekend oog, het kloppend hart, het duidelijke karakter, de levende persoonlijkheid, om niets anders over te houden dan een geest, die spreuken geeft en gelijkenissen dicht.

Men kan gerust stellen, dat de gemeente des Heeren, de eeuwen door, haren heerlijksten troost en hoogsten moed, hare innigste vreugde, zoetste hoop en grootste kracht middellijk te danken heeft aan de beschouwing en verklaring van die verhalen, die van zekere zijde naar het gebied der fabelen of mythen verwezen zijn. Dat niet alleen. Maar zij hebben in de Christenheid ook hare dure verplichting gegraveerd, medelijden wekkende voor, liefdebetoon eischende jegens ongelukkigen van allerlei aard. Hoogst opmerkelijk is het onomstootelijk feit, dat de volken, welke opgevoed zijn bij het licht des Bijbels, de heerschappij zoeken over de stormen, den bliksem, de krankheden, en op allerlei wijze de stof en de elementen aan het welzijn van menschen dienstbaar willen maken. Waar vindt men buiten het Christendom, en inzonderheid buiten het Protestantisme dat het meest met de gewijde verhalen gevoed is, de liefdevolle en machtige kunst

ter genezing van blindheid en doofheid, ter voorziening in alle hinderlijke lichaamsgebreken, ter leniging van allerlei ellende? De menschheid, die Christus kent, zoekt te troosten als hij deed, en weet de haar geschonkene krachten te gebruiken op eene wijze, die naar hare mate eene navolging mag heeten van zijne werken. Neem die verhalen weg van de geschiedrollen, die de leerboeken der menschen mogen zijn en moeten worden, het is zéér te vreezen, dat de aangeduide vooruitgang ophouden zal.

Wat nu hunne geloofwaardigheid betreft — ons onderwerp gedoogt geene bespreking van de metaphysische zijde van het vraagstuk — daaromtrent deze algemeene opmerkingen. Uit het tot hiertoe verhandelde bleek ons, dat zij een hoogstbelangrijk deel behelzen van Jezus' openbaar leven, waarvan het wonderbare nooit door zijne vijandige tijdgenooten geloochend werd; dat de wijze, waarop de wonderen geschiedden (zoo verschillend van en zoo innig met den tijd, waarin Jezus optrad, verbonden), elke redelijke verdenking weerhoudt, als of de verdichting ze voortgebracht heeft; en dat noch vriend noch vijand verlangde dat Jezus, om zijne waardigheid te bewijzen, zulke wonderen zou doen als hij gedaan heeft, zoodat geen apologetisch belang ze behoefde te verdichten. Wij zagen ook, dat al de Evangelisten veel minder verhalen van dien aard mededeelden, dan waartoe zij in staat waren, zoodat zij niet door wonderzucht bezield werden, maar zich overtuigd hielden dat de medegedeelde waarachtig en voor de kennis van des Heeren leven onmisbaar waren. Eindelijk, wie waren toch, gesteld die verhalen zijn verdicht, zulke groote vernuften, dat ze verhalen verdichten konden, zoo schoon, zoo levendig, zoo treffend, zoo boeiend, zoo mateloos verscheiden, zoo fijn genuanceerd, dat de grootste letterkundigen onzer eeuw de eer van het vaderschap voor zich begeeren mogen? Die verhalen dragen den stempel van eenvoudigheid en natuurlijkheid, zonder iets fantastisch of gekunstelds, en tevens van zoo veel fijn gevoel en fijnen smaak, dat onbeschaafde, zekerlijk ongeletterde menschen ze niet

konden voortbrengen. Ze brengen ons in den geest op verschillende plaatsen, in verschillende toestanden, onder verschillende omstandigheden, en beschrijven dat alles met eene nauwkeurigheid en aanschouwelijkheid, die ons telkens den indruk geeft: men heeft het verhaalde wonder met eigen oog gezien, met eigen oor gehoord, met eigen hand getast! Waarlijk, zoo iets den stempel der waarheid in zich draagt, 't is het wonderverhaal der Evangelieën!

§ 2. *Jezus' woorden.*

Een beroemd kerkvader heeft gewenscht, Cicero in zijne welsprekendheid te hooren. Maar wij benijdden vaak het voorrecht der Nazareners, welke, ondanks hunne boosheid, hem mochten bewonderen "om de aangename woorden, die uit zijnen mond voortkwamen." Wat de menschen in alle eeuw dan ook van zijne persoonlijkheid en van den inhoud zijner woorden dachten, zij moesten met de dienaars van het Sanhedrin betuigen: "Nooit heeft een mensch gesproken gelijk deze mensch" (Joh. 7: 46).

Voorzeker, er zijn groote redenaars geweest, maar zij kunnen nooit met Jezus vergeleken worden, juist omdat hij geen "redenaar" was. Hunne kunst bracht hij niet in beoefening. Zijne rede mist allen schoolschen vorm; zelfs blijkt het niet, dat hij zich opzettelijk voorbereidde. Hoe vaak hij zich ook afzonderde tot biddende bepeinzing, 't was blijkbaar niet, om eene rede voor te dragen; en des daags reizende, omringd door allerlei vragers, was hij gewoon naar de behoeften van het oogenblik te spreken. Zijne spreuken en gelijkenissen, zijne toespraken en samenspraken dragen, gelijk wij tot hiertoe zagen, dan ook alle het stempel der actualiteit, der lokaliteit zelfs, en vooral zijner zich overal gelijk blijvende individualiteit bij alle verwisseling van tooneel of verandering van stemming. Nooit verlegen om de juiste woorden, altijd overvloeiende van de schoonste gedachten, was hij overal gereed "tot leering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is"; éénmaal vonden wij aan-

geteekend dat hij niet vele krachten kon doen van wege het ongeloof, maar niet eenmaal, dat hij, om welke reden dan ook, tot zwijgen genoopt werd, uitgezonderd in de lijdensweek, waarin zijn zwijgen het krachtigste spreken was. De verschillendste vormen was hij meester, en hij gebruikte ze dikwerf tegelijkertijd: zaligspreking en vergelijking, gelijkenis en strafrede, allegorie en twistgesprek, het alledaagsche verheven makende, en in de verhevenheid niet gezwollen, voor de kleinste spraakwendingen evenzeer juist gevoel bezittende als voor de stoutste tropen.

Overal waar eene plaats voor hem was, sprekend:

"Een plekje in 't koren,
"Een berg, een dal,
"Een dobbrend scheepjen,
"Een straat, een drempel:
"o Heer, uw tempel
"Is overal." (*ten Kate*);

Uit hetgeen hem omgaf de schoonste lessen trekkend:

"Gij hoort de Schepping
"Orakels spreken,
"Die zij in teeken
"En beeld verborg:
"U brengt elk muschken
"En iedere lelie
"Het Evangelie
"Van 's Vaders zorg.
"En heerde en herder,
"En brood en bronne,
"De morgenzonne
"Het groene kruid,
"U drukken ze allen
"Een hooger waarheid
"Vol diepte en klaarheid verzinlijkt uit." (*ten Kate*);

Onder alle omstandigheden zijne hoofdgedachte vasthoudend, hoe vaak ook in de rede gevallen, en met bitteren spot overladen;

In niets zich beroepende op uitwendig gezag of menschelijken leermeester ter verdediging van zijne hoogste en diepste waarheden, in ieders geweten een bondgenoot zoekend, tegenover elke loochening van zijne goddelijke waardigheid verwijzend naar zijn werk en woord en zich verschansend in zijn eigen bewustzijn, verzekerd dat hij in de toekomst volkomen en tot aller verwondering gerechtvaardigd zal worden;

Wel weersproken, doch niet verwonnen, onverwinlijk en steeds overwinnende, en

Uit zijnen innerlijken schat immer grijpend,

Dwingt hij, als spreker reeds, ons den diepsten eerbied af, en tot de vraag aan allen, die bij ervaring weten wat het zegt te moeten spreken tot allerlei hoorders, de vraag die reeds zijne oude medeburgers deden: *"Vanwaar heeft hij die wijsheid en die krachten?"*

't Is ontegenzeggelijk, dat Jezus veel meer gesproken heeft dan ons bewaard bleef, maar ook dat zijne woorden ons niet zoo letterlijk bewaard zijn, als ze door hem gesproken werden: om dit op te merken, behoeft men slechts de gelijkenis van den zaad-zaaier, in hare drie onderscheidene recensie's te raadplegen. Waarschijnlijk ook in staat om Grieksch te spreken, zoo niet tevens in het Latijn, gebruikte hij echter doorgaans de volkstaal, d. w. z. het Arameesch, en zoo werden ons zijne goddelijke woorden niet in zijne eigene taal overgeleverd, bij welke vertolking de vorm zeker niet verbeterd werd. Niet door snelschrijvers terstond op het papier gebracht, konden echter zelfs zijne langste redenen gemakkelijk door belangstellende harten aan de vergetelheid ontrukt worden: zijn spreken was steeds ter zake; met maatschappelijke, ceremonieële of historische bijzonderheden verbonden; uit het leven gegrepen en in het leven ingrijpende. Daarbij komt, dat zijne vrienden en vriendinnen dagelijks over hem samenspraken, en wellicht reeds vroeg, reeds zéér vroeg de treffendste uitspraken opteekenden. Herinneren wij nu ten slotte aan de belofte, wier vervulling uit de vergelijking van de leer der Apostelen met die van Chris-

tus blijkt, dat zijn geest hun indachtig maken zou alles wat hij hun gezegd had (Joh. 14 : 26), dan mogen wij alleszins vertrouwen, dat de inhoud der aan hem toegekende woorden ook inderdaad van hem afkomstig is.

Over dit formeel vraagstuk, gelijk over de geloofwaardigheid der wonderverhalen mochten wij het stilzwijgen niet gansch-en-al bewaren. Evenmin mogen wij eene andere formeele opmerking achterwege houden. Wezen wij er reeds op, dat Jezus niet aan de schare, maar aan de twaalve, wien de sleutelmacht toegedacht was, de verborgenheden van zijn rijk verklaarde (bl. 328 v. v.), hij bestreed ook dezelfde zonde bij zijne discipelen op eene andere wijze dan bij de schare, en bij de schare wederom op eene andere wijze dan bij zijne besliste vijanden (vgl. Luc. 11 : 38—52, 12 : 1—12, 12 : 13—21, 22—34, 16 : 14—31), en vooral ook op andere gronden. De geveinsdheid en hebzucht bijv. in de Farizeërs aanvallende, toont hij hunne blijkbare tegenspraak met zich zelven aan, werkt hij op hun betamelijk eergevoel, dreigt hij met een ontzettend *wee*, of hanteert hij het wapen van heilige ironie, van eene kritiek, die alleen het goede spaart; maar haar in zijne discipelen aanrandende, betreedt hij het geloofsgebied en gebruikt hij de liefelijkste beelden. Laat ons deze opmerking met enkele proeven staven.

De klimmende vijandschap — wij herinneren ons, dat Jezus zijne laatste reis begonnen was! — kon de zijnen zoo licht verleiden tot het ontveinzen van hunne ware gevoelens, alzoo tot veinzerij. Allereerst, zegt Christus nu, zal u het verbergen van uwe overtuiging niets baten: álles zal openbaar worden, zelfs het geheimste woord, reeds in dezen tijd; de Messiaansche tijd noodzaakt, de gedachten openbaar te maken (Luc. 2 : 35). Zijne jongeren waren, verder, *zijne* vrienden; dies hadden ze niets te vreezen, van den dood zelfs niet; God moesten zij vreezen, vreezen met kinderlijken eerbied (1 Petr. 1 : 17), als rechter bevoegd om na het sterven in de hel te werpen; en dat zal hij den ontrouwen belijder doen, al werd deze door de gansche wereld zalig

De geveinsdheid, Luc. 12 : 1—12. Matth. 10 : 26—33.

geprezen (Luc. 12 : 46). Nog meer! Is die menschenvrees niet onredelijk op het standpunt des geloofs? God zorgt voor het niets waarde muschke, en zou hij ú dan vergeten, u die mijne vrienden zijt? Zelfs de hairen uws hoofds zijn alle geteld. Hoe veel de menschen u dan ook schaden, wijl gij mij belijdt, God zal om dezelfde reden zorgen dat u niets ontbreekt! Bovendien. "Ieder die mij belijden zal voor de menschen, ook de Zoon des menschen zal hem belijden.... maar "wie mij verloochende voor de menschen, hij zal verloochend worden voor de engelen Gods": geen grooter misdadiger dan zulk een mensch! En was hunne overtuiging eene vrucht des heiligen Geestes, zij moesten toezien dat ze door verloochening dienzelfden Geest niet lasterden! Ten slotte. Noch geestelijke, noch wereldlijke overheid, die hen tot verantwoording zou roepen, behoefden zij ook in dezen te vreezen: "Weest niet bekommerd, hoe of wat gij ter verdediging zult zeggen, of wat gij spreken zult: want de heilige Geest zal u in die ure leeren, wat gij moet zeggen."

Pas had Jezus' de laatst besprokene toespraak gehouden, of hij wordt lastig gevallen met een verzoek om scheidsrechter te zijn in eene erfenis-kwestie.

Tengevolge van die vraag, waarschuwt de Heiland "voor alle hebzucht". Eerst de schare, daarna de discipelen.

De hebzucht, Luc. 12 : 13—21, " " 22—40, Matth. 6 : 19—21, 25—34.

De schare onderwijst hij met eene gelijkenis, de gelijkenis van den rijken dwaas. Jezus veroordeelt daarin de zucht naar meer stoffelijk goed dan men bezit, niet het bezit van goed op zichzelf, eene zucht die niet enkel in rijken, maar in allen woont, weshalve dit zijn woord tot állen gericht werd. Hij tast den wortel aan, de dwaze meening dat het leven, ook het levensgenot, verzekerd is, als men meer dan het dagelijksch brood heeft. Want niet in het *hebben* van overvloed vloeit iemand het leven toe uit zijne goederen, maar door het gebruiken van het bescheiden deel. Jezus gaat van de stelling uit, dat het aardsche leven onderhouden wordt door de natuurlijke spijze, door iemands "goederen"; maar hij bestrijdt de gedachte, die

aan de hebzucht ten grondslag ligt, dat men om te leven veel stoffelijk goed hebben moet. Verzamelt derhalve geene vergankelijke schatten, alsof daardoor uw tijdelijk leven zou verzekerd zijn, gelijk de rijke dwaas; dat gij leeft van uwe goederen, hangt enkel af van den wil Gods, die u het gebruik laat of ontneemt; slechts één wenk van den Almachtige, en wiens zal het zijn dat gij bereid hebt? Verzamelt gij u schatten in dien waan, gij zult, als de rijke dwaas, bitter teleurgesteld worden; gij zult moeten ervaren, dat God over u beschikt als de Souvereine Heer van uw leven; maar zijt gij rijk in God, in de richting naar God, zoodat gij u ook afhankelijk gevoelt van hem, en alzoo zulke dwaasheid niet koestert, gij zult nooit beschaamd uitkomen.

Bij eenig nadenken moest de schare tot de erkentenis komen van de verkeerdheid dier meening, hij had eenvoudig het algemeen beleden geloof aan Gods onbeperkte oppermacht toegepast. Anders ging hij echter te werk waar hij bij zijne leerlingen de bekommernis voor het dagelijksche brood, zoo nauw met die meening en met de hebzucht in 't algemeen verbonden, bestrijdt. Hen wijst hij daartoe op de waarde der ziel: zij is meer dan de spijs, en zou God, die de Schepper is, dan ook niet voor hun tijdelijk leven zorgen? Op de waardigheid zijner leerlingen, die immers de vogelen welke niet zaaien noch maaien, noch spijskamer of voorraadschuur hebben en toch door God gevoed worden, oneindig overtreffen? Op de volstrekte nutteloosheid der bekommernis, waarmee men immers zijn leven geen spanbreedte verlengen kan? Op het heerlijke kleed der lelieën, veel schooner dan de koningsmantel van den schitterendsten vorst, en zou God hén niet veel meer kleeden dan het gras van één dag? Op het verschil, dat er tusschen de zijnen en de Heidenen bestaan moet: gene zijn onrustig, gelijk aan een blad dat door windvlagen in de lucht omgevoerd wordt, want zij kennen God niet; maar deze gelooven immers het woord: "uw Vader weet dat ge die dingen behoeft", en, als hij het weet, geeft hij het immers ook? Op de eenige voorwaarde, om die dingen te verkrijgen:

"Zoekt het koninkrijk Gods!" Immers op dien weg, den weg van matigheid, rechtvaardigheid en Godzaligheid tevens, zal het aan niets ontbreken? Op des Vaders welbehagen, eindelijk, als het hoogste om hun het koninkrijk, en daarmee alles, alles in één woord te geven: waarvoor hadden zij dan te vreezen? Zij behoorden, integendeel, al het aardsche over te hebben, om den schat deelachtig te worden die niet afneemt, noch verderft, noch ontroofd wordt; dan zou hun hart boven, in God gerust zijn. Zij hadden zich te bekommeren over het ééne noodige, daartoe waakzaam en steeds bereid te wezen om hunnen Heer eens hun schat in de hemelen, bij zijne onverwachte komst, waardig te ontvangen. En zoo dit het geval mocht wezen, de teruggekeerde Heer zou zelf hun bedienen aan zijne tafel, en dus álle bekommernis voor goed verdrijven (Luc. 12 : 35—40).

Jezus verbond altijd woord en werk. Maar, terwijl de werken, beschouwd met het oog op de zedelijke gesteldheid zijner tijdgenooten, de invloedrijkste macht vormden (Joh. 15: 22—25), zoo schreef de Heer aan zijne woorden toch de grootste waarde toe (Joh. 12: 47—50); "het woord, dat ik gesproken heb, dat zal hem oordeelen ten laatsten dage; want ik heb uit mij zelven niet gesproken, maar de Vader die mij gezonden heeft, die heeft mij een gebod gegeven, wat ik zeggen zal, en wat ik spreken zal; en ik weet, dat zijn gebod het eeuwige leven is." Ja, mag men alle zijne werken zelfs niet noemen: werken zijns monds? 't Is waar, al de Evangelisten maken een bestendig onderscheid tusschen Jezus' leeren en werken, tusschen zijn onderwijzend en bevelend woord, eene opmerking die de meening weerspreekt, dat de wonderverhalen zijn vervaardigd om leerstellingen aanschouwelijk voor te stellen. Desniettemin, een bevel is ook een woord, een wereld van denkbeelden; het bevolene is een belichaamde gedachte; het wonder kan men dus heeten: een woord in een feit omgezet. Bovendien, wie werden voor hooger werkkring opgevoed? Waren niet zij het, die, bij het licht van Jezus' woord, de diepste drijfveer zijner wonderwerken leerden kennen en huldigen?

Wat Jezus gesproken heeft, maakt den grootsten inhoud zijner levensgeschiedenis uit, wijl zijn leven *spreken* was, bijna al den tijd zijner openbare werkzaamheid. Wij kunnen dus niet afzonderlijk stilstaan bij den inhoud zijner leer. In 't algemeen bleek zijn onderwerp het koninkrijk Gods te zijn, d. w. z. zijne eigene verschijning, zijn Godmenschelijk *Ik;* hij moest altijd over zich zelven spreken, verbloemd of vrijuit, omdat de beteekenis van zijn optreden in hem zelven, in de wederkeerige betrekking van zijn persoon tot de Godheid en de menschheid bestond. Hoedanig die betrekking was, — aan de beantwoording van die dubbele vraag, wijden we nu enkele bladzijden.

§ 3. *Zijne menschelijke persoonlijkheid.*

Men kent de legende van den kunstenaar die door de koningin van het Moorenland gezonden was, om Jezus' beeld te schilderen; de Heiland stond het toe; en hij ging op zijn aangezicht staren om de gelaatstrekken goed waar te nemen, maar hij voelde zich bij toeneming onbekwaam, daar hij verblind werd van het licht dat van des Heeren aangezicht afstraalde. Welnu, zoo ging het ons ook.

Jezus' voorkomen.

Zijn gelaat was zekerlijk de spiegel zijner ziel, en hoe was zijne ziel niet? Zijn voorkomen was ongetwijfeld niet leelijk, niet afzichtelijk, maar bezat evengewis niet die schoonheid, die onze zinnelijke natuur in beweging brengt. Zonder gedaante of heerlijkheid naar de wereld, was zijn stralenkrans niet zichtbaar, dan alleen voor het geestelijk oog. Dat oog vindt in zijn voorkomen uitgedrukt de vereeniging van menschelijke zwakheid en goddelijke kracht; van mannelijke schoonheid en vrouwelijke teederheid; van de fijnste gevoeligheid en de machtigste vastberadenheid; van de grootste diepzinnigheid en de hoogste klaarheid; van de zuiverste reinheid, innigste liefde, stiptste rechtvaardigheid; van voorzichtigheid en oprechtheid, diepe afhankelijkheid en koninklijke waardigheid, van den kinderlijken eenvoud en des adelaars verhevenheid; van..... maar zijn we

reeds niet bezig met het ontwerpen van eene schets, van de schets waaraan de uitnemendste kunst reeds achttien eeuwen werkt? De zoogenaamde "Christus-kop", waarschijnlijk van Heidenschen oorsprong, is een karrikatuur, maar welke beeltenis voldoet aan het oog van die met den boezemvriend betuigen mag: "*En wij hebben zijne heerlijkheid gezien*", al zij dit op eene andere wijze? *Onvergelijkelijk*-schoon, omdat hij de vleeschwording van het *zedelijk*-schoone genoemd mag worden, kan er van hem reeds daarom geen beeld gemaakt worden, dat "sprekend gelijkt", wijl niemand hier op aarde zich de heiligheid volkomen voorstelt. Er blijft voor ons geen andere troost over dan deze, die echter onze ziel het heerlijkste gezicht belooft: "*Wij zullen hem zien, gelijk hij is.*"

Hoe dit zij, zijn persoonlijkheid moet een onmeetlijken invloed uitgeoefend hebben. De haat, die tegen hem ontbrandde en die nog heden ten dage smeult in het Jodendom, is onverklaarbaar, gelijk de liefde die om zijns naams wil geen martelvuur ontvlucht, indien zijne persoonlijkheid niet een overwicht uitoefende, dat 's menschen nietigheid deed gevoelen; onderscheidene bijzonderheden wijzen zelfs aan, dat zijne schijnbaar-triumfeerende vijanden toch innerlijk beschamende mislukking duchtten. En inzonderheid de vierde Evangelist doet ons onopzettelijk zien, hoe hij aller oogen op zich wist te vestigen.

Edele gemoederen werden tot hem aangetrokken, soms in ééne ure, zooals Johannes en Andreas, voor goed aan zijn persoon verbonden. Zwakke vrouwen van allerlei rang en leeftijd durfden hem vrijmoedig naderen, zij gevoelden dat ze bij hem volkomen veilig waren. Woeste mannen werden door zijne zedelijke grootheid geboeid, belet in hunne booze voornemens, aan de plaats gekluisterd, waar zij steenen opraapten om hem te steenigen. Bloode kinderen vonden er het grootste genoegen in om hem te omringen, en vrijpostig gebruik te maken van het verlof, dat hij hun gaf. Groote zondaars en zondaressen, door zielehonger uitgedreven, ontsloten hun gemoed voor hem, als de bloem hare kelk voor het koesterend morgenlicht. Waar

hij ook kwam, hij vond overal harten die voor hem alles verlaten, alles verduren, alles verrichten wilden. Ja, toen hij reeds gestorven was als de gruwelijkste misdadiger in de schatting van al wat geleerd en deugdzaam, aanzienlijk en vroom heette, toen nog waren er talloos velen, die hem nooit vergeten, maar steeds met al de liefde, die het menschelijk hart betoonen kan, tot in den dood liefhebben zouden.

Welke andere persoonlijkheid heeft ooit zulk een macht uitgeoefend? Waar is de wijze, de held, de staatsman, de weldoener van zijn geslacht, die de zielen voor altoos aan zich wist te hechten, met een enkele daad, een enkel woord, een enkelen blik? En dat nooit met een daad, die eene zondige neiging streelde, met een woord, dat onrein vuur voedde, met een blik, die het vleesch behaagde? Integendeel, hij weigerde standvastig wat vriend en vijand bovenal begeerde, het teeken uit den hemel; wat allen vurig verlangden, de uitspraak: *Ik ben de Messias, zoo als gij hem begeert;* wat de wereld eischte, eerbied voor haar gezag. Zijn arbeid veroordeelde Israëls werken, zijn spreken veroordeelde Israëls leer, zijn oog veroordeelde Israëls hart, zijne geheele verschijning was een onafgebroken protest tegen de dierste verwachtingen, zelfs van zijne dierbaarste vrienden! En desniettemin wist hij toch tot op Golgotha's top duizenden bij duizenden aan zich te verbinden, zoodat hij zelfs door Jeruzalems vrouwen beweend werd!

Het betoog is in onzen tijd tamelijk overtollig, dat Jezus' persoonlijkheid die van een *mensch* was. Al hadden wij daarvoor geen andere bewijzen, dan de uitingen van zijn gevoel, het gevoel van lust en onlust, van droefheid en smart, wij zouden hem reeds op dien grond als waarachtig mensch, als onzer een, begroeten moeten. Zijne aandoeningen konden zelfs plotseling veranderen, maar onder alle deze veranderingen bleef de bodem van zijn hart ongeschokt. Laat ons een en ander herinneren!

Jezus' gemoed.

Tegenover de moedwillige blindheid liet Jezus nooit eenige bitterheid of teleurstelling blijken; de venijnigste lastering kon alles treffen,

behalve zijn medelijdend hart. Op het glanspunt van zijn aardsche leven zal hij dan ook openlijk tranen vergieten over Jeruzalems boosheid. Verwijt hij al een enkele maal zijn beslisten tegenstanders hun zedelijke afkomst, hij doet het op een toon, die van een onwankelbaar besef, geenszins van gekrenkt eergevoel getuigt, en op eene wijze, die te kennen geeft dat hij gaarne gansch anders zoude spreken. Hij gaat voort met te arbeiden, niettegenstaande hij weet dat zijne vijanden den teerling geworpen hebben en dat de wereld hem verwerpen zal. Maakt deze wetenschap hem niet traag, allerminst slaphandig, zij maakt hem evenmin ontevreden; niet dat hij zich slechts schikt in het onvermijdelijke, en met een noodlotsberusting op den treurigen gang van zaken nederziet; neen, hij openbaarde eene tevredenheid, die in de aanbidding van Gods eeuwig welbehagen gegrond is. In Jezus' gevoel was een dualisme, eene tweeheid, gelijk in geheel de zedelijk-vrome wereld. Smart over de zonde van menschen, vreugd over Gods raadsbesluit, dat zich in hunne vrije daden openbaart. Had Jezus die vreugde niet gekend, hij ware van smart vergaan, en zijn werk zou hij onmogelijk hebben kunnen volbrengen. De volkomen bewondering van 's Vaders beschikking, ze bleef tot den einde toe *de* stemming zijner ziel, die hem voor de baren der moedeloosheid beveiligde. Toen de zeventig wegbereiders hunne taak volbracht en verslag van hunnen arbeid gedaan hadden, toen, zoo lezen wij, verheugde zich Jezus in den geest, en zeide: "Ik dank u, Vader! Heere des hemels en der aarde! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt en hebt ze den kinderkens geopenbaard; ja Vader! want alzoo is geweest het welbehagen voor U. Alle dingen zijn mij van mijnen Vader overgegeven, en niemand weet, wie de Zoon is dan de Vader, en wie de Vader is, dan de Zoon en dien het de Zoon wil openbaren" (Luk. 10: 21, 22, Matth. 11: 25—27). En die wijzen zouden hem immers dooden?

Jezus' temperament.

Het is hier de plaats, om, zoo ooit, dan thans met eerbiedigen schroom de vraag naar het temperament des Heeren te beantwoorden.

Men heeft de temperamenten in vier soorten verdeeld: het *Cholerische*, het *Sanguinische*, het *Flegmatische*, en het *Melancholische*. Het Cholerische is vurig, heftig, plotseling opbruischend, snel en schitterend te voorschijn schietend, in een diep gevoel voor al wat groot schijnt geworteld: 't is het temperament van den held op elk gebied, niet van den wijsgeer. Het Sanguinische is hoogst bewegelijk; van oppervlakkige en de verschillendste indrukken afhankelijk; op een schoonen schijn gesteld; beminlijk voor het oogenblik waarin het zich, in zijne oprechtheid en openhartigheid, uitspreekt; genegen tot vele woorden en haastige stappen, zoolang de indruk duurt: 't is het temperament van den mensch, die wel begint, doch niet voleindigt, zoodra hij op vastberaden tegenstand stuit, het temperament van den onbesuisden stormlooper, niet van den verstandigen held. Het Flegmatische is in groote mate ongevoelig voor de buitenwereld, maar houdt de ontvangene indrukken dan ook met vaak bewonderenswaarde taaiheid vast; het is ingetrokken; koel berekenend; traag tot spreken en handelen, liefst werkeloos, behalve waar het eigenbelang geldt, innig afkeerig van alle verandering die moeite kost en vrede stoort: 't is het temperament van den behoudsman, tegenvoeter van het Sanguinische, teugel voor het Cholerische temperament. Het Melancholische let het meest op de schaduwzijden van het leven, het zucht veel en klaagt liefst over allerlei onaangenaamheden en hinderpalen, zonder gaarne uit zijne afzondering over te gaan in de werkelijkheid tot verbetering: 't is het temperament der onpraktische klaagzangers, maar die toch deze nuttigheid hebben, dat zij het Cholerische in vuur brengen, het Sanguinische roeren, het Flegmatische tot werkzaamheid bewegen.

Bij niemand der menschenkinderen vindt men één temperament, allerminst in één tijdperk zijns levens, zuiver, bij allen is het eigen temperament gemengd. Maar bij Jezus vindt men ze allen harmonisch vereenigd, en alzoo zonder de onevenredigheid, die de zonde teweegbracht. De Heer werd verteerd door ijver voor het huis zijns Vaders, doch snel, onbegrijpelijk snel ving hij tevens de indrukken der buitenwereld op en wist

hij ze weer uit te drukken. Met moed en kracht opgetreden, bleef hij desniettemin met ongeëvenaarde volharding voortgaan; hij had blijkbaar de kosten berekend, en wilde geven wat hij ter doelbereiking geven moest. Hij zag met den diepsten weemoed de ellende zijns volks, maar bleef den allerzwaarsten arbeid voortzetten. 't Vaak diepgekrenkte gevoel zijner waardigheid kon bruischen, maar hij wist zich altoos te beheerschen. Hij ging gebukt onder onze smarten en zonden, hij vertoonde nooit den glimlach van oppervlakkig vermaak, en toonde toch blijde te kunnen zijn met den blijde; en hoe donker zijn einde ook scheen, zijne ziele tintelde van heilige vreugde bij de gedachte aan het heil dat hij verwierf.

Jezus' zedelijk karakter.

Daarmede hangt nauw samen de wijze, waarop Jezus zich gedroeg in de verschillendste omstandigheden, wij noemen dit zijn zedelijk karakter. Wij zullen ons met enkele algemeene trekken, meestal uit hetgeen we reeds lazen saamgetrokken, moeten vergenoegen, doch ons daarbij trachten te hoeden voor het gevaar, door *Hase* aldus aangeduid: "Iedere algemeene karakterteekening van Jezus loopt gevaar, om in eene gepersonifieërde Moraal en Psychologie, met optelling van alle mogelijke deugden te verwateren."

Wat ons reeds in zijne ontmoeting met den door allen geprezen woestijnprediker trof, dat bleef bij voortduring onze bewondering vragen, t. w. een meesterschap dat geen tegenspraak ducht, maar tevens eene beslistheid om alles te doen en te lijden, wat de gerechtigheid Gods van hem eischte. Dientengevolge gaat hij niet enkel het land door goeddoende, maar neemt hij ook soms blijmoedig den schijn des kwaads op zich in de schatting van de oppervlakkige zedelijkheid der kleine zielen. Hij onderging den doop, alsof hij boete had te doen; hij wees de inmenging zijner moeder af, alsof hij haar niet gaarne genoegen deed; hij bestrafte niet zelden op scherpen toon de ondeugden van den gastheer, aan wiens tafel hij genoodigd was, alsof hij lust had in het beleedigen. Hij voelde zich verheven boven allen, de verhevenheid der goddelijke waarheid en liefde die tot zijne

Messiaansche roeping behoort; hij liet zich door niemand van dat standpunt dringen, zelfs niet door zijne moeder, en hij heeft, met zorgvuldigheid, met ongekunstelde zorgvuldigheid, in het besef zijner waardigheid zich daarop steeds gehandhaafd. Souvereine onafhankelijkheid van menschen-raad en menschen-wil, van menschen-roem en menschen-smaad kenmerkte hem overal en altijd, het *moeten*, dat de hand des Vaders op de tafelen zijns harten geschreven had, was zijn *willen*. In dit opzicht hard als diamant, weet hij zich echter te voegen en te schikken in de vormen van het alledaagsche en ook van het godsdienstige leven zijns tijds met eene gemakkelijkheid, vaardigheid en opgeruimdheid, welke bij de groote mannen van 't menschdom tevergeefs gezocht worden. Ontbeering en vermoeienis was op allerlei wijze zijn lot, maar hij klaagde slechts over ééne zaak, het ongeloof jegens zijn verschijning, inzonderheid over het moedwillig miskennen van zijne vroeger nooit aanschouwde en mateloos-heilzame krachten.

Eene gelijke buigzaamheid vertoonde Jezus omtrent de eischen, door onderscheidene tijden en toestanden, door verschillende behoeften en belangen hem gesteld, maar altoos met de zorgvuldigste inachtneming van zijn bestemming. Immers, ontweek hij de vijandschap der Joden, totdat zijn tijd vervuld was, het was om zijne taak te volbrengen; hij treedt het eerst in de hoofdstad op, 't was in overeenstemming met de plaats die zij bekleedde, maar ook met de waardigheid, die hij bezat, en niet het minst om alzoo ingang bij zijne landgenooten te vinden. De verborgenheden van zijn koninkrijk hield hij niet verborgen, maar aan de schare predikte hij ze op eene wijze die 't duurzaamste en meeste nut stichten kon. Ter aanduiding van zijn persoon, werk en rijk gebruikte hij benamingen, die ontleend waren aan de heerschende verwachting, maar Jezus liet het nooit ontbreken aan het noodige licht tot recht verstand van den zin, dien hij er aan hechtte; reeds zijne aardsche geringheid was voldoende om alle wereldsche droombeelden omtrent zijn persoon te voorkomen. Nooit nam hij dan ook van de zijde der aardsgezinden

den Messias-titel zonder voorbehoud aan; steeds zocht hij allen valschen schijn in dezen van zich te weeren; vaak dempte hij met eigen hand het vuur der vleeschelijke geestdrift, dat ter zijner eer opvlamde. Had hij het tegendeel gedaan, hij zou misschien wijs gehandeld hebben in het oog der wereld. Maar in de schatting van hem zelven zou het juist tot onberekenbare schade van zijne zaak geweest zijn, die de zaak der waarheid in allen deele is. In elk gedeelte des lands, waar hij verscheen, was hij het zelf, die den strijd met de booze tijdmachten uitlokte, zoo diep wist hij zich te buigen voor den geest zijner eeuw! Hij nam gaarne deel aan Israëls godsdienstig en nationaal leven, bezocht den tempel en de synagoge getrouw, en erkende volmondig de ware voorrechten zijns volks, ondanks zijne wetenschap dat de verdwijning van alles, waaraan Israël hartstochtelijk vasthield, tot de onvermijdelijke gevolgen zijner eigene verschijning behoorde. Waarom? Omdat hij evenzeer wist, dat het ware wezen en de wezenlijke beteekenis van dat alles in hem vervuld en door hem behouden zoude worden, gelijk hij zich ook als zoodanig gepredikt heeft.

Schoon met de noodige behoedzaamheid, zoo deed hij die prediking toch van den beginne hooren. Hij sprak zalig die om zijnentwille vervolgd werden; hij stelde zich zelven voor als de gerechtigheid in persoon, den Vervuller van Wet en Profeten, den Rechter in het Godsrijk, den Zone Gods, die alleen den Vader kent, den Heer des Sabbats, veel grooter dan Mozes, den hoogsten Wetgever gelijk. Op het bewustzijn, dat in hem leefde, van zijne eenheid met den Vader beriep hij zich herhaaldelijk, ter verdediging van zijne aanstootelijkste uitspraken; ja van zijn recht om de heiligste voorschriften der geëerbiedigde overheid, als hij het noodig vond, te overtreden; zelfs van zijnen eisch om gehuldigd te worden als de Zone Gods, en van zijne aanvallen op de hechtste bolwerken der ontaarde Theocratie. En wel verre dat de vijandschap, die wegens dat steeds duidelijker zelfgetuigenis bestendig klom, Jezus bewoog tot bemanteling, achter-opstelling, of verzwakking daarvan, scheen ze veeleer te strekken tot dieper ont-

wikkeling, breedvoeriger uiteenzetting, krachtiger handhaving, naarmate zijne vijanden woedender en zijne vrienden vreesachtiger werden.

Dientengevolge bestreed hij van den beginne ook het gezag der ouden, de Farizeesche sabbats-verordeningen, de gewone gebedsvormen enz.; geeselde hij de schijnheiligheid, de liefdeloosheid, de geldgierigheid zijner tegenstanders, en verkeerde hij met tollenaars onder hunne heftige afkeuring. Gold het zijne levenstaak, dan spaarde hij niets, noch oude gebruiken, noch conventioneele vormen, noch ingewortelde vooroordeelen, noch heerlijke verwachtingen, noch zoet genot; dan spaarde hij niemand, 't zij machthebbers, 't zij geleerden, 't zij ruwe mannen, 't zij teedere vrouwen, 't zij vriend of maagd of moeder; dan spaarde hij zich zelven in niets: geen smaad, geen smart, geen spot, geen kruis was hem een beletsel om des Vaders werk te volbrengen, dat hij juist ook in dat alles volbracht.

Zulk een karakter was het zedelijk onmogelijk met oogluiking eenige dwaling te bevorderen, of "om bestwil" eene dwaling te laten voortbestaan, die het zedelijk-godsdienstig leven des harten of, in 't bijzonder, de stichting zijns rijks betrof. Hij kon zich ongetwijfeld bedienen van algemeen-gangbare namen, zoo als die van de Bijbelboeken, van natuurkundige spreekmanieren, van medische termen enz., wijl niets van dat alles de verlossing der zielen bevorderde of schadelijk was. De waarheid zuivere en beheersche élk levensgebied, dit is een gevolg van 's Heilands verschijning, maar die juist dáárom zich bepaalde tot het brengen van het zuurdeesem in het meel, aan anderen de toepassing, en de ontwikkeling zijner beginselen overlatende. Maar wat hij deed, dat deed hij volstrekt en volkomen. Het gansche gebied des zedelijk-godsdienstigen levens heeft hij beademd met zijn levenwekkenden geest, en er geene dwaling laten bestaan; weshalve wij, bijv. in zijne uitspraken omtrent den Duivel en zijn rijk, welke van dat leven afgescheiden moesten worden, geene schikking naar volksvooroordeelen zien kunnen, zonder Jezus te verdenken van eene handelwijze, die in strijd met zijne roeping was.

Het Farizeeïsme was veel slechter dan het scheen; Jezus scheen niets te wezen, schoon hij alles was. Het Farizeeïsme droeg een masker; het karakter, dat Jezus had, mag men doorzichtig noemen als kristal. Het Farizeeïsme smeedde plannen in de duisternis, Jezus heeft in het verborgene niets gesproken, of het was om de openbaarmaking nuttiger te maken. Zijne licht-natuur sprak uit alles, ook uit de manieren waarop hij sprak. Kinderlijk met de kinderen; bevattelijk door streng-syllogistischen vorm voor de geleerden; in beelden tot het volk, 't welk de beeldspraak het best verstaat; wijslijk en gepast, en eindelijk "vrij uit", onder de vertrouwdste vrienden. Jezus volgde echter niet den dwazen opvoedkundigen regel van onzen tijd, om nam. niets te leeren dan wat op dat oogenblik de leerling in staat is om met het verstand te begrijpen. "Gij zult het na dezen verstaan" — dat scheen wel de hoofdregel des Heilands te zijn, schoon hij om de zwakheid des geloofs en de teederheid des gevoels niet alle dingen van den beginne zeide, welke hij zijn vrienden in latere dagen mededeelde. Hoe plat en oppervlakkig zou dan zijne taal wel niet geweest zijn, als hij hun begripsvermogen tot maatstaf genomen had! Veeleer zocht hij de geesten wakker te schudden en de aandacht te boeien door puntig, kernachtig, wonderspreukig, diepzinnig, antithetisch, zelfs zonderling te spreken, en "onbegrijpelijk" te handelen.

Jezus zocht nergens de eer der menschen. De toejuiching zijner hoorders is hem welgevallig, als zij uit ware overtuiging ontstaat, maar hij vraagt hunne goedkeuring nergens en nooit. Hij doet om hunner zwakheids wil een beroep op het getuigenis van den Dooper, schoon hij het voor zich zelven volstrekt niet behoefde, en dit ook bepaald uitsprak, ja het oogmerk niet verzweeg, waarom hij zich zoo diep vernederde: "opdat gijlieden behouden wordt." Onbeschroomd sprak hij over den gestorven heraut, als over een brandende en lichtende, doch ook verterende fakkel, dus zekerlijk diens vereerders niet behagende. Maar even onbeschroomd vergeleek hij zich zelven bij het licht der wereld, en zijne deftige, aanzienlijke en wetenschappelijke tegenstanders bij kinderen, die op de markt spelen, bij

slangen en adderen-gebroedsels. Hij deed dit nooit in opwinding, altijd kalm en meester van zich zelven. Scheen hij soms heftig te zijn, het kwam voort uit zijn diep-verontwaardigd gemoed en fel bewogen gevoel, maar juist des te meer bewonderen wij zijne zelfbeheersching, die hem altijd "rustig in het midden der baren" deed blijven en waardiglijk spreken tegenover spotters en smaders. En hoe ook door hen getergd, wij weten het, zijne barmhartigheid sluimerde nooit, zijne zachtmoedigheid week nooit, zijne wijsheid begaf hem nooit!

Nog op het kruis schittert deze zijne zedelijke grootheid. Doch, hoe gaarne wij ook deze beschouwing voortzetten, wij moeten haar hier eindigen. Eén punt echter mogen wij hier niet geheel onbesproken laten, 't geen mede tot zijn zedelijk karakter behoort, t. w. zijn eerbied voor 's menschen zedelijke vrijheid. Dat hij inderdaad, met den goddelijken maatstaf zijner geheel-eenige roeping gemeten, zonder ongerechtigheid was, behoeven wij, na al het overwogene, niet opzettelijk te bespreken; het is eene gevolgtrekking, die het onbevangen gemoed reeds gemaakt heeft. Maar wat misschien nog niet opgemerkt werd, is het verschijnsel, dat Jezus nooit de gewetens behandeld heeft als konden zij door stoffelijk geweld of machtwoorden gedwongen worden. Oppermachtig heerschte hij over ziekten en stormen en démonen, maar bij gezonde menschen eerbiedigde hij steeds de menschelijke kiesvrijheid. De macht, door hem in dezen gebruikt, was de macht die voor zijn werk en voor onze ziel past, de macht der overtuiging, de zedelijke macht zijner wijsheid en liefde. Ook daarom is zijn zedelijk karakter volmaakt, omdat hij 's menschen zedelijk wezen, de op eigen gevoel en overweging gegronde zelfbepaling, nooit aangerand, steeds geëerbiedigd heeft. Hoe sterk hij zich ook uitliet over 's menschen bederf, en hoe zeer hij ook brandde om zielen te verlossen, de hand, die in de stof wrocht wat hij wilde, greep niet in de wereld des harten, zijn Geest alleen mocht in dezen werken, zoodat hij dan ook in de weemoedigste ure Jeruzalem toeroepen moest: "*Gijlieden hebt niet gewild!*"

§ 4. *Jezus' goddelijk wezen.*

Deze paragraaf zal zéér klein zijn. Wij zouden de hoofdzaak van ons boek moeten herhalen, zoo wij dat onderwerp van alle zijden hier bespreken wilden. 't Mag ons nu slechts te doen zijn, om den invloed, dien de openbaring uitoefende, van het goddelijk wezen, dat de diepste grond van de gansche verschijning des Heeren, de bron zijner woorden en werken is, opzettelijk te overdenken. En ook in dat opzicht behoeven wij slechts, alle dogmatische bespiegelingen, immers aan den aard van ons onderzoek niet eigen, vermijdende, enkele punten uit hetgeen achter ons ligt en van hetgeen ons nog wacht aan te stippen; de formeele verdediging van dat punt moeten wij, natuurlijk, aan de wetenschap der Christelijke Apologetiek overlaten. 't Zij mij vergund, mijne opmerkingen in enkele stellingen saam te vatten.

Van zijne eerste uitspraak (Luc. 2 : 49) tot zijne laatste wilsbeschikking (Matth. 28 : 18—20) heerscht in hem het bewustzijn, dat hij deelgenoot is van het wezen Gods, zoowel wat Gods metaphysische als zedelijke eigenschappen betreft.

Dit bewustzijn beschouwt hij als den grond, om, tegenover Israëls hoogste gezag op aarde, op te treden tot herstelling van Israëls gemeenschap met God, als Heer van den Sabbat, en den Koning van het Godsrijk; om gehoorzaamheid aan zijne geboden en geloof aan zijne beloften te verlangen, en de schoonste toekomst van zijn rijk te verwachten. —

Van de eerste verzoeking (Matth. 4 : 3) tot den laatsten strijd (Matth. 26 : 42) is de volstrekte onderwerping aan zijns Vaders wil de vrucht van zijn besef, dat hij Gods Zoon is; zijne afhankelijkheid van en ondergeschiktheid aan den Vader vloeide blijkbaar voort uit zijne zoonshoedanigheid; maar hoe zou hij zich waarlijk hebben kunnen gedragen als zoon, indien hij des Vaders goddelijk wezen niet deelachtig ware? —

Van het eerste tot het laatste wonder dat hij verrichtte, is hij zeker dat, wat hij doen wil, geschieden zal, wacht hij niet op eene van

buiten afkomende toevloeiing van krachten, maar put hij blijkbaar uit zich zelven, zoodat hij handelde naar zijn woord: "de Vader is in mij". Niet alleen de bevoegdheid, maar ook de kracht om kranken te genezen en démonen uit te werpen geeft hij aan anderen, zonder dat hij zelfs op God buiten hem wijst als de bron.

Zijne heilige liefde straalt ons uit alles tegen.

Zijne leer heeft een onuitputtelijken rijkdom en eene peillooze diepte van gedachten, bij eene matelooze verscheidenheid van vormen.

Hij verklaart, dat alle dingen hem zijn overgegeven, en dat zijn wezen alleen door den Vader gekend wordt, gelijk hij ook alleen den Vader kent, en dientengevolge der vermoeide ziel rust geven kan.

Zijne trouwste discipelen en invloedrijkste apostelen zijn geworden wat ze werden door de proeven van zijne gemeenschap, in woord en werk, met God, welke zij zelve voor eene wezens-eenheid hielden. En zijne doodvijanden achteden, dat hij zich zelven Gode gelijk maakte, wijl hij zeide dat God zijn eigen Vader was.

Alzoo beweegt zich in de levensgeschiedenis van Jezus alles om de vraag: "*Wat dunkt u van den Christus, wiens zoon is hij?*"

Die geschiedenis zelve is het antwoord. Daarom gaan wij voort met haar te beschouwen, wetende dat hij nog aan het kruis zijne hemelsche majesteit zal doen blijken. Ja, wat men gewoon is, menschelijk te noemen, dát reeds doet ons den goddelijken achtergrond zijner verschijning vermoeden. Zooals hij in de Evangelieën geteekend staat (een beeld dat onverdichtbaar was, juist omdat het bovenmenschelijk is), sprekend, werkend, levend als mensch, kan hij niet uit de menschheid verklaard worden. Zulk een mensch moet de vrucht zijn van eene schepping des Geestes Gods. En in die menschheid openbaarde zich een wezen, dat alle zedelijke eigenschappen in zich vereenigde, dat over alle krachten wist te beschikken, dat die menschheid zelve altijd dienstbaar maakte aan zijn doel. Was Jezus niets meer dan mensch, en kwam hij door zijne menschheid tot die zedelijke hoogte, waarop hij reeds volgens de door niemand betwijfelde

uitspraken staat, hoe hopeloos zouden wij niet zijn; maar nu zijne menschheid bestaat om zijne Godheid, en zijne Godheid geopenbaard werd, om zondaars gelijk te maken aan zijne menschheid, nu zien wij met blijde verwachting tot hem op!

TWEEDE HOOFDSTUK.

JEZUS' BELIJDENDE GEMEENTE.

Van den beginne wetende, dat hij deze wereld zou verlaten (Luc. 5: 35), was hij er van den beginne ook op bedacht om, ter uitbreiding van zijn rijk, ter voltooiing van het werk door hem begonnen, eene geestelijke macht te stichten. Die macht is de vereeniging van allen die in hem gelooven als den Christus, den Zoon des levenden Gods. Aan haar gaf hij de macht over alle kracht des vijands (Luc. 10: 19, Marc. 16: 17, 18), steeds grooter beloften (Joh. 1: 51, 52, 14: 12, 21), en steeds meer dan hij beloofd had (Luc. 10: 17).

Wel hadden de twaalve het voorrecht van te mogen aanschouwen wat vele profeten en koningen vruchteloos hadden begeerd te zien (Luc. 10: 21—24), wijl zij tot het apostolisch ambt geroepen waren, maar, uitgezonderd de beloften die dit ambt uitsluitend betreffen, kon elke geloovige zien en doen, wat zij zouden zien en doen, omdat elke geloovige het geloof bezit, en aan het geloof schreef Jezus de wereldoverwinnende kracht der zijnen toe (Luc. 17: 6, Joh. 14: 12).

Hij ziet hen in de toekomst zelfs grootere, krachtiger werken doen dan hij gedaan heeft, omdat hij, tot den Vader heengegaan, hun van den Vader de grootste kracht uit de hoogte zal schenken. Handelen wij hierover in het volgende Hoofdstuk, wij moeten toch nu reeds met een enkel woord doen opmerken, dat Jezus onder die belofte niet alleen wonderen bedoelt, maar in 't bijzonder de bekeering van zondaars en den invloed van het Christendom op de maatschappij; in dit op-

zicht zal de werkzaamheid der geloovigen grooter zijn dan zijne eigene die daartoe den weg gebaand en de kracht verleende. Wel verdwenen in de eerste eeuw de wonderen niet, zelfs nog niet in de tweede; maar naarmate door den Geest des Heeren, die zich op de hoogere zielsvermogens van den mensch beriep, het zedelijk gevoel in de eerste plaats, en die de zinnelijke ervaring, waarvoor de wonderen bijzonder gepast waren (vgl. bl. 534 en 188), zéér weinig waardeerde, dat beroep krachtiger en die waardeering juister werd, naar die mate verdween de betrekkelijke noodzakelijkheid van het wonder steeds meer, en daarmee het wonder zelf, en kwam de wereldoverwinnende macht steeds meer in het door den Heer afgebakende spoor. De belofte des Heeren omtrent de wondermacht der zijnen is, evenals hij zelf, dezelfde gebleven; alleen de tijden zijn veranderd. Maar zoodra de tijden wederom terugkeeren tot de arme, eerste beginselen der wereld, tot de zinnelijke ervaring als grondslag van de godsdienstige kennis, of als bron der zedelijke waarheid, dan zal de gemeente van Christus, tot betoon van de zekerheid haars geloofs, zich ook weer uit liefde tot het geven van zulke bewijzen nederbuigen. Zoolang echter de nood het niet eischt, moet zij door den onzichtbaren arbeid des heiligen Geestes, aan het hart en geweten der menschen, in den dienst des woords, winnen en sterken.

En nu — deze zegenrijke arbeid des geloofs is verbonden aan de vervulling van stellige voorwaarden, door ons thans, doch slechts met een enkel woord, te bespreken onder deze opschriften: *strijden*, *waken* en *werken*, *bidden*, *blijven in Jezus*.

§ 1. *Strijden.*

(Matth. 7 : 13, 14, 21, 23, Luc. 13: 22—30).

De zachtmoedigheid des Heeren was geene onverschilligheid, of eene weekheid die niet durft, en zijne nederigheid was geen bloohartig zwijgen. Integendeel, sprak niemand zooals hij, dit woord mag ook toegepast worden op hetgeen hij vriend en vijand zeide tot be-

schaming. Dientengevolge is de ware Christen van eene *polemische* natuur; het schaap van den goeden Herder moet een krijgsknecht zijn, die met het zwaard des monds alle ongerechtigheden en onwaarheden van allen bekampt. Tot zulk een strijd wekte Jezus dan ook bij herhaling de zijnen op.

Alle vragen der nieuwsgierigheid dienen onderdrukt te worden voor dien strijd, en zonder dien strijd is alle eerbied aan zijnen naam en alle krachtsbetoon in zijnen naam, nutteloos voor het eigen hart en voor de eeuwigheid. Er moet steeds en met de grootste inspanning geworsteld worden, om de enge poort in te gaan, die het Vaderhuis opent, maar dan ook voor goed den langen en bangen weg sluit. Eigenzinnigheid leidt ten verderve: die wil ingaan, moet zich voegen naar den weg. Vele tijdgenooten echter zochten den ingang te forceeren: zij wilden aan de enge poort de wijdte geven van hun eigen omvang (Luc. 16 : 16, Matth. 11 : 12, 13). 't Zou hun niets baten; zij zouden tot straf buiten blijven staan. Maar men zou evenmin ingaan, indien men niet volhardde tot den einde toe. In het geloof bestrijden en overwinnen, zietdaar de dagelijksche en levenslange taak van den Christen.

Christus sprak de boven aangehaalde vermaning uit op zijne laatste reis, maar eigenlijk sprak hij overal en altijd zoo. De niet-overeenstemming met het geopenbaarde recht Gods — dat deed zijn ijvervuur ontbranden, hem de schrikkelijkste dreigingen uitspreken en den zwaarsten arbeid aanvangen. De stelling: *Zalig* worden door *heilig* worden — grondgedachte van de oude Godsmannen — was ook de grondslag van de verlossing, door Jezus gepredikt en verworven. Om dat zalig worden moet boven alles geworsteld, daarvoor boven alles gedankt worden (Luc. 10 : 20).

§ 2. *Waken* en *Werken.*

(Matth. 24 : 25—30, Luc. 18 : 1—8, 19 : 11—27, Matth. 19 : 28—30).

De Heer zou heengaan, maar ook wederkeeren. In den tusschentijd

moesten zijne dienaars woekeren met de talenten, hun toevertrouwd, daartoe waakzaam zijne tweede komst verbeiden, en alzoo bereid zijn om hem te ontvangen.

"*Zoo waakt dan!*" dit is wel het eerste vereischte voor de gemeente, om hare bestemming te bereiken. Jezus bedoelt er mee die wakkerheid der ziel, die scherp toeziet, of er niet geestelijke schade, gevaar voor het geloof, de liefde en de hoop, ontstaat. Wacht u zelven, zoo sprak hij, voor brasserij en dronkenschap en 's levens zorgvuldigheden; maar hij heeft ook gezegd: wacht u voor de valsche profeten (Matth. 7 : 15—20). Tevens verlangde hij (Luc. 21 : 34—37), dat zijne vrienden letten op de teekenen der tijden, welke als met gevleugelde begeerten zijne wederkomst te gemoet snellen, en haar mitsdien vaak te vroeg plaatsten. Wandelen zij niet naar die voorschriften, hun zal het gaan als de dwaze maagden: zij bleven buiten staan! Hadden de dwaze maagden gewaakt, ze hadden gemerkt dat er olie gekocht moest worden, en hadden daarvoor dan nog den noodigen tijd gehad. Hare gronddwaling lag in de gedachte, dat de bruidegom spoedig komen zou; zij hadden dat tijdstip bij zichzelve, blijkens hare praktijk, vastgesteld; de wijze maagden hadden, integendeel, geloof geslagen aan het woord. "Gij weet niet den dag noch de ure"; daarom namen zij olie in hare vaten met hare lampen, en konden zij hare vriendinnen niet helpen: hij kon nog zoo lang vertoeven! Dat geloof nu, het geloof aan de onbekendheid van het tijdstip zijner wederkomst zal velen ontbreken (Luc. 18 : 8), 't welk tevens tot volhardend bidden aanspoort; en dies zullen zij niet bereid zijn. Doch juist tengevolge van die onbekendheid zal hij *plotseling* verschijnen, en alsdan zijne gemeente verlossen. Meent zij soms, dat hij talmt? — Neen, hij zal haar snellijk recht doen. Daarom te meer wake zij onafgebroken.

Van het waken is het werken onafscheidelijk. De luie en onnutte dienstknecht wordt gestraft met de buitenste duisternis, maar de getrouwe, die de ontvangene talenten ijverig besteedt, wordt beloond naar evenredigheid van de gemaakte winst, ja met veel meer: "over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal ik u zetten." Onze

werken volgen ons na; het licht der eeuwigheid zal openbaren wat goeds wij in den tijd deden; de zaligheid des hemels bestaat ook in dankbare blijdschap over de vruchten van onzen vaak zoo diep miskenden en schijnbaar vergeefschen arbeid. Laat ons dan hoopvol overvloedig zijn in het werk des Heeren, doch tevens bedenken dat alleen *genade* het deel bepaalt, hier boven te smaken. De rechter loont niemand te schraal, maar hij neemt den arbeidstijd niet tot maatstaf. Behalve de uit den genoten zegen voortvloeiende vreugde, wil de Heer aan al zijne getrouwe arbeiders nog een dagloon toeschikken, doch dit zal voor allen even groot zijn, hoe kort sommige ook in den wijngaard gewerkt hebben. "Of is het mij niet geoorloofd te doen met het mijne, wat ik wil? Of is uw oog boos, omdat ik goed ben?" De Apostelen bijv., de eersten, zullen misschien geen grooter loon ontvangen, dan de predikers van den laatsten tijd. Niemand zij dan ook hoogmoedig in en op zijn werk: "zoo wie onder u zal willen de eerste zijn, die zij uw dienstknecht" — deze uitspraak geldt voor allen en altijd en overal. Bovendien, al deelt hij uit, de Vader beschikt (Marc. 10 : 35—45) over de eereplaatsen; de Christus spreekt het recht, maar het is de Vader die het in en door hem doet. Overigens, dit is zeker, honderdvoud zal buiten het eeuwige leven vergoed worden wat om Jezus' wille werd verlaten. De dagelijksche zelfverloochening, het zwaarste werk van den Christen betrekkelijk zijn eigen persoon, zal de schoonste vruchten dragen, en dit zal blijken in den dag des gerichts.

§ 3. *Bidden.*

(Matth. 6 : 7—15, Luc. 11 : 5—13, Joh. 14 : 13—15, en gelijkl. pl.).

Jezus geloofde aan "het bovennatuurlijke," d. w. z. aan een God, die, als het hem behaagde, werkzaam was buiten hetgeen wij de natuur, het samenstel der vergankelijke dingen, noemen. Van dat denkbeeld ging hij uit, als hij sprak van den Vader, die in de

hemelen is en uit den hemel den heiligen Geest geeft (Luc. 11 : 13), als hij de afkomst uit den hemel tegenover die uit de menschen stelde (bijv. Matth. 21 : 25), als hij eene geboorte van Boven eischte, en bijv. ook toen hij vraagde (Matth. 26 : 53): "Of meent gij, dat ik mijnen Vader nu niet kan bidden, en hij zal mij meer dan twaalf legioenen engelen bijzetten?" Ontegenzeggelijk heeft hij geene tegenstelling gepredikt tusschen het bovennatuurlijke en het natuurlijke, zelfs ontbreekt in zijne woorden elke benaming van dien aard, maar de onderscheiding zelve is overal op te merken. En evenzoo denken wij er niet aan de opmerking tegen te spreken, dat Jezus ook den dagelijkschen loop der natuur toeschreef aan Gods onmiddellijke werking (Matth. 5 : 45), maar dat ontneemt hoegenaamd niet de minste kracht aan eene andere opmerking, namelijk aan deze, dat God, 't zij met den diepsten eerbied gezegd, dan des te minder gebonden is aan die werking. Ja, wij stemmen toe, dat Jezus nergens het geloof aan het bovennatuurlijke heeft geëischt, doch men stemme ons dan ook toe, dat Jezus zelfs nooit het geloof aan Gods bestaan een Christen, of wien ter wereld ook ten plicht gesteld heeft, om de eenvoudige reden, dat hij sprak tot menschen, dat hij werkte onder menschen die geloofden aan een God, welke wonderen deed, alles wat hem behaagde, en dat het geheele Apostolische, Evangelische Christendom op dezen grondslag rust.

Niet het minst is dit het geval met het gebed, zooals de Heer het ons voorstelt. Bidden is, naar zijne leer en zijn voorbeeld, niet slechts eene ontboezeming des harten, een kinderlijk spreken met den Vader, een uitdrukking van het vertrouwen dat hij voor onze behoeften zorgt; bidden is het *vragen*, het *zoeken*, het *kloppen* bij God om alle nooddruft; en God geeft, wat hij noodig keurt, als verhooring van het gebed. Het gebed stelt in staat tot het verrichten van alle dingen, die voor den mensch onmogelijk zijn (Marc. 12 : 23), en van wonderen (Matth. 17 : 21), ja, tot het overwinnen van de sterkste verzoeking (Matth. 26 : 41). Het gebed

is het onmisbare wapen in den geestelijken strijd, het vereischte om te waken en te werken. Het gebed heeft dus eene onberekenbare waarde in de schatting van den Heer, die volkomen overwon.

Tengevolge van de moordaanslagen (Joh. 10 : 31, 39) uit Jeruzalem naar veiliger streken getogen, en waarschijnlijk ook dientengevolge met zijnen Vader raadplegende, wordt hem door een discipel, tevens vereerder van den Dooper, de vraag gedaan: "Heer, leer ons bidden, gelijk Johannes ook zijnen discipelen geleerd heeft." De wegbereider had de gewone vormen van het godsdienstige leven onaangetast gelaten (Luc. 5 : 33); voegen wij hierbij die vraag, dan verkrijgen wij den indruk, dat hij, naar de heerschende gewoonte, formulier-gebeden en bepaalde uren voor het gebed vastgesteld heeft. Zoo iets werd nu ook van Jezus verlangd, en tot antwoord gaf hij veel meer, gaf hij een *model* voor alle tijden en plaatsen en vormen, waarvan niet de woorden nieuw noch de zaken vreemd waren, maar de volgorde, de geest, het doel hem volkomen waardig zijn. Wij zwijgen over het formeele verschil in de berichten van Mattheus en Lucas; zoo wij gingen onderzoeken, bij wien het echte *Onze-Vader* gevonden wordt, zouden wij den zin des Heeren niet verstaan, die juist geen afgerond geheel heeft willen geven noch vaststaande formules. "Zóó, op die wijze, om die zaken, in die richting" — hooren wij hem als 't ware zeggen. Boven alles ga de heiliging van uws Vaders naam, die persoonlijke aanduiding zijner heilige liefde, door Jezus zelven geopenbaard (Joh. 17 : 6). Vergeet uwe lichamelijke nooddruft niet, die van 's Vaders dagelijksche beschikking afhangt. Maar wat het voornaamste voor u zelven is, vergeving en verlossing uit de macht des Boozen, dat ontvange den meesten nadruk. Bedenk steeds, dat uw gebed eenvoudig, beknopt, eerbiedig, kinderlijk, en dat het voorbede en gemeenschappelijke uiting behoort te zijn. Vraag in het levendige besef, dat gij volstrekt afhankelijke en schuldige schepselen zijt, van wie veel geëischt wordt, aan wie veel vergeven, en door wie alles ontvangen moet worden.

God wil echter ook schenken, wat wij behoeven; de verhooring van het gebed des geloofs is zeker. Voldoet Jezus' discipel aan een hoogst bezwaarlijk verzoek van den vriend, aldus leerde hij, althans om de onbeschroomdheid die daaruit spreekt, hoeveel te meer zal de hemelsche Vader de beden zijner kinderen verhooren? Die bidt, die ontvangt, al ontvangt hij juist niet wat hij bidt. Die waarlijk bidt, bidt met het hart, die het niet meent, kan niet gezegd worden te bidden, al "bidt" hij ook, het ware bidden stijgt tot zoeken, en het zoeken verheft zich tot kloppen.

Zulk bidden heeft de beloften, door Jezus gegeven, ten grondslag, de bidder moest gelooven, aan de verhooring niet van al wat hij vraagde, maar van wat hij in overeenstemming met die beloften verlangt. Op eene andere plaats zegt Jezus: "*indien gij in mij blijft, en mijne woorden in u blijven*, zoo wat gij wilt, zult gij begeeren, en het zal geschieden." Dit is ook het "bidden in Jezus' naam." In iemands naam iets vragen is, in het gewone leven, in iemands plaats en van zijnentwege vragen. "Door den rang, dien hij in de maatschappij bekleedt; door de diensten, die hij bewezen heeft; door de gunst, die hij geniet, heeft hij aanspraak op het verlangde; die in zijnen naam bidt, bidt derhalve alsof hij het zelf was, die door hem het verzoek liet doen" (*Godet*). Bidden wij dus naar het *Onze-Vader*, omdat Jezus het ons gegeven heeft, wij doen het in zijnen naam; bidden wij om den heiligen Geest, omdat Jezus die gave beloofd heeft, wij doen het in zijnen naam; bidden wij om de vergeving der zonden, omdat Jezus ons de verzoening verworven heeft, wij doen het in zijnen naam, en wij herinneren ons zelven gaarne dien naam uit dankbare wederliefde voor het heil, dat hij schonk.

Alzoo, door aan het gebed in zijnen naam de verhooring te beloven, teekende hij zich zelven als den Middelaar, in wien en door wien alle goede gaven zijn. Het verwondert ons dan ook niet, dat in zijn onderwijs de verhooring aan hem evengoed als aan den Vader toegekend wordt (Luc. 10 : 22). Op deze lijn ligt dan ook het bepaald tot Jezus zelven gerichte gebed, gelijk wij van een Petrus en Paulus

in de *Handelingen* lezen en in het vierde Evangelie (Joh. 5 : 23) geëischt wordt. Want ook in Jezus is het God, niet een mensch, die het gebed verhoort.

§ 4. *Blijven in Jezus.*

(Joh. 15 : 1—11).

De liefde is het leven der Christelijke gemeenschap bij uitnemendheid; onzerzijds is het geloof in Christus, die zondaars liefheeft, de wortel, de hoop op Christus, de halm voor dezen tijd, de liefde tot Christus, de eeuwige vrucht. Zijne liefde tot ons, en in hem Gods liefde, is zijnerzijds *de* drijfveer, *de* bron, het leven van zijn verlossersleven. Maar deze zijne liefde stelt hij ook tot maatstaf voor de liefde jegens elkander (Joh. 12 : 25, 26 en gel. pll), en hij heeft ons in die mate lief, als de Vader hem lief gehad heeft, zoodat onze harten in hem gerust mogen wezen (Joh. 15 : 9, 16 : 33), en, als wij hem liefhebben, maakt de Vader en de Zoon woning bij ons.

Welnu, in deze zijne liefde te blijven, dat is in hem te blijven. De liefelijke allegorie van *de wijnstok en de ranken* verklaart ons, dat zulk eene gemeenschapsoefening de hoogste voorwaarde is voor de gemeente, om den zielevijand te overwinnen.

De belijders zijn de ranken; ieder die betuigde dat hij de Messias was, was als zoodanig door hem voortgebracht. Maar die ranken waren menschen, en dat geloof zetelde niet bij allen in het hart. Zoo was het dus mogelijk, dat de vereeniging niet duurzaam bleek te zijn. Judas' heengaan leert dit op ontzettende wijze. Hij droeg geene vrucht, en werd, tot straf van zijne onvruchtbaarheid, door den Vader afgesneden en tot het eeuwige vuur veroordeeld. Maar "al wie vrucht draagt, dien reinigt hij, opdat hij meer vrucht drage." Om evenwel vrucht te dragen, moet de discipel blijven in Jezus' gemeenschap. De discipel heeft in zich zelven geene kracht, "zonder mij kunt gij niets doen." Blijft hij in Christus, dan blijft Christus ook in hem; hij draagt veel vrucht, hij verheerlijkt den Vader, en mag inderdaad

zijn discipel heeten. En hij blijft met de liefde des Heeren tot hem gezegend, zoo hij zijn gebod der broederliefde, naar zijn voorbeeld, betracht. Onze gemeenschap met Christus — dat is dus een afstand doen van ons zelven, en een leven uit hem als onze wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking en verlossing. Zijne gemeenschap met ons maakt ons bekwaam voor onze taak en voor onzen weg, en stelt ons in staat om met vrede en vreugde, in ware liefde en tot den einde toe de loopbaan te loopen, die God ons voorgesteld heeft.

Maar hij blijft niet in ons, tenzij zijne woorden in ons blijven. Zijn woord reinigt van verkeerde denkbeelden en vleeschelijke begeerlijkheden. Zijn woord onderwijst ons in den weg, dien wij hebben te verkiezen. Zijn woord is het voertuig van het ware leven. Zijne woorden zijn geboden en beloften: de geboden der liefde, der zelfverloochening, der kinderlijke gezindheid, des vasten vertrouwens; de beloften der ondersteuning, der voorlichting, der vertroosting, der uitredding, der volkomene overwinning.

Daarom moeten de woorden van Jezus in de belijdende gemeente steeds onderzocht en gepredikt worden. De Evangelie-bediening mag nooit afgeschaft worden; zoo zij ophield, zou er een einde komen aan de gemeenschap met den Heiland en alzoo aan zijne gemeenschap met ons, waarin het leven ontkiemt en bloeit, en vrucht draagt voor den hemel.

Geen zaligheid toch zonder kennis van God, zooals hij jegens zondaars gezind is. Wat de zieners des ouden Verbonds aanschouwden, het waren slechts de uiterste einden van de lichtstralen, die uit het goddelijk wezen voortkwamen; en wat zij zochten, het was om te mogen verstaan het lijden dat op Christus komen zou en de heerlijkheid daarna. Die het woord van Jezus verstaan, zien in hem dus, wat vele profeten en koningen begeerden te zien; maar zij zien ook door hem, wat de onzienlijke God, die een ontoegankelijk licht bewoont, in tijd en eeuwigheid is voor het onreine, schuldige, van smart en vrees doorstoken hart des menschen. Hun, den kinderkens, open-

baart de Heer des hemels en der aarde die dingen, hij doet het in den Zoon, die het hun openbaren wil; en de Zoon alleen kent den Vader in den waren zin des woords, gelijk de Vader alleen den Zoon begrijpt (Luc. 10 : 21—24). Wij zouden dan ook het Evangelie slechts oppervlakkig kennen, indien wij het onderzoek van Jezus' woorden gelijk stelden met de vereischte gemeenschap met zijn persoon. Die gemeenschap is een geestelijk aanschouwen van zijne gestalte, een gemoedelijk verkeer met zijn persoon, het vurig zielsbegeeren om werkelijk bij hem te zijn, hem steeds welgevallig te zijn, en hem in alles te huldigen met een hart, dat hem nooit genoeg kan danken voor zijne onuitsprekelijke liefde.

DERDE HOOFDSTUK.

DE HEILIGE GEEST.

De beschouwing van het gebed leidt ons tot de beschouwing van den heiligen Geest, als de hoogste gave op het gebed, die tot het betrachten van onze roeping, en alzoo tot overwinning van de wereld in staat stelt.

In Jezus. Bij zijn openlijk optreden werd Jezus de drager van dien Geest zonder mate. Wie nu wilde deelen in den Geestesdoop, door Joël en Jeremia reeds beloofd, die moest wel voor alle dingen in Jezus gelooven als den Christus, den met den heiligen Geest gezalfde. (Luc. 4 : 18—21, Joh. 7 : 38). Dit geloof dus, zelf de vrucht der geboorte uit God (Joh. 1 : 12, 13, 3 : 3, 5, 18 : 37[a], en Matth. 16 : 17), die door hartelijk berouw over de zonde en door den uit Jezus' woord sprekenden Geest (vgl. Joh. 3 : 5, 6 : 63, 68) ontstaat, is de middellijke oorzaak om al die geestelijke krachten deelachtig te worden, die Jezus begreep onder het beeld van *het levende water* (Joh. 4 : 14,

6 : 35, 7 : 38), welke op hare beurt van uit den geloovige zelven, vermenigvuldigd, ten goede voor anderen, en tot in eeuwigheid weer te voorschijn treden "als stroomen des levenden waters."

In de geloovigen.

Die geestelijke krachten waren echter niet terstond met het geloof gegeven. Zij zouden in de toekomst eerst geschonken worden. Gaven des heiligen Geestes, zouden zij, met zijne komst in het midden der gemeente, invloeien in de harten der zijnen. Hieraan dacht de Heer, toen hij zeide: "Zoo iemand mij liefheeft, die zal mijn woord bewaren, en mijn Vader zal hem liefhebben, en wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken" (Joh. 14 : 23), nadat hij eenige oogenblikken vroeger zijnen Geest beloofd had. Van daar dat bij Matheus van de "goede gaven," bij Lucas "van den heiligen Geest" sprake zijn kan in een en dezelfde uitspraak (Matth. 7 : 11, Luc. 11 : 13).

Ieder geloovige nu zal naar zijne mate in die gaven deelen, en de Geest zal hem steeds doen spreken, wat hij spreken moet (Matth. 11 : 19, 20, Luc. 12 : 11, 12). Want alle geloovigen zijn geroepen om getuigen te zijn van den Zaligmaker, gestorven om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking, die hen daartoe bekleeden zal met "kracht uit de hoogte" (Luc. 24 : 49).

Dat zijn de voornaamste wenken, door Jezus gegeven, omtrent de verhouding des Geestes tot zijne discipelen in 't algemeen. Zijne verhouding tot de Apostelen als zoodanig moest bijna uitsluitend ter sprake komen. Daaromtrent vinden wij dan ook de onwaardeerbaarste beloften, en dat bij den vierden Evangelist.

Door Jezus beloofd aan zijne Apostelen.

Vooreerst dan treft het onze aandacht, hoe de heilige Geest zoude komen. "Ik zal den Vader bidden, en hij zal u een anderen trooster geven" (Joh. 14 : 16), terwijl op eene andere plaats wordt gezegd, dat Jezus hem zenden zal (H. 16 : 7), of: "welken de Vader zenden zal in mijnen naam" (H. 14 : 26). Blijkbaar is het dus de Zoon, om wiens wil, op wiens gebed, ter oorzake van wiens werk, de Geest gegeven wordt: in dien zin mag hij zelf aangemerkt worden als de

zender; de Vader is en blijft echter de *gever;* de Zoon de middelaar, de Vader de oorzaak.

Tot zijne karaktertrekken behoort dan ook, niet een *uit*gaan *uit* den *Vader*, maar een uitgaan uit den *hemel* van de *zijde* des Vaders. Dit doet hij altoos, hij gaat van boven naar beneden, om van beneden naar boven te brengen. Zoo kwam hij dientengevolge in een gegeven oogenblik van den Vader uit den hemel op en in den Christus en steeg met hem weer naar den troon van God, zoodat Jezus met het oog daarop zeide: "dien ik u zenden zal van den Vader" (Joh. 15 : 26).

Jezus zou dus dien Geest geven na zijne hemelvaart. "Het is u nut, dat ik wegga, want indien ik niet wegga, zoo zal de trooster tot u niet komen" (H. 16 : 7). Wij weten het (vgl. bl. 154), zoolang de Heer in ons vleesch op aarde verkeerde, had hij zelf dien Geest noodig; eerst toen zijn lichaam geestelijk, zijne menschelijke natuur verheerlijkt geworden was, aanvankelijk door zijne opstanding, kon hij hem ontbeeren, en dus na die stonde aan zijne jongeren ook een voelbaar onderpand der belofte geven: "Ontvangt den heiligen Geest" (H. 20 : 22).

Wegens zijne menschelijke natuur had de Zone Gods behoefte aan den Geest , ten einde volkomen te beantwoorden aan zijne roeping, hoeveel te meer dan zijne Apostelen, ons in alles gelijk, de zonde ingesloten, en nog met zoo vele zwakheden behebt? Vele dingen had Jezus hun nog te zeggen, toen zijn laatste levensdag op aarde aanbrak; zij hadden nog niet gebeden in zijnen naam, toen was hij nog niet het welbewuste middenpunt van hun godsdienstig leven geworden; het denkbeeld der scheiding schokte hen ontzettend, en zij begrepen dus ook volstrekt niet in die ure, hoe eindeloos-nuttig dat heengaan werd; ja, de getrouwe getuige achtte het noodig op hunne belijdenis van zijne alwetendheid en goddelijke afkomst de beschamende voorspelling te laten volgen: "Gelooft gij nu? Ziet, de ure komt, en is nu gekomen, dat gij zult verstrooid worden, een iegelijk naar het

zijne, en gij mij alleen zult laten" (Joh. 16 : 12, 6, 7, 24, 32).

De verzekering, dat hij door hun woord de wereld overwinnen zou, klinkt ons, zoo wij die beloften niet in haren waren zin erkennen, als onvergefelijke of bespottelijke grootspraak, en nog heden ten dage weet menig "Christen," die den loop der geschiedenis nagaat, maar den Geest der waarheid niet kent, van den onloochenbaren zegepraal des Christendoms op de krachten van het Joden- en de machten van het Heidendom geene bevredigende verklaring te geven. 't Was eene bovenmenschelijke, 't was eene goddelijke kracht, die den geest der Apostelen eerst zóó aangegrepen had dat zij, daarna, duizende zielen voor den Zaligmaker wisten te vangen. In alle uitspraken des Heeren toch is de bron van die kracht niet maar buiten hen bestaande en bepaald onderscheiden van hunne harten of gezindheden, maar ook een wezen, dat eigen wil, eigen verstand, eigen werkzaamheid, dat een eigenaardig leven bezit, een wezen dat op eene lijn staat met den Vader en den Zoon, schoon in de bedeeling der genade aan beiden ondergeschikt.

Zijne werking in hen.

De heilige Geest ontving van Jezus den naam van "trooster," d. w. z. van pleitbezorger: hij zou den Apostelen bijstaan, gelijk een advocaat de zwakste partij voor het recht. Na het heengaan van den Meester, zijn zij "weezen," zoolang de Geest niet gekomen is, in wiens komst hij zelf komt, wijl de Geest zijn plaatsvervanger is. Daarbij gaf Jezus hem den naam van "Geest der waarheid," d. w. z. in tegenoverstelling met den Vader der leugen, is hij de Geest, wiens wezen waarheid is, gelijk 's Vaders wezen liefde is. Hij zal toch de Apostelen alles leeren, wat zij voor hunne levenstaak behoeven, en hun alles indachtig maken, wat Jezus hun gezegd had (H. 14 : 26), zoodat zij ook "mond en wijsheid" bekwamen, "welke niet zullen kunnen tegenspreken, noch wederstaan allen, die zich tegen u zetten" (Luc. 21 : 15). Hij zal hen in al de waarheid leiden, evenals een zekere gids op den donkeren weg naar het verscholen paleis, en bij hen blijven tot in eeuwigheid (H. 16 : 13, 14 : 16).

Ook in deze beloften, die *schijnbaar* niet eervol zijn voor den Christus, verloochent hij zijne grootheid niet. Hij is het, die den Geest verwerft van den Vader en den zijnen geeft. Maar dat niet alleen. Die Geest zal van zich zelven niet spreken, evenmin als de Zoon van zichzelven sprak, maar zoo wat hij zal gehoord hebben, zal hij spreken, en de toekomende dingen, tot die ure niet geopenbaard, zal hij hun verkondigen. Daaruit blijkt, dat hij voert tot het persoonlijk bezit van de waarheid (H. 16 : 13). En gelijk de Zoon den Vader verheerlijkt, alzoo zal de Geest den Zoon verheerlijken: wat hij verkondigen zal, hij zal het nemen uit het onderwijs van den Zoon, dat Jezus dus als volkomen in zich zelf, maar nog niet als volledig ontwikkeld beschouwt (H. 16 : 14).

En in de wereld.

Alzoo van Jezus getuigende, spreekt hij ook, onderscheiden van het getuigenis der Apostelen, *tot* de wereld (H. 15 : 26, 27). Hij zal haar het onwederlegbaar bewijs leveren, dat zij de grootste zonde bedreef, de zonde bij uitnemendheid, omdat zij niet in Jezus Christus geloofde; dat Jezus de gerechtigheid in persoon was, blijkens zijn heengaan tot den Vader; en dat het oordeel over haar gaat, wijl haar overste reeds geoordeeld werd (Joh. 16 : 8—11). Schoon de wereld zich dan ook niet van harte ging wijden aan de dienst van Christus, zoo zou haar vijandschap onredelijk blijken, en hare kracht innerlijk gebroken worden. Derhalve behoudt voor alle tijden de ernstigste vermaning hare volle beteekenis: "En zoo wie eenig woord gesproken zal hebben tegen den Zoon des menschen, het zal hem vergeven worden; maar zoo wie tegen den heiligen Geest zal gesproken hebben, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw, noch in de toekomende."

DERDE DEEL.

DE UITSLAG, DIEN JEZUS BEGEERDE.

"En gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, alzoo moet de Zoon des menschen verhoogd worden, opdat een iegelijk, die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe"
(Joh. 3 : 14, 15).

Wij konden voor dat opschrift de gangbare uitdrukking van "Jezus' plan" gebruikt hebben. Wij hebben er echter bezwaar tegen, niet omdat het met zijne waardigheid strijdt, allerminst omdat hij doelloos gearbeid zou hebben, maar omdat een *plan* doet denken aan een vast bestek, waarin ook de onderdeelen nauwkeurig en vooraf beschreven zijn, en waarnaar het gebouw wiskunstig opgetrokken moet worden. Zulk eene werktuigelijke, althans regelmatige werkzaamheid laat zich in het leven des Heeren niet aanwijzen, en ter andere zijde werden hem, wien de hoofdlijnen van den beginne helder voor den geest stonden, de onderdeelen van bijzonderheid tot bijzonderheid geopenbaard van den Vader. Jezus had een doel voor oogen, Jezus koesterde eene onveranderlijke begeerte, Jezus gebruikte bepaalde middelen, om dat doel te bereiken, die begeerte te bevredigen, mij dunkt, als wij zoo spreken, dan wekken wij door woordenkeus geene onjuiste voorstellingen. Maar het doel van den Heiland was niet enkelvoudig, zijne begeerte was

zéér samengesteld. De stichting van zijn koninkrijk, de redding van zielen, de aanneming van zijn persoon als den Koning — dat was *het* doel, *de* begeerte, *het* middel in 't algemeen. Maar dat alles had in de eerste plaats betrekking op zijn volk. Zijn volk echter zou hem kruisigen, doch zijn kruis moest ook opgericht worden, ter bereiking van een nog hooger doel, het heil der wereld. In dit opzicht is Jezus' leven gelijk aan een berg met twee kruinen, waarvan de een veel hooger rijst dan de andere, maar die door een diepen afgrond gescheiden zijn. Zoo moeten wij achtereenvolgens spreken over *de verlossing van Israël*, *het hout der schande*, *het heil der wereld*, als de voornaamste bestanddeelen van het stellige voornemen, dat Jezus zocht te verwezenlijken.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE VERLOSSING VAN ISRAËL.

Israëls voorrechten, Luc. 13 : 6–9, 20 : 9—18. Matth. 21 : 33-44. Marc. 12 : 1—10.

"*De zaligheid is uit de Joden*" — handhaafde Jezus in dat woord de weergalooze gunst, die God aan zijn volk geschonken had, tegenover een volk dat haar droevig miskende, geen wonder, dat hij daarvan uitging bij zijne beschouwing en bearbeiding van zijne eigene landgenooten. Hij noemt hen "kinderen des koninkrijks," en schapen van den goeden Herder, naar de roeping en bestemming, die God hun geschonken had. Hij geeft eene vrouw de verlorene levenskracht terug, omdat zij "eene dochter van Abraham," en een' tollenaar verwekt hij zaligheid, omdat hij "een zoon van Abraham" is; de eed, dien God aan dien aartsvader gezworen had (Luc. 2 : 55, 73), is, in zijne schatting, de grondslag dier genadige bedeeling. Dientengevolge had God den vijgeboom van Israël in een wijngaard geplant, en profeten en wijzen gezonden, het op de zorgvuldigste wijze doen

"Gezegend de koning, die daar komt in den naam des Heeren!"

bearbeiden, en het ten slotte met de verschijning van zijn zalig koninkrijk gezegend.

Oprechte gehoorzaamheid aan zijne liefdewet; de heiligheid en gerechtigheid, door hem geëischt (Luc. 1 : 74, 75; 10 : 27, 28), dat moest de vrucht geweest zijn van die gunst, maar Israël had den dienstknechten Gods, die de vrucht kwamen opeischen, de verschuldigde vrucht niet geleverd; de landlieden (de leidslieden des volks) hadden hen integendeel gruwelijk mishandeld, en zichzelven de vrucht toegeëigend. Als Jezus over dit onderwerp sprak, plaatste hij zijne eigene komst ook onder dit gezichtspunt: eindelijk zond God zijnen Zoon, om de vrucht in ontvangst te nemen; in hem kwam de eigenaar, die vrucht zocht op den vijgeboom. De geloovige aanneming van Jezus moest de hoogste vrucht, de vrucht bij uitnemendheid zijn; had Israël hem aangenomen, Israël had getoond de gerechtigheid en heiligheid, de waarheid en den vrede lief te hebben, bekeerd te zijn, in één woord, een hart te hebben, gelijk God vorderde en wilde geven.

Toen Jezus optrad, was echter de begeerde vrucht bij het volk niet te vinden; van daar dat de eischer tevens optrad als arbeider, om die vrucht nog te doen ontstaan. Van het begin tot het einde was Jezus' werkzaamheid in het openbaar daarop gericht, en naarmate zijn tijd kleiner werd, werd zijne inspanning grooter. De afzending der zeventig en de daarop gevolgde omreis, besloten met den intocht te Jeruzalem, was de laatste, doch tevens de meest krachtvolle poging.

Jezus' laatste arbeid.
Matth. 20 : 29-34
Marc. 10 : 46-52.
Luc. 18 : 35-43, en H. 19.
Joh. 12 : 12-18 en gel. pl.

Voor de duizenden en tienduizenden, die zich langzamerhand verzamelden achter Jezus, ontdekte hij in woord en werk een rijkdom van waarheid, liefde en kracht, zooals hij nog niet gedaan had (Luk. 13 : 8). De opwekking van Lazarus (om nu alleen op zijne wonderen te letten; zijne redenen uit dat tijdvak bespraken wij reeds), door hem in het openbaar aangemerkt als een bewijs van zijne goddelijke zending, om de opstanding en het leven te zijn, had hij verricht met het kennelijke doel, om verheerlijkt te worden, door de heerlijkheid

des Vaders te openbaren, en dus erkend te worden als de Zoon. Spoedig allerwege bekend geworden, werd het achtervolgd door het genezen van allerlei kranken (Luc. 19 : 37). Op de grenzen van Samaria en Peréa (vgl. blz. 496) geneest hij tien melaatschen (Luc. 17 : 11—19). Vóór de poort van Jericho hergeeft hij een blinde het gezicht, en Bartimeüs' genezing doet den lof, dien het volk Gode gaf, hoog stijgen. (Het meervoud van Matth. is een meervoudsvorm uit het Arameesch, ter aanduiding van de soort, vgl. H. 8 : 28; 27 : 44.) En in Jericho zelve laat hij eene ondubbelzinnige proeve achter van wat hij bedoelt en schenkt.

Wie weet niet wat er tusschen hem en Zaccheüs, dien rijken overste van tollenaars, voorviel? — Zaccheüs begeerde Jezus te zien, en stelde zich daartoe bloot aan de hatelijkste bespotting der menigte, die wel den vriend van tollenaars volgde, maar toch nog altijd den tollenaar verachtte, en dien overste niet het minst. Tengevolge van eene ingeving zijns Vaders, merkt de Heiland, dat er onder zijn zondaarskleed een hart klopte, dat aan iets beters behoefte voelde dan wat de wereld met al hare schatten biedt; dies zal hij hem de grootste eer aandoen, en alzoo zijn gemoed vervullen met eene vreugde, die des te grooter zal zijn, naarmate hij veel meer ontving dan hij had durven begeeren: hij had Jezus willen zien, en hij wordt zijn gastheer. Die dankbare vreugde wekt de schoonste voornemens in hem op; Jezus ontvangende, toont hij zich tot gerechtigheid en liefde gezind. Zoo bewees de Zoon des menschen gekomen te zijn, om te zoeken en zalig te maken, wat verloren was, om de vrucht te doen ontstaan, die God in zijne wet verlangde.

Deze enkele geschiedenis reeds weêrlegt het gevoelen, dat Jezus een aardsch koninkrijk wilde stichten; daartoe toch had hij de volksvooroordeelen moeten ontzien, en zich dus op geenerlei wijze met de voorwerpen van hunnen afschuw moeten inlaten, terwijl hij van den beginne het tegendeel deed. Hij wilde zichzelven openbaren, gelijk hij was, en op deze wijze het volk redden. Met eene zinnebeeldige daad

Zaccheüs! haast u en kom af..."

van dien aard besluit hij dan ook deze zijne laatste poging, en in de tweede tempelreiniging verklaart hij nog ten overvloede voor de gansche menigte, wat de strekking van al zijn arbeid was.

Het volk vergaf hem, dat hij tot een zondigen man ingegaan was om te herbergen. In Bethanië's omstreken begon het hem als koning te huldigen, daar toch was Lazarus opgewekt; en velen van de feestgangers, die reeds te Jeruzalem aangekomen waren, gingen om dat teeken van uit de stad hem te gemoet (Joh. 12 : 17, 18). Jezus keurde die huldiging goed (Luc. 19 : 39, 40); ondanks alle verkeerdheden, die daarmede nog gepaard gingen, beantwoordde zij toch aan zijne bedoeling; hij wilde erkend worden voor den Koning van het Godsrijk (Luc. 10 : 11, 19 : 27). Om echter alle misvatting daadwerkelijk af te keuren, die omtrent den aard van zijn rijk bestond, en desniettemin zich als den Koning voor te stellen, zocht hij in die plaats, schouwplaats vroeger van zijne levenwekkende macht, doch nu ook werkplaats van zijnen blik in de verte (aan afspraak met de eigenaars van het lastdier mag men, met het oog op het verhaal, niet denken) gelijk van zijne souvereine heerschappij (Luc. 19: 34), en verkreeg hij een ezel, het verachte dier, zinnebeeld van vreedzaamheid, maar tevens van onaanzienlijkheid, welke nog niet bereden was, en dit tot teeken dat zijne heerschappij nieuw en gewijd is. Dit lastdier was een veulen, en het werd uit barmhartigheid niet van zijne moeder gescheiden. Die daad sprak zoo luide en krachtig, dat al de menigte der discipelen bij het afgaan van den Olijfberg zich begon te verblijden en uitriep, na den weg met kleederen en meien zacht gemaakt te hebben: "*Gezegend de Koning, die daar komt in den naam des Heeren! Vrede in den hemel en heerlijkheid in de hoogste plaatsen!*

De daaropvolgende tempelreiniging sprak even duidelijk. Had hij reeds drie jaar vroeger hetzelfde gedaan, de herhaling was zeker niet noodeloos, daar de menigte, ook de Overpriesters en Schriftgeleerden, wel goed de beteekenis van zijnen arbeid verstaan mocht: hij hand haafde, als Gods Zoon, de heiligheid als de voorwaarde van de gemeen-

schap met God. En werden zelfs de kinderen in geestdrift ontstoken, roepende in den tempel en zeggende: "Hosanna den Zone Davids!" hij verwijst de sidderende vijanden, welke bovendien in de wonderen, bij die gelegenheid gedaan, voedsel voor hunne vrees vonden, tot verdediging van den titel, hem geschonken, op een psalmwoord, dat in 't oorspronkelijke op den Schepper der natuur ziet, maar dat hij op zichzelven durft overbrengen (Matth. 21 : 10—16).

Zocht Jezus alzoo de schare rondom zich te vergaderen, hij deed het om haar te beschermen voor den adelaar, die met vlammende blikken op Israël nederzag.

Hij wilde vergaderen. Het volk was verstrooid, omdat het verdeeld was: allerlei verwachtingen en stelsels en strevingen hadden het verscheurd. Het was vermoeid van vruchteloos zoeken en telkens teleurgesteld verlangen naar redding. Het was belast met eene menigte inzettingen, die het niet waarnemen kon, en daardoor ook met eene hemelhooge schuld; Paulus vertolkte het gevoel van den vromen Israëliet in die dagen toen hij schreef: "Ik ellendig mensch! wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods!" (Rom. 7 : 8—24).

Het volk vergaderen onder zijne vleugelen, dat zou het schenken zijn van bevrijding; bevrijding van het juk der geboden, die niemand kon volbrengen; van de schuld, die hij bevoegd was te vergeven; van de macht der zonde, die zijn Geest verbrak; van de slaafsche vrees, die voor zijn woord omtrent den Vader wijkt; van de Romeinen ook, die Israël verdrukten wijl het niet op den weg der gerechtigheid wandelde (vgl. bl. 85). Aldus zou hij het rust geven. Rust is de volkomene overeenstemming tusschen de ingeschapene behoeften en den inwendigen en uitwendigen toestand van den mensch; en de Joden waren ook menschen. Behoeft onze ziel de ware kennisse Gods, Jezus deelt haar mede; ontbreekt haar de heiligheid, die zaligheid wekt, waartoe zij geschapen is, Jezus doet haar ontstaan; is zij zonder leven met God, Jezus geeft het. Ja, hij geeft het leven in elken zin

"Word ziende!..."

des woords (vgl. Joh. 1 : 18 ; 5 : 24) het natuurlijke, zoodat hij, de opstanding, voor goed den lichamelijken dood overwint (Joh. 5 : 28, 29, 11 : 25, 26); het zedelijke, zoodat wie hem volgt, niet in de duisternis wandelt; het eeuwige leven, dat, daarvan de eindelooze voortzetting bij den Vader, ook de bittere gevolgen van den tijdelijken dood wegneemt (Joh. 11 : 26).

Onwillekeurig vloeide hier samen volksheil en persoonlijke zaligheid. Een *ieder* die geloofde zou leven; het volk kon verloren gaan, maar niettemin duizende zielen gered worden, ook al deelden zij, als Israëlieten, in sommige strafgevolgen der Messias-verwerping. En hiermee zijn wij genaderd tot de bespreking van een der krachtigste beweegredenen van Jezus' arbeid. Hij wilde, namelijk, vrijwaren van de dreigende straf, die de individuen en die het volk bedreigde.

Reeds in de Bergrede had hij een *Wee u!* geplaatst tegenover het *Zalig gij!* Hongeren en treuren zou het deel van hem worden, die zich niet bekeerde, en die rijk was in eigene schatting, zou van de eeuwigheid niets goeds te verwachten hebben. In de gelijkenis van den rijken man schetst Jezus diens ellende dan ook met de ontzettendste kleuren. Het is een eindeloos verderf, dat den Zone Abraham's wacht, die Abraham's geloof niet deelt. Daarvoor zocht Jezus te behoeden, en ieder die in hem gelooft, zal den dood niet zien, maar het leven hebben. Doch, wie niet in hem geloofde, die zou uitgesloten worden uit het koningrijk Gods, en later, ja wel zoeken integaan, maar niet meer kunnen; dan zal hij zeggen: ik zeg u, ik ken u niet, vanwaar gij zijt; wijkt van mij af, alle gij werkers der ongerechtigheid" (Luc. 13 : 24 tot 30). Zijne verschijning is de tijd der beslissing.

Gold dit voor iederen persoon in het bijzonder, in het algemeen had het volk een ontzettend gericht te vreezen. Er was van geslacht tot geslacht groote schuld gemaakt, een schat van toorn verzameld, en aan zijne tijdgenooten, vervulden zij de maat hunner vaderen, zou dat alles gewroken worden (Luc. 11 : 50, 51). Bekeerde het volk zich niet, hij zelf zou moeten erkennen, dat de straf der uitroeiing ten volle verdiend was (Luc. 13 : 9).

TWEEDE HOOFDSTUK.

HET HOUT DER SCHANDE.

De menigte huldigde Jezus als den Koning, niet alzoo de landlieden, de officieële volksvertegenwoordigers, Jeruzalem met zijne Overpriesters, Schriftgeleerden en Ouderlingen, het volk beschouwd als den georganiseerden rechtstaat der Joden, als de Theocratie. Dat had Jezus van den beginne voorzien, en werd hij door hen verworpen, dan moest het oordeel komen, maar uit die verwerping zou tevens eene alle verstand te boven gaande heilsbedeeling voortvloeien.

Sints de afzending der zeventig wees hij op de straf der onbekeerlijkheid (Luc. 10 : 12—15, Matth. 11 : 20—24). Op de reize zelve liet hij zich gedurig in dien geest uit (Luc. 11 : 31, 32, 51; 12 : 56—59; 13 : 1—5, 13 : 35, 14 : 24); bij zijnen intocht weende hij over Jeruzalem's verwoesting, had zij zich bekeerd, bekend wat tot haren vrede diende, het volk zou verschoond gebleven zijn; en nog op zijnen weg naar Golgotha doet hij, met het oog op die straf, het diep-weemoedige en door innig medelijden ingegevene woord hooren: "Gij, dochters van Jeruzalem! weent niet over mij, maar weent over uzelven, en over uwe kinderen!"

Daarmee zal het volk voor zichzelven zijne geestelijke voorrechten verliezen. Met den tempel zal de priester en het offer verdwijnen, zijn godsdienst zal sterven, wijl hij den tempel "woest", zonder het ware leven, aan zijne vijanden overlaten moest (Luc. 13 : 35*a*). Zij zouden met blindheid geslagen worden (Joh. 8 : 21), en er zou eene verharding over dat volk komen, dat wel de werken van Christus door zijne gemeente met verwondering (Joh. 5 : 21, 14 : 12, 8 : 28) zou gadeslaan en verstaan dat hij de Christus is, maar ondanks dit alles hem niet belijden, en alzoo den heiligen Geest lasteren zou. Het volk, waaruit de Zaligheid te voorschijn getreden was, zou zich

zelf buitengeworpen zien, en God zou den wijngaard aan anderen geven (Matth. 21 : 41, en gel. pl.)

Hier en daar schemert echter tusschen die zwarte wolken een star der hope aan den gezichtseinder (Luc. 13 : 35*b*, 21 : 24), die doet denken aan Paulus' verwachting van 's volks eindelijke bekeering. Maar zoo flauw die schemering is, zoo bepaald is de straf, die Jezus uitsprak, en zelf voltrekken zal, over het geslacht dat hem verwierp. Hierbij moeten wij nog eenige oogenblikken stilstaan, in verband tot zijne *eerste* komst "op de wolken des hemels", d. w. z. als de richterlijke openbaring van zijne Messias-waardigheid. Twee toespraken trekken in dat opzicht onze aandacht, de eerste hield hij niet lang vóór, de tweede niet lang ná zijn koninklijken intocht.

Het Messiaansche gericht over stad en volk. Luc. 17 : 22—37.

Eenige Farizeërs hadden hem gevraagd, wanneer het koninkrijk Gods komen zou, en naar aanleiding van die vraag, onderrichtte hij zijne getrouwen, dat de Zoon des menschen, na zijne verwerping, in zijnen dag zal wezen gelijk de bliksem die van het eene einde onder den hemel bliksemt tot het andere; zoo snel en zoo plotseling, zoo ongedacht en onverwacht zal de jammervolle tijd daar zijn, als wanneer zelfs zijne vrienden vruchteloos zullen begeeren één' der dagen te zien van die zij nu doorleven (vgl. Luc. 5 : 33—35). De bewoners toch van Judea, niet geloovende aan het woord van Jezus, zullen onbekommerd voortleven, vervuld van hunne aardsgezinde zorgen. Al was er in Noachs dagen nog geene maatschappij, waarin men kocht en verkocht, plantte en bouwde, toch at men en dronk men toen voort, als ware er niets te vreezen, en nam men en gaf men ten huwelijk, zonder te denken aan de mogelijke uitvoering van Noachs bedreiging. Zóó nu zou het zijn in de Joodsche maatschappij tegen den dag des gerichts. Ja nog erger, het zou er zijn als in Sodom kort voor zijne verwoesting, in dat Sodom dat de vrouw verachtte en den man verachtelijk maakte; koopen, verkoopen, planten, bouwen, men deed het, alsof er volstrekt geen verderf naakte. En allen werden verdorven!

't Is van algemeene bekendheid, hoe treffend al die profetieën vervuld zijn; doch het ligt niet op dezen onzen weg, hoe gaarne wij hierop ook onze aandacht, tot roem des Zaligmakers, vestigen, om de vervulling te beschrijven. Anders zouden wij meer dan één getuigenis bijbrengen kunnen, hoe ook die zorgeloosheid over de inwoners heerschte; in plaats van verderf, verwachtten zij, integendeel, nog in de laatste ure de verlossing door hunnen Messias. Genoeg, dientengevolge kwam zekerlijk de helft der gansche bevolking om, gelijk Jezus hier voorspelde; de Romeinsche adelaar schoot toe op zijne prooi!

De tijd en het teeken der verwoesting. Matth. 24 : 1 vv. en gel. pl.

Toen de Heer voor goed afscheid van den tempel genomen had, waarbij hij in de krachtigste uitdrukkingen de volstrekte verwoesting van dat prachtgebouw verzekerde, gingen Petrus en Jakobus en Johannes en Andreas afzonderlijk naar hem, op den Olijfberg gezeten, met de vraag op de lippen; "Zeg ons, *wanneer* zullen deze dingen zijn? En *wat* zal *het teeken* zijn van uwe toekomst, en van de voleinding der wereld?" Zoo verklaarbaar die vraag op zichzelve is, zoo duister schijnt het antwoord, door den Heer daarop gegeven, namelijk zoo wij aannemen, dat hij in die ure dat alles gesproken heeft wat ons de eerste drie Evangelisten vermeldden (Matth. 24, Mark. 13, Luc. 21). 't Is echter duidelijk, dat de rede bij Mattheus gezegden bevat, die tot de eerst besprokene rede behooren. Op goede gronden, elders blootgelegd, houden wij de rede bij Lucas voor de ordelijkste, die wij daarom dan ook tot leiddraad nemen.

"Ziet toe, dat ge niet verleid wordt!" Zoo begint de Heer zijn meesterlijk antwoord. "Velen toch zullen komen onder mijnen naam, zeggende: "ik ben het", en: "de tijd is nabij!" (vgl. Luc. 17 : 20) Gaat hen niet achterna!" Vele valsche profeten immers zullen er opstaan (Matth. 24 : 11), en zij zullen er, helaas! velen verleiden! Daarmee werd een eerste kenmerk gegeven, en wij weten uit de geschiedenis eenigermate, hoe algemeen het geloof werd aan de stemmen van valsche Messiassen, zeker meer dan vijftig in getal. Maar daarmede, ging Jezus voort, zullen oorlogen en beroerten gepaard

gaan; er moet eenige tijd verloopen tusschen de eerste opstanden der Joden en het einde des tempels.

Hier hield de Profeet eene pause. Zijne rede opnieuw beginnende (Luc. 21 : 10, Matth. 24 : 7, Marc. 13 : 8), schildert hij de donkere toekomst der volken, waarover in het laatste Hoofdstuk van dit deel! Vóór nu hunne ellende aanvangt, zal men, zoo sprak de Heer (Luc. vs. 12—19), zijne discipelen op gruwelijke wijze vervolgen. "Men zal u overleveren in de synagogen en gevangenissen, heengeleid voor koningen en landvoogden.... Ge zult ook van ouders en broeders en aanverwanten en vrienden overgeleverd worden, en men zal er van u dooden, en ge zult van allen gehaat worden om mijns naams wil..." Joden en Heidenen, alzoo bekend gemaakt met het Evangelie des koninkrijks, zouden eensgezind zijn in vijandschap tegen den Christus, wiens discipelen ter verantwoording voor hunne verschillende rechtbanken geroepen zouden worden. Zietdaar het *tweede* kenmerk!

Het *bijzondere* teeken van den tijd, waarin de verwoesting van stad en tempel geschieden zou, geeft Jezus in deze woorden: "Wanneer ge nu ziet, dat Jeruzalem door heirlegers omsingeld wordt, dan weet ge, dat hare verwoesting nabij is." Er zou alzoo voor haar geene verlossing mogelijk zijn; zij zou niet kunnen ontkomen; hare verwoesting zou dan *blijken* vastbesloten te zijn. Dit teeken is echter ook bemoedigend. Alsdan zal de verlossing van Christus' gemeente beginnen. Met Jeruzalems belegering zou het tijdvak van der volkren benauwdheid aanbreken (Luc. vs. 25—27). En wij merkten reeds op, hoe de discipelen ook door de Heidenen zouden vervolgd worden, zoo lang Jeruzalem staan zou. In dien tijd, verklaart Jezus, "zal er eene groote verdrukking wezen, hoedanige niet is geweest van het begin der wereld tot nu toe, en ook niet zijn zal; en zoo die dagen niet verkort werden, geen vleesch zou behouden worden; maar om der uitverkorenen wil zullen die dagen verkort worden" (Matth. vs. 21, 22, Marc. vs. 19, 20). Zij toch zullen er het meest door lijden, en God

zal hunne beden verhooren (Luc. 18 : 7, 8). Grootendeels nu werd hun die ellende veroorzaakt door den sluwen, den bitteren, den démonischen haat van het Jodendom. Verloor nu de synagoge des satans hare macht, dan mochten de discipelen hunne hoofden opwaarts heffen, wijl hunne verlossing genaakte. Jeruzalem's einde was het einde van den strengsten winter, die over het Christendom komen kon. De lente was gekomen, de zomer nabij; het koninkrijk Gods begint alsdan zijne heerlijkheid te vertoonen, de Zoon des menschen wordt aanvankelijk in zijne goddelijke waardigheid openbaar (Luc. vs. 28—31, vgl. H. 9 : 27).

Zoo gaf de Heiland *teekenen* der *tijden*, maar geene getallen. De tijden en gelegenheden had de Vader zichzelven voorbehouden; "van dien dag en die ure weet niemand, noch de engelen die in den hemel zijn, noch de Zoon, dan de Vader" (Marc. vs. 32). Blijkbaar vond "de Zoon" daarin niets vernederends, niets ongewoons. Zelfs niets dat met zijn Zoonschap streed. In alles toch van den Vader afhankelijk, had de Vader hem, die door zijn goddelijk kenvermogen in staat was alle wetenschap van den Vader te ontvangen, dien dag en die ure nog niet geopenbaard. Maar dit wist hij reeds, dat het geslacht, waaronder hij leefde, niet voorbijgaan zou tot al die dingen, die Jeruzalems verwoesting betroffen, geschied zouden zijn (Luc. vs. 23). En zoo zeker wist hij dit alles, dat hij uitroepen kon: "*De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, doch mijne woorden zullen geenszins voorbijgaan!*"

Zou dus de straf, die komen moest om de verwerping van den Heer, de verlossing zijner gemeente van aardschen druk ten gevolge hebben, hetgeen de verwerping aan hemzelven doen zou, zijn lijden en sterven, i. é. w. zijn kruis, zal het grootste heil teweegbrengen.

De lijdens-profetieën des Heeren, Joh. 16 : 16—25a.

De bepaalde omvang van dit werk gedoogt niet, dat wij breedvoerig stilstaan bij Jezus' verwachting van wat zijn volk aan hem zou doen. Gelukkig, dat wij in dezen slechts ons geheugen behoeven te raad-

"Geen steen zal op den anderen blijven...."

plegen, aangezien wij reeds vaak stilstaan moesten bij des betreffende uitspraken. Wij herinneren ons de gelijkenis van het zuurdeesem en de mosterdkorrel, ja ook die van den zaadzaaier (vgl. bl. 328 en 341). Wij herinneren ons vooral de fiere en zinrijke uitdaging: "Breekt gij lieden dezen tempel af!" en het weemoedige woord tot Nicodemus: "Gij lieden neemt onze getuigenis niet aan:" noch het getuigenis des Vaders (Joh. 5 : 37), noch het getuigenis des Zoons (Joh. 10 : 25), noch het getuigenis des heiligen Geestes (Joh. 15 : 26): vgl. bl. 486. Van den beginne toonde hij te weten, dat verwerping zijn deel zoude zijn, en vast besloten, om alles te doen wat de gerechtigheid, wat zijne roeping eischte, behoorde er zelfs geene bovennatuurlijke kennis toe om, de macht der zonde, die Israël beheerschte, en zijne zelfopenbaring van nabij kennende, den treurigsten uitslag te verwachten. Reeds vóór zijn optreden moet hij, die bijv. in de rolle van Jesaja zijn weg geteekend zag (vgl. Luc. 4 : 16—21, en bl. 190), zich ook met die zijde er van, dat hij lijden en sterven zou om de zonden zijn volks, vertrouwd gemaakt hebben. Dientengevolge "moest de Heer, uit hoofde van den staatkundigen toestand zijns volks, van zelf ook verwachten, dat *Heidenen* de voltrekkers van zijn doodvonnis wezen zouden, en aan *Romeinsche* beulen denkende, was tevens ook de voorstelling van den *kruisdood* gegeven. Of zou hij deze voorwetenschap op bovennatuurlijke wijze verkregen hebben? Wij durven, bij gemis van afdoend bewijs, evenmin ontkennend als bevestigend antwoorden. Genoeg, dat Hij *zelfs* langs natuurlijken weg zijn lot berekenen *kon*" (*van Oosterzee*).

Van den beginne had Jezus drie groote profetieën in gelijkenissen tot zijne discipelen gesproken:

1°. "Gij zult schreien en klagelijk weenen, maar de wereld zal zich verblijden."

2°. "Gij zult bedroefd zijn, maar uwe droefheid zal tot blijdschap worden," "en niemand zal uwe blijdschap van u wegnemen;"

3°. "In den dag uwer smart zult gij mij niets vragen, maar, biddende in mijnen naam, zult gij ontvangen, opdat uwe blijdschap vervuld zij."

Wij merkten reeds op, hoe het eerste punt, volgens den laatsten Evangelist, ook in de mededeelingen zijner voorgangers te vinden is. Echter is bij hen alleen, welke ons een geregeld overzicht van Jezus' leven gaven, de liefdevolle en wijze omzichtigheid waar te nemen, door Jezus in zijne desbetreffende onthullingen in acht genomen. Eerst sprak hij in 't algemeen slechts over zijne wegneming en hunne droefheid; daarna in gelijkenissen over de verberging van zijn koninkrijk, tot dat hij, na ongeveer achttien maanden arbeidens en hunne vurig afgelegde belijdenis van zijnen naam, welke zij, ter voorkoming van eene schadelijke terugwerking, niemand mochten zeggen, deze woorden, die zij niet behoefden te verzwijgen, tot hen sprak (Luc. 9 : 22, Matth. 16 : 21, Marc. 8 : 31): "*De Zoon des menschen moet veel lijden, en verworpen worden van de Ouderlingen, en Overpriesters, en Schriftgeleerden, en gedood, en ten derde dage opgewekt worden.*" In het nachtelijk gesprek met dien farizeër, dien hij vertrouwde, had hij wel gedoeld op het hout, waaraan de Zone Gods opgehangen zou moeten worden, maar tot zijne teedere en dierbare vrienden rept hij er in die uitspraak nog niet van. Evenwel, tot alle volgelingen het woord richtende, gebruikt hij reeds het schrikverwekkende woord "*kruis*," dat, volgens Rome's grootsten redenaar niet in de ooren van hare burgers weerklinken mocht. Zoo werden zijne vrienden reeds eenigermate aan zulk een denkbeeld gewend, en terstond na zijne verheerlijking op den berg, waar zijn *Exodus* besproken was tusschen hem en Mozes en Elias, in eene ure dat "*allen*" zich verwonderden over de grootdadigheid Gods in hem, voegde hij er deze voorstelling aan toe: "De Zoon des menschen zal *overgeleverd* worden in *menschen*-handen" (Luc. 9 : 44, Marc. 9 : 33, Matth. 17 : 22); menschen zouden dus den Zoon des menschen dooden. Deze tweede voorspelling, uitbreiding van de eerste, gaf te denken aan verraad (Joh. 6 : 71), maar tevens aan eigene gewilligheid, daar hij toch, die onbeperkt gebood over stormen, ziekten, démonen, en dooden, niet zonder zijn eigen toestemming, in de macht van menschen door eenige macht van menschen of duivelen overgeleverd zou kunnen worden. Dit gaf

hij dan ook aan de Farizeërs te verstaan, die hem, bij het begin der meer gemelde laatste reis, den raad gaven, om Perea te verlaten en dus naar Judea te trekken, waar hij in hunne handen zoude vallen, — een raad onder den schijn van belangstelling en onder voorwendsel dat Herodes hem dooden wilde. "Gaat heen, en zegt dien vos: Zie ik werp duivelen uit, en maak gezond, heden en morgen, en ten derde dage word ik voleindigd. Doch ik moet heden, en morgen, en ten derde dage reizen: want het past niet, dat een profeet gedood wordt buiten Jeruzalem" (Luc. 13 vs. 31—33). En bij het einde, toen men de Hosanna's begon aan te heffen, voegde hij bij de twee reeds besprokene voorspellingen, in de derde voor zijne discipelen, nog eenige bijzonderheden: men zal hem den Heidenen overleveren, hij zal bespot en mishandeld en bespuwd worden, en zij zullen hem geeselen, vóór zij hem dooden; ja, alles wat door de profeten geschreven is van den Zoon des menschen, als 't ware zijn kruis-programma, dat zal volbracht worden (Matth. 28 : 18, 19, Marc. 10 : 32—34, Luc. 18 : 31—33), maar nog komt het ijslijkste naamwoord of werkwoord niet over zijne lippen (wij volgen Lucas als den nauwkeurigsten Evangelist); dat moeten zij zelve of bij gevolgtrekking opmaken of eerst in de allerlaatste dagen van hem vernemen (Matth. 26 : 2).

Ondanks deze voorwetenschap toont Jezus niet de minste teleurstelling, of slapheid. Naarmate de toekomst donkerder werd, verdubbelt hij zelfs zijnen arbeid. Hij ergert zich in klimmende mate aan de geveinsdheid zijner tegenstanders, en hij giet eindelijk den stroom zijner gloeiende verontwaardiging over hunne ongerechtigheid uit; maar, bij al de verschrikkelijke straffen, die hij aankondigt, en die zij inroepen, hem verwerpende door wien zij beveiligd konden worden, is het weemoed, die hem vervult, is het de aandoenlijkste droefheid, die hij, zelfs in de ure der schitterendste huldiging, den vrijen loop laat. Ja, wel verre van zich te verbazen over den tegenstand,

dien hij vond, neemt hij dien in zijne voornemens zonder murmereering of ontevredenheid op. Hij kan dien tegenstand verbreken, hij weet dat de Vader altijd met hem is, en op zijne bede hem duizende troongeesten ter hulpe zenden zou. Hij wil — behoeft het na het bovenstaande nog gezegd worden? — de vijandschap doen wijken voor vriendschap, den haat voor liefde, doch alleen door liefde, zoodat hij zelf dan ook niemand uitwierp of afwees, die heilbegeerig of zelfs met booze bedoelingen tot hem kwam. Maar verder mag hij niet gaan. Integendeel, hij onderwerpt zich met blijdschap aan het welbehagen des Vaders. "Ik dank u, Vader! Heer des hemels en der aarde! dat gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en den kinderkens geopenbaard, ja, Vader! want alzoo is geweest het welbehagen voor u!" In deze door Mattheus (H. 11 : 25, 26) en Lucas (H. 10 : 21, 22) bewaarde, blijkbaar uit zijn hart gevloeide dankbetuiging ligt de oplossing van 's Heilands stemming. De verberging was eene van den hemel komende, rechtvaardige straf voor de wijsheid en het verstand der wijzen en verstandigen in zijne dagen, die zich niet hadden willen laten verlichten en onderwijzen door Jezus (vgl. bl. 446—520); Jezus prijst het dus ook in den Vader, dat hij hen in dezen hunnen toestand niet tot de erkenning zijns naams gedwongen, maar daarvoor gestraft heeft: met het oog op het lijden, dat zij te lijden hebben, kan hij ongeveinsdelijk weenen, maar met het oog op de rechtvaardigheid, die daaruit spreekt, moet hij zich verblijden.

Die strafbare wijsheid en verstandigheid stond echter in onafscheidelijk verband met hetgeen zijne hoogste eer en innigste vreugde zoude uitmaken, namelijk de volkomene vervulling van zijne hoogste levensroeping. De Vader, die in zijnen raad — wij spreken in de menschelijke taal der heilige Schrift, die echter op geene andere wijze tot ons spreken kan! — de bedoelde onwilligheid opgenomen had, had bepaald dat langs dien weg, den eenige die met eerbiediging van de door hem ingeschapene en niet ontnomene kiesvrijheid mogelijk was, de zaligheid tot velen, zéér velen zoude komen.

Op ondubbelzinnige wijze had Jezus het herhaaldelijk uitgesproken, dat niet alle Israëlieten hem zouden aannemen. Velen waren geroepen, maar weinigen uitverkorenen. Reeds de verkiezing van Apostelen (vgl. bl. 286) en de scheiding, die hij te weeg bracht in Galilea en Jeruzalem, was een werkzaamheid, welke uit datzelfde blikken in den raad zijns Vaders voortvloeide. Al wat de Vader hem gegeven had, zou tot hem komen, en al wat uit den Booze was, dat zou zich tegen hem verzetten, en dat verzet met zijne kruisiging kroonen. Wij zijn niet geroepen, de leer des Heilands te rechtvaardigen, noch te ontwikkelen, wij hebben haar slechts als beweegredenen zijner handelingen en oorzaken zijner stemmingen te vermelden. Maar ik moet toch opmerken, ten overvloede, dat Jezus geen *in Gods wezen gegrond* besluit tot verdoemenis van menschen, tot het eeuwige geluk geschapen, kent, tegendeel dat oorspronkelijk niet hun, maar den duivel en zijnen engelen het eeuwige vuur bereid is. De begeerten van hen, wier zedelijke toestand den Vader der leugen tot oorsprong heeft, alzoo de vrije daden der zondaars, nam God in zijn plan op; wat hij, tengevolge van dien toestand bepaald had, dat geschieden zou, dat zou door menschen uitgevoerd en dit wederom door God bestuurd worden. Aan dat zich in de wereld openbarend en met de wereld verbonden, ja ook door de wereld te vervullen heilsplan nu onderwierp Christus zich met blijmoedige gewilligheid, daaraan gaf hij zich bereidvaardig over.

Zoo heeft zijn sterven het karakter eener zelfofferande, Gode toegewijd, Gode gebracht (Joh. 17 : 19). Van zijne vlekkelooze heiligheid zeker, brengt hij dat offer in de plaats van zondaars. Er is bij God een beletsel voor vijand èn vriend zijns naams (Joh. 13 : 33), om te komen, waar hij zijn zal, t. w. bij den Vader. Zelfs op de schapen, die zijne stem hooren en hem volgen, komt een wolf af, en het is onloochenbaar, dat daarbij gedacht wordt, niet aan Jeruzalems verwoesting, maar aan de gerechtigheid Gods, die de macht heeft om in de hel te werpen (Joh. 10 : 11—15). Die gerechtigheid

verlangt een offer des levens tot in den dood, zullen de schapen verschoond worden. Jezus spreekt dan ook uitdrukkelijk van eene plaatsbereiding in het Vaderhuis, hij zal daaruit wegnemen wat het binnengaan der zijnen belette. In de inzetting des Avondmaals is zijn bloed het middel tot vergeving der zonden, het bloed des nieuwen Verbonds, waaronder alle zonden zijns volks vergeven en mitsdien de wet Gods in het hart geschreven zou worden (Jer. 31 : 31 v.v.); en daarom mocht de Zoon des menschen op aarde aan berouwvolle zondaars de zonde vergeven, omdat hij in deze zijne knechtsgestalte aan Gods gerechtigheid voldoen zou. Want hij zou als een misdadiger behandeld worden (Luc. 22 : 3). In de plaats van zondaars, van onwaardigen, van doodschuldigen, werd hij als *de* zondaar, *de* onwaardige, *de* doodschuldige behandeld, en wel verre van daarin iets onrechtvaardigs te zien, verheerlijkte Jezus daarin de hoogste liefde, d. w. z. de ware zedelijkheid, door zich aan die beschouwing blijmoedig te onderwerpen, en haar getrouw te volgen. De Zoon des menschen is gekomen om.... zijne ziel te geven tot een rantsoen, tot een prijs om gevangenen of slaven los te koopen, in veler plaats (Matth. 26 : 28). Van deze plaatsvervanging, die de menschen als zondaars, als onrechtvaardigen betreft, is de plaatsbekleeding der geloovigen onderscheiden. Het eerste was alleen in zijn aardsche leven, het tweede blijft hij tot in eeuwigheid. Om zijnentwille heeft God de schuld vergeven, niet die bestaat in de verwerping van den Christus welke in de lastering des heiligen Geestes uitloopen zou, maar die der ongerechtigheid betrekkelijk den eisch der wet, de ongerechtigheid die het verderf der ziel tot straf heeft. Maar wie dat Evangelie niet gelooft, wie Christus niet aanneemt, die blijft in zijnen zondigen toestand, gaat op dien weg voort, en geniet, juist omdat hij geen deel nam aan Christus, de vruchten zijner plaatsvervanging niet, en bekomt hem nog minder als zijnen plaatsbekleeder, in wien God den geloovige aanmerkt als rechtvaardig, maar wordt voor deze zijne volharding in het ongeloof gestraft met de eindelooze verwijdering van Christus' en Godes gunstrijk aangezicht.

Hoe gaarne wij Jezus' beschouwing van zijn kruis ook nader ontwikkelden, wij mogen niet: de aard van ons werk verbiedt het. In het volgende *Hoofdstuk* zullen wij echter opzettelijk stilstaan bij het heil, dat daaruit voortvloeien zou. Nu reeds is het ons evenwel duidelijk genoeg, waarom de Heer er met gemengde gewaarwordingen over sprak. Zag hij op de ondankbaarheid en boosheid, die hem aan het hout der schande zou klinken, zijn geest verhief zich in groote verontwaardiging, evenals de getergde leeuw (Joh. 11 : 33—38), en hij gruwde van het démonisch verraad, dat daartoe dienen zou (Joh. 13 : 21, 6 : 70, 13 : 27, Luc. 22 : 3). Zag hij op hetgeen zijne teedere menschheid lijden moest, zijne ziel werd diep ontroerd, en hij zou kunnen bidden: "Vader, verlos mij uit deze ure!" Maar zag hij op zijn levensdoel, dan beteugelde hij die verschillende aandoeningen, dan juichte hij bij het vooruitzicht der zege (Joh. 13 : 31, 32), dan ijlde hij zijn kruis als 't ware te gemoet (Marc. 10 : 35).

DERDE HOOFDSTUK.

HET HEIL DER WERELD.

Daar Christus het wezen van het Christendom is, zou er voor de wereld, de zondige menschheid, onverschillig of zij Jood of Griek heet, geen heil uit zijn kruis ontspruiten, tenzij hij er zelf eerst door verheerlijkt werd, en zijne Apostelen dientengevolge voor hunne taak bekwaam werden gemaakt.

Wij zien dan ook, dat Jezus altijd, over zijne vernedering sprekende, daarmede de schitterendste verhooging verbindt. Zonder te sterven kan hij niet herleven, hij sterft om te herleven; zijn dood is

zijne eigene daad, maar déze daad verricht hij, om eene andere daad te doen, eene daad die den dood in beginsel vernietigt; daarom heeft de Vader hem lief. Maar zijne herneming van het leven is eene inwerking des Vaders (Joh. 10 : 17), en wekt de Vader hem op, het is het hemelsch teeken uit de diepte, ten bewijze dat hij meer is dan Salomo, dan Jona, dan de tempel, het is het begin zijner rechtvaardiging, ja het is goddelijk werk dat hem voor altoos als den Zoon Gods aanwijst, en tot troongenoot Gods verheft. Om te kunnen opstaan, moet hij sterven, en zonder te sterven kan hij niet terugkeeren tot den Vader, naar wien zijn hart in kinderlijke liefde steeds uitging, soms met smartelijk verlangen. Dat niet alleen, maar dat was ook de eenige weg, om de heerlijkheid weer te ontvangen, die hij bij den Vader had vóór de grondlegging der wereld (Joh. 17 : 5), en daarin, alreeds bij de strafoefening over Jeruzalem (Matth. 16 : 28, Marc. 9 : 1, Luc. 9 : 27), weder te keeren.

En indien hij niet heenging — langs den weg van het kruis, zijne vrienden zouden niet verlost worden van hunne Joodsche droomen, zijne Apostelen niet de Schriften leeren verstaan (Joh. 16 : 25), en de heilige Geest zou niet komen van den Vader. Die Geest zou de zijnen niet alleen voor hunne levensroeping bekwaam maken, maar hun ook nutter zijn, als in hen wonende en bij hen blijvende, dan de lichamelijke tegenwoordigheid van den Meester, die verdwijnen moest. Dan zouden zijne vrienden bidden in zijnen naam, hunne geestelijke behoeften bevredigd voelen, tot hem opgenomen worden in het Vaderhuis, en eene onverstoorbare blijdschap bij aanvang en voortgang genieten (Joh. 16 : 20—27).

Jezus' blik reikte veel verder dan de grenzen van het Joodsche land; wat hij van zijn persoon verwachtte en aan zijne discipelen in last gaf, bracht hij in verband tot de wereld. Schoon niet gezonden, om onder de Samaritanen te arbeiden, had hij hun toch zijne zegeningen niet volstrekt onthouden, en evenmin den Heidenen. Reeds vroeg heeft hij hun ingaan voorspeld (Matth. 8 : 11), en hij zeide

het den Joden vrijuit, dat hij nog andere schapen had dan van hunnen stal (Joh. 10 : 16). Moesten deze ook toegebracht worden, zijn dood zou daartoe noodzakelijk zijn (Joh. 10 : 16, 12 : 51, 52), ja de eenheid des geloofs, aldus gewerkt, zou alle nationaal-godsdienstige scheidsmuren doen wegvallen onder het bazuingeklank van het Evangelie, en er verrees voor zijnen blik in de verte één tempel van alle volken, voor alle eeuwen, de gemeenschap in den geest met hem (Joh. 4 : 21, vgl. bl. 495 en v.v.). Of de wereld het niet zou ontvangen of wel, — hij zou aan haar het leven geven, wijl zijn dood de zege is op den overste der wereld; zijn rijk zou zich uitbreiden over de gansche aarde; aller blikken zouden zich richten naar zijn kruis, hetzij met namelooze dankbaarheid, hetzij met onuitsprekelijke woede; zijn Geest zou aan de wereld de onwederlegbare bewijzen van zijne Messiaswaardigheid leveren, en onder de Heidenen zou zijn rijk vele vruchten dragen (Matth. 23 : 41).

Wanneer de Heidenen worden geroepen, Matt. 22 : 1-9.

Werd Jeruzalem om den Messiasmoord verwoest, en zou deze verwoesting tot verlossing van den druk aan zijne gemeente ten goede komen, daarmede verbindt hij ook de zending onder de Heidenen. Na zijne opstanding gebood hij van Jeruzalem te beginnen (Luc. 24 : 47), maar reeds vóór zijn sterven kondigde hij in de gelijkenis van de koninklijke bruiloft het voornemen aan, om, als Jeruzalem de tijding dat alle dingen gereed waren, ondubbelzinnig verworpen zou hebben, blijkens de mishandeling den boden aangedaan, en deswegens gestraft zoude zijn, dezelfde dienstknechten, voor zooverre, natuurlijk, nog levende, te zenden naar de uitgangen der wegen, naar de Heidenwereld, met den bepaalden last om allen tot de bruiloft te roepen die zij zouden vinden. Dit sloot geen verbod in, om, gelijk Paulus en ook reeds Petrus deed, de blijde boodschap eerder aan Heidenen te brengen, ofschoon het duidelijk blijkt, dat zelfs de Apostel der volken zich, overal waar hij op zijne reizen Joden aantrof, naar den geest van die gelijkenis gedroeg. Maar de Heiland heeft den algemeenen

gang, dien de prediking nemen moest, bedoeld, dezen regel vaststellende: "eerst den Jood, dan den Griek"; verwierp de Jood het Evangelie, dan behoorde het te komen tot den Heiden.

De ontvangst van het Evangelie in de Heidenwereld, Matth 22:10-14.

Gelijke oorzaken, gelijke gevolgen. Bracht het woord des vredes verdeeldheid teweeg in Israël, en werd zijne verwerping met zware straffen achtervolgd, dezelfde verschijnselen zouden zich in de Heidenwereld vertoonen. Boven zagen wij reeds, wat zwaren strijd het daar te strijden zou hebben; immers gelijk de Heer door de Heidenen gekruisigd zou worden, alzoo zouden ook zijne gezanten van hunnentwege vervolgd worden.

Jezus leert volstrekt niet, dat zij allen gelooven zullen. Betrekkelijk velen, zéér velen zullen waarlijk ingaan, maar als hij bij Johannes spreekt van allen, die hij trekken zal, dan denkt hij, blijkens het verband, aan *allerlei* menschen, Heidenen zoowel als Joden, die gelooven. "Een iegelijk, *die gelooft*", zal behouden worden; voor allen blijven dezelfde vereischten duurzaam van kracht. Hij sprak ze helder uit naar aanleiding van het verzoek der Grieken (Joh. 12 : 25, 26), in de onderscheidene lastbrieven, die hij na zijne opstanding gat (Luc. 24: 46—48, Marc. 16 : 15, 16), en in de zoo even aangehaalde gelijkenis. Die niet in het bruiloftskleed, zinnebeeld van de vereischte zedelijke gezindheid, gekomen was, zal, gebonden, worden uitgeworpen in de buitenste duisternis: "daar zal de weening en het tandengeknars zijn; want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren".

De straf van het ongeloof der Heidenen.

Luc. 21 : 10, 11, 25, 26; Matth. 29 : 7, 29; Marc. 13 : 8, 24.

Deze ongeloovigheid nu zal bezocht worden met ontzettende gerichten. "Volk zal opstaan tegen volk en koninkrijk tegen koninkrijk". Dit kan niet doelen op Israël, reeds in Jezus' dagen geen koninkrijk meer. Hij profeteerde dus een krijg van Heidensche volken tegen Heidensche, van republieken en van monarchiën; voorts schetste hij hunnen maatschappelijken toestand: "er zullen groote aardbevingen wezen, en van plaats tot plaats doortrekkende hongersnooden en pestilenties; en ein-

delijk, als hunne tijden vervuld zijn, dan "zullen er teekenen zijn in zon en maan en sterren, en op de aarde volkren-benauwdheid in radeloosheid bij het bruisen van zee en golven, als den menschen het hart ontzinkt van vrees en verwachting der dingen die over de wereld komen, want de krachten der hemelen zullen bezwijken."

Als die ontzettende ure geslagen is, dan "zal in den hemel verschijnen het teeken van den Zoon des menschen" — doch wij bewaren de schildering van het eindgericht voor de profetische schets van zijne zegepraal. Wij stelden ons in dit deel ten doel, om te onderzoeken welken uitslag van zijnen strijd Jezus Christus begeerde. Aan allen, Joden en Heidenen, begeerde hij het leven te geven door middel van zijne verhooging aan het kruis, de noodzakelijke voorwaarde om waarlijk verhoogd te worden, en dientengevolge vele vruchten te kunnen dragen. Blijkt daaruit zijne nooit volprezen zondaarsliefde, en tevens de veelvuldige wijsheid Gods, die altijd de hoogste bewondering zal wekken, wij mogen onze beschouwing van den strijd, door Jezus tegen den geest zijns tijds gestreden, niet eindigen, zonder neer te zinken aan zijne voeten als den goddelijken held, die, om voor goddeloozen te kunnen triumfeeren op zonde en dood, op wereld en satan, het zwaarste lijden leed en den akeligsten dood stierf! —

VIJFDE BOEK.

DE ZEGE, DOOR JEZUS BEHAALD.

"Moest de Christus niet deze dingen lijden, en zijne heerlijkheid ingaan?" (Luk. 24 : 26.)

Om meer dan ééne reden is het raadzaam, bij wijze van inleiding de chronologie der lijdensweek te bespreken; wij zullen dan ook onze aandacht niet van den loop der altijd gedenkwaardige en al onze belangstelling waardige gebeurtenissen behoeven aftetrekken. Dat is des te noodiger, nademaal de bedoelde tijdrekening, door gewichtige bezwaren gedrukt, tot op den huidigen dag veel verschil van gevoelen uitgelokt heeft; ja, het schijnt wel, alsof Jezus' levenseinde, gelijk zijn levensbegin, niet tijdrekenkundig vastgesteld mag worden. Eene nauwkeurige vergelijking heeft mij echter geleid tot de overtuiging, dat de Evangelisten onderling overeenstemmen in de voornaamste punten, en vooral in de bepaling van Jezus' opstanding, van waaruit wij onze beschouwing aanvangen, die echter zoo beknopt mogelijk zijn zal.

Volgens al de Evangelisten verrees Jezus op den eersten dag der Joodsche week (Joh. 20 : 1, Luc. 24 : 1, Marc. 14 : 2 Matth. 28 : 1); terwijl hij, naar hun eenstemmig getuigenis, stierf op den vóórlaatsten, daar tusschen zijn sterf- en zijn opstandingsdag de rustdag, de gewone sabbat, in lag (Joh. 19 : 31*a*, Luc. 23 : 56, Marc. 16 : 1, Matth. 28 : 1).

Volgens al de Evangelisten waren de Paaschdagen reeds begonnen, toen Jezus ter kruisdood overgegeven werd (Joh. 18 : 39, Matth. 27 : 15, Luc. 23 : 17, Marc. 15 : 6).

Volgens al de Evangelisten werd Jezus door Simon Petrus verloochend in denzelfden nacht als waarin hij hem zijne verloochening voorspelde (Joh. 13 : 30, 38, 18 : 3, 27; Matth. 26 : 20, 31, 75; Marc. 14 : 17, 30, 72; Luc. 22 : 14, 34, 61).

Volgens al de Evangelisten heeft Jezus den verrader aangewezen bij dezelfde gelegenheid, als waarbij hij Petrus' val aankondigde, t.w. aan een gemeenschappelijken disch (Joh. 13 : 2, 26, Matth. 26 : 23, Marc. 14 : 18, Luc. 22 : 21).

Volgens al de Evangelisten was Jezus' sterfdag eene voorbereiding en wel van den gewonen Sabbat (Joh. 19 : 31, Matth. 27 : 62, Marc. 15 : 42, Luc. 23 : 54); zoo stond de Vrijdag op den Joodschen kalender aangeteekend; Jezus' sterfdag viel dus op Vrijdag, op de voorbereiding voor den rustdag.

Nu doet zich echter bij Johannes alleen een zeer merkwaardig verschijnsel voor. Van dien gewonen rustdag, die op 's Heeren sterfdag volgde, zegt hij (H. 19 : 31): "die sabbatdag was *groot*"; de in vs. 31 genoemde "voorbereiding" noemt hij vs. 42 "voorbereiding der Joden", en in het 14de vers: "voorbereiding van het Pascha".

Onverklaarbaar slordig zou het geweest zijn, zoo de schrijver, overal zoo spaarzaam met woorden, zoo zinrijk in uitdrukking en juist van woordenkeus, de gewone voorbereiding voor den gewonen sabbatdag én met den gewonen term (H. 19 : 31) én elders (H. 19 : 14, 42) met buitengewone namen aangeduid zou hebben, indien hij daarmee geene bijzondere bedoelingen had; en hij bedoelt toch ontegenzeggelijk denzelfden dag der week.

Dat verschijnsel moet dus hieruit verklaard worden, dat de gewone voorbereiding tevens eene buitengewone was, en dat de volgende sabbatdag ook eene bijzondere beduidenis had.

Die buitengewone voorbereiding staat in onmiskenbaar verband met het eten van het Paaschlam, Joh. 18 : 28; uit deze opmerking van den Evangelist blijkt, dat de leidslieden des volks het lam nog niet gegeten hadden, toen Jezus voor Pilatus gebracht werd, en dat zij

zich voor verontreiniging hoeden wilden, om het lam te kunnen eten, te weten op den bij de wet bepaalden tijd, zoodat hieruit blijkt, dat Jezus' sterfdag voorbereiding was voor het eten van het Paaschlam, terwijl uit niets blijkt, dat de voorgangers om de zaak van Christus die plechtigheid uitgesteld hebben. Brengen wij dit in verband met Johannes' aanteekening, dat de op Jezus' sterfdag volgende sabbat groot was, dan is het duidelijk, dat hij daarom aan dezen sabbat zulk een adjectief geeft, omdat op dezen dag het Paaschlam gegeten moest worden; de sterfdag des Heeren was derhalve eene dubbele voorbereiding, voorbereiding van den gewonen rustdag, én den grootsten feestdag.

Nemen mij voorts in aanmerking, dat, volgens de Mozaïsche inzetting, die streng gevolgd werd, Ex. 12 en Num 28, het lam geslacht moest worden ongeveer het einde van den 14den en het begin van den 15den Nisan ("tusschen twee avonden"), en gegeten in den nacht van 15 Nisan; dat op den 14den alle toebereidselen voor het feest gemaakt moesten worden, omdat daarmede de feestdagen begonnen, maar dat de 15de *de* feestdag heette, omdat alsdan het lam gegeten werd, dan is Jezus gestorven, volgens Johannes, op den 14den, geen sabbat, maar voorbereiding van het eigenlijke feest, in dat jaar tevens voorbereiding van den gewonen sabbat, die dus met den 15den Nisan is begonnen. En daar Jezus nu, volgens de andere Evangelisten, tegen het einde van den eersten dag der ongezuurde brooden stierf, d. w. z. op 14 Nisan, is er in de hoofdzaak geen verschil tusschen Johannes en de Synoptici.

Er doet zich echter ook een verschilpunt voor, dat evenwel niet moeielijk te verklaren is. Volgens Johannes hield Jezus *een* maaltijd, vóórdat "het feest van het Pascha" plaats had; volgens de overige Evangelisten hield Jezus Paschen op den eersten dag der ongezuurde brooden (Matth. 26 : 17, Marc. 14 : 12, Luc. 22 : 7), en wel toen het donker geworden was. Die maaltijd wordt echter door Johannes ook in den avond gesteld, en daar hij kennelijk het eigenlijke feest (vgl. H. 13 : 29) later stelt, viel die maaltijd niet op maar vóór 15 Nisan, den eigenlijken feestdag, en daar "de eerste dag der on-

gezuurde brooden" ook niet op 15, maar op 14 Nisan viel, en Jezus volgens allen op denzelfden dag gestorven is, verbiedt ons deze verscheidenheid volstrekt niet, om volgens aller aanduidingen, Jezus' sterfdag op den 14den te stellen. 't Eenige verschil is, dat Johannes dien maaltijd niet noemt het Paaschmaal, ofschoon er bij gegeten en gedronken werd, en er gelijke gebeurtenissen bij plaats hadden, als, volgens de Synoptici, aan de Paaschtafel voorvielen. Voor dat *niet* noemen weet ik geene betere verklaring, dan deze dat, aangezien die maaltijd niet op 15, maar op 14 Nisan plaats had, hij, naar Joodsche zede, niet genoemd mocht worden naar het Pascha. De Synoptici echter gebruikten deze benaming zonder bezwaar, wijl Jezus inderdaad het Pascha gebruikt had, maar een dag vroeger dan zijne landgenooten; onmiddellijk nadat het bij den aanvang van 14 Nisan in orde gebracht was, ging Jezus met zijne discipelen aanliggen (Matth. 26 : 17, 20), d. w. z. op den laten avond van onzen Donderdag, het begin van der Joden Vrijdag. Of er bij dien maaltijd het geslachte lam aanwezig was, blijkt uit niets; voor de vervroegde viering voert Jezus zelf de gewichtigste reden aan, Luc. 22 : 15, vgl. met Matth. 26 : 2.

Dàt Jezus tegen het einde van 14 Nisan stierf, zegt ook de Talmud; dat die datum toen viel op een Vrijdag, is ook de berekening van *Renan*, volgens wien de 1ste Nisan van Jezus' sterfjaar op Zaterdag, 21 Maart, viel, zoodat Jezus op den 3den April onzer jaarverdeeling gekruisigd werd. Daarmee stemt overeen de opmerking van den Apostel Paulus, dat ons Pascha is geslacht, t. w. dat Jezus stierf op den dag van de slachting van het Joodsche Paaschlam, en dat hij als *de eersteling* der ontslapenen uit het graf verrees, daar op 16 Nisan de eerste rijpe airen van den oogst den Schepper aangeboden werden; en ten slotte de opvatting der Klein-aziatische Christenen uit de eerste eeuw, dat Jezus op 14 Nisan Paschen gevierd heeft en gestorven is.

Zoo verkregen wij dan ook een vast uitgangspunt voor de aanwij-

zing van het begin der lijdensweek. Jezus, zoo lezen wij bij Johannes, kwam "zes dagen vóór het Pascha te Bethanië", en deed des anderen daags zijn intocht in Jeruzalem (H. 12 : 1, 12). Begon nu de feestweek, die met den 14den Nisan, in Jezus' sterfjaar, des Donderdagsavond, ongeveer 6 uur een aanvang nam, dan kwam hij tegen den 8sten, waarschijnlijk nog op Vrijdag te Bethanië; hij bleef er een dag over, derhalve den sabbatdag, als wanneer hij het middagmaal hield, en daar het *begin* van den Zondag, t. w. onze Zaterdagavond, voor de belangrijke gebeurtenis van den plechtigen intocht niet ongeschikt was, en zij blijkbaar tegen het einde van den dag (Marc. 11 : 11) plaats had, stellen wij ons voor dat Jezus tegen het einde van den sabbat, ongeveer 4 à 5 uur, of tegen het begin van den Joodschen Zondag, uit Bethanië trok. Ik weet, dat deze voorstelling niet gesteund wordt door Mattheus en Lucas; maar Marcus zegt het zoo nadrukkelijk, en die beide Evangelisten geven zoo zelden uitdrukkelijke tijdsbepalingen, dat wij hem moeten volgen; terwijl de schildering, die Johannes ons van het tooneel gaf, die tijdsbepaling eer versterkt dan verzwakt, en de verschijning der Grieken (Joh. 12 : 20—50) dien avond besloot.

Den volgenden dag, op Zondag dus, nadat hij te Bethanië overnacht had, vervloekt hij eerst, op weg naar de stad, den onvruchtbaren vijgeboom, reinigt vervolgens den tempel, geneest blinden en kreupelen, en ontvangt der kinderen hulde. (Marc. 11 : 12—19, Matth. 21 : 12—19, Luk. 19 : 45—48).

Aan het einde van dezen dag, verliet hij de stad weer (Marc. 11 : 19), doch den volgenden morgen vroeg keerde hij langs denzelfden weg terug; 't was dus de morgen van den dag die den vorigen avond begonnen was, Maandag; op dezen dag en de twee volgende hadden de twistgesprekken plaats, door de Evangelisten geboekt; den Donderdag schijnt Jezus gebruikt te hebben voor stille afzondering; dat wil zeggen den 13den Nisan, totdat hij tegen het begin van den 14den Nisan, onzen Donderdagavond, maar den aanvang van der Joden Vrijdag, naar de Paaschzaal trok met de zijnen.

Met deze ruwe omtrekken moet ik mij tevreden stellen. En veel liever wijd ik al de beschikbare ruimte die mij overbleef, aan de beschouwing van den Heer, dan aan tijdrekenkundige vraagstukken, hoe belangrijk zij ook zijn. Zijn wij dus genaderd tot ons laatste boek, wij staan tevens voor de laatste week van Jezus' strijd, maar daarmee ook voor den aanvang van de overwinning, door hem behaald. Den loop der geschiedenis volgende en zooveel mogelijk tafereelen in tijdsorde schetsende, meenen wij de rijke historische stof te mogen verdeelen onder drie opschriften.

Jezus' gewisheid van zijne zege, op velerlei wijze aangeduid; *Jezus' weg tot de zege*; *Jezus' zegepraal zelf*. Moge de zegen Gods en de belangstelling der lezers toenemen, naarmate de arbeid in verhevenheid en beteekenis klimt!

EERSTE DEEL.

JEZUS' GEWISHEID VAN ZIJNE ZEGE.

"Breekt dezen tempel, en in drie dagen zal ik hem oprichten!"
Joh. 2 : 19.

Reeds van den beginne liet Jezus uitspraken hooren, zoo stellig, zoo ondubbelzinnig, zoo majestueus, omtrent het bereiken van zijn doel, dat wij de geschiedenis miskennen zouden, indien wij hier niet spraken van de hoogste, van eene onwankelbare zekerheid zijns gemoeds. In 't algemeen is de voorstelling te flauw, dat Jezus geloof bezat, ook al zegt men dat hij het volste vertrouwen oefende. Het Evangelie echter schrijft hem nergens *geloof* toe, hem die van allen geloof vorderde. Hij leefde door *aanschouwen*; hij *zag*, hij *gevoelde*, hij *ervaarde* in zijn binnenste; zijn "geloof" was *stellige wetenschap*. En wat hij, ten gevolge van 's Vaders openbaring, waarnam, dat wist en sprak en deed hij met de zekerheid der onmiddellijke levenservaring. Van twijfel of onzekerheid bij Jezus geen spoor. Hij zag den Satan uit den hemel vallen, zijne macht verliezen, en hij belooft dat de zijnen triumfeeren zullen over alle kracht des vijands; waar is hier zelfs de voorwaarde gesteld? Hij kondigt bij het einde der Bergrede zich aan als den rechter der zielen, en hij belooft den zijnen de aanschouwing van des hemels gemeenschap in den Zoon des menschen; waar is hier zelfs eenige aarzeling van

toon op te merken? Hij daagt de Joden uit om hem te dooden, en hij verklaart dat hij levend maakt wie hij wil, ja dat hij in drie dagen de ware Godsvereering herstellen zal; waar is hier zelfs eenige beduchtheid voor de macht der boosheid en des doods te bespeuren? Hij sprak met eene goddelijke stelligheid, en, naarmate hij zijn einde naderde, werden zijne uitspraken van dien aard duidelijker, en, zoo mogelijk, nog sterker; sommige gelijken zelfs op zegezangen.

Onder dat gezichtspunt nu slaan wij hem gade, 1° *op den weg naar Jeruzalem*, vóór en na zijn intocht; 2° *in den tempel*, sprekende met en tot zijne tegenstanders; 3° *op den Olijfberg*, zijne toekomst onthullende.

EERSTE HOOFDSTUK.

OP WEG NAAR JERUZALEM.

"Ziet, wij gaan op naar Jeruzalem", zoo begon de Zoon des menschen zijne laatste lijdensprofetie, maar om haar te eindigen met de stellige verzekering, dat hij ten derden dage zou verrijzen (Luc. 18 : 31—34, Marc. 10 : 32—34, Matth. 20 : 17—19). En welke opvatting van deze laatste woorden men ook toegedaan zij, er spreekt ongetwijfeld de zekerheid uit, dat hij in zijne zaak zal zegevieren. Datzelfde vooruitzicht ligt ten grondslag aan het antwoord, door hem gegeven op het verzoek der moeder van Zebedeüs' zonen, in dienzelfden tijd hem gedaan (Marc. 10 : 35—45, Matth. 20 : 20—28). Wel maakt hij zelf geene beschikking omtrent het zitten aan zijne rechter- of linkerzijde, maar, ofschoon hij vooraf den beker des lijdens moet ledigen, toch zal hij als koning zijnen troon beklimmen, den troon der almachtige en dienende liefde. Hij laat zich door Bartimeüs aanspreken als den Zoon van David, den Theocratischen Koning, en verbiedt hem

thans volstrekt niet van zijne wonderdaad te zwijgen; alleenlijk onderwijst hij de schare, dat het koninkrijk Gods niet terstond openbaar zou worden (Luc. 19 : 11—28); eerst moet hij heengaan en zullen zijne medeburgers met beslistheid verklaren, dat ze hem niet als koning begeeren; dat heengaan geschiedt met het doel om het koninkrijk te ontvangen, van den Vader tot koning gekroond te worden; dan zal hij wederkeeren, om met zijne dienstknechten af te rekenen, hunnen arbeid te zegenen, en zijne vijanden te straffen, d. i. zich hier op aarde als koning te openbaren; niettemin geschieden zál het!

Het gastmaal te Bethanië, Joh. 12 : 1—11, Marc. 14 : 3—9, Matth. 26 : 6—13.

Eene gelijke gedachte sprak hij uit aan het gastmaal te Bethanië, uit dankbaarheid voor de opwekking van Lazarus hem bereid (Joh 12 vs. 2). Maria bracht hem het kostelijkste en welriekendste offer, het was eene hulde aan zijne koninklijke waardigheid. Hij neemt haar aan, hij verdedigt haar tegenover boosaardige aanmerkingen, en hij verklaart haar als eene zalving van zijn lichaam, dat begraven zal worden, maar hij spreekt het tevens uit, dat zijn Evangelie in de geheele wereld gepredikt zal worden en dat men op elke plaats in die wereld de daad van Maria prijzen zal: zoo zeker is hij van zijne zege!

Jezus koninklijke intocht, Joh. 12 : 12—19. Luc. 19 : 29—44. Marc. 11 : 1—11. Matth. 21 : 1—11.

Bij zijnen koninklijken intocht (vgl. bl. 581) gaf hij eveneens, doch nu onder tranen, en zonder gelijkenis te verstaan, dat zijn koninkrijk niet terstond openbaar zou worden, want Jeruzalem had den dag van hare bezoeking niet bekend, maar tevens, dat, zwegen zijne volgelingen, de steenen haast zijne waardigheid zouden verkondigen (Luc. 19 : 40); Jeruzalems puinhoopen zullen bewijzen, dat hij de zegevierende koning is. Vooral bij gelegenheid van het verzoek der Grieksche proselieten sprak hij en werd er van boven gesproken in dien geest.

Het verzoek der Grieken, Joh. 12 vs. 20—36.

Nauwelijks in de stad aangekomen van zijn lastdier afgestegen zijnde, nu als verscholen onder de menigte, brengen Andreas en Filippus het bedoelde verzoek aan hem over. Die Grieken waren te laat gekomen om Jezus in zijne koninklijke waardigheid te aanschouwen, doch wilden nu gaarne zijn koninklijke persoonlijkheid aanschouwen. Hij weigert; doch, naar aanleiding van hunne begeerte waarin hij een voorteeken

ziet van de overwinning, die het Evangelie in de heidenwereld zal behalen, roept hij uit: "De ure is gekomen, dat de Zoon des menschen zal verheerlijkt worden"; hij zal sterven, maar dit sterven zal veel vrucht doen ontstaan; levensverlies is de voorwaarde tot levensbewaring voor altoos; maar dit geldt niet alleen hemzelven, ook allen die hem volgen; en die hem dient, zal van den Vader geëerd worden. Zullen de zijnen dan ook deelen in zijn zegepraal, hij weet het, zijne zaak is de zaak des Vaders, zoodat hij zijne oogen ten hemel heft met de bede op de lippen: "Vader! verheerlijk uwen naam!" En het gegeven antwoord: "En ik heb verheerlijkt, en ik zal wederom verheerlijken!" — neen, het was naar Jezus' eigen verklaring, evenmin als zijne bede, om zijnentwille geschied, maar om der schare wil, opdat zij, die welhaast bij zijn kruis zoude staan, overtuigd zou worden dat hij eene kroon ging beërven. Immers hij zelf wist het: "Nu is het oordeel dezer wereld; nu zal de overste dezer wereld buitengeworpen worden, en ik, zoo wanneer ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal hen allen tot mij trekken" Hij heft het zegelied aan bij het begin van zijne schijnbare vernietiging. En, terwijl de duisternis van den nacht begon nedertedalen, richtte hij zijne allerlaatste waarschuwing tot de schare: "terwijl gij het licht hebt, gelooft in het licht, opdat gij kinderen des lichts moogt zijn". Inmiddels was hij naar den tempel gegaan, bezag alles in het rond, en verbergde zich door naar Bethanië te gaan.

De vervloeking van den vijgeboom, Marc. 11 : 12--14, 20—25. Mattheus 21 : 18—22.

Dat bezien was onheilspellend, den volgenden dag zou het verklaard worden. De nacht schonk hem waarschijnlijk geen rust, en zijn geest was, in het overdenken en volbrengen van des Vaders wil, te hooggestemd, om lichamelijke spijs te gebruiken. Echter, toen hij 's morgens vroeg terugkeerde naar de stad, liet zijne menschelijke natuur hare rechten gelden, en hij zocht voor zijnen honger, maar te vergeefs, bevrediging op een vijgeboom, die zijn takken over den weg uitbreidde en in vollen bladerdos prijkte. De vijgeboom maakt eerst knoppen, bloesems, vruchten, daarna ontplooit hij zijne bladeren; alzoo scheen

die boom reeds vrucht te dragen. Het was wel niet de tijd der vruchten, maar *zijn* tijd was gekomen, blijkens zijn voorkomen. Daar echter de vruchten ontbraken, was zijn schijn bedriegelijk; hij *loog*. Jezus ziet in dien boom het beeld van de ontaarde Theocratie; het Farizeesche Israël was geveinsd, schijnheilig; het vleeschelijk Israël was nog altoos *Jakob;* en hoelang had hij niet gezocht naar de vrucht van al hetgeen aan dezen vijgeboom besteed was? En nu — niet om zich over zijne teleurstelling te wreken, op een onschuldig voorwerp, maar om zijnen discipelen eene onvergetelijke les inteprenten, inzonderheid omtrent de toekomst van het Jodendom, straft hij den schoonschijnenden, maar innerlijk kwaden boom met verdorring. Zoo zou datzelfde Israël, tot nu toe onvruchtbaar gebleven, blijkens zijne aanstaande verwerping, nooit vrucht kunnen dragen! Hij verbood dit, ten teeken van zijne zedelijke overmacht, van zijne richterlijke waardigheid, van *zijne* zege op het krachtelooze en ten dood bestemde Farizeeïsme, hetwelk hij vernietigen zal. Zoo sprak hij in de zekerheid van Gods wil uittevoeren; en wie der zijnen vertrouwen op God bezat, al was het niet grooter dan een mosterdkorrel, hij zou gewislijk triumfeeren over elken, ook den grootsten tegenstand tegen de gehoorzaamheid aan God, wiens woord de grond des geloofs is.

De tweede tempelreiniging, Marc. 11 : 15—19, Luc. 19 : 45—48, Matth. 21 : 12-17

Die daad, voor zijne discipelen verricht, was echter slechts een voorspel van hetgeen heel de schare zou zien. Handhaafde hij in de tempelreiniging, die nu schijnt gevolgd te zijn, om de beteekenis van zijn optreden nogmaals ondubbelzinnig en op de krachtigste wijze uit te spreken, de heiligmaking als voorwaarde der gemeenschap met zijnen Vader, gelijk wij reeds vaak opmerkten, hij bleef, volgens eene door Marcus medegedeelde bijzonderheid, den ganschen dag meester van den tempel: "hij gedoogde niet, dat iemand een vat door den tempel droeg;" zoo zou hij over allen tegenstand zegevieren en oppermachtig heerschen in de gereinigde gemeenschap met God. "Ja, zoo groot is de zedelijke overmacht zijner woorden en daden, dat de Joden niet gelijk de vorige maal, Hem (terstond) tot verantwoording over zijne volmacht roepen, maar slechts in machte-

looze woede overleggen, hoe zij hem dooden zullen" (*van Oosterzee*); maar zoo verre is hij zelf dan ook van gekrenkte eerzucht of hartstochtelijkheid verwijderd, dat hij de genezende hand uitstrekte naar blinden en kreupelen, en het volk leerde.

Wij moeten hier nog iets bijvoegen, ofschoon het behoort tot de gesprekken van den volgenden dag. Ik bedoel de toepassing van de gelijkenis der goddelooze landlieden, en de troostrijke gedachte van die omtrent het koninklijke bruiloftsmaal. Spreekt hij aan het slot der eerst vermelde op triumfeerenden toon van den steen, door de bouwlieden verworpen, die tot hoeksteen werd, in de laatst aangehaalde doet hij nadrukkelijk uitkomen, dat de bruiloft vol zal worden.

Zijn toekomstige zegepraal is hem boven alle bedenking verheven, en hij voelde zich gedrongen, deze gewisheid in allerlei gelijkenissen te verkondigen, eer de ure aanbrak, waarin men hem aan het kruishout zou bespotten als ware hij zelfs tot verlossing van zichzelven onvermogend.

TWEEDE HOOFDSTUK.

IN DEN TEMPEL.

't Is Maandag-morgen den 10den Nisan. Den vorigen dag heeft hij zijne heerschappij over den tempel onbetwist getoond, hij zal er dezen dag, zegevierend, het zwaard zijn woords gebruiken; het is, alsof hij daarin zijn troon opgeslagen heeft, en allen, die zich met hem durven meten, worden verslagen; zijne overmacht en de onmacht zijner vijanden komt in de twistgesprekken, die zij uitlokken, op treffende wijze aan het licht. Hunnerzijds zullen wij *vier* vraagstukken, door Jezus *de* vraag gesteld zien.

Het ambtelijk onderzoek naar Jezus' volmacht, Marc. 11 : 27—33, Matth. 21 : 23-27, Luc. 20 : 1—8.

Onmiddellijk na zijne terugkomst in de stad, ging Jezus naar den tempel, en hij wandelde in de voorhoven rond. Op dat oogenblik komen "de Overpriesters en de Schriftgeleerden met de Ouderlingen," alzoo de leden van het Sanhedrin, tot hem met de vraag, die wij de *juridisch-theocratische* vraag noemen, de tweeledige vraag naar zijne bevoegdheid, om die dingen te doen, die hij gisteren gedaan heeft, t. w. de tempelreiniging en heerschappij over den tempel, als ware hij de Messias. Niet in oprechtheid, gelijk de eerste maal, maar slechts om een grond van veroordeeling te vinden, deden zij de vraag; zij hadden besloten, den Nazarener ter dood te brengen, alleen zij moesten den vorm van 't recht in acht nemen. In eigen persoon zullen zij, althans officieus, Jezus in 't verhoor nemen. De vraag getuigt van ambtelijke nauwkeurigheid, van beraamd overleg, en niet minder van bedrevenheid in het ondervragen; Jezus moet hun toonen, van wat aard zijne bevoegdheid is en wie hem daartoe gemachtigd heeft.

De Heer betwist hun niet het formeele recht, om zulk een onderzoek intestellen: het Sanhedrin is wettelijk verplicht, elke godsdienstige kwestie te beoordeelen; maar hij ontkent, dat zij er zedelijk toe bevoegd zijn. Om die ongeschiktheid te doen uitkomen, antwoordt hij met de bekende wedervraag naar den oorsprong van Johannes' doop. Zeggen zij: "uit den hemel", Jezus kan hen vragen: waarom hebt gij u dan niet laten doopen? Gij zijt dus ongehoorzaam aan God, en derhalve niet in staat om de verschijning van den Koning te beoordeelen. Zeggen zij: "uit de menschen," Jezus kan hun tegemoet voeren: dan houdt gij ook mijn werk voor menschelijk, en hebt dus geen antwoord van mij noodig! Zeggen zij geen van beide, betuigen zij het niet te weten, welnu, die onbekendheid met den aard van den arbeid, door den Heraut verricht, diende eerst geweken te zijn, voordat zij het werk van den Koning gingen toetsen; in allen gevalle hadden zij zich aan een onverantwoordelijk plichtverzuim schuldig gemaakt. En in het laatste mogelijke geval, t. w. dat zij het wel wisten, maar niet durfden uitspreken, hoe lafhartig zouden zij daarin niet verschijnen!

Het antwoord is bekend: "Wij weten het niet!" Evenzeer de besliste weigering van den Heer, om zijne volmacht te toonen. Maar dat karakteristieke antwoord was een logen, gelijk heel hun wezen en de schijn van rechtskundig onderzoek dien zij nu tegenover Jezus aangenomen hadden. Met de grootste eenvoudigheid, maar tevens met de hoogste menschenkennis brengt hij die logen voor de vierschaar van hun geweten in de gelijkenis der twee zonen (Matth. 21 : 28—32). Gij wist het wel, zegt Jezus hun; gij wist het, dat tot Johannes het woord Gods gekomen is, blijkens uw verlangen om van hem gedoopt te worden (Marc. 1 : 5, Matth. 3 : 7). Maar, wijl gij u niet wildet bekeeren, keerdet gij u van hem af, gij zeidet: ik ga, Heer, en gij gingt niet. Derhalve staat gij zedelijk veel lager dan de tollenaars en hoeren, welke eerst zeiden: wij willen niet! maar zich daarna berouwvol tot de gerechtigheid gewend hebben.

En gij weet ook wel, wie ik ben, — zoo gaat Jezus voort in de gelijkenis der goddelooze landlieden (Matth. 21 : 33—46, Marc. 12 : 1—12, Luc. 20 : 9—19). God zond zijne knechten, de profeten, om de vruchten der Theocratie te ontvangen, gij, landlieden — Christus ziet in de mannen, die voor hem staan, niet de individuën, maar de vertegenwoordigers en voortzetters van den eeuwenlang heerschenden geest der wederspannigheid van Israëls officieële leidslieden! — gij, landlieden! hebt den een geslagen, den ander gedood, den derde gesteenigd! God had echter nog goede gedachten van u, hij kon zich als 't ware niet voorstellen, dat gij tot de gruwelijkste misdaad vervallen zoudt; Jezus gebruikt hier in menschelijke taal een euphemisme der liefde! "Mogelijk zullen ze mijnen zoon ontzien!" Doch gij, den zoon ziende, zeidet onder elkander: "Deze is de erfgenaam, komt, laat ons hem dooden, en zijne erfenis voor ons houden!" Zoo weet gij zeer goed, dat ik de Zoon ben, de eigenaar en heer van den wijngaard, maar gij zoekt mij uit vleeschelijke hebzucht te dooden! — Deze taal, begrepen door de Overpriesters en Schriftgeleerden — de Ouderlingen schijnen niet in hunne moordplannen ingewijd geweest te zijn, — als tot hen gericht

deed hen beproeven, om Jezus te grijpen, maar de vrees voor het volk, dat hem als ter borstwering verstrekte, weerhield hen.

Alzoo was hun eerste aanval uitgeloopen in eene beschamende nederlaag; de Heer had getoond, dat hij hunne geschiedenis, hunne gedachten, hunne voornemens kende; zijne verstandelijke en zedelijke meerderheid sprak uit al zijne woorden, en hij had inmiddels de vraag naar zijne bevoegdheid beantwoord: hij was als Zoon Gods tot dat alles bevoegd!

De vraag omtrent de schatting, Marc. 12: 13—17. Matth. 22: 15-22. Luc. 20: 20—26.

De hoogwaardigheid-bekleeders konden het licht der waarheid niet verdragen. Er was echter nog eene gelijkenis — de gelijkenissen van den laatsten tijd behoeven geene opzettelijke verklaring, daar zij in welbekende beelden en onder een doorzichtig kleed zinspelen op hetgeen ook wij weten dat in de harten der aangesprokenen leefde! — van noode, om hen te doen aftrekken. Dat was de gelijkenis van het koninklijk bruiloftsmaal (Matth. 22 : 1—14), die ontwikkelde wat in de vorige was uitgesproken, namelijk dat de wijngaard aan anderen gegeven zou worden, en wel omdat, na blijkbaar eerst de eervolle noodiging aangenomen te hebben, zij niet gewild hadden en in hunne boosheid zich vergrepen aan de dienstknechten van den Koning, hier de Apostelen, gedacht als gezanten Gods, welke ter eere zijns Zoons de bruiloft bereid had (vgl. bl. 577), en daarvoor gestrengelijk straffen zou.

Maar dat heengaan was geen staking van de poging om Jezus onder schijn van recht ter dood te brengen. Zichzelven niet meer durvende wagen, zenden zij, althans hunne farizeesche medeleden (Matth 22 : 15), eenige ondergeschikte ambtelooze Farizeërs (met wier partij in die dagen de staatkundige partij der Herodianen verbonden was) in gezelschap van eenige aanhangers van Herodes' huis, op hem af om, onder het masker van belangstelling in de stipte volbrenging van Gods geboden en van eerbied jegens hem als een rechtzinnig en onpartijdig leeraar, hem in zijne rede te verstrikken. Zij nu stelden hem de *politiek*-theocratische kwestie, het schibbolet dier mannen, die leerden dat het

land verontreinigd werd door het opbrengen van belasting aan den heidenschen keizer. Inmiddels hielden de leden van het Sanhedrin van uit hunne vergaderzaal een wakend oog. De vraag was zeer listig. Sprak Jezus het "geoorloofd!" uit, zoo kon hij den volke, hetwelk op dit punt, evenals op zoovele andere, met de Farizeërs instemde, voorgesteld worden als een vijand van het dierbare vaderland, en als een vriend van den vervloekten onderdrukker, ja als een vijand van God en zijn tempel, en zou men hem waarschijnlijk, met behulp van het volk, gevangen kunnen nemen. Deed hij het "*ongeoorloofd*" hooren, zoo kon hij bij de Romeinen aangeklaagd worden als een oproermaker, dien zij zouden weten naar verdienste te straffen.

Een gewoon mensch zou zich zeer verlegen gevoeld hebben. Maar hadden de vragers gerekend op Jezus' welbekende openhartigheid en onpartijdigheid, zij hadden niet gerekend op zijnen hun toeleg doorgrondenden blik en zijne onovertreffelijke schranderheid. Hij plaatst zich op het standpunt der vragers, den feitelijken toestand; blijkens het exemplaar van den schatpenning, dat ze hem, op zijn verzoek toonen, hebben zij erkend, dat de keizer tot het heffen van *die* belasting bevoegd was; zij hebben dus zelf reeds het antwoord op die vraag gegeven! Doch Jezus zegt niet, dat die belasting aan caesar opgebracht moest worden; zij gingen uit van de veronderstelling: óf aan God óf aan den keizer." Jezus leert hen echter, dat zij aan ieder opbrengen moeten, wát zij aan ieder verschuldigd zijn; en dat moesten ze zelf weten! Doch hij zou dat antwoord geenszins gegeven hebben, indien hij niet "de Kerk" en "den Staat" als twee onderscheidene levensvormen der natie erkend had, en daarmee sprak hij een beginsel uit, dat de vereenzelviging van beide veroordeelt. Hoe dit zij, de vragers gaan heen, verwonderd over zijne wijsheid en — bitter teleurgesteld.

Het gesprek over de opstanding, Marc. 12 : 18—27. Matth. 22 : 23-33. Luc. 20 : 27—39.

Het vraagstuk der opstanding stond in nauw verband met de Messiaansche volksverwachtingen. 't Geloof aan de opstanding had den heroischen moed in den krijg tegen de Syriërs sterk aangevuurd, en

"Geef den keizer wat des keizers, en Gode wat Godes is".

de menigte kon nog tot de wanhopigste daden opgezweept worden door de voorspiegeling, dat hare schitterende droombeelden daaromtrent vervuld zouden worden. De Sadduceërs nu deelden daarin volstrekt niet. Zij verzaakten het geloof aan engelen en geesten, aan droomen en gezichten; zij beweerden dat Mozes daaromtrent niets leerde, en het Profetisme, dat de wet tot levensmacht in alle levensbetrekkingen had willen verheffen en door het Farizeisme, schoon op verkeerde wijze, werd voortgezet, achtten zij in strijd met hetgeen God tot Mozes gesproken had. De Farizeërs inzonderheid waren hun te vrijzinnig, want die partij streefde naar de verwezenlijking van een ideaal, en was dus genegen om te veranderen, tegenstand te bieden, de verdrukkers te bestrijden. Zij zelve, integendeel, bekleeders van de invloedrijkste en voordeeligste ambten, waren gehecht aan het bestaande, en zochten met elken overwinnaar op een goeden voet te blijven of te komen. Behoudzuchtig uit eigenbelang vreesden zij dus ook sterk het gebruik van het opstandingsgeloof der volksmenigte.

Geen wonder dus, dat hunnerzijds de *eschatologisch*-theocratische vraag gericht werd tot Jezus. Die dat doen, treden niet op als afgezondenen van het Sanhedrin, of van hunne geestverwanten in dat collegie, maar het is toch waarschijnlijk dat zij hun behulpzaam wilden zijn, daar, gelijk wij later zien zullen, ook deze partij zich tegen Jezus had verklaard, en zij in hem, den man van het volk, den Messias in eigene schatting, ja den bestrijder van het tempelgezag, dat grootendeels in hare handen berustte, een steeds geduchter vijand vreesde. Zoo zij nu, gelijk zij hoopten, van hem een gevoelen vernamen omtrent de opstanding, als de volkspartij omhelsd had, dan was er alle grond om te vermoeden, dat Jezus een dweepzieke volksberoerder was, en alzoo hoogstgevaarlijk voor de orde en de rust van den Staat.

Het schoone antwoord, door den Heer gegeven, loochent echter, in de eerste plaats, de verwantschap zijner leer met de zinnelijke verwachting. Er zal geene *vleeschelijke* opstanding plaats vinden: "De zonen der

opstandingseeuw huwen niet, noch worden gehuwd;" zij leiden geen zinnelijk leven, omdat vleesch en bloed teniet gedaan is. Die eeuw zullen, bovendien, alleen zij beërven, die haar waardig zijn, t. w. de rechtvaardigen, de ware Israëlieten, die den Messias toebehooren (Luc. 14 : 14, 1 Cor. 15 : 23). Deze zullen opstaan *uit* de dooden. — Doch waarom kunnen zij geen zinnelijk leven leiden? Wijl zij niet meer kunnen sterven; onsterfelijk geworden, hebben zij geen zinnelijk, d. i. verderfelijk lichaam. En waarom kunnen zij niet meer sterven? Omdat zij engelen gelijk zijn, een *geestelijk* lichaam (1 Cor. 15 : 44) bezittende. Ja, waren zij vroeger kinderen der menschen, in de opstanding zijn ze kinderen Gods geworden; hun stof werd het voorwerp eener levendmakende daad zijns Geestes (Rom. 8 : 11), eene nieuwe schepping had plaats, en daarmee werd hun lichaam voor goed aan de macht der zonde onttrokken.

Jezus spreekt niet van het voortbestaan der ziel, zelfs niet door de Sadduceërs ontkend, integendeel bij het stellen van hunne vraag verondersteld. Jezus leert hoedanig de opstanding des levens zal zijn, ter bestrijding van de leer der Farizeërs door de Sadduceërs bespot. Doch nu komt hun eigene dwaling aan de beurt. Hij zal de opstanding *der* dooden bepleiten. Hij had reeds op de dubbele bron hunner loochening gewezen: onbekendheid met de Schriften en miskenning van de kracht Gods. Nu zal hij, ter verdediging van die heerlijke hoop, niet maar een woord uit Mozes' wetboek werktuiglijk aanhalen, maar, als de geestvolle Schriftverklaarder, op de grondgedachte wijzen. Mozes heeft de opstanding der dooden aangeduid door Jehova te noemen den God Abrahams, Izaäks en Jakobs. Jehova stond, voorzeker, tot den levenden Mozes, maar staat ook nog tot de voor eeuwen reeds gestorvene aartsvaders in persoonlijke betrekking. Sneed Mozes alzoo het troostelooze Deïsme der Sadduceërs bij den wortel af, hij gaf tevens te verstaan, dat de aartsvaders voortleven: God is niet een God van *dooden* maar van *levenden;* en voor God zijn er geene doode of levende menschen, in zijne schatting leven allen. Maar met

dit goddelijk idealisme strookt hun werkelijke toestand niet: door de zonde kwam de dood in de wereld. Gods kracht is echter grooter dan die van den dood; leven allen in zijne schatting, ze moeten ook alle werkelijk leven. Zijne beschouwing zal verwezenlijkt worden. De dooden zullen eens leven, en wij weten, dat het leven, zooals God het schiep, en de Israëliet het opvatte, en Jezus zelf leerde, een *lichamelijk* leven is. —

De hoofdzaak van het oude Testament. Marc. 12 : 18-34, Matth. 22 : 34-40.

"Gij dwaalt dan zeer!" — Met dat woord besloot de Heer het gesprek met de Sadduceërs, doch de scharen dwaalden zeker niet in hunne verbazing over de leer, door hem ontwikkeld. Helder en diepzinnig, aan de Schriften ontleend en toch zoo nieuw en frisch, wist hij zelfs zijne theologische vijanden, de Farizeërs, achting af te dwingen, verblijd als ze waren omdat hij den Sadduceërs den mond gestopt had. Op hunne beurt willen zij nu den Heer een vraagstuk voorleggen, en bij monde van een wetgeleerde stellen zij hem de *ethisch*-theocratische vraag, de gevaarlijkste van alle: "Meester, welk is het groote gebod in de wet?" Maar ook uit deze verzoeking treedt de Heer als overwinnaar te voorschijn, en hij sprak het bij deze gelegenheid krachtig uit, dat de liefde, zooals de eenige God haar eischt in zijne wet, meer is dan al de brandofferen en de slachtofferen, welke, werd de Wet vervuld, niet noodig zouden zijn. Doch wat de groote belofte des Verbonds en tevens de groote behoefte van het menschelijk hart was, werd niet gevraagd, t. w. gehoorzaam te zijn aan de wet. Had men dit gevraagd, Jezus zou geantwoord mogen hebben: "Ik ben de weg, de waarheid en het leven; niemand komt tot die liefde dan door mij."

De levensvraag, Marc. 12 : 35-37 Luc. 20 : 41-44. Matth. 22 : 41-46.

Sinds die ure durfde niemand hem iets meer vragen, doch hij mag hen niet laten gaan, eer hij zelf hun *de* vraag, de *Christologische*, gedaan heeft. "Wat dunkt u van den Christus: wiens zoon is hij?" — "Davids zoon", ongetwijfeld! — Maar, zoo gaat Jezus voort, *hoe*, op wat manier, is hij dan Davids *Heer?* — De heilige spreker bedient

zich met opzet van dezen titel, niet van de benaming: Gods Zoon, omdat de laatste misverstand baren kon, als dacht hij aan de koninklijke waardigheid van den Messias, maar de eerste niet, welke de goddelijke natuur veronderstelt. Jezus verlangt alzoo te weten, welk verband zij zich denken tusschen het *zoon* en het *heer* zijn van David. Zij blijven het antwoord schuldig, omdat zij, even als de Sadduceërs geene verschijning Gods in de menschelijke natuur mogelijk achten. *Tengevolge van de menschwording* was Davids Heer Davids zoon geworden, — zulk een antwoord zou de goedkeuring van Davids Heer en Davids zoon verkregen hebben, en zij zouden niet maar nabij gestaan hebben, maar het koninkrijk Gods ingegaan zijn; zij zouden immers aanvankelijk genezen zijn geweest van hunne theologische gronddwaling, de bron van hunne treurige leer en hun jammerlijk leven!

De allerlaatste strafrede, Marc. 12 : 38-40 Luc. 20 : 45—47. Matth. 23 : 1—39.

Jezus had de zege ongetwijfeld aan zijne zijde, de zege op het verstand en het geweten zijner vijanden. Het volk hing hem steeds meer aan. Maar hij houdt zich verre van elke poging, van den schijn zelfs, om het op te zetten tegen het bestaande gezag. Ook toont hij zich niet ingenomen met, noch spreekt hij over zijne macht. Hij verwacht in geenen deele, dat zijne vijanden haar zullen erkennen. Allerminst doet hij ééne schrede, om te ontkomen aan hetgeen hem dreigt. Allen verslaande, die zich tegen hem zetten, en allen over zijne woorden verslagen makende, en toch den vijand laten begaan en den vriend niet te hulp roepen, het bewees dat de Heiland sterven wilde, gelijk het Sanhedrin ook wilde. Veeleer vuurt hij de moordplannen aan. Want hij bezegelt zijne zedelijke overwinning met een zieldoordringend "*Wee u*" over de Farizeesche Schriftgeleerden, wier woord en voorbeeld zooveel ellende verwekte. Zij leeren wel veel goeds, maar toch.... zij zullen het zwaarste vonnis ondergaan, want hunne eerzucht en hebzucht en onbarmhartigheid is onverdragelijk voor God, te meer omdat zij die ondeugden onder den mantel der vroomheid

Het penningske der weduwe.

koesteren. Zijne verontwaardiging ontsproot uit zijn innig mededoogen met de ongelukkigen, die zoo zwaar gestraft zouden worden; zij klom al hooger en hooger, totdat zij overging in de hartroerendste klacht over de versmading zijner opzoekende en reddende liefde.

Het penningske der weduw, Marc. 12:41—44. Luc. 21 · 1—4.

Hoedanig hunne godsdienst moest wezen? — Zie, eer hij hun den tempel overlaat, daar valt zijn oog, door geen smart noch toorn verdonkerd, op eene weduwe; die mannen aten de huizen der weduwen op, en deze weduwe bracht nog haar penningske in alle stilte, terwijl de gaven der rijken in de offerkisten klonken. Het was een offer, dat haar veel kostte, het was al haar leeftocht, maar daarin gaf zij dan ook haar hart aan God, die al haar liefde had. Dat is het ware beginsel der Godsvereering en der wetsbetrachting; dat is het levensbeginsel van den spreker zelven, die zichzelven gaf; dat zij ons aller streven!

DERDE HOOFDSTUK.

OP DEN OLIJFBERG.

De openbaring van Christus' heerlijkheid, Matth. 24 en 25. Marc. 13. Luc. 21.

Bij het verlaten van den tempel, waarover de Heer het oordeel der verwoesting uitgesproken had, maakten sommige discipelen hem opmerkzaam op de steenen en wijgeschenken van het gebouw. Zij weigeren wel niet aan zijne onheilspellende woorden geloof te slaan, maar toch als zij den blik vestigen op die steengevaarten als bergen, die de stormrammen gemakkelijk wederstaan konden, en op die prachtige geschenken van aanzienlijke Heidenen, welke toch immers daar hangen als zoovele voorteekenen van der volkeren komst tot Sion, dan, ja dan begrijpen zij noch den Meester noch de toekomst. Voor dat oogenblik echter vergenoegt hij zich met eene door vreemde woordvoeging krachtige verzekering: "dat wat ge ziet — er zullen dagen

komen, waarin geen steen op steen zal blijven, welke niet zal worden afgebroken." Maar, allerwaarschijnlijkst den volgenden morgen (dus op Dinsdag 11 Nisan), rustig neergezeten op den Olijfberg, van waar hij den tempel aanschouwt in den schitterenden glans der opgaande zon, treedt hij, naar aanleiding van eene vertrouwelijke vraag, in nadere beschouwing van de toekomst.

De Joden verdeelden de wereldhistorie in twee groote tijdvakken, de tegenwoordige en de toekomende eeuw. De voleinding van de eeuw, waarin zij leefden, maakte het overgangspunt uit der tegenwoordige in de toekomende. De tegenwoordige eeuw omvat de dagen der voorbereiding, de tweede die der openbaring van den Messias in heerlijkheid. In dit tweede tijdperk zou hij, na bij de voleinding de dooden opgewekt en gericht gehouden te hebben, al de volken en gansch de aarde doen deelen in de zegeningen van het vrederijk, waarvan Jeruzalem het onvergankelijk middenpunt, als zijn hoofdstad, zou zijn. Gelijk zij nu in hunne voorstelling van den Messias geene plaats hadden voor zijn heengaan, allerminst voor zijn kruis, zoo hadden zij ook geene plaats voor de verwoesting van den tempel; de tijden vóór den Messias moesten zijne komst voorbereiden, doch was hij eenmaal gekomen, dan nam de toekomende eeuw een aanvang, en hij zou eeuwig op de rijkgezegende aarde blijven.

Bij de discipelen van Jezus, die hem voor den Christus hielden en aan zijn heengaan niet meer twijfelen konden, was de overgeleverde voorstelling dientengevolge verstoord. Zij verwarden nu, blijkens hunne vraag, het einde van de voorbereidende eeuw met het einde van Israëls tempel en met het begin van de zichtbare wederkomst des Meesters. "Zeg ons, wanneer zal dat alles zijn? En wat is het teeken van uwe toekomst en van de voleinding dezer eeuw?" Zij verwachten dus bij de verwoesting van Jeruzalem de persoonlijke wederverschijning van Jezus, waarmee de tegenwoordige eeuw zou worden besloten en de toekomstige geopend.

De Heer nu weerspreekt dat gevoelen op de nadrukkelijkste wijze.

Vóór het einde dezer eeuw zal opstaan "volk tegen volk en koninkrijk tegen koninkrijk"; zullen er groote aardbevingen, hongersnooden en pestilentie's zijn; en vreeselijke dingen en groote teekenen van den hemel, en het Evangelie aan alle volken gepredikt zijn; doch daarna "zal in den hemel verschijnen het teeken van den Zoon des menschen, en dan zullen al de geslachten der aarde weenen, en zullen den Zoon des menschen zien komen, op de wolken des hemels, met groote kracht en heerlijkheid; en hij zal zijne engelen uitzenden met een bazuin van groot geluid, en zij zullen zijne uitverkorenen bijeen vergaderen uit de vier winden, van het eene uiterste der hemelen tot het andere uiterste."

De zijnen moesten integendeel op hunne hoede zijn tegen de meening, dat de tijd nabij is, eene meening die vele valsche profeten gebruiken zouden, om, ware het mogelijk, zelfs de uitverkorenen te verleiden; ja, tusschen Jeruzalem's verwoesting en het einde der voorbereidende eeuw, het begin zijner luistervolle verschijning, zoude veel, veel gebeuren! Veel langer zal hij wegblijven dan de dwaze maagden vermoedden, ja ook de wijze zullen des wachtens moede in slaap vallen.

De goddelijke Ziener aanschouwt een lange reeks van jammeren in de toekomst, maar in dat alles zal zijn naam het middenpunt wezen. De valsche profeten zullen zijnen naam als dekmantel gebruiken en om zijns naams wil zullen de zijnen vervolgd worden. Spreekt uit dat alles niet het levendige besef, dat hij een nameloozen invloed zal uitoefenen? Aan de eene zijde een doodelijke haat, aan de andere eene liefde tot den dood, — wie der menschenkinderen heeft ooit zulke sterke neigingen opgewekt? Hij ziet dan ook, dat zijn Evangelie overal gepredikt, en overal de spil van het leven der volkeren worden zal. Achter Jeruzalem staat zijn kruis, maar achter dat kruis schittert de kroon in zijn oog!

En hoelang het ook dure, wederkomen zal hij voor aller oog in de heerlijkheid zijns Vaders! De geloovigen aan zijne onverwachte

wederkomst en de getrouwe arbeiders zullen mede ingaan, en ontvangen wat zij ontvangen mogen! Maar de ongeloovigen, de afvalligen, de onnutten — hún deel zal zijn met de geveinsden, de Farizeërs en Schriftgeleerden, en alzoo zal hij, als de Rechter over allen rechtdoende, in al zijne glorie voor het oog van hemel en aarde triumfeeren!

Was zijne eerste komst, zijne komst op aarde, zijne komst in nederigheid, om scheiding te maken, zijne tweede, zijne komst op de wolken, zijne komst in heerlijkheid, zal die scheiding voltrekken. Dan wordt in het openbaar bevestigd wat ieder met zijn hart koos. De geloovigen zijn door het geloof overgegaan uit den dood in het leven, zij worden niet geoordeeld, want zij komen vóór de uitspraak aan de rechterzijde, de eereplaats, van den rechter; en de ongeloovigen zijn reeds geoordeeld (vgl. Joh. 3 : 18), want ook zij bekomen terstond hunne plaats, de linkerzij! 't Is het gericht over de Christenvolken, alle volken zullen zijn Evangelie hebben aangenomen. Geene algemeene menschenliefde zonder het Christelijk geloof, maar de liefde tot de kleinste, tot de geringste broederen *om zijns naams wil*, is de maatstaf zijner uitspraak. Hij bleef één met de zijnen; de daadwerkelijke verhouding tot zijn naam bepaalt ieders eeuwige toekomst en ook aldus heerscht hij tot in eeuwigheid!

Ons bestek verbiedt ons in eene nadere beschouwing, of ook in eene leerstellige aanvulling van het beschouwde te treden. 't Was te doen, naar roeping en lust, om het bewustzijn te leeren kennen, waarmee de Heiland den dood te gemoet ging. Wij zullen in 't volgende deel gelegenheid hebben om nu en dan op te merken, dat hij met dezelfde zekerheid den dood onderging, de zekerheid van zijnen triumf. Thans spoeden wij ons tot de aandoenlijkste taak, de beschouwing van den weg, die hem voerde tot zijne opstanding, de eerste schrede op de baan zijner zege. Wij volgen echter het voorbeeld van

hem zelven, als wij een oogenblik rust nemen. Na het uitspreken van de laatste rede zeide hij tot zijne discipelen: "gij weet, dat over twee dagen het pascha is, en de Zoon des menschen zal worden overgeleverd om gekruisigd te worden" (Matth. 26 : 1, 2). Op Dinsdag dit zeggende, bereidde hij zich op Woensdag en Donderdag in stilte voor; aan het einde echter van dezen laatsten dag zullen wij onzen Zaligmaker weder vinden om last te geven tot toebereiding van het Pascha, dat met den 14den Nisan, den avond van Donderdag, begon. Na die pauze zullen wij echter niet terstond het oog weer vestigen op den Heer, maar de gangen van zijne vijanden naspeuren. Hiermee dan het volgend Deel beginnende, brengen wij alles wat op hunnen moordzuchtigen toeleg betrekking heeft, samen onder het opschrift: *de kamer Gasith*, de gewone vergaderzaal van het Sanhedrin (vgl. bl. 39); daarna treden wij in den geest *de Paaschzaal* binnen; en eindelijk, volgen wij den Heer van Gethsemane tot *voor de vierschaar der wereld* naar Jozefs hof.

TWEEDE DEEL.

JEZUS' WEG TOT DE ZEGE.

"Voorwaar, voorwaar ik zeg u, dat gij zult schreien, en klagelijk weenen, maar de wereld zal zich verblijden, en gij zult bedroefd zijn, maar uwe droefheid zal tot blijdschap worden" (Joh. 16 : 20).

EERSTE HOOFDSTUK.

IN DE KAMER GASITH.

De tegenwerking der Farizeërs.

Aan den vierden Evangelist, die den gang van 's Heeren levensgeschiedenis verklaart, zijn wij de kennis verschuldigd van de diepste drijfveeren tot de grootste misdaad. Bij het licht, door hem ontstoken; zagen wij dan ook, hoe de partij der Farizeërs (Joh. 4 : 1, Luc. 5 : 17) van den beginne zich om de gewichtigste redenen tegen Jezus vereenigde (Joh. 5 : 18), waarbij nijdigheid, uit gekrenkte eerzucht ontstaan, de raadsman was. Op hun standpunt voelden zij terecht, dat hun streven, waarvan zij het heil verwachtten voor godsdienst en maatschappij, ijdel moest wezen, indien de Nazarener bleef arbeiden. Hoe geveinsd ook in hunne verhouding tot God en

menschen, hierin waren zij oprecht, gelijk ook Saulus Gode had gemeend een dienst te doen, door de Christenen te vervolgen; en hoe sterk de Heer zich ook uitdrukte, als hij sprak over hun kennis van zijne waardigheid (die kennis was geene overtuiging, eenvoudig om dat zij niet overtuigd wilden zijn), toch weet hij een beroep te doen op hunne onkunde, en hun godsdienstijver te waardeeren (Joh. 16 : 2). Hunne tegenwerking had een zedelijk doel en een leerstelligen grond.

Ondanks die vroegtijdige, als 't ware alomtegenwoordige en zeker invloedrijke tegenwerking, werd het volk evenwel met den dag sterker aan Jezus gehecht; in den boezem der eigene partij kwam verdeeldheid over het vraagstuk zijner verschijning, en de Joden zelfs schenen bijwijle niet ongenegen, om hem geloof te schenken, gelijk wij bij herhaling zagen.

Het optreden van het Sanhedrin.

Was de stand der zaken zóó, toen het feest der tempelvernieuwing gevierd was, de toestand werd nog veel bedenkelijker, in het oog der Farizeërs, toen daar plotseling, terwijl zij Jezus in eenzame streken dachten, binnen Jeruzalem's muren de mare van Lazarus' opwekking weerklonk. Van sommige Joden ontvingen zij daarvan bericht, en tevens van het onheilspellend verschijnsel, dat vele van hunne stand- en ambtgenooten dientengevolge in Jezus geloofden (Joh. 11 : 45, 46. 12 : 11). Er moest een beslissende stap gedaan worden, te meer omdat zij, evengoed als de vierde Evangelist, wisten dat vele oversten in hem geloofden zonder hem te belijden (Joh. 12 : 37—50, eene recapitulatie van het beschrevene), en dat er dus niet veel noodig was om de herders met de kudde de zijde van Jezus te zien kiezen.

Door hunnen overwegenden invloed slagen zij er in, om hunne zaak te maken tot de zaak van het hoogste bewind der Joden: hunne werkzaamste geestverwanten winnen de overpriesters, en deze gaan van nu aan voorop, door de Farizeërs aangedreven (Joh. 11 : 47, 12 : 10, 19.)

De overpriesters, het machtigste derde gedeelte van het Sanhedrin, het machtigste in dat collegie namelijk, behoorden, grootendeels al-

thans, tot de Sadduceesche partij. Waarschijnlijk had zij in het eerst Jezus' bestrijding van hare tegenpartij met welgevallen aanschouwd, en hem daarom de eerste tempelreiniging gaarne vergeven. Maar hij ging te ver, de Messiaansche beweging werd haar te gevaarlijk, haar die bij de orde zwoer en voor de orde leefde, en die hare ambten, titels en inkomsten behouden wilde. "*Wat zullen wij doen? want deze mensch doet vele teekenen. Indien wij hem alzoo laten begaan, zij zullen allen in hem gelooven, en de Romeinen zullen komen en wegnemen beide onze plaats en volk* (Joh. 11 : 47 48.) En toen nu eenmaal het vraagstuk in dezen vorm gesteld was, ried de Sadduceesche hardvochtigheid onverbloemd tot het eenige doeltreffende middel: "*Gij verstaat niets, en gij overlegt niet dat het ons nut is, dat één mensch sterve voor het volk, en het geheele volk niet verloren ga*" (Joh. 11 : 49, 50).

Raadslagen. "Het eenige doeltreffende middel," maar was het ook mogelijk? — De hoofden van Israël beraadslagen van dien dag af wel samen over hun doel, maar Jezus was weer ontweken naar plaatsen, waar hij veilig was tegen hunne aanslagen, en riepen zelfs de hulp van Herodes in (Luc. 13 : 31—35), maar ook dit mocht niet baten. Zoo begon het Paaschfeest te naderen, maar aan hun last, om hem aan te wijzen, bij het verschijnen van de eerste feestgangers uitgevaardigd, werd niet voldaan, omdat hij zich niet onder hen bevond (Joh. 11 : 55—57). En toen hij eindelijk, nadat de meeste feestgangers reeds in de stad gekomen waren, iets van zich deed hooren, toen klom hunne vrees ten top; hij bevond zich weer in Bethanië; vele Joden uit de stad gingen derwaarts om hem te huldigen, en dat als onder hunne oogen; duizenden riepen hem uit tot koning; de geheele stad weerklonk van hunne jubelkreeten. De vijanden moesten het elkander bekennen, dat zij nog niets gevorderd waren, en wilden ook Lazarus dooden, den onwraakbaren getuige van zijne heerlijkheid. De tweede tempelreiniging doet hen zien, hoe sterk Jezus zich gevoelde, de houding van het volk deed hun het ergste vreezen, de uitslag der gehoudene gesprekken was bepaald in hun nadeel geweest (Johannes vermeldt dit alles niet, omdat het geene verandering in hunne plan-

nen bracht); bij al hun macht gevoelen zij zich machteloos, maar toch niet radeloos, of hopeloos. Van nu aan beraadslagen zij in het geheim, niet langer in de tempelzaal, die te dicht was bij het volk dat Jezus aanhing, doch in de particuliere zaal van Kajafas; zij willen hem thans *met listigheid vangen* en *dooden*, en daartoe het feest laten voorbijgaan, opdat een oproer van het volk den aanslag niet verijdele (Matth. 26 : 3—5). Maar hoe zal dat gelukken? — Hoor, daar komt een verzoek, om de hoogeerwaarde vaderen van Israël te mogen spreken, over eene hoogstgewichtige zaak! — *Judas Simonszoon Iskariot*, discipel van Jezus den Nazarener, meldt zich aan, en biedt zich aan: "Wat wilt gij mij geven, en ik zal hem u overleveren?" — En zij hebben hem toegelegd dertig zilveren penningen (Matth. 26 : 14—16).

Judas.
Joh. 6 : 71.
Joh. 12 : 1-11.
Matth. 26 : 14-16.
Matth. 27 : 3-10.
en gel. pll.

Judas is geen zielkundig raadsel. Hij behoorde tot die karakters die, als zij geen voedsel voor hunne eerzucht vinden, uit wraakzucht de zaak verraden, waaraan zij hun naam, hun persoon gaven in de hoop op bereiking van hunne eerzuchtige bedoelingen. Niets belet ons om aan te nemen, dat hij zich bij Jezus aangesloten had, evenals zoovele tijdgenooten, van wereldsche Messiasdroomen vol. Hij schijnt (Joh. 6 : 71 vgl. met Matth. 14 : 22 en Marc. 6 : 45), mede betrokken geweest te zijn in de poging om den Meester met geweld tot koning te maken; en het onderwijs des Heeren bracht hem niet tot andere gedachten, hij hield zich vast aan zijne streelende hoop. Eerzucht gaat gewoonlijk saam met geldzucht; hoe menigeen werd niet een dief, omdat hij hooger wilde stijgen of in zijnen stand blijven? Zoo heeft Judas zich waarschijnlijk grootere uitgaven veroorloofd, om te kunnen schitteren, dan zijne verdiensten of inkomsten toelieten; en om bewaard te worden voor schande, het tekort gedekt uit de gezelschapsbeurs, die hem toevertrouwd was. Aan het gastmaal te Bethanië verraadt hij zichzelven in een schijnheilige aanmerking, en de bestraffing, die hij ontvangt, schoon zoo zacht mogelijk, kwetst

zijne eerzucht zoo diep, dat hij tot de schandelijkste wraak besloot, vooral nu de Meester tevens alle hoop op een wereldsch koninkrijk afgesneden, en zelfs van zijne begrafenis gesproken had! Met de energie, aan zulke karakters eigen, zal hij toch zijn naam onvergetelijk maken, en, al is het door de grootste misdaad, doen schitteren op de geschiedrol van Israëls historie; zoo hij bij Jezus geene eere vindt, dan bij Israëls vaderen!

Dat was eene gedachte, door den Booze in zijn hart geworpen, welke hem sints beheerschte; maar waarom, zoo vraagt men niet zonder grond, heeft Jezus dien man in zijne naaste omgeving opgenomen en geduld? — Uit zijne misdaad blijkt dat hij een man was van groote kracht en ongewonen moed; een zwakke bloode ziel zou nooit tot dien stap gekomen zijn. Werd hij dus als belijder van Jezus' Messiaswaardigheid door de werking zijns Geestes verlost van zijne karakterzonde en daarmee samenhangende verwachtingen, dan zou hij een der uitnemendste apostelen geworden zijn. 't Was de liefde des Heeren die daaraan arbeidde, de liefde die het beste hoopt, al weet zij het slechtste te zullen vinden, gelijk hij, bij al de wetenschap van 't geen Israël hem zou aandoen, bleef werken tot 's volks behoud, zoolang het dag was. Maar krachtens diezelfde wetenschap zond hij Judas ook niet weg; in het drama, dat de boosheid zou spelen, moest die discipel, uit vrije keus, door niemand daartoe gedwongen, tengevolge van zijn zonde-liefde, de rol van verrader vervullen. Met afschuw van dit kiemend kwaad, met smart over den zich verhardenden mensch, onderwierp de Heer zich echter met gelatenheid aan deze zijne bestemming, en wachtte hij met de zedelijke uitdrijving uit zijnen kring, totdat de boosheid van Judas rijp geworden was.

Geschiedde dit, gelijk men weet, aan de Paaschtafel, de ongelukkige had zich toen reeds bij de macht der duisternis gevoegd. Denkelijk opende hij den Overpriesters het vooruitzicht, om Jezus te vatten bij gelegenheid van zijn oponthoud in eene eenzame plaats bij de stad, hij wist de geliefkoosde plekjes van den Meester, en hij zou in zijne

nabijheid blijven. Inzonderheid met de oversten der tempelwacht beraadslaagde hij over dat punt. De dertig zilverlingen waren misschien niets meer dan handgeld, en de noodige volmacht werd hem verstrekt; slechts voor een ding had hij daarbij te zorgen, t. w. dat er geen oproer bij plaats vond.

Gansch onverwachts viel er dus voor het Sanhedrin een lichtstraal in zijne duisternis, maar het was er een van de boosheid zelve. Blijde hoop vervult nu hunne zwarte zielen, maar hoe weinig berekenden zij dat, zoo Jezus had gewild, ook deze toeleg mislukt zou zijn, en dat althans één gemoed zich door die daad rampzalig zou maken? Toen Judas dan ook berouw toonde over zijne daad, hadden zij geen goed woord voor hem ten beste; de ijskoude zelfzucht beheerschte hen, de doodelijke regel: "het is ons nut!" Het welbekende uiteinde van Judas den verrader predikt op eene ontzettende wijze, wat er wordt van den mensch, die de heilige liefde verraadt, en zich overgeeft aan de heerschappij van zijne zonde! "Het ware hem beter, dat hij nooit geboren geweest ware!" Hoe dit zij, de daad van Judas bracht het grootste vraagstuk tot oplossing!

TWEEDE HOOFDSTUK.

OP DE PAASCHZAAL.

Toebereiding van het Pascha, Matth. 26 : 17-19. Marc. 14 : 12-16. Luc. 22 : 7-13.

Het begin van den Joodschen Vrijdag naderde op de vleugelen der donkerheid. Jezus kent den toeleg van het Sanhedrin en hij doorgrondt het oogmerk van Judas, van Judas die de gangen zijns Meesters bespiedt. Op den 14den der maand moest het Paaschlam geslacht worden, en op eene vraag uit den kring der discipelen geeft hij last den maaltijd te bereiden. Hij schroomt geen oogenblik, om zich zonder de lijfwacht, die het volk hem uitgemaakt had, in het

midden der wolven te begeven, maar hij neemt zijne voorzorgsmaatregelen om niet in die plechtige afscheidsure, tengevolge van Judas' verraad, overrompeld te worden; immers, geen geschikter oogenblik om hem gevangen te nemen kon het den vijanden toeschijnen, dan die ure, waarin alle zijne aanhangers, overal verstrooid, de nachtrust genoten, en Jezus zich in eene kamer der stad bevond. Daarom wikkelt de Heer zijne lastgeving in het kleed der geheimzinnigheid, en worden alleen de twee vertrouwdsten gebruikt. Daarom ook gebruikt hij zijn blik in de verte, de mensch met de waterkruik moest slechts gevolgd en den huisheer gevraagd worden om eene plaats, waar de meester met zijne leerlingen het Pascha zou kunnen eten; van Jezus' waardigheid dus geen woord. Daarom ook ging hij eerst, als het laat geworden was, naar de zaal die, al werd het lam zelf eerst den volgenden avond gegeten, van het oogenblik der toebereiding af ten dienste van den huurder was. Judas mocht niet in de gelegenheid zijn, om het Sanhedrin daaromtrent in te lichten, of de overige handlangers aan te duiden, waar de Heer zich bevond. De laatste maaltijd moest ongestoord afloopen, zoo hoogst belangrijk voor Christus zelven, voor de Apostelen, voor de gemeente van alle eeuw en plaats. Had Jezus daaromtrent zijn doel bereikt, Judas kon zijns weegs gaan, en de ure der duisternis zou slaan.

Volgen we den Heer in de weltoebereide feestzaal, het is ons echter niet vergund, met stipte nauwkeurigheid den loop te kunnen volgen van de gebeurtenissen en gesprekken daar ter plaatse, hoofdzakelijk wel onvergetelijk voor de Apostelen, maar vormelijk niet juist door hen onthouden, omdat die eeuwig gedenkwaardige nacht en dag eene kalme waarneming en geregelde beschouwing onmogelijk maakte. Wij vleien ons echter, eene voorstelling te geven, aan de vier Evangelisten ontleend, die in zich zelve het merk van hooge waarschijnlijkheid draagt, zoodat wij onze goede stemming dan ook niet verstoren zullen door ons in dorre opgaven en spitsvindige redeneeringen te begeven. Wij zullen daarbij inzonderheid letten, gelijk lust en plicht

"Eén van u zal mij verraden."

gebiedt, op de handelingen en de gevoelens van den Meester zelven, vooral gelijk hij bij Johannes als 't ware rekenschap geeft van zijne beginselen en bedoelingen, van het begin tot het einde gevolgd en nagejaagd, en immer te volgen en na te jagen, in verband tot de gevoelens zijner voornaamste jongeren.

De opening, Luc. 22 : 15-18.

Het woord, waarmee de Heer den maaltijd opent, is een woord van innige liefde, van diepen weemoed, en van heerlijke verwachting. Met de grootste begeerte had hij naar dit Pascha verlangd, om het met de zijnen te eten, en wel vóór zijn eigenlijk lijden begon, reden waarom hij vroeger, dan gewoonte was, ging aanliggen. 't Was toch zijn laatste Pascha in deze bedeeling, en alleen dan wanneer het in Gods koninkrijk vervuld was zou hij het, maar dan ook in zijne hoogste beteekenis, wéér vieren. Overigens, hij zal thans in 't geheel geen wijn drinken, de zijnen moesten den beker onder zich verdeelen, hij wilde den beker der verlossing niet drinken, voordat het Godsrijk, het rijk der Verlossing, gekomen zou zijn.

De voetwassching, Luc. 22 : 24-27. Joh. 13 : 1-20.

Na alzoo den wenk om aan te liggen ontvangen te hebben, ontstaat onder de Apostelen de jammerlijke, maar natuurlijke vraag: wie van hen de meeste scheen te zijn, dus de naaste plaats bij den Meester moest beslaan. 't Is bekend, met welken paradox, sints een axioom, hij alle opwellingen van dien aard wist te bestrijden, maar, als de gastheer hen aan zijn tafel ontvangende, maakte hij van een Oostersch gebruik een treffend, ondubbelzinnig, onvergetelijk symbool van zijn eigen levensbeginsel, tevens de les die de zijnen steeds hebben te betrachten en zoo even droevig vergaten. Hij zal hun de voeten wasschen, de geringste slavendienst bewijzen, want zijn leven en sterven was de grootste vernedering ten hunnen behoeve. Hij zal dat doen, omdat hij wist dat de ure van zijn overgang tot den Vader, van zijn verheerlijking langs den weg der bitterste versmading aangebroken was, en hij de zijnen, die hij in de wereld achterliet, tot den einde liefhad; maar inzonderheid omdat hij,

tegenover en in verband met het kiemend verraad, zich van zijne volstrekte heerschappij, naar de beschikking des Vaders, bewust, en tevens van zijn uitgaan van, en heengaan tot den Vader, hun toonen wil, hoe diep hij zich voor hen vernederde. Een Johannes, een Nathanaël en anderen ondergaan gewillig, wat Jezus hun deed, maar bij Simon Petrus gekomen, stuit hij op een wederstand, die voortvloeide uit de eenzijdige beschouwing van zijne heerlijkheid: "Heere, zult gij mij de voeten wasschen?" Dat is voor u veel te gering, en nog in de Paaschzaal hooren wij dus uit hem denzelfden geest spreken, als toen hij (Matth. 16: 22) het onmogelijk keurde, dat de Zoon des levenden Gods door de voorgangers van Israël verworpen zou worden. De waarde dier zelfvernedering begreep hij toen niet, maar hij zou haar na hare voleinding in den dood leeren verstaan; en, toen hij zich beslist bleef verzetten, bracht de Heer zijn gemoed tot onderwerping door het wakker maken van zijne vurigste begeerte: "Indien ik u niet wassche, ge hebt geen deel met mij." Alzoo eenigermate de noodzakelijkheid dezer handeling beseffende, toont hij op eene andere wijze het onverstand zijner eigen wijsheid: "Heer, dan niet alleen de voeten, maar ook de handen en het hoofd." Neen, herneemt Jezus, dat is niet noodig, gedenk aan de gewoonte der gasten, die immers komen met gewasschen hoofd en handen; hunne voeten, die bestoven werden op den weg naar het gastmaal, hebben alleen nog maar reiniging noodig; alzoo, wil hij zeggen, ontbreekt ulieden nog maar de dienst, die ik in deze mijne laatste ure zal verrichten, t. w. mijne diepste zelfverlaging. Die dienst zou hij stellig verrichten, en met het oog daarop sprak hij even stellig hunne reinheid voor God uit.

De ontdekking van den verrader. Joh. 13: 21—35, Matth. 26: 21-25, Marc. 14: 18—21. Luc. 22: 11—23.

't Lijdt m. i. geen twijfel, of Jezus heeft dat symbolisch teeken ook aan Judas Simonszoon Iskariot gegeven; ook voor hem bleef de deur der genade nog openstaan. Maar aangezien zijn eigene onleerzaamheid, en vooral zijn boosaardig ongeloof de geschonkene weldaad

versmaadde, en Jezus geen schijn van onwaarheid mocht dulden, verklaarde hij, zich weer aan tafel geschikt hebbende: "En gijlieden zijt rein, maar niet allen." Dit woord moest voorbereiden op de onthulling van het zwartste verraad. Nog eene andere uitspraak had 't zelfde doel. Zijne zinnebeeldige daad toepasselijk verklarende met betrekking tot de onderlinge verhouding der zijnen, merkt hij op: "Niet van u allen spreek ik; 't is mij wel bekend, wie ik tot het Apostelambt riep, maar ik ben bij die keuze te werk gegaan met het oog op het Schriftwoord, dat vervuld moet worden: "Die mijn dagelijksche gast is maakt zich aan lagen moedwil tegen mij schuldig." De Heer zegt hun dit van te voren, opdat hun geloof er door versterkt zou worden, als zij de vervulling aanschouwden, en laat tevens de vreeslijkheid dier misdaad voelen, door de heerlijke keerzijde te toonen: "die mij ontvangt, ontvangt mijnen zender."

Inmiddels was de tweede ritueele actus van het Pascha begonnen; men begon de bittere kruiden, in edik of zoutwater gedoopt, te eten ter gedachtenis aan de Egyptische bitterheden; de overige gerechten, zooals de ongezuurde brooden, werden opgebracht, en aan het slot van dit gedeelte zong men het eerste Hallel, Ps. 113 en 114, en dronk men den tweeden beker. Maar veel bitterder was hetgeen Christus ervaren moest. Innerlijk ontroerd verklaart hij nu op de plechtigste wijze, dat één van hen hem verraden zal. Ondanks de wijze voorbereiding werkt dit woord als een electrieke schok, en allen zien elkander verward en beurtelings aan; men vraagt hem als om strijd: "ik ben het toch niet, Heer?" en Johannes, die de laatste slagen van zijn onmeetlijk hart mocht hooren, vraagt, ter opvolging van Petrus' in gebaren-taal uitgedrukt verzoek, om eene bepaalde aanwijzing. Niet voor allen verstaanbaar, met eene van aandoening fluisterende stem (schoon voor allen bestemd), antwoordt de Heer, gelijk Johannes begeerde, maar hij heeft eenige oogenblikken later ook den verrader zelven nog te antwoorden op zijne onbeschaamde vraag: "Ben ik het, rabbi?" (Judas noemt Jezus niet bij zijn eeretitel:

"Heer"!), en voegt er, ten blijke van zijne bekendheid met hetgeen gebeuren moest, aan toe: "Wat gij doet, doe het haastelijk", tevens eene veelbeteekenende vreeslijke waarschuwing. Sommigen verstonden nog niets van dat alles, maar Judas des te beter. Hij ging heen met het geld van Jezus in de beurs, met den duivel in het hart, met de hel in het verschiet, onder het ijslijkst *wee!* — het wee der schandelijkst behandelde liefde. "Het was nacht" — daar buiten; en het was nacht in Judas' ziel; maar het was geen nacht voor Jezus' oog. De overblijvende elf jongeren zijn steeds met hem gebleven in zijne verzoekingen, zij zullen eene geestelijke heerschappij, eene plaats aan zijne geestelijke tafel, een geestelijken gerichtszetel over Israël ontvangen (Luc. 22 : 28—30); want de zege, die hij tegemoet gaat, zal zijne getrouwen zegenen. En met den blik in die toekomst heft hij, inplaats van het oud-testamentische Hallel, zijnen triumfzang aan. "Nu is de Zoon des menschen verheerlijkt, en God is in hem verheerlijkt; indien God in hem verheerlijkt is, zoo zal ook God hem verheerlijken in zichzelven, en hij zal hem terstond verheerlijken." Die zwarte nacht was de morgen van den glansrijksten dag!

De inzetting van het heilig Avondmaal, Matth. 26: 26—29, Marc. 14: 22—25, Luc. 22: 19, 20. Joh. 13: 33—35.

Er was een oogenblik van de diepste stilte. Op den teedersten toon herneemt de Meester het woord: "Kinderkens, nog een kleinen tijd ben ik bij u. Gij zult mij zoeken, en gelijk ik den Joden gezegd heb: waar ik heenga, kunt gij niet komen, alzoo zeg ik u lieden nu ook." Maar hij zou heengaan, om het beletsel weg te nemen, en dat heilzame oogmerk verklaart hij straks in de verordening van het Avondmaal, het nieuwe Verbond waarbij het nieuwe gebod voegt, om elkander lief te hebben, *gelijk hij hen liefhad.*

De derde actus, de voornaamste handeling begon thans. Bij de Joodsche Paaschviering neemt de huisvader dan twee brooden, breekt er één midden door, legt dit gebroken brood op het ongebrokene, en zegent het; daarna wikkelt hij het in bittere kruiden, doopt het in, en deelt het uit met de woorden: "dit is het brood der ellende,

"Dit is mijn lichaam...."

't welk onze vaderen in Egypte aten." Vervolgens zegent hij het lam, en eet er van met zijne familie. Na dank en lof aan God sluit men dat gedeelte met het drinken van den eveneens gezegenden derden beker.

Onze Heer volgde die manier, maar gaf er den waren zin aan. Bij het overhandigen van het gebroken brood, wees hij er op, dat dit zijn lichaam beteekende; en bij het aanbieden van den beker, klonk het uit zijnen goddelijken mond: "Deze beker is het nieuwe Verbond in mijn bloed, dat voor u vergoten wordt." Wederom merken wij op, dat er van het eten van het Paaschlam niets bericht wordt; misschien was het wel opgebracht, maar bleef het onaangeroerd, omdat Jezus de beteekenis van het bloed des lams op zichzelven overbracht. Wij kunnen ons hier niet inlaten met leerstellige of uitlegkundige verschilpunten. Genoeg, de Heer stelde een gedachtenismaal in aan zijnen zoendood, uit zondaarsliefde ondergaan, voor alle zijne discipelen die ook aldus moesten toonen, dat zij elkander liefhebben, en waaraan alle menschen zouden weten dat zij zijne discipelen mogen heeten. Immers, dat lijden en sterven is noodwendig om met God verbonden te worden, en in des Vaders huis te komen; want het is tot vergeving der zonden. Wie de beteekenis van zijnen bloedigen dood waarlijk verstaat, "zijn vleesch eet en zijn bloed drinkt" (vgl. bl. 364—370), die wordt ten eeuwigen leven gevoed en gelaafd. Al de bestanddeelen van het Christendom, zijn geloof, zijne hoop, zijne liefde, zijn dus in het Avondmaal symbolisch vereenigd; 't is onze plechtige deelneming aan het kruis des Heeren, als voor ons opgericht; 't is het symbool onzer hoop op hereeniging met God; 't is het mystieke feestmaal der heilige broederschap, waarin aller harten samensmelten in één gevoel, in één bede en dank, in de feitelijke aanbidding der onnaspeurlijke liefde, die ons in onderlinge liefde saamverbindt; 't is het onderpand eener genade, die volkomen vergaf, — het Evangelische Pniël waar de ontferming, die van den hemel nederdaalt, door de heilbegeerte, die van de aarde opklimt, omhelsd wordt tot het

voortbrengen van de schoonste verwachting, — het voorteeken van de bruiloft des Lams hier boven, waar de eeuwige verlossing zonder schuld en zonder smart, zonder schroom en zonder smet genoten wordt in de stoorelooze gemeenschap met hem, in wien wij onzen Zaligmaker aanschouwen en onzen Vader verheerlijken.

De plaatsbereider, Joh. 13 : 33, 36, 14 : 1—4.

Na deze hemelsche stonde vindt de Heer op nieuw gelegenheid, om zijne hoofdgedachte te doen uitkomen. Simon Petrus begeert te weten, waar de Heer heengaat, en hij onvangt het troostvolle antwoord: "Waar ik heenga, kunt gij mij nu niet volgen, maar gij zult mij namaals volgen." (Johannes verbond hiermee onmiddellijk de voorspelling, dat die discipel den Meester verloochenen zou, om later niet afzonderlijk weer het oog op hem te vestigen, als 't ware om met hem af te handelen). De scheiding zal niet voor eeuwig zijn. De vrienden mochten zich volstrekt niet verontrusten. Vertrouwt op God, gij moogt het, want gij zijt vrienden van zijnen Zoon (vgl. bl. 543 v. v.); vertrouwt ook op mij, den Zoon. In het huis mijns Vaders zijn vele woningen, dat weet ik, en dat zeg ik u; ware dat niet het geval, ik zou het u ook gezegd hebben. Jezus weet, dat hij de geheimen des hemels kent en volkomen naar waarheid geopenbaard heeft, ja hij wilde de volkomene waarheid hun zeggen. Ziet daar een tweede levensbeginsel van den Heer! Daarom te meer mochten zij niet ongerust wezen: "ik ga heen om u plaats te bereiden, en zoo wanneer ik heengegaan zal zijn en u plaats zal bereid hebben, zoo kom ik weder, en zal u tot mij nemen, opdat gij ook zijn moogt, waar ik ben. En waar ik heenga, weet gij, en den weg weet gij" — ik, de waarachtige, heb het ulieden verkondigd!

Hadden Petrus en Johannes het voorbeeldige Pascha bereid, alzoo zou Jezus de woningen van het vaderhuis in orde maken, en den maaltijd aanrichten. Zichzelven voorstellende onder het beeld van een vooruitreizend dienaar, leert hij, dat zijne dienst altijd duurt, en

dat hij ook uit dienende liefde terugkeert. Als het hierboven gereed zal zijn, begint hij weder te komen. Welk een praktische wijsheid en kennis van onze hoogste behoeften spreekt er niet uit deze onbepaalde maar troostvolle tijdsbepaling! Zijne wederkomst begon dus kort na zijn heengaan. Zijn heengaan is zijne hemelvaart langs den weg des doods en wederopstanding, de uitstorting des Geestes is het begin der wederkomst. En altijd zou hij bezig zijn om te komen, leidend, richtend, troostend; de zielen tot zich te nemen, maar ook eindelijk de lichamen der zijnen, wier geheele menschelijke persoonlijkheid tot hem zou worden opgenomen; om alzoo eindelijk, na de hernieuwing van het door den dood ontbonden huwelijk tusschen ziel en lichaam, hen allen eens in heiligheid, in heerlijkheid bij zich te zien!

De weg tot den Vader, Joh. 14 : 5–7.

"Waar ik heenga, weet ge, en den weg weet ge" — zijn licht had het hun ontdekt, maar Thomas heeft dat niet begrepen. Hij weet niet, waar in het heelal het Vaderhuis schittert, en hoe was het toch mogelijk, dat zij den weg wisten? Op de eerste vraag der sombere zwaarmoedigheid die, in hare teugellooze smart, de genotene voorrechten miskent, antwoordt de Heiland niet, omdat hij geen voedsel geven mag aan de zinnelijkheid, die er aan ten grondslag ligt; maar op de tweede heeft hij een antwoord gereed, dat met onnavolgbare beknoptheid den aard van gansch zijne verschijning en de heerlijkheid zijns wezens uitdrukt: "Ik ben de weg, en de waarheid en het leven..." Mijne zelfopenbaring is dus de aanwijzing van dien weg, maar dat niet alleen. "Kent gij mij, gij kent ook mijnen Vader, en van nú kent gij hem, wijl gij hem gezien hebt" in mij. Hadden zij vroeger den Vader niet leeren kennen, omdat zij den Meester niet verstonden, hij belooft hun dat zij van nu aan, van dat oogenblik waarop hij door zijnen dood en zijne opstanding hun in zijne goddelijke zondaarsliefde openbaar zou worden, den Vader zullen kennen.

De persoonlijke Godsopenbaring, Joh. 14 : 8–31

Verbond de Heer dus met de taal der donkerste ure de belofte van het heerlijkste licht, Filippus kan daarin niet berusten, omdat hij meent, dat hun de Vader nog niet getoond is. "*Toon ons den Vader, en het is*

ons genoeg!" Uit dit woord spreekt ongetwijfeld het verlangen van den vromen Israëliet, om God te mogen aanschouwen (Exod. 23 : 18), maar tegelijk de zinnelijkheid, die de openbaring Gods verlangde in een oogverblindend schouwspel, bijv. zooals aan den Middelaar des ouden Verbonds Gods wet bekend gemaakt was. Drie jaren lang had Jezus haar bestreden, geene zinnelijke, maar eene zedelijke Godsverschijning was hij; geen wonder, dat hij zijne lijdenssmarten door zoo veel onleerzaamheid zijner oudste en trouwste leerlingen voelt stijgen. "Ben ik zoo langen tijd met ulieden, en hebt gij mij niet gekend, Filippus? — Die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien, en hoe zegt gij: Toon ons den Vader?" Hadden zij dus de hooge beteekenis van zijn leven nog niet verstaan, zij moesten haar erkennen, zoo niet om zijne woorden, dan om zijne werken, die getuigden, dat hij wezenlijk één met den Vader, en dat de Vader wezenlijk één met hem is. Geloofden zij dat, zij zouden nog voortreffelijker werken doen, dan hij deed, door de kracht des heiligen Geestes (vgl. bl. 571). dien zij in hem kenden. Bovendien, hij zou hen geene weezen laten, hij zou tot hen komen; slechts een kleinen tijd zouden zij hem niet zien, en de wereld zou hem in het geheel niet meer zien, maar daarna zullen zij hem zien, hem den levende, den levend gemaakte, en alsdan verstaan, wat zij nu nog niet verstonden, "dat ik in mijnen Vader ben, en gij in mij, en ik in u."

Zou die dag beginnen met zijne verrijzenis uit het graf, hij zou echter niet met de hemelvaart eindigen, hun geestelijke zon zou steeds hooger en hooger rijzen. De betrekking van Jezus tot den Vader, van Jezus tot hen, en van hen tot den Heer, — de hoogste wetenschap zouden zij bij voortduring deelachtig worden, als zij in zijne liefde bleven, door zijne zelfopenbaring op het gebied van hun innerlijk leven. Was hij tot nog toe aan hunne zintuigen door middel van het hoorbare woord en het zichtbare werk geopenbaard, dàn zou hij aan hunne harten zich openbaren op eene voor de zintuigen onwaarneembare wijze. "Met leedwezen echter vernemen de leerlingen, dat Jezus zich

alleen aan hen wil openbaren; gaarne zouden zij zien, dat het Messiaansche koninkrijk door uiterlijke, voor allen zichtbare teekenen werd ingewijd. Vooral in de lagere kringen van de apostelschaar, die min of meer door de vleeschelijke neigingen van den man uit Kariot beheerscht werd, hielden dergelijke denkbeelden stand. De Judas, die hier vermeld wordt,... neemt onder de leerlingen eene der laatste plaatsen in... Judas vraagt, wat de oorzaak is der volledige verandering in het Messiaansch program, want dat het veranderd is, meent hij uit vs. 21 te moeten afleiden... Het gevoelen van Judas staat met de meening van Filippus in verband en ontwikkelt haar verder. Terwijl Filippus aan de groote Theophanie dacht, die de aanvang en het kenteeken van het Messiaansche rijk zou zijn, ziet de vraag van Judas op de stichting zelve van dit rijk" (*Godet*). Wat kon de Heer in de korte en weinige oogenblikken, die hem nog overbleven, beter doen, dan te kennen geven, door eene veelbeduidende herhaling, dat er geene verandering in de wijze zijner openbaring komen kon (vgl. vs. 23 met vs. 21) en daarbij tevens zijne gelijkheid en eenheid met den Vader te doen uitkomen, ten blijke van de geloofwaardigheid zijner verzekeringen? Bovendien — zoo besluit de Heer zijne terechtwijzingen — er is geene verandering in mijn onderwijs gekomen: "deze dingen heb ik tot u gesproken, toen ik met u verkeerde", en weest verzekerd, gij zult mij dit later toestemmen, want de heilige Geest zal u alles leeren, *en u indachtig maken alles wat ik u gezegd heb.*"

Gemeenschap hier boven en gemeenschap hier beneden — zietdaar de groote voorwaarden der vereeniging. En hoeveel Jezus ook nog te berispen en te betreuren vond, hij wist krachtig te vertroosten door de rijkste beloften van ware kennis. In alles zocht hij de harten der zijnen tot vrede met zijn heengaan te stemmen. "Vrede laat ik u, mijnen vrede geef ik u... uw harte worde niet ontroerd en zijt niet versaagd." De stemming, die zijn eigen gemoed vervulde, wilde hij ook in hun gemoed wekken; ja, was hij verblijd omdat hij zou heen-

gaan, ook zij zouden zich daarover verblijden, indien ze hem lief hadden. Hij ging heen tot den Vader, en zijn Vader was meerder dan hij, zoodat hij veel van den Vader zou kunnen ontvangen. Hij herhaalt die voorspelling zijner hemelvaart, opdat, wanneer het geschied zal zijn, zij gelooven mochten, en daaraan was voor hen en gansch de wereld nameloos veel gelegen. Haar overste komt reeds, om hem te dooden, "maar hij heeft aan mij niets", ik zal triumfeeren, ook zoo hij in de paaschzaal tot hem kwam. "Maar opdat de wereld wete, dat ik den Vader liefheb, en alzoo doe, gelijkerwijs mij de Vader geboden heeft — staat op, laat ons van hier gaan!" Ik moet daartoe voor hare oogen gekruisigd worden, en zal op die wijze mijne liefde, mijne heerlijkheid, mijnen Vader aan haar openbaren (vgl. vs. 22 en vs. 8)!

Had de Heer aan zijne Apostelen reeds in eenige grootsche trekken herinnerd, wat hij voor hen was, en verklaard wat hij voor hen zijn zal: hij voelt zich gedrongen, om nog eenige oogenblikken over dit zelfde onderwerp te blijven spreken, eer hij voor goed de Paaschzaal verlaat.

De ware wijnstok Joh. 15 : 1—17.

Allen zijn opgerezen, en staan rondom hem. Gedachtig aan de vrucht van den wijnstok, zooeven door hen gebruikt, en ziende op den veelbeduidenden kring, door hen gevormd, hervat hij, zeggende: "Ik ben de ware wijnstok, en mijn Vader is de landman... en gij zijt de ranken." Heeft zijn Vader hem geplant en gekweekt en beschermd, en zijn zij de ranken, dan moeten zij hun geestelijk leven aan den Vader, als de eerste oorzaak, dank weten, en verder op zijne liefdezorg vertrouwen, maar tevens bedenken, dat zij die onwaardeerbare gave door hem deelachtig werden. Reeds zijn zij rein, van de aardsgezinde verwachtingen, ter oorzake van het woord dat hij tot hen sprak; en dragen zij vrucht, zij zullen, tengevolge van zijne werken, verder gereinigd worden. Veel kan hij hun nog geven

"die in mij blijft en ik in hem, die draagt veel vrucht;" afgescheiden van hem, kunnen zij geen vrucht maken, maar in hem blijvende, zullen zij al hunne begeerten vervuld zien. Dragen zij veel vrucht, de Vader wordt er door verheerlijkt, en zij zullen discipelen van hem blijken te zijn, die ook veel vrucht draagt. Zijnerzijds heeft hij hen liefgehad met eene liefde als de Vader hem bewees, hij wil hen blijven liefhebben; en zij zullen zijne liefde bij voortduring ervaren, indien zij aan zijne geboden gehoorzaam zijn, gelijk hij aan de geboden zijns Vaders gehoorzaam was. Met blijdschap zag hij steeds op hen neder, wijl ze hem getrouw bleven en zich door hem lieten reinigen; daartoe had hij hun zijn woord gegeven, en ook tot het volmaken van hunne blijdschap over hem. Die wederzijdsche blijdschap zou blijven en volmaakt worden, bijaldien zij zijn nieuw gebod betrachten: "dat gij elkander liefhebt, gelijkerwijs ik u liefgehad heb." En hoe groot was deze zijne liefde niet! Hij gaf zijn leven voor hen in den dood, en hij had hen van dienstknechten tot vrienden gemaakt door hun bekend te maken al wat hij van zijnen Vader gehoord had; ja, hij had hen zelf uitverkoren, en hen gesteld om heen te gaan en blijvende vrucht voort te brengen, en langs dezen weg van den Vader te ontvangen, wat ze in zijnen naam van den Vader begeeren zullen.

De Heer en zijne dienaars. Joh. 15: 18—16: 15.

Maar dat zij dat alles door hem ontvangen hadden, berokkende hun den haat der wereld. Daaromtrent moesten zij zijn vroeger gesproken woord gedenken: "Een dienstknecht is niet meerder dan zijn heer." Er is integendeel lotsgemeenschap tusschen den dienaar en zijnen heer. De vijanden hadden geen voorwendsel voor hunne zonde, zij haten hem zonder oorzaak, maar de heilige Geest, dien hij zenden zal, zal aan de wereld de bewijzen zijner waardigheid toonen (vgl. bl. 568—572), en zijne dienstknechten in al de waarheid leiden, zoodat ze behoorlijk van hunnen Heer getuigen kunnen. Veel had hij hun thans voorzegd van de vervolgingen, die de wereld hun zal aandoen, opdat zij zijne voorwetenschap mochten erkennen, en nu ging hij heen; maar juist ter oorzake van dit woord zwegen zij stil over dit woord,

zoo bedroevend en onheilspellend. "Doch ik zeg u de waarheid: het is u nut dat ik wegga; want indien ik niet wegga, zoo zal de Trooster tot u niet komen, maar indien ik heenga, zoo zal ik hem tot u zenden." Aan zijne menschelijke dienaars zou hij dezen zijnen goddelijken dienaar zenden, om hen te leiden tot het recht verstand van hetgeen hij hun gezegd had en nog te zeggen had: "want hij zal van zich zelven niet spreken, maar zoo wat hij zal gehoord hebben, zal hij spreken en de toekomende dingen zal hij u verkondigen; die zal mij verheerlijken, want hij zal het uit het mijne nemen, en zal het u verkondigen: al wat de Vader heeft, is het mijne, daarom heb ik gezegd, dat hij het uit het mijne zal nemen, en u verkondigen." Hij spreekt als de Heer, die blijvend zorgt voor zijne gezanten, omdat hij weet de Zoon te zijn, die één is met den Vader.

De duurzame vreugde der jongeren, Joh. 16 : 16—28.

Was de scheiding de aanleiding tot het uitspreken van al die herinneringen en vooruitzichten, de Heer vat dit alles nog eenmaal beknopt samen in verband tot de smartelijke scheiding zelve. Binnenkort zult gij mij niet meer zien, dat stond vast, maar even vast stond ook, dat ze hem binnenkort zouden zien; reeds de aanwijzing van "een kleinen tijd" noopt ons, deze belofte te verklaren van Jezus' opstanding, gezwegen van hetgeen hij verder zeide, en onafhankelijk van de kritische vraag, of Jezus er op volgen liet: "want ik ga heen tot den Vader." Heeft hij dit er als reden van het wederzien aan toegevoegd, dan dacht hij zich zijne opstanding uit het graf als de voorwaarde zijner hemelvaart, gelijk zij ook werkelijk was. Dat de discipelen zijn heengaan tot den Vader verbonden met het wederzien, vond in allen gevalle geen tegenspraak bij den Meester, die het voor sommigen van den kring duister verband tusschen beide ook bereidvaardig toelicht. Zijn dood zou hunne smart groot maken, maar zij zouden de bangste ure spoedig niet meer gedenken. Uit den schoot der aarde zal hij te voorschijn komen, hij zal hen wederom zien, en

dan zal hunne blijdschap door niemand weggenomen kunnen worden. In dien dag des wederziens toch zullen zij zijn onderwijs volstrekt niet onbegrijpelijk vinden, maar wat hij hun vroeger door gelijkenissen zeide, zal hij hun dan onverbloemd bekend maken. In dien dag zullen zij bidden in zijnen naam, en al wat zij bidden zullen zij ontvangen; hij zegt hun niet, dat hij voor hen bidden zal (ook het tegendeel niet), om hen zelven tot zulk bidden aan te sporen (als zij gezondigd hebben, zal hij hunne voorspraak wezen, 1 Joh. 2 : 1), en zij kunnen dat gerust doen, omdat de Vader zelf hen liefheeft, "dewijl gij mij liefgehad hebt, en hebt geloofd, dat ik van God ben uitgegaan." Ja, hij is *uit* den Vader uitgegaan, en alzoo ook *van* den Vader gekomen uit den hemel. Wat wonder dat hij, na zijne zending volbracht te hebben, de wereld verlaat en terugkeert tot den Vader? De hemelvaart is de kroon zijner menschwording; zijne heerlijke toekomst is de voortzetting van zijn glansrijk verleden.

Zijne volkomene overwinning, Joh. 16 : 29–33.

Langs dezen weg zal hij zegevieren. Zijne Apostelen spreken het luide uit, dat zij nu weten dat hij alles weet van zichzelven, en op dezen grond aan zijne goddelijke zending en afkomst uit den hemel gelooven. Ondanks hunne zwakheid, die zich straks doet gelden, hoort hij in die hernieuwde en bepaalde belijdenis (vgl. bl. 383—393) het voorspel van zijnen triumfzang, en hij spreekt het tot hunne bemoediging uit: "*Ik* heb de wereld overwonnen!"

De voorbede Joh. 17.

In deze stemming heft hij zijne oogen op naar den hemel, om een gebed uit te spreken, dat de heiligste samenvatting is van zijne diepste levensbeginselen, en dat wij haast niet durven ontleden. Wij zullen dan ook slechts den gang der denkbeelden aanduiden.

De ure der volstrekte zelfopoffering is geslagen. Daarom begeert hij verheerlijkt te worden door den Vader, maar met geen ander doel, dan om den Vader te verheerlijken. Hij begeert, als die zijn menschelijk leven bracht, in zijne menschheid opgenomen te worden in den staat zijner heerlijkheid, die hij vóór de wereld bij den Vader

had (vs. 5), overeenkomstig de hem reeds verleende macht over alle vleesch, zoodat zijn staat aan zijne macht beantwoordt (vs. 2), eene macht hem verleend om aan al wat de Vader hem gaf het eeuwige leven te geven, en dat zelfde leven heeft de strekking om den eenen waren God en zijnen gezant te kennen, en aldus te verheerlijken. Met die ure toch is zijn werk volbracht, en zoo mag hij dan ook die verheerlijking vrijmoedig verlangen, wijl hij in het volbrengen van dat werk den Vader heeft verheerlijkt (vs. 1—5).

Zijn bewustzijn verwijt hem dus niet de minste tekortkoming en afwijking, en hij weet dat zijn volbracht werk den Vader verheerlijkt. Waaruit dit blijkt? "*Uwen naam* openbaarde ik den menschen die ge mij gegeven hebt uit de wereld; de *uwe* waren ze en ge hebt ze mij gegeven, en *uw woord* hebben ze bewaard. Nu hebben ze verstaan, dat alles wat ge mij gegeven hebt van *u* is: want de woorden, die ge mij gegeven hebt, heb ik hún gegeven, en zij ontvingen ze, ze verstonden waarlijk, dat ik van *u* ben uitgegaan, en ze geloofden dat *gij* mij zondt (vs. 6—8).

Aldus had de Heiland zich den weg gebaand tot zijne hoogepriesterlijke voorbede, eerst voor de Apostelen (vs. 9—19), daarna voor zijne gemeente (vs. 20—23).

Ik bid — voor de *uwen* en de *mijnen*, in wie uw Zoon verheerlijkt is (vs 9, 10): zoudt gij dan mijne bede weigeren?

"Heilige Vader, bewaar hen in *uwen naam*, die ge mij gegeven hebt, opdat zij één zijn gelijk wij één zijn", volkomen één in heilige liefde. Bewaar gij hen, want ik verlaat de wereld, en ik heb de uwen getrouw bewaard in uwen naam: zoudt gij dan mijn zorge niet overnemen? (vs. 11—13).

Bewaar hen, die ik achterlaat in de wereld, welke hen haat om uws naams wil; zij hebben dus de zorgvuldigste bewaring van noode (vs. 14).

Bewaar hen van den Booze, die hen zou willen verslinden, omdat zij niet van de wereld zijn: hoe groot is dus niet het gevaar dat hen dreigt? (vs. 15, 16).

Bewaar hen door hen te heiligen in *uwe* waarheid (vs 17); uwe eer is verbonden met hunne bewaring; zonder dat kunnen ze de zending niet volbrengen, die ik hun opdroeg, en zal het doel mijner zelfofferande niet bereikt worden (vs. 18, 19); en zoudt gij dan, Vader, zulk eene mislukking gedoogen kunnen?

Al de gevaren en al de behoeften der Apostelen alzoo overziende en hen zelven met hunne roeping plaatsende onder de almachtige hoede des Vaders, overziet zijn blik ook de schare dergenen, die door hun woord zouden gelooven; hij bidt voor hen de krachtigste en hoogste eenheid af, maar hij vergeet daarbij geenszins de wereld, de wereld die hen haat en hem kruisigt: "opdat de wereld geloove dat gij mij gezonden hebt,... opdat de wereld versta, dat gij mij gezonden hebt en hen liefhadt, gelijk ge mij liefhadt" (vs. 20—23).

En nu — geen bidden meer, maar een eischen, eene uiterste wilsbeschikking (vs. 23—26), ten behoeve van zijne dierbare vrienden. "Vader, 'k wil, dat waar ik ben ook die bij mij zijn, die ge mij gegeven hebt, opdat ze *mijne* heerlijkheid mogen aanschouwen die ge mij gegeven hebt, want ge hadt mij lief vóór de grondlegging der wereld. Rechtvaardige Vader! de wereld kende u niet, maar ik kende u, en zij weten het dat gij mij zondt. En 'k heb hun uwen naam bekend gemaakt en zal hem bekend maken, opdat de liefde, waarmede ge mij liefhadt, in hen zij en ik in hen."

Nog eenmaal luisteren we naar den biddenden Hoogepriester, maar ditmaal 't wagende, om een blik in zijn onpeilbaar hart te slaan. Hij staat dan in den geest op den oever der eeuwigheid, maar oogenblikkelijk liggen dood en graf verre achter hem, en staat hij voor den troon des Vaders met de bede om, als den getrouwen dienstknecht, met zijne eeuwige zoonsheerlijkheid bekleed te worden. Ofschoon het goddelijk licht hem omringt, weet hij toch dat het oog der alwetendheid geen enkele vlek op den spiegel zijner ziel en in den arbeid zijns levens ontdekt. Hij verliest geen enkele maal uit het oog, dat alle dingen van den Vader zijn, maar evenmin, dat hij eene waardigheid bezit

die geen aartsengel begeeren mag, zonder zich schuldig te maken aan opstand. De kalmste zielerust ademt uit elk woord, en hij smeekt als op de melodie van den zegezang, maar zijn gevoel is diep bewogen en uit elke bede voor zijn vrienden spreekt eene schier moederlijke bezorgdheid. Hij weet, als 't ware, de fijnste snaren van de vaderlijke liefde te doen trillen, ter verhooring van zijne beden, pleitende op de eer van zijns Vaders naam; maar hij verbergt evenmin wat hij geleden heeft in de tegenwoordigheid van den zoon der verderfenis, dien hij bij zich duldde uit gehoorzaamheid aan des Vaders wil. De haat der wereld is groot en gruwelijk, niettemin hoopt zijne liefde dat zij kome tot het geloof; want het grieft hem onuitsprekelijk, dat ze hem houdt voor leugenaar, wijl ze hem voor Godslasteraar scheldt, en, o zoo zij nog eens tot de ware kennis van zijnen naam komen mocht!.... Weet hij zoo stellig, dat hij is wat hij zegt te zijn, en gaat zijne verwerping hem zoo diep ter harte, wie hoort hier dan ook, bij alle goddelijke grootheid, niet den broeder, den vriend, den mensch spreken? Welk eene liefde, die eindigt met hunne hereeniging boven alles te begeeren, ja te eischen?

De kracht van Jezus' liefde en voorbede, Matth. 26: 21-35, Marc. 14: 27—31, Luc. 22: 31—38, Joh. 13: 36—38.

Wie zulke taal voor de vrucht van verdichting, of nog erger van onverduwbare dogmatiek houdt, — wij vragen hem of hij haar wel verstaat, en zoo ja, of hij dan wel eenig gevoel voor zedelijke grootheid heeft. Daaruit spreekt een zoo verheven, zoo fijngevoelig, zoo ruim, zoo rein, zoo zorgvuldig, zoo liefdevol hart, als slechts kloppen kon in een Godmenschelijken boezem, en een Johannes het best verstaan kon. Ja, wij kunnen het begrijpen dat hij, die zoo bidden kon, in zijne vrienden martelaars voor zijnen naam vinden zou, martelaars in de wereld en van de wereld, martelaars die de hevigste pijnen en den ellendigsten dood verduurden om zijne liefde nooit, nooit te verloochenen, de liefde waarmede hij hen liefhad tot in den dood des kruises, tot op den troon zijns Vaders, tot in eeuwigheid. Neen, vurige Petrus! gij spraakt niet overdreven, toen gij uitriept: "met u ben ik bereid, en in den kerker en in den dood te gaan."

. . . "Zult ge uw leven voor mij zetten?" . . .

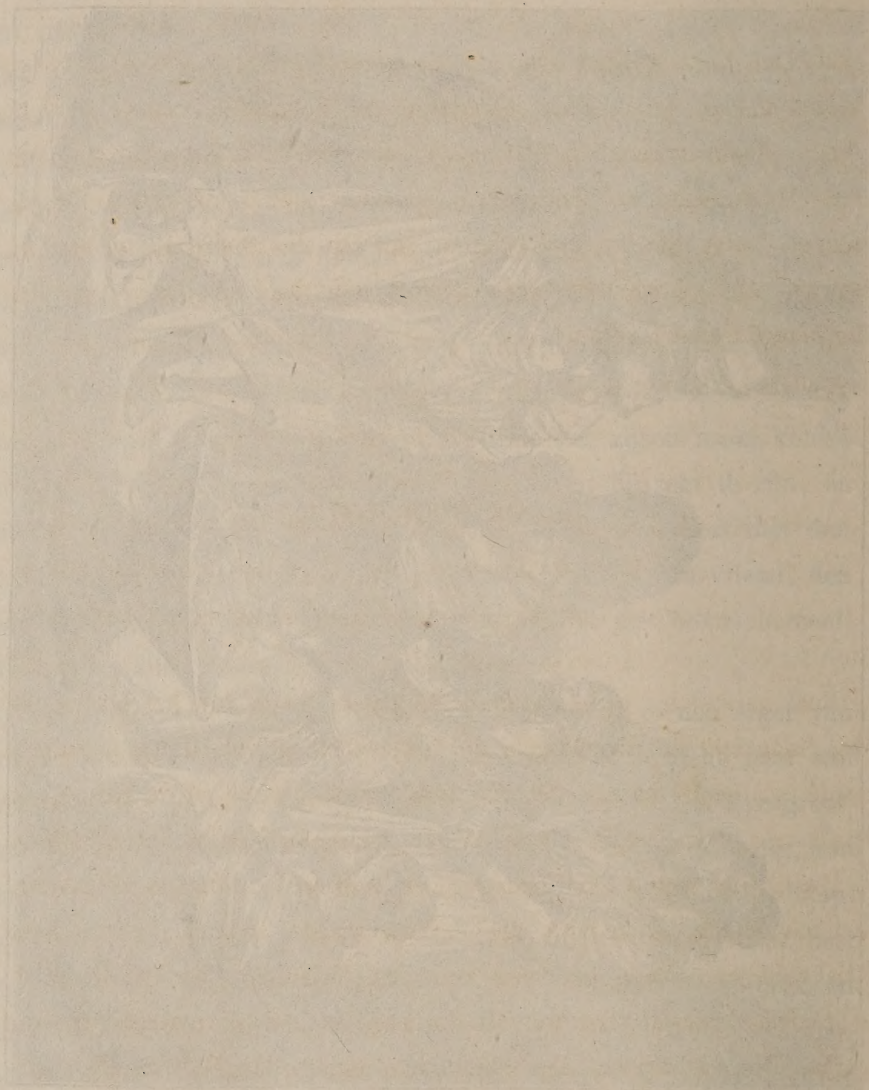

Op den weg naar het eerbiedwaardigste heiligdom, naar Gethsemané, sprak Jezus het uit, dat de Herder geslagen en dat de schapen verstrooid zouden worden, ofschoon de Vader met hem bleef. Naar aanleiding van die profetie sprak Simon Bar Jonas alzoo; hij vergiste zich enkel in den tijd, en hij steunde op eigene kracht, en hij miskende het hart zijner broederen. In dienzelfden nacht zou hij zijnen Heer driemaal verloochenen, eer een haan gekraaid zou hebben. Maar toch: *"ik* heb voor u gebeden, opdat uw geloof niet ophoude"; was hij eenmaal bekeerd van zijn hoogmoedige inbeelding, hij zou zijne broederen versterken en inderdaad zijn leven voor den dierbaren Heiland zetten!

DERDE HOOFDSTUK.

VOOR DE VIERSCHAAR DER WERELD.

In Gethsemané. Matth. 26 : 30-56, Marc. 14 : 26-52, Luc. 22 : 39-53, Joh. 18 : 1—12.

Nog ruischten in de feestzaal de laatste tonen van het laatste loflied, waarmee het krachtigste en verhevenste gebed, dat ooit van de aarde ten hemel steeg, als profetisch besloten werd, of de Heer sloeg, sprekende over hetgeen hem zelven en den zijnen wedervaren zou, den weg in, welke over den zwarten Kedron naar het donker Gethsemané leidde. Dien weg kiezende wierp de Heer met eigen hand den teerling; langs den weg van den bittersten dood wilde hij de stad des verderfs veroveren. Gethsemané is het voorportaal van Golgotha. Men zag er van Jeruzalem niets anders dan de witgepleisterde graven, langs den hollen weg gelegen, en de hooge voorhoven des tempels. Onder het dicht gebladerte van olijfboomen heerschte aldaar eene hemelsche stilte, terwijl de vonkelende starren den glans van het vaderhuis schenen te weerkaatsen. Die hof was in de allerlaatste dagen het nachtverblijf van den immer werkzamen Heiland, en alzoo

wist Judas die plaats. Bij den ingang moeten acht discipelen de rol van wachters vervullen, als 't ware om veilig te zijn tegen overrompeling; hij weet, wat er in dat middernachtelijk uur tegen hem gesmeed wordt. De drie meest bevoorrechte jongeren, Petrus en Jakobus en Johannes, vroeger aanschouwers van zijne doodverwinnende macht en zijn goddelijken luister, moeten nu ook getuigen worden van zijne menschelijke zwakheid en vernedering tot in het stof der aarde. Voor geen hunner verzweeg hij, dat hij heenging om te bidden, en voor niemand, voorwaar, heeft hij zijne worstelingen willen verbergen. Maar alleen de teederste vriendschap, die ongetwijfeld bij die drie het allerteederst was, kon zijn menschelijk hart eenige lafenis bieden in die ure, waarin de verschrikkelijkste vijandschap hare klauwen in zijn vleesch, in zijne ziel zou slaan. Blijkbaar begeert hij iets van dien aard; een weinig voortgegaan zijnde zegt hij tot hen: "blijft hier en waakt met mij!" Deze vertegenwoordigers van de behoeften des zondaars, van de macht zijns Geestes, en van den zegepraal, die hem beidt, ook daar in het wriemelend en onrein stof, — konden hem door hunne tegenwoordigheid prikkelen om te volharden in zijn hevigen kamp.

Hardnekkig toch zou zijn menschelijk gevoel hier pogen, om hem den weg naar Golgotha te versperren. — Vroeger had het zich reeds een en andermaal doen hooren, maar het was terstond tot zwijgen gebracht. Op hoe stelligen toon Jezus ook den Paaschdisch besloten had met met een: "*ik heb de wereld overwonnen!*" toch had het scherpluisterend oor een diepbewogen smartgevoel hooren spreken, als het klagend murmelen der beek onder palmboomtakken. Thans zou het al zijne rechten doen gelden. De Booze had den cirkel rond Jezus overschreden, het hart van Judas had hij vermeesterd en de andere discipelen zou hij schudden als tarwe in de wan; alle vrienden zouden vluchten, en de rotsvaste belijder zou hem verloochenen op de schuldigste wijze. Gruwend van het snoodst verraad en beducht voor zijne getrouwen, wier verzoekingen met zijn lijden aanvingen, aanschouwt hij bovendien in den

geest het afschuwelijk gelaat van den wreedsten en schandelijksten dood, en ook in al hetgeen daarmee samenhing, de vreeslijkste zonde, den overste der wereld zelven. Gevoelloos te staan bij eigen graf is een kenmerk van verstokte zielen; zou zijne onbedorvene menschheid daarvan niet sidderen? Gevoelloos te blijven onder onrecht en smaad, het is een teeken van zedelijke verstomping; zou zijne heilige natuur niet voor al de bitterheden terugdeinzen van wat barbaarsche ruwheid, beschaafde spot, en schijnheilige vroomheid hem volstrekt onverdiend zou aandoen? Gevoelloos den ondank van beweldadigden te ervaren, het wordt zelfs door de wereld verfoeid; zou zijn teeder hart niet geperst worden onder de verwerping van zijne genade, eene verwerping die gelijk stond met den zedelijken zelfmoord zijns volks? En hoe, zoo hij in dit alles den onmeetlijken last van 's werelds zonde en van den toorn Gods droeg?

Die toekomst baarde hem steeds verzoeking; nu vooral, daar ze met alle kracht en in al hare afgrijselijke naaktheid op hem aandrong. Luisterde hij naar de stem van dat gevoel, hij verliet den weg zijner roeping, om voor het hout der schande eene wereldsche kroon te kiezen. Maar hij wilde, maar hij mocht, maar hij kon niet anders: *gehoorzaam tot in den dood des kruises* — naar dat hout wees zijn gemoed bestendig heen. Om nu zijne loopbaan ten einde te kunnen loopen, moest hij Gethsemané's doodelijke droefheid overwinnen; anders zou hij uit dezen zwarten stroom niet heerlijk te voorschijn treden. Van *dezen* drinkbeker, van den drinkbeker in diezelfde ure, van de smart en angst daar ter plaatse, die voortvloeide uit het gezicht van zijn nabijzijnd lijden en sterven, moest hij verlost worden, om niet op zijnen verderen weg "een worm" te gelijken, en te bezwijken eer hij Calvarië bereikt had. Hiervan nu zoekt hij verlossing in het gebed, maar met de kinderlijkste onderwerping: was het 's Vaders wil, dat hij in zulk eene stemming voor de menschen verscheen — het was hem goed!

"En een weinig voortgegaan zijnde, viel hij op zijn aangezicht, biddende en zeggende: "Mijn Vader, indien het mogelijk is, laat

deze drinkbeker van mij voorbijgaan!... Doch niet gelijk ik wil, maar gelijk gij wilt."

De Zone Gods heeft wel voor, nooit *met* de zijnen gebeden; gelijk ze hier een steenworp ver van hem verwijderd moesten blijven, alzoo hield hij steeds den afstand voor oogen, die zijne majesteit scheidde van hunne geringheid; ook in zijne diepste vernedering, toen zij en hij beide de grootste behoefte hadden aan het gebed, noodigde hij hen niet tot gemeenschappelijke smeeking uit. Maar, niettegenstaande zijne gebeden, dientengevolge, niet zonder Godslastering op onze lippen overgenomen kunnen worden, zoo is toch de Gethsemanés bede een model voor alle beproefden en bedroefden: de bede van zijn Godgewijd hart in den zielestrijd tegen menschelijk leed. En was die strijd lang, gelijk hij bang was, ook daarin gaf hij een blijvend voorbeeld, dat hij aanhield, al sterker in smeeking naarmate de strijd hooger klom. Daar uitgestrekt op den grond zal hij dan ook alle vrome gemoederen van alle eeuw met de diepste bewondering vervullen, en de innigste toegenegenheid opwekken in de harten van allen, die in dat stof geschreven zien: "*Dat leed ik voor u!*" Wij althans kunnen hem niet zien worstelen zonder een traan te doen vallen, als met zijn bloedzweet te mengelen, allereerst en allermeest over het menschdom dat zulk een strijd noodzakelijk maakte. Maar blinkt onder dat alles zijne grootheid uit, hoe zouden wij den trek vergeten, die daar sprak uit zijne trouwhartige vermaningen, tot zijne slaperige getuigen, en inzonderheid tot Simon Petrus gericht? "Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking valt: de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak." Zoo wist zijne herderlijke zorg te waarschuwen, maar zijne zachtmoedigheid ook aldus te beschamen: "Kunt gij dan niet één uur met mij waken?" Zelf ondervond hij in die ure de gewilligheid des geestes bij de zwakheid des vleesches, en nu allerminst zal hij zijne vrienden streng veroordeelen!

Zijn gebed werd verhoord. Hij werd zedelijk gesterkt door de aanschouwing van een engel, bode des hemels, als zoodanig reeds een

"Mijn Vader, indien het mogelijk is..."

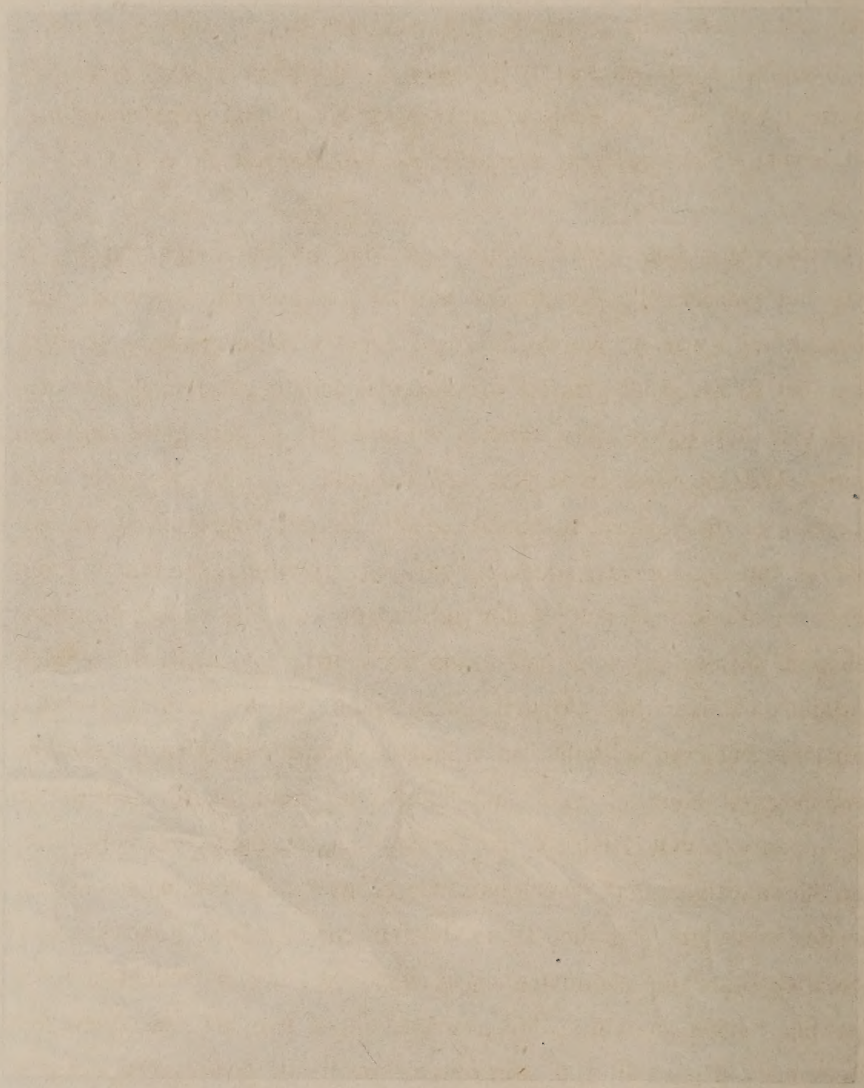

antwoord des Vaders; hij werd "uit de vrees verhoord", zegt een Apostolisch schrijver (Hebr. 5 : 7), en als overwinnaar rees hij eindelijk voor goed van den bodem op, die zijn bloedzweet en zijn tranen had gedronken. Met goelijken glimlach zegt hij: "Slaapt nu voort": ik triumfeer thans en kan uwe waakzaamheid missen; en een oogenblik daarna geeft hij met heldere en vaste stem, in alle gemoedskalmte, het bevel: "*Staat op, laat ons gaan, die mij verraadt is nabij!*"

Gethsemané, hoe aantrekkelijk ook voor ons christelijk gevoel, ja voor het menschelijke tengevolge van zijne geheimzinnigheid en aandoenlijkheid, was de nauwe doorgang, niet een keerpunt op den weg naar het kruis. Liet daarom de nauwlettendste getuige de beschrijving van het lijden zijns vriends achterwege — een gelijksoortigen aanval had hij reeds in H. 12 : 27 vermeld, — hij verrijkte onze kennis van de beginselen, die de goede Herder volgde, met de teekening van zijne gevangenneming als een vrijwillig gebracht offer der gehoorzaamheid aan den Vader in verband tot de veiligheid zijner schapen. Nauwelijks toch had Jezus de eeuwig gedenkwaardige plek verlaten, of daar genaakt het gezantschap der duisternis, voorzien van lantaarnen en fakkelen en wapenen. Judas gaat voorop met loerend oog en bonzend hart; het teeken der liefde wordt gedrukt op de lippen van den Heiland, vol genade en waarheid, ter volvoering van boosaardige wraak — een onuitwischbaar brandmerk in de conscientie des verraders. Uit den kring der Overpriesters en Farizeërs hebben dienstknechten de tempelwacht versterkt, en onderscheidene leden van het Sanhedrin vuren der treurigen moed aan om den machtigen Nazarener te vangen. Het gegeven teeken wordt beantwoord met eene zieldoorvlijmende vraag, gelijk alleen de liefde doet opwellen: "*Vriend, waartoe zijt gij hier? Verraadt gij den Zoon des menschen met een kus?*" Maar het trof geen doel; door de verwarring van 't oogenblik en den haast van Judas, die na zijn duivelschen plicht betracht te hebben, bij de wacht ging staan, wist deze niet recht, wien ze grijpen moest. "*Wien zoekt*

gij?" klonk het nu met de edele fierheid van een gemoed dat zich volkomen meester en tot het ondergaan van wat over hem komen moest volkomen bereid was. — "*Jezus den Nazarener*" — is het aarzelend antwoord. — "*Ik ben het!*" — De Heer wist daarmee zulk een indruk te maken, dat de gewapende vangeren ter aarde vielen. Zij moesten gevoelen, evenals hunne zenders, dat hij niet met geweld, noch met list, in hechtenis genomen kon worden. — Jezus herhaalt dezelfde vraag, en bekomt hetzelfde antwoord. "Ik heb u gezegd, dat ik het ben. Indien gij dan mij zoekt, *zoo laat deze heengaan*." Maar Simon Petrus is niet genegen, om dien wenk des Heeren op te volgen; draagt hij niet een zwaard, en heeft de Meester niet aangeduid, dat het zwaard noodig zou zijn? De zorgvuldige Herder had daarmee symbolisch gewezen op het gevaar dat allen bedreigde en waartegen alleen het gebed kon beveiligen (Luc. 22 : 35—38, 40); maar de discipel maakte er in onverstandige liefde een daadwerkelijk gebruik, een hoogstgevaarlijk misbruik van. In deze ure mag het niet gebruikt worden: wie der zijnen dat doet, zondigt zóó sterk tegen den eisch van het oogenblik, waarin de Heer ondubbelzinnig toonen moest dat zijn koninkrijk niet van deze wereld is, dat hij hem aan de wapenen der bende ten prooi dient over te laten; en wilde hij verdedigd worden, twaalf legioenen van engelen zouden op zijne bede ter hulpe snellen! Maar juist dat wilde hij niet; hoe zou anders de Schrift vervuld worden, en hij *den* drinkbeker van zijnen Vader drinken? Daarom te meer haast hij zich, om den misslag van Simon uit te wisschen, maar tevens bij de zinrijke daad een niet minder zinrijk woord te voegen. Als ik dagelijks bij u zat, leerende in den tempel, hebt gij mij niet gegrepen: waarom zijt gij nu uitgegaan, als tegen een moordenaar, met zwaarden en stokken, om mij te vangen? — Toen was het *mijne* ure, nu is 't de *uwe*, maar deze ure is de ure van de macht der duisternis! Dat woord was gericht tot de Overpriesters, en de Tempeloversten en de Ouderlingen en de Farizeërs, welke er bij tegenwoordig waren; in eigene schatting dienstknechten Gods, in de schat-

"... Steek uw zwaard in de schede."

ting van dien ze bonden gewillige dienaars van den Booze, ja, maar juist daardoor onwillige uitvoerders van den raad Gods tot verlossing der wereld!

In zulk eene stemming zien wij den Heer dan heengeleid naar de vierschaar der wereld, wier uitspraken wij beluisteren zullen, achtereenvolgens in het hoogepriesterlijk paleis, bij het Romeinsche rechthuis, en op Golgotha. Om daarvan eene heldere voorstelling en diepen indruk te bekomen, zullen wij de lichtstralen van Jezus' heerlijkheid niet opzettelijk aanwijzen, die op dit zwarte tafereel vielen, maar ze als samenbinden in het eerste hoofdstuk van het laatste deel.

In 't hoogepriesterlijk paleis, Joh. 18 : 12-28, Luc. 22 : 54-71. Matth. 26 : 57—27 : 2, Marc. 14 : 53—15 : 1.

Naar *Hannas*, zoo klonk dan het bevel van den Overste over duizend, die de bende kommandeerde, welke zoo weinig eerbied meer gevoelde voor het woord van den gebonden Vorst dat zij, in strijd met de voorwaarde zijner overgave, de hand naar zijne dienaars uitstak (Joh. 18 : 8, Marc. 14 : 51). Gingen dies alle jongeren op de vlucht, de rustige en diepdenkende Johannes keert zich ras tot een beteren weg. Hij gaat de bende achterna, en bekend als hij is met den Hoogepriester en diens bedienden — hoogstwaarschijnlijk tengevolge van zijn vischhandel! — komt hij zonder eenige hindernis het paleis mee binnen, en volgt hij dien dierbaren Meester tot in de zaal, waar Hannas zijne vierschaar spande. Deze man was tot hoogepriester benoemd geworden door den legaat Quirinius, maar na zijn ambt zeven jaar bekleed te hebben, werd hij door Tiberius bij zijne troonbeklimming afgezet. De tempelaristokratie hield dit voor onrechtvaardig, en het volk bleef hem hoogepriester noemen, gelijk ook onze Evangelist dat doet, en Lucas reeds deed (H. 3 : 2). Daarenboven, hij was het hoofd der familie, die gedurende eene halve eeuw die waardigheid door hare leden bekleed zag (Hand. 4 : 6), en het is gemakkelijk te begrijpen dat, bij de gedurige verwisseling van titula-

rissen, een oud en geslepen hoogepriester, welke zijne familie regeerde, ook hare ambtelijke functies bestuurde. Naar de zinrijke aanduiding dan van den getuige (Joh. 18 : 13, 14), was Hannas het hoofd van de partij, die den Nazarener wilde dooden, hij de ziel, Kajafas de arm. Alzoo moest zijn oordeel eerst gevraagd worden, en om dit te kunnen geven stelde hij een onderzoek in naar Jezus' leer en leerlingen. Johannes had blijkbaar aan de mogelijkheid van zulk een onderzoek gedacht, toen hij heldhaftig besloot om mede te gaan en zich in het paleis, in de rechtzaal, als een discipel van den Heer te vertoonen, en toen hij ook voor Simon Petrus toegang wist te verwerven. Maar aangezien deze jonger, reeds bij de natuurlijke, geen kwaad bedoelende vraag der portierster, tengevolge van zijne uit den aanslag op Malchus ontstane vrees, Jezus verloochende en in het slecht gezelschap der dienaars bleef om zich te verwarmen, alzoo niet bezorgd voor den naam van zijnen Meester, waren er geene discipelen tegenwoordig om, naar Jezus' aanwijzing, ondervraagd te worden (één was toch niet voldoende). Het verhoor, door Hannas geleid, had dan ook slechts deze uitkomst, dat Jezus een stokslag van een dienaar kreeg, wijl hij niet had geantwoord zooals de rechter van instructie, naar 't scheen, wenschte, en hij gebonden werd gezonden naar Kajafas, die in hetzelfde paleis woonde.

Met verrassende vlugheid had de gevangenneming plaats gehad: men had blijkbaar niet gerekend op zulk een voorspoed. "De hoogepriester van dat jaar" was nog niet voegzaam gekleed (Matth. 26 : 65), allerminst in 't ambtsgewaad (vgl. bl. 34); de getuigen moesten nog gezocht en het collegie zelf nog saamgeroepen worden. Alzoo nog niet gereed voor hunne rol, houden echter de aanleggers, de drijvers tot den Messiasmoord, voor zooverre leden van het Sanhedrin, welke de bende vangeren begeleid hadden, ten huize van Kajafas vergadering, om al het noodige voor de officieele zitting (Luc. 22 : 66—71) voor te bereiden. In die officieuse vergadering, door Mattheus (H. 26: 59—66) beschreven, had men niets te doen dan een schijn te vinden

Jezus voor Hannas.

van recht om het doodvonnis, dat men wezenlijk reeds weken geleden had geveld, ten uitvoer te doen brengen. Op den waren stand van zaken had noch de officieuse noch de officieele samenkomst hoegenaamd eenigen invloed; al had Jezus ook op de plechtigste vraag van den Hoogepriester gezwegen, men zou hem toch naar den landvoogd gesleept en zijn dood geëischt hebben. Maar juist om dien schijn te vinden, dat was de kunst, dat eischte overleg, dat baarde verlegenheid. Voor een onschuldige opzettelijk een doodvonnis vervaardigen, 't bleek gansch niet gemakkelijk! Kajafas echter weet raad, de man die zijnen medeleden onbeschaamd gezegd had dat ze niets overlegden noch bedachten! Jezus heeft zich immers Gode gelijk gemaakt, en was dit niet de grootste aanstoot der Farizeërs en de diepste ergernis der Sadduceërs? Welnu, zoo hij voor hun aller oor in deze ure eene gelijke betuiging aflegt, wat hebben zij dan nog naar getuigenissen, naar gronden te zoeken? Plechtstatig van zijnen zetel oprijzende, zal hij van die gedachte een doeltreffend gebruik maken; hij zal zorgen, dat er geene plaats voor dubbelzinnigheid of voor ontwijking overblijft; hij zal den Nazarener plaatsen voor het aangezicht van den levenden God, die lust heeft tot waarheid en oprechtheid in het binnenste! "Ik bezweer u bij den levenden God, dat gij ons zegt of gij zijt de Christus, de Zone Gods!"

Met welk een blijdschap het bevestigend antwoord, dat onmiddellijk volgde, vernomen werd, zou alleen een Kajafas beschrijven kunnen; en een demonisch "gevonden, gevonden!" verspreidde zich straks in de stilte van den nacht op Jeruzalems straten. Doch in de zaal zelve wordt reeds met al de drukte, aan het Joodsche volk eigen, vermeerderd door de zenuwachtige booze vreugd over het welgelukte opzet, met algemeene stemmen besloten, dat hij des doods waardig is, als Godslasteraar.

Den tijd, die verloopen moest, eer, bij het morgenlicht, het Sanhedrin wettig vergaderen kon, maakten die menschen, de getabberde vertegenwoordigers van den godsdienst, de wetenschap en de stam-

men, zich ten nutte om op het binnenplein, waarheen de Heiland gebracht werd, hunne dankbaarheid te betoonen. "Toen spogen zij in zijn aangezicht, en sloegen hem met vuisten." Het lage gemeen volgde 't voorbeeld van het hooge. De dienaars hadden van den discipel geen indruk ontvangen, die eerbied inboezemde; op verachtelijke wijze had hij alle gemeenschap met den Nazarener ontkend; hoe zouden zij zijn' meester zelven met ontzag behandelen, vooral nu het bleek dat hij een bedrieger was, wien het zelfs aan moed tot verzet ontbrak? "En de mannen, die Jezus hielden, bespotten hem, en sloegen hem. En als ze hem overdekt hadden, sloegen ze hem op het aangezicht, en vraagden hem, zeggende: Profeteer, wie het is, die u geslagen heeft? — En vele andere dingen zeiden zij tot hem, lasterende."

Na aldus behandeld te zijn, werd hij, bij het morgenrood van den dag der ongerechtigheid voor den raad gebracht, in plechtige zitting, maar eene zitting die geen onderzoek meer behoefde. Voor de leus deed men nog een paar vragen, maar het was in hun hart, gelijk Jezus aanduidde... "gij zult mij niet antwoorden, of loslaten." Den uitslag hadden zij onherroepelijk vastgesteld, Jezus moest sterven als Godslasteraar, en daartoe staan nu de beschrevene vaderen van Israël op, om den afstammeling hunner koningen, de vreugde hunner profeten, de hoop hunner stammen, den wensch aller Heidenen, gebonden heen te leiden naar Pontius Pilatus, den willekeurigen rechter en den heidenschen stedehouder van het afgodische, tyrannieke, gevloekte Rome.

Voor Pontius Pilatus, Matth. 27 : 1—31, Marc. 15 : 1—20, Luc. 23 : 1—25, Joh. 19 : 1—16.

De landvoogd was voorbereid op iets gewichtigs; hij had immers zijne toestemming moeten geven voor het gebruik van Romeinsche krijgsknechten (Joh. 18 : 12), en hij toonde niet den minsten wrevel over de onbehoorlijk vroege verschijning van het Sanhedrin. De leden willen echter niet zelve in het onreine rechthuis gaan, opdat zij niet verontreinigd mogen worden; en zij hadden, natuurlijk, gezorgd dat al hunne gedienstigen op het voorplein, *Lithostrotos* in 't Grieksch

"Ik ken dien mensche niet..."

en *Gabbatha* in 't Hebreeuwsch genoemd — de landvoogd hield zijn verblijf in den burcht Antonia (vgl. bl. 33), — verzameld werden, waar tevens al de dienstdoende priesters en levieten hunne medewerking verleenen konden. Nemen wij daarbij in aanmerking dat de tallooze vrienden van den Heer, in de afzonderlijk liggende stad overal verspreid, en in zoete rust niets van den aanslag vermoedende, althans in de eerste twee uren niet tegenwoordig waren, dan moet men de omstandigheden, waaronder hij voor Pilatus gebracht werd, bepaald gunstig voor zijne vijanden noemen. Maar de landvoogd zelf is hun plan niet genegen. Zij begeeren van hem de voltrekking van hun vonnis, hij echter wil eerst als rechter onderzoeken, hij wil zich niet als beul laten gebruiken, allerminst in de zaak van Jezus, die hem zeker bij gerucht bekend was. "*Wat beschuldiging brengt gij in tegen dezen mensch?*" Zij toonen zich beleedigd: "indien deze geen kwaaddoener ware, wij zouden hem niet aan u overgeleverd hebben!" — alsof ze nooit een onrechtvaardig vonnis geveld hadden! — "Welnu, neemt gij hem dan en oordeelt hem naar úwe wet:" gebruikt uwe bevoegdheid om hem vóór overtredingen uwer wet uit de Synagoge te werpen en te geeselen; maar zal ik hem straffen, dan zal ik hem ook eerst oordeelen, en wel naar *mijne* wet! Alzoo, wat beschuldiging brengt gij tegen hem in, en zoo gij dit niet doen wilt, gaat heen, gelijk gij gekomen zijt! 't Is al wederom de vierde Evangelist, die ons dat begin verhaalt, en dus de reden opgeeft, waarom Jezus door Pilatus in het verhoor genomen wordt (H. 18 : 29, 32).

De eerste aanklacht en de eerste vrijspraak. Luc. 23 : 2—4, Matth. 27 : 11-14, Marc. 15 : 2—5, Joh. 18 : 33—38.

Op zulk een eisch, rechtmatig en voegzaam, zijn de leden van het Sanhedrin niet voorbereid. Zij beginnen echter in de hoop op een goeden uitslag, en laten de eerste beschuldiging hooren. Zij behooren, gelijk ze begrijpen, het godsdienstig gebied onaangeroerd te laten, maar zich te bewegen op het staatkundig en maatschappelijk terrein, om ingang bij dien rechter te vinden. "Wij hebben bevonden, dat deze ons volk omkeert en verbiedt schatting te geven aan Caesar, zeggende dat hij zelf *Christus, koning* is." Deze aanklacht was én valsch

én oprecht. *Valsch*, voor zooverre zij Jezus nooit om die reden hadden vervolgd, allerminst veroordeeld; *oprecht*, voor zooverre zij op hun standpunt, den Heer toeschrijvende wat zij zelve van hunnen Messias verwachten, den Messias aanzagen als den aardschen koning van Israël, wien alle schatting gebracht moest worden; maar, daar zij niet onbekend konden gebleven zijn (vgl. bl. 577—581) met Jezus' leer omtrent den aard van zijn rijk en de belastingkwestie, spraken zij met bewustheid een logen uit, het brandmerk van *geveinsden*, door den Heer hun ingedrukt, rechtvaardigende.

't Is beneden zijne waardigheid, om op het huichelachtig geschreeuw dier hoogwaardigheidsbekleeders te antwoorden. Op de vraag echter van den rechter, voor de menigte gedaan, of hij de Koning is van Israël, antwoordt hij naar waarheid, maar welke gevolgtrekkingen zij daaruit ook afleiden, Jezus blijft daartegenover een veelbeteekenend zwijgen in acht nemen. Verwondert zich hierover de rechter, hij begreep misschien ook, dat eene afzonderlijke ondervraging den aangeklaagde betaamde. Hadden wij echter het vierde Evangelie niet, wij zouden niet weten, hoe Jezus desniettemin door den landvoogd voor niet-schuldig verklaard kon worden. Pilatus gaat dan wederom het rechthuis in, dat hij zooeven had verlaten, roept Jezus en vraagt hem: "Zijt gij de Koning der Joden?" — Jezus antwoordt hem met eene dubbele wedervraag: "Zegt gij dit van u-zelven, of hebben 't u anderen gezegd?" Ontsproot zijne vraag uit eigen nadenken over 't geen hij van Jezus had vernomen of gezien, dan kon hij ook gemakkelijk raden, in wat zin de aangeklaagde zich dien titel toeëigende. Maar hadden anderen het hem gezegd, zoodat hij die benaming gebruikte naar den zin, dien de Joden er aan gaven, dan was Jezus hem eene nadere verklaring schuldig. 't Laatste geval had plaats. Ietwat knorrig geeft Pilatus te kennen, dat hij zich persoonlijk niet inlaat met de godsdienstzaken der Joden, hij is immers geen Jood, slechts ambtshalve bemoeit hij er zich mee: "*uw* volk en de Overpriesters hebben u aan mij overgeleverd;" kort en goed: "wat deedt gij?"

"Mijn koninkrijk is niet van deze wereld . . ."

Werd dus de koningstitel opgevat in Joodschen zin, dan, zegt Jezus ben ik geen koning; "mijn koninkrijk is niet van deze wereld; indien mijn koninkrijk van deze wereld ware, mijne dienaars zouden gestreden hebben, opdat 'k den Joden niet overgeleverd ware; nu ze dat echter niet deden, blijkt het dat mijn koninkrijk niet van hier is."

Dat gaat Pilatus' begrip te boven: geen koning en toch een koning; "gij zijt dan toch een koning?" — "Zekerlijk, herneemt de Heer, hiertoe ben ik geboren en hiertoe ben ik in de wereld gekomen, opdat ik de waarheid getuigenis geven zou; een iegelijk, die uit de waarheid is, hoort mijne stem." Helaas, dit getuigenis stuitte af op de twijfelzucht: "*wat is waarheid!*" Niettemin, het deed Pilatus gevoelen, dat Rome van zulk een koning niets te vreezen had.

"En als hij dat gezegd had, ging hij wederom uit tot de Joden, en zeide tot hen: *Ik vind geene schuld in hem!*" De aanklagers begonnen dus te vreezen voor eene algeheele mislukking van hunnen satanischen toeleg.

Tweede aanklacht en tweede vrijspraak, Luc. 23 : 5—15.

Zij laten evenwel den moed niet zinken. Heeft de aanklacht omtrent het koningschap niets gebaat, zij komen met verhoogden nadruk op Jezus' omkeering van het volk terug, doch nu vastgemaakt aan zijn leeraarsambt. "Hij ruit het volk op, leerende door geheel Judea, begonnen hebbende van Galilea tot hiertoe;" alzoo, hij is een *oproerprediker van de ergste soort!*

Maar, noemen zij Galilea, zij geven zelve aanleiding tot het inwinnen van een' raad, die Pilatus' uitspraak bevestigde, en dus hunne stelling verzwakte. Bij gelegenheid van het Paaschfeest was de viervorst van dat landschap in de heilige stad, en de landvoogd verzendt den Heer naar hem met verzoek om inlichtingen. De wulpsche echtbreker, de roekelooze moordenaar van den rechtvaardigen boetprediker, de ijdele en sluwe man, Herodes Antipas, is blij met de verschijning van Jezus, wien hij zoolang tevergeefs gehoopt had te zien, en met wien hij zich thans eenige oogenblikken vroolijk maken wil.

Maar teleurgesteld in zijne verwachting van een vermakelijk schouwspel te zullen genieten, evenals de golf die breekt op de rots, wreekt de zedelijk stompzinnige koning zich op de bekende, hem zelven verlagende wijze. Doch hoe de vaderen van het Jodendom zijne ongunstige stemming ook zochten te benuttigen, Jezus heftig beschuldigende, de viervorst van Galilea geeft den rechter geen ander licht dan een glinsterend kleed, den beschuldigde om de schouders geworpen, ten teeken dat zijne koninklijke aanspraken slechts bespottelijk zijn. Voor de beide regeeringspersonen werkte die verzending verzoening uit — Herodes schijnt bij den Caesar het recht van 't eens door Pilatus gekrenkte godsdienstige gevoel der Joden, die geene gewijde naamborden (*tabulae votivae*), als heidenschen gruwel, bij den tempel wilden dulden, met goed gevolg bepleit te hebben, — en voor den Heer versterking van den goeden indruk, dien hij op zijn rechter gemaakt had. Pilatus dan, zoo lezen wij, de Overpriesters en de Oversten en het volk bijeengeroepen hebbende, zeide tot hen: "Gij hebt dezen mensch tot mij gebracht als een die het volk afkeerig maakt, en ziet, ik heb in uwe tegenwoordigheid ondervraagd, en heb in dezen mensch geene schuld (geen grond) gevonden van 't geen waarmee gij hem beschuldigt; ja ook Herodes niet: want ik heb ulieden tot hem gezonden, en ziet, er is van hem niets gedaan dat des doods waardig is," gelijk gij eischt; "zoo zal ik hem dan — *loslaten!*" Dit was de *formeele* uitspraak.

Des rechters schuld, Luc. 23 : 15-25, Matth. 27 : 15-26, Marc. 15 : 6-15.

Had dus de verzending naar Herodes hoegenaamd geene verandering in den stand van het geding teweeggebracht, 't was Pilatus zelf, die dat deed. Had hij bij de eerste vrijspraak gezegd, dat hij hoegenaamd geene schuld in hem vond, bij de tweede beperkte hij dit: hij vond geen schuld des *doods* in hem, en hij zou hem eene niet nader aangeduide tuchtiging toedienen. Daar hij echter in die laatste, de formeele uitspraak opnieuw verzekerd had, dat Jezus geheel valsch beschuldigd werd, moeten wij die toezegging brandmerken als eene hoogst

"Niet deze, maar Barabbas!..."

laakbare toegeeflijkheid aan de booze begeerten der Joden. Hem ontbreekt de moed, om zijne overtuiging, het koste wat het koste, op te volgen; hij behoort tot die menschen die uit zedelijke zwakheid onnoemelijk veel kwaads stichten, en vooral het bestendigen; zij willen gaarne genoegen geven, en anderen laten doen wat ze zelve niet aan durven en toch voor goed houden. Pilatus bedenkt dan ook, dat hij Jezus de door het recht gevorderde loslating zou kunnen bezorgen, zonder zich zelf te schaden door de wraak dier harten op zijn eigen hoofd te laden, op eene wijze die het Romeinsche gezag, steunende op de volksstem, als stemme Gods, niet veroordeelen zou, en ook met dit gevolg dat de schare, door partij te kiezen voor Jezus, waaraan niet te twijfelen viel, van hare heerschzuchtige en listige leidslieden gescheiden zou worden. "Doch gij hebt eene gewoonte" (zinnebeeldige voorstelling van de beteekenis van het feest!) "dat ik u op het Pascha eenen loslate. *Wilt gij dan, dat ik u den Koning der Joden loslate?*"

Maar de berekening van den staatsman faalt. De schare, die daar voor den rechterstoel, waarop Pilatus plaats genomen had, zich onstuimig beweegt, is niet de schare, die Jezus het *Hosanna!* toewuifde, waarvan de flauwe echo's tot hem doorgedrongen waren. Hij heeft te doen met een hoop, wiens stemmen te koop zijn, wiens brood in de hand is van die aanzienlijke aanvoerders; 't zijn lieden, die van hen leven, en in eene verachtelijke, nooit streng genoeg te veroordeelen slaafschheid van geest hun woord spreken zullen. En hoe opmerkelijk — tot het uitspreken van het wachtwoord ontvangen zij den tijd. Men kent de boodschap van Pilatus' huisvrouw: eene betuiging van Jezus' onschuld, een verzoek om vrijlating wordt het middel, om eene niet ondubbelzinnige, eene algemeene, eene verpletterende volksuitspraak uit te lokken. God heeft het aldus gewild, zegt het geloof, onderwijl de geschiedenis getuigt, dat menschelijke zwakheid het geweten des rechters met den moord van een onschuldige bezwaarde.

Pilatus was door eene stem uit den troep (Marc. 15 : 8) aan die Paaschgewoonte herinnerd geworden, maar, hoe inschikkelijk ook, hij

kan zich niet met de volkskeuze op dit feest vereenigen; zijn rechtsgevoel laat met nadruk eene afkeurende stem hooren. Maar de aandrang verheft zich des te sterker, naarmate hij meer aarzeling toont. De menigte heeft een wapen, dat veel vermag, namelijk haar dolzinnig geschreeuw. En weet de landvoogd niet, wat te doen met Jezus, zij weet het wel bij het licht van hare leidslieden. *"Kruisig, kruisig hem!"* Zoo klinkt haar raad, weldra haar eisch, als het donderend golfgeklots van den verbolgen oceaan op zwakke dijken. Pilatus wankelt. Wel verzekert hij in en bij de plechtige handwassching, dat hij onschuldig is aan Jezus' bloed, en wel neemt het volk de verantwoordelijkheid over, maar niets van dat alles pleit Pilatus vrij, kan den rechter vrijpleiten voor de rechtbank van het geweten, allerminst voor de vierschaar van den rechtvaardigen God! Zonder Jezus te veroordeelen, geeft hij hem over ter geeseling, en alzóó ter kruisiging.

Ter geeseling, het eerste bedrijf, naar het schijnt, van de straf, die voor Jezus geene straf maar een wreede moord was, overgegeven aan de soldeniers van Rome, zou hij eerst hunne hardvochtigheid, daarna hun terging ondervinden. De Romeinsche geeseling verschilde van de Joodsche zooveel als gevoelloosheid verschilt van mededoogen in het hanteeren van het zwaard der gerechtigheid. Het hoogste aantal slagen was bij de Joden "veertig min één", en de toediening vernietigde de burgerlijke eer niet. Bij de Romeinen echter werden zij gegeven met roeden, of met riemen, aan wier top men, tot vermeerdering der smarten, kleine stukjes ijzer of lood vastgemaakt had, terwijl willekeur het aantal bepaalde, en de gevolgen niet zelden alras doodelijk waren. Met welk een helsch vermaak de beulen hun plicht volvoerden, kunnen wij ons eenigermate voorstellen, maar wij trachten tevergeefs de diepte van versmading en de graden der pijnen te bepalen, door onzen Heiland in die ure geleden. Wij volgen de spaarzaamheid der gewijde berichten na, die het schandaal niet schilderden,

"Door zijne striemen is ons genezing geworden...."

slechts met een enkel woord teekenden, en wenden liefst onze oogen van de voorstelling af. Wij peinzen liever over de aldus ook voor zulke booze harten vervulde Godspraak: "door zijne striemen is ons genezing geworden." En wat zullen wij zeggen van de kwelling, door Heidensche spotzucht, geheel uit vrije beweging den gemartelde aangedaan, het onschuldig-verklaarde slachtoffer van Joodsche ijverzucht en Romeinsche zelfzucht? Wij vergenoegen ons met overneming van het onopgesmukte bericht, zonder eenige opheldering of kantteekening:

"En als ze hem ontkleed hadden, deden ze hem een purperen mantel om. En een kroon van doornen gevlochten hebbende, zetten ze hem dien op het hoofd, en gaven hem een riet in zijne rechterhand. En voor hem nedergeknield, bespotten ze hem, zeggende: "Wees gegroet, gij koning der Joden! En op hem spugende, namen ze den rietstok, en sloegen op zijn hoofd."

De gansche bende verlustigde zich op deze wijze.

De rechter had echter geen vrede met zijn toegeeflijkheid, en de mensch Pilatus voelde medelijden met den onschuldigen, verheven, en onder de wreedste behandeling steeds zachtmoedigen Jezus. Hij doet eene laatste poging, om hem te ontrukken aan de klauwen des doods; helaas, hij rekende niet op den bloeddorst der dweepzucht, noch op de kracht van zijn eigen voorbeeld, noch op de macht der menschenvrees in den dienst van het eigen belang. Nogmaals verklarende, dat hij in Jezus geene schuld vindt, brengt hij hem uit "dragende de doornenkroon en het purperen kleed", en tracht aldus het medelijden op te wekken: "*Ziet, de mensch!*" Maar de Overpriesters en de dienaars eischen nogmaals het kruis, waarop Pilatus wederom verklaart: "Neemt gij lieden hem en kruisigt hem: want ik vind in hem geene schuld!" De eind-beslissing, Joh. 19 : 1 : 16.

Eindelijk, nu alle drangredenen gebruikt zijn, komt de ware; de Joden worden openhartig, nu zij vreezen, dat hun toeleg ten laatste nog mislukken zou. "Wij hebben eene wet, en naar onze wet moet

hij sterven, want hij heeft zichzelven Gods Zoon gemaakt"; en, zoo mogen wij aanvullen, dewijl wij hem niet dooden mogen, moet gij het doen als stedehouder van een gezag dat de godsdienstige wetten der onderworpene volken zooveel mogelijk ontziet.

Maar die pijl vliegt in verkeerde richting. Het bijgeloof van den twijfelzuchtigen man vreest zich te vergrijpen aan een Goden-zoon, en Jezus heeft toch zulk een wonderlijken indruk op hem gemaakt, een indruk als kwam hij inderdaad uit hemelsche sfeer. "*Van waar zijt gij!*" — De Heer zweeg: 't was eene vraag die den rechter niet geoorloofd was te doen; bovendien, hij was onschuldig, en hij was tot vier, vijfmaal toe door den rechter onschuldig verklaard: wat had Pilatus anders te doen dan hem lostelaten? — De landvoogd acht zich daardoor in zijne waardigheid gekrenkt en in zijne goede bedoelingen miskend: "Spreekt ge tot mij niet? Weet ge niet, dat ik macht heb om u lostelaten en macht heb om u te kruisigen?" Van hem, meent hij, is Jezus afhankelijk, tegenover hem weerloos.

Het antwoord trof den landvoogd zóó, dat hij vast besloten scheen, op te treden om de loslating door te zetten, en den Heer daartoe, waarschijnlijk, van het tooisel der spotternij liet ontdoen. De Joden worden woedend, van eischen slaan ze over tot bedreigingen. "*Indien gij dezen loslaat, zoo zijt gij 's Keizers vriend niet: een iegelijk, die zich zelven koning maakt, weerspreekt den Keizer!*"

Alzoo werd de stem van geweten en menschelijkheid gesmoord. Hij acht zich reeds aan de schande en het gebrek ten prooi; zulk een offer kan hij niet brengen aan het recht; hij laat zich zedelijk vermoorden! "Als Pilatus dan dit woord hoorde, bracht hij Jezus uit, en zette zich neder op den rechterstoel, in de plaats, genaamd Lithostrotos, en in het Hebreeuwsch Gabbatha. En het was de voorbereiding van het Pascha en omtrent de zesde ure, en hij zeide tot de Joden: "Ziet, uw koning!" — Maar zij riepen: "*Neem weg, neem weg, kruisig hem!*" — Pilatus zeide tot hen: "Moet 'k uw koning kruisigen?" — De Overpriesters antwoordden: "Geen koning hebben

"Wees gegroet, gij Koning der Joden!"

we dan den Keizer!" — *Toen gaf hij hem hun over, om gekruisigd te worden.*" —

'tIs ons alsof wij ruimer adem halen, nu wij al die kromme wegen van menschelijke zwakheid en satanische macht achter ons hebben en mede gaan naar Golgotha, alwaar de vloek der wet gedragen werd om den zegen der genade te verwerven. Wij kunnen niet met juistheid zeggen, hoe laat het is in den morgen: de tijdsopgaven der Evangelisten zijn onzeker, wie der vrienden dacht toen ook aan deze ondergeschikte dingen? Het moet echter ongeveer ons negende uur geweest zijn. Evenmin kunnen wij de *via dolorosa*, den weg naar, en de ligging van de strafplaats met zekerheid aanwijzen: wij worden alzoo gewaarschuwd voor eene bijgeloovige en de zinnenstreelende Christus-vereering. Alle omstandigheden zelfs, welke niet in onmiddellijk verband staan met den Held, werden verzwegen, zoodat de weetgierigheid hier talloos veel vragen zou kunnen doen, die de wetenschap onmogelijk beantwoorden kan, en die de Evangelische geschiedschrijving niet behoefde te beantwoorden voor wie zij met bewustheid schreef. Hierin het gewijde voorbeeld volgende, nemen wij nog een anderen, een zeer gewichtigen wenk in acht van die zelfde zijde, ons hoofdzakelijk bepalende bij hetgeen de wereld verder omtrent Jezus in woord of daad uitsprak.

Op Golgotha, Matth. 27 : 32-50, Marc. 15 : 21—37, Luc. 23 : 26—46, Joh. 19 : 17—30.

Of spreekt hare miskenning van 's Heilands vermogen niet uit de krijgsknechten, die hem wegleiden? Vermoeidheid, afgematheid teekent zijn gelaat, en dien ten gevolge — niet ten gevolge van eenige struikeling, waarvan wij althans niets lezen — vermoeden zij, dat hij niet in staat is, om zijn kruishout tot op Golgotha te torschen. Misschien is het eene opwelling van medegevoel, misschien ook de zucht om hun last te volvoeren, in allen gevalle zien zij den Heer aan voor een' krachtelooze, en pressen dus Simon van Cyrene, die stedewaarts ging, komende van zijnen akker (waarschijnlijk met het

doel — 't is de 14de Nissan! — zijn huis te reinigen), ten einde Jezus' kruis te dragen, een last die hem later in veel hoogeren zin een last werd. Hoe dat zij, de teedere dochters van Jeruzalem, die hen volgden, vergoten, gewislijk, tranen van medelijden, tranen die daar schitterden als dauwdroppelen in de morgenzon op de distelen van het ruwe pad des Heilands. Maar ook zij beseffen niet, wat misdaad gepleegd werd; zij beweenen slechts de aandoenlijke smarten van den vriendelijken en weldadigen Rabbi, maar niet de verwerping van den Zone Gods, Israëls Koning. De lichtstraal dien de Heer nu op de zwarte donderwolken, welke zich dien ten gevolge boven hare hoofden samenpakken, liet vallen, brengt in geen geval de onvatbare beulen tot nadenken; zij blijven uitsluitend op zijn gedaante zonder heerlijkheid staren, zoodat ze hem een pijn-verdoovend middel aanbieden, aleer zij tot het wreedste werk zelf overgaan. Gelijk te begrijpen was, wijst hij dat mensch-onteerend middel af, hij wil tot de laatste ure koning blijven over zijne menschelijke natuur, en spreken wat het oogenblik eischt. Van die weigering bekwamen zij, die het aanbod deden, de eerste heerlijke vrucht. Van verzet of tegensparteling, gelijk ze gevreesd hadden, geen spoor; integendeel de bede, met stamelende lippen uitgesproken onder het indrijven van de nagelen: "*Vader, vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen.*"

En nu — zullen wij pogen om het onbeschrijfelijke te beschrijven? — De Zone Gods gekruisigd — gekruisigd door Romeinen — gekruisigd tusschen twee roovers! —

Geen straf kwam de kruisstraf nabij in smart en schande; alleen de verworpelingen der maatschappij en die niet als menschen beschouwd werden, de slaven, mocht ze treffen. Een burger van Rome mocht er zelfs niet van hooren; hoe groot ook zijne misdaad ware, de trotsche stad wist aldus hare majesteit in den minsten burger te eerbiedigen; met haar adelaar was ook het kruis in het heilige land, het land der belofte, het land van genade en vergeving, gekomen; zinnebeeld was het dus van slavernij, hoeveel te meer van den vloek, de uit-

De wegleiding naar Golgotha.

banning uit de gemeenschap der menschen beneden en des hemels daarboven, reeds door den oud-joodschen *galg* afgebeeld (Gal. 3 : 13). Werd Jezus alzoo behandeld als een nietswaardige slaaf, met het oog op de wreedheid van de straf werd hij gelijk gesteld met den ergsten misdadiger. Immers, zij was een sterven van "duizend dooden". Hooren wij een geneeskundige, die de zaak uit het oogpunt der kunst heeft beschouwd. "De onnatuurlijke, gedwongen houding des lichaams, met buitenwaarts gestrekte armen, gedurende een zoo langen tijd, moest eene foltering zijn, die met geen woorden beschreven kan worden; inzonderheid daar niet de geringste beweging geschieden kon, zonder door het geheele lichaam, voornamelijk echter aan de doorboorde ledematen en den door de geeseling ontvleeschten rug, ondragelijke smart te veroorzaken. De nagelen waren juist op die plaatsen door het lichaam gedreven, waar vele gevoelige zenuwen en spieren te zamen loopen, die deels gekwetst, deels geweldig gedrukt werden, waardoor de hevigste pijn veroorzaakt en steeds vermeerderd moest worden. Deze gekwetste deelen, bestendig blootgesteld aan den invloed der vrije lucht, werden allengskens ontstoken en blauw. Dit zelfde gebeurde ook wel hier en daar aan andere deelen, waar de sappen, door de geweldige spanning des lichaams tegen gehouden, in stremming geraakten. De ontsteking dezer deelen en de daardoor veroorzaakte pijn moest ieder oogenblik toenemen. Daar het bloed, dat uit de linker hartkamer door de slagaderen in alle deelen des lichaams gevoerd werd, in de uiterst gekwetste en geweldig uitgezette deelen geene plaats genoeg vond, zoo moest het in grootere mate naar het hoofd, dat vrij was, henen vloeien, de slagaderen onnatuurlijk uitzetten, drukken en aldus steeds toenemende hoofdpijn veroorzaken. Door deze belemmering van den omloop des bloeds in de uiterste deelen kon echter de linker hartbuis niet al het bloed ontlasten, en bij gevolg ook niet al het bloed, dat uit de rechter hartbuis komt, opnemen; van daar dus, dat het bloed in de long geen vrijen afloop had. Hierdoor moest het hart zelf be-

klemd worden en alle aderen moesten geweld gevoelen, waaruit eene groote benauwdheid ontstaan moest." Zoo verre onze bevoegde beoordeelaar. En wanneer wij nu daar bijvoegen de zonnehitte en de nachtelijke koude; den ondragelijken dorst en den steeds klimmenden honger; den spot en den hoon, waaraan de kruiseling blootgesteld was; als wij bovenal de schandelijkheid eener straf bedenken, door de oudheid met namen uitgedrukt, die aantoonen, dat zij geen afschuwelijker foltering kenden, dan hebben wij althans éénige voorstelling van het lot, waartoe de Heer was veroordeeld. Weinig vermoedde de onbekende uitvinder van dit vreeslijk foltertuig, dat hij den vorm voor den altaar had uitgedacht, waarop het lam der verzoening zou bloeden!" (*van Oosterzee*).

Wie bedacht heeft, om des Heilands kruis in het midden van twee anderen te plaatsen, weten wij niet; maar deze bijzonderheid teekent och ook het oordeel der wereld. Waren zijne medekruiselingen roovers, zij sprak daarmeê uit, dat hij de gevaarlijkste man was voor de orde en de rust van den staat. Nemen wij nu daarbij in aanmerking, dat het inheemsche rooverwezen in onafscheidelijk verband stond met de valsche Messias-verwachtingen, en de vermetelste bandieten steun vonden bij de patriotische partijen des lands, die het zich nooit ontzeiden om Israël van de Romeinen te verlossen door oproer en zwaard, door list en dolk, dan is ons niet alleen de verkorene Barabbas een type van heerschende gezindheid en een voorteeken van wat het volk zoude doen; maar ook de eer, die men den niet vrijgelatene roovers boven Jezus bewees, een duidelijk blijk van ongeloof aan de mogelijkheid, waarvan hij altijd uitging, om door den Geest des Heeren verlost te worden.

En zoo hing daar de Zone Gods, naar het uitwendige door de wereld van alles beroofd. Beroofd van de toejuiching der menigte en van het gezelschap zijner vrienden. Beroofd van den glans zijner daden en den roem zijns woords. Beroofd van de waardigheid zijner menschheid en van zijn goeden naam. Beroofd van het ontzag, dat

Jezus tusschen de twee roovers.

hij inboezemde, en zelfs van zijne kleederen, hem bij de wegleiding weer aangedaan om ze bij de kruisiging voor goed te ontnemen, ja onder zijne oogen verdeeld, terwijl over zijn leeraarsmantel het lot geworpen werd. Alzoo een prooi van allerlei begeerlijkheden, stond desniettemin, volgens het bevel van den vertegenwoordiger der Romeinsche, der geheele Heidensche wereld, in de taal van den godsdienst, van het recht en van de beschaving, boven zijn kruis geschreven: "Jezus de Nazarener — de koning der Joden"! De standvastigheid, door Pilatus op dit punt betoond, wettigt niet het vermoeden, dat hij zich aldus wreken wilde op den drang, waarvoor hij bezweken was. Veeleer houden wij het voor de uitdrukking van zijn gevoelen, ook bij de eindbeslissing ernstig uitgesproken, dat, zoo der Joden verwachting gegrond ware, alleen die man, zoo verheven, zoo godsdienstig, zoo duidelijk een Godenzoon, hun Messiaansche Koning was. Schoon zelf, naar hij meende, niet bij dit vraagstuk betrokken, omdat hij geen Jood was, profeteerde hij echter op zijne wijze, evenals Kajafas, toen deze zeide, dat Jezus sterven zou voor het volk, en daarmede voor alle kinderen Gods (Joh. 11 : 51—53); hij beschouwt de godsdienst uit het Romeinsche oogpunt, als eene zaak van louter nationaal belang: eene beschouwing die het Christendom te vuur en te zwaard zal vervolgen (vgl. Hand. 16 : 20—22).

Die verbintenis van de heerlijkste verwachting met het teeken der diepste schande en der vlijmendste smarten was den Joden een doorn in het oog, en prikkelde hen bij het kruis des Heeren tot den grievendsten hoon. Het volk heeft zich voor den paal geplaatst, als voor een belangwekkend schouwspel, zonder spot maar ook zonder deernis in 't eerst, om straks medegesleept te worden door hun aanstekelijk voorbeeld. De krijgsknechten praten hen gedachteloos na, en scheppen er vermaak in om op zijn koningschap te drinken. Sommige voorbijgangers, die zich den tijd niet gunden om er bij stil te staan, schudden hunne hoofden als blijk van verachting, met schamperen

lach uitroepende: "Ha, gij die den tempel afbreekt en in drie dagen opbouwt, red u zelven en kom af van het kruis!" De hoofden der hierarchie genieten echter in bijzondere mate, op bijzondere wijze. Daar staan zij, rechters, priesters, geleerden, anders zoo bezorgd voor hunne eer, en zoo vol verachting voor de schare die vervloekt is omdat zij de wet niet kent, onder die schare vermengd, om haren vriend in zijne laatste oogenblikken te kwellen, zijn lijden te verzwaren! Met woesten haat en demonische list houden ze hem zijne eigene wonderen voor: "Anderen heeft hij verlost, hij kan zich zelven niet verlossen!" — Ja, nog in diezelfde ure willen zij in hem gelooven, zoo hij zich losscheurt van het kruis, zoo hij het teeken doet dat zij begeeren, zoo hij het volk ten heiligen krijg aanvoert. "Dat hij nu afkome van het kruis, en wij zullen in hem gelooven!" In al zijne bitterheid spreekt de teleurstelling dier valsche Messiaansche strevingen uit den medekruiseling ter linkerzijde: "Zijt gij de Christus, verlos u zelven en — *ons!*" Zijne ziel vloekt het kruis, de straf voor zijn verzet tegen het oppermachtige, zijne natie vernielend geweld, waarvan de Messias zal bevrijden, maar dat zoo even door zijne volksgenooten in blinde woede als het opperste gezag is erkend.

Zoo bleef de Joodsche wereld zichzelve van het begin tot het einde gelijk tegenover Jezus Christus, den Zone Gods. De drie-urige duisternis, die daar neerdaalde, was wel een treffend beeld van wat in haar midden heerschte, en weerhield haar zelfs niet, om den spot te drijven met de roerendste klacht, die ooit van menschelijke lippen werd gehoord, een spot die, hoe opmerkelijk! nog met hare Messiaansche droomerijen verbonden werd: "Houd op, laat ons zien, of Elias komt, om hem te verlossen!" "*Edik*" — ziet daar wat zij ten allen tijde hem aanbood, die daar dorstte naar Israëls bekeering, om het genade en vrede te geven, stroomen des eeuwigen levens. En wie ook door de ontzaglijkste smarten van den "Koning der Joden" tot medelijden gestemd werd, de geest van het ontaarde Jodendom spre-

kende in de Overpriesters en Farizeërs, bleek wreed te zijn als de kruisstraf zelf. Ja, werd de hoofdman uit de volken, die de wacht had op de gerichtsplaats, bij het zien van de teekenen die daar geschiedden, tot eene heerlijke belijdenis gedrongen, zij, ach zij worden niet geschokt, maar blijven den Heer vervolgen om, zoo 't mogelijk ware, hem wederom te kruisigen en te schande te maken.

Gewis, indien ergens, dan blijkt het hier, voor de vierschaar der Joodsche en Heidensche wereld, dat er geene geestesgemeenschap bestaat tusschen haar en haar Zaligmaker, dat dus ook dit zijn woord waarachtig is: "Gijlieden zijt van beneden; ik ben van boven; gij zijt uit deze wereld, ik ben niet uit deze wereld" (Joh. 8 : 23); en dat andere, uit het slot van zijn hoogepriesterlijk gebed: "Rechtvaardige Vader! de wereld heeft u niet gekend, maar ik heb u gekend" (Joh. 17 : 25). Ja, door hem niet te kronen, zelfs niet te dulden, heeft die vierschaar zich zelve gevonnisd. De Heiland was niet gekomen om haar te veroordeelen, maar ten gevolge van zijne komst zou het blijken, gelijk het nu gebleken is, dat zij de duisternis liever had dan het licht, en dat zij met haar overste (Joh. 12 : 31, 16 : 11, 14 : 30) het onuitbluschelijk vuur waardig was (Matth. 3: 12, 13). Doch, Gode zij eeuwig gedankt! door Jezus aldus te verwerpen, droeg hij hare zonde, droeg hij haar weg buiten de legerplaats, "opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in hem." "Gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, alzoo moet de Zoon des menschen verhoogd worden, opdat een iegelijk, die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe."

DERDE DEEL.

JEZUS' ZEGEPRAAL.

"In de wereld zult gij verdrukking hebben; maar hebt goeden moed: ik heb de wereld overwonnen" (Joh. 16 : 33).

Genaderd tot het laatste gedeelte onzer beschouwing, tot de beschouwing van de kroon door den Gekruisigde verworven, benijden wij den kunstenaar, die met zijn penseel de onzienlijke dingen als 't ware zichtbaar weet te maken, maar gevoelen wij bovenal behoefte aan de voorlichting en ondersteuning van dien Geest, die Jezus Christus verheerlijken zou. Met nog meer huivering dan bij den aanvang van het geheele werk neem ik thans, na eene gedwongen rust van zes maanden, de pen weer op, en zal ik ook in deze bladzijden verre beneden het onderwerp blijven, vergoede dan maar de getrouwheid der voorstelling wat haar ontbreekt aan verhevenheid, en de genadige zegen des Heeren wat de kunst terecht mocht eischen.

Begeven wij ons dan in den geest nogmaals naar *den berg Calvaria*, den Kruisberg, maar dien wij *den berg der Overwinning* mogen noemen, om de lichtstralen op te vangen van de Zon der gerechtigheid, zoowel in haren schrikbarenden ondergang als in haren onbenevelden opgang; daar staande, slaan wij alles gade, wat er sints Jezus' gevangenneming tot aan zijn laatste verschijning in Jeruzalem geschiedde

tot verheerlijking zijns naams. Voorts naar *den berg in Galilea*, *den berg der Hereeniging*, van waar de gemeente ter overwinning van de wereld afgevaardigd werd. Eindelijk naar *den Olijfberg*, *den berg der Hemelvaart*, van waar wij den Heer zien opvaren om bezit te nemen van zijn troon, om alle dingen aan zijne voeten te onderwerpen (I Cor. 15: 24—28).

EERSTE HOOFDSTUK.

OP DEN BERG CALVARIA.

"*Deze mensch*" — wordt met die uiting der verachting, in den mond van allen die zich aan Jezus bezondigden, 't zij Jood of Heiden, 't zij overheid of onderdaan, 't zij vijand of vriend, de leerstellige oorzaak der afschuwelijke misdaad aangeduid, de Zone Gods gaf echter van zijne gevangenneming tot aan zijn sterven zoovele blijken zijner majesteit, dat hunne waardeering ons althans met de diepste bewondering vervult.

Jezus en zijne vijanden.

Staande voor Hannas, die "*dezen mensch*" ondervraagt, alsof hij het hoofd van een geheim, tegen maatschappij en godsdienst gericht genootschap ware, om, ware het mogelijk, hem zelven, den gedaagde, de gronden zijner veroordeeling te ontlokken, weet hij, naar zijn eigen voorschrift (Matth. 10: 16), te antwoorden met een eenvoud en voorzichtigheid, die den listigen leidsman der onverzoenlijke vijanden beschaamd maakt, eene nederlaag die een van Hanna's gedienstige geesten onverwijld, doch zéér gemakkelijk, zoekt te wreken met een stokslag, maar die even spoedig onuitwischbaar gemaakt werd door het dilemma, dat de Koning der gerechtigheid stelde ten antwoord op het ruw geweld, de dubbele vraag die het geweten trof: "Indien ik kwalijk gesproken heb, betuig van het kwade; en indien wél, waarom slaat gij mij?" Door zachtmoedigheid en waarheid aldus het handtastelijk onrecht

van onbetamelijken dienstijver en eerbied overwinnende, zwijgt hij op blijkbare lastertaal; de valsche getuigen keurt hij de eer der wederlegging niet waardig, en hij rekent op de formeele nauwgezetheid der rechters, die op de strijdige getuigenissen het beraamde doodvonnis niet zullen durven uitspreken. Kwam de vergadering dientengevolge in de grootste verlegenheid, niet vindende wat zij zocht, hij spreekt echter zooals zij wenscht, en wordt daardoor in zekeren zin haar redder, toen haar voorzitter hem het vraagstuk der eeuwen voorlegde onder plechtige aanroeping van den Kenner des harten: "Ik bezweer u bij den levenden God, dat gij ons zegt, of gij zijt de Christus, de Zoon van God?" Zwijgen zou, in dit geval, verloochenen, vernietigen van zijn levensarbeid geweest zijn, ofschoon het begeerde en eenig ware antwoord zal strekken tot voldoening van haar verlangen om hem te dooden, en mitsdien tot afsnijding van zijn levensdraad. Zonder een oogenblik te aarzelen, of zich maar een oogenblik te bedenken, wetende dat zijn levenseinde de heerlijke voortzetting en de voortgaande rechtvaardiging van zijn levensarbeid zal wezen, antwoordt hij onbewimpeld, in geen enkel opzicht ontwijkend, omdat zijn toestand op dat oogenblik elke wereldsche opvatting van zijne bedoeling onmogelijk maakte, en de beteekenis van den eersten titel door den tweeden verklaard en bepaald werd. Gij hebt het gezegd: ik ben de Messias, Gods eigen Zoon, in de gestaltenis van den onwaardigste aller menschenkinderen! Wat wonder dan ook dat hij, tegenover zijne onwaardigheid van het oogenblik en de tijdelijke zege zijner rechters, zijne eigene koninklijke waardigheid uitspreekt en een plechtig beroep op hunne onvermijdelijke toekomst doet? "Doch ik zeg u: van nu aan zult ge het zien, ervaren, dat de Zoon des menschen, de Messias in knechtsgestalte, gezeten is ter rechterzijde van de kracht Gods, en komende op de wolken des hemels". De Zone Gods zal niet als zoodanig heerschen en richten, maar als de Zoon des menschen, die dus bekleed zal worden met de heerlijkheid, die de Zone Gods bij den Vader had, eer de wereld was (Joh. 17 : 5). Dat zal geschieden van 't zelfde oogenblik af, dat

zij hem als Godslasteraar veroordeelen; dat zullen zij oogenblikkelijk ervaren na de ontzettende stonde, waarin ze hem in het aangezicht slaan en spuwen. De gevangen, de geboeide, de gevloekte, de geslagen verworpeling van Gods volk, de machtelooze en krachtelooze Nazarener, in de schatting van overheid en onderdaan op Israëls gewijden bodem, helaas nu in volstrekten zin ontwijd, — hij spreekt als één met den Vader, één in wil en macht, en dus één van wezen, en hij daagt zijne moordenaars voor zijne vierschaar, op eene wijze die elke dubbelzinnige opvatting voorkomt, en een ondubbelzinnig getuigenis geeft van zijn vlekkeloos zelfbewustzijn. Nooit hadden menschelijke lippen zulk eene taal doen hooren, en de zoogenoemde rechters moeten hem verfoeien als den lasteraar Gods bij uitnemendheid, zoolang ze op hem nederzien als op "dezen mensch". Maar wij, die door het wetenschappelijk onderzoek gekomen zijn tot de ervaring van Johannes, den Evangelist (H. 1: 14), wij hooren in die waarschuwende stem nog de hoogste en reinste liefde spreken: "niet willende dat er één verloren ga, maar dat zij allen tot kennis der waarheid komen" (I Tim. 2: 4).

Jezus en twee discipelen.

"*Deze mensch!*" Over Jezus Christus, den Zoon des levenden Gods, werd aldus ook door den man gesproken, die het eerst den goeden vorm vond, waarin het zegevierend geloof van alle tijden en plaatsen zichzelf wedervindt; o, waarom heeft Simon Bar Jona de zaligspreking van den Rechter beantwoord in Kajafas' paleis, onder Kajafas' dienaren, tot vermaak van Kajafas' overste, met zelf-vervloeking en Christus-verloochening? Was het om de zwakheid des vleesches, om de onmisbaarheid des Heilands, om de juistheid van Jezus' zienersblik openbaar te maken? Niets van dat alles werd door Petrus, noch door de boosheid, gezocht; toch bleek het laatste zoowel als het eerste uit zijn val. Ja, in dezelfde ure dat de oprichting niet meer mogelijk scheen, herinnert hem de heraut van den morgenstond zekerlijk ook aan het woord van den getrouwen Getuige: "Zoo gij eens bekeerd zult zijn, zoo versterk uwe broederen!" En in 't zelfde oogenblik toont de goede Herder,

zulk een vooruitzicht te willen verwezenlijken. Schoon zelf onder de klauwen van den wolf, gedenkt hij aan het schaap, dat daar wankelde op des afgronds rand. Toen hij geleid werd van Kajafas' zetel naar het binnenplein van het paleis, keerde hij zich om, zag Petrus aan, en redde hem voor eeuwig. Hij redde hem door een blik, door één blik, door den blik van dat oog, dat vonkelde van het vuur der heilige liefde en alzoo doordrong tot in de schuilhoeken van Simon's onbewaakt en hoogmoedig hart. Al klagend, en biddend, en weenend gaat Simon naar buiten in de vrije lucht, waar de starren hem spraken van het huis des Vaders, die menigvuldig vergeeft, dagelijks vernieuwt, naar behoefte en begeerte de ziel versterkt die tot hem vlucht. Doch ook Judas Simonszoon Iskariot werd een getuige voor den Heer. Petrus begon in die ure de Apostel der hoop te worden, omdat zijn hart, niettegenstaande hij zwaar gezondigd had, aan de zondaarsliefde van Jezus, als den Zone Gods, toch inderdaad geloofde. Daartoe was het, helaas! bij Judas niet gekomen, en hij werd het slachtoffer der wanhoop. Alzoo, na zijn onvernietigbaar gruwelstuk, zich volkomen bewust van de onschuld des veroordeelden Meesters, spreekt in zijn binnenste de Kaïn's klacht bij het zien van den misdadigsten broedermoord: "Mijne zonde is te groot dan dat zij vergeven worde." Het beeld van den Meester, zooals hij de voeten zijner discipelen wiesch, staat voor zijn oog, het volgt, het vervolgt hem, en hij hoort het nog telkens vragen: "Vriend, verraadt gij den Zoon des menschen met een kus?" Neen, dat kan hij niet langer verdragen, hij moet het ontvluchten, en hij beproeft dit door... In meer dan één opzicht was de Messias-moord zelfmoord, en de akker des bloeds predikt ons luide, dat er voor hem, die zich tegen de genade en waarheid verhardt, geen vrede is. Ook op die wijze heerscht de Zoon des menschen in het midden zijner vijanden, terwijl we het zedelijk onmogelijk achten dat zulk een ziel, als Judas had, in rust hare dagen doorbrengen kon, gelijk het ongeloof predikt. Al waren de overgeleverde bijzonderheden omtrent zijn uiteinde onvereenigbaar, de berichten zijn hierin toch volkomen eenstemmig,

dat Judas, de verrader, de hand aan zijn eigen leven sloeg tot een allerlaatst en onvergetelijk getuigenis van de onschuld des Heeren.

"*Deze mensch*," die in den akeligsten nacht, onder alle slagen, spot en hoon niets menschelijks liet blijken, omdat hij de aanvechtingen zijner menschelijke natuur reeds vooraf overwonnen had, doet zijne verhevenheid sterker uitkomen, naarmate zijne vernedering grooter wordt: voor Pontius Pilatus, den trotschen, willekeurigen en twijfelzuchtigen stedehouder van den Heidenschen despoot, gebracht als ter dood verwezene van het volk der uitverkiezing, blinkt zijne majesteit zelfs heerlijker, dan voor Israëls vaderen, gezeten om het vonnis op te maken. Naar den mensch in de macht van den landvoogd, durft Jezus hem echter vragen te doen, die zijne hoogheid beleedigen, en woorden van berisping toe te spreken, in stede van, wij zeggen niet zijne ijdelheid te streelen, maar zijne beslissing eenigermate te vreezen. Naar den mensch een spotkoning, een dweeper, een prooi der zelfverheffing, weet hij toch door zedelijke middelen zijne koninklijke waardigheid zóó te handhaven, en de voorwaarde om zijne stem te hooren zóó te stellen, dat het geweten van den twijfelaar blijkbaar geraakt wordt. Naar den mensch een slachtoffer der wreedste marteling, doet hij, schoon afkeerig van elken dood en iedere smart, evenwel niets, om haar, wij zeggen niet, te ontgaan, maar te verzachten; hij schijnt integendeel den weerzin van Pilatus tegen hem te prikkelen, en hij zegt den rechter en beul, dat hij hem zonder hoogere lastgeving niet zou kunnen dooden. Zeker, de misdaad der Joden was grooter dan zijne eigene, doch in dat woord lag dan ook eene vernedering voor den landvoogd opgesloten, die, zoo hij Jezus veroordeelde op hunne aanklacht, daarmede eigen plichtverzuim openbaar maakte. Ja, naar den mensch de onwaardigste aller menschen, wordt zijne beschuldiging door den vertegenwoordiger van de wereld, die zelf niet gelooft aan het bestaan der waarheid, gemaakt tot hare belijdenis: "Jezus de Nazarener — de koning der Joden." Neen, beweent "dezen mensch" niet, o dochteren van Jeruzalem!

Jezus en de Romeinsche landvoogd.

Gaande naar de plaats, waar men zijn naam evenals zijn leven vernietigen wil, waarschuwt zijne liefde zelfs u, die wel de onschuldigste zijt der schuldigen, in het volle besef van zijne eigene onschuld, waardigheid, zegepraal, in het volle besef zijner goddelijke grootheid: *"indien men dit doet aan het groene hout, wat zal aan het dorre geschieden?"*

Jezus en zijne kruiswoorden.

Dat alles herdenken wij met klimmende bewondering, staande op den Kruisberg van *"dezen mensch"*; maar hoe zullen wij onzen dankbaren eerbied uitdrukken, als wij bepeinzen, wat hij sprak, hangende aan het hout? Mogen wij zijne kruiswoorden niet het zevengesternte noemen, dat in zijn uiterste levensuur boven ons hoofd schitterend opgaat, als getuige van zijne onsterfelijke liefde en onverderfelijke macht? *"Vader, vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen!"* Kinderlijke gemeenschap met God, tegen wien hij het zwaarst van alle zondaars gezondigd heet te hebben; levendige overtuiging, dat hij van zijnen Vader geen de minste vergeving voor zich zelven behoeft; barmhartigheid, zachte oordeelvelling en voorspraak met betrekking tot die hij voor hunne onkunde konde straffen: zijn niet al die heerlijkheden in dit eerste kruiswoord, in die laatste bede vereenigd? Die niet weten wat ze doen, verontschuldigt hij; die wel weten wat ze doen, zooals de lasterende moordenaar, en die hij dus voor hun hardnekkig ongeloof veroordeelen kon, laat hij aan eigen keuze over zonder een enkel hard woord te spreken, wetende dat hij de zonde der wereld verzoende, die hij uit liefde op zich genomen had en dus ook ten volle over zich wilde laten komen, tot in de allerdiepste versmaadheid der hel. Maar zoodra heeft zijn oog niet een hart ontdekt waarin hij den zoetsten troost uitstorten kan, of hij verzekert, als de souvereine Koning van het Godsrijk, aan een deelgenoot der volstrekte verwerping van menschelijken kant, de zaligste toekomst op de belijdenis van zijne onschuld, zijn geestelijk koningschap, na betuiging van eigen strafwaardigheid, en geloovig vragen om zijne gunstige beschikking; ja, de Heer bleef zich zelven zoo gelijk, dat hij ook dien jongste

zijner leerlingen veel meer belooft dan de ootmoedige boeteling begeeren dorst: "Voorwaar, zeg ik u: *heden zult ge met mij in het Paradijs zijn!*" Maakt hij dus van zijn kruis een troon der genade voor de eeuwigheid, hij verzuimt ook niet aan de tijdelijke behoeften zijner aardsche betrekkingen te gedenken *"Zie, uw zoon!"* *"Zie, uw moeder!"* Welk een aandoenlijke wilsbeschikking! Welk een schoone vrucht zijner zorgende liefde! Welk een blijk van de blijvende helderheid zijns geestes! Welk een bewijs zijner wijsheid, dat alleen in de verwantschap der zielen, die hem liefhebben, de voorwaarde der Christelijke gemeenschap ligt! Dikke duisternis daalt nu neder op zijn kruis, hem als een dicht gordijn tusschen zijn oog en het oog zijns Vaders; de wondkoorts verheft zich, zijn menschelijk hart wordt benauwd, zijne menschelijke ziel krimpt ineen, terwijl de echo de lasteringen der Joden nog herhaalt; de ijslijkste dood grijpt met ruwe hand in zijn zenuwweefsel, zoo fijn en teêr, in zijn hart dat niets dan leven kende. Zijn dood was zijn eigen daad, hij gaf zich zelven als het Gode welgevallige offer; hij onderging den dood niet, maar hij legde zijn leven af in de volkomen bewustheid van de beteekenis zijner daad. De dood is niet zijn lot, maar in zijne schatting de bezoldiging der zonde, die hij in zichzelven niet kent, en wier bitterheid hij toch voelt, juist daarin dat de Vader, ondanks zijne duurzame tegenwoordigheid, hare liefelijkheid niet aan zijn gemoed doet ervaren. Desniettemin, na twee uren van stomme smart onder het benauwend rouwfloers der sprakelooze schepping doorleefd te hebben, is het en blijft het: "*Mijn* God, *mijn* God!" Hij houdt zich vast aan zijnen God, al laat God zijn ziel los, hij klemt zich aan zijnen God vast op het oogenblik dat hij in de golven der doodsrivier dreigt weg te zinken; ja, zoo rein is zijn ziel, dat hij in zich zelven geene oorzaak der verlating kent: "*Waarom* hebt gij mij verlaten?" Alzoo in eene ure, waarin geen enkel zondaar liegt voor God of menschen, tegenover de zwaarste aanklacht, onder de laatste folteringen der allergrootste straf, vragende en klagende, zijne gehoorzaamheid betuigende,

heft hij nog eenmaal het hoofd vol bloed en wonden omhoog om eenvoudig te berichten aan de bewakers van het kruis: "*Mij dorst!*" En nu, met *edik* gelaafd, laat hij in de wereld zijn triumfkreet weergalmen: "*Het is volbracht!*" Hij heeft zijn doel bereikt: zijn lijden is ten einde, zijn strijd is gestreden, de verlossing van zondaars is verworven, zoodat hij de vreugde kan smaken, waarom hij het kruis verdroeg en de schande verachtte! — "*Vader, in uwe handen beveel ik mijnen geest!*" Van u ben ik gekomen, tot u kom ik, bij u ben ik veilig, aan u vertrouw ik mij zonder eenige vrees volkomen toe! — in dien geest het hoofd buigende, gaf "*deze mensch*" den geest, die alzoo ook krachtiglijk bewees de Zone Gods te zijn, ter overwinning van de wereld en den dood!

De gestorven Jezus en zijne omgeving.

De duisternis verdween, het licht kwam terug! Zie! Het voorhangsel des tempels scheurt midden door van boven tot beneden: de tijd van het bijzondere priesterschap is voorbij; ieder, die in hem gelooft, heeft door zijn bloed vrijen toegang tot het binnenste heiligdom! De aarde beweegt zich en de steenrotsen scheuren: zoo gruwelijk is de gepleegde moord! De graven der heiligen ontsluiten zich, ten teeken van de zege, door Gods Zoon, door hem die daar stierf, behaald! Dat waren woorden Gods in daden.

Er komt weer eenig leven in de omgeving van het kruis. Hoor! De eersteling van de miljoenen belijders uit de volken, die hoofdman die geleefd had bij wreedaardig sterven, roept uit: "Waarlijk, deze mensch was Gods Zoon!" De scharen, die nauwelijks opgehouden hadden hem aan te staren als een belangwekkend schouwtooneel, of misschien zich ook wel in den venijnigen spot hunner oversten verlustigd hadden, wringen wanhopig de handen, slaan op hunne borsten, blikken radeloos rond: is het einde gekomen met zijn einde? Jozef van Arimathea en Nicodemus vragen het lijk van "dezen mensch" als eene groote gunst van den man die zijn geweten bezwaarde met den moord van hunnen Koning: rijkdom en wetenschap, rang en macht begint zich te beijveren om Jezus te

En al zijne bekenden stonden van verre, ook de vrouwen uit Galilea.

eeren; de vriendschap slaapt niet langer noch houdt zich schuil: zij vangt aan hem te belijden voor de wereld, en zij brengt bereidvaardig groote offers op het altaar der dankbaarheid. En de vrouwen van Galilea — niet van nabij konden ze hem zien, daar krimpend aan het hout, heur hart zou bezwijken onder duizend angsten en duizend dooden, zoo ze dat hart de laatste slagen hoorden slaan; hare liefde doet haar thans van verre staan, maar straks nemen zij nauwkeurig op, waar het dierbaar overschot wordt toevertrouwd, en zij peinzen op middelen, om hem zonder schroom voor de menschen, al zij het met oogen vol tranen en bevende handen, te wijden wat ze hem wijden kunnen tot eene eeuwige gedachtenis.

Men voelt het, die daar den geest gaf, kon daarom alleen zooveel haat tegen zijnen naam wekken, omdat zijn persoon zoo groot was, en zooveel liefde jegens zijn persoon doen ontstaan, omdat hij vol genade en waarheid was. En wien men niet anders wederleggen kon dan met dolzinnig geschreeuw en met het volstrekt-onverdiende kruis, door hem zelven nog gemaakt tot een schouwplaats van de liefelijkste deugd, die moet wel het recht en de waarheid vertegenwoordigen, en zoo het zeker is dat op deze donkere aarde het licht zal triumfeeren, dan zal Jezus Christus ongetwijfeld den triumf behalen; is ook niet de liefde, die hij schiep, mateloos sterker dan de haat, die hem doodde?

Zoo zagen wij dan van onze verhevene schouwplaats — zonder dat wij daarmeê eenigszins een oordeel in het geschil over de plaats, waar Jezus begraven of waar hij gekruisigd werd, uitspreken — den Zoon des menschen nederdalen in de groeve der vertering. Het nieuwe graf is uitgehouwen in een steenrots, zoodat het dierbaar overschot niet bereikt kan worden dan door de deur der spelonk, die echter door een grooten steen gesloten werd. Men had zijn graf wel bij de goddeloozen gesteld, maar hij was in zijn dood bij de rijken, wier grafsteden zoo veilig mogelijk waren. Zonder eenige vrees dat het roofgedierte de rust des Meesters zal storen, of dat eene schendige

Jezus in het graf, Matth. 27 : 55-61.

hand zich aan het lijk zal vergrijpen, gaan Jozef en Nicodemus huiswaarts terug, en ook de vrouwen houden zich overtuigd, dat zij het op den eersten dag der week ongeschonden kunnen wedervinden.

De angst der vijanden, Matth. 27: 62-66.

De vijanden dachten anders dan de vrienden. Overpriesters en Farizeërs, de drijvers van het gruwelstuk, verheugen zich ja, doch met beving. Zij durven zich niet overgeven aan het genot der duur gekochte zege, zelfs niet aan de zoo noodige sabbatsrust, want ze vreezen een grooter kwaad. De nijd heeft een sterk geheugen, en telkens werd hun dat stoute woord herinnerd: "Breekt dezen tempel af, en in drie dagen zal ik hem weer oprichten!" (Joh. 2: 19). Immers, tot den einde toe had hij getoond, hun godsdienst te willen vernietigen, en daarvoor iets beters in de plaats te stellen (Matth. 26 : 61, 27: 40); zóó toch begrepen zij zijne woorden en daden, die van tempelreiniging spraken, en die hunne verkeerdheden bestraften. En was nu de eigenlijke zin van dat eerste woord hun al eenigen tijd duister gebleven, hunne partijgenooten en gedienstige handlangers, zoo niet zij zelve, hadden duidelijk uit Jezus' mond vernomen (vgl. bl. 488), dat hij na drie dagen zou opstaan. Gelijk zij in vorige dagen hem niet wilden begrijpen, en toch toonden dat ze hem begrepen (vgl. bl. 440), zoo toonden zij datzelfde ook nu; en, wilden ze hem vroeger niet gelooven, ofschoon ze de waarheid zijner woorden niet konden ontkennen, thans nemen zij ook de houding aan, alsof ze die profetie slechts hielden voor het woord van een sluwen verleider, terwijl ze toch innerlijk beducht zijn, dat het vervuld zal worden. Zij hebben zoo menige ongedachte nederlaag geleden, wie weet, of hen nu niet, na hunnen grooten triumf, de zwaarste slag treffen zal. Zeer verklaarbaar is het, dat zij zelfs elkander die vrees niet bekennen, maar uitsluitend spreken over hetgeen zijne discipelen zouden kunnen doen. Zijne discipelen zouden toch zekerlijk in zijne voetstappen treden, en derhalve pogen, om den bestaanden godsdienst omver te werpen. Legden zij daarin een goed getuigenis af voor den

duurzamen invloed, dien de Meester op zijne jongeren uitgeoefend had, zij houden hen echter voor even groote verleiders en verachters van de onwetende en lichtgeloovige schare, als zij zelve zijn. Immers, om hun doel te bereiken, zullen zij trachten, het doode lichaam te stelen, en op dien grond het volk wijs te maken dat de Meester opgestaan is. Doch zoo zij het graf maar drie dagen gesloten kunnen houden, zijn ze gered. Wat daarna ook gebeure, het is hun onverschillig. Zoo het graf drie dagen lang gesloten blijft, kunnen zij tegenover elke bewering dat hij opgestaan is, de gegronde verzekering plaatsen dat hij een valsch profeet was, wijl zijn eigene profetie, die zijn eigen persoon, ja zijn eigen rechtvaardiging betrof, niet eens vervuld werd. Dientengevolge gaan die mannen nog eenmaal in de zaak van Jezus Christus naar Pontius Pilatus, en dat om hem te verzoeken: "Beveel dan, dat het graf verzekerd worde, tot den derden dag toe;" de gerechtelijke en gewapende verzekering zal toch elke poging tot diefstal verhinderen. En de landvoogd, misschien niet zonder zich heimelijk te vermaken met den angst dier lastige lieden, misschien wel met eenig donker voorgevoel van de ijdelheid hunner poging, willigt hun verzoek bereidvaardig in; zij mogen de Romeinsche wacht gebruiken, en wel zoo, als zij het meest dienstig zullen achten. "En zij, heengaande, verzekerden het graf met de wacht, den steen verzegeld hebbende."

Wat Jezus onder zijne "opstanding" verstond.

Zoo konden dan ook de vijanden rust nemen naar het gebod, en worden wij in staat gesteld, om het ingewikkeld vraagstuk van Jezus' opstanding te bepeinzen, herlezende wat daarvan voorkomt bl. 182, 401, 440, 451, 464, 488, 529, 592, 614, 626, 658. En dan treft het ons terstond, dat Jezus, sprekende van zijne opstanding of herneming zijns levens, daarbij niet gedacht heeft óf aan een zalig voortleven bij den Vader óf aan een dankbare herinnering in de harten zijner getrouwen óf aan de zegenrijke werking van zijne woorden. Als hij aankondigt, dat de discipelen hem een kleinen tijd niet zien,

maar daarna een kleinen tijd wel zien zullen (Joh. 16 : 16--22), dan heeft hij stellig gedacht aan het zien met de oogen des lichaams. En als hij op zijne lijdensprofetiën in éénen adem liet volgen, dat hij na drie dagen zou opstaan, dan mogen wij het laatste gedeelte niet anders dan het eerste opvatten; moet dus het eerste letterlijk opgevat worden, dan ook het tweede. Evenzoo het woord: "Daarom heeft mij de Vader lief, overmits ik mijn leven afleg, opdat ik het wederom neme" (Joh. 10 : 17). Wat legde hij af? Zijn *zintuiglijk* leven. Datzelfde leven zou hij wederom nemen, derhalve zou hij op nieuw met zijn lichaam bekleed worden. Daaruit volgt echter niet, dat het op nieuw aan de wet der vergankelijkheid onderworpen zou zijn. Was het vergankelijke lichaam eenmaal opgewekt, dan was daarmeê tevens elke kiem des doods vernietigd, en dus ook "vleesch en bloed" te niet gedaan. Gelijk de tarwekorrel, die, in de aarde gestorven, opwast in den vorm van een halm, schijnbaar een ander lichaam heeft, maar wezenlijk slechts datgeen wat ze reeds als korrel bezat, verwerpende wat ze niet meer gebruiken kon, alzoo moest ook het verderfelijke in Jezus' lichaam te niet gedaan worden, en hij met zijn verheerlijkt lichaam, de volledige ontwikkeling van hetgeen zijn lichaam reeds in kiem besloot, uit het graf verrijzen. Dit nu, zeide hij, was het oogmerk van zijn sterven; hij stierf om op te staan. Hij zou niet opstaan, ondanks zijn sterven; neen, zijn sterven was de onvermijdelijke weg tot zijne opstanding. Dat opstaan was nu voorts een daad van gehoorzaamheid aan zijnen Vader, gelijk zijn sterven; en men voelt het, hoe dwaas in zijne schatting de bewering is, dat zijne opstanding niets meer zou zijn dan eene zoogenaamde geestelijke, immers in geen enkel opzicht een eigen werk van hem zelven. Deze daad nu van gehoorzaamheid zou bewijzen, dat hij de ware gemeenschap met God sticht, of, gelijk Paulus het uitdrukken zou, dat hij de Zone Gods was naar den Geest der heiligmaking. En het was onmogelijk, dat de dood hem houden kon, aangezien hij in eigen persoon de opstanding en het leven was. Maar hier merke men wel op, dat men algemeen geloofde aan eene op-

standing ten laatsten dage. Zijne vijanden betwijfelden — uitgezonderd de Sadduceërs — evenmin, dat hij in die ure zou opgewekt worden, als dat zijne vrienden een oogenblik zijn zalig heengaan in twijfel trokken. Jezus leerde dan ook, dat hij *ten derden dage* zou opstaan, blijkbaar geen spreekwoordelijk gezegde, omdat niets in die aankondigingen spreekwoordelijk is, maar een bepaalden termijn aanduidende. Met den vierden dag begon het bederf zich te vertoonen, hij zou dus geene verderving ondergaan, en toch een prooi des doods zijn. Hij zou de scheiding van ziel en lichaam ondergaan, maar zij zou niet zoo lang duren dat het organisme als zoodanig onbruikbaar werd. Hij zou aldus toonen, de overwinnaar van den dood te zijn, hij dien de wereld had gekruisigd als den zekersten dood waardig, en mitsdien de overwinnaar van de wereld, die hem in het graf zocht te houden, en terecht van zijne opstanding den ondergang van hare heerschappij vreesde. — Met deze wenken voor oogen, aan het verleden ontleend, richten wij thans onzen blik in de toekomst. De opstandingsmorgen komt!

Het begin van de nederlaag der vijanden. Matth. 28:1–4, 11–15.

Op dit oogenblik is het echter nog nacht. De grafsteen is wel verzegeld geworden met het zegel van den Joodschen raad, en de grafdeur verzekerd met eene Romeinsche wacht, om te beletten dat de hope Israëls en de wensch der Heidenen zegepralend zou uittreden, maar de aanleggers van het gruwelstuk genieten zekerlijk niet den slaap, dien God zijnen beminden geeft. De schaduw van den Nazarener liet hen zelfs op den sabbat niet met rust, denkelijk worstelen zij ook in hunne droomen met hem. De jubelende menigte sart hen met hare palmtakken, en hare kreten vermengen zich met die zij zelve in woede uitstooten; de gekruisigde slaat hen met een rietstok, die voor hunne oogen verandert in een ijzeren scepter, en door hunne handen niet gebroken kan worden. Hoor, daar wordt op ontzettende wijze geklopt, en bij het gloren van het morgenrood... welk een ongeluksbode! — Schitterend van hemelschen luister zien wij daar

een engel des Heeren van boven nederdalen. Hij heeft geen eerbied voor het zegel en geen vrees voor de speeren en zwaarden der meedoogenlooze wachters; in één oogenblik is de zware steen afgewenteld van de deur, en die steen zijn ontzaglijke zetel geworden! Geen wonder, voorwaar, dat er eene groote opschudding onder hen ontstond (zoo toch, meenen wij, heeft Mattheus het bedoeld, waar de Statenvertalers zijn woord vertolkten door "aardbeving", vs. 4, vgl. H. 27 : 51). Wie van hen, wie der menschen, ja, wie der vrienden had zoo iets verwacht? Doch wie van ons acht het niet in de hoogste mate betamelijk, dat de Vader aldus den weg baande voor zijnen Zoon, den verworpen Christus? Doodelijke angst belet de onverschillige wachters — onverschillig, zoo niet vijandig jegens den Heer! — om te zien dat hij opstond en uittrad, en in plaats van hunnen plicht getrouw te betrachten, slaan zij op de vlucht om aan de Overpriesters, ter wier beschikking zij gesteld waren, te berichten al de dingen die geschied waren, de dingen die hunne lastgevers heimelijk gevreesd hadden, en Israëls overheden voor alle geslachten als moordenaars van den Messias brandmerkten. Zij laten de wacht dan ook ongestraft, en hebben, schoon hunne letterkunde van het einde der oude en het begin der nieuwe bedeeling rijk is, nooit eene poging gewaagd om te bewijzen dat Jezus niet is opgestaan, niettegenstaande deze prediking Jeruzalem vervulde, den ondergang van Jeruzalem voorspelde, en altijd verklaarde als straf voor hun bedrijf. Zij willen echter de waarheid ook niet belijden. Zij hadden de duisternis liever dan het licht, daar hunne werken boos waren; en al had de Heer zich aan hen vertoond in den vollen glans zijner verrijzenis, met diadeem en rijksstaf getooid, zij zouden zich toch niet hebben laten gezeggen (Luk. 16 : 31). Ten gevolge van hunne moedwillige zelfverblinding (vgl. 4de Boek, 1ste Deel), zijn ze veroordeeld om voort te hollen op hun verderfelijken weg, en zoo houden zij zich nu uitsluitend bezig met de vraag, wat te doen om hunne schande zooveel mogelijk te bedekken voor de menschen? Bij vernieuwing moet het

geld hen redden (vgl. Matth. 26 : 15), en in dit hoogst gevaarlijk geval willen zij volstrekt niet op een penning zien. Maar evenzoo moet het goud ook nu geholpen worden door logen en bedrog. Als de wachters maar zorgen, dat het volk misleid wordt, dan zullen de Overpriesters den Landvoogd blinddoeken. En wat moet nu het volk gelooven? Jeruzalem's scherpzinnigheid en Sion's macht weet niets anders aan te bieden dan een sprookje dat zich zelf weerspreekt, een sprookje, dat de veilheid van Rome's huurlingen en de dolle woede van de Joden volkomen waardig is. Doch niettegenstaande deze hoofden bovendien nog denzelfden dag zoeken, om de mogelijke getuigen der opstanding te grijpen (Joh. 20 : 19), en voortaan door het grauw op te stoken en den beul in dienst te nemen, in stede van te betoogen dat het Evangelie een verdichtsel is, met alle kracht het getuigenis der waarheid zoeken te vernietigen, wordt het spoedig op hun pleinen verkondigd door duizenden, en daaronder vele priesters, ja ook oversten geloofd, voor de gansche wereld bevestigd, en over het puin van Sion's muren klinkt nog altijd het lied van den schoonsten Koning, door zijn volk vermoord, maar door God uit het graf verhoogd tot zijn eigen troongenoot! Veel mogen de menschenkinderen bedenken, om te ontkomen aan zijne heerschappij, om haar te verdelgen — met een glimlach over hunne dwaze poging ziet de Koning op dat alles neder, bestemd tot vermeerdering van zijn luister.

Zoo spreken wij, die eene wolk van getuigen rondom ons zien. Maar zoo spreken die vrouwen niet, die daar, onderwijl het nog maar daagt in het Oosten, met langzame schreden grafwaarts gaan.

De droefheid der vrienden begint blijdschap te worden. Matth. 28 : 1, 5—8; Luc. 24: 1—11; Marc. 16: 1—9; Joh. 20: 1, 2.

Ook in de kringen, waarvan Jezus het levengevend middenpunt was en in dankbare gedachtenis bleef, was de groote sabbat geen dag van ware rust. Het woord werd toen vervuld: "Voorwaar, voorwaar ik zeg u, dat gij zult schreien en klagelijk weenen..." (Joh. 16 : 20), want de Herder was geslagen en de kudde in allerlei op-

zicht verstrooid, ook in gedachten en gevoelens. Wat moesten zij denken van het Godsbestuur, van Jezus' verschijning? Wat mochten zij voor den gestorven Meester blijven gevoelen? Duizende vragen bestormden voorzeker hun hart, en schreef later een getuige der opstanding (1 Petr. 1 : 3), dat de Christenen wedergeboren waren tot eene levende hoop door de opstanding van Jezus Christus uit de dooden, hunne zielesmart moeten wij dien tengevolge uit vernietigde hoop verklaren. Vernietigd waren hunne schitterende vooruitzichten, hunne zoete droomen, hunne hooggespannen verwachtingen, en wat moest er nu van hen worden? Te vergeefs vraagden de mannen om licht als zij peinsden over den donkeren kruisweg, en hoe meer de vrouwen zich het beeld van den liefdevollen Vertrooster herinnerden, hoe meer hare zielen weigerden vertroost te worden. De vriendelijke sabbatslichten schenen te spotten met hun aller stemming.

Maria Magdalena en Maria, de moeder van Jacobus den kleine en van Joses (Luc. 23 : 55, Matth. 27 : 61, Marc. 15 : 47), hadden gadegeslagen, waar en hoe de dierbare doode ter ruste gelegd werd, en nog vóór de sabbatsklok tot staking van den dagelijkschen arbeid vermaand had, hem eene laatste hulde bereid. En om het lichaam te zalven, hadden ook zij geen oogenblik langer gewacht dan hoogst noodig was, zoodat wij haar bij het krieken van den dageraad reeds uit de donkerheid van Jeruzalem's poort te voorschijn zien treden. Dat Mattheus van het voornemen der zalving zwijgt, hangt geheel samen met het doel van zijn schrijven, waarover nader; doch in het bericht, dat de beide Maria's uitgingen om het graf te bezien, ligt niet alleen dat bericht opgesloten, maar ook eene gewichtige vingerwijzing, om ons een geregelde voorstelling van de eerst volgende door de andere Evangelisten opgeteekende gebeurtenissen te kunnen maken. Door haar schijnt het plan gevormd (Marc. 15 : 47), en aan de andere Galileesche vrouwen medegedeeld te zijn, die het bereidvaardig tot uitvoering hielpen brengen, zooals Salome en Johanna (Luc. 24 : 10; Marc. 16 : 1). En hadden zij aanschouwd, waar Jezus gelegd werd,

zij gaan natuurlijk nu ook vooruit om het graf zelf te bezien, of namelijk de volvoering van het voornemen mogelijk zou zijn. Zij weten waarschijnlijk wel niets van de verzekering door de wacht en het zegel; maar de vijandschap der Joden kennende, vermoeden zij allerwaarschijnlijkst — het vrouwelijk gevoel is zoo fijn en de liefde ziet helder! — dat de Joden zich op de eene of de andere wijze meester gemaakt hebben van het graf. Blijkt het dus, dat zij er geen toegang toe zouden kunnen krijgen, dan zouden zij de andere vrouwen, die haar volgden met de bereide specerijen en zalven, bijtijds een wenk tot terugkeeren geven (Luc. 23 : 55, 24 : 1). Echter, gelijk dit zoo vaak op te merken valt bij het maken van plannen, in uren van groote gejaagdheid en radelooze smart, zij, de beide Maria's, hadden vergeten, mannelijke hulp in te roepen, die den zwaren steen zou kunnen wegwentelen, waarmeê groote bezorgdheid de grafdeur gesloten had; want daartoe was eigene hand te zwak. Maar de machtigste hand had hem reeds ter zijde geschoven, en onderwijl de wachters in eene andere richting de noodlottigste tijding brengen, verheugen zij zich, de oogen opheffende, over de opheffing van haar bezwaar, maar om terstond weer gefolterd te worden door een verschrikkelijk, oogenschijnlijk zeer gegrond vermoeden.

Nauwelijks ziet Maria Magdalena van verre dat de steen afgewenteld ligt, of zij slaat ter zijde af en laat hare gezellin voor de andere vrouwen zorg dragen. Voor het oog onzes geestes ijlt zij langs den kortsten, doch een moeilijken, weg, die daar langs rotsen en diepten slingert, naar de verblijfplaats van Petrus en Johannes. Hare vlugge fantasie, door de vrees der Joden beheerscht, bouwde op eene juiste waarneming het vermoeden van een ergerlijke misdaad: "Ze hebben den Heer weggenomen!" Zij denkt niet aan de opstanding, zij denkt nog minder aan vrienden, als die zoo iets zouden hebben kunnen doen; aan hetgeen de vijanden zeiden te vreezen, is niet de minste gedachte in den kring der trouwste vrienden of in het hart der grootste vriendin, en blijkbaar was het verkeer tusschen de leden van den kleinen kring, die het dan toch

gedaan zouden moeten hebben, zoo levendig en openhartig, dat, als zij daartoe het plan gevormd hadden, de Magdaleensche er wel iets van vernomen zou hebben. Neen, vijanden hebben het gedaan, vijanden hebben het lijk verborgen, vijanden hebben haar belet den drang van haar hart op te volgen: "en wij weten niet, waar ze hem gelegd hebben!" Ja, zij had wel iets van dien aard gevreesd, doch wat nu te doen? Zoo vraagt haar vrouwelijk en radeloos hart om de wijsheid des mans en des vriends. Deze lichtzoekende en liefhebbende ziel zou de eersteling zijn der vrouwen, die den Heer na zijne opstanding aanschouwden; daarom spreekt Johannes zoo breedvoerig van haren tocht en hare ervaring alléén, ofschoon hij ook doet gevoelen, dat zij in gezelschap van andere vrouwen naar het graf gegaan was.

Het eerste Paasch-Evangelie.

Al de andere vrouwen zijn inmiddels bij de grafspelonk gekomen. De steen afgewenteld zijnde, treden zij den diepen toegang in, en zoeken in het rond met schuchtere blikken, maar vinden niet wat zij zoeken. Echter, als zoovele deurwachters staan daar van binnen, waarschijnlijk ter rechter- en ter linkerzijde, twee hemelgeesten, om haar den weg te wijzen. Zéér menschkundig ontdekken zij haar eerst de schuldige oorzaak van heur droevige vrees, doch om op het woord van ernstige bestraffing terstond het heerlijkste troostwoord te laten volgen: "waarom zoekt gij den levende bij de dooden? Hij is hier niet, maar hij is opgewekt. Gedenkt, hoe hij tot u gesproken heeft, als hij nog in Galilea was, zeggende: De Zoon des menschen moet overgeleverd worden in de handen der zondige menschen, en gekruisigd worden en ten derde dage weder opstaan."

Waarom werd de opstanding niet verwacht door de vrouwen? "Waarom?" Op dat oogenblik werd van de vrouwen geen antwoord gegeven noch verlangd, de reine lippen van den engel, die het zaligste geheim ontsluierde, wezen het juiste antwoord zelve aan. De vrouwen hadden er niet aan gedacht; 't is waar, dit klinkt wel wat prozaïsch en hard, toch was het niet anders. En wij zullen dit verschijnsel be-

grijpen, als wij ons geheel verplaatst hebben in de verstrooidheid, in de onbeschrijfelijke wanorde van denkbeelden, die sints het eerste gerucht van Jezus' gevangenneming hare geestvermogens beheerschte. Maar hoe kwam het dan, dat zij vóór dien dag van verwoesting niet bedacht hadden wat Jezus haar geleerd had? Wij vinden het antwoord in de herhaalde opmerking van Lucas, dat de discipelen het niet begrepen; en wat men niet begrijpt, heeft men niet verwerkt, en wat men niet in den geest opneemt, komt niet weer voor den geest (vgl. bl. 405). En wat was de oorzaak van die onbevattelijkheid? Eigen verwachting van een geheel andere toekomst. Daarom had dát woord des kruises en der kroon geen blijvende plaats in haar, omdat er nog geen plaats voor was: het hart was nog vol van Joodsche idealen, de valsche hoop nog niet gekruisigd. En toen nu ook haar kruis daar opgericht stond, en alzoo het eerste gedeelte der profetie overging in vervulling, werden zij voorbereid ja, om de liefelijkste blijmare te vernemen, maar daarom nog niet indachtig hoe de Meester daarvan gesproken had, want zij hadden er niet op gelet. En komt ons dit na al 't geen wij daarvan opmerkten nog wel ietwat vreemd voor, welnu, laat ons dan, eer wij ons daaraan ergeren, verklaren, waarom wij zelve zoo dikwijls, zelfs in kalme dagen, gewichtige dingen vergeten? Wie zich rekenschap van zijn zieleleven tracht te geven, zal ook op het gebied der voorstelling raadselen bij raadselen vinden. Doch wat hiervan zij, hadden de vrouwen eenigszins vermoed dat de Heer zou opstaan, zij hadden hem zeker niet willen balsemen; en hadden zij er slechts een flauw voorgevoel van gehad, het zou onder al die bezigheden opgemerkt geworden zijn, en zij zouden zulk een *beschamend* liefdewerk niet aanvankelijk voltooid hebben. Maar was alzoo elke voorstelling, niet van 's Heilands verrijzenis ten *laatsten* dage, maar van zijne opstanding ten *derden* dage, ten eenen male afwezig, dan verdient de verklaring dat het geloof uit de verbeelding der vrouwen ontstaan is, als zielkundig-ongerijmd volstrekt verworpen te worden.

De eerste boodschappers der goede tijding.

Hebben wij hier niet te doen met het fijn gesponnen bedrog, door de Joden toegeschreven aan de discipelen, wij vinden evenmin de Christelijke hoop gebouwd op eenig zinsbedrog. Wat de vrouwen hoorden, hoorden zij met het oor des lichaams, en wat zij zagen, zagen zij met het oog des lichaams. Hoe, zij die daar in spanning en onrust het graf naderden, stellig meenende dat zij er slechts een lijk zouden vinden, zouden zich, in volslagen strijd met hare stemming, op eens verbeeld hebben dat daar engelen waren die haar zulke woorden toespraken, of hare fantasie, neen een leugengeest in haar, zou dat in latere dagen verzonnen hebben? 't Is soms moeilijk, om waardig te blijven tegenover de dwaasheden, waarmeê men het zekerste geloof aan het wankelen tracht te brengen, en eene heilige verontwaardiging mag hier waarlijk wel toornen. Echter geenszins op de vrouwen, noch op iemand die den gekruisigden Jezus zoekt, al zij het bij de dooden. De vluchtende dienaars der boosheid, die zich voor de ongerechtigheid verkochten, hebben alle redenen om te vreezen in het gezicht der heilige mogendheid Gods, doch: "vreest gijlieden niet!" Zoo sprak op blijden toon en met vaste stem een andere engel, waarschijnlijk dezelfde die de groeve had ontsloten, zittende ter rechterzijde van de plaats waar het lichaam gelegen had (Marc. 16 : 5—7); welke dienaar den vorst de deur ontsloot, die moest zijn voornemen ook aankondigen. Met een enkel woord bevestigt hij, wat haar bij den ingang gezegd was: "Zijt niet verbaasd; gij zoekt Jezus den Nazarener, die gekruisigd was; hij is opgestaan, hij is hier niet." Maar twijfelen zij ietwat aan de waarheid dier getuigenissen, welnu, dat zij dan met eigen oogen zich overtuigen: "Komt herwaarts, ziet de plaats waar de Heer gelegen heeft!" En om de blijdschap volkomen te maken, doch tevens door weldadige werkzaamheid te temperen, wordt haar opgedragen, om heen te gaan, zijnen discipelen en Petrus te zeggen, dat hij hen voorgaat naar Galilea, "aldaar zult gij hem zien, gelijk hij ulieden gezegd heeft" (vgl. Matth. 26: 32, Marc. 14 : 28). Geen wonder, voorwaar! dat zij met haast en met eene mengeling van vrees en

vreugd de plaats van zoo vele en zoo groote wondervolle verrassingen verlieten; op den weg niets zeggende, uit vrees en van vreugde stom, en zonder nadere bevestiging niet in staat, schoon wel gezind, om al die dingen te berichten aan de discipelen.

Welke Galileesche vriendin zou onder zulk een opdracht niet zonderling te moede zijn? Galilea zal het oord der hereeniging zijn! De verstrooiing der kudde zal ophouden! De goede Herder zal zijne schapen daarheen voorgaan! Overstelpende gedachten! De engel spreekt over dat voorgaan in den tegenwoordigen tijd, omdat al de handelingen van den verrezen Meester, voor zoover zij onzichtbaar waren, verheven waren boven allen tijd (vgl. ook Joh. 20 : 17), doch tevens op een toon, die het merkwaardige daarvan boven allen twijfel stelt. De gewezen tollenaar van Kapernaüm, Mattheus, plaatste zijne evangelische mededeelingen in het kader van dat denkbeeld. Hij deed uitkomen, dat van uit het donkere Galilea het licht over de volken verrees (H. 1 : 21—23, 3 : 13, 4 : 13—16). Van daar dat hij omtrent de opstanding ook niets anders bericht, dan wat met dat hoofddenkbeeld onafscheidelijk samenhangt. In Jeruzalem was de kudde verstrooid en de Herder geslagen. Door de opstanding echter worden de mannen, die dat deden, en mitsdien ook alles aanwendden om hun triumf te voltooien, in hunne overleggingen verijdeld en in hunne machteloosheid ten toon gesteld. In Galilea wordt zij echter hereenigd, de kleine schare die het licht der wereld moest zijn (Matth. 5 : 13—16), op de roepstem van haren Heer, om, onder zijnen almachtigen scepter en duurzaam met hem verbonden, van daar heen te gaan tot verovering van de wereld. Niet uit vleeschelijke zelfverheffing tegenover Jeruzalem — in dit geval had Mattheus zeker doen uitkomen dat de discipelen zich eerst naar die stad begeven moesten — stelde hij zijn Evangelie aldus samen, maar in diepe bewondering over de wegen Gods, die zich ook daarin trouw aan zijn woord betoonde en in zijne vrije ontferming Galilea had verkozen en gemaakt tot het Oosten der geestelijke wereld, zoodat de geloovigen, voor wie hij schreef, die

Het doel van het Mattheus' Evangelie.

hij dus van de waarheid der Evangelie's noch behoefde noch trachtte te overtuigen, den Vader van hunnen Heer Jezus Christus mochten verheerlijken, in wien de Wet en Profeten volkomen vervuld werden. (H. 5 : 17, 18).

Eerste geloof aan de opstanding. Joh. 20 : 3—10, Luc. 24 : 10—12, 22, 24.

Van onze hoogte — wij staan in den geest nog altijd op Calvarië! — sloegen wij eenige minuten lang een tooneel van buitengewone en dientengevolge wanordelijke beweging gade. Vluchtende wachters, schoorvoetende vrouwen; een spoed makende en even ras, doch nu met vrienden, terugkeerende Maria; vriendinnen bovendien die vlieden van het graf: geen wonder voorwaar, dat het hoogst moeilijk valt, om dat alles onderscheidenlijk te beschrijven, en dat de Evangelische berichten de sporen dragen van die onregelmatigheden. Voor ons oog echter verschijnt Maria Magdalena met Petrus en Johannes op den weg, toen de achtergeblevene vriendinnen de blijde boodschap uit den mond des engels vernamen, zoodat deze verdwenen waren, toen gene het graf naderden. En wel geschiedde dit met verschillende gevoelens. De diepbedroefde Maria haastte zich, om daar te gaan weenen, waar een booze hand hare liefde wanhopig gemaakt had. De eerbiedige toegenegenheid, waarmede Johannes vroeger opzag naar zijnen boezemvriend, vleugelde zijnen voet, om te zien wat er gebeurd was. Maar dezelfde vurige begeerte werd in Petrus getemperd door eene treurige herinnering; zoodat hij, vroeger altijd de eerste, nu het laatst kwam, en zijn vooruitgesnelde medgezel, anders altijd op een bescheiden afstand, van alle mannen de eerste aanschouwer van het ledige graf werd. Doch wat weerhoudt u, Johannes, om binnen te gaan?... Het fijne gevoel en diepe ontzag, dat dezen discipel beheerschte, ontbrak steeds aan Petrus. Zoodra heeft deze dan ook zijn gewoon zelfvertrouwen niet herwonnen, of hij treedt met de oude stoutmoedigheid de spelonk binnen. Wat ziet hij? Geen engelen, voorwaar! De geroepen Apostelen moesten om hunne aanstaande werkzaamheid allereerst door nadenken tot het geloof komen. 't Geen de vrouwen zagen en

hoorden, was voor hen, noch voor de stichting der gemeente grondslag des geloofs, maar 't geen de voornaamste verkondigers zelve gezien hebben met hunne oogen en getast met hunne handen (1 Joh. 1 : 1—3). Doch om te aanschouwen wat God aan Jezus gewrocht had in dezen vroegen morgen, moesten zij opzettelijk voorbereid worden, gelijk toen zij (Joh. 1) voor de eerste openbaring van den Zone Gods in staat gesteld werden. Immers zij geloofden de Schrift niet, dat hij van de dooden moest opstaan; in den geheelen kring der discipelen wekte de boodschap der opstanding slechts minachting op, als ware zij ijdel geklap; en wie der discipelen had begrepen wat Jezus zelf van zijn zegeweg voorspeld had? Hadden zij dat gedaan, ze hadden zich zelven in deze dagen veel smart en strijd bespaard, ja ook het wel gegronde verwijt over hunne onleerzaamheid. Johannes erkende dat met diep schuldgevoel, maar dientengevolge is het te minder denkbaar, dat hij, of Petrus, zich zou verbeeld hebben dat de Heer opgestaan was. Moesten zij door eigen opmerking, en geenszins door de verschijning van engelen tot het geloof gebracht worden, -- het oog van Petrus valt dan ook op iets, wat Johannes nog niet had kunnen zien, omdat hij niet bij de rustplaats van Jezus in het graf gekomen was. De zweetdoek ligt wel bij de linnen doeken, maar daarvan toch onderscheiden, op eene afzonderlijke plaats, en met zorg ineengerold. Nu ook zelf vrijmoedigheid bekomen hebbende, gaat Johannes zijnen vriend achterna, en ziet het en — *geloóft.* Hier heerschte geen schennende hand, hier kwam geen roofzuchtige klauw; hier was geen list of bedrog of geweld te bekennen! Het lijk kon niet weggenomen zijn, en derhalve moest het opgewekt zijn door de almacht des Vaders, — ziedaar de sluitrede, die Johannes maakte; zijn diepdenkende ziel zag bij het licht dier geschiedkundige waarneming op eens den bergtop van de heerlijkheid zijns vriends. Eerst lang nadat Petrus ten grave gedaald was en dus ook van de gemeente den dank ontvangen had voor zijn vrijmoedigen ijver, die hem de opstanding des Heeren het eerst den volke verkondigen

deed, verhaalde Johannes deze bijzonderheid uit zijn eigen leven, terwijl hij nog die andere verzweeg, dat Petrus op den Paaschmorgen niet verder kwam dan tot verwondering, gelijk Lucas opgeteekend heeft. De terugkeerende vrouwen hebben niet getwijfeld aan hetgeen zij hoorden en zagen, ofschoon ze het volstrekt niet verwacht hadden; wij lezen dan ook niet, dat zij tot het geloof kwamen, dit wordt verondersteld als iets dat van zelf spreekt. Maar werden de mannen door vooroordeelen in dezen beheerscht, zoodat zij zelfs den spot dreven met hare mededeelingen en deswegens dan ook bestraffing verdienden, Petrus nam daaraan geen deel en Johannes begroeten wij als den eersteling van allen, die gelooven, dat Jezus is opgestaan, zonder hem zelven te zien, op grond van bewijsvoering.

De eerste verschijning van den verrezen Heer, Joh. 20 : 11—18, Marc. 16 : 9.

In diep gepeins verzonken gaan de twee vrienden weer huiswaarts. 't Is nog vroeg in den morgen, maar er begint toch reeds beweging te komen op de straten en de wegen der bloedstad. Op den tamelijk langen weg van Jeruzalem naar Jozefs hof heerscht echter eene onbeschrijfelijke levendigheid. Van de betrekkelijk groote vrouwenschaar, die bij tusschenpoozen zich verzameld had bij de groeve, sloeg bij den terugkeer het eene gedeelte deze en een ander gedeelte die richting in, om gehoorzaam te zijn aan het goddelijk bevel. Het eene gedeelte nu, dat den kortsten weg had ingeslagen, verbreidde het groote nieuws in haren kring, den kring waartoe de Emmausgangers behoorden (Luc. 24 : 22—24 vgl. met Matth. 28 : 5, 9). Mogen wij vermoeden, welke vrouwen dit geweest zijn, wij meenen recht te hebben om Salome, de moeder van Johannes zelven, te noemen en ook Johanna, de huisvrouw van Chusas, den rentmeester van Herodes, — zonder dat wij hier de gronden van dat gevoelen bloot leggen kunnen. Gingen Kleopas en zijn ongenoemde vriend nu spoedig met deze eerste tijding op weg naar hun vlek, het andere deel der vrouwen, dat nog altijd onderweg was ondanks den spoed dien zij maakten, had hun dus nog niet de blijde tijding kunnen

"Maria!"

brengen: "Wij hebben zelve den Heer gezien!" Deze vrouwen waren evenwel niet de eerste die met dit gezicht verwaardigd werden. Maria Magdalena, uit wie de Heer zeven duivelen geworpen had, en die in wanhopige smart daar bleef staan bij het graf, niets vermoedende van 't geen hare stoorlooze vreugde zou uitmaken, genoot de genade der eerste openbaring, omdat zij er het meest behoefte aan had. "Vrouw wat weent gij?" zoo vraagden hemelsche tolken haar. "Omdat ze mijnen Heer weggenomen hebben, en ik weet niet, waar ze hem gelegd hebben."

De schitterende verschijning der hemelsche wezens trekt haar geen oogenblik van hare droefheid af; wat gaat haar dit heerlijk schouwspel aan? Zij vraagt om het vernederde en met wonden bedekte lichaam des Gekruisigden. Plotseling vertoont Jezus zich aan haar, doch door hare tranen heen herkent zij hem op het eerste gezicht niet, zij houdt hem voor den hovenier van Jozef van Arimathea, en, geheel verdiept in hare teedere en zielroerende bezorgdheid, antwoordt zij op de vraag des Meesters: "Waarom weent gij? Wien zoekt gij?" "Heer! zoo gij hem weggedragen hebt, zeg mij waar gij hem gelegd hebt, en ik zal hem wegnemen. Treffende en ongekunstelde, volkomen menschelijke en waarachtige liefde, wier innigheid hare blindheid doet vergeten. Jezus zegt alleen: "Maria!" Aanstonds is de wolk voor haar oogen weggenomen, zij heeft de stem herkend, waardoor haar eertijds eene wonderdadige genezing is aangebracht. Ja, hij is het! En zij valt hem te voet met den uitroep: "Rabbouni!" Zoo is haar troostrijk geloof voortgekomen uit die twee woorden, die er gewisseld werden! "Doch dit geloof moet nog gelouterd worden. Jezus wil voortaan niet alleen bemind worden als de volmaaktste vriend, maar bovenal als de Zone Gods; het tijdperk van den onzichtbaren Christus volgt op dat van den zichtbaren Christus, wiens blik men kon ontmoeten en wiens hand men kon drukken. Maria, die zoo even zich uitsluitend bekommerde om het stoffelijke overschot haars Meesters, en die hem zoo gaarne bewijzen zou geven

van eene, niettegenstaande haar uitgelezen rein karakter, al te menschelijke genegenheid, is nog ver verwijderd van dat geestelijk inzicht. Zij moet begrijpen dat de opgewekte Christus zich op den drempel bevindt van die verheven oorden, waartoe men alleen door het gebed opstijgt" (*de Pressensé.*) Jezus zeide dan tot haar: "Raak mij niet aan, want ik ben nog niet opgevaren tot mijnen Vader; maar ga heen tot mijne broeders, en zeg hun: Ik vare op tot mijnen Vader en uwen Vader, en tot mijnen God en uwen God!"

Ongestoord genot is hier op aarde nergens. In plaats van ons nu geheel te kunnen overgeven aan het genot van deze ontmoeting, moeten wij ons zelven pijnigen door het onontbeerlijk onderzoek naar de beteekenis van dien eersten volzin zijner verheerlijkte lippen, zoo donker op zich zelf, zoo duister gemaakt door allerlei verklaringen. Maar, als wij, die in den geest dat tooneel gadeslaan van onze berghoogte, ons eenvoudig voorstellen wat er omging in Maria's hart, dan hooren wij den Heer zeggen: *Houd u van mij gescheiden* — door mij niet aan te raken! — de tijd der persoonlijke vereeniging is nog niet aangebroken, wijl ik u verlaten moet, om op te varen tot mijnen Vader; eerst daarna kom ik weder, en zal u tot mij nemen, opdat gij ook zijn moogt waar ik ben! Daartegenover: *Verwijder u thans van mij*, ga heen en breng mijne broeders de schoonste boodschap. Bevind ik mij in het tijdvak mijner opvaart, dat zij bedenken: de verheerlijkte Broeder gaat heen tot zijnen en onzen Vader, tot zijnen God en onzen God! Vertroost hun hart met deze belofte der eindelijke hereeniging na de droeve scheiding die begon! — En "Maria Magdalena ging en boodschapte den discipelen, dat zij den Heer gezien had en dat hij haar dit gezegd had".

De tweede verschijning. Matth. 28:9. Mark. 16:9 en 10.

Hoe troostvol deze belofte ook ware, de treurende en weenende Apostelen, die haar vernamen uit den mond van deze eerste Evangeliste, genoten de vrucht niet. Zij geloofden het niet. Bovendien was daarin geen de minste toezegging, dat zij hem ook zouden aanschou-

wen, gelijk Maria; ze mochten dus ook volstrekt niet verwachten, dat hij hun verschijnen zoude. Als ze nu Maria niet geloofden en uit hare mededeelingen geen hope, geen vermoeden zelfs van zulk een wederzien putten konden, hoe hebben zij zich dan ooit kunnen verbeelden, Jezus te zien met de oogen huns lichaams? Evenwel, de Heer vergat hen niet. Voor de zegepraal der verlossing mogen zij niet ongeloovig blijven, en om hen tot het geloof te brengen, dat de wereld overwinnen moet, worden zij voorbereid, maar telkens op zulk eene wijze dat eene redelijke beschouwing van de historie het ontstaan er van alleen aan de openbaring des Heeren toeschrijven kan. Geen wederzien dus vermoedende aan deze zijde des grafs, ontvangen ze van Jakobus' moeder o. a. de verzekering: gij zult hem zien in Galilea, derwaarts gaat de Heer u voor! Betreft ook dit woord slechts de toekomst, niet het heden, zoodat zij onmogelijk verwachten konden dat de Heer hun aan den avond van dienzelfden dag nog verschijnen zou, zij worden toch in staat gesteld om hunne droefheid door blijde hoop te temperen. Evenwel zij deden dat niet, nog kort voor de bedoelde verschijning spraken zij hun ongeloof uit (Marc. 16 : 14), schoon het aanvankelijk geschokt was geworden. Maar welke vrucht dan ook de tweede verschijning terstond voor hen afwierp, bij de vrouwen, die met haar verwaardigd werden, bereikte zij oogenblikkelijk haar hoogste doel. Terugkeerende om de lastgeving des engels te volbrengen, komt de Heer haar op dien weg der gehoorzaamheid, tot versterking, tot volmaking van haar geloof, te gemoet met de gewone groetenis; aan haar toon herkennen zij zijne stem met ontwijfelbare zekerheid; en, niet om hem vast te houden, maar om hem de waardige hulde te bewijzen, omarmen zij zijne voeten en *aanbidden* hem als den Zone Gods, die dood en graf overwon. Zeker, wel boezemt de plotselinge ontdekking van zooveel heerlijkheid angst in voor den Geliefde: "*vreest niet!*" zoo klinkt evenwel ook zijn eigen woord, en voortaan heerscht alleen de blijdschap in heur harte! De zon steeg intusschen met snelheid ter middaghoogte.

De derde verschijning, Luc. 24 : 34.

"Boodschapt mijnen broederen dat zij heengaan naar Galilea, en aldaar zullen zij mij zien." Dit woord, aan alle discipelen zonder onderscheid van roeping en woonplaats te brengen, sloot geene voorafgaande openbaring aan enkelen of aan velen in Judea uit. Wij merkten reeds op, dat het geen geloof vond. Zoo bleek het des te noodiger, ook om gehoorzaamheid aan het zijdelingsch gebod, zich derwaarts te begeven, te doen ontstaan, dat de Heer zich vooraf in Jeruzalem en omstreken door gewisse kenteekenen levend aan hen vertoonde. En wie der broederen had grooter behoefte aan zekerheid op dit punt, dan de gevallen en verbaasde Simon Petrus? Terwijl Johannes zich, naar den aard van zijn karakter, in stilte overgaf aan de overdenking van wat hij pas had leeren gelooven, dwaalt hij daar rond tusschen de stomme heuvelen buiten de muren der stad, niet wetende wat hij er van denken moest. De verwondering over wat hij gezien had, omdat hij het niet begreep, kon het gevoel der schuld zeker niet wegnemen, die hij gemaakt had; maar dat zelfde gevoel deed hem des te minder verwachten, dat hij de eersteling der broederen zou zijn, aan wien de Heer verscheen. Doch zie! Daar treedt plotseling eene gestalte voor zijn oog, haar licht overtreft het licht der zon; maar wij zoeken te vergeefs te verstaan, welk woord in zijn oor werd gefluisterd; eerbiedwaardige kieschheid wierp een dikken sluier over dat tooneel. Mogen wij echter gissen, dan was het een woord als dit: "Heb goeden moed, de zonden zijn u vergeven!" Hoe dit zij, in die ure werd hij wedergeboren tot eene levende hoop (1 Petr. 1 : 3); de uitstekende discipel en talentvolle man werd met onbreekbare snoeren aan Christus verbonden, en de toekomstige Pinksterredenaar reeds nu in staat gesteld om zijne broederen te versterken. En bij zulk een tooneel niet het minst aanbidden wij den Heer als den goeden Herder, die zijne eerste schreden richtte naar het verst afgedwaalde schaap en het voor altijd redde door de liefde zijns harten en de kracht zijner opstanding. Ja, wel mocht Petrus in latere dagen op grond van eigen ervaring schrijven: "Hoopt volkomen op de genade, die u toegebracht wordt in de openbaring van Jezus Christus."

Het karakter der opstandingsberichten.

Na de verschijning aan Petrus staakt de Heer zijne openbaringen tot aan het vallen van den avond. Deze verpoozing gebruiken wij, om een antwoord te verkrijgen op de vraag, wat elke Evangelist zich voorstelde bij zijne mededeelingen omtrent de opstanding. Wat het oogmerk van Mattheus was, hebben wij reeds aangewezen (bl. 733), en schoon ook Marcus van de hereeniging in Galilea niet geheel zweeg, zoo bedoelt hij toch blijkbaar iets anders. Het Evangelie van Jezus Christus den Zoon Gods (H. 1 : 1) willende schetsen, moest hij doen uitkomen, dat ook de blijde boodschap enkel van zijne werkzaamheid de vrucht was. Dientengevolge legde hij allen nadruk op de omstandigheid, dat de elve haar niet omhelsden op het gezag der vrouwen en der Emmaus gangers, maar alleen tengevolge van zijne openbaring aan hen zelven, en even zoo op die andere, dat de vrouwen (H. 16 : 8) niemand iets zeiden, een bericht dat door Mattheus opgehelderd wordt in dezer voege, dat zij eerst na zijne verschijning den last om het aan de discipelen te berichten volbrachten, zoodat het *beleden* geloof in 't algemeen en inzonderheid de innerlijke overtuiging uitsluitend op de zinnelijke waarneming van den verschenen Heer berustte. Is bij zulke ongeloovigheid en hardigheid des harten de visioen-hypothese eene ongerijmdheid en het ontstaan geloof uitsluitend aan den Heer zelven te danken, geen wonder dan ook dat Marcus daartegenover met enkele trekken de zegenrijke werking van het Evangelie teekent, later door de Apostelen overal gepredikt, als eene medewerking van den ten hemel gevaren Heer (vs. 15—20), en daartoe met een enkel woord zijne laatste bevelen en beloften herinnert.

Door zijne persoonlijke openbaring geloovende, is dit het hoofdoogmerk van Marcus, Lucas schetste, *hoedanig* die openbaring was. De verschijningen in Galilea hadden daarop geene betrekking, om die reden zwijgt hij er van, maar des te zorgvuldiger was hij in de beschrijving van de twee verschijningen aan verschillende discipelen: aan bijzondere leden der algemeene klasse en aan den grooten discipelkring, waarvan de elve het middenpunt uitmaakten, als waardoor hij hen overtuigde van de noodzakelijkheid

zijner opstanding en de identiteit zijner menschelijke persoonlijkheid. Dientengevolge maakte hij in zijn Evangelie geen duidelijk onderscheid tusschen de eerste verschijning aan de elve en de laatste (vs. 43, 49), zoodat het niet mogelijk is met juistheid te bepalen, welk onderwijs den eersten avond en den laatsten dag gegeven werd. Wij meenen echter om hetgeen hij in zijne tweede boek (H. 1 : 4) zegt, dat vs. 49 tot 53 tot den laatsten dag, den dag zijner hemelvaart gebracht moet worden; met deze verdeeling stemt de vierde Evangelist overeen (Joh. 20 : 19—23); zulk eene samenvatting van naar tijdsorde verschillende, doch zakelijk verbondene berichten veroorloofde Lucas zich o. a. H. 2 vs. 39, 3 : 18—20. Was dan het doel van dezen Evangelist te beschrijven, *hoe* de Heer de zijnen tot het geloof in hem als den Heer der heerlijkheid bracht, 't is ook om die reden, dat hij zijn mededeelingen besloot met het bericht van de hulde, door de elve hem gebracht (vs. 52, 53), en van de Galileesche verschijningen zweeg, omdat deze niet de vestiging van dat geloof teweeggebracht hadden. Wij weten reeds uit Mattheus, dat bijna alle discipelen, die zich op den aangewezen berg vergaderden, begonnen met hem te aanbidden, derhalve dat zij reeds geloofden. En wat dien Galileër bijzonder aantrok, om namelijk te schetsen hoe de kleine kudde uit Galilea ter verovering van de wereld optoog, — een Lucas, die, naar onze overtuiging (zie onze kritische beschouwing van zijn Evangelie: "*De oorsprong van het Christelijk geloof*," uitgegeven te Middelburg bij Albert Wedding), een uit Cyrene afkomstige Jodengenoot van Grieksche afkomst en een man van wetenschap was, koos als van zelf algemeener gezichtspunt, gelijk dat mede blijkt uit zijn streven, om de in de Schrift gegronde noodzakelijkheid van wat met den Heer geschiedde in het helderste licht te stellen.

En Johannes? Over dezen Evangelist mogen wij kort zijn, na onze herhaalde opmerking dat hij de beginselen schetste. Zoo deelt hij uit de geschiedenis der opstanding mede het ontstaan van het eerste geloof aan dit feit bij een vriend en bij eene vriendin; de eerste verschijning aan de elve; de genezing van den eersten twijfel aan het

Apostolische getuigenis; de eerste verschijning in Galilea, als zoo vele teekenen die het geloof in den Heere Jezus, en daardoor het eeuwige leven tot vrucht hadden. Blijkt hieruit, dat wij ook den zakelijken inhoud van het laatste Hoofdstuk den auteur van het vierde Evangelie toekennen, wij vermeenen evenzeer gegronde redenen te hebben om Marc. 16 : 9—20 als een oorspronkelijk bestanddeel van het tweede Evangelie te blijven beschouwen. 't Spreekt van zelf, dat wij deze gevoelens hier niet bepleiten kunnen.

De zon daalt reeds ter Westerkim, en wij zijn in den geest nog altijd op den Kruis-berg. We kunnen nu van hier den Heer niet verder met onzen blik gadeslaan. Wij behouden echter het opschrift, juist omdat ook zijne overige verschijningen in Judea met zijn kruis in onafscheidelijk verband staan. De Emmausgangers toch zijn twijfelmoedig, omdat hij gekruisigd werd, van wien ze Israëls verlossing hoopten; daarom hadden zij noodig onderricht te worden in deze groote waarheid: "Moest de Christus niet deze dingen lijden en zijne heerlijkheid ingaan?" De discipelen worden overtuigd van de identiteit zijner gekruisigde menschelijke persoonlijkheid: "hij toonde hun de handen en de voeten." En een Thomas wordt op gelijke wijze van zijn ongeloof genezen. Wij zullen daarbij gelegenheid hebben, en van deze gelegenheid gebruik maken, om onderscheidene merkwaardige punten te bespreken. Over de waarheid der opstanding en het verband tusschen de profetie en hare vervulling spreken wij echter eerst bij de verschijning op den Olijfberg.

De vierde verschijning, Marc. 16 : 12, Luc. 24 vs. 13—32.

De vrouwen waren genezen van hare wanhopige droefheid, en Petrus was zedelijk opgeheven uit zijn diepen val: 't zijn lauweren om de slapen van den overwinnaar. Doch de Heiland eindigde dien eersten dag niet, voor hij in alle discipel-kringen het geloof aan zijn zegepraal gewrocht had. De Emmausgangers ontvingen na Petrus het eerst die genade. De naam van den woordvoerder, Cleopas, bleef ons bewaard, wij durven niet beslissen, of de andere Lucas heette.

Zij behoorden blijkbaar tot de verstgevorderde leden der algemeene

klasse: "wij hoopten, dat hij 't was die Israël zou verlossen," ziedaar hunne belijdenis van vroeger, door zijne verwerping tot in den dood des kruises thans diep geschokt. Maar zij hebben ook iets gehoord, dat hen ontstelde, de eerst teruggekeerde vrouwen hadden in hunnen kring verteld, dat zij het graf ledig bevonden hadden en een gezicht van engelen hadden gezien, die zeggen dat hij leeft. Meer hadden zij nog niet vernomen, omdat ze na volbrachten godsdienstplicht in den tempel — 't was de dag waarop de eerstelingen van den oogst aan God gebracht werden — den terugtocht naar hun vlek, twee uur van de stad gelegen, aangenomen hadden. Aldus bedroefd én om den smaad hun Meester aangedaan én om de verstooring van hunne liefelijke hoop én om het ontzettend bericht der vrouwen, wandelen zij al redekavelende over al die dingen, zonder dat zij iets vermoedden van den zegen dien de Gekruisigde hun had toegedacht. Onderwijl dan de schaduwen lang werden van boomen en heuvelen, komt Jezus hun ter zijde, doch zij zien hem aan voor een vreemdeling, en hij weet hunne oogen te weerhouden dat ze hem herkennen. Gelijk in de twee eerste verschijningen zal hij ook in de twee laatste van dezen dag — omtrent de derde, die aan Petrus, kunnen wij, bij gebreke van alle beschrijving, niets zeggen — zich door zijn woord den toegang banen tot het gezichtsvermogen der zijnen: de erkenning, dat hij persoonlijk dezelfde is, d. w. z. dat hij lichamelijk verrees uit het graf, moet gegrond worden in het besef van hunnen geest dat hij innerlijk dezelfde gebleven was. Zoo lokt hij dan de Emmausgangers door vragen der belangstelling uit, om hem de oorzaken van hunne droefheid te verhalen, opdat hij aanleiding vinde het woord der rijkste vertroosting te spreken, al moet er een woord van ernstige bestraffing aan voorafgaan. Werden zij daardoor wel eerst wat ontstemd (vs. 18), het blijkt toch al ras dat hij geen vreemdeling was in Jeruzalem en van veel meer dingen wist dan alleen van de jongste gebeurtenissen aldaar. "O gij onverstandigen en tragen van hart, om te gelooven al hetgeen de profeten gesproken hebben," — klinkt hun dit begin nog vreemder in de ooren dan de uit-

lokkende vraag, zij bekwamen toch den indruk, dat hier een man van gezag sprak; 't was de eerste herinnering van den leeraar, die zonder aanzien des persoons en als machthebbende het gansche land van den roem zijner welsprekendheid vervuld had. En dat hij recht had aldus te bestraffen, het blijkt uit het licht, dat hij verspreidt over de Godspraken van het oude Testament. Daarin had God geopenbaard, dat de Christus lijden en zijne heerlijkheid ingaan moest. Zij mochten mitsdien aan het bericht der vrouwen niet twijfelen, Gods raad zou bestaan en hij zou al zijn welbehagen volbrengen. Was Jezus van Nazaret de Christus en had hij geleden, welnu, waarom dan ook niet geloofd, dat hij zijne heerlijkheid inging? Leven, het is ook in de taal der Emmaus-gangers lichamelijk, zintuiglijk leven (vgl. bl. 625 v.v.), en zulk een leven van den Gekruisigde is in zijne eigene taal onafscheidelijk van zijne heerlijkheid. Vroeger niet verstaande wat de Schrift van die noodzakelijkheid stelde — Lucas reikt ook hier de hand aan Johannes, H. 20 : 9, — beginnen zij het nu te verstaan, doch vooral hun hart wordt getroffen, vurig begeerende om te mogen weten, wie toch wel die zeldzame Schriftgeleerde is; zij vermoeden iets, maar dat vermoeden is te heerlijk, dan dat ze het zonder bevestiging voedsel durven geven. "'t Is bij den avond en de dag gedaald — blijft dus bij ons," zoo vragen zij hem, die zich aan niemand opdringt, toen hij afscheid van hen wilde nemen, maar die steeds bereid is om het huis en hart van zondaars met zijne tegenwoordigheid te zegenen; hij gaat binnen en neemt de vooraanzitting waar. Thans zijn echter zijn gasten genoegzaam voorbereid, om het beste te ontvangen. Op zijne eigenaardige, algemeen bekende wijze (Luc. 9 : 16, Marc. 8 : 6) de tafel openend, doet hij hun den blinddoek van de oogen vallen, en zij herkennen hem. Welk een ontdekking! De vreugde overstelpt hen thans, gelijk vroeger de smart; en om haar te temperen, verdwijnt hun Leidsman plotseling uit hun oogen; zijne tegenwoordigheid is in allen gevalle niet langer noodig: hun oog heeft hem gezien, nadat hun hart hem had erkend onder de opening van de Schrift voor hun verstand en van hun verstand

voor de Schrift; en zij gaan dadelijk naar Jeruzalem terug, om aan de vrienden de blijde boodschap te brengen, niet omdat de Heer het geboden had, maar omdat er hun hart toe drong.

De vijfde verschijning. Marc. 16 : 14, Joh 20 : 19—25, Luc. 24 : 36—43.

Werd aldus zijne laatste verschijning op den eersten dag voorbereid er heerscht eenig verschil in de berichten van Marcus en Lucas. Volgens Marcus hebben de elve evenmin de Emmausgangers als de vrouwen geloofd (vs. 14 — dat Marcus niet van de verschijning aan Petrus spreekt, komt daaruit voort dat zij niet samenhing met het ongeloof der discipelen; zij had, zou men kunnen zeggen, een uitsluitend privaat karakter —); volgens Lucas zijn de elve door het bericht van de verschijning aan Petrus tot het geloof gebracht en ontvangen zij de binnenkomende vrienden met den nieuwen groet: "De Heer is waarlijk opgestaan!" Wij kunnen dit verschil niet beter verklaren dan uit de zéér groote beknoptheid van Marcus, zoodat de Emmausgangers eerst andere Judeesche medeleden hunner klasse daarvan verwittigende, bij hen geen geloof vonden, maar van daar gaande naar de vergaderzaal der bijzondere klasse, der elve, hoorden dat het geloof bij hen gevestigd was; de onderscheiding toch, die wij daar maakten, was geene afscheiding in het leven; de elve en de anderen kwamen gedurig bijeen (Luc. 24 vs. 33, 22, vs. 50 vgl. met vs. 44 en 33); dientengevolge kon er in de verhalen licht eenige verwarring ontstaan. Echter, al waren zij in dat late uur reeds geloovig, ze hadden toch een kostbaren dag verloren laten gaan in allerlei twijfelmoedigheid en droefenis. Zij verdienden een ernstig verwijt, *omdat zij niet hadden geloofd op grond van de zekerste waarneming*, ziedaar hun verkeerdheid, en toch zijn wij er betrekkelijk dankbaar voor; nu weten wij toch, dat zij niet lichtvaardig zich overgaven aan de verrassende tijding: hun ongeloof van dien dag bevestigt het geloof der eeuwen. Maar 's Heeren afkeuring betreft dan ook hoofdzakelijk hunne meening, alsof de waarneming dergenen die hem gezien hadden niet voldoende was; of moesten ze niet alreeds door het oude Testament (gezwegen van zijne eigene profetieën), recht verstaan en geloovig betracht, in de overtuiging, dat hij opstaan *moest*, tot het

geloof dat hij opgestaan *was*, gekomen zijn. Reeds zijne verschijning op zichzelve aan hen, de geroepen predikers van het woord des geloofs, was een ernstig verwijt, en hoe noodig eene nadere onderwijzing was, ook nadat zij door de mededeelingen der Emmausgangers in hun jeugdig geloof versterkt waren, het blijkt uit de eerste ontmoeting zelve, die met den vredegroet begon en met vrede des harten eindigde.

De aard van Jezus' verheerlijkt lichaam.

Zie, daar staat de Heer in het midden der zijnen. De deuren waren en bleven gesloten. Was het dan wel een belichaamd wezen, dat ze zagen? Waren zij in vrees voor de Joden saamgekomen, welk een schrik nu nog bovendien? Helaas, een schrik, niet der bijgeloovigheid, maar der onnadenkendheid over de heerlijkheid van Christus. Gedurende zijn aardsche leven reeds had hij voor hunne oogen getoond, zulk een heerschappij te bezitten over zijne met de stof en hare wetten verwante menschheid, dat hij zelfs wandelde op de schuimende baren. Zagen zij hem toen aan voor een spooksel, een onheilspellend teeken, waren zij nu vergeten dat het hun Redder zelf was geweest? En waarom meenden zij nu, dat hij niets meer ware dan een uit het doodenrijk verrezen schim? Zeker was er geen prijzenswaarde grond voor die verkeerde beschouwing. Zoo ze slechts goed toezagen! "*Ziet* mijne handen en mijne voeten . . ." Volgens Johannes vestigde de Heer hunne aandacht op zijne zijde in plaats van op zijne voeten; doch, welke Evangelist dan ook de juiste woorden opgeteekend hebbe, beide hebben zij hetzelfde doel. Zijne persoonlijke identiteit werd onwedersprekelijk door de litteekenen des kruises bewezen. Hij was opgestaan met *hetzelfde* lichaam als waarmede hij gestorven was. Dat het werkelijk een lichaam was, daarvan konden zij zich proefondervindelijk overtuigen: "betast mij met uwe handen en ziet mij aan met uwe oogen; een geest heeft toch geen vleesch en beenen, gelijk gij ziet dat ik heb." Dit woord trof doel, voor de vrees kwam de vreugd. Maar de blijdschap deed hen twijfelen, of er dan toch geen gezichtsbedrog heerschte: was het wel waarlijk zoo? Ach, de mensch gelooft zoo zelden aan de werkelijkheid van een

groot geluk. "*Hebt gij hier iets om te eten?*" De medelijdende Zaligmaker wil hun het allersterkste bewijs geven, nu niet meer voor de indentiteit van zijn persoon, maar voor de lichamelijkheid van zijn verschijning. — "En zij gaven hem een stuk van een gebraden visch, en van honigraten. En hij nam het, en at het voor hunne oogen." Van nu aan is hun ongeloof overwonnen.

Ook der wereld? — Zoolang wij de stem des Heilands niet met ons hart verstaan, zullen wij evenmin als de Emmausgangers en Maria Magdalena in hem den verrezen Heer der heerlijkheid aanbidden. Wij hebben dan zoovele bedenkingen en vragen en tegenwerpingen en twijfelingen. De Zaligmaker veracht ze niet; hij buigt zich neder om ook in dit opzicht te verlossen. En wij? — De armoede der menschelijke taal dwong tot het uitdenken van schijnbaar tegenstrijdige uitdrukkingen, en dat is een groot bezwaar in deze zaak, eene verschooning echter tevens voor den geschiedschrijver van Jezus' leven én herleven. Zijne menschelijke natuur had eene groote verandering ondergaan. Maria Magdalena zag hem aan voor den hovenier, den tuinknecht van Jozef; aan de Emmausgangers verscheen hij in eene andere gedaante dan aan haar (Marc. 16 : 12; een trek van Marcus, die het verhaal van Johannes staaft), en zij herkennen hem volstrekt niet zonder opzettelijke openbaring; de elve meenden, dat hij een geest was. Deze bijzonderheden pleiten tegen het gevoelen, dat zijn voorkomen van bekenden of onbekenden glans schitterde; het was zeker veranderd; maar even zeker noch fier, noch schoon geworden; en wiens liefde vroeger niet vrij ware van gehechtheid aan het zinnelijke, hem kennende naar het vleesch, thans is ieders liefde wel waarlijk gelouterd en voor ontaarding veilig; zijne hemelsche heerlijkheid had hij nog niet ontvangen. Niettemin sprak ook uit die gestalte eene zekere heerlijkheid, de heerlijkheid van de macht des Geestes, door wien hij opgewekt was, en zijns geestes, die dientengevolge onbepaald heerschte over zijn organisme. Hij had nog vleesch en been, maar dat vleesch en been had zijne heerschappij

verloren en was zoo doortrokken van het leven des Geestes, dat er nu geen klove meer bestond tusschen de natuur en den geest, maar het geschikt was, als uit eigen beweging (spontaan), om terstond en in alles de neiging van Jezus' wil te volgen. Dientengevolge verdween hij, als hij wilde; verscheen hij, als hij wilde; at hij, als hij wilde; niets weerhield hem, om oogenblikkelijk zijn welbehagen uittevoeren; het spreekt van zelf, dat hij de gebruikte spijzen niet tot instandhouding van zijn lichaam behoefde, maar haar onmiddellijk in passende bestanddeelen omzette. Staan we dus voor het ontologisch vraagstuk, of de stofkens, waaruit alles, oorspronkelijk ook het vernederd lichaam des Heeren gevormd werd, zóó gewijzigd kunnen worden dat hunne natuur, neen, niet vernietigd, maar, in eene bepaalde verbinding, geheel ondergeschikt wordt aan eene geestelijke macht, wij zijn overtuigd dat zelfs de scheikunde onzer dagen niet ontkennend op dat vraagstuk antwoorden mag, en wij zien in de bedoelde verheerlijking het waardig besluit van een leven, dat, in geen enkel opzicht door vleeschelijkheid verontreinigd, steeds uit den Geest en voor den Geest levende, door de macht des Geestes afgelegd, niet door den dood gehouden kon worden, zou de stof niet altijd triumfeeren over den geest, en even zoo het gewisse onderpand en voorteeken dat ook de zijnen eenmaal Gode danken mogen voor de opwekking van hun stof, als hun geestelijk lichaam.

De wijding der Apostelen.

Diezelfde Geest zou getuigen door de Apostelen in de eerste plaats, en nu zij waarlijk gelooven aan de zegepraal, door dien Geest verworven, is dan ook de ure geslagen, om hen tot Apostelen te wijden, die hij in Galilea verkozen en geroepen had, en dien hij nog op de Paaschzaal gezegd had: "Gijlieden zult mijne getuigen zijn." Wel mocht de Heer echter een tweeden vredegroet doen hooren, want aan die wijding ging de herinnering van de Apostolische roeping vooraf, in een vorm die getuigde van hare hooge beteekenis: "Gelijk de Vader mij afgezonden heeft, zend ook ik u." Hoe nu had de Vader hem afgezonden? Bekwaam tot zijne taak, geschikt voor zijne roeping, voorzien

van den heiligen Geest, naar zijne gewisse belofte. Wat er dus nog ontbrak, de Heer zou het hun schenken, gelijk zijn Vader hem alles, wat hij behoefde, gegeven had. "Ontvangt den heiligen Geest!" Het onderpand der vervulling gaf hij in dat oogenblik in een zinnelijk teeken, door hen zijn adem te doen gevoelen: "hij blies op hen." Krachtens dien Geest zou hun woord Gods woord zijn. "Wier zonden ge vergeeft, dien worden ze vergeven; wier zonden ge houdt, dien zijn ze gehouden."

Schuldvergeving of verdoemenis werd niet gelegd in de handen van feilbare menschen. Er staat niet, dat zij *aan* eenig mensch vergeving schenken moeten of mogen; 't is en blijft God die, alleen het hart kennende, ook aan het hart vergeving schenkt. Er staat ook niet, dat de Apostelen de innerlijk verleende vergiffenis bezegelen moeten door hun woord. Er staat te lezen, niets meer, maar ook niets minder: Spreekt ge de vergeving uit van de zonden van dezen of genen, die *zullen* de vergeving genieten, onder de voorwaarde, die hier waarlijk niet behoefde herhaald te worden; daartegenover: wier zonden ge houdt, d. w. z. voor onvergefelijk verklaart, dien *zijn* ze gehouden. In het laatste geval is de verhouding omgekeerd. Wordt hun vergevend woord dengene, die gelooft, opgevolgd door eene vergevende daad in het binnenste, hun veroordeelend woord volgt integendeel op een onveranderlijken toestand, is daarvan verklaring, verklaring dus van een oordeel Gods, volgens 't welk die zonden nooit vergeven worden.

En daarmee is de heerlijkste dag in de geschiedenis der menschheid ten einde, behalve het onderwijs dat de elve evenzeer behoefden en genoten als de Emmausgangers. Wij zullen daarbij echter later stilstaan, gelijk we zeiden. Maar wij kunnen toch geen afscheid nemen van de onvergetelijke opperzale zonder den Overwinnaar, ook van het ongeloof der zijnen, als den zegevierenden Koning van het Godsrijk gehuldigd te hebben.

De zesde verschijning, Joh. 20 vs. 24—29.

Doen wij dit, wij hebben althans in Thomas een ondubbelzinnigen medebelijder. De "elve" waren op den eersten dag des nieuwen levens niet voltallig: Thomas ontbrak. Opgetogen van blijdschap, schoon getemperd door de gedachte aan de duurzame scheiding en

aan den zwaren last, dien de Heer op hunne zwakke schouders gelegd had, zoeken de vrienden hem in zijne eenzaamheid op, denkelijk zonder afspraak en achtereenvolgens, maar met de eenparige getuigenis: "We hebben den Heer gezien!" Doch, zoo iemand de opstanding des Heeren onwaarschijnlijk achtte, dan was hij het. Hij kan en mag en zal zijn vrienden niet gelooven, op hun woord; zoo hij ooit hun geloof zal deelen, 't moet op grond van zijne eigene zintuigelijke proefneming zijn. Hadden zij de litteekenen van het kruis gezien, ook hij moet ze zien, dat niet alleen, hij moet bovendien zijn vinger leggen op het teeken der nagelen, en zijne hand in de doorstokene zijde des Meesters, — zoo niet, hij zal geenszins gelooven. Zij hadden hem niet betast, het gezicht kon bedriegen, maar het gevoel van hand en vinger nooit; of 't een werkelijke verschijning was, kon alleen door het gebruik van den tastzin uitgemaakt worden.

Moedwillig ongeloof deed Thomas niet zoo spreken, maar de vrees voor zelfbedrog, gepaard met de vrees dat, indien hij het bericht geloofde en het later blijken mocht onjuist te zijn, de laatste teleurstelling nog erger zou zijn dan de eerste; had hij vroeger eene hoop gekoesterd, die op Golgotha beschaamd geworden was, thans zou hij zich niet weer overgeven aan een ijdelen droom, hoe schoon die ook ware, en geene vreugde zich vergunnen dan die ontwijfelbaar zeker gegrond was. In zulk eene stemming woonde hij de tweede samenkomst der broederen bij, en evenmin als hij vertoonden zij eenige opwinding, of verwachting van 's Heeren komst. Wederom waren de deuren gesloten om de vrees der Joden, die met geweld zochten te verhinderen wat de discipelen moesten verhalen alleen door de kracht der waarheid gedrongen. En ook nu door geen sloten en grendels belemmerd, zie, daar staat de Heer ten tweeden male voor hunne oogen met den zinvollen groet op zijne lippen. 't Is hem thans om Thomas te doen, het weerbarstige schaap dat op zijnen dwaalweg den zoekenden Herder eischen dorst stellen; maar wat hij Thomas te zeggen heeft, moeten zij allen hooren, vooral wijl het den grond be-

treft waarop het geloof aan de opstanding, die zij prediken zullen, en aan de gansche verkondiging van het Evangelie rusten moet.

De grond van het geloof aan het Evangelie der Apostelen.

Jezus toont te weten wat Thomas gezegd had; aan overleg tusschen den Meester en de andere discipelen valt hier volstrekt niet te denken. In nederbuigende liefde komt de Heer zijne zwakheid te hulp, want hij weet, dat beginsel en doel van dien eisch niet voortvloeide uit de zucht om ongeloovig te blijven. "Breng uwen vinger hier en zie mijne handen, en breng uwe hand, en steek ze in mijne zijde." .... En als Thomas dat nu gedaan had, was er dan geene plaats meer over voor den twijfel? O, de Heer weet ook dit, dat, als men twijfelen wil, men altoos twijfel voeden en vinden kan. De beteekenis zijner verschijning in haar geheel moet spreken tot zijn hart; -- zoo niet, zelfs de zekerste zintuigelijke waarneming zal geene overgave wekken aan de waarheid van hetgeen gezien en getast wordt. "*Wees niet ongeloovig, maar geloovig!*"

Wij lezen niet, dat Thomas de verlangde proefnemingen deed. Hij had Jezus gezien en hij was overwonnen; Jezus' woord had zijn hart getroffen, en nu had het zien van den Heer hem overtuigd. Dat niet alleen, maar hij, die het langste had getwijfeld, werd op eens de stoutste belijder: 't is een zielkundig verschijnsel dat gemakkelijk verklaard kan worden. Jezus is nú zijn onbeperkte gebieder, nú zijn God. Deze uitspraak van de geestdrift des geloofs, dat den hoogsten naam gebruikt voor de onbeschrijfelijke majesteit die het aanschouwt, is den Heer welgevallig, den waarachtigen getuige die nooit een valschen schijn gedoogde, omdat hij weet één te zijn in wezen met den Vader, en goddelijke eer te mogen ontvangen. Doch boven alles denkende aan het welzijn van de onsterfelijke zielen, die door het woord der Apostelen in hem gelooven zullen, laat hij de zaligspreking zijner opstanding hooren: "zalig die gelooven zonder te zien!" Hij zou heengaan naar de onzichtbare gewesten des hemels. Wie zalig wilde worden, hem stond geen andere weg open dan dien Thomas versmaad had: het *getuigenis* dergenen die hem gezien had-

den; niet op eigen zintuigelijke waarneming, maar alleen op het besef dat hun getuigenis waarachtig was, zou voortaan het geloof in Jezus Christus kunnen rusten. Ook zij toch zouden mogen verzekeren: "wij spreken wat wij weten, en getuigen wat wij gezien hebben" (vgl. bl. 188).

Zoo had Jezus dan den triumf zijner vijanden in eene onherstelbare nederlaag veranderd, en alle zijne getrouwe volgelingen gebracht tot het geloof, dat de wereld overwinnen zou. Hunne ziel was verlost van de droefheid en den twijfel, en verzoend met zijn kruis. Hun verstand was verlicht geworden, en zij zagen in, dat hun Meester geen anderen weg had mogen betreden, zou hij de Messias Gods zijn, dan die achter hem lag, terwijl hunne ervaring bevestigd was door het woord van God die niet liegen kan. Hun leven was voortaan geheel gewijd aan hun Redder, dien zij verkondigen moesten en wilden als den Vorst des levens, die door zijn dood het zoenoffer voor onze zonde gebracht en door zijne opstanding het leven en de onverderfelijkheid aan het licht gebracht had. Wat zij bovendien nog behoefden, om aan hunne hemelsche roeping te kunnen beantwoorden, het zou hun evenmin ontbreken. Volgen wij, om dit op te merken, hen dan nu terstond naar Galilea, en, ten slotte, wederom naar Judea.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OP DEN BERG IN GALILEA.

Galilea's voorrecht.

Nog eenmaal richten wij onze schreden naar uw gewijden bodem, onvergetelijk Galilea! De priesters der kunst en der wetenschap, zelfs de priesters van dien God, bij wien geene aanneming des persoons is, zagen met verachting op u neder, als op een land dat van Gojim verontreinigd, door barbaarschheid berucht, wegens onbekendheid met

de wet verwerpelijk was (vgl. bl. 95 v.v., bl. 218—224). Maar de genade en waarheid zag op u neder, en het woord werd vervuld: "Het volk, dat in duisternis wandelt, zal een groot licht zien; dengenen, die wonen in het land van de schaduw des doods, zal een licht opgaan" (Jes. 9 : 1. Matth. 4 : 13—16), ook om hetgeen niets was tot iets te maken (vgl. 1 Cor. 1 : 19—31). Helaas, slechts eenige maanden hebt gij u verheugd over dat licht, en uwe steden sloten hare poorten voor zijne getrouwe boden. Toch waren zij zelve uitverkoren uit uwe bewoners, en op uwe wateren en bergen werden zij opgeleid, die aan de gansche wereld ook uwe heerlijkheid zouden prediken (Luc. 1 : 79, 3 : 31, 32); ja, gij zoudt bovendien de plaats zijn, van waar de Overwinnaar van wereld en dood zijne helden zou uitzenden tot den zwaarsten maar weldadigsten strijd. Wees ons dan van harte gegroet, gij gezegende onder Israëls landouwen!

In Judea was de herder geslagen en de kudde verstrooid geworden. Maar in overeenstemming met zijn eigen woord, eenige oogenblikken voor de slag viel gesproken (Matth. 26 : 31, 32), sprak de Engel der opstanding, onmiddellijk na zijn verslaan van den jubelenden vijand: "Ziet, hij gaat u voor naar Galilea, daar zult gij hem zien!" — straks door hem zelven herhaald en bevestigd. Daar zouden vrienden en vriendinnen hem in allen gevalle zien; wat er vóór dien tijd gebeurde, Galilea bleef het oord des wederziens, en hoe vele dagen er ook verliepen, vervuld zou die belofte worden. Hoogstwaarschijnlijk zou zij niet een achttal dagen ten minste onvervuld gebleven zijn, zoo de discipelen, inzonderheid de Apostelen, de blijde tijding terstond met vreugde ontvangen hadden. Gelijk we zagen, moesten zij echter eerst van het treurigst ongeloof genezen worden; zonder geloof aan zijne opstanding, geen gehoorzaamheid aan de bevelen en vertrouwen op de beloften des Heeren. Derhalve werd op den steenachtigen bodem van de bloedstad de vaste overtuiging in hunne harten gewerkt, zoo onverstandig en traag om te gelooven wat tot hunnen

vrede diende, doch het was mede, om er den zoetsten troost in uit te storten op de oevers van het meer, waarbij de geurigste bloemen prijkten, en waarin de helderste hemel weerkaatste.

Wedergeboren tot eene levende hoop, gaan dan de Galileesche volgelingen terug naar hun vaderland. Wij volgen hen in den geest, doch, terwijl zij, bij de zee aangekomen, verschillende wegen inslaan om hunne woningen te bereiken, beklimmen wij terstond den berg (Matth 26 : 16), waar Jezus hen bescheiden had, op een dag ons even onbekend als de juiste naam van die hoogte. 't Is de berg, dien al de eerste Christenen van Palestina kenden, de berg der zaligsprekingen (vgl. blz. 288), der wonderdadige broodvermeerdering (Joh. 6 : 3), misschien ook der verheerlijking in de dagen zijner zwakheid (bl. 402). Wij nemen plaats op het groene tapeet, dat hem dekt, en laten onzen blik weiden over de tallooze dorpen en steden, welke zich daar uitstrekken onder onze voeten, tot het oog beneveld wordt door de dampen der Middellandsche zee, "de uiterste einden der aarde."

Welk een aanblik en welk een verschiet!

Hoeveel ellende wordt er niet geleden hier in de hutten der vischers en daar in de paleizen der koningen?

Hijgen niet millioenen harten naar den verlosser? Is de lucht niet vervuld van de verzuchtingen der ellendigen?

Is in Atheen of Rome het licht ontstoken?

Deze en dergelijke vragen doen wij ons zelven, en wij peinzen nog eens over wat de muze der geschiedenis ons ontsluierde (bl. 86—95). Doch ... welke maaltijd wordt daar onder aan den berg bereid?

De zevende verschijning. Joh. 21 : 1–14.

"Ontvangt den heiligen Geest!" Met dit woord had de Heer beloofd, dat het zijnen gezanten niet aan de geestelijke nooddruft ter volbrenging van hunne levenstaak ontbreken zou (Joh. 20 : 21, 22). Maar zij hadden ook nog andere behoeften; hoe zouden deze vervuld worden? In den laatsten nacht zijns levens had hij hun gevraagd: "Als ik u uitzond

zonder buidel, en male, en schoenen, heeft u ook iets ontbroken?" En zij hadden zonder eenige aarzeling mogen antwoorden: "Niets!" Maar toen had hij ook geboden, dat zij alle behoorlijke voorzorgsmaatregelen nemen moesten (Luc. 22 : 35—38), want ook die dingen, die van hem geschreven zijn, zouden een einde hebben. Zou dan nu, nu dat einde blijkbaar gekomen was, de zorg des Heeren voor hunne aardsche nooddruft ook opgehouden zijn? Zoo ja, hoe zouden zij zich dan onverdeeld aan de roeping wijden kunnen, waarmede Christus hen nog onlangs bij vernieuwing geroepen had? En konden zij vroeger nu en dan nog hunne netten uitwerpen in de vischrijke wateren, voortaan zouden zij dat onmogelijk doen kunnen, wilden zij getrouw zijn aan den hoogsten last.

Herstelling van het vertrouwen op Christus, als die ook voor de tijdelijke nooddruft der zijnen zorgt.

Zoo hebben hoogst waarschijnlijk de zeven jongeren in stilte gevraagd of luide gesproken, t. w. Thomas en Nathanaël, Jakobus en Johannes, en nog twee ongenoemden uit den kring der algemeene leerlingen, behalve Simon Petrus in wiens huis, te Kapernaüm, ze waarschijnlijk bijeen waren. Zij waren één van wil en van bede, van wil om de beloofde Openbaring des Meesters te verbeiden, van bede, dat hij hun geduld niet op eene al te harde proef mocht stellen; zij hebben toch reeds eenige dagen gewacht, en nog weten zij bovendien niet, op welke plaats de schaar der discipelen den Heer zal zien, gelijk hij hun beloofd heeft. Ja, wordt het ook niet eindelijk tijd, dat zij na zooveel dagen van rust, waarin zij niets verdiend hadden, weer beginnen te werken voor het dagelijksch brood? 't Kon nog zoolang duren eer de belofte vervuld werd... Derhalve zeide Simon Petrus tot zijne vrienden: "Ik ga visschen;" en antwoordden zij: "Wij gaan ook met u!"

De avond daalde neder, toen zij van wal staken, maar ze vingen in dien nacht hoegenaamd niets; de eerste lichtstralen van den morgen maakten openbaar, dat hun arbeid vruchteloos was geweest. Maar bij de pijnlijke gewaarwording, aldus gewekt, voegt zich tegelijkertijd eene andere: ze zien op den oever iemand staan, en deze vraagt hen op den toon der belangstelling van een bejaarden makker: "Jongens,

hebt gij niets te eten?" Het beschamende woord moet er uit, de belijdenis van gebrek en tevens van teleurstelling moet afgelegd worden, doch zoo zijn ze dan ook gestemd, om den wenk, die van den oever tot hen komt, op te volgen: "werpt het net aan de rechterzijde van het schip, en gij zult vinden!" Waarschijnlijk begon het in hun hart ook reeds te dagen. Kwam hun een andere vruchtelooze nacht voor den geest, gevolgd door een morgen waarin een soortgelijk bevel werd vernomen, en een rijke vangst hun deel werd? Zeker zouden zij nu niet sprakeloos, ja stemmeloos zulk een bevel opgevolgd hebben, indien zij niet vroeger op dezelfde wateren tot eigene beschaming geleerd hadden, zich onbepaald te onderwerpen aan een gebod van dien aard, zoodat wij met vrijmoedigheid zeggen, dat de tweede wonderbare vischvangst de eerste veronderstelt, in het wonderbare aan elkander gelijk, in bijzonderheden, en vooral in bedoeling verschillende (vgl. bl. 232). Maar nauwelijks heeft een nog rijker zegen, dan de eerste maal, hunne dadelijke geloofsgehoorzaamheid bekroond, of de discipel, die het meest gedacht en het minst gesproken had in den kring der vrienden, maakt zich nu tot aller tolk, met onomstootelijke zekerheid zeggende tot Petrus: "*'t Is de Heer!*" Want zijn oog heeft den Zone Gods en den eenigen Meester herkend aan het gewrochte wonder. Was Johannes aldus de eerste ontdekker geworden van de verrassing, hun bereid, gelijk hij ook 't eerst tot het geloof aan de opstanding des Heeren gekomen was, Simon bleef echter ook nu zichzelven gelijk in haastige opvolging van zijne neiging; denken en doen was gewoonlijk één bij hem. Nog veel meer dan vroeger is Jezus het onweerstaanbare aantrekking spunt in de gansche wereld voor hem geworden; met al den spoed dien hij maken kan, maar ook met alle mogelijke voldoening aan de eischen der welvoegelijkheid, werpt hij zich in de verraderlijke diepte, klieft met snelle slagen de blinkende oppervlakte, en schouwt met schitterende oogen naar den zandigen oever, waar zijne liefde hem wacht. Doch wat hij in de overmaat zijner vreugde had vergeten, daaraan gedenken zijne zes vrienden met al de zorgvuldigheid van die dankbaarheid, die

den Gever wil eeren in het bewaren van zijne gaven: "de andere discipelen kwamen met het scheepje ... slepende het net met de visschen." Zonder verlies van één visch, ja zonder één scheurtje in het net, geland zijnde, ontvangen zij van dezelfde genadige en machtige lippen het bevel, om van de visschen te brengen, die zij nu gevangen hebben. In dat heden ligt eene tegenstelling met het verleden, als wanneer zij visschen zoowel als schepen verlaten hadden (Luc. 5 : 11), zoodat zij mogen eten van dezen vangst, die, gewis, in hunne behoefte rijkelijk voorzag. Wat zij vóór de Heer zijn wenk gaf bezaten, 't was niets meer dan het enkele vischje en broodje, dat zij daar op een kolenvuur zagen liggen, waarschijnlijk door andere visschers daar achtergelaten en door Jezus zinnebeeldig gebruikt. De zwemmende Simon had echter den afstand van twee honderd ellen niet vlugger afgelegd dan het scheepke, dat met allen ijver werd voortgedreven door de krachtige armen der vurige roeiers; maar dientengevolge is hij dan ook in staat om, terwijl zij waarschijnlijk de ranke kiel op den oever trekken, het net daarvan los te maken en op het land te trekken. En zie, het was vol groote visschen, honderd drieënvijftig, zoo nauwkeurig wist de grijze Evangelist het nog! Alles was nu gereed voor den maaltijd, maar niemand had den milden Beschikker nog durven vragen naar zijnen naam, juist omdat zij wisten dat het de Heer was. Derhalve ook schuchter om toe te treden, komt hij zelf, naar de gewoonte zijner liefde, op hen toe, "en nam het brood, en gaf het hun, en den visch desgelijks." En in sprakelooze bewondering, aanbidding, en dankbaarheid hun bescheiden deel spijze ontvangende, wordt hun de psalm van den goeden herder onvergetelijk: "U zal niets ontbreken ... de tafel wordt u toegericht ... uw beker is overvloeiende" (Luc. 12 : 22, Joh. 10 : 10*b*). En aldus voelen de schapen zich veilig in het herstelde geloofsvertrouwen op zijne zorgende en milde hand.

De herstelling van Simon Petrus in het apostolisch ambt, Joh. 21 : 15 tot 22.

In hersteld geloofsvertrouwen met den Herder op nieuw vereenigd, moesten nu ook de getrouwen hereenigd worden in de roeping, waarmede zij geroepen waren tot voorgangers en leidslieden der kudde.

De vervulling van de plaats die door den verrader bekleed was geworden, wilde de Heer aan hunne wijsheid overlaten; doch, had zijne liefde dien gewezen discipel nog kunnen redden, wij twijfelen niet, of zij zou ook deze parel in zijne kroon gevlochten hebben: het was hem kennelijk te doen in dit tweede tijdvak zijner openbaring, om alle verlies minstens te vergoeden, dat de vijand aan zijnen kring berokkend had. Was nu Simon Petrus uit zijne plaats gevallen, had hij zichzelven het ambt van Apostel onwaardig gemaakt, zoo betaamde het den Verlosser en Koning, hem, na zijn hartgrondig berouw en na de ontvangene schuldvergiffenis, voor aller oog dien rang te hergeven. "Genade, ook voor genade" zal hij dan ook nu doen smaken; oprechtheid en waarheid zal hij bovendien toonen en vorderen, ja, naarmate Petrus zich ootmoediger uitspreekt, hem gewichtiger taak opdragen: als de Heer herstelt, doet hij altijd meer dan herstellen.

"Toen zij dan den maaltijd gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus: "*Simon Jonaszoon, bemint gij mij meer dan deze?*" — Welk een pijnlijke vraag voor het hart van den discipel die gezegd had: "Of zij ook allen geërgerd wierden, ik toch niet!" en die eenige oogenblikken later onder zelfvervloeking had gezworen, dat hij Jezus niet kende! Werd hij in den smeltkroes gereinigd? Wat is het antwoord?

"Hij zeide tot hem: *Ja, Heere!*" — hoe, is hij nog de oude Simon? — Neen, want wat hij bevestigt, laat hij onmiddellijk volgen: — "*gij weet, dat ik u liefheb!*" Door daden en woorden heeft hij 't in dien gruwelijken nacht niet getoond, en ook vóór dien tijd, ach, wat was zijne liefde! Niettemin, de Heer kende zijn hart, en, hoe diep gevallen ook, hij mag zich met alle vrijmoedigheid beroepen op de wetenschap zijns Heeren.

"Hij zeide nu tot hem: "*Weid mijne lammeren!*"" De eerste verhooging — de gemakkelijkste herderstaak! Mocht Petrus nu heengaan? Neen, Simon had zijn Meester ten tweede male verloochend, en dat met sterker ontkenning dan de eerste maal. Desovereenkomstig vraagt hem de Heer ten tweede maal naar zijne liefde, en dat opnieuw met

het woord dat inniger, geestelijker liefde aanduidt, dan het woord waarmede de jonger de eerste maal geantwoord had.

"*Simon Jonaszoon, bemint ge mij?*" — "*Ja Heere, gij weet, dat ik u liefheb!*" — Wederom dezelfde schroomvalligheid, om zich zelven zulk eene zuivere liefde toe te kennen! Maar na deze tweede zelfvernedering de tweede verhooging, in de opdracht van een zwaarder last voor den herder: "*Hoed* (bestuur) *mijne schapen!*"

Nu de derde, de laatste, de pijnlijkste proef! De voortreffelijkste liefde durft gij u dan, o Simon Jonaszoon! niet toekennen; toch bekendet gij bij herhaling, mij persoonlijk genegen te zijn, maar is zelfs dit mindere wel waar: "*hebt gij mij lief?*" — Op 't zelfde oogenblik welde een traan in zijn manlijk oog, de welsprekende tolk van zijn oprecht gemoed, onmiddellijk gepaard met de schoonste betuiging zijner lippen: "*Heer, gij weet alle dingen, gij weet, dat ik u liefheb!*" Maar na deze diepste verootmoediging dan ook de grootste verhooging: "*Weid mijne schapen!*" Van een verzorger der kleinen werd hij verheven tot een bestuurder der sterk-geloovigen, en van bestuurder tot een van hunne verzorgers.

Simon Petrus bleek bekeerd te zijn, nú zou hij zijne broeders versterken (Luc. 22 : 32), bekeerd van zijne ijdele zelfverheffing; en dit wetende, kon hij met blijde hoop zijn levensweg bewandelen in vreeze; op nieuw met het apostolisch ambt bekleed voor het aangezicht van zijne medegetuigen, mocht hij zich met alle vrijmoedigheid onder hen bewegen, en waar de Geest hem drong, zich aan de spits stellen. En ter wegneming van allen twijfel of verdenking, die nog oprijzen kon, kenschetst de Heer ten slotte die groote verandering in dit zinrijke woord: "*Voorwaar, voorwaar zeg ik u: toen ge jonger waart, gordet ge u zelven, en wandeldet waar ge wildet; maar wanneer ge oud geworden zult zijn, dan zult ge uwe handen uitstrekken, en een ander zal u gorden, en u brengen waar ge niet wilt.*" Doch deze overgave tot in den afschuwelijksten dood kon niet anders ontstaan dan langs den weg van het onbepaalde en onafgebrokene volgen, dat den discipel be-

taamt. "Doch Petrus, zich omkeerende, zag den discipel volgen, welken Jezus beminde, die ook in het avondmaal op zijne borst gevallen was, en gezegd had: "*Heere! wie is 't, die u verraden zal?*" — Daar Petrus dezen zag, zeide hij tot Jezus: "*Heer! maar wat zal e m hem gebeuren?*" — De oude mensch is in Petrus nog niet dood, hij wordt tot noodeloos, tot nieuwsgierig vragen verleid, omziende naar hetgeen achter is. Alzoo moest Petrus nog de onmisbare betrekking tot den oversten Leidsman herinnerd worden, en de Heer doet dit met een woord, dat voor goed alle onbetamelijke indringen in de toekomst van anderen en het staken van eigen arbeid veroordeelt: "*indien 'k wil, dat hij blijft tot 'k wederkom, wat gaat het u aan: volg gij mij!*" En sedert kende hij bij ervaring de noodzakelijkheid van de verhooring der bede: "De God aller genade, die ons geroepen heeft tot zijne eeuwige heerlijkheid in Christus Jezus, nadat wij een weinig tijds geleden zullen hebben, die volmake, bevestige, versterke, fondeere u lieden" (1 Petr. 5 : 10).

De achtste verschijning. 1 Cor. 15 : 6, Matth. 28 : 16 tot 20, Marc. 16: 15—18.

Had de Evangelist niet gemeld, hoe Jezus op den oever gekomen was, hij berichtte evenmin, op welke wijze hij den oever, Simon Petrus, of het gansche zevental verliet; de eerste verschijning in Galilea beschrijvende, wilde hij het oog zijner lezers vestigen op de blijvende betrekking van den Herder tot zijne kudde, op zijne voortdurende zorg en op de roeping van schapen en herders in zijne gemeenschap, vooral tot rechte waardeering van Petrus' arbeid. Dit verheven doel door het medegedeelde bereikt zijnde, kon hij gerust bijzonderheden verzwijgen die, hoe belangrijk ook op zich zelve, daarmede niet samenhingen. Waarschijnlijk behoorde dan ook tot die bijzonderheden de aanwijzing van den dag en de plaats des beloofden wederziens, en het zevental heeft ongetwijfeld den wenk opgevolgd, die daarin opgesloten lag.

Wij meenen alle recht te hebben, om de verschijning aan meer dan vijfhonderd broeders op eenmaal, waarvan Paulus (1 Cor. 15 : 6)

gewaagt, voor dezelfde te houden die Mattheus beschreef. Deze Evangelist spreekt wel hoofdzakelijk van de elve, omdat voor hen inzonderheid die verschijning van het hoogste belang was, en de elve bovendien de vaste kern, ja de leidslieden der gemeente vormden. Maar hij laat toch ook gevoelen, dat er anderen bij tegenwoordig waren (vs. 17b); en wanneer wij overwegen dat de belofte des wederziens reeds eenige dagen achtereen onder de vrienden herhaald was, en Jezus in Galilea vele, zeer vele aanhangers telde, dan verwondert het ons in geenen deele, dat Paulus spreekt van meer dan vijfhonderd broeders, die, bijeen zijnde, met eene verschijning des Heeren verwaardigd werden; in allen gevalle had hun terugkeer van het Paaschfeest, dat zij te Jeruzalem gevierd hadden, hun samenkomst op den berg gemakkelijk gemaakt, ofschoon het zich denken laat, dat menigeen daar niet gekomen was in de wetenschap van de heerlijke verrassing die hen wachtte.

Op dezen berg dan — waar wij in den geest vertoeven — wordt hij in diepen eerbied opgewacht door eene talrijke menigte, en waar hij in hooge majesteit den broederkring binnentreedt, daar buigen zich veler knieën voor hem, wiens bevel hen hier samenriep. De meesten herkennen hem terstond bij zijne komst; sommigen echter twijfelen — niet aan de waarheid zijner opstanding op zich zelve, want deze was de stilzwijgende vooronderstelling der geheele bijeenkomst — maar of hij, dien zij hier zien verschijnen, waarlijk de Meester was. Blijkt ook hieruit, dat zijn uitwendig voorkomen zooveel verandering ondergaan had, dat men zich bij den eersten aanblik kon vergissen in zijn persoon, het is vooral door het koninklijk karakter, waarin hij nu voor hunne oogen staat, dat de oogenblikkelijke herkenning bij velen, die zich zijne kruisgestalte herinneren, niet plaats heeft. Hoe dit zij, ook nu komt de Heiland den schroomvalligen en twijfelmoedigen vriendelijk te gemoet, en waar zijne majestueuse houding van verre doet staan, zal zijn woord haar verklaren, dat tevens hem zelven openbaart als denzelfde uit de dagen

der Bergrede. "Gegeven is mij alle macht in hemel en op aarde".

Wij hooren dat triumfwoord, en gedenken ook aan eene soortgelijke verklaring, in diezelfde streken eenige maanden geleden afgelegd: "Alle dingen zijn mij overgegeven van mijnen Vader" (Matth. 11 : 27). Bij zijn zending had de Vader alle dingen ter zijner beschikking gesteld, en ook daarom had hij het geen roof geacht, Gode evengelijk te zijn, maar ten gevolge van zijne vernedering had hij daarvan slechts nu en dan gebruik gemaakt, bijv. als hij heerschte over ziekten of stormen. Doch den dood overwonnen hebbende en van den Vader opgewekt uit het graf, alzoo boven elke beperking verheven, had de Vader hem daarin feitelijk den scepter over hemel en aarde ter hand gesteld. Dat triumfwoord is dus ook een woord van dank aan God, zijnen Vader, die aldus zijnen Zoon gerechtvaardigd had; hij was het, die, gelijk elke jonger begrijpt, hem de onbeperkte macht over alles gegeven had. Welke macht zouden zijne onderdanen dan met grond vreezen? Welke bescherming zouden zij behoeven, als zij de zijne genoten? Welke eer was grooter dan die van zijne gezanten en zijne onderdanen te zijn?

De lastbrief der gezanten.

En nu op grond van dit zijn koningschap vaardigt hij de elve, en in hen zijne gansche gemeente af ter overwinning van de wereld. "Gaat dan heen!" Jezus heeft ons gezonden, daarom mogen en moeten wij komen, — zietdaar de hoogste en krachtigste verontschuldiging, die zij behooren uit te spreken tegenover vorsten en volken, welke hunne geloofsbrieven opvorderen. De eigengerechtigheid van het Jodendom noch de wijsheid van het Heidendom zal hun grootste vijand wezen. Het oog van den Koning der Koningen ziet op Rome's heuvelen reeds de boeien smeden, zijn vrijgekochten aan te leggen in naam der valsche eenheid, 't zij op staatkundig 't zij op godsdienstig gebied; het Heidensche Rome zal zijne gezanten en belijders verscheuren, omdat zij niet uitsluitend aan den Keizer gehoorzaam willen zijn, en het "Christelijk" Rome zal ze verbranden, omdat zij hun geweten niet laten binden door zijnen zoogenaamden stedehouder; in e. w. omdat zij zich tegenover die machten

alleen van hem afhankelijk, aan hem onderdanig, voor hem verantwoordelijk achten; zijn koningschap is de eenige grond, waarop zij gaan en staan, maar ook het eenige gezag, dat hen dekt.

De grenzen hunner werkzaamheid.

"Gaat dan heen" en dat "*in de geheele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen*" — eene onderneming der bespottelijkste waanzinnigheid, indien de zender niet alle macht heeft in hemel en op aarde, en die macht gebruikt ten behoeve van hunne roeping. Een handvol mannen moeten die millioenen aanvallen met betrekking tot hunne eeuwen-oude gewoonten, streelendste genoegens, voordeeligste betrekkingen, heiligste instellingen; aanvallen alleen met woorden, en die woorden zelve zóó betrachten en verklaren, dat inderdaad aan alle schepselen de verlossing gepredikt wordt: nog eens welk eene onderneming, die in dwaasheid en overmoed hare wederga niet heeft, tenzij de spreker daar naar waarheid betuigen kon: "Alle macht is mij gegeven in hemel en op aarde!" Ja, bij prediking mocht het niet blijven! "*Maakt* — niet maar enkele doch — *álle volken tot mijne discipelen*," en in stede van zich te bepalen tot weinige of vele uitverkorenen uit alle volken, behooren zij er naar te streven, om élk volk in al zijne geledingen en geslachten, in al zijn rangen en standen, om elk volk, zooals het voortleeft van de eene in de andere eeuw tot de voleinding der wereld, aan de voeten van den Koning te brengen.

De Doop.

Was daartoe de Evangelieprediking onmisbaar, evenzoo de Doop en het onderwijs in de geboden des Heeren. Voor de eerste maal na zijn eerste vertrek uit Judea hooren wij nu weer spreken van den Doop. Wij herinneren ons, waarom toen het doopen in zijnen naam gestaakt werd (bl. 191, 200), maar begrijpen dan ook nu ten volle, waarom hij thans zulk een uitdrukkelijk bevel gaf: de groote oogst was gekomen met zijne opstanding, dientengevolge moest er weer een begin gemaakt worden met de inzameling van de rijpe tarwe in de schure van het koninkrijk Gods, tot nog toe uitsluitend op Israëls gewijden akker te vinden. Zoo lag het reeds in de omstandigheden aangeduid, gelijk de Heer het nog ten overvloede nadrukkelijk bevelen zou, om te beginnen van

Jeruzalem (Luc. 24 : 47), maar was het om dezelfde reden aan geene bedenking onderhevig, dat de Apostelen den doop niet toedienen mochten zonder voorafgaande geloofsbelijdenis, t. w. dat de gekruisigde was de Christus Gods. Voor dezulken was het ondergaan van den Doop evenwel ook onmisbaar tot zaligheid: 't zou een onwedersprekelijk bewijs zijn van hunne gezindheid, om met verzaking van alle wereldsche begeerlijkheden den Koning gehoorzaam te zijn; wie zich op grond van zijn bevel liet doopen, scheidde zich daarmee af van het verkeerde geslacht, dat hem verworpen had, verklaarde aldus den oorlog aan al wat het vleesch dierbaar was, begaf zich op den weg des kruises, en volgde den oversten Leidsman en voleinder des geloofs; "die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden;" terwijl iemand, die niet geloofde, al ware hij duizendmaal gedoopt, ten overvloede laat de Heer dit nog hooren, verdoemd zal worden. Doch waar nu eenmaal het geloof gevestigd was, waar de ouders in datzelfde geloof hunne kinderkens den Heere wilden wijden, moest dan ook het volk der toekomst opgenomen worden in de uitwendige gemeenschap met den drieëenigen God, "in den naam des Vaders en des Zoons en des heiligen Geestes;" dientengevolge moesten er volkskerken gesticht worden en alzoo eerst kon het volk als zoodanig plaats verkrijgen in de hoogste leerschool, en elk afzonderlijk lid gebracht worden tot geloovige aanneming van den Christus.

Het voortgezet onderricht.

Door den doop het volk opnemen in de gemeente, waarin het wezen des Vaders en des Zoons en des heiligen Geestes geopenbaard is, en daarna het volk leeren onderhouden alles wat de Koning den zijnen geboden had, vloeide daaruit niet voort het toebetrouwen zijner woorden aan getrouwe menschen (2 Tim. 2 : 2), het instellen van een geregelde predikdienst, het houden van opzicht en het uitoefenen van tucht? Op welke manier dat alles behoorde te geschieden, het sprak van zelf, dat ook in dezen zijn woord het richtsnoer zijn moest (vgl. bl. 394 v.v.); zijn Geest zou het leeren (vgl. bl. 568 v. v.), daarom zwijgt hij van dat alles in deze vluchtige ure.

De blijvende gemeenschap.

Maar wat hij ook overlate aan den Geest, die het uit het zijne nemen en hun verkondigen zal, hij moet nog een enkel woord spreken ter bemoediging van dat kuddeke. Zoo groot hun arbeidsveld en zoo zwaar hunne levenstaak is, zoo bang zal ook de strijd zijn, dien zij te strijden hebben. Moordschavotten en martelvuren zullen hun deel zijn in den eersten tijd der gemeente, als wanneer de overheden en machten, daartoe aangevuurd, daarin althans gesteund door de stem van de meerderheid harer onderdanen (vgl. bl. 599—603). Dat zou echter niet haar bitterste beker wezen, zeker niet de verleidelijkste, en spoedig zou zij van den druk verlost worden. Doch wanneer het Evangelie door de volken opgenomen, wanneer de volkskerk gesticht, wanneer het onderricht des volks verzekerd zal zijn, mitsdien de kerk geëerd en haar Hoofd gehuldigd, maar dientengevolge dan ook in haar eigen boezem de strijd ontbrandt tusschen waarheid en logen, Christusdienst en werelddienst, na een nacht waarin zelfs de wijze maagden sliepen en de vijand het onkruid zaaide (vgl. bl. 338—340), — dan vooral zal behoefte gevoeld worden aan den machtigen steun, het helderste licht, den grootsten troost (vgl. bl. 633). Maar wat ook treffe of dreige, wie ook sla of schuifele, — vrees niet, klein kuddeke! U, die gelooft, de belofte: "in mijnen naam zullen zij duivelen uitwerpen, met nieuwe tongen zullen zij spreken; slangen zullen zij opnemen; en al is het dat zij iets doodelijks zullen drinken, het zal hun niet schaden; op kranken zullen zij de handen leggen, en zij zullen gezond worden." En gij, vredeboden! "*Ziet, ik ben met u al de dagen tot de voleinding der wereld!*"

Overwinning van de machten der boosheid; bekwaam-making voor hun taak, beveiliging tegen alle kwaad; heilzame invloed; al werd dat alles niet bij deze gelegenheid opzettelijk beloofd, in de dagen zijns vleesches had de Heer meer dan eenmaal zulke beloften gegeven (vgl. bl. 396). In allen gevallen was elke mogelijke zegepraal, elke noodige bekwaam-making, alle onmisbare beveiliging en elke nuttigheid aangeduid en verzekerd in het onvoorwaardelijke woord, dat hij overal

en altijd zou wezen met de zijnen, bij wien alle macht in den hemel en op de aarde gegeven was, en wat zij ook verloren door de scheiding die binnen kort plaats hebben moest, de gemeente behield toch zijne persoonlijke duurzame gemeenschap met haar en daarmede eigenlijk alles. En wanneer dan eindelijk het oogenblik hunner scheiding van deze aarde en haren strijd kwam, dan zou er ook hunnerzijds geene scheiding meer mogelijk zijn, maar zijn onwankelbaar besluit uitgevoerd worden: "Vader! ik wil, dat waar ik ben, ook die bij mij zijn, die Gij mij gegeven hebt, opdat zij mijne heerlijkheid mogen aanschouwen, die gij mij gegeven hebt: want Gij hebt mij lief gehad vóór de grondlegging der wereld."

De negende verschijning. 1 Cor. 15: 7.

Gaarne peinsden we nog eenige uren op deze wijze voort. Doch zoo het ons vergund is, de vleugelen onzer verbeelding nog verder uit te slaan, dan nemen wij van onze verhevene zitplaats nog eene andere verschijning des Heeren waar. Onder de getuigen voor zijne opstanding vermeldt haar jongste getuige in zijn beroemd betoog (1 Cor. 15) Jakobus. 't Was Paulus evenmin als Mattheus, Marcus, Lucas of Johannes te doen om het getal van Jezus' verschijningen te melden, maar van hetgeen algemeen onder de Christenen bekend was, vermeldt ook hij alleen datgeen wat ter bereiking van zijn bijzonder doel dienstig was. Waar hij nu bewijzen voor het feit der opstanding vermeldt, was de verschijning aan Jakobus van bijzonder gewicht.

De ware vereeniging met zijne natuurlijke familie.

Deze Jakobus was ongetwijfeld Jezus' (half-) broeder van dien naam, de oudste der kinderen van Jozef en Maria. De geschiedenis der overigen bleef ons onbekend, doch hem ontmoeten wij nog meermalen in de Schriften des nieuwen Verbonds. (Hand. 12: 17, 15: 13—21, 21: 18, Gal. 1: 19, 2: 9, 12, en misschien ook elders). Sedert de hemelvaart van Jezus "treffen wij hem altijd te Jeruzalem aan, waar hij, minstens zeventien jaren lang, zijn verblijf moet gehouden en groote achting onder de Christenen moet genoten hebben. Petrus, uit de gevangenis verlost, wil, dat de tijding daarvan met name aan hem gebracht worde. Aan Paulus,

die bekeerd was geworden, reikt hij, in erkenning van zijn apostelschap, de broederhand toe. Op de eerste kerkvergadering, te Jeruzalem gehouden, vindt zijn gevoelen algemeenen ingang. Hij zendt gezanten naar Antiochië af en, toen Paulus later naar Jeruzalem was teruggekeerd, ontving hij hem niet slechts met de opzieners der gemeente, maar raadde hem ook aan, hoe ten opzichte van de Christenen uit de Joden, die hem wantrouwden, zich te gedragen. Er bestaat geene reden, om hem te houden voor *Bisschop* der Jeruzalemsche gemeente, die haar eigen presbyteriaal en veelhoofdig bestuur had (Hand. 11 : 30), maar hij oefende toch met de Apostelen, en ook bij hunne afwezigheid, in die broedergemeente een bijkans Apostolisch gezag uit en stond met hen in waardigheid en achting volkomen gelijk (Gal. 1 : 19), gelijk hij ook de schrijver was van den onder den naam van *Algemeenen Zendbrief van Jakobus* bewaarden brief. Ook van de hoogachting, die de vijandige Joden hem toedroegen, weten de christelijke schrijvers der tweede en derde eeuw te verhalen. Bijv. Toen velen door hem tot Christus werden gebracht — zoo verhaalt Hegesippus — kwamen de Schriftgeleerden en Farizeërs tot hem, zeggende: "*Wij vermanen u, dat gij allen onderwijst omtrent Jezus; want u gelooven wij allen, en geven u getuigenis, dat gij rechtvaardig zijt en zonder aanzien des persoons.*" Zij stelden hem op de tinne des tempels en riepen tot hem: "*Gij rechtvaardige! wien wij allen moeten gelooven, onderricht ons, dewijl het volk, door den gekruisigden Jezus na te volgen, in dwaling is*". En hij verhief zijne stem en sprak: "*Wat vraagt gij mij aangaande Jezus, den Zoon des menschen? Hij is in den hemel gezeten aan de rechterhand der groote kracht, en hij zal komen op de wolken des hemels*". Deze woorden werden door velen met geloovigen zin aangenomen. De Schriftgeleerden en Farizeërs zeiden tot elkander: "*Wij hebben kwalijk gedaan, dat wij zulk eene getuigenis aan Jezus hebben verschaft!*" Zij schreeuwden: "*Wee, wee! de rechtvaardige is ook reeds verleid!*" Hierop gingen zij naar boven en wierpen hem naar beneden, en daarna steenigden zij hem. Maar hij keerde zich om en, zich oprichtende op

zijne knieën, zeide hij: "*Heere, God en Vader! vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen!*" (Vgl. *Bijbelsch Woordenboek* op het woord).

Wij hebben gezien (bl. 307 en 432), dat Jezus' broeders niet in hem geloofden, toen hij zijne laatste reis aanvaardde, en het is buiten allen twijfel dat zij door zijne kruisiging niet gekomen zijn tot het geloof, waarvan hunne tegenwoordigheid in den kring der discipelen (Hand. 1 : 14) getuigenis gaf. Moet er alzoo iets geschied zijn, dat zulk eene groote verandering in hunne gevoelens omtrent Jezus te weeg bracht, niets minder dan eene opzettelijke verschijning aan het hoofd der familie werd daartoe met grooten zegen aangewend. Wat Jakobus zou doen buiten haren kring, den Zone Gods die de toekomst doorschouwde bekend, rechtvaardigde reeds op zich zelf eene buitengewone poging, om hem tot de erkenning zijns naams te brengen. Doch al laten wij dit ganschen-al buiten rekening, dan nog kunnen wij het van 's Heilands innige liefde tot zijne bloedverwanten volkomen begrijpen, dat hij niet scheiden kon van de aarde vóór hij ook met haar waarlijk vereenigd geworden was. Waarom hij tot dat einde niet verscheen aan zijne moeder, het wordt ons niet bericht, wij kunnen in dezen niets dan gissen, en zoo wij onze gissing mogen uitspreken, dan zeggen wij, dat zij de majesteit zijner opstanding niet kon verdragen, na de zieldoorvlijmende smarten die zij bij het hout der schande geleden had, dat zij van den beginne geloofde aan het bericht zijner opstanding, en dat haar getuigenis niet waarachtig zou zijn in de schatting van het ongeloof. Zeker was het genoeg ter overtuiging van zijne broeders en zusters, dat hij den oudsten broeder overtuigde van de waarheid zijner opstanding. Waar dit plaats had? Wij vermoeden: in Kapernaüm, alwaar de familie Jezus gevolgd was (Joh. 2 : 12) met ter woon. Hoe? Op deze vraag weten wij niet te antwoorden, dan met deze fabelachtige overlevering: "Jakobus had gezworen, dat hij geen brood zou eten, voor dat hij Jezus als den verrezene gezien had; hierop zeide de Heer: richt de tafel aan, en, het brood genomen en gezegend hebbende, brak hij het en gaf het aan Jakobus den rechtvaardige, en zeide tot hem: mijn broeder! eet nu brood, omdat

de Zoon des menschen van de dooden is opgestaan." Hoe dit zij, sints die ure verdween uit den boezem der familie alle twijfel omtrent zijne waardigheid, alle bevreemding omtrent zijne handelwijze, alle ergernis des kruises; zij erkende hem nu voor den waren koning van het Godsrijk (vgl. bl. 25), en boog hare knieën voor den zoon en broeder, die krachtiglijk gebleken was Gods Zoon te zijn naar den Geest der heiligmaking. Voortaan geene scheiding meer tusschen de natuurlijke en geestelijke familie, maar beide één in Hem, die het vleesch geworden Woord is en al de zijnen maakt tot kinderen en erfgenamen Gods.

DERDE HOOFDSTUK.

OP DEN OLIJFBERG.

Nog eenmaal verplaatsen wij ons in den geest naar dien berg in Judea, die, zelf uitermate schoon en een verrukkelijk gezicht over Jeruzalem en de Jordaanvlakte aanbiedend, de heerlijkste herinneringen voor alle Christenen draagt. Wij zetten ons op den weg der pelgrims neder bij den middelste van de drie toppen, in de nabijheid van een kapel en van een moskee, met het aangezicht naar de stad gekeerd. Zij ligt als onder onze voeten, en de levendigheid, die op hare pleinen en straten heerscht, treft ons oor bij wijle. Weinige minuten gaans van ons, ter rechterzijde, ligt Gethsemané verscholen. Achter ons geeft het onvergetelijk Bethanië, onder den naam van el-Azirîyeh, mits men met het geringe tevreden is, nog altijd eene rustplaats te genieten, en de zoogenaamde huizen van Martha, van Simon den melaatsche, en het graf van Lazarus te aanschouwen.

De leerstellige waarde van Jezus opstanding.

Het graf van Lazarus achter ons, het graf van Jezus voor ons — beide ledig: welk een wereld van gedachten opent zich hier niet met betrekking tot den Heer? Lazarus was door hem opgewekt ge-

worden, en om dit onloochenbaar en veel beteekenend feit had men Jezus voor zoo gevaarlijk verklaard, dat het Sanhedrin besloot om hem te dooden (vgl. bl. 637), in plaats van hem te huldigen als de opstanding en het leven. Immers, zóó had hij daar gesproken tot Martha, en de daad, die haar den diepbetreurden broeder weêrgaf, had zijn woord ondubbelzinnig verklaard en nadrukkelijk bevestigd. Maar wie der menschen dit zijn woord niet geloove op dien grond, hij schenke er zijn volle vertrouwen aan op grond van Jezus' eigene opwekking. Die haar loochent, moet alle zijne woorden, die van meer dan gewoon menschelijk leven getuigen, als grootspraak verfoeien, wil hij hunne beteekenis niet verkrachten noch de dwaasheid begaan van ze te schrijven op rekening van eene fantasie, die uit fabelen een beeld wist te scheppen, dat het schoonste leven wekt, het leven in waarheid en heiligheid, in vrede en vreugde, het leven der eindelooze heerlijkheid. Doch die haar met het hart gelooft, vereert Jezus als den getrouwen getuige, die de waarheid sprak en de waarheid was; mitsdien als dengeen, wiens strijd in Gethsemané gehoorzaamheid aan den Vader was om onzentwil; wiens offer op Golgotha gebracht inderdaad de losprijs was, dien hij in veler plaats betaalde; wiens liefde en macht paal noch perk kent; wiens reinheid door geen enkele dwaling besmet, wiens aanspraak op den hoogsten titel ten volle gerechtvaardigd werd; wiens scepter hem van God gegeven is, en over de gansche aarde heerschen moet; op wiens stem eenmaal al de zijnen zullen uitgaan uit hunne graven, hun rechter en vrijspraak te gemoet, in volkomene reinheid, in volstrekte onsterfelijkheid, in volmaakte zaligheid. Immers, wat dit laatste betreft, Christus' opstanding is tevens beeld en onderpand beide van wat zijne vrienden na dien laatsten geboortedag wacht. "In het eerste leven een lichaam, blootgesteld aan smarten en dood; in het tweede een voertuig des geestes, boven dien noodlottigen invloed verheven. In het eerste eene taak vol moeite, verdriet en teleurstelling; in het tweede een arbeid van liefde en Godsverheerlijking, die nimmer vervelen, nimmer vermoeien, nimmer teleurstellen zal. In het

eerste een strijd, die dagelijks moet voortgezet worden; in het tweede volkomen ontheffing van al wat aan vrijheid, heerlijkheid en zaligheid slechts eenigszins in den weg staat. Alzoo de eersteling Christus, en niet anders al de zijnen. Zien wij hem na zijne opstanding met eene heerlijkheid bekleed, die vroegere vernedering op volmaakte wijze vergoedt, het is ons of wij zijne roepstem vernemen: "*die overwint, ik zal hem geven te zitten op mijnen troon, gelijk ik overwonnen heb en ben gezeten met den Vader op Zijnen troon*" (*van Oosterzee*). Dan zal het woord volkomen vervuld zijn: "Ik ben de opstanding en het leven; die in mij gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven; en een iegelijk, die leeft, en in mij gelooft, zal niet sterven in der eeuwigheid".

Gelooven wij dat? — Met het oog op de keten der gebeurtenissen, die met Lazarus' ziekte begon, die in de hemelvaart van Christus voortgezet werd, en die eerst eindigt met de zegepraal der verlosten, zij ons het woord gesproken: "*Deze krankheid is niet tot den dood, maar ter heerlijkheid Gods, opdat de Zoon door haar verheerlijkt worde*" (Joh. 11 : 4).

De vervulde wet en profetie — Jezus' laatste onderricht. Luc. 24: 44—49.

Zie dan ook uw koning in hem, o Israël! Eenige weken geleden vertoonde hij zich hier aan de wereld als het verlangen uwer profeten: "*Zegt der dochter Sions: Zie, uw Koning komt tot u, zachtmoedig en gezeten op eene ezelin . . . .*" Uwe vaderen hebben in onwetendheid hunne voorspellingen niet begrepen, en in onwetendheid den voorspelde gedood. "In onwetendheid" — hierop worden wij gewezen door den eersten getuige van Jezus' opstanding, een getuige die den ganschen strijd tegen den Heer der heerlijkheid mede doorleefd heeft (Hand. 3 : 17), en zonder het zwartst te willen kleuren, wat de Joden misdreven hadden, noemt Petrus toch met onaangename juistheid den maatstaf, of den regel, waarnaar zij gehandeld hadden: met hunne onbekendheid stond hunne misdaad, de vrucht van vele booze begeerten, in volkomen juiste overeenstemming. Uitsluitend bevoorrecht met de woorden Gods en niet weinig hoogmoedig op dit voorrecht en op hunne Schriftgeleerdheid tegenover de onzinnigheden der Gojim, waren zij toch onkundig zoowel met betrekking tot de juiste uitlegging als tot de ware uitlegkunde (vgl.

bl. 119—125). Van den beginne (vgl. bl. 241—243) had Jezus getuigd tegen hunne kennis in eigene schatting, onkunde in de zijne (Matth. 22: 29, Marc. 12: 24; vgl. bl. 489), zoodat hij hen opwekken moest tot het onderzoek van de Schriften (Joh. 5: 39, vgl. bl. 284), maar zoover wij weten, heeft hij slechts aan het einde van zijn onderwijs, in de dagen van zijn heengaan tot den Vader, zijne jongeren opzettelijk bepaald bij zijne Schrift-beschouwing. Waarom niet eerder? Eerst moesten zij gebracht worden tot de overtuiging, dat hij van God uitgegaan was (Joh. 16: 30), en gelijk hij bij het onderricht in zijne loopbaan en lijdensweg was opgeklommen van de verbloemde tot de niet-verbloemde rede (Joh. 16 : 25—29), van het lichtere tot zwaardere (Joh. 16 : 12), in het algemeen van het onderricht door werken tot het onderricht door woorden, met zorgvuldige wijsheid door het een het ander voorbereidende, alzoo had hij ook in dit bijzondere geval gehandeld. "Heden is deze Schrift in uwe ooren vervuld," zoo sprak hij met het oog op de rol van Jesaja, bij zijn optreden in Galilea (Luc. 4: 21), met betrekking tot het aangename jaar des Heeren, dat hij predikte; eenigen tijd later begon hij te verzekeren, dat hij de Wet en Profeten vervullen zou (Matth. 5: 17, Matth. 26: 54), en aan het einde van zijn vernedering spreekt hij het luide uit, na evenzoo met toenemende bepaaldheid zijn lijden als noodwendig aangekondigd te hebben (vgl. bl. 590—595), dat ditzelfde lijden, ja tot in bijzonderheden, door de Schrift voorspeld was (Luc. 20: 17, 22: 37, 24: 44, Joh. 13: 18, 17: 12, Matth. 13: 14, 26: 56). Daar echter, volgens het eenparig getuigenis van al de Evangelisten, hun verstand van de Schrift zoowel als van Jezus' eigen woord klein was (zie o. a. Joh. 2: 22) en bleef (Joh. 20: 9) — vgl. bl. 405—407 —, volgde de Heer hierin vooral den raad der wijsheid, om hen eerst door het feit, daarna door het woord te verlossen van duisternis en dwaling. De profetieën van zijn sterven en opstaan moesten strekken ter voorbereiding, maar bij zijn kruis moesten hun ingewortelde vooroordeelen eerst sterven, voordat zij in staat waren om verstan-

delijk overtuigd te worden, dat de Schrift aldus sprak van den Messias, en vooral dat het zoo geschieden moest. Eveneens moesten zij den Heer voor hunne oogen zien staan als verrezen uit het graf, eer zij tot het levendig besef kwamen dat de Schrift, die niet gebroken kon worden, het aldus gewild had. Ja, en ziehier wederom een blijk van 's Heilands opvoedkunde, eerst toen zijne opstandingsheerlijkheid hunne zielen had verzoend met de verpletterende tooneelen van zijn kruisweg, werd hun verstand vatbaar voor het laatste onderwijs, dat de Heer nog te geven had, en dat hij met alle gerustheid voor de uren van het vreugdevolle afscheid had kunnen bewaren, omdat hij zeker was daartoe de gelegenheid te zullen hebben. En nu deze gelegenheid gekomen zijnde, treedt hij, in zijn persoon en leven de tolk van het ongeziene wezen Gods zijnde (Joh. 1 : 18), ook als de verklaarder op (Luc. 22 : 27) van het onbegrepen woord Gods, voortijds veelmaal en op velerlei wijze tot de vaderen gesproken door de profeten (Hebr. 1 : 1), om aan te wijzen, hoe "in de wet van Mozes, en de Profeten en de Psalmen," in het oude Testament van het begin tot het einde, die grondgedachte Gods, die hem betrof, zich bevond, en steeds klaarder en veelzijdiger ontvouwd werd. Dat het alles vervuld moest worden, omdat het geschreven stond, behoefde geen opzettelijke verklaring; maar wát er geschreven stond, daarover vooral deed hij zijn licht opgaan. Welke uitspraken hij bepaald bedoeld heeft, wij kunnen het niet met zekerheid zeggen, maar uit het gebruik, dat zijne leerlingen Petrus (Hand. 2 : 15—21, 25—30, 3 : 22—24), Johannes (H. 12 : 41, 19 : 28, 36), en Mattheus (H. 1 : 22, 23; 2 : 23; 4 : 14—16; 8 : 17; 12 : 17—21; enz.) van Schriftwoorden gemaakt hebben, mogen wij althans dit afleiden, dat de onovertrefbare Meester niet beperkt was in de keus zijner leerstof voor deze vruchtbare oogenblikken (vgl. bl. 241—243). Blijkbaar heeft hij zich bepaald tot deze drie hoofdzaken: *lijden*, *opstaan van de dooden ten derden dage*, *prediken van bekeering en vergeving der zonden*, en dat wel *op grond van Christus' naam*, *onder alle volken*, *begin-*

nende van Jeruzalem. Op gelijke wijze, als de Heer deed, de Schriften des ouden Verbonds gebruikende, zal het ons niet moeilijk vallen, onderscheidene bewijsplaatsen voor deze stellingen te vinden, plaatsen die wij hier niet aan te wijzen hebben, wijl onze eenige berichtgever op dit punt daarvan zweeg, een zwijgen dat alleszins verklaarbaar is omdat hij schreef ter bevestiging van wat reeds geleerd was (Luc. 1 : 4). Hoe dit zij, Jezus had vroeger reeds op meer dan één bijzondere uitspraak en gebeurtenis gewezen, in die Schriften opgeteekend, en hij kon, nu zijne discipelen gewonnen waren voor het beginsel, de verdere uitbreiding en toepassing met de meest mogelijke gerustheid overlaten aan de leiding des heiligen Geestes, die het uit het zijne nemen en aan zijne gezanten verkondigen zou (vgl. 568—571), gelijk ook "de belofte des Vaders", die zij van hem gehoord hadden (Hand. 1 : 4), onder den invloed der vervulling, door den Pinksterredenaar in Joël gevonden werd, maar door den Zender slechts in het algemeen, en dat nog wel in vroeger dagen, als profetie der Schrift aangeduid geworden was (Joh. 7 : 38). Met zulk een vasten grond onder de voeten, getuigen zijnde van dat alles en overtuigd dat het alles Gods geopenbaarde wil is, konden zij, ja met minder luidruchtigheid, maar toch met veel meer kracht, dan bij den afgang van dezen berg, het Hosanna aanheffen voor den Koning, die kwam in den naam des Heeren, die altijd komt in den Geest, en eens in de hoogste heerlijkheid komen zal. Nu is het dan toch wel zonneklaar voor hen, dat, bleek hij al een gansch andere Messias te zijn dan zij zelfs met hunne heilbegeerigste tijdgenooten verwacht hadden, hij toch waarlijk de koning der Joden was, dien alle profeten en koningen begeerd hadden te zien, den koning in zachtmoedigheid, gerechtigheid en waarheid, den koning ook der volken, den koning, die de heiland is. En zoo mag ook ons hart een loflied aanheffen, even als de engelen boven Efrata's velden: "Eere zij God in den hooge en vrede op aarde; want God heeft welbehagen in menschen!"

Maar wat baat ons dit al, zoo deze plek een getuige te meer is van de bedriegelijke macht der verdichting? Is Jezus wel opgestaan

De waarheid van Jezus' opstanding.

uit de dooden? Wij behoeven niet te verhalen, dat tegenover het eeuwenoude *jâ* in onze dagen met vernieuwde kracht een even oud *neen* herhaald wordt; onze lezers weten, welke strijd gemeente en gezin beroert. Al geschiedt de ontkenning met vernieuwde kracht, omdat de natuurwetenschappen in hare jongste vlucht tegen eigen wil gesteld werden in haren dienst, en de christelijke kerk, die op dat geloof gebouwd is, met hare ambten en bedieningen en stoffelijke voordeelen dienstbaar gemaakt wordt aan hare eigene vernietiging, de scherpste wapenen, waarmede zij slaat, zijn niet nieuw, maar reeds zoo oud als — het eerste verzinsel van de Joden. Opzettelijk *bedrog*, lasterde de een; Jezus was maar in schijn dood, en gelijk Lazarus komedie gespeeld zou hebben, in overleg met zijnen vriend, om diens zaak te doen triomfeeren, alzoo heeft hij zelf zich voor dood gehouden en zich later voorgedaan als ware hij opgestaan uit de dooden. Neen, spreekt een ander, (en wat zeer opmerkelijk is, de vijanden van het wonder zijn tegen elkander verdeeld) neen, het was geen opzettelijk bedrog, het was onopzettelijk gezichtsbedrog; inzonderheid "de hartstochtelijke liefde van eene hysterische vrouw", van de Magdaleensche, heeft het geloof aan de opstanding voortgebracht. Wij behoeven ons over de eerste bewering dan ook volstrekt niet langer te verontrusten, doch wat de tweede betreft: zij wordt, althans in ons land, gewoonlijk niet met zulk eene stuitende ruwheid herhaald en ontvouwd, integendeel aanmerkelijk verzacht, en velen aannemelijk gemaakt door aan de verbeelding een vroeger in dezen nooit opgemerkt vermogen toe te kennen. Bij gelegenheid van het bespreken der ongeveer gelijke verklaring, die in den discipelkring van het eerste opstandingsbericht gegeven werd (Luc. 24: 11), in 't algemeen van de inwendige gesteldheid der vriendinnen en vrienden op den dag der verrijzenis, hebben wij reeds onderscheidene bewijzen van het tegendeel geleverd (vgl. o. a. bl. 731 en 735). En zoo dit onvoldoende wierd geacht, wij zouden dan vragen, of men de verschijning aan zoovelen in Galilea op een en dezelfde plaats in een en 't zelfde oogenblik zonder merkbare voorafgaande opgewondenheid, lang ge-

noeg na de eerste tijding, om de vreugde die het geloof aan haar wekte, te doen bedaren, durft verklaren zonder schaamrood te worden, voor de vrucht van eene inbeelding, die onder de aangeduide omstandigheden al die broeders aangegrepen zou hebben? Zou men dat inderdaad durven doen, men zal toch nooit kunnen bewijzen, dat een Saulus op den weg naar Damascus geschikt of genegen was, zich den vijand, dien hij vervloekte, voor te stellen als den verrezen Heer in heerlijkheid om hem voortaan met alle zijne krachten te dienen; doch — wij mogen zoover niet gaan, evenmin als wij in "het vijfde Evangelie", de geschiedenis der kerk, mogen lezen, hoe haar leven en streven, haar strijden en lijden, haar wegen en zegen schier onafgebroken getuigt voor de waarheid der opstanding, als waardoor Jezus bewezen werd haar met alle macht bekleede koning en haar immer leven gevend hoofd te zijn. Ja, indien het ons maar vergund ware op den arbeid der twaalve het oog te slaan, wij zouden opmerken, hoe zij door allerlei gevaren en tegenstand heen, ondanks bespotting, verguizing, geeseling, berooving van hetgeen het vleesch het dierbaarste is, in e. w. ondanks het langdurigste en zwaarste martelaarschap, vasthielden aan hunnen zoogenaamden droom, juist dien droom die voor de grootste ergernis en dwaasheid gold! Neen, spreek ons niet van eene wetenschap, die zoo vele ongerijmdheden verdedigt, zij is geene eer, maar eene schande voor onze eeuw, die, in hare weergalooze zelfverheffing, tot nu toe nog de eerste en de eenige is, waarin zulk eene wetenschap door vele mannen van naam en talent gehuldigd is. Zien wij goed, dan is onder hen de geestdrift — onheilspellend voor de ontkenning, verblijdend om onze belijdenis — reeds aanmerkelijk verdwenen, waarmede men optrad tot zoogenaamde hervorming van de kerk, en de visioen-hypothese hare begrafenis nabij. Daarmede — wij behoeven het nauwlijks te zeggen — herleeft echter het geloof aan Jezus' opstanding nog niet. Het ongeloof zal zich blijven verschansen achter een wal van bedenkingen tegen de geloofwaardigheid der berichten, en inzonderheid tegen een Godsbegrip, volgens hetwelk God dooden

levend maken kan, d. w. z. God God is. Wij willen het gewicht van de eerste soort nooit miskennen, maar wij meenen toch dat de voorstelling die wij gaven van de geschiedenis der opstanding, in 't algemeen van het leven des Heeren, niet gekunsteld is, begrijpelijk maakt hoe het een uit het ander voortvloeide, en den eenen toestand uit den anderen verklaart. Inmiddels hielden wij ons getrouw aan de bronnen, wij hebben nergens willen aanvullen door onze fantasie. Is dat waar, dan hebben wij alle recht om te stellen, dat eene geschiedenis van dien aard alleszins geloofwaardig mag heeten, terwijl zelfs de onderlinge afwijkingen, die wij opmerkten, ons bewijzen dat de verhalers in kunsteloozen eenvoud volkomen ter goeder trouw waren. En wat de tweede soort aanbelangt, wie hardnekkig wil vasthouden aan de stelling, dat God onmogelijk dooden opwekken kon, hij mag zich verheugen in geloofsgemeenschap te staan met de bitterste rechters van Jezus en van zijne eerste getuigen, de Sadduceërs, maar geenszins met de mannen, aan wie de menschheid het meest te danken heeft, zelfs niet met het menschdom, welks ingeschapen, onuitroeibaar besef van de majesteit Gods, als verheven boven de werken zijner handen, elke onomwonden loochening van dien aard zal vonnissen als onmenschelijk. Waarlijk, onze beschouwing van het uiterst geringe, wat wij in dezen tijd zien gebeuren, mag toch niet bepalen wat God heeft gedaan in vroegere tijden, of zal doen in latere tijden, allerminst van wat hij besloot te doen. Geen natuurwet is er, die predikt dat de dood onverwinlijk is voor God; geen natuurkracht is er, die niet zwakker blijkt te zijn dan haar auteur; geen natuurmechanisme is er, dat onbreekbaar mag genoemd worden, wijl de ervaring zijne onbreekbaarheid nooit en nergens leerde; geene enkele bladzijde van dat boek, noch dat boek in zijn geheel openbaart ons den wil van den Schepper in allen deele, allerminst zijne werken in de geschiedenis der menschen of zijne plannen voor de toekomst der menschen. Er heerscht hier zulk eene vreeslijke verwarring van onbezielde en bezielde schepping, van dwang en vrijheid, van dierlijk en menschelijk leven, van stof en geest, dat wij

eigenlijk het onderscheid uitgewischt zien, en hij de verwerping van het vrijmachtig werken Gods — het Supranaturalisme — in den poel van 't Materialisme wegzinken, de verheerlijking van de theorie, die ook het edelste en machtigste leven zoekt te verklaren uit spieren en klieren. Tegen zulk eene verstandsverbijstering en zedelijke stompzinnigheid wordt te vergeefs de uitnemendste wetenschap gericht, en wij hebben het volste recht om eene richting, die aldus den godsdienst en het diepste gevoel der zesduizendjarige menschheid met voeten treedt, niet voor natuurlijk, maar voor tegennatuurlijk te houden, gelijk elke twijfel, die het godsdienstig bewustzijn, dat in eigen gemoed leefde en met elken mensch in hem geboren wordt, voor niet eerlijk te verklaren (vgl. bl. 6). Wij stellen dit alles in de hand van God, die op zijnen tijd en op zijne wijze wederom doe erkennen, dat men op dien weg de menschheid hare schoonste kroon ontrooft, en hem zijne grootste eer, de eer zijner almachtige liefde die Jezus opgewekt heeft om onze gerechtigheid, en dat met te meer gerustheid omdat het toch eigenlijk zijne zaak is, gelijk het onze taak geenszins was, om een betoog voor de waarheid van dit feit te leveren.

De inwendige heerlijkheid van Jezus.

't Is dan ook geen hersenschim, die de krachtige mannen daarginder de stad deed verlaten, en hun voorgaat op den weg die voorbij ons heenleidt. 't Is hunne en onze Zaligmaker met eene onbeschrijfelijke verhevenheid in voorkomen en gang. Welke gedachten toch wel bij den Heer oprijzen, nu hij, en dat voor de laatste maal op aarde, de plaatsen beschouwt, die tot aan den jongsten dag zullen verhalen van zijne tranen en van zijn bloedzweet? Van zijne liefde tot het volk, dat hem kruisigde, en van zijne vrijwillige overgave tot in de allerdiepste versmaadheid en folteringen der hel? Van den haat, dien hij wekte, van de liefde, die hij ontstak, van de krachtige daden, die hij deed, en van de vervlogene jubelkreten, die hier weerklonken? Wij zouden ons vergrijpen, indien wij wilden schetsen, wat in zijn gemoed omging,

door hem zelven met geen enkel woord uitgesproken en ook door geen enkelen Evangelist aangeduid. Maar dit mogen wij zeker stellen: wat hij den zijnen gaf in de oogenblikken zijner verschijningen, dat genoot hij zelf in de hoogste mate. Rust na strijd, vreugde na smart, licht na donkerheid, kracht na zwakheid, en toch geen werkeloosheid, maar ook geen verheffing der stem op de straten, geen opgewondenheid, geen schittering die verblindt, noch vertoon van kracht. Ja, wat hij vóór zijn sterven reeds was, is door zijn herleven boven alle beperking en bestrijding verheven geworden.

"De Heer zag thans de baan achter zich, waarop hij gehoorzaamheid had geleerd en getoond in de volkomenste mate. Kon het anders, of *na* het verlaten dier lijdensschool moet de Zone Gods en des menschen op hooger standpunt gestaan hebben, dan zoo lang hij nog in die school bleef vertoeven? De dood was de vuurproef van zijne onbevlekte gehoorzaamheid en liefde geweest: maar zulk goud komt immers uit het vuur niet slechts behouden, maar nog schooner te voorschijn? In zijne opwekking uit het graf had de Godmensch eene vernieuwde heerlijke proeve van het welbehagen des Vaders ontvangen: kon het anders, of zulk eene geheel eenige ervaring moest hem, indien mogelijk, nog nauwer aan den Vader verbinden? Bij het wegvallen van zijn grof zinlijk omkleedsel, was hij levend gemaakt naar den geest (1 Petr. 3: 18); kon het anders of een zuiver geestelijk leven moest door nog inniger, onmiddellijker gemeenschap met den Vader geheiligd zijn, dan een leven te midden van wereld en vleesch? Wij kunnen slechts wenken geven, maar mogen toch de opmerking niet weêrhouden, hoe zich in den opgewekten Heer in enkele opzichten nog iets hoogers vertoont, dan vóór zijn lijden en sterven. Den *Geest* dien hij vroeger *beloofde*, *verleent* hij nu," symbolisch.... "De discipelen, die hij vroeger *vrienden* genoemd had, noemt hij nu *broeders;* is de liefde nog niet" teerder en werkzamer, "naarmate hij, die haar betoont, op hooger standpnnt geplaatst is? den dag en de ure, die hij vroeger gezegd had, dat ook *den Zoon* onbekend was, verklaart

hij nu niet andermaal niet te weten, maar zegt eenvoudig, zonder van zich zelven te spreken: *het komt u niet toe te weten de tijden en de gelegenheden, die de Vader in zijne eigene macht* gesteld heeft. Geen wonder, dat waar hij na zijne opstanding alzoo nog hooger luister, dan in zijn eerste leven vertoont, nu ook een Thomas hem den naam geeft, dien hij nooit in zijn eerste leven van een der zijnen gehoord had: "mijn Heer en mijn God!" " (*van Oosterzee*), en al die mannen hem, nu voor het eerst, en nooit voor het laatst, aanbidden, gelijk den Vader. "Zoo is dit tijdperk de geleidelijke trapsgewijze overgang van de volmaaktheid des dienstknechts tot die des Troongenoots van den Vader geweest, en indien de gezalfde Koning van 't Godsrijk in die dagen de ure zijner krooning verbeidde, zijne innerlijke heerlijkheid kon niet anders dan onophoudelijk klimmen tot ook de uitwendige, die hij ontving, daarvan de volkomen juiste uitdrukking was" (*van Oosterzee*).

En gelijk hij zich nu niet den minsten dwang aandoet om te spreken over zijn verlaten van de vrienden, alzoo liet hij niet de minste waarschuwing hooren, om zich te hoeden voor de vijanden. In de dagen zijns vleesches had het zijn' discipelen niet ontbroken aan vermaningen van dien aard en opzettelijke beloften van bewaring. Hij spreekt nog wel van gevaarlijke wezens en zaken (Marc. 16 : 18), maar overigens kent hij uitsluitend volken en schepselen Gods, aan wie zijn Evangelie gebracht moet worden, er schijnen voor hem geene Schriftgeleerden of Farizeërs meer te bestaan, geen menschen, die hem tot vijanden of den zijnen tot grijpende wolven zijn, gelijk hij ook niet de minste klacht over hunne misdaad, zelfs niet ééne zucht over wat hij geleden had, deed hooren. Zijn kruis beschouwt hij uitsluitend van het standpunt Gods, en zijn oog is uitsluitend op de kroon gevestigd. Maar evenzoo slaat hij enkel het oog op 's menschen zielsbehoeften en op de dingen van zijn koninkrijk, en toont zich zóó vol besef van zijne heerschappij en van de veiligheid der jongeren, alsof er geen enkele vijand meer bestond; trouwens "de overste der wereld *was* buiten geworpen."

Zijne laatste verschijning.
Luc. 24: 49, 50, Hand. 1 : 4—8.

Evenwel, hij toonde te weten, niet alleen waar zijne vrienden waren en wat zij behoefden, maar ook waar de geduchtste vijandschap heerschte. "Die niet gelooft zal hebben, zal verdoemd worden", uit dit woord spreekt zijne goddelijke grootheid en richterlijke waardigheid; ja, maar ook de wetenschap dat niet allen gelooven zullen. Was derhalve de vijandschap, die in het hart zetelde verre van overwonnen, al was de zielevijand buiten hen dan ook verslagen; daar waar hij aan het schandhout genageld was geworden, moesten zijne gezanten beginnen met de prediking van het Evangelie. Zoo zijn wij genaderd tot de opzettelijke beschouwing van zijne laatste verschijning.

Was het naar een bepaalden wenk des Heeren of om het naderend Pinksterfeest, dat zijne elf jongeren zich bevonden in de bloedstad? Wij weten het niet, en evenmin waar de Heiland hen vond, eer hij hen uitleidde tot nabij Bethanië, of waar hij zelf vertoefde, als hij niet met hen vergaderd was. Dit laatste punt moet zelfs onbesproken blijven, omdat het ligt buiten de grenzen der zinnelijke waarneming, het gebied der historie in den gewonen zin des woords. Maar wat hij sprak, dat bleef in algemeene inhoudsopgave ons bewaard.

Niet scheiden van Jeruzalem, maar daar blijven totdat gij zult aangedaan zijn met kracht uit de hoogte, — ziedaar het eerste wat onze opmerkzaamheid trekt. Met Jeruzalem had hij zijn openbaar leven begonnen, met Jeruzalem besloot hij het. Te Jeruzalem had hij zijn eerste reinigingskracht en ijver voor zijns Vaders huis getoond, te Jeruzalem zou hij het eerst aangorden, om de herstelde gemeenschap met God te prediken en deze prediking te bevestigen (vgl. bl. 179—182). Door Jeruzalem was hij verworpen van het begin tot het einde zijns levens, en door Jeruzalem moest het eerst gehoord en gezien worden, dat God hem, dien Jeruzalem gekruisigd had, ter zijner rechterzijde gezet had. Uit Jeruzalem was hij gedreven, dragende zijn kruis; uit Jeruzalem moest het Woord uitgaan naar geheel Judea, Samaria en alle de volken, het woord zijns kruises tot redding der

wereld. Boven Jeruzalem vergaderden zich al reeds de arenden, maar binnen Jeruzalem wilde hij nog duizende zielen onder zijne vleugelen vergaderen tegen den toorn der naaste en der laatste toekomst. Groot was nog altijd de booze macht, die in zijne stad tegen zijnen naam den ijzeren scepter zwaaide, maar mateloos grooter zijne ontferming en zijn vermogen. Nergens was het gevaarlijker voor zijne getuigen en hun getuigenis. Het getuigenis onderwerpt de Vorst des levens aan de gestrengste vuurproef, wetende dat het, schoon weersproken, niettemin onwederlegbaar zal blijken, zelfs voor de scherpzinnigste en invloedrijkste mannen, wier gewin in elk opzicht verdwijnen moest, zoo zij in den strijd geslagen werden. En de getuigen leerden zich te bedienen van de gansche wapenrusting Gods, hunne talenten onbepaald te wijden aan hunne roeping, en zich zelven onvoorwaardelijk te stellen in de hand des Heeren, als hun leidsman en beschermer.

Hij had op het laatste bolwerk der vleeschelijke Messiasverwachting zijne banier geplant, toen hij hun onderricht gaf in het Messias-ideaal van het boek, waarop zijne vijanden steunden tegenover hem. Hij had hen gemaakt tot redelijk en zedelijk overtuigde belijders van zijnen naam. Niets ontbrak meer dan de kracht om te prediken, te volharden, te winnen, te lijden, in de wereld die hen om zijnentwil vervolgen zal, d. w. z. om haar op verschillende gronden te bewijzen, dat hun meester, Jezus van Nazaret, in hare schatting de terecht gekruisigde lasteraar Gods, inderdaad was de Christus, de Zone Gods, door God onder de verouderde bedeeling beloofd. Die kracht zou hij hun geven van den Vader, 't was de kracht des heiligen Geestes, door wien de Heer zelf hun ook die bevelen gaf, en in 't algemeen op aarde gearbeid had. En zoolang zij haar niet ontvangen hadden, moesten zij haar stilzwijgend verwachten; zij zou evenwel "niet lang na deze dagen" komen, het laatste, wat zij behoefden, zou binnen kort hun deel zijn, in veel grooter mate dan bij hunne eerste zending (Luc. 9 : 1 en 2).

"*Hun* deel." Zij waren de stamvaders van het christelijk Israël;

en het ware volk werd door hen vertegenwoordigd (vgl. 3de H., 1ste D., 3de B.). Geen wonder, dat zij, dit verbindende met de belofte des Vaders, aan de herstelling der Godsregeering denken. Immers, zij was verdwenen (vgl. bl. 22—49); de burgers waren in opstand tegen hun eigen koning, en al waren de vormen nog theocratisch, het wezen ontbrak; de verwerping van den Christus had het onloochenbaar gemaakt. Hadden zij nu gelet op het woord, door hem in de laatste week zijns levens tot zijne belagers gericht: "Daarom zeg ik ulieden, dat het koninkrijk Gods van u zal weggenomen worden, en een volk gegeven, dat zijne vruchten voortbrengt" (Matth. 21 : 43), dan zouden zij zeker niet gevraagd hebben, of hij "in deze dagen" aan Israël het rijk Gods herstellen zou. Immers, uit die woorden blijkt genoegzaam, dat eerst de volheid der Heidenen zou ingaan. Toch begrijpen wij gemakkelijk, hoe zij tot die vraag kwamen; uit het gebod om van Jeruzalem te beginnen scheen voort te vloeien, dat de tijd der herstelling niet in de verste toekomst lag. En de Heer — 't is zeer opmerkelijk! — geeft geen ontkennend antwoord. Hij ontzegt hun evenmin het recht om naar dien tijd te vragen of te vorschen; alleen zij mochten de tijden en gelegenheden van het Godsrijk niet weten, die de Vader zichzelven had voorbehouden. Zij hadden geene andere roeping, dan te getuigen van den Koning des rijks, en dus de komst van dat rijk te bevorderen. In hen was het reeds gekomen, onder hen was het gevestigd, zij waren in de gemeenschap met God getreden, en zoo was het in beginsel aan Israël hergeven. Aan hunne gemeenschap zouden zich de geloovigen uit alle geslachten en talen en volken en natieën aansluiten, en eens zou God alles zijn in al de zijnen. De geloovigen uit de Heidenen zouden de landlieden zijn, zoolang het Godsrijk de uiterste einden der aarde nog niet vervuld had. Tot zoolang zou de menigte van Abraham's kinderen hem verwerpen, maar dan ook in den uitgebreidsten zin aan Israël het koninkrijk weer opgericht worden, hetwelk zij zich onwaardig gemaakt hadden *door het in Jezus te versmaden* (vgl. o. a bl. 585).

De laatste wilsbeschikking is gemaakt. Het oogenblik der lang gevreesde scheiding sloeg; eenige oogenblikken later, en de jongeren staan daar als weezen, verlaten door een vriend, die hun meer dan een vader, die hun leven was. Maar er werd geene afscheidsgroete gehoord, noch een traan in het oog gezien. Zij gevoelen thans, dat het hun nut is, dat de Heer heen gaat; zoo hij op aarde bleef, zoude hun de Geest, dien Jezus zonder mate ontvangen had voor zijn werk, niet gegeven kunnen worden, maar in den Middelaar blijven (Joh. 16 : 7), doch met dien Geest gezalfd zullen zij meer doen dan de Meester zelf (Joh. 14 : 12). En was eenmaal hun taak afgeweven, dan zou de dienaar ook komen, waar de Heer zich bevindt, die heengaat om hun plaats te bereiden (Joh. 14 : 1—4). Alzoo niet de minste ergernis spreekt in hen: dat de Christus niet altijd persoonlijk op aarde zal blijven, hadden zij reeds maanden geleden van zijne lippen vernomen (Luc. 5 : 35, Joh. 6 : 61, 62), en zij twijfelen er niet aan, of hij gaat heen naar zijnen Vader. Ook om zijnentwil hebben zij dus alle reden tot blijdschap: "indien gij mij liefhadt, zoo zoudt gij u verblijden, omdat ik gezegd heb: ik ga heen tot den Vader, want mijn Vader is meer dan ik" (Joh. 14 : 28). Was zijne hemelvaart dus eene matelooze verhooging, zij was ook het bewijs van zijne gerechtigheid (Joh. 16 : 10). Daarom moesten zij het zien, zien met de oogen van hun lichaam, opdat er hoegenaamd geen twijfel zou overblijven. Zeker, de opneming in de hoogte was op zichzelve nog geene opneming ten hemel. Maar dat zij dit niet zagen, spreekt het niet van zelf? Wat zou men zeggen van een bericht, dat Jezus' zichtbare aankomst in de plaats der heerlijkheid schetste? De grootste eenvoudigheid is ook hier kenmerk der waarheid, die niet voor twijfelzuchtigen beschreven werd. Weet men niet, of er wel zulk eene plaats te vinden is, dit zal toch wel zeker zijn dat, waar God zich persoonlijk bevindt, alles heiligheid en heerlijkheid is; en zoo men ontkent dat er tusschen Gods persoonlijkheid en Gods kracht verschil bestaat, zal men zich waarlijk nergens een hemel denken, maar slechts eene eeuwige stofwisse-

De hemelvaart. Hand. 1 : 9—11. Luc. 24 : 51—53. Marc. 16 : 19.

ling, die reeds als zoodanig het denkbeeld van hemel verbiedt. Moge dan ook al de voorstelling der Schriften vervat zijn in bloemrijke, plastische, of aan aardsche toestanden ontleende taal, laat ons toch niet om de schaal de kern verwerpen, maar in den geest hem nastaren tot hij het Vaderhuis met zijne vele woningen binnentreedt, en de hoogste plaats inneemt: "Zit aan mijne rechterhand, totdat ik uwe vijanden gezet zal hebben tot een voetbank uwer voeten!" Zijn Vader nam hem tot zich door eene kracht, die de Zoon zich toeëigende: zijne opneming was opvaart; en de wet der aantrekking en terugstooting oefende op zijn geestelijk lichaam niet den minsten invloed uit. Als vastgenageld aan de plek turen de jongeren naar boven, waar eene wolk hem verbergt voor hunne oogen; zij hadden zich geworpen op den harden bodem om hem te aanbidden, toen hij zijne zegenende handen over hen uitbreidde, maar om al spoedig, wederom opgestaan, door hemelsche boden verkwikt te worden met de stellige verklaring: "Deze Jezus, die van u opgenomen is in den hemel, zal alzoo komen, gelijkerwijs gij hem naar den hemel hebt zien heenvaren".

Zichtbaar weggenomen zal hij zichtbaar wederkomen, en dat op de wolken des hemels: welk eene belofte! Doch waar blijft die belofte zijner toekomst? Achttien eeuwen lang ziet uwe gemeente onafgebroken naar den hemel, om U te verwachten, nooit genoeg geprezen Heiland! Dwaalt zij omtrent de tijden en gelegenheden, die zij niet weten mag, wil Gij maar de verwachting levendig houden, die ons vertroost in onze verlatenheid. Maar neen, uw heengaan was geen verlaten. Van uw troon slaat Gij ons gade in onze moeiten en zonden, en doet Gij nederdalen wat onze ziel behoeft. Gij maakt alle aanslagen op uw rijk te schande. Gij doet het komen, ook door den stormwind en het vuur der vervolging. Gij neemt ons, als onze dienst-tijd vervuld is, tot U op in Uwe heerlijkheid, waarin wij U beter

zullen kennen. Wij hebben nu slechts gestameld van Uwe grootheid, zelfs door hemelingen niet begrepen, maar Gij weet het, Heer, wij hebben Uwe verschijning op aarde uit liefde en naar waarheid willen schetsen; onze taal is te arm en onze kracht te klein, om dat ooit volkomen te doen in deze wereld. Vergeef het zondige en gebrekkige, dat ons aankleefde, en zegen, naar den rijkdom Uwer genade, dien arbeid tot lof van Uwen naam, ondernomen met de bedoeling om U een dankoffer aan te bieden, en U alzoo in Uwe gemeente beter te doen kennen als God geopenbaard in het vleesch, opdat Gij slaven der zonde zoudt maken tot koningen en priesters, Gij die ons hebt liefgehad en van onze zonden gewasschen hebt in Uw bloed. Maak Gij maar woning bij ons, vervul onze harten met Uwen vrede, wees Gij zelf onze eenige en heilige hartstocht: *Gij zult triomfeeren over al Uwe vijanden, en over alle vijandschap in de Uwen!*

Zoo heb ik dan dezen arbeid ten einde mogen brengen, een' arbeid van vele maanden, onder gedurige afleiding, meer dan een half jaar gestaakt tengevolge van standplaats-verandering; een' arbeid, die het nauwgezetste onderzoek eischt, de hoogste krachtsinspanning waardig is, en eene voorafgaande studie van velerlei wetenschappen vordert; een' arbeid, die mij bij den aanvang sterk bekoorde, schoon ik althans eenigermate de moeilijkheden kende; die mij bij de voortzetting dikwerf groote zorg en licht verklaarbare vrees verwekte, doch die mij altijd onvergetelijk zal blijven, van wege den zegen, dien ik zelf genoot in dit mijn verkeer met den Zaligmaker van onze zielen, maar ook bij de voltooiing, om meer dan ééne reden, met groote dankbaarheid doet opzien tot den God mijns levens. Volkomen beaam ik wat de hoogleeraar Doedes zegt: "Bij de studie van het Leven van Jezus wacht den onderzoeker met den hevigsten strijd ook het grootste genot; want hier is het, dat alle strijd van standpunt en beginsel, van wereldbeschouwing en kritische methode, zich concentreert, maar ook voor wie in Hem den Verlosser der wereld, den Koning van het Godsrijk erkent, het heerlijke leven zich te zien geeft. Schijnt het zeker ontmoedigend, zich aan de beschrijving van een leven te wagen, dat zich zóó aan alle beschrijving, althans naar den eisch eener wetenschappelijke biografie, dreigt te zullen blijven onttrekken; uitlokkend is het toch in hooge mate, den kamp tegen een heirleger van bezwaren te ondernemen, om tot eene bevredigende beschrijving te komen van

zulk een leven, als het aardsche leven van onzen Heer Jezus Christus, den Verlosser der wereld, geweest is" (*Encyclopedie*, bl. 111).

Voldaanheid over mijn werk veronderstelle derhalve niemand in mij. Wij zijn den drukker en uitgever veel dank verschuldigd: slechts een enkele drukfout ontsiert het boek, dat om zijn voorkomen salon en bibliotheek tot eere strekt. Doch wat mij zelven betreft, hoop ik vroeger of later eene *verbeterde* editie te mogen bezorgen, waarin ik sommige tafereelen, bijv. den intocht in Jeruzalem, ook meer naar eisch bespreken moge, en zeker niet zeggen zal dat ik mede de uitstorting des Geestes behandelen zal (vgl. bl. 14), eene belofte die ik, om te voldoen aan beter inzicht, niet gehouden heb. Ik vertrouw evenwel, dat allen, die met kennis van dit onderwerp zijn toegerust, zachtmoedig over mijne stoute onderneming zullen oordeelen. Daaraan worde tevens de gunstige ontvangst, die het in de wetenschappelijke kringen onzer vrienden vond, toegeschreven; terwijl het mij tot bijzondere blijdschap stemt, uit de lijdensschool de verzekering ontvangen te hebben, dat het met vrucht gelezen werd.

Men vergete toch bij de beoordeeling niet, dat dit laatste mijn hoofddoel was (vgl. bl. 6). Willen de godgeleerden van beroep zich verwaardigen, om mijn boek aandachtig te lezen, het zal mij verheugen, maar eerst wanneer het in vele christelijke gezinnen gebruikt wordt, zal zijne bestemming bereikt zijn. Men vreeze echter niet, dat ik de eischen der wetenschap, zooals ik haar begrijp, geheel of ten deele opgeofferd heb aan de eischen der stichting, d. w. z. opbouwing van het christelijk geloof. Zoover mij bewust is, heb ik de oordeelkunde, de uitlegkunde, elke wetenschap die hier gehoord moet worden, in verband met oprechtheid en waarheidsliefde, ongehinderd laten spreken, en de uitkomsten van mijn onderzoek niet gevraagd aan de kerkelijke belijdenis, die ik deel. Zoo ik echter met nog vastere overtuiging dan vroeger haren Christus predik, ja nu vooral niets wensch te weten dan Jezus Christus en dien gekruisigd, het is te danken aan een, zooveel mogelijk, onbevooroordeeld en veelzijdig

onderzoek van de omstandigheden, waaronder Jezus optrad, van de bronnen, waaruit wij hem leeren kennen, van de woorden en werken waardoor hij zich openbaarde, — aan de samenstelling van dit geschrift.

Van den gang, dien het onderzoek nam, noch van de gronden, waarop de verdeeling van het boek, de rangschikking der verhalen, of deze en gene voorstelling, opvatting, uitspraak, enz., rusten, heb ik rekenschap kunnen geven op de wijze der geleerden. Gaarne zou ik het beproefd hebben, èn om de zaak zelve, èn om mijns zelfswil, (want het breedvoerig betoog kost minder geestesinspanning dan de beknopte uitdrukking, die daarvan het resultaat is); maar dan had ik een tweede deel van ongeveer gelijken omvang er bij moeten schrijven. Ik vlei mij echter, door hen niet beschuldigd te zullen worden van willekeur of slaafsche volgzaamheid. Van de wijze echter, waarop ik het boek samengesteld heb, kan ik hier met een enkel woord spreken.

Wat *Schaff* wenschelijk keurt voor de beschrijving van de geschiedenis der kerk, heb ik gepoogd in toepassing te brengen bij de voorstelling van Jezus' leven, t. w. vereeniging der chronologische en zakelijke orde met de genetische methode. (*Geschiedenis der Apostolische Kerk*, bl. 33—36). Ik heb den loop des tijds gevolgd, maar de indeeling des tijds zelve van de gesteldheid en den ontwikkelingsgang der gebeurtenissen laten afhangen, en datgeen, wat uit ter aard bij elkander behoort, tot op dát punt beschreven, waarop het een betrekkelijk einde nam, zonder daarbij angstvallig te vragen of er nu juist een feest begon of eene reis eindigde; dat volgen geschiedde langs den weg, dien Jezus' ontwikkeling zelve nam, zoodat ik de verhalen niet maar aaneenschakelde, geene afzonderlijke tafereelen schetste, noch om het relief de hoofdfiguur op den achtergrond plaatste, noch aan de zaken eene van hare historische beteekenis afwijkende verklaring gaf; het was mij in alles te doen om Jezus, om zijn spreken het duidelijkst te doen hooren, zijn werken 't best te doen zien, zijn handelwijze uit hem zelven te verklaren tegelijk met zijne lotgevallen.

Het gansche leven van Jezus heeft drie groote perioden.

De *eerste periode* loopt van zijne geboorte tot zijn optreden in den tempel, de jaren van zijn verborgen leven of van zijne voorbereiding; zij heeft drie tijdperken: 1° van zijne geboorte tot aan zijn eerste tempelbezoek, of zijn twaalfde jaar, waarin hij zich aanvankelijk ontwikkelde, (bl. 106); 2°. van zijn tempelbezoek tot aan zijnen doop, of zijn dertigste jaar, waarin zijne ontwikkeling haren hoogsten bloei bereikte (bl. 128); 3°. van zijn doop tot aan zijn optreden, waarin zijne ontwikkeling bevestigd werd (bl. 170). Zie het Eerste Boek.

De *tweede periode*, het openbaringsleven des Heeren, omvat eveneens drie tijdperken: 1°. van zijn optreden op het Paaschfeest tot het eerstvolgende Purimfeest; 2°. van het Purimfeest tot het eerstvolgende Tempelfeest; 3°. van het Tempelfeest tot het eerstvolgende Pascha, alzoo van Nisan tot Adar, van Adar tot Chisleu, van Chisleu tot Nisan, dus minstens twee volle jaren. Deze drie tijdperken hebben, natuurlijk, ieder een eigenaardig karakter en worden verdeeld in onderscheidene tijdvakken.

In 't *eerste* tijdperk, loopende van Nisan tot Adar, dus ongeveer tien maanden lang, maakt Jezus zich bekend als den Christus, met dat gevolg, dat ja zijne gemeente gesticht, maar door de Joden ook tot zijn dood besloten werd. Daaraan is ons *Tweede Boek* gewijd. Eerst in Judea, het 1ste *Judeesche* tijdvak, 1ste en 2de Hoofdstuk. Daarna in Galilea (zijn verblijf in Samaria was maar voor een paar dagen), aldus: 1ste *Galileesche* tijdvak, 1ste gedeelte: 1ste Deel, 3de Hoofdstuk; 2de gedeelte: 2de Deel; — 2de *Galileesche* tijdvak: 1ste Gedeelte: 3de Deel, 1ste Hoofdstuk. Vervolgens wederom in Judea: het 2de *Judeesche* tijdvak: 3de Deel, 2de Hoofdstuk. Ten slotte op nieuw in Galilea: 2de *Galileesche* tijdvak, 2de Gedeelte: 3de Deel, 3de Hoofdstuk. Het 1ste Judeesche tijdvak heeft ongeveer zeven maanden geduurd; het 1ste Galileesche twee maanden, en het 2de zeker niet langer dan ééne maand, waarin dan nog ligt het 2de Judeesche, dat slechts ééne week duurde. Alzoo is, wij stemmen het gereedelijk toe, het eene veel langer dan het

andere, maar de geschiedenis van ééne week is soms veel belangrijker dan van maanden en jaren; de muze der historie spot met gelijkmatige en evenredige tijdsverdeeling.

Het *tweede* tijdperk van Jezus' openbaar leven loopt, gelijk wij zeiden, van het Purimfeest tot het volgende Tempelfeest, van Adar tot Chisleu, ongeveer negen maanden. Daarin openbaarde zich de scheiding, door Jezus' zelfopenbaring teweeg gebracht, door mij in het *Derde Boek* behandeld: *"wat de menschen van Jezus denken."* De gemaakte indruk werd, wat de *Galileërs* betreft, openbaar in het 1ste, 2de en 3de Galileesche tijdvak van dit tijdperk, behandeld in het 1ste Deel in even zoovele Hoofdstukken. Wat de *Discipelen* betreft gedurende het 4de Galileesche tijdvak, dat zijner afzondering van het volk, waarin hij meest voor zijne Discipelen werkt en ten slotte zijn arbeid in Galilea eindigt bij het aanbreken van het Loofhuttenfeest, dit komt voor in het 2de Deel. — Hij verschijnt te Jeruzalem op dat feest, en de weken die er volgen tot aan het Tempelfeest, zijn hoofdzakelijk aan Jeruzalem gewijd. Duidelijk spreekt zich ten slotte der Joden gezindheid uit, niet het minst in de steenen, waarmede zij hem dooden wilden. In het 3de Deel werd een en ander geschetst. Met het oog op zijne verblijfplaatsen zou men dit tijdvak het 1ste *Judeesch-Overjordaansche* noemen moeten.

Het *derde* tijdperk is kort van duur, maar bijzonder belangrijk: het loopt van het Tempelfeest tot het Paaschfeest, ongeveer vijf maanden, en omvat zijne laatste reis, ook zijn laatste lijden en sterven; het werd besproken in het *Vierde Boek: "de strijd, dien Jezus streed."* Het 2de *Judeesch-Overjordaansche* tijdvak, tot ongeveer acht dagen vóór Paschen, komt voor in het *Eerste Deel;* de *twee* overige *Deelen* konden, bij gebrek aan duidelijke gegevens, niet tijdrekenkundig samengesteld worden. Daarop volgt het *Jeruzalemsche* tijdvak: van het gastmaal te Bethanië tot aan zijnen dood; dit gedeelte beschreef ik in het *Vijfde Boek: "De zege, door Jezus behaald"*, 1ste en 2de Deel.

De *derde* groote *periode* begon met zijne opstanding. Eene periode ontstaat door eene gebeurtenis die eene beslissende wending te weeg brengt. Zijne opwekking maakte den Zone Gods, die, door zijne ontvangenis in den moederschoot, aan de wet der sterfelijkheid onderworpen werd, onsterfelijk, doch niet onzichtbaar; eerst door zijne opneming ten hemel werd hij voor onze oogen verborgen. Geruimen tijd verkeerde ik in twijfel, of de verschijning aan Saulus ook niet tot onze taak gerekend moest worden; omtrent die aan Johannes op Patmos, als "in den geest" ontvangen, bestond geen oogenblik onzekerheid. Paulus toch plaatst de zijne op ééne lijn met al de voorafgaande, zoodat hij er geen wezenlijk verschil tusschen zag. Wij stemmen dit volkomen toe, en wenschen aan het objectieve, aan het zicht- en hoorbare in die verschijning alle recht te laten wedervaren. Maar het formeele verschil is zoo groot, dat wij om die reden onze taak geëindigd beschouwen met Jezus' hemelvaart. Wij komen op onze opvatting van Jezus' leven terug, doch reeds hier moeten wij zeggen, dat wij daarom de veertig dagen daartoe rekenen, omdat hetgeen in die tijdsruimte voorviel plaats had in menschelijke sfeer, en ter voltooiing van de vorming der zijnen, terwijl de verschijning aan Saulus, om slechts iets te noemen, in goddelijke heerlijkheid geschiedde, en dat om geheel bijzondere redenen. Zoo men ooit een leven van Jezus in den hemel, voor zoover hij zich voor het oog des geestes kenbaar maakte, zou beschrijven, zou daarvan de uitstorting des heiligen Geestes het eerste en de bekeering van Paulus het tweede of derde Hoofdstuk moeten uitmaken. Aan die veertig dagen nu gaven wij het allerlaatste Deel.

Dat ik aan de zakelijke orde, door de genetische methode bestuurd, de grootste waarde toeken, heeft eene vluchtige inzage den deskundige reeds gezegd. De symmetrische harmonie van mijn geschrift vond ik in de stof, die ik verwerken moest; ik heb haar niet gemaakt, dan voor zooverre ik de gevondene aanwijzingen toepaste. Van daar eene tamelijke ongelijkmatigheid van sommige gedeelten, maar ook niet weinig moeite om het een met het ander behoorlijk te verbinden.

Doch van daar ook, dat ik Jezus' leer niet afzonderlijk behandelen mocht, maar zijne invloedrijkste leeringen zooveel mogelijk bijeen brengen moest en toch behandelen in het historisch verband zijner werken en ervaringen, daar zij een niet geringen invloed op zijn levensloop, zelfs veel meer dan zijne werken, uitgeoefend hebben. Zoo behandelde ik in het 2de *Deel* van het *Tweede Boek*, wat ons van zijne prediking uit dien tijd opgeteekend werd; in het 2de *Hoofdstuk* van het 3de *Deel* al 't geen op den Sabbatsstrijd betrekking heeft (men weet dat dit onderwerp in nauw verband staat tot de doodelijke vijandschap der Joden); in het 2de *Hoofdstuk*, 1ste *Deel*, *Derde Boek* onderscheidene gelijkenissen; in het 1ste *Deel*, *Vierde Boek* zijne gesprekken en toespraken over het Farizeeïsme, in 't 2de *Deel* al de middelen waarover hij te beschikken had, en in het 3de wat men "Jezus' plan" noemt. "*De strijd, dien Jezus streed*" — *Vierde Boek* — werd uitgelokt door "*den indruk, dien hij maakte*" — *Derde Boek* —, terwijl "*de zege door hem behaald*" — *Vijfde Boek* — met zijn strijd, en niet het minst met zijn plan in onafscheidelijk verband staat. Ik meen te mogen zeggen, dat de onderdeelen met de hoofzaak van elk Boek, en elk volgend gedeelte met het voorafgaande in logisch-pragmatisch verband staat. Ziehier een overzicht van het onderzoek, mede tot rechtvaardiging van hetgeen ik omtrent mijne methode zeide.

Bl. 1—14: *Algemeene Inleiding:* Verlangen naar verlossing bij Joden en Heidenen; Bronnen voor het "Leven van Jezus"; Algemeen overzicht van den gang der beschrijving.

Eerste Boek. JEZUS WORDT VAN GODSWEGE AANGEWEZEN ALS DE CHRISTUS. Hoe noodig zulk eene aanwijzing was, blijkt uit het *algemeene besef, dat de tijd van den Messias nabij is*, en *uit de gevaren daaraan verbonden* [1] (bl. 17—20).

1ste DEEL. Ter zijner aanduiding als JEHOVA'S PERSOONLIJKE VERSCHIJNING werden wij bepaald bij *Elizabets zegening* (bl. 21),

[1] Deze en de volgende op gelijke wijze gecursiveerde woorden zijn de op den rand der bladzijde uitgedrukte onderwerpen; terwijl de klein kapitale woorden de opschriften zijn der Boeken, Deelen en Hoofdstukken.

Maria's lofzang (bl. 23) en *Zacharias' lofzang* (bl. 26). Die aanduiding in Gabriëls openbaring aan Zacharias in den tempel gegrond zijnde, begrepen wij, waarom hij ook als DE HEER VAN EEN TOE TE RUSTEN VOLK door den Vader van den wegbereider werd geschetst, toen wij, *den tempel in Jezus' dagen* (bl. 31) beschouwende, stil stonden bij de *overheersching door den staat* (bl. 33), *'t innerlijk bederf van priesterschap en van aanbidders* (bl. 34), *de prachtliefde* (bl. 37), *de scheiding van geslachten en rangen* (bl. 38), *Israëls roeping*, *de Israëlitische vrouw en man* (bl. 40) en *de offerdienst* (bl. 41), om te eindigen met *des Engels boodschap aan Zacharias* (bl. 42). En ons nu naar Nazaret begevende, wordt ons Jezus voorgesteld als DE ZOON DES ALLERHOOGSTEN, DE ZALIGMAKER, waar achtereenvolgens besproken wordt: *zijne menschelijke afkomst* (bl. 45), *de Zone Davids* (bl. 46), *Jezus' bestemming*, *Davids troon* (bl. 48), *Jezus' goddelijke oorsprong* (bl. 49), en ten slotte het verschil tusschen *waarheid en verdichting* (bl. 55), *en de openbaring aan Jozef* (bl. 57).

2de DEEL. Dat DE EERSTGEBORENE VAN JOZEFS BRUID DE VERLOSSER IS ZONDER GEDAANTE OF AARDSCHE HEERLIJKHEID bleek ons uit *de beschrijving* (bl. 61), ook *van Bethlehem* (bl. 65), en *de spelonk der geboorte* (bl. 67), uit *de geboorte zelve* (bl. 68), *het bezoek der herders* (bl. 70); DE VERTROOSTING ISRAELS: uit *de besnijdenis en loskooping* (bl. 73), *Simeon en Hanna* (bl. 74), in verband tot *Israëls zedelijken en maatschappelijken toestand* (bl. 77), dit laatste onder deze opschriften geschetst: *De Makkabeërs* (bl. 77), *de vader van Herodes den Groote*, *Herodes de Groote* (bl. 79), *zijn karakter* (bl. 79), *zijn bestuur* (bl. 80), *de volksgisting* (bl. 83), *de verarming des lands* (bl. 84), *de zedelijkheid* (bl. 85), en het daardoor versterkte *verlangen naar verlossing* (bl. 85); DE WENSCH ALLER HEIDENEN: *uit het bezoek der Magiërs* (bl. 86), waarbij *Herodes' list* (bl. 89) en *Herodes' einde* (bl. 90) verhaald wordt, dus ook dat *Nazaret* wederom werd *de woonplaats van Jozef* (bl. 90), en waarop volgt *de zedelijk-godsdienstige toestand van het Heidendom* (bl 91).

3de DEEL. Werd hij aldus te Nazaret opgevoed, JEZUS DE NAZARENER, wij vonden, dat hij VAN GOD GELEERD werd; wij traden

de kweekschool van Jezus binnen (bl. 96), inzonderheid lettende op *de bewoners* waaronder (bl. 100), en *den familiekring*, waarin (bl. 103) hij zich bewoog, terwijl daarbij verder besproken werd *de eerste lichtstraal* (bl. 106), *Jezus' ontwikkeling* (bl. 109), *de moeder* (bl. 110), *het onderwijs der scholen* (bl. 112), *de verhouding van het volk tot de wetenschap* (bl. 115); *Jezus en het Essenisme* (bl. 116); *de Schriften* (bl 119); *Jezus' betrekking tot de maatschappij* (bl. 125), en zijn *verborgen leven* (bl. 128); verder DOOR DEN GODSGEZANT JOHANNES AANGEWEZEN, wiens *jeugd, ouderlijk huis* (bl. 129), *woestijn, leermeester* (bl. 130), *hoofdgedachte, levenswijze* (bl. 133), verlangen om te weten *wie de Messias* was (bl. 134), *roeping, prediking* (bl. 135), *onvermogen* (bl. 136), *denkbeelden omtrent den Messias* (bl. 139), *doop* (bl. 140), *vruchten* (bl. 145) eerst behandeld werden, voordat we overgingen tot deze onderwerpen: *de doop door Jezus verlangd* (bl. 142), *Jezus aangewezen als de Christus* (bl. 146), *het lam Gods* (bl. 147), *de grond van Johannes' getuigenis* (bl. 147), tengevolge waarvan *de eerste discipelkring van Jezus* (bl. 147) ontstond; -- eindelijk ZICH VAN ZIJNE MESSIASWAARDIGHEID TEN VOLLE BEWUST, ons gebleken bij de bespreking van *de oorsprong van zijn zelfbewustzijn* (bl. 149), *de kern van zijn wezen* (bl. 150), *de hindernissen om het uit te spreken* (bl. 150), *zijne zalving met den heiligen Geest* (bl. 151), *de verzoeking* (bl. 154), *Jezus' zedelijke maatstaf* (bl. 163), *Jezus' geestelijk wapen* (bl. 164), *de eerste huldiging* (bl. 164), *en de bruiloft te Kana in Galilea* (bl. 167).

Tweede Boek, bl. 171—292. Had Jezus zich door Johannes laten bekend maken en op de bruiloft te Kana in Galilea in gesloten gezelschap een begin gemaakt met zijne zelfopenbaring, dit baande ons als van zelf den weg tot de behandeling van het hoogstgewichtige onderwerp: JEZUS MAAKT ZICH BEKEND ALS DEN CHRISTUS. Eenvoudig den historischen loop volgende, zagen wij, dat hij bij de KENSCHETSING zijner heerlijkheid, 1ste DEEL, op zichzelven wees als den ZOON VAN GOD, den HEILAND DER WERELD, den TROOSTER VAN ALLE

TREURIGEN. Stemt hiermede de verwachting overeen, gelijk wij haar, wat het 1ste punt betreft, schetsten in het 1ste en 3de Hoofdstuk van het 1ste Deel, en voorts, wat het 2de en 3de aangaat, in het 3de en 2de Hoofdstuk van het 2de Deel, Eerste Boek, bij de ONTWIKKELING van de beginselen, 2de DEEL, spreekt hij over zichzelven als den VERVULLER VAN DE WET EN DE PROFETEN, den WETGEVER VAN HET NIEUWE VERBOND, en den GESTRENGEN RECHTER IN HET GODSRIJK, zoodat hij ook als de HEER VAN EEN TOEKOMSTIG VOLK (1ste B., 1ste D., 2de H.) optrad. Kon nu tengevolge van de heerschende gezindheid niets dan tegenstand tegen Jezus verwacht worden, wij zagen dan ook, dat hij zich aanvankelijk HANDHAAFDE, 3de DEEL, door te bewijzen dat hij is de VERLOSSER VAN ZONDAARS, de HEER VAN DEN SABBAT, de KONING VAN HET GODSRIJK.

1ste DEEL, bl. 171—238. — De KENSCHETSING geschiedt eerst in Judea, daarna in Samaria, eindelijk in Galilea. Wij konden onmogelijk toegeven, dat Jezus het eerst in Galilea optrad. En wij behoefden daartoe de historische berichten volstrekt geen geweld aan te doen; integendeel, wie Jezus niet het eerst te Jeruzalem laat optreden, moet ze verwringen en kan geen bevredigende verklaring aan verschillende verschijnselen geven. Deze werkzaamheid — zonder meer — eindigde met zijn vertrek naar de woestijnen van Galilea (Luc. 5 : 16).

Bij zijn *optreden te Jeruzalem* openbaarde hij zich als DEN ZOON VAN GOD, gekomen om den tempel te reinigen, en der wereld het leven te geven. Dat eerstgenoemde oogmerk zijner komst sprak hij uit door de *eerste tempelreiniging* (bl. 179), waarbij hij *het bewijs zijner waardigheid* (bl. 180) niet schuldig bleef, en *zijne menschenkennis* (bl. 183) hem behoedzaam deed zijn. Het laatstgenoemde oogmerk openbaarde Jezus door de ontvouwing van *het goddelijk verlossingsplan* (bl. 185) in het *gesprek met Nicodemus*, waarbij hij tevens sprak van *de bron van zijn getuigenis* (bl. 188) en *het ware Messias-beeld* (bl. 190). Ten slotte maakt hij zich bekend als DEN ZOON; die zijne bruid, het geestelijk Israël, tot zich neemt, *in het land van Judea doopende* (bl. 191),

waar hij nog *door den Dooper beschouwd* (bl. 194) wordt. 1ste HOOFDSTUK.

Tengevolge van zijn *vertrek uit Judea*, noodig geoordeeld om *de gevangenzetting van Johannes* (bl. 196), waardoor ook zijn arbeid gewijzigd werd (bl. 200), openbaarde hij zich, op *reis door Samarië naar Galilea* (bl. 200), in *het gesprek met de Samaritaansche vrouw* (bl. 203), als DEN HEILAND DER WERELD (bl. 209). 2de HOOFDSTUK.

In Galilea met vreugde ontvangen wijl Judea hem geëerd had (bl. 211), maakt hij zich daar bekend door *de genezing van den zoon des Hovelings te Kapernaüm* (bl. 213), *de eerste prediking* (bl. 215), *de zaligsprekingen* (bl. 216), en *de prediking te Nazaret* (bl. 218), als DEN TROOSTER VAN ALLE TREURIGEN. Om de behandeling, aldaar ondervonden, *kiest Jezus Kapernaüm tot woonplaats* (bl. 221); hij gaat voorts over tot *de roeping* van discipelen tot apostelen (bl. 224), en geneest ten slotte allerlei soort van ziekten (bl. 229). *Jezus besluit* nu, *om geheel Galilea het Evangelie te brengen* (bl. 230). Wat hij predikte, werd hoofdzakelijk door Mattheus in zijne bergrede bewaard, en later afzonderlijk behandeld; hierbij wordt nu nog besproken *de eerste wonderbare vischvangst* (bl. 232), en *de reiniging van den melaatsche* (bl. 237), terwijl wij eindigen met de slotsom dat *het Christusbeeld geene verdichting is.* 3de HOOFDSTUK.

2de DEEL, bl. 239—264. De ontwikkeling, die Jezus gaf, naar aanleiding van Farizeesche verdachtmaking, bepaalde zich tot drie hoofdpunten.

Hij is DE VERVULLER VAN DE WET EN DE PROFETEN. Achtereenvolgens werden door ons besproken *de Messiaansche voorspellingen*, (bl. 241), *de priesterdienst* (bl. 243), *de tempel*, *de synagoge* (bl. 244), *de verbindende kracht van Gods wet* (bl. 248) in de schatting van hem, die *de Heer* is, *onze gerechtigheid* (bl. 249). 1ste HOOFDSTUK.

DE WETGEVER VAN HET NIEUWE VERBOND. *Welke gerechtigheid Jezus eischt* (bl. 250), hooren wij van hem, sprekende over *de Traditie* (bl. 250), *den doodslag* (bl. 251), *de echtbreuk* (bl. 252), *den eed* (bl. 253), *het vuistrecht* (bl. 254), *de naastenliefde* (bl. 254), *het ware voorbeeld* (bl. 255). 2de HOOFDSTUK.

De gestrenge rechter in het godsrijk. *Wie ingaan mogen?* wees Jezus aan (bl 256), wiens *manier van oordeelen* (bl. 257), wiens oordeel omtrent *valsche* en *ware* godsvrucht (bl. 258), en *de zucht om openbaar te worden* (bl. 259), in onderscheidene uitspraken vernomen werd, welker *klaarheid* (bl. 263) ontwijfelbaar is. 3de Hoofdstuk.

3de DEEL, bl. 266—292. Tengevolge der kenschetsing en ontwikkeling algemeen bekend geworden, begint hij nu met de ontkiemende vijandschap te rekenen. Hij handhaaft zich in zijne waardigheid, haar te voorschijn roepende op de meest krachtige wijze.

Hij is de verlosser van zondaars (vgl. 1ste D. 2de H.). *De genezing van den verlamde te Kapernaüm* (bl. 268) strekt ten bewijze, dat hij *tot schuldvergeving, een werk Gods, bevoegd* (bl. 274) *is; de roeping van Levi* (bl. 271), dat hij het verlorene zoekt, en zijne dischgemeenschap met tollenaars, dat *het nieuwe Testament*, in onderscheiding van het *oude*, zulks eischt (bl. 273). 1ste Hoofdstuk.

De Heer van den sabbat. Was hij wetgever van het nieuwe Verbond (vgl. 2de B. 2de D. 2de H.), dan ook omtrent het houden van den sabbat. Door *de genezing in Bethesda* (bl. 276) en *andere handelingen op den sabbat* (bl. 277) bond hij dien strijd aan, waarin wij hem hoorden spreken over *zijne betrekking tot den Vader* (bl. 282), *zijne grootere werken in de toekomst, tweeërlei opstanding* (bl. 283), *zijn oordeel, het ongeloof der Joden* (bl. 284). 2de Hoofdstuk.

De Koning van het godsrijk. Bij klimmende vijandschap, onder *grooten toeloop* van het volk, gehuldigd door het *geestelijk Israël* (bl. 286), *koos* Jezus zijne *apostelen* (bl. 287), en sprak hij *de Bergrede* uit, de grondwet voor zijn volk. 3de Hoofdstuk.

Na zulk een arbeid drong zich de vraag aan ons op naar de ontvangst, die Jezus te beurt viel; niemand toch kon onverschillig blijven; zoodat wij ons daarop terstond tot hare beantwoording begaven.

Derde Boek, bl. 293—470. Wat de menschen van Jezus denken in de verschillende deelen van het land merken wij op, hem volgende

op gebaande en ongebaande wegen; Kapernaüm, Caesarea Filippi, en Jeruzalem zijn ons even zoovele rustpunten, ter beschouwing van DE GALILEËRS, DE DISCIPELEN en DE JODEN.

1ste DEEL, bl. 296—373. DE GEZINDHEID DER GALILEËRS blijkt uit onderscheidene voorvallen, als zoovele PROEVEN, uit de GELIJKENISSEN en uit de AFZENDING VAN DE TWAALVE.

De genezing van des Hoofdmans knecht (bl. 298) bracht aan den dag *een groot geloof*, in Israël niet gevonden (bl. 299); *de opwekking van den jongeling te Naïn*, die ons tevens over *de geloofwaardigheid der dooden-opwekking* deed spreken (bl. 300), bracht slechts *onvoldoende hulde* teweeg (bl. 302), *de boetvaardige zondares* (bl. 302) echter schatte hem op de rechte waarde, maar daarom juist wordt *zijne profetische waardigheid betwijfeld* (bl. 305), er ontstond *ergernis om zijne zaligspreking, bewondering en belastering* (bl. 306), en hij heeft last van de *onbetamelijke zorg zijner familie* (bl. 307). — Daarna een voetreisje makende ook met vrouwen, bewerkte hij daardoor *verheffing van de vrouw* (bl. 308). — Vervolgens gaande *naar het land der Gadarenen* (bl. 313), vond hij *weerstand in drie temperamenten; bij de stilling van den storm* (bl. 317), welk *eene kleingeloovigheid der jongeren!* en om zijne genezing van *den bezetene bij Gadarena* werd zelfs *zijn heengaan begeerd* (bl. 318). Bij zijn terugkeer *Jaïrus' dochterke en de bloedvloeiende vrouw* genezende (bl. 321), uitte zich *bijgeloovige vereering, onvoldoend geloof*, in 't algemeen bij de Galileërs *valsche geestdrift* (bl. 322); ja bij *twee genezen blinden* (bl. 325) *ongehoorzaamheid aan den weldoener*, en naar aanleiding van *de genezing aan eenen stommen bezetene* verricht, aanvankelijke *belastering* (bl. 326); ten slotte, *het tweede bezoek aan Nazaret* brengende, ondervond hij *'t onredelijk ongeloof* der bewoners (bl. 327). 1ste HOOFDSTUK.

Tengevolge dier gezindheid *zijn hoogsten toeleg tijdelijk* willende *omsluieren* (bl. 328), *daarom in gelijkenissen* sprekende, schetste Jezus in die van den *zaadzaaier*, welke ontvangst het Woord vond (bl. 330); in die van *het opschietende graan* (bl. 336), de ontwikkeling en de

inzameling van het vruchtbare zaad, waarvoor *de hemelsche landman zorgt;* in die van *het onkruid onder de tarwe* (bl. 338), *de eindelijke scheiding*, gelijk ook in die van *het vischnet* (bl. 340). *De slechte ontvangst* echter, die Jezus vindt, *moet tot heerlijkheid zijns rijks dienen:* gelijkenis van *de mosterdkorrel en* van *'t zuurdeesem* (bl. 341). In die van *den schat in den akker en* van *de schoone parelen* leert Jezus *de hooge waarde aan het ontdekte hemelrijk gehecht* (bl. 342), en voorts, *welke waardij in den koning gezien moet worden* (bl. 343); eindelijk in de gelijkenis van *het avondmaal* (bl. 344), *welke behandeling de koning van de genoodigden ondervond*, en hoe *de niet-genoodigden komen tot het Godsrijk;* en in die der *eigenzinnige kinderen* (bl. 346), wat *de voornaamste hinderpaal* is. 2de HOOFDSTUK.

Jezus' medelijden (bl. 348) dreef hem tot DE AFZENDING VAN DE TWAALVE, waaruit ook *zijne koninklijke hoogheid* bleek (bl. 349). Daarmede in verband vernamen wij *de wankeling van Johannes* (bl. 351), gelijk *zijn einde* (bl. 355), en *Herodes' en zijner hovelingen oordeel over Jezus* (bl. 356), die, een en ander gehoord hebbende, *de wijk nam naar eene veilige plaats* (bl. 359), waar hij *de wonderbare spijziging wrocht* (bl. 360), zoodat de schare hem met geweld koning wilde maken. Jezus ontweek dit door *de zeereis* (bl. 362), en verijdelt het pogen voor goed door *de beslissende rede in de synagoge te Kapernaüm* (bl. 364), die eene *treurige scheiding* teweeg bracht (bl. 369). 3de HOOFDSTUK.

2de DEEL, bl. 374—429. Om de gezindheid der discipelen te leeren kennen, bepaalden wij ons bij HET GELOOF, DE ZWAKHEID en DE PLICHTEN DER TWAALVE.

Vertrokken naar *de landpalen van Tyrus en Sidon* (bl. 376), heeft Jezus de ontmoeting met *de Kananeesche vrouw*, en van daar weer vertrokken naar *de Galileesche zee*, heeft *de genezing van een doove* (bl. 379), *de tweede broodvermeerdering* (bl. 380), en *de genezing van een blinde* (bl. 381) plaats. In de omstreken van Caesarea Philippi werd het *geloof der twaalve beproefd* (bl. 385), wier *belijdenis* hij goed-

keurde, en wij voorts bespraken, ook in verband tot *de gemeente* en *hare toekomst* (bl. 394). 1ste HOOFDSTUK.

DE ZWAKHEID DER TWAALVE bleek o. a. uit *verkeerde uitlegging* (bl. 398), *aardschgezinde verwachting* (bl. 400), *onnadenkendheid* (bl. 402), *ongeloovigheid* (bl. 403), *onbevattelijkheid* (bl. 405), *eerzucht* (bl. 407), *uitsluitingszucht en valsche ijver* (bl. 411). 2de HOOFDSTUK. Ook uit dit hoofdstuk blijkt het, dat het Christusbeeld door hen niet verdicht kan zijn.

HUNNE VERPLICHTINGEN beschouwden wij, na een enkel woord over hunne *voorrechten* gesproken te hebben (bl. 413), onder de opschriften: *het geloof* (bl. 415), *de zelfverloochening* (bl. 416), *berekening der kosten* (bl. 417), *alles verlaten en verkoopen* (bl. 418), *persoonlijke heiligmaking* (bl. 419), *geen ergernis geven* (bl. 420), *zelfvernedering* (bl. 423), *terechtbrengende liefde* (bl. 323), *vergevensgezindheid* (bl. 427), terwijl wij op de *gezindheid der gemeente zelve* (bl. 425) eindelijk het oog sloegen. 3de HOOFDSTUK.

3de DEEL, bl. 430—470. Kennis gemaakt hebbende met *de Joden* (bl. 430), zagen wij *Jezus naar Jeruzalem vertrekken op het Loofhuttenfeest* (bl. 431), alwaar hij DE GEZINDHEID DER JODEN op de proef stelt omtrent hem ALS DEN AFGEZANT GODS, HET LICHT DER WERELD, DEN GOEDEN HERDER.

Bij hunnen *eersten aanval*, als zoude hij de Schriften niet kennen (bl. 434), sprak Jezus o. a. over *den oorsprong zijner leer* (bl. 435) en *zijne zondeloosheid* (bl. 436), en betuigde hij dat zij zijnen zender niet kennen, van welke verklaring *het resultaat* was scheiding en verdeeldheid (bl. 439). Bij den *tweeden aanval* (bl. 440), sprekende over den terugkeer tot zijnen zender, *wilden de Joden hem niet begrijpen* (bl. 440), en *het resultaat* zijner toespraken was onder de schare vrij gunstig (bl. 442). Maar de bitterheid der doordrijvende Farizeërs klom gestadig, zoodat de *derde aanval* ondernomen werd (bl. 444) in de strikvraag aangaande de overspelige vrouw, die eindigde in hunne zedelijke nederlaag. 1ste HOOFDSTUK.

Hadden zich zelfs in het Sanhedrin stemmen ten gunste van Jezus

verheven, de Joden verzuimden niets, om hem te bestrijden. Over zich zelven sprekende als HET LICHT DER WERELD, wagen zij *den vierden aanval* (bl. 448), als zou zijn getuigenis niet waarachtig zijn, waarvan het gevolg is, dat zij hem wilden doch niet konden grijpen (bl. 451), terwijl ook de aanvankelijk *overtuigde Joden, beproefd* wordende, niet standvastig bleken te zijn, en het tooneel eindigt met een *mislukten moordaanslag* (bl. 455). *De vijfde aanval* werd beproefd naar aanleiding van *de genezing van den blindgeborene* (bl. 456), om namelijk door dwangmaatregelen den voortgang van zijnen invloed te stuiten (bl 459). 2de HOOFDSTUK.

Naar aanleiding van hunne houding zich schetsende als DEN GOEDEN HERDER (bl. 460), is het *gevolg* van dit zijn spreken *tweedracht* (bl. 460); maar het *eindresultaat* bleek toch, toen hij antwoordde op de vraag: *Zijt gij de Christus?* (bl. 465), niet anders te zijn dan dat ze hem eendrachtig om Godslastering wilden dooden (bl. 463). 3de HOOFDSTUK.

Vierde Boek, bl. 480—603. Alzoo reeds midden in den strijd gekomen, vestigden wij, na *Jezus in Perea* en *zijne zeventig wegbereiders* besproken te hebben (bl. 473), den blik op DEN STRIJD, DIEN HIJ STREED, t. w. op DEN VIJAND, DIEN HIJ BEKAMPTE, DE MACHT, DIE HIJ GEBRUIKTE, en DEN UITSLAG, DIEN HIJ BEGEERDE.

1ste DEEL, bl. 479—524. Jezus bestreed het Farizeeïsme, zijne MOEDWILLIGE BLINDHEID, BLIJKBARE GEVEINSDHEID, en GRUWELIJKE SCHIJNHEILIGHEID.

Zijne moedwillige blindheid bleek uit *de lastering van bezetenheid* (bl. 480), *den eisch om een teeken te doen* (bl. 487), *de krankheid van het zielsoog* (bl. 489), en uit de miskenning van *zijne zondaarsliefde* (bl. 489), 1ste HOOFDSTUK.

Zijne blijkbare geveinsdheid sprak uit hun gebruik van de *reinigingswetten* (bl. 499), waartegen Jezus *de eerste strafrede* hield (bl. 500), kort na de krisis in de synagoge te Kapernaüm, terwijl wij voorts *de tweede* bespraken (bl. 502), en tevens *de laatste* met een enkel woord (bl. 504);

van *de huwelijkswetten* (bl. 505), *de tafelwetten* (bl. 510), van *de tweede tafel der wet* (bl. 512), niet het minst van *de noodiging tot het koninkrijk Gods* (bl. 513). 2de HOOFDSTUK.

Zijne gruwelijke schijnheiligheid stelde Jezus in het licht door hunne *schijnbare rechtvaardigheid* (bl. 515), *schijnbare rechtgeloovigheid* (bl. 517), *schijnbare dankbaarheid* (bl. 519) te schilderen; een overzicht van de *ware beletselen om in te gaan* (bl. 520), besluit dit 3de HOOFDSTUK.

2de DEEL, bl. 525—572. DE MACHT, DOOR JEZUS GEBRUIKT, is drievoudig: ZIJNE PERSOONLIJKE VERSCHIJNING, ZIJNE BELIJDENDE GEMEENTE, en ZIJNEN HEILIGEN GEEST.

Jezus' persoonlijkheid is *godmenschelijk* (bl. 526), gelijk uit de geschiedenis van Lazarus' opwekking duidelijk blijkt; achtereenvolgens behandelden wij zijne WONDEREN (bl. 530), zijne WOORDEN (bl. 538), zijne MENSCHELIJKE PERSOONLIJKHEID (bl. 545), en zijn GODDELIJK WEZEN (bl. 556). 1ste HOOFDSTUK.

De gemeente, die Jezus belijdt, zou zijn rijk uitbreiden door, naar zijne leer, te STRIJDEN (bl. 559), te WAKEN en te WERKEN (bl. 560), te BIDDEN (bl. 562), en te BLIJVEN IN JEZUS (bl. 566). 2de HOOFDSTUK.

De heilige Geest *in Jezus* (bl. 568), *in de geloovigen* (bl. 569), *door Jezus aan de Apostelen beloofd* (bl. 569), *zijne werking in hen* (bl. 571), en *in de wereld* (bl. 572), is de inhoud van het 3de HOOFDSTUK.

3de DEEL, bl. 573—603. De uitslag dien Jezus begeerde, werd ons duidelijk bij de bespreking van DE VERLOSSING VAN ISRAEL, welks *voorrechten* (bl. 574), en *laatste bearbeiding door Jezus* (bl. 577) onze aandacht bezig hielden in het 1ste HOOFDSTUK.

Van het HOUT DER SCHANDE, daarmee in verband, van *het Messiaansche gericht over stad en volk* (bl. 587), *den tijd* en *het teeken der verwoesting* (bl. 588) en *zijne lijdensprofetien* (bl. 590). 2de HOOFDSTUK.

En van HET HEIL DER WERELD, waarmee samenhangt *de roeping der Heidenen* (bl. 601), *hun geloof en ongeloof*, en *de straf voor hun ongeloof* (bl. 602). 3de HOOFDSTUK.

Vijfde Boek, bl. 605—789. Na de datums der lijdensweek vastge-

steld te hebben (bl. 607—612) bespraken wij JEZUS' GEWISHEID VAN ZIJNE ZEGE, ZIJN WEG TOT DE ZEGE, ZIJN' ZEGEPRAAL ZELF.

1ste DEEL, bl. 613—615. OP WEG NAAR JERUZALEM, vóór en na zijn intocht, sprak hij bij onderscheidene gelegenheden die gewisheid uit, bijv. bij *het gastmaal te Bethanië* (bl. 615), bij zijn *koninklijken intocht*, *het verzoek der Grieken*, *de vervloeking van den vijgeboom* (bl. 616), *de tweede tempelreiniging* (bl. 617). 1ste HOOFDSTUK. — IN DEN TEMPEL bij *het ambtelijk onderzoek naar zijne volmacht* (bl. 619), *de vraag omtrent de schatting* (bl. 621), *het gesprek over de opstanding* (bl. 622), *de hoofdzaak van het oude Testament* (bl. 627), *de levensvraag*, *de allerlaatste strafrede* (bl. 628), en *het penningske der weduw* (bl. 631). 2de HOOFDSTUK. — OP DEN OLIJFBERG hooren wij hem spreken over *de openbaring van zijne heerlijkheid* (bl. 531) in de toekomst. 3de HOOFDSTUK.

2de DEEL, bl. 613—709. IN DE KAMER GASITH letteden wij eerst op *de tegenwerking der Farizeërs* (bl. 636), daarna op *het optreden van het Sanhedrin* (bl. 637), *de raadslagen* (bl. 638) en *Judas* (bl. 639). 1ste HOOFDSTUK. — OP DE PAASCHZAAL werd besproken *de toebereiding van het Pascha* (bl. 641), *de voetwassching* (bl. 645), *de ontdekking van den verrader* (bl. 646), *de inzetting van het heilige Avondmaal* (bl. 648), *de plaatsbereider* (bl. 652), *de persoonlijke Godsopenbaring* (bl. 653), *de ware wijnstok* (bl. 656), *de Heer en zijne dienaars* (bl. 657), *de duurzame vreugde der jongeren* (bl. 658), *zijne volkomene overwinning en het hoogepriesterlijk gebed* (bl. 659). 2de HOOFDSTUK. — VOOR DE VIERSCHAAR DER WERELD zagen wij hem gekomen *in Gethsemané* (bl. 665), *in 't hoogepriesterlijk paleis* (bl. 675), *voor Pontius Pilatus* (bl. 680), *op Golgotha* (bl. 699). 3de HOOFDSTUK.

3de DEEL, bl. 710—789. In den geest waren wij OP DEN BERG CALVARIA, den Kruisberg, maar ook den berg der Overwinning; daarna OP DEN BERG IN GALILEA, den berg der Hereeniging, eindelijk OP DEN OLIJFBERG, den berg der Hemelvaart.

Op den berg Calvarië beschouwden wij *Jezus en zijne vijanden*

(bl. 711), *Jezus en twee discipelen* (bl. 713), *Jezus en den Romeinschen landvoogd* (bl. 715), *Jezus en zijne kruiswoorden* (bl. 716), *de gestorven Jezus en zijne omgeving* (bl. 718), *Jezus in het graf* (bl. 721), en *de angst zijner vijanden* (bl. 722), voorts *wat Jezus onder zijne "opstanding" verstond* (bl. 723), *het begin van de nederlaag zijner vijanden* (bl. 725), *de droefheid der vrienden, die blijdschap begint te worden* (bl. 727), *het eerste Paasch-Evangelie* (bl. 730), *de eerste boodschappers der goede tijding* (bl. 732), eindelijk *'t eerste geloof aan de opstanding*, *de eerste verschijning van den verrezen Heer* (bl. 736), *de tweede*, (bl. 740), *de derde* (bl. 742), *de vierde* (bl. 745), *de vijfde* (bl. 748), die ons ook bij *den aard van Jezus' verheerlijkt lichaam* en *de wijding zijner Apostelen* bepaalde; en *de zesde*, waarbij *de grond van het geloof aan het Evangelie der Apostelen* ter sprake kwam (bl. 752). 1ste HOOFDSTUK.

Op den berg in Galilea: *de zevende* (bl. 757), waardoor *het vertrouwen op Christus als den Verzorger ook van de tijdelijke nooddruft* hersteld werd, en *Simon Petrus in zijn apostolisch ambt; de achtste* (bl. 763), waarbij *de lastbrief der gezanten* en *de blijvende gemeenschap des Heeren* overdacht werd.

Ten slotte op den Olijfberg, alwaar wij bepeinsden *de leerstellige waarde van Jezus' opstanding* (bl. 772), *de vervulde wet en profetie*, t. w. Jezus' *laatste onderricht* (bl. 774), *de waarheid zijner opstanding* (bl. 777), *zijne inwendige heerlijkheid* (bl. 781), *zijne laatste verschijning* (bl. 784), en *zijne hemelvaart* (bl. 787).

Reeds deze dorre inhoudsopgave is voldoende, om kennis te nemen van mijne methode. Over hare deugdelijkheid behoeft niet getwist te worden. Bij eenig nadenken zal men terstond toestemmen, dat zij de eenig ware mag heeten. Maar daarmede is dan ook de vraag beantwoord, hoever de geschiedschrijver gaan mag op het terrein van andere wetenschappen. De historiografie is eene wetenschap op zich zelf, zoo ook de beschrijving van het Leven des Heeren. Evenmin nu als in eene levensbeschrijving bijv. van Prins Willem den 1sten de

auteur zich veroorloven mag over personen of zaken te spreken, voor zoo verre zij niet in onmiddellijk verband staan met zijnen held, evenmin mag een schrijver van het allerheerlijkste, boven alle beschrijving verheven Leven zich als zoodanig begeven op het gebied der kritiek, der isagoge, der exegese, der dogmatiek, der apologetiek enz., tenzij hij het noodige daarvan in inleiding of narede zegge. Hij moet daarin t' huis zijn voor hij begint, en zijn werk moet de blijken dragen dat het ook van zoodanige studiën de vrucht is. Zeker, hij kan er soms niet geheel en al van zwijgen, maar reeds de verdediging van zijne opvatting dient hij aan de betrokkene wetenschap over te laten, al ware het enkel om de aandacht niet af te leiden van het geheel eenige onderwerp. *Alleen met den Heer* — ziedaar wat het oogmerk van den auteur behoort te zijn. Daar mij zoodanige inleiding of narede niet vergund was, had ik geene plaats voor eene opzettelijke bespreking. Van de tekstkritiek kon ik gevoegelijk zwijgen; doch wat de historische kritiek betreft, slechts bij gegevene aanleiding heb ik gronden voor de geloofwaardigheid der berichten medegedeeld; terwijl ik al die opvattingen onbesproken liet, wier plaats alléén op eene tentoonstelling van geleerde dwaasheden zou zijn. Spreekt er ook uit deze woorden eene zekere oneerbiedigheid jegens eene bepaalde richting op godgeleerd gebied, men houde het mij ten goede: ik mag niet veinzen, en ik gevoel inderdaad hoegenaamd geen eerbied voor de velerlei moderne mishandeling van de Evangeliën. En heb ik hier of daar eene min verhevene uitdrukking gebruikt (bijv. bl. 50) — wat zegt men van den redenaar Demosthenes bijv. die eens een woord krom uitsprak, opdat zijne hoorders het nooit vergeten zouden? Moet men voor afschuwelijke zaken of denkbeelden woorden bezigen, die den smaak van dezen of genen niet kwetsen? — Om diezelfde reden gaf ik bijna nergens eenige rekenschap waarom ik deze of die verklaring van 's Heilands woorden volgde: dat behoort te geschieden in een uitlegkundig handboek; ik ben mij echter bewust opvolging gezocht te hebben van de regelen der historisch-grammatikale exegese. Voor

dogmatische beschouwingen bestond meer dan ééne uitlokkende gelegenheid, vooral dáár waar het goddelijk leven des Heeren zich meer dan elders uitsprak. Doch — men begrijpt het — verder dan dit *uitspreken* zelf, 't welk alleen tot het gebied der zienlijke dingen, het gebied der historie, in den gewonen zin des woords, behoort, mocht ik niet gaan; al hetgeen daarachter ligt of daaronder, behoort tot het domein der christelijke geloofsbeschouwing, zoodat ik evenmin in het verborgen gebedsleven des Zoons dorst in te dringen. Dientengevolge achtte ik mij ook niet gerechtigd, om de woorden, of de leer van Jezus, systematisch te behandelen, dit is de roeping van de nieuwtestamentische Theologie. In zooverre zij van invloed waren op zijne lotgevallen, zijn leven bepaalden, verklaarden, kenmerkten, heb ik ze beschouwd, en ze daartoe zooveel doenlijk in de historische lijst geplaatst.

Wat Jezus begon beide te doen en te leeren, op aarde zijnde — dat moest ik beschrijven. Van daar dat ik niet trad in eene beschrijving van wat de Zone Gods was en werkte vóórdat hij op aarde verscheen; dit behoort tot de geschiedenis der onzienlijke dingen, als men daarvoor dat woord bezigen mag; maar ook evenmin in eene bespreking van hetgeen Jezus deed en leerde na zijne hemelvaart, omdat hij toen niet meer in onze sfeer verkeerde. Schoon nu tot "het Leven van Jezus" zeker niet het leven van den Zone Gods behoort, eer hij Jezus werd, behoort daartoe echter wel zijn leven na zijne hemelvaart, wijl hij als Jezus, als *de mensch geworden* Zoon van God, van den troon zijns Vaders voortwerkt tot heil zijner gemeente, tot volvoering van het goddelijk plan, zoodat op ons standpunt de titel van *Leven van Jezus* onjuist is. Uit dien hoofde acht ik evenwel ook een titel als *de geschiedenis van Jezus* niet bepaald genoeg. Niet alleen dat het actieve daarin veel te veel voor het passieve wijkt, kan men er ook zijne verhooging ter rechterhand des Vaders onder begrijpen. Het rechte begrip heeft de Evangelist Johannes aangeduid in deze drie zinsneden: De Logos is *vleesch geworden*, hij heeft *onder ons gewoond*, *wij hebben zijne heerlijkheid aanschouwd*, waarmede hij zich aan-

sloot bij het gewone begrip van geschiedenis. Aldus: een leven van Jezus te beschrijven, dat wil zeggen: hem beschrijven als den *vleesch geworden* Logos, zoolang hij onder menschen vertoefde, en voor zooverre hij onder het bereik hunner zintuigen viel. Maar wie kan deze denkbeelden in ééne formule zuiver en juist uitdrukken? Misschien zou, werd het geëischt, het best gesproken worden van: het zintuigelijk leven van den Logos op aarde; doch daarmede zou men, het spreekt van zelf, terstond het dogmatisch standpunt innemen, 't welk eerst van het historisch onderzoek de vrucht zijn mag, gelijk dit ook bij den vierden Evangelist het geval was.

Vermeed ik de Bijbelsche dogmatiek, nog minder mocht ik treden op het terrein der wijsgeerige; de metaphysische vraagstukken, waarmede zulk een geschiedschrijver in aanraking komt, heeft niet hij, maar *de Theologia Naturalis* op te lossen, of de *Philosophie van den Godsdienst*, voor zooverre zij het goddelijk, en *de Anthropologie*, voor zooverre zij het menschelijk wezen betreffen; zooals het vraagstuk van een persoonlijk God, zijne verhouding tot de natuur, het bovennatuurlijke, de inwoning van een goddelijk wezen in menschelijk vleesch, het verband tusschen Jezus' Godheid en menschheid, tusschen zijn ziel en lichaam enz. Maar evenmin mag de geschiedschrijver de taak der *Apologetiek* overnemen; hij kan bijdragen leveren voor die wetenschap, en hij zal, is hij met zijn onderwerp ingenomen, als van zelf apologeet zijn. Alleen dan, wanneer hij het opzettelijk verdedigen wil, is het hem geoorloofd, doch dan valt al de nadruk op de *verdediging*, niet op de beschrijving, verdedigen is dan doel, beschrijven slechts middel; en beschrijven moet toch het doel van den historiograaf als zoodanig blijven.

Beantwoordde ik dus de vraag van Hagenbach (*Encyclopaedie*), of het Leven van Jezus eene afzonderlijke "disciplin" is, in bevestigenden zin, ook in onderscheiding van de profane historiographie, het is wel vooral omdat het onderwerp zelf bij geen der andere vakken van de Theologie ingedeeld mag worden, zonder zijne eigenaardig-

heden te miskennen, en een goed exegeet of dogmaticus daarom nog niet een goed biograaf van den Heiland is, terwijl hij met vele andere moeilijkheden te worstelen heeft dan de biograaf van een gewoon of ook van een buitengewoon mensch. 't Zou wellicht aanbeveling verdienen dat er aan onze Academie's (indien 't nog niet geschiedt) opzettelijk theoretisch en praktisch onderricht gegeven werd in deze heilige kunst, hare regelen, hare hinderpalen, hare grenzen, hare strekking, ook opdat de toekomstige getuigen van Jezus met eenig recht zouden kunnen verzekeren, wat Johannes verklaarde (1 Joh. 1: 1—3), en velen van hen een ordelijk verhaal pogen op te stellen van de dingen, die voor het christelijk geloof onomstootelijke zekerheid hebben (Luc. 1: 1—4).

Gelijk te vreezen was, heeft de verdeeling van de stof mij veel zorg gekost, vooral het gedeelte dat Lucas heeft tusschen het verhaal van de afzending der zeventig en de aankomst van Jezus te Jericho. Doch de vereeniging van de Johanneïsche berichten met de Synoptische vond ik volstrekt niet onmogelijk. Zeker, de kleur en de stijl verschilt aanmerkelijk, doch de Johanneïsche Christus is wezenlijk geen andere dan de Synoptische. Andere onderwerpen bespreekt hij bij Johannes, andere bij een Mattheus en Lukas, maar men zie toch niet voorbij, dat de vraagstukken, te Jeruzalem, het tooneel van 't grootste gedeelte van het vierde Evangelie, behandeld, uitteraard verschilden van wat in het hart der Galileërs leefde; alleen bij het licht van het laatste Evangelie kunnen wij begrijpen, waarom Jezus — volgens al de drie andere Evangeliën — door de Schriftgeleerden en Overpriesters om Godslastering ter dood veroordeeld werd; en wel verre van in den Johanneïschen Christus een docetisch fantasiebeeld te zien, vinden wij nergens elders zoovele bewijzen van zijne waarachtig-menschelijke natuur, en zooveel historischen zin als bij dezen Evangelist.

Wordt mijne wijze van bewerking niet gedekt door beroemde voorgangers, 't is omdat ik haar niet te danken heb aan één hunner,

maar uitsluitend aan de bronnen zelve, waaruit ik mijne kennis putten moest, wier innerlijke eigenaardigheid mij dwong tot de vaststelling van het uitgevoerde plan. Doch voor de denkbeelden zelve, die dit geschrift bevat, heb ik niet weinig te danken aan *Neander*, *Strauss*, *Renan*, *de Pressensé*, *Lange*, *Meyer*, *Godet*, *Hausrath*, *van Oosterzee*, en onderscheidene andere mannen, voor zooverre hunne geschriften betrekking hebben op het geheel eenige onderwerp van dit boek; een enkele maal heb ik, met eenige verandering, woorden van een ander overgenomen zonder den auteur te noemen. De titels der bedoelde geschriften behoef ik niet op te geven, zij zijn den ingewijde bekend. Evenmin achtte ik noodig, opgave te doen van de in dit werk min of meer besprokene zaken; 't is niet een soort van christologische encyclopaedie, die men naslaan kan, om een of ander gewichtig punt voldoende behandeld te zien; het dient, zoo mogelijk, achtereenvolgens gelezen, mocht het ook zijn, herlezen te worden, gelijk het, grootendeels, zonder tusschenpoozen, geschreven werd; doch de aanwijzing van de voornaamste plaatsen in mijne bronnen was, naar mijn oordeel, in het belang van menigen lezer noodig.

Ben ik hartelijk verheugd dezen arbeid ten einde gebracht te hebben, die vaak mijne krachten te boven ging en, waar ik misschien overmoedig begon, mij, hoe meer ik het einde naderde, des te vaker kleinmoedig deed nederzitten: niet dan met een weemoedig gevoel neem ik afscheid van mijne bekende en onbekende lezers, die mij dierbaar werden als zoovele getrouwe hoorders den prediker van het Woord, hun dankende voor het genoten vertrouwen en hun allen, hooggeplaatsten en minder bevoorrechten, bovenal dien eeuwigen zegen toebiddende, die ontspruit uit de geloofsgemeenschap met den nooit genoeg gekenden, nooit genoeg gepredikten, nooit genoeg gevolgden, nooit genoeg geprezen Zaligmaker, Jezus Christus, den mensch geworden Zoon van God.

Februari 1876. V.

AANGEHAALDE SCHRIFTPLAATSEN.

MATTHEUS.

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
1	1—17	45
	18—25	57
	21—23	733, 776
2	1—23	86
	22	62
	23	776
3	1—4	133
	5	141
	6—8	140
	7	620
	7—12	135
	12	338
	13	733
	13—17	141, 142
4	1—11	154
	3	556
	12	196
	13—16	733, 756
	13—22	224
	14—16	28, 776
	17	215
	23—25	230
	24, 25	230, 286
	25	473
5	1—10	216
	10—12	218
	13	414
	13, 14	413
	13—16	733
	15	329
	16	419
	17	775
	17, 18	734
	17—19	241
	20	239, 256
	20—48	250
	21—26	251
	23—26	424
	27—32	252
	31—33	505
	33—37	253
	38—42	254
	43—47	254
	45	563
	48	255
6	1—18	257
	7—15	562
	14, 15	424
	19—21	542
	24	515
	25—34	542
	32	523
7		291
	2	329
	11	569
	13, 14, 21, 23	559
	15—20	561
8	1, 5—13	298
	2—4	237
	5	214
	11	600
	14, 15	229

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	17	776
	18, 18—22	313
	23—27	317
	28	578
	28—34	318
9	1—8	268
	9—13	271
	13	484
	14—17	273
	18—26	318
	27—31	325
	32—34	326
	34	480
	35—38	348
	36—38	420
10	1—4	287
	1—15	349
	16	711
	25	394
	26	329
	26—33	541
	32	416
	34—36	432
	37—42	343
11	2—6	351
	5	326
	7—15	352
	12, 13	560
	16—19	346
	19, 20	569
	25, 26	596
	25, 27	392, 548
	25—30	408
	27	495
	28—30	525
12	1—14	277
	17—21	776
	22—24	307
	24—37	485
	38—42	487
	46—50	307
13	1—9, 18—23	330
	10	333
	10—17	328
	14	775
	15	489
	24—30, 36—43	338
	31—33	341
	43	414
	44—46	342
	47—50	340
	52, 54	115
	54—56	439
	54—58	336
	57	421
14	1, 2	356
	1—5	196
	6—12	355
	13—21	360
	22—33	362
	22	639
	33	370
	34—36	363
15	1	435
	1—20	369, 500
	12	421
	13	370, 421
	21—28	374, 377
	29—39	379
	32—38	380
	33	399
	39	398
16	1—4	489
	1—12	382
	4—12	398
	9	381
	12	500
	13—17	385
	16	374
	17	568
	20—23	400
	21	594
	22	646
	24—27	416
	28	397, 600
17	1—13	402
	14—21	403
	20	415
	21	563
	22	594
	22, 23	405
	24—27	420
18	1—5	407, 423
	6—11	420
	7	422
	12—17	423

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	18	395
	19, 20	425
	21-35	424
19	1	475
	1-20:16	475
	1-12	505
	13-30	520
	21	418
	27-30	418, 560
20	1	394
	1-16	562
	17-19	614
	20-28	408, 614
	23	414
	29-34	577
21	1-11	615
	10-16	582
	12-17	616
	12-19	611
	18-22	616
	23-27	619
	24	587
	25	563
	28-32	498
	33-40	574
	41	587
22	1-9	601
	1-14	621
	10-14	602
	15-22	621
	23-33	622
	28-32	620
	33-46	620
	34-40	627
	41-44	627
23		504
	1-39	628
	41	601
24		588, 631
	7, 29	602
	10	421
	25-30	560
25		631
26	1, 2	635
	2	610
	3-5	639
	6-13	615
	13	414
	14-16	639
	15	727
	17	609
	17-19	641
	17, 20	610
	21-25	646
	21-35	662
	23	607
	26-29	648
	28	598
	30-56	665
	30, 31, 75	607
	31	421, 756
	32	732, 756
	41	563
	42	556
	53	563
	57-27: 2	675
	59-66	676
	61	722
	65	676
27	1-31	680
	3-10	639
	11-14	680
	15	607
	15-26	688
	32-50	699
	40	722
	44	578
	55-61	721
	61	728
	62	607
28	1	607, 727
	1-4	725
	5-8	727
	5, 9	736
	9	740
	11-15	725
	16-20	763
	18, 19	595
	18-20	556

MARCUS.

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
1	1	743
	2–6	133
	4	140
	5	620
	5, 9–11	141
	9–12	142
	12, 13	154
	14, 15	215
	16–20	224
	21–28	227
	29–31	229
	32–34, 35–39	230
	36	232
	40–45	237
2	1–12	268
	13–17	271
	18–22	273
	23–3 : 6	277
3	1–6	277
	7–12	286
	8	377
	12, 13	709
	13–19	287
	20, 22	307
	21	54, 307, 480
	22–30	485
	31–35	307
4	1–9	330
	9–13	328
	13–20	330
	21–25	329
	26–29	336
	30–32	341
	35	313
	35–41	317
	40	400
5	1	313
	1–20	318
	20	473
	21–43	318
6	1–6	326
	3	125
	4	351
	7–13	349
	14–16	356
	14–20	196
	17–29	355
	30–44	360
	45	639
	45–52	362
	53–56	363
7	1–4	499
	1–23	369, 500
	24–30	374, 377
	31	473
	31–37	379
	31–8 : 10	379
8	1–9	380
	1–26	382
	2, 3	399
	6	747
	10	398
	10–12	487
	13–21	398
	15	500
	19, 20	381
	27–30	385
	30–33	400
	31	594
	34–38	416
9	1	600
	2–13	402
	10	407
	14–29	403
	30–32	405
	33	594
	33–37	407
	38–42	411
	42–45	420
	43–50	419
10	1	475
	1–12	505
	1–31	475
	21, 28, 29	418
	32–34	595, 614
	35	599
	35–45	562, 614
	46–52	577
11	1–11	615
	11	611

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	12–14	616
	12–19	611
	15–19	617
	20–25	616
	26–33	619
12	1–10	574
	1–12	620
	13–17	621
	18–27	622
	18–34	627
	23	563
	35–37	627
	38–40	628
	41–44	631
13		588, 631
	8, 24	602
	35	394
14	1, 2	639
	3–9	615
	10, 11	639
	12	609
	12–17	641
	17, 18, 30, 72	607
	18–21	646
	22–25	648
	26–52	665
	27–31	662
	28	732
	53–15 : 1	675
15	1–20	680
	2–5	683
	6	607
	6–15	688
	8	691
	21–37	699
	42	607
	47	728
16	1	607, 728
	1–9	727
	5–7	732
	8	743
	9	736
	9, 10	740
	9–20	745
	12	745
	13–31	520
	14	741, 748
	15, 16	602
	15–18	763
	17, 18	558

LUCAS.

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
1	5–23	31
	24–45	21
	26–33	48
	26–56	23
	32	47
	32, 35	109
	34–38	49
	35	21
	55, 73	574
	57–80	26
	71	389
	74, 75	577
	79	756
	80	129
2	1–3	61
	4–7	68
	8–20	70
	11	61
	21–24	73
	25–39	74
	35	541
	38	108
	40	104
	41–50	106
	48	53
	49	182, 556
	51	109, 110
	52	109
3	1	473
	1–6	135

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	2	675
	3-6	133
	3, 7, 8, 10-14	140
	7-18	35
	15	141
	19, 20	196
	21, 22	142
	21-23	141
	22	391
	23-28	45
	31, 32	756
4	1-13	154
	9-11	181
	13-16	221
	14, 15	215
	16-21	593
	16-30	218
	22	53
	31	221
	31-37, 41	227, 532
	38, 39	229
	40, 42-44	230
	44	241
5	1	435
	1-11	232
	11	286
	12-16	237
	14, 15	264
	17	435, 636
	17-26	268
	27-32	271
	33	564
	33-35	587
	33, 39	273
	34	196
	35	351, 558
	37	593
6	1-14	277
	2	279
	12	286
	12-16	287
	20-26	216, 288
	23, 32, 33, 35	261
	27-38	290
	31	421
	38	329
	39-49	291
7	1-10	298
	3	214
	11-16	532
	11-17	300
	17, 18, 19-23	351
	21, 24-28	352
	23	421
	28	218
	29, 30	345
	30	187
	31-35	346
	32	237
	33	480
	35	436
	36-50	302
8	1-3	308
	2	359
	3	214
	4-8	330
	9, 10, 9-12	328
	10	283
	11-15	330
	16, 17	260
	16-18	329
	19-21	307
	21-25	317
	22, 26	313
	26-39, 40-56	318
	44	392
	55	399
9	1-6	349
	3	477
	6	351
	7-9	356
	10-17	360
	10, 18-21	385
	16	747
	21, 22	400
	22	594
	23-27	406
	25	494
	27	590, 600
	28-36	402
	37-43	403
	43-45	405
	44	594
	46-48	407
	49-56	411
	51	475

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	51–62	475, 476
10	1	433
	1–16	475
	3	477
	11	581
	12–15	586
	17–19	558
	20	560
	21, 22	526, 548, 596
	21–24	558, 568
	22	495, 565
	23, 24	413
	25–37	512
	27, 28	577
	38	475
	38–42	425, 426
	1–18 : 30	475
11	1–13	562
	13	563, 569
	14–26	485
	15, 24	480
	16, 27–36	487
	24–26	485
	28	435
	31, 32, 51	586
	37–54	502
	38–52	541
	50, 51	585
12	1–12, 13–21, 22–40	541
	8	261
	8, 9	416
	11, 12	569
	22	760
	32	414
	33	418
	35–40	544
	35–46, 36–40	395
	41–48	394
	46–48	542
	49–53	432
	54–59	489
	56–59	586
13	1–5	586
	6–9	574
	8	577
	9	585
	10–17	278
	18–21	341
	21	542
	22–30	559
	22–40	542
	24–30	585
	25	394
	31	196, 475
	31–33	595
	34	471
	35	586, 587
14	1–6	278
	7–14	510
	14	518, 626
	15–45, 16–24	345
	16–22	271
	24	586
	25–35	417
	26, 27	343
15		272, 489
	22–25	547
	29	515
	31	517
16	1–14, 15–17	514, 515
	9	419
	10–12	421
	14–31	541
	16	560
	18	505
	19–31	517
	31	435, 726
17	1, 2	420
	3, 4	423
	5, 6	397, 415
	5–10	424
	6	558
	11–19	578
	11–21	495
	22–37	587
18	1–8	560
	7, 8	590
	9	494
	9–17	519
	15–30	520
	15–43	577
	16, 17	423
	22, 28, 29	418
	25	525
	29, 30	344
	31–33	595

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	31-34	611
19	1-10	578
	11-27	577
	11-28, 29-44	615
	21-24	414
	27, 34	581
	37	578
	37, 38, 40	426
	39, 40	581
	45-48	611, 617
20	1-8	619
	9-18	574
	9-19	620
	20-26	621
	27-39	622
	41-44	627
	45-47	628
	47	515
21		588, 631
	1-4	631
	10, 11, 25, 26	602
	15	571
	34-37	561
22	1-6	639
	3-6	598, 599
	7	609
	7-13	641
	11-23	646
	14, 34, 61	607
	15	610
	15-18	645
	19, 20	648
	21, 22	607
	23-27	408
	24-27	645
	28-30	648
	29, 30	414
	31-38	662
	32	762
	35-38	758
	39-53	665
	54-71	675
	66-71	676
23	1-25	680
	2-4	683
	5-15	687
	15-25	688
	17	607
	26-46	699
	54	607
	55	728
	56	607
24	1	607, 729
	1-11	727
	10	728
	10-12	734
	13-32	745
	18-21, 25	426
	22-24	734, 736
	26	605
	34, 35	742
	36-43	748
	44-49	774
	43, 49, 49-53	744
	46-48	602
	47	601
	49	569, 784
	50-53	787

JOHANNES.

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
1	1	31
	4	283
	7, 8, 31	142
	12, 13	187, 568
	14	713
	15-52	146
	18	390, 585
	25	194
	29	159
	33	96, 134
	36-52	387
	38-52	534
	41-52	164
	43, 44	159

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	46	53
	47	179
	52	189, 558
2		442
	1–12	167, 532
	12–21	179
	13	148
	13–25	160
	19	612, 722
	20	31
	23	147, 452, 532
	23–25	182, 213
	24, 25	328
3		442
	1–21	186
	3	187, 568
	3–6	186, 568
	7–9	188
	10–13	188
	11	435
	13–21	190
	14, 15	573
	18	634
	19–21	260
	22	387
	22–24	191
	25–36	194
	26	192, 351
	29	274
	34	351
4	1	192, 196, 425, 636
	1, 2	191, 387
	1, 3, 4	200
	4–26	203
	14	368
	21	601
	23	276
	26	171
	27–42	209
	34	160, 370
	35	196
	42	387
	43–45	179, 211
	46	359
	46–54	213
	47–54	298
5	1–16	276
	16	438
	17–47	282
	18	467, 636
	19	267
	19, 20, 21–24	282
	20	486
	21	300, 586
	23	496, 566
	24, 28, 29	585
	30	450
	30–37	284, 435
	34	242
	37	593
	38–47	284
	39–47	435
	43–47	290
	44	262
	45–47	517
6		442
	1–14	360
	3	286
	4	295
	15–21	362
	22–27, 22–65	365
	28–32	297
	33–40, 35	365
	37	569
	41–46	370
	41, 52	435
	42	53, 439
	45	435
	47–50, 51–59	368
	60	333
	60–66	369
	61	412
	63, 68	568
	66, 70	387
	69	389
	70	406, 599
	71	594, 639
7	1	374
	1–14	431
	3	425
	3–8	477
	4	54, 260
	9	475
	10	476
	14	475
	14, 15	434

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	15	115
	16-18	434
	19-24	437
	25-27	438
	27	327
	28, 29	439
	32-53	439, 440
	33	477
	33-36	440
	36	451
	38	569
	39	193
	40-53	442
	41-52	65
	46	538
	53-8: 11	444
8	1-11	442
	12	413
	12-59	448
	13-18	449
	19-30	451
	21, 28	586
	22	440
	25	173
	26, 40	435
	28	488
	31-41, 31-47	452
	31-53	453
	33-48	480
	38	436
	41, 47	453, 479
	44	430
	49-58	454
	59	455
9		456, 483
	16, 20	480
	30-33	483
	39-41	487
10	1-6	461
	1-21	480
	7-10	462
	10	762
	11-15	597
	11-18	463
	16	601
	17	600, 724
	19-21	464
	21, 22	476

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	22-24	465
	22-40	464
	25	175, 593
	25-27	466
	27-30	396
	28, 29	466
	30, 31	433, 467, 564
	32-38	467
	33	483
	36	390
	37, 38	271
	38	488
	39	564
	40	192, 295, 475, 433
	40-42	474
11	1-44	526
	3	475
	25, 26	585
	32	429
	45, 46, 47	637
	47-50, 55-57	638
	51-53	707
	53	433
	54	475
12	1-12	611, 615, 639
	10, 19, 11, 37-50	637
	12-19	615
	12-28	577
	17, 18	581
	20-50	611
	24	341
	25, 26	566, 602
	27	671
	31	709
	33-38	599
	38	293
	40	283
	47-50	544
	51-52	601
13	1-20	645
	2, 26	607
	21, 27, 31, 32	599
	21-35	646
	29	609
	30, 38	607
	33	597
	33-35	648
	33, 36	652

Hoofdst.	Vers.	Bladz.
	36–38	662
	37	534
14	1–4	652
	1–11	390
	5–7, 8–31	653
	8–25, 9	175
	10, 17	392
	12, 21	558, 586
	13–15	562
	16, 23, 26	569
	26	541, 571
	27–31	656
	30	709
15	1–11	566
	1–17	656
	18–16 : 15	657
	22	292
	22–25	544
	26	570, 593
	26, 27	572
16	2	637
	4, 25a	175
	6, 7, 12, 24, 32	571
	7	570
	7–11	486
	8–11	572
	11	709
17		659
	5	600, 712
	6	564
	19	597
	25	709
18	1–12	665
	3, 27	607
	12	680
	12–28	675
	13, 14	676
	28	607
	29, 32, 33–38	683
	37	568
	38–40	691
	39	607
19	1–16	696
	17–30	699
	19, 31, 42	607
	31–42	718
20	1	607
	1, 2	727
	3–10	734
	11–18	736
	17	733
	19–23	744
	19–25	748
	22	570
	22, 23	395
	24–29	752
21	1–14	757
	15–22	760